

ALEXANDRE DUMAS
A KIRÁLYNÉ NYAKÉKE

Regény

FORDÍTOTTA FARKAS MÁRTA

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

ELŐSZÓ

BEVEZETÉS

- 1 Egy agg nemesúr és egy agg udvarmester
- 2 Lapeyrouse

A KIRÁLYNÉ NYAKÉKE

- 1 Két ismeretlen nő
- 2 Egy párizsi lakás
- 3 Jeanne de La Motte de Valois
- 4 A Bélus
- 5 Út Versailles-ba
- 6 A parancs
- 7 A királyné hálósobája
- 8 Kora reggel a királynénál
- 9 A svájciak tava
- 10 A kísértő
- 11 Suffren
- 12 Charny
- 13 A királyné száz Lajos-aranya
- 14 Fingret úr
- 15 Rohan bíboros
- 16 Mesmer és Saint-Martin
- 17 A dézsa
- 18 Oliva kisasszony
- 19 Beausire
- 20 Az arany
- 21 A házikó
- 22 Néhány szó az Operáról
- 23 A bál
- 24 Szapphó
- 25 Beausire akadémiaja
- 26 A követ
- 27 Boehmer és Bossange
- 28 A követségen
- 29 Az üzlet
- 30 A hírlapírónál
- 31 Hogyan lesz a barátból ellenség?
- 32 A Neuve-Saint-Gilles utcai ház
- 33 A Taverney család feje
- 34 Provence úr négysorosa
- 35 Lamballe hercegnő
- 36 A királynénál
- 37 Az alibi
- 38 Crosne rendőrfőnök
- 39 A kísértő

MÁSODIK KÖTET

- 1 Szerelemnek színlelt nagyravágás
- 2 Kilóg a lóláb
- 3 Ducorneau végképp nem érti
- 4 Álom és valóság
- 5 Oliva kisasszony nem érti, mit akarnak tőle

- 6 A lakatlan ház
- 7 Jeanne, a pártfogó
- 8 Jeanne, a pártfogolt
- 9 A királyné erszénye
- 10 Louis doktor
- 11 Aegri Somnia
- 12 A szív sebét nem gyógyíthatja orvos
- 13 Delírium
- 14 Lábadozás
- 15 Két sebzett szív
- 16 A pénzügyminiszter
- 17 Megtalált illúziók - elveszett titok
- 18 Adós és hitelező
- 19 Elszámolás házastársak között
- 20 Mária Antónia, a királyné - Jeanne de La Motte, a nő
- 21 Boehmer elismervénye és a királyné kötelezvénye
- 22 A fogoly
- 23 Magasles
- 24 A két szomszédnő
- 25 A találka
- 26 A királyné keze
- 27 Nő és királyné
- 28 Nő és démon
- 29 Az éjszaka
- 30 Az elbocsátás
- 31 A féltékeny bíboros
- 32 A szökés
- 33 A levél és a nyugta
- 34 „Én Rohan herceg vagyok!”
- 35 Vívás és diplomácia
- 36 Nemesúr, bíboros, királyné
- 37 Magyarázkodás
- 38 A letartóztatás
- 39 A tanúvallomások
- 40 Az utolsó vád
- 41 Leánykérés
- 42 Saint-Denis
- 43 Egy halott szív
- 44 Amelyben kiderül, miért hízik a báró
- 45 Az apa és a menyasszony
- 46 Sárkány után vipera
- 47 Hogyan esett, hogy Beausire, abban a hitben, hogy nyúl vadászaton van, maga lett a nyúl, akire Crosne úr rendőrei vadásznak
- 48 Kalitkában a gerlepár
- 49 A királyné könyvtárszobája
- 50 A rendőrfőnök dolgozószobája
- 51 Kihallgatás
- 52 Az utolsó szalmaszál
- 53 A kis Beausire keresztelője
- 54 A szegyenpad
- 55 Egy vasrács és egy pap
- 56 Az ítélet
- 57 Az ítélet végrehajtása
- 58 A házasság

ELSŐ KÖTET

ELŐSZÓ

Engedje meg az olvasó, hogy mindenekelőtt - már csak az imént leírt cím okából is - kisebb magyarázatba bocsátkozzam. Immár húsz esztendeje társalkodunk egymással, s remélem, hogy az itt következő néhány sor inkább szorosabbra fűzi barátságunkat, semmint meglazítja annak szálait.

Az utoljára váltott szavak óta bizony egy forradalom férközött közénk: én már 1832-ben¹ megjósoltam ezt a forradalmat, feltártam okait, végigkísértem fejlődésének állomásait, még a végkifejletét is leírtam, sőt mi több: tizenhat esztendeje megmondtam, mit teszek ezelőtt nyolc hónappal.

Hadd idézzem a *Gallia és Franciaország* című könyvem profetikus utószavának végső sorait:

„Ebbe az örvénybe fog tehát beleveszni a jelenlegi kormány. Hiába gyújtjuk meg a világítótorony fényét, másra nem lesz jó, csak hogy hajótörését lássuk: mert már késő, a hajó kormányozhatatlan, sodorja az ár, úzi a vihar. Ám a szerencsétlenség pillanatában emberi mivoltunk felülkerekedik állampolgári sztoicizmusunkon, s egy hang ezt kiáltja majd messzehangzón:

HALÁL A KIRÁLYSÁGRA - MENTSD MEG, ISTEN, A KIRÁLYT!

Ez a hang az én hangom lesz!”

Hűtlen lettem-e ígéretemhez, s az egyetlen hang, amely Franciaországban búcsút mondott egy magasztos barátságnak, egy uralkodóház bukása közepette elég hangosan szárnyalt-e, hogy meg is hallják?

Az általam megjósolt és beharangozott forradalom nem ért tehát váratlanul bennünket. Úgy üdvözlöttük, mint valami végzetesen közelgő, rég várt jelenést; nem reméltük, hogy jobb lesz, sőt tartottunk tőle, hogy rosszabb. Húsz esztendeje, amióta a népek múltjában vájkálok, tudom, mit jelent a forradalom.

Nem beszélek most sem azokról, akik a forradalmat csinálták, sem azokról, akik hasznát húztak belőle. Minden vihar felkavarja a vizet. Minden földrengés a felszínre löki azt, amit a mélység rejtegetett. Aztán az egyensúly természeti törvénye hatására minden molekula a helyére kerül. A föld ismét megmerevedik, a víz leülepszik, s az átmenetileg zavarossá vált égbolt arany csillagai ismét ott tündökölnék az örök tó tükrén.

Olvasóim ugyanolyannak találják majd engem is, most február 24. után, amilyen azelőtt voltam: csupán egy ráncsal több a homlokomon, egy sebhellyel több a szívemen. Az elmúlt iszonyatos nyolc hónap alatt csak ennyi változáson mentem át.

Akiket szerettem, most is szeretem; akiktől féltem, azoktól már nem félek; akiket megvettem, jobban megvetem őket, mint valaha.

Nos tehát, a műben és bennem mi sem változott; talán a munkám is egy ráncsal meg egy sebhellyel gazdagodott, mint jómagam. Ennyi az egész.

Ez idáig körülbelül négyszáz kötetnyit írtam. Sok-sok évszázadot végigkutattam, sok-sok alakot felidéztem, akik a felidézés nyomán kábán ácsorogtak a nyilvánosság vakító fényében.

---

¹ A *Gallia és Franciaország* epilógusában

Nos, most ünnepélyesen felszólítom a kísérteteknek eme gyülekezetét, mondják meg, feláldoztam-e valaha is bűneiket, hibáikat vagy erényeiket annak a kornak, amelyben éppen éltem: mindig megmondtam az igazságot vagy azt, amit igazságnak véltem, királyokról, nagyurakról, népről: s ha a holtak is tudnának tiltakozni, mint az élők, egyetlen kijelentésemet sem kellene visszavonnom a holtakról, mint ahogy egyetlen kijelentésemet sem vontam vissza soha az élőkől.

Vannak, akiknek minden szerencsétlenség szent, minden bukás tiszteletre méltó; ha élet vagy trón semmisül meg, én kegyelettel hajtok fejet a nyitott sír, a lehullott korona előtt.

Amikor könyvem első lapjára felírtam a címet, őszintén szólva nem szabad akaratomból választottam, hanem mert elérkezett az ideje, reá került a sor; a kronológia hajthatatlan; 1774 után el kellett jönnie 1789-nek; a *Joseph Balsamo* után *A királyné nyakékének*.

Ám ne legyenek aggályaik: éppen azért, mert manapság ki lehet mondani, a történész cenzúrázza majd a költőt. A királynéről mint asszonyról semmi légből kapott kijelentést nem teszek, mint ahogy a királynéről mint mártírról semmi kétségbe vonhatót. Igaz, mindent lefestek: az emberi gyengeséget, a királyi gögöt, de mint az idealista festők, a hasonlatosság szép vonásait emelem majd ki; mint a nevében az Angelus szót viselő művész, aki imádott szeretőjében szent madonnávonásokra lelt; az aljas gúnyolódás és a túlzott dicshimnusz között részrehajlás nélkül, szomorúan, ünnepélyesen járom a költészet ábrándos útját. Az, akinek sápadt fejét a hóhér felmutatta a népnek, drágán megfizetett azért a jogáért, hogy ne kelljen pirulnia az utókor előtt.

Alexandre Dumas

1848. november 29.

BEVEZETÉS

Egy agg nemesúr és egy agg udvarmester

1784 áprilisának első napjaiban, körülbelül délután negyed négykor, régi ismerősünk, az öreg Richelieu marsall, miután illatos festékkel saját kezűleg kipingálta a szemöldökét, félretolta a tükroét, melyet szobainasa, a húséges Fafté utódja tartott elé, aki ugyan követte, de nem helyettesíthette elődjét, és sajátos arckifejezéssel bólintott:

- Úgy ni - mondta -, meg is volnánk.

Aztán felállt a karosszékből, s füрге, fiatalos mozdulattal lepöckölte égszínkék bársonynadrágjáról a parókájából ráhullott fehér rizsporszemeket.

Majd miután öltözőszobájában kétszer-háromszor körbemasírozott, lábfejét lefeszítve, térdét kimerevítve, az udvarmesterét hívatta.

Öt perc múlva megjelent az udvarmester, tetőtől talpig szertartásos alkalmi öltözékében.

A marsall a helyzethez illő, komor arckifejezést öltött.

- Remélem, uram - mondta -, jó estebédet készített.

- Természetesen, nagyuram.

- Megkapta a vendégek névsorát?

- Meg, és meg is jegyeztem: kilenc teríték, ugyebár?

- Teríték és teríték között nagy különbség van!

- Persze, nagyuram, de...

A marsall kissé türelmetlenül kapta fel a fejét, bár mozdulatát méltóság fékezte.

- A *de* nem válasz, kérem: valahányszor a *de* szót hallom, és nyolcvannégy esztendő alatt jó néhányszor hallottam, szóval ahányszor csak hallottam, mindig valami butaság következett utána, bármennyire is kínos ezt tudtára adnom.

- Nagyuram!...

- Először is, hány órakor lesz az ebéd?

- A polgárság kettőkor, a hivatali nemesség háromkor, a nemesség négykor ebédel.

- És én hánykor?

- Nagyuram ma öt órakor ül asztalhoz.

- Nocsak! Ötkor?

- Igen, nagyuram, mint a király.

- És miért mint a király?

- Mert a listán, amelyet méltóztatott eljuttatni hozzám, egy király neve is szerepel.

- Téved, uram, semmiféle király neve nem szerepel rajta. Mai vendégeim mind egyszerű nemesurak.

- Nyilván tréfálni méltóztatik alázatos szolgájával, és én köszönettel veszem a megtiszteltetést. De Hága grófja, nagyuram egyik vendége...

- Nos?

- Nos, Hága grófja király.

- Nem ismerek ilyen nevű királyt.

- Akkor elnézést kérek - mondta az udvarmester és meghajolt -, de azt hittem, illetve feltételeztem...

- A maga feladata nem az, hogy higgyen! Meg hogy feltételezzon! Magának, uram, el kell olvasnia a parancsaimat, de semmiféle megjegyzést nem kell hozzájuk fűznie. Ha azt akarom, hogy valaki tudjon valamit, azt megmondom, de ha nem mondok valamit, akkor azt akarom, hogy azt ne tudják.

Az udvarmester ismét meghajolt, talán még annál is mélyebb tisztelettel, mint ha uralkodóval beszélne.

- Így hát legyen szíves - folytatta a marsall - a szokásos időben, azaz négy órakor tálatatni, lévén a vendégeim csak nemesurak.

A parancs hallatán elborult az udvarmester homloka, mintha a halálos ítéletét olvasták volna fel. Elsápadt, és meggörnyedt a csapás súlya alatt.

Aztán a végső kétségbeesés bátorságával kihúzta magát:

- Isten kezében vagyunk - mondta -, de nagyuram bizony csak öt órakor ülhet asztalhoz.

- Miért? Hogyhogy? - kapta fel a fejét a marsall.

- Mert lehetetlen előbb tálatatni.

- Uram - mondta a marsall, és büszkén megrázta még mindig életerőről árulkodó, fiatalos fejét -, ha nem tévedek, húsz esztendeje áll a szolgálatomban?

- Huszonegy esztendeje, egy hónapja és két hete, nagyuram.

- Nos, ehhez a huszonegy esztendőhöz, egy hónaphoz és két héthez egyetlen napot, egyetlen órát sem teszünk hozzá. Érti? - mondta keskeny ajkát összeszorítva, festett szemöldökét ráncolva az öregúr. - Már ma este új gazdát kereshet. Nem tűröm, hogy az én házámban a lehetetlen szót kiejtsék. És az én koromban eszem ágában sincs gyakorolni ezt a szót. Nincs vesztegetni való időm.

Az udvarmester harmadszor is meghajolt.

- Ma este búcsút veszek hát nagyuramtól - mondta -, de az utolsó pillanatig úgy fogom ellátni a dolgomat, ahogyan kell.

És két lépést hátrált az ajtó felé.

- Mit ért azon, hogy *ahogyan kell*? kiáltotta a marsall. - Tudhatná, hogy itt a dolgok úgy történnek, ahogyan *nekem kell*, ez az íratlan szabály. Nos, én négy órakor akarok enni, és ha nekem négykor van ehethétem, maga ne ötkor tálataljon.

- Marsall úr - mondta szárazon az udvarmester -, én pincemester voltam Soubise hercegnél, intendáns Louis de Rohan herceg bíboros úrnál. Az elsőnél évente egyszer őfelsége, Franciaország megboldogult királya vacsorázott; a másodiknál havonta egyszer őfelsége, Ausztria császára. Tudom tehát, mi jár az uralkodóknak. Soubise hercegnél hiába hívták XV. Lajos királyt Gonesse bárónak, akkor is király volt; a másodiknál, azaz Rohan bíborosnál hiába hívták József császárt Packenstein grófnak, azért mégiscsak császár volt. A marsall úr

vendégét hiába hívják Hága grófjának, attól Hága grófja mégis Svédország királya. Ma este vagy távozom marsall úr házából, vagy úgy fogadják Hága grófját, mint királyt.

- Öszvér uram! Ha belegebedek, akkor sem érti meg, hogy éppen ezt nem akarom? Hága grófja ragaszkodik a legszigorúbb, a legteljesebb inkognitóhoz. A kutya-fáját, azt hiszik, nem látok át a buta hiúságukon, szalvétás uraim? Nem a koronának, hanem saját maguknak akarják leróni tiszteletüket a mi pénzünkön.

- Feltételezem, nagyuram - mondta savanyú ábrázattal az udvarmester -, nem gondolja komolyan, amikor pénzről beszél nekem.

- Na nem, nem - mondta a marsall, majdhogynem restelkedve. - Pénz! Ki a fene beszél magának pénzről? Nagyon kérem, ne forgassa ki a szavaimat, és ismétlem, nem akarom, hogy itt királyról szó essék.

- De hát marsall uram, minek néz engem? Nagyuram nem feltételezi, ugyebár, hogy ilyen vak vagyok? Királyról nem lesz szó.

- Akkor viszont ne makacskodjék, adjon enni négy órakor.

- Nem lehet, kérem, mert négykor még nem lesz itt az, amit várok.

- Mit vár? Halat, mint Vatel úr?

- Vatel, Vatel - motyogta az inas.

- No, tán meglepte a párhuzam?

- Nem, de az a tragikus döfés, amely Vatel úr testét önzezétől átjárta, Vatel urat halhatatlanná tette!

- És maga úgy gondolja, hogy a kollégája túl olcsón vásárolta meg a dicsőséget?

- Nem, nagyuram. De hányan szenvednek többet a mi pályánkon, hányunkat emésztenek tör-döfésnél százszorta égetőbb fájdalmak és megaláztatások, és mégsem nyerjük el a halhatatlanságot!

- Ejnye, uram, talán nem tudja, hogy a halhatatlansághoz akadémiai tagnak kell lenni, vagy meg kell halni?

- Ha így van, nagyuram, akkor még inkább élek és szolgállok. Nem fogok meghalni, és úgy teljesítem a feladatomat, ahogy Vatel teljesítette volna, ha Condé herceg kissé türelmesebb, és vár a halra egy félórát.

- Nini, hiszen maga csodákat ígér! Igazán ügyes.

- Nem, semmi csodát nem ígérek.

- Akkor mit vár?

- Óhajtja, hogy megmondjam?

- Hát persze! Kíváncsi vagyok.

- Nos, nagyuram, egy üveg bort várok.

- Egy üveg bort! Magyarázza meg, kezd a dolog érdekelni.

- Elmondom, miről van szó, nagyuram. Öfelsége Svédország királya, bocsánat, akarom mondani, öexcellenciája Hága grófja kizárólag tokaji bort iszik.

- Na és? Annyira szegény volnék, hogy nincs a pincémbe tokaji? Ha így van, ki kell dobni a pincemesteremet.

- Dehogyan, nagyuram. Körülbelül hatvan üveg tokaji bor van a pincében.

- Akkor hát azt hiszi, hogy Hága grófja hatvanegy üveg bort iszik meg az estebédhez?

- Türelem, nagyuram. Amikor Hága grófja először járt Franciaországban, még csak királyi herceg volt; akkor a megboldogult királynál vacsorált, aki az osztrák császártól tizenkét üveg tokajit kapott. Méltóztatik tudni, hogy a tokaji színe-javát a császár pincéjébe viszik, és ebből a különleges termésből a többi uralkodó is csak akkor ihat, ha öfelségétől a császártól ajándékba kap?

- Tudom.

- Nos, nagyuram, ebből a tizenkét üvegből, amelyből annak idején a királyi herceg is ivott, mostanra mindössze két üveg maradt.

- Ó!

- Az egyik XVI. Lajos pincéjében van.

- És a másik?

- Nos, nagyuram - mondta az udvarmester diadalittas mosollyal, mert érezte, hogy hosszú küzdelem után közel a győzelem -, szóval a másikat ellopták.

- Kicsoda?

- Egyik barátom, a megboldogult király pincemestere, aki igencsak lekötöztettem.

- Ó! és aki magának adta az üveget.

- Úgy van - mondta gögösen az udvarmester.

- És maga mit csinált vele?

- Gondosan elhelyeztem a gazdám pincéjében.

- A gazdája pincéjében? És ki volt akkoriban a gazdája?

- A bíboros, Louis de Rohan herceg.

- Uramisten! Strasbourg-ban?

- Saverne-ben.

- És maga a kedvemért elküldött a borért! - kiáltotta az öreg marsall.

- Nagyuram kedvéért - felelte az udvarmester olyan hangsúllyal, mintha azt mondta volna: te hálátlan kutya!

Richelieu herceg megfogta az öreg cseléd kezét.

- Bocsánatot kérek, maga az udvarmesterek királya.

- És ki akart dobni! - felelte az udvarmester leírhatatlan fej- és vállmozdulat kíséretében.

- Száz aranyat fizetek magának azért az üvegért.

- Plusz száz aranyba kerül marsall uramnak az útiköltség, az már kétszáz. De még így is ingyen van, valljuk be.

- Azt vallok be, amit csak akar. Addig is, a mai naptól számítva megkészserezem a fizetését.

- De nagyuram, igazán semmi különöset nem tettem, csak a kötelességemet teljesítettem.
  - És mikor ér ide a százaranyas futárja?
  - Ítélt meg, nagyuram, vajon elvesztegettem-e a drága időt: mikor is rendelte meg a mai estebédet?
  - Ha jól emlékszem, három napja.
  - Ha egy futár megállás nélkül rohan, huszonnégy óra alatt teszi meg oda és huszonnégy óra alatt vissza az utat.
  - Még mindig marad huszonnégy órája: udvarmesterek fejedelme, mit csinált a maradék huszonnégy órájával?
  - Sajnos, nagyuram, elvesztegettem. Csak másnap jutott eszembe az ötlet, miután megkaptam a vendégek névsorát. Ha már most hozzáadjuk a tárgyalásokra fordított időt, láthatja, nagyuram, hogy szigorúan a legszükségesebb időt kértem csak, amikor azt mondtam, hogy ötkor találjunk.
  - Hogyhogy! Az üveg még nincs itt?
  - Nincs, nagyuram.
  - Te jó ég! És ha a maga saverne-i kollégája ugyanolyan hűséges cselédje Rohan hercegnek, mint maga nekem?
  - Nos, akkor, nagyuram?
  - Ha nem hajlandó odaadni az üveget, mint ahogy maga sem adná oda másnak?
  - Én?
  - Maga! Gondolom, ha az én pincémbe lenne egy ilyen üveg, maga sem adná oda.
  - Alázatosan elnézést kérek, nagyuram, de ha egy kollégának királyt kellene az ura asztalánál vendégül látnia és nagyuram legjobb borát kérné tőlem, én bizony azonnal odaadnám neki.
  - Nocsak! - mondta a marsall enyhe fintorral.
  - Segíts, hogy segíttessél, nagyuram.
  - Hát akkor nagyjából megnyugodtam - mondta sóhajtva a marsall -, de még mindig történhet valami balszerencse.
  - Micsoda?
  - Például eltörik az üveg.
  - Á, nagyuram, arra még nem volt példa, hogy valaki eltörjön egy üveg bort, amely kétezer frankot ér.
  - Akkor hagyjuk, tévedtem. Lássuk csak, hánykor érkezik a futárja?
  - Pontosan négykor.
  - Akkor miért nem ehetünk négykor? - csapott le ismét a marsall makacsul, mint az öszvér.
  - Mert a boromnak egy órai pihenőre van szüksége, s ez is csak azért elég, mert feltaláltam egy különleges eljárást. Enélkül három napig kellene pihentetni.
- A marsall elismerte, hogy ez alkalommal is alulmaradt, így hát megadása jeléül tisztelt az udvarmester előtt.

- Különben, mivel nagyuram vendégei nagyon jól tudják, hogy abban a megtiszteltetésben részesülnek, hogy Hága grófjával költhetik el estebédjüket, csak fél ötre jönnek.
  - Nahát, már csak ez hiányzott!
  - Pedig így van. Nagyuram vendégei ugyebár Launay gróf, Dubarry grófné, Lapeyrouse, Favras, Condorcet, Cagliostro és Taverney urak lesznek?
  - Ők.
  - Nos, ha végigvesszük őket: Launay úr a Bastille-ból jön, a mostani jeges utakon Párizsból három óra alatt érhet ide.
  - Igen, de rögtön indul, ahogy a rabok megebédelnek, tehát délben; én ezt jobban tudom.
  - Elnézést, de azóta, hogy nagyuram a Bastille-ban volt, megváltozott az ebédidő: a Bastille most egy órakor ebédel.
  - Jó pap holtig tanul. Köszönöm. Folytassa.
  - Dubarryné asszony Luciennes-ből jön, végig lefelé a jeges úton.
  - Ó, azért ő még pontosan ideér. Amióta egy egyszerű herceg kedvese, akinek az ereiben nem folyik királyi vér, csak a bárókkal szemben játssza a királynét. De értsen meg már maga is valamit: Lapeyrouse úr miatt akartam korán asztalhoz ülni, mert ma este elutazik, és szeretne idejében indulni.
  - Nagyuram, Lapeyrouse úr a királynál van, és őfelségével földrajzról és kozmográfiáról cseveg, így nem fog egyhamar szabadulni.
  - Az meglehet...
  - Biztos, nagyuram. Ugyanaz a helyzet Favras úrral, aki Provence grófjával nyilván Caron de Beaumarchais darabjáról társalog.
  - A *Figaro házassága*-ról?
  - Arról.
  - Nahát, hogy maga milyen művelt!
  - Szabad időmben olvasgatok, nagyuram.
  - Itt van még Condorcet úr, aki úgy is mint a mértan tudósa, igazán pontosságával kérkedhetne.
  - Igaz, de ha belemélyed valami számításba, mire kikászálódik belőle, máris félórát késett. Ami pedig Cagliostro grófot illeti, mivel külföldi, s csak nemrég lakik Párizsban, valószínűleg nem ismeri eléggé a Versailles-ba vezető utat, így rá is várni kell majd.
  - Szépen felsorolta az összes vendégemet - mondta a marsall -, Homéroszhoz meg az én szegény Raftémhoz méltó elősorolás volt; egyedül Taverney maradt ki.
- Az udvarmester meghajolt.
- Taverney úrról azért nem beszéltem - mondta -, mert ő, mint régi barát, alkalmazkodni fog a többiekhez. Azt hiszem, nagyuram, a ma esti nyolc terítéssel meg is volnánk.
  - Valóban. Hol fogunk enni?
  - A nagy ebédlőben.
  - Ott megvesz bennünket az Isten hidege.

- Három napja fűtjük, nagyuram, és úgy intéztem, hogy tizennyolc fok legyen.

- Remek! Na, most ütötte a felet.

A marsall az ingaórára pillantott.

- Fél öt van.

- Annyi, nagyuram, és íme, most fordul be az udvarba egy lovas. Itt a tokajim.

- Bárcsak még húsz esztendeig így szolgálnának ki! - mondta az öreg marsall, majd ismét a tükréhez fordult, az udvarmester pedig szaladt tenni a dolgát.

- Húsz esztendeig! - mondta nevetve valaki, amikor a herceg éppen a tükrébe pillantott. - Drága tábornagyom, szívből kívánok magának még húsz esztendőt, bár akkor én már hatvan leszek és nagyon öreg.

- Maga az, grófné! - kiáltotta a marsall. - Maga az első... Uramisten, hogy maga most is milyen szép és üde!

- Talán inkább a fagy csípte pirosra az arcom.

- Jöjjön be, kérem, a kisszalomba.

- Ó, hogy kettecskén legyünk?

- Hármacskán - szólt egy rekedt hang.

- Taverney! - mondta a marsall. - Átkozott ünneprontó - súgta oda a grófnénak.

- Maga meg elbizakodott - súgta vissza Dubarryné, és nagyot nevetett.

Aztán mind a hárman átmentek a szomszéd szobába.

2 Lapeyrouse

A hópárnás kockaköveken egyszerre több kocsi tompa robaja figyelmeztette a marsallt, hogy megérkeztek a vendégei, s hála az udvarmester pontosságának, a kilenctagú társaság hamarosan helyet foglalt az ebédlő ovális asztalánál; kilenc lakáj - mind csendes, mint az árnyék, ügyes, de nem kapkodó, előzékeny, de nem tolakodó - suhant a szőnyegeken, hajolt a vendégek közé, anélkül, hogy egyszer is akár csak a karjukhoz ért volna, meglökte volna a prémmel dúsan kibélelt karosszékeket, melyekbe egészen térdhajlatig süppedt a vendégek combja.

A marsall vendégei élvezték a kályhák lágy melegét, a húsok illatát, a borok bukóját s a leves után meginduló csevegés zsongását.

Kintről semmi nesz nem hallatszott (a zsalugátereken hangfogó volt); odabent sem lehetett hallani mást, csak a vendégek hangját: a tányérok koccanás nélkül cserélődtek, az ezüstmű pendülés nélkül került a tálalókról az asztalra, az udvarmester ajkáról suttogás sem rebbent; a szemével parancsolt.

Így hát tíz perc elteltével a társaság úgy érezte, hogy teljesen egyedül van a teremben; ezek a néma szolgák nyilvánvalóan süketek is.

Richelieu jobb oldali szomszédjához fordult:

- Nem iszik, gróf úr?

Szavait egy harmincnyolc esztendő, szőke, alacsony termetű, szögletes vállú férfihoz intézte, akinek többnyire mélabús világoskék szeme néha élénken fel-felcsillant; nyílt, nemes homlokáról cáfolhatatlanul lerítt magas származása.

- Csak vizet iszom, marsall - felelte.

- Kivéve XV. Lajosnál - mondta a herceg. - Volt szerencsém a gróf úrral nála vacsorálni, s akkor bort ivott.

- Nagyon kellemes emléket idéz fel, marsall, igen, 1771-ben, s akkor a császár terméséből való tokajit ittam.

- Ugyanazt a bort, mint amit most az udvarmesterem tölt, gróf úr - válaszolta meghajolva Richelieu.

Hága grófja a szeme elé emelte a poharát, s a gyertyák fényében nézte az italt.

A pohárban mintha folyékony rubin csillámlott volna.

- Így van, marsall, köszönöm.

S a gróf olyan nemes, olyan kedves hangsúllyal ejtette ki a *köszönöm* szót, hogy a többiek lelkesen felpattantak:

- Éljen őfelsége! - kiáltották.

- Igen - mondta Hága grófja -, éljen őfelsége, Franciaország királya! Ugye egyetért velem, Lapeyrouse úr?

- Gróf úr - felelte a kapitány olyan simogató és egyben tiszteletteljes hangon, ahogy azok beszélnek, akik hozzá vannak szokva a koronás főekkel való társalgáshoz -, egy órával ezelőtt jöttem el a királytól, s a király olyan végtelenül jó volt hozzám, hogy senki nálam hango-

sabban nem kiáltaná, hogy éljen a király! Mivel azonban engem egy óra múlva már a tenger felé röpít a postakocsi, ahol a király által rendelkezésemre bocsátott két gyönyörű három-árbocos vár rám, engedélyt kérek, hogy amikor kilépek innen, hadd éltessek egy másik királyt, akit szíves örömet szolgálnék, ha nem lenne ilyen jó uram, amilyen van.

Lapeyrouse felemelte a poharát, és alázatosan meghajolt Hága grófja előtt.

- Mindnyájan boldogan iszunk öfelsége egészségére - mondta Dubarryné, a marsall balján. - De, ahogy a parlamentben mondanák, a korelnöké a felköszöntés joga.

- Ez rád vonatkozik, Taverney, vagy rám? - kérdezte nevetve a marsall, s öreg barátjára nézett.

- Nem hiszem - szólt a Richelieu marsallal szemben ülő férfi.

- Mit nem hisz, Cagliostro úr? - kérdezte Hága grófja, s átható pillantással nézett a közbeszólóra.

- Nem hiszem, hogy Richelieu úr a korelnök közöttünk, gróf úr - mondta meghajolva Cagliostro.

- Remek! - mondta a marsall -, akkor hát te vagy, Taverney.

- Ugyan, ugyan, nyolc évvel fiatalabb vagyok nálad, 1704-es - tiltakozott az öregúr.

- Micsoda udvariatlanság - mondta a marsall. - Hát nem kibeszéli, hogy nyolcvannyal éves vagyok?

- Csakugyan nyolcvannyal éves, herceg? - kérdezte Condorcet.

- Annyi bizony. Könnyű kiszámolni, így nem is méltó olyan jó matematikushoz, mint maga, márkí. A múlt században születtem, a nagy században, ahogy mondani szokás: 1696-ban. Jó régen volt!

- Lehetetlen - mondta Launay.

- Ha itt volna az édesapja, Bastille-igazgató uram, ő nem mondaná, hogy lehetetlen, hiszen 1714-ben a kosztosa voltam.

- Kijelentem, hogy a korelnök az a bor, amit Hága grófja éppen most önt a poharába - mondta Favras.

- Százhusz éves tokaji; igaza van, Favras úr - mondta a gróf. - Ezt a tokajit éri hát a megtisztetés, hogy a király egészségét köszöntse.

- Egy pillanat, uraim - mondta Cagliostro és élénk vonású, okos, busa fejét magasra emelte az asztal fölött -, tiltakozom.

- Kétségbe vonja a tokaji korelnökségét? - kérdezték kórusban a vendégek.

- Bizony - mondta nyugodtan a gróf -, mivel ezt az üveget magam zártam le viaszpecséttel.

- Maga?

- Én, mégpedig aznap, amikor 1664-ben Montecuccoli legyőzte a törököket.

Nevetés harsant, pedig Cagliostro rendületlen komorsággal ejtette ki e szavakat.

- Ha jól számolok - mondta Dubarryné -, úgy százharminc éves lehet, uram, mert legalább tízesztendősnak kellett lennie, hogy abba a hasas palackba beletölthesse ezt a finom bort.

- Jócskán elmúltam tízéves, amikor ezt a műveletet lebonyolítottam, asszonyom, mivel harmadnap őfelsége Ausztria császára azzal bízott meg, hogy szerencsekívánatait tolmácsoljam Montecuccolinak, aki a szentgotthárdi győzelemmel megbosszulta Especk 1536-ban bekövetkezett szlavóniai vereségét, amikor is a hitetlenek kegyetlenül elpáholták császári barátaimat és fegyvertársaimat.

- Ezek szerint az úr akkoriban tényleg több volt, mint tízesztendő - mondta Hága ugyanolyan komolyan, ahogy Cagliostro beszélt -, lévén hogy személyesen részt vett abban a nevezetes csatában.

- Eszeveszett menekülés volt, gróf úr - felelte Cagliostro meghajolva.

- Mégsem volt olyan iszonyatos, mint a crécyi futás - mondta mosolyogva Condorcet.

- Úgy van, uram - mondta Cagliostro szintén mosolyogva -, a crécyi menekülés borzalma abban rejlett, hogy akkor nemcsak egy hadsereget győztek le, hanem egész Franciaországot. Ámbár meg kell adni, hogy az angolok részéről sem volt egészen becsületes győzelem. Edward királynak ágyúí voltak, amiről Valois Fülöpnek fogalma sem volt, vagy inkább nem akarta elhinni, hogy ágyúí vannak, pedig én figyelmeztettem rá, mondtam neki, hogy a saját szememmel láttam azt a négy üteget, melyeket Edward a velenceiektől vásárolt.

- Ó, ne mondja! - szólt Dubarryné. - Ismerte VI. Fülöpöt?

- A király öt főúr kíséretében hagyta el a csatateret, az egyik főúr én voltam, asszonyom - felelte Cagliostro. - A szerencsétlen, öreg, vak cseh királlyal érkeztem Franciaországba, aki éppen akkor esett el, amikor jelentették neki, hogy minden elveszett.

- Jaj, istenem, nem is hinné, uram, mennyire sajnálom, hogy a crécyi csatában vett részt és nem az actiumiban - mondta Lapeyrouse.

- Miért?

- Hát mert olyan hajózásra vonatkozó részletekről mesélhetne, amiket sosem értettem egészen, bár Plutarkhosz igazán szépen ír ezekről a dolgokról.

- Milyen részletekre gondol? Örülnék, ha segíthetnék valamiben.

- Eszerint ott volt?

- Nem, uram, akkoriban Egyiptomban jártam. Kleopátra királynő megbízott, hogy rendezzem át az alexandriai könyvtárat, s erre én voltam a legalkalmasabb, mivel személyesen ismertem az ókor legkiválóbb szerzőit.

- És látta Kleopátra királynőt, Cagliostro úr? - kiáltotta Dubarryné.

- Mint ahogy magát látom, asszonyom.

- Valóban olyan szép volt?

- Mint tudja, grófné, a szépség relatív. Kleopátra Egyiptomban elragadó királynő volt, de Párizsban csak aranyos kis varrólány lehetett volna.

- Ne szólja le a varrólányokat, gróf úr.

- Isten őrizz!

- Kleopátra tehát...

- Alacsony, vékonyka, élénk, szellemes asszony. Nagy mandulaszeme volt, görögös orra, a foga, mint az igazgyöngy és a keze, mint a magáé, asszonyom: joga való bele. Nézzék csak, ezt a gyémántot tőle kaptam, ő meg az öccsétől, Ptolemaiosztól. Kleopátra a hüvelykujján viselte.

- A hüvelykujján! - kiáltotta Dubarryné.

- Ott, egyiptomi divat szerint. S amint látja, nekem alig megy fel a kisujjamra.

Lehúzta a gyűrűt, és megmutatta Dubarrynének.

Csodálatos gyémánt volt, olyan tiszta vizű, olyan szépen csiszolt, hogy megért vagy harminc-negyvenezer frankot.

A gyémánt kézről kézre járt, végül visszajutott Cagliostrohoz, ő pedig nyugodtan visszahúzta az ujjára.

- Látom én, hogy nem hisznek nekem: egész életemben a hitetlenkedés ellen kell küzdenem. Valois Fülöp nem hitt nekem, amikor azt tanácsoltam, hogy vonuljon vissza Edward elől; Kleopátra nem hitt nekem, amikor figyelmeztettem, hogy Antoniust legyőzik. A trójaiak nem hittek nekem, amikor azt mondtam a falóról: „Kasszandrát megszállta az ihlet, hallgassatok Kasszandrára.”

- De hiszen ez csodálatos! - mondta Dubarryné, s majd rosszul lett a nevetéstől. - Komolyan mondom, életemben nem láttam még ilyen komoly és egyszersmind ennyire mulatságos embert, mint maga.

- Biztosíthatom - mondta Cagliostro s meghajolt -, hogy Jonathán nálam is sokkal mulatságosabb volt. Ó, micsoda elragadó bajtárs! Olyannyira, hogy amikor a filiszteusok megölték, majdnem belebolondultam.

- Nézze, gróf, ha tovább folytatja - mondta Richelieu -, ez a szegény Taverney fog belebolondulni. Annyira fél a haláltól, hogy kővé dermedve bámulja magát, mert halhatatlannak képzelet. És most mondja meg őszintén, halhatatlan vagy nem?

- Én?

- Maga.

- Fogalmam sincs róla. Egyvalamit azonban bizton állíthatok.

- Mit? - kérdezte Taverney, a gróf hallgatói közül a legkíváncsibb.

- Hogy mindazokat a dolgokat és személyeket, amelyekről és akikről az imént beszéltem, láttam és ismertem.

- Ismerte Montecuccolit?

- Ahogyan magát, Favras, sőt, közelebbről, mert magát csak másodszor vagy harmadszor láttam, a szóban forgó kiváló stratégával viszont majdnem egy esztendeig éltem egy sátorban.

- Ismerte Valois Fülöpöt?

- Amint már mondtam is, Condorcet; igaz, amikor ő visszatért Párizsba, én éppen Csehországba indultam.

- És Kleopátrát?

- Igen, grófné, Kleopátrát is. Mint mondtam, olyan fekete szeme volt, mint magának, és majdnem olyan szép keble.

- De gróf úr, maga nem is tudja, milyen a keblem!
  - Olyan, mint Kasszandráé, asszonyom, s hogy teljes legyen a hasonlóság, neki csakúgy, mint magának, vagy magának csakúgy, mint neki, a baloldalon, a hatodik borda magasságában kis fekete anyajegye van.
  - Te jó ég, maga kész boszorkánymester!
  - Dehogysis, grófné - mondta nevetve Richelieu -, én mondtam meg neki.
  - És maga honnét tudja?
- A marsall elhúzta a száját.
- Hát - mondta -, az családi titok.
  - Szép dolog... - mondta Dubarryné. - Komolyan mondom, ha magához jön az ember, jól teszi, ha vastagon bekeni az arcát pirosítóval. - Ismét Cagliostrohoz fordult: - Eszerint maga ismeri a fiatalság titkát, mert ahhoz képest, hogy két-háromezer éves, alig látszik negyvennek.
  - Igen, asszonyom, ismerem a fiatalság titkát.
  - Ó, akkor fiatalítson meg!
  - Magát felesleges, asszonyom, a csoda már meg is történt. Az ember annyi idős, amennyinek látszik, és maga maximum harmincéves.
  - Bókol.
  - Nem, asszonyom, ez tény.
  - Magyarázza meg.
  - Igazán könnyű. Maga saját magára alkalmazta az én eljárásomat.
  - Hogyan?
  - Ivott az elixíreiből.
  - Én?
  - Bizony maga, grófné. Csak nem felejtette el?
  - Na de ilyet!
  - Emlékszik arra a házra a Saint-Claude utcában, grófné? Emlékszik, hogy Sartines úrral kapcsolatban valami elintéznivalója akadt abban a házban? Emlékszik, hogy bizonyos Joseph Balsamo nevű barátomnak segített valamiben? Emlékszik, hogy Joseph Balsamo egy üvegcsét adott magának ajándékba, meghagyva, hogy minden reggel három cseppet vegyen be belőle? Emlékszik, hogy egészen tavalyig szedte a cseppeket, amikor is kiürült az üveg? Ha minderre nem emlékszik, grófné, az már nem feledékenység, hanem hálátlanság.
  - Ó, Cagliostro úr, maga olyan dolgokat mond itt nekem...
  - Amiket egyedül maga ismer, tudom én azt nagyon jól. De mitől lenne boszorkánymester az ember, ha még a felebarátja titkait sem ismerné?
  - Így hát Joseph Balsamo is ismerte annak a csodálatos elixírnek a receptjét?
  - Nem, asszonyom, de mivel egyik legjobb barátom volt, adtam neki három vagy négy üveggel.
  - És van még neki?

- Ó, azt nem tudom. Három esztendeje eltűnt az én szegény Balsamo barátom. Utoljára Amerikában láttam, az Ohio partján; a Sziklás-hegységbe indult egy expedícióval, s azt hallottam, hogy ott meg is halt.

- Nagyon kérem, gróf úr, hagyja már abba az udvarlást! - kiáltotta a marsall. - A titkot, könyörgök, a titkot!

- Komolyan beszél? - kérdezte Hága gróf.

- Nagyon komolyan, felség; bocsánat, gróf úr - és Cagliostro úgy hajolt meg, hogy jelezze, a tévedést szándékosan követte el.

- Így hát a grófné nem elég öreg, hogy megfiatalítsa? - kérdezte a marsall.

- Pontosan így van.

- Akkor itt egy másik kísérleti alany, Taverney barátom. Mit szól hozzá? Nem úgy fest, mint Matuzsálem kortársa? Vagy talán ez a fordított eset, ő meg túl öreg?

Cagliostro a báróra nézett.

- Nem - mondta.

- Ó, drága grófom! - kiáltotta Richelieu. - Ha megfiatalítja a barátomat, kidoboltatom, hogy maga Médea tanítványa.

- Óhajtja, hogy megtegyem? - kérdezte Cagliostro, szavaival a házigazdához, tekintetével az egész hallgatósághoz fordulva.

Mindenki bólintott.

- És maga, Taverney úr, szintén?

- Én még a többieknél is inkább, a nemjóját! - mondta a báró.

- Nos, ez igazán könnyű - mondta Cagliostro.

Két ujját a zsebébe csúsztatta, s elővett egy apró, nyolcszögletű üveget.

Aztán fogott egy még tiszta kristálypoharat, s az üvegből pár csepp folyadékot öntött bele. Utána felhígította az elixírt félpohárnyi jegelt pezsgővel, és a poharat a bárónak nyújtotta.

A vendégkoszorú szájtátva követte pillantásával a legapróbb mozdulatát is.

A báró megfogta a poharat, ám amikor a szájához emelte, elbizonytalanodott.

A többiek észrevették, hogy habozik, és olyan viharos nevetésben törtek ki, hogy Cagliostro elvesztette a türelmét.

- Igyekeztek, báró - mondta -, különben kárba megy ez a folyadék, pedig minden cseppje száz aranyat ér.

- Az ördögbe is! - mondta Richelieu, aki tréfára próbálta venni a dolgot -, ez nem tokaji.

- Meg kell innom? - kérdezte szinte reszketve a báró.

- Vagy oda kell adnia valakinek, hogy legalább az élvezhesse a hatását.

- Ide vele! - mondta Richelieu herceg, s nyúlt a pohárért.

A báró beleszagolt a pohárba, és az erős balzsamos illat meg a szép rózsaszínű árnyalat, amit a pezsgő a néhány csepp elixírtől kapott, hirtelen elhatározásra bírta: felhajtotta a csodatévő italt.

Abban a szempillantásban egész testét borzongás járta át, s úgy érezte, hogy öreg, lomha, szunnyadó vére a lába ujjától a feje búbjáig megindul az ereiben. Ráncos bőre kifeszült, szeme, melyre petyhüdtlen borult a szemhéj, akaratától függetlenül nagyra nyílt. Szembogara kitágult, élénken csillogott, keze remegése helyébe az idegek játéka lépett; hangja erőteljes lett, a térde rugalmasan kifeszült, mint ifjúkora legszebb napjaiban, s a dereka kiegyenesedett; és mindezt szemmel láthatóan az idézte elő, hogy a folyadék, amint lefelé haladt, tetőtől talpig újjáélesztette a testét.

A teremben a meglepetés, a döbbenet, de talán leginkább a csodálat kiáltása harsant, Taverney, aki az ínyével csócsálta csak az ennivalót, most farkaséhséget érzett. Sebtében tányér és kés után kapott, mert magának a balján levő raguból, s miközben a fogoly csontjait ropogtatta, azt mondta, hogy érzi, amint húszéves kori fogai ismét kinőnek.

Félórán keresztül evett, hahotázott, ivott és kurjongatott örömeiben, s ez alatt a félóra alatt az asztaltársaság többi tagja szájtátva bámulta; aztán lassan-lassan lelohadt, mint a lámpa fénye, amikor kifogy az olaj. Előbb a homlokára vésődtek új ráncok, ahonnét az imént elsimultak a régiek; a háta meggörbült. Étvágát vesztette, a térde újból remegett.

- Jaj! - nyögte.

- Mi baj? - kérdezték a többiek.

- Hogy mi baj? Vége a fiatalságnak.

Keserveset sóhajtott, s könnycsepp csillant a pilláján.

A társaság ösztönösen követte Taverneyt: az imént megfiatalodott s most még inkább megöregedett aggastyán láttán mély sóhaj szakadt fel a többiek kebléből.

- Érthető - mondta Cagliostro -, a bárónak mindössze harmincöt csepp életelixírt csöppenttem a poharába, így csak harmincöt percre fiatalodott meg.

- Jaj, még egy kicsit, gróf! - suttogta az öregember mohó vágyakozással.

- Nem, uram, a második próbatétel meg is ölhetné - felelte Cagliostro.

Dubarryné ismerte az elixír hatását, így hát a vendégek közül őt érdekelte a leginkább e jelenet minden részlete.

Ahogy az öreg Taverney erei duzzadni kezdtek az ifjúságtól és élettől, a grófné a szemével itta az ifjúság és az élet fejlődését. Kacagott, tapsolt, a látvány őt is megfiatalította.

Amikor a folyadék hatása a csúcspontra ért, a grófné majdnem Cagliostróra vetette magát, hogy kitépje a kezéből az élet vizét tartalmazó üvegcsét.

Ám abban a pillanatban Taverney öregedni kezdett, mégpedig sebesebben, mint ahogy a fiatalság visszaköltözött belé...

- Ó, jaj - mondta a grófné szomorúan -, most már látom, hogy minden hiábavaló, minden csak ábránd... a csodálatos titok mindössze harmincöt percig tartott.

- Így hát - szólalt meg Hága gróf -, ha az ember két évig szeretne fiatal lenni, egész folyót kellene kiinnia.

Mindenki nevetett.

- Nem - mondta Condorcet -, egyszerű kiszámítani: ha harmincöt perchez harmincöt cseppet kellett bevenni, akkor, ha egy esztendeig akarunk fiatalok maradni, nyavalyás kis hárommillió-százötvenháromezer cseppet kell inni.

- Egész árvíz - mondta Lapeyrouse.

- Velem más volt a helyzet, legalábbis maga szerint - szólta a grófné. - Az a kis üveg, amelyet a maga Joseph Balsamo barátja adott nekem, csak négyszer akkora, mint ez itt, s mégis elegendő volt hozzá, hogy tíz éven keresztül megállítsa az idő múlását.

- Pontosan, asszonyom, és egyedül maga tapintott rá a titokzatos igazságra. Annak, aki megöregedett, nagyon megöregedett, nagy mennyiségre van szüksége az azonnali hathatós eredményhez. Ám egy harmincéves asszonynak, amilyen maga, vagy egy negyvenéves férfinak, amilyen én voltam, amikor az élet vizét inni kezdtük, tehát életünk delén, még tele ifjúsággal, mindössze tíz csöppet kell bevennie a hanyatlási korszakokban. Tíz csepp elég hozzá, hogy megőrizze a fiatalságot és az életerőt.

- Mit ért hanyatlási korszakon? - kérdezte Hága gróf.

- Először is van a természetes ritmus, gróf úr. Természetes állapotában az ember ereje harmincöt éves koráig nő, aztán negyvenéves koráig nem változik. Negyven fölött csökkenni kezd, de ötvenig ez szinte észrevehetetlen. Ezután a halál pillanatáig egyre gyorsul a ritmus. Civilizált életvitel esetén, tehát ha az emberi testet elnyúv a kicsapongás, a gond és a betegség, a fejlődés harmincéves korban megáll. Az erő harmincöt éves korban kezd csökkenni. Végül is mindegy, hogy a természet vagy a nagyváros emberéről van szó, a természetet azelőtt kell elkapnunk, mielőtt rombolni kezdene, pontosan akkor, amikor mozgásba akar lendülni. Aki, mint jómagam, ismeri ennek az elixírnek a titkát, ki tudja számítani a támadás idejét, és épp a legmegfelelőbb pillanatban üt rajta a természet, így aztán mindig fiatal marad, vagy legalábbis elég fiatal, hogy a kor ne gátolhassa a cselekvésben.

- Ó, istenem, Cagliostro! - kiáltotta a grófné -, ha már maga választhatta meg a korát, miért nem húszesztendő, miért negyven?

- Azért, grófné - mondta mosolyogva Cagliostro -, mert jobb szeretek egészséges, kész negyvenéves férfi lenni, mint félkész húszéves.

- Nocsak! - mondta a grófné.

- Bizony, így van, asszonyom - folytatta Cagliostro. - Húszévesen az ember tetszik a harmincéves asszonyoknak; negyvenévesen viszont a húszéves nőket és a hatvanéves férfiakat is irányíthatja.

- Feladom - mondta a grófné. - Különben sem lehet élő bizonyítékkal vitatkozni.

- Én pedig felhagyhatok minden reménnyel - mondta szánalomra méltóan Taverney. - Későn kezdtem.

- Richelieu úr ügyesebb volt - szólta Lapeyrouse naiv tengerészőszinteséggel -, mindig is rebesgették, hogy a marsallnak van valami receptje...

- Ezt a hírt a nők terjesztették - nevetett Hága gróf.

- És akkor már nem is lehet elhinni, herceg? - kérdezte Dubarryné.

Az idős marsall nemigen szokott elpirulni, most azonban bíborszínű lett az arca.

- Kíváncsiak rá, uraim, mi volt az én receptem?

- Hogyne lennének kíváncsiak!

- Nos, kíméltem magam.

- Nahát! - mondta a vendégsereg.

- Pedig így van.
  - Kétségbe vonnám a receptet - mondta a grófné -, ha nem láttam volna az imént Cagliostro úr elixírjének a hatását. Jó lesz, ha vigyáz, varázsló uram, mert még van egypár kérdésem.
  - Kérdezzen csak, asszonyom.
  - Szóval azt mondta, hogy negyvenéves korában ivott először az ételixírből.
  - Igen, asszonyom.
  - És hogy azóta, tehát Trója elfoglalása óta...
  - Valamivel előbb.
  - Rendben van. Szóval azóta negyvenéves.
  - Láthatja.
  - Ha így van, uram - szólt Condorcet -, akkor többet bizonyít nekünk, mint amennyi a tételében foglaltatik...
  - Mit bizonyítok, márki?
  - Nemcsak a fiatalság meghosszabbítását, hanem az élet megőrzését is. Ha ugyanis maga a trójai háború idején negyvenéves volt, ez azt jelenti, hogy soha nem halt meg.
  - Igen, márki, töredelmesen bevallom, hogy egyszer sem haltam meg.
  - Pedig nem is sebezhetetlen, mint Akhilleusz, aki persze maga se volt sebezhetetlen, hiszen Párizs a sarkába lőtt nyíllal megölte.
  - Legnagyobb sajnálatomra nem vagyok sebezhetetlen - mondta Cagliostro.
  - Tehát megölhetik? Erőszakos halállal meghalhat?
  - Sajnos meg.
  - És hogyan tudott háromezer-ötszáz esztendőn át minden balesetet elkerülni?
  - Szerencse dolga, gróf úr. Ha óhajtja, elmagyarázom.
  - Halljuk!
  - Halljuk, halljuk! - ismételték a többiek is.
- Az érdeklődés félreérthetetlen jeleként mind az asztalra könyököltek és figyeltek.
- Mi az élet alapfeltétele? - törte meg a csendet Cagliostro, s elegáns, könnyed mozdulattal széttárta szép fehér kezét. Ujján a gyűrűk között úgy ragyogott fel a Kleopátráé, mint a sarkcsillag.
  - Nyilván az egészség, nem?
  - Igen, az - válaszoltak a többiek.
  - És az egészség feltétele...
  - A helyes táplálkozás - mondta Hága gróf.
  - Igaza van, gróf úr, a helyes táplálkozásnak köszönhető az egészség. Nos, miért ne éppen az én elixírcseppjeim tartalmazzák a lehető legmegfelelőbb tápanyagokat?
  - Ki tudja?
  - Maga, gróf.

- Igen, persze, de...

- De senki más - mondta Dubarryné.

- Erre még visszatérünk, asszonyom. Szóval én mindig szedtem a cseppjeimet, és mivel ezek a cseppek megvalósítják az örök emberi álmot, azt, amit a régiek az ifjúság vizétől vártak, az életelixírtől reméltek, meg tudtam őrizni a fiatalságomat, következésképpen az egészségemet, következésképpen az életemet. Ez világos.

- Na de minden test, még a legszebb is elkopik egyszer, gróf úr.

- Parisz teste csakúgy, mint Vulcanusé - mondta a grófné. - Maga nyilván ismerte Pariszt, Cagliostro úr.

- Nagyon jól ismertem, asszonyom. Igazán szép fiú volt, de nem egészen érdemli meg, amit Homérosz mesél, és a nők gondolnak róla. Először is vörös volt.

- Vörös? Piha! - mondta a grófné.

- Sajnos, Helénának más volt a véleménye, mint magának, asszonyom. No de térjünk vissza az elixíremre!

- Igen, igen - mondták a vendégek.

- Taverney uram, maga azt állította az imént, hogy minden elkopik. Rendben van. De azt is tudja, hogy minden alkalmazkodik, minden újratermelődik, vagy minden helyett jön valami más, ahogy tetszik. Szent Hubert híres kése a legjobb példa: számtalanszor kicserélték mind a pengéjét, mind a nyelét, de azért változatlanul Szent Hubert kése. A heidelbergi szerzetesek pincéjében érlelt bor mindig ugyanaz a bor, pedig évente új termést öntenek az óriási hordóba. A heidelbergi barátok bora mindig tiszta, friss és zamatos, az a bor viszont, amit Opimusszal agyagamforákba öntöttünk és lepecsételtünk, száz év múlva, amikor meg akartam inni, csupán sűrű iszap volt, amit megenni talán meg lehetett volna, de meginni semmiképpen.

Nos, én nem Opimus példáját követtem, hanem kitaláltam, mi a heidelbergi barátok módszere. Úgy kezeltem a testemet, hogy minden évben új elemeket juttattam bele azzal a céllal, hogy az előregedett alkotóelemeket regenerálják. Minden áldott reggel egy fiatal, friss atom helyettesített a véremben; a húsomban, a csontomban egy elhasználódott, életképtelen atomot.

Én új életre keltettem azokat a szövettörmelékeket, amelyek a közönséges ember egész testét észrevétlenül elárasztják: kényszeríttem ezeket a katonákat, melyeket Isten a romlás elleni védekezésül adott az emberi természetnek, és melyeket az átlagember szolgálatra alkalmatlannak nyilvánít, vagy semmittevésre ítélve bénaságra kárhoztat, szóval én ezeket a katonákat feszített munkatempóra kényszerítettem. Ez megkönnyítette, sőt megkövetelte, hogy mindig új izgatószer jusson a szervezetembe; mohón tanulmányoztam az életet, minek eredményeképpen a gondolkodásom, a mozgásom, az idegeim, a szívem, a lelkem soha nem felejtették el, hogyan kell jól működniök, s mivel ezen a világon egyik dologból következik a másik, mivel mindig azok csinálnak a legjobban egy bizonyos dolgot, akik mindig azt a bizonyos dolgot csinálják, természetes, hogy háromezer éves életem során mindig ügyesen el tudtam kerülni a veszélyt, mégpedig azért, mert sikerült mérhetetlen tapasztalatra szert tennem. Én mindenféle helyzet hátrányait előre látom, veszélyeit előre érzem. Így például nem tudnak rábeszélni, hogy belépjek egy olyan házba, amely esetleg összedőlhet. De nem ám! Olyan sok házat láttam már, hogy első pillantásra meg tudom állapítani, melyik a jó, melyik a roskatag. Nem tudnak rábeszélni, hogy olyan ügyetlen alakkal menjek vadászni, aki rosszul kezeli a puskáját. Sok-sok kétbalkezest ismertem. Kephalosztól, aki megölte Prokriszt, a feleségét, egészen a Régensig, aki kiszúrta a trónörökös szemét. Nem tudnak rábeszélni, hogy

a csatában erre vagy amarra a helyre álljak, ahová bárki jöttment odaállna, mivel egyetlen másodperc alatt kiszámítom, hogy egyenes vagy parabola-röppályán becsapódhat-e lövedék arra a helyre. Mondhatják, hogy jó-jó, de jöhet egy eltévedt golyó... Erre én azt válaszolom, hogy valaki, aki egymillió puskalövést kikerült, megbocsáthatatlan ballépést követne el, ha hagyná, hogy egy eltévedt golyó éppen őt találja el. Ó, sose ingassák a fejüket, hiszen végül is élő tanúbizonyságként itt vagyok! Nem mondom, hogy halhatatlan vagyok; azt mondom csupán, hogy tudom, amit senki más nem tud, tehát ki tudok térni az erőszakos halál elől. Így például a világ minden kincséért sem maradnék itt egyedül egy negyedórára Launay úrral, aki most azt gondolja, hogy ha bezárhatna a Bastille egyik zárkájába, éhséggyakorlatokkal tenné próbára a halhatatlanságomat. Condorcet úrral sem maradnék, ő ugyanis éppen azt gondolja, hogy jó lenne a poharamba üríteni a bal keze mutatóujján levő gyűrű tartalmát, márpedig abban a gyűrűben mérge van; és még csak nem is gonosz szándék vezérelné a tettét, csupán tudományos kíváncsiság: megtudni, hogy vajon belehalok-e.

A két férfiú tiltakozva felemelte a kezét.

- Bátran bevallhatja, Launay úr, hiszen nem vagyunk mi bíróság, és a szándék különben sem büntetendő. No, vallja be, arra gondolt-e, amit mondtam! És maga, Condorcet úr, ugyebár szívesen megkóstoltatná velem a gyűrűjében levő mérget imádott kedvese, a tudomány nevében?

- Hitemre! - mondta Launay nevetve és pirulva -, bevallom, igaza van, gróf úr, örült gondolat volt. De éppen abban a pillanatban futott át a fejemben, amikor megvádolt vele.

- Én is olyan őszinte leszek, mint Launay - mondta Condorcet. - Tényleg arra gondoltam, hogy ha megkóstolná, ami a gyűrűmben van, egy lyukas garast nem adnék a halhatatlanságáért.

Az asztal körül az ámulat kiáltása röppent.

Ez a vallomás nem a gróf halhatatlanságáról, hanem gondolatolvasó képességéről tett tanúbizonyságot.

- No látják - mondta nyugodtan Cagliostro -, no látják, hogy kitaláltam. És ugyanígy kitalálok mindent, ami be fog következni. Az életben való jártasságom az első pillantásra fellebbenti előttem azoknak a múltját és jövőjét, akikkel találkozom.

Ezen a téren annyira tévedhetetlen vagyok, hogy ez a képességem még az állatokra és az élettelen anyagra is kiterjed. Ha beülök egy kocsiba, a lovak külsejéből meg tudom állapítani, hogy megbokrosodnak-e, a kocsis képéből, hogy felborul-e velem, nekimegy-e valaminek; ha hajóra szállok, kitalálok, hogy a kapitány buta vagy makacs, következésképpen előre tudom, hogy nem fogja tudni, vagy nem akarja elvégezni a szükséges manővereket. Ez esetben elkerülöm a kocsist és a kapitányt, hagyom a csudába a lovakat és a hajót. Nem tagadom, csupán csökkentem a véletlen esélyeit; ahelyett, hogy száz esélyt adnék neki, mint mindenki más, elveszek tőle kilencvenkilencet, a századikra meg vigyázok. Nos, erre jó, hogy háromezer éve élek.

- Akkor hát - mondta nevetve Lapeyrouse, miközben a többiek lelkesen vagy csalódottan könyvelték el Cagliostro szavait -, akkor hát, kedves próféta uram, el kellene jönnie velem azokhoz a kis bárkákhoz, amelyekkel világ körüli útra indulok. Igazán nagy szívességet tenne.

Cagliostro nem felelt.

- Marsall uram - folytatta a hajós nevetve -, mivel Cagliostro grófnak nem akaródzik ilyen remek társaságot itt hagyni, és ezt meg is értem, engedje meg, hogy én megtegyem. Elnézését kérem, Hága gróf, elnézést, asszonyom, de hét óra van, és én megígértem a királynak, hogy

negyed nyolckor kocsiba szállok. Előbb azonban Cagliostro grófnak meg kellene mondania, hogy mi vár rám Versailles és Brest között, ha már az én két háromárbcosomat nem akarja megnézni. Hogy mi lesz Bresttől az Északi-sarkig, nem is kérdem, az az én dolgom. De Versailles-tól Brestig tartozik nekem egy kis eligazítással.

Cagliostro még egyszer szemügyre vette Lapeyrouse-t, de olyan bánatos tekintettel, olyan gyengéd és egyszersmind szomorú arccal, hogy a legtöbb vendéget különös előérzet kerítette hatalmába. A hajós azonban semmit sem vett észre. Elbúcsúzott a vendégkoszorútól; az inasai vastag, földig érő bundába bújtatták, és Dubarryné a zsebébe csúsztatott néhány kis üveg finom szíverősítőt, ami olyan jólesik az utasnak, de magától szinte soha nem jutna az eszébe, s a távollevő barátokra emlékezteti az utazás hosszú, jeges éjszakáin.

Lapeyrouse változatlanul mosolygott, amikor nagy tisztelettel búcsút vett Hága grófjától, majd az idős marsallnak nyújtotta a kezét.

- Isten vele, drága barátom - mondta Richelieu herceg.

- Nem, nem, herceg! A viszontlátásra - felelte Lapeyrouse. - Csak világ körüli útra indulok, és az nem tart tovább négy-öt évnél.

- Négy-öt év! - kiáltotta a marsall. - Ezzel az erővel négy-öt évszázadot is mondhatna! Az én koromban egy-egy nap felér egy-egy esztendővel, úgyhogy bizony, azt mondom: isten vele.

- Ugyan, ugyan! - nevetett Lapeyrouse. - Kérdezze csak meg a jóst: legalább húsz esztendőt ad még magának. Ugye, Cagliostro? Jaj, gróf úr, miért is nem beszélt előbb azokról az isteni cseppekről? Bármilyen áron, de behajóztam volna belőle egy tonnányit az Astrolabe-ra. Ez az én hajóm neve, uraim. Hadd csókolom meg még egyszer azt a szépséges kezét, asszonyom, minden bizonnyal a legszebbet, ami osztályrészemül juthat mostantól a visszatértemig... A viszontlátásra!

És elment.

Cagliostro változatlanul baljós némaságba burkolódzott.

Még behallatszottak a kapitány léptei a kongó lépcsőfokokon, örökvidám hangja az udvarról, utolsó üdvözlő szavai a búcsúztatására összegyűltekhöz.

Aztán a lovak megrázták csengettyűikkel teleaggatott fejüket, becsapódott a kocsi ajtaja, és a kerekek végigdübörögtek az utca kövén.

Lapeyrouse elindult ama titokzatos útjára, amelyről soha nem tért vissza.

Mindenki fűlt.

Amikor már semmit sem hallottak, a tekinteteket valami felsőbb erő mind Cagliostróra vonta.

A férfinak olyan átszellemült volt az arca, amilyen hajdan a Püthiáé lehetett; a vendégek megborzonek.

Néhány másodpercig különös csend honolt.

Hága grófja szólalt meg először:

- Miért nem válaszolt neki, uram?

Ez a kérdés mindnyájuk szorongását tolmácsolta.

Az elmélyülten töprengő Cagliostro összerendezte a kérdés hallatára.

- Mert hazugságot vagy kegyetlen dolgot kellett volna mondanom - felelte.

- Hogyhogy?

- Mert azt kellett volna mondanom: „Lapeyrouse úr, a hercegnek igaza van, hogy örökre búcsúzik magától.”

- Hé, az ördögbe is! - mondta Richelieu sápadtan. - Ez Lapeyrouse-ra vonatkozik?

- Ó, nyugodjék meg, marsall - mondta hevesen Cagliostro -, a jóslat nem magára nézve szomorú.

- Hogyhogy! - kiáltotta Dubarryné -, ez a derék Lapeyrouse...

- Soha többé nem csókol kezét magának, asszonyom, és soha nem látja viszont azokat, akikkel ma este együtt volt - mondta Cagliostro, miközben figyelmesen vizsgálta vízzel teli poharát, melyben az opálos fényrétegeket a környező tárgyak árnyéka haránt kettévágta.

Döbrent kiáltás hagyta el a vendégek ajkát.

A társalgás percről percre érkészítőbb lett; a jelenlevők olyan komoly, ünnepélyes, majd-hogynem aggodalmas arccal lesték Cagliostro szavait, mintha ókori orákulum csalhatatlan jövőmondását hallgatnák.

Favras e komor gondolatok közepette felállt, csendet intett, s lábujjhegyen kisettenkedett az előszobába, nem hallgatózik-e valamelyik inas.

De mint már mondtuk, Richelieu marsall házát jól vezették, így Favras csupán egy öreg intendánsra lelt az előszobában, aki marcona képpel védte az ebédlő környékét a desszert ünnepélyes perceiben.

Favras visszatért a helyére, és leült, közben intett a többieknek, hogy senki sem hallgatózik.

- És most mesélje el, mi vár arra a szegény Lapeyrouse-ra! - mondta Dubarryné.

Cagliostro csak a fejét rázta.

- Ejnye, ne keresse magát, Cagliostro úr! - mondták a férfiak.

- Ám legyen! Lapeyrouse azért indul útnak, amint mondta is, hogy körülhajózza a világot, és hogy folytassa Cook utazásait, a szegény Cook utazásait! Tudják, akit a Sandwich-szigeteken megöltek.

- Igen, persze, tudjuk - bólintottak a vendégek.

- Minden jel arra vall, hogy a vállalkozás szerencsével fog járni. Lapeyrouse jó tengerész, és XVI. Lajos ügyesen jelölte ki az útvonalát.

- Igen - szólt közbe Hága grófja. - A francia király nagyon jól ért a földrajzhoz. Igaz, Condorcet úr?

- Jobban ért hozzá, mint amennyire egy királynak illenék. A királyoknak mindent felületesen kellene ismerniük, akkor talán hagynák, hogy a legjobb szakértők irányítsák őket.

- Jó kis lecke, márk - mondta mosolyogva Hága grófja.

Condorcet elpirult.

- Ó, dehogy is, gróf úr - mondta -, egyszerű eszmefuttatás, filozófiai általánosítás.

- Ott tartottunk, hogy útnak indul - szólt közbe Dubarryné, hogy gyorsan visszatérítse a beszélgetést az eredeti medrébe.

- Igen, útnak indul - folytatta Cagliostro. - De nem rögtön, bármilyen sietősnek láttuk is az imént; nem, úgy látom Brestben sok időt elveszteget.

- Kár - mondta Condorcet. - Ez a megfelelő idő vitorlát bontani. Sőt, már egy kicsit késő is, jobb lett volna februárban vagy márciusban.

- Ó, ne sajnálja tőle azt a két-három hónapot, Condorcet, legalább addig él, él és remél.

- Jó társaságot kapott legalább? - kérdezte Richelieu.

- Igen - mondta Cagliostro. - A második hajón egy kiváló tiszt a parancsnok. Úgy látom, még fiatal, kalandra éhes, derék ember, sajnos.

- Hogyan sajnos?

- Nos, egy évvel később hiába keresem ezt a barátot, nem látom sehol - mondta nyugtalanul Cagliostro a poharát vizsgálva. - Langle úr egyikőjüknek sem rokona vagy barátja?

- Nem.

- Nem is ismerik?

- Nem.

- Nos, őt éri utol először a halál. Már nem látom.

A hallgatók melléből az iszonyodás sóhaja szakadt föl.

- És ő... ő... Lapeyrouse? - hallik több akadozó hang is.

- Hajózik, kiköt, ismét hajóra száll. Szerencsés hajózás egy esztendeig, kettőig. Híreket kapunk felőle. Aztán...

- Aztán?

- Múlnak az évek.

- És végül?

- Végül az óceán parttalan, az ég sötét. Itt is, ott is felfedezetlen földek bukkannak elő, itt is, ott is undorító alakok, mint a görög szigetvilág szörnyei. Lesik a hajót, amint a szirtek között bujkál a ködben, az áramlat sodrásában, végül a vihar, a partnál vendégszeretőbb vihar, aztán baljós tüzek. Ó, Lapeyrouse! Lapeyrouse! Ha hallanál, azt mondanám: „Mint Kolumbusz Kristóf, egy világ felfedezésére indulsz, Lapeyrouse, de óvakodj az ismeretlen szigetektől!”

Elhallgatott. Jeges borzongás futott át a vendégeken.

- De miért nem figyelmeztette? - kiáltott föl Hága grófja, akit, mint a többieket, hatalmába kerített ennek a rendkívüli embernek a befolyása, hiszen az úgy játszott a szívükkel, mint macska az egérrel.

- Igen, úgy van! - mondta Dubarryné. - Miért nem fut utána valaki és mondja meg neki? Egy olyan ember élete, mint Lapeyrouse, igazán megéri egy futár útját, kedves marsall.

A marsall megértette a célzást, már felemelkedett, hogy csöngessen, de Cagliostro kinyújtotta felé a karját.

A marsall visszazötytyent a karosszékébe.

- Sajnos, minden figyelmeztetés felesleges lenne - folytatta Cagliostro. - Ha valaki előre látja is a sorsát, nem változtatja meg. Lapeyrouse csak nevetne, ha hallotta volna a szavaimat, mint ahogy Priamosz fiai is nevettek Kasszandra jóslatán. De hiszen maga is nevet, Hága gróf, s

mindjárt áterjed nevetése a társaira. Ó, sose erőlködjék, Favras úr, én még nem találkoztam olyan hallgatósággal, amely hitt volna nekem.

- De mi hiszünk! - kiáltotta Dubarryné és az öreg Richelieu.

- Én is hiszek - motyogta Taverney.

- Én is - mondta udvariasan Hága gróf.

- Igen, hisznek - vette át a szót Cagliostro -, hisznek, mert Lapeyrouse-ról van szó, ám ha magukról lenne szó, nem hinnének.

- Ó!

- Egészen biztos.

- Bevallom, én akkor hinnék, ha Cagliostro úr azt mondta volna Lapeyrouse-nak: „Óvakodjék az ismeretlen szigetektől” - mondta Hága gróf. - Akkor óvakodna tőlük. Mindenesetre meg kellett volna próbálni.

- Biztosíthatom, hogy nem így van, gróf úr. Ha hitt volna nekem (és éppen ezért lenne iszonyatos felvilágosítani őt), a veszély pillanatában, az ismeretlen szigetek láttán, melyek számára végzetesek kell legyenek, az én próféciam ismeretében átérezné, amint a titokzatos, fenyegető halál egyre közeledik hozzá, és ő képtelen elfutni előle. Nem egy halált, de ezret halna; mert ezer halált hal az, aki a sötétben reménytelenséggel a szívében közeledik az ismeretlen felé. Gondolja csak meg, ha megfosztanám a reménytől, az utolsó vigasztól fosztanám meg, amihez még akkor is ragaszkodik a szerencsétlen emberfia, amikor már a bőrén a penge, amikor már érzi, hogy belevág az acél, hogy folyik a vére: az élet már kihunyt, de az ember még mindig remél.

- Ez így van - suttogta néhány vendég.

- Igen - vette át a szót Condorcet -, az az egyetlen valóságos jó, amit Isten az emberrel cselekedett, hogy az életünk végét eltitkolja előlünk.

- Akárhogy is - mondta Hága grófja -, ha azt mondaná nekem valaki olyan, mint Cagliostro úr: „Óvakodjék ettől vagy attól az embertől vagy dologtól”, megköszönném és megfogadnám a tanácsot.

Cagliostro elnézően, szomorú mosollyal az arcán csóválta a fejét.

- Csakugyan, Cagliostro - folytatta a gróf -, figyelmeztessen a veszélyre, és én megköszönöm magának.

- Azt szeretné, ha megmondanám magának, éppen magának, azt, amit Lapeyrouse-nak nem akartam megmondani?

- Igen, azt szeretném.

Cagliostro nagy lélegzetet vett, mintha beszélni akarna, de aztán csak annyit mondott:

- Ó, nem, gróf úr, azt már nem.

- Könyörgök.

Cagliostro elfordult.

- Soha! - suttogta.

- Vigyázzon - mondta mosolyogva a gróf -, megint nem fogok hinni magának.

- Jobb hitetlenkedni, mint félni.

- Cagliostro úr - mondta komoran a gróf -, maga megfélekeznek valamiről.

- Miről? - kérdezte tisztelettel a próféta.

- Arról, hogy vannak, akik minden további nélkül tudatlanságban maradhatnak a sorsuk felől, ám vannak, akiknek ismerniük kellene a jövőjüket, mivel az nemcsak nekik fontos, de milliók sorsa függhet tőle.

- Akkor adjon parancsot - mondta Cagliostro. - Parancs nélkül egy szót sem szólok.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hogy felséged rendelkezék, és én teljesítem a parancsát - mondta halkán Cagliostro.

- Megparancsolom, Cagliostro, hogy fedje fel előttem a jövőmet - mondta a király méltósággal teli, mégis udvarias hangon.

Amikor Hága grófja megengedte, hogy királynak tekintsék, és levetette inkognitóját, amennyiben parancsot adott valamire, Richelieu felállt, alázatosan köszöntötte az uralkodót, és azt mondta:

- Köszönöm, sire, a megtiszteltetést, hogy Svédország királya meglátogatta a házat; szíveskedjék felséged az asztalfőre ülni. Ettől a pillanattól fogva az csakis felségedet illetheti meg.

- Maradjunk csak, marsall, úgy, ahogy vagyunk, és figyeljünk Cagliostro úr minden szavára.

- A királynak nem mondják meg az igazat, sire.

- Ugyan, most nem vagyok a magam királyságában. Üljön csak vissza, herceg, maga pedig beszéljen, Cagliostro, az isten szerelmére!

Cagliostro a poharába nézett; buborékok szálltak a fenekéről a felszín felé, mint a pezsgőben; mintha tekintetének mágneses vonzásával az akarata mozgatta volna a vizet.

- Mondja meg, felség, mit óhajt tudni, és én válaszolok - mondta Cagliostro.

- Tudni szeretném, milyen halállal halok meg.

- Golyó általi halállal, sire.

Gusztáv király homloka felragyogott.

- Ó, csatában, hősi halált halok! - mondta. - Köszönöm, Cagliostro, nagyon-nagyon köszönöm. Ó, már látom is lelki szemeimmel a csatát... Gusztáv Adolf meg XII. Károly megmutatta, hogyan hal meg Svédország királya.

Cagliostro nem felelt, csak lehajtotta a fejét.

Hága grófja összevonta a szemöldökét.

- Nocsak! - mondta -, mégsem csatában száll felém az a golyó?

- Nem, sire.

- Lázadás... igen, ez is lehetséges.

- Nem lázadás.

- De hát akkor hol lőnek le?

- Bálban, sire.

A király elmerengett.

Cagliostro az imént felállt, de most ismét leült, fejét a kezébe temette.

Mindenki sápadtan nézett a prófétára és arra a férfira, akire a jövődölés vonatkozott.

Condorcet odahajolt a vizespohárhoz, amelyből a jós kiolvasta a szerencsétlenséget, a talpánál fogva szemmagasságig emelte, és gondosan vizsgálni kezdte a metszett kristálykelyhet és a benne levő titokzatos folyadékot.

Az értelmes, fürkész tekintet mintha azt várta volna a szilárd és a folyékony kristálytól, hogy választ ad egy tisztán fizikai problémára.

A tudós valóban a víz mélyét, fénytöréseit és mikroszkopikus játékait számítgatta. Azon gondolkodott - mivel meg volt győződve róla, hogy mindennek oka van -, hogy mi lehet az oka és magyarázata annak a nagy hatásnak, amit ez a tagadhatatlanul rendkívüli képességű férfi gyakorol a sarlatánsággal az asztal körül ülő értelmes és művelt emberekre.

Nyilván nem kapott választ a kérdésre, mert abbahagyta a pohár vizsgálatát, visszatette az asztalra, és a Cagliostro jövődölését követő döbbszent csendben így szolt:

- Nos, én is szeretném megkérni tisztelt prófétánkat, hogy jósoljon nekem a varázstükréből. Sajnos - tette hozzá -, én nem vagyok hatalmas nagyúr, parancsot nem adhatok, és középszerű életemtől nem függ milliók élete.

- Uram, maga a tudomány nevében parancsol - mondta Hága gróf -, és a maga élete nemcsak egy népnél, hanem az egész emberiségnek fontos.

- Köszönöm, gróf úr, de Cagliostro úr véleménye esetleg egyáltalán nem egyezik a magáéval.

Cagliostro úgy kapta föl a fejét, mint a paripa, ha megsarkantyúzzák.

- De igen, márki - mondta olyan ideges feszültséggel, amit valaha isteni befolyásnak tulajdonítottak volna. - Igenis, maga nagy hatalmú úr az értelem birodalmában. Kérem, nézzen a szemembe! Komolyan azt kívánja, hogy megmondjam a jövőjét?

- Igen, gróf - bizonygatta Condorcet -, becsületemre mondom! Nem is kívánhatnám komolyabban.

- Akkor hát, márki - mondta tompán Cagliostro, s merev tekintetét elfödte leereszkedő szemhéja -, attól a méregtől fog meghalni, amit az ujján lévő gyűrűben hord. Úgy fog meghalni...

- Na és ha kidobom? - vágott szavába Condorcet.

- Dobja!

- Ugye belátja, hogy ezt könnyen megtehetném?

- Dobja hát el, ha mondom.

- Igen, márki! - kiáltotta Dubarryné. - Könyörgök, dobja ki ezt a nyavalyás mérget; dobja ki, ha másért nem, hát hogy meghazudtoljuk egy kicsit ezt a kellemetlen jóst, aki agyongyötör bennünket a próféciaival. Hiszen ha kidobja, bizonyosan nem mérgezheti meg magát vele; és mivel Cagliostro út azt állítja, hogy ez a mérge fog végezni magával, mindenképpen meghazudtoljuk őt.

- A grófnének igaza van - mondta Hága grófja.

- Bravó, grófné! - szolt Richelieu. - Rajta, márki, dobja már ki azt a mérget, annál is inkább, mert most, hogy tudom, hogy egy ember halálát hordja az ujján, ki fog rázni a hideg, valahányszor koccintunk. A gyűrű magától is kinyíthat... ajjaj!

- És két összekoccanó pohár bizony közel van egymáshoz - mondta Taverney. - Dobja ki, márki, dobja ki!

- Kár a szóért - mondta nyugodtan Cagliostro. - Condorcet úr nem fogja kidobni.

- Valóban nem válok meg tőle - mondta a márki -, de nem azért, hogy segítsek a sorsnak, hanem mert ez a méreg egyedülálló a maga nemében: Cabanis keverte nekem, a véletlen szilárd testté alakította, s Cabanis talán soha többé nem bukkan ismét arra a véletlenre; hát ezért nem dobom el a mérget. Tessék, diadalmaskodhat, Cagliostro úr.

- A sors - felelte emez - mindig hű ügynökökre talál, hogy rendeletei végrehajtásában segítsék őt.

- Így hát méregtől halok meg - mondta a márki. - Ám legyen! Nem mindenkinek jut osztályrészül ilyen halál. Csodálatos halált jósol nekem, egy csöpp méreg, a nyelvem hegyén, s már nem is élek. Ez nem is halál, hanem az élet kivonása, ahogy az algebrában mondanánk.

- Sajnálám, ha szenvednie kellene - mondta hidegen Cagliostro, s intett, mintegy jelezve, hogy nem kíván többet mondani, legalábbis Condorcet-nak nem.

- Uram! - szólt Favras márki egész törzsével az asztalra dőlve, s mintha meg akarná előzni Cagliostrot. - Hajótörés, golyóbis, méreg: igazán ínycsiklandó halálnemek. Lenne olyan kedves nekem is jósolni valami hasonlóan kellemes kimúlást?

- Ó, márki - mondta Cagliostro, akit az irónia kezdett kihozni a sodrából -, igazán kár lenne ezekre az urakra irigykednie, mert úri becsületszavamra mondom, magának jobbat tartogatok.

- Jobbat! - kiáltotta nevetve Favras. - Vigyázzon, ez vakmerő ígéret: nehéz a tengernél, a golyónál és a méregnél jobbat találni.

- Kötél, márki úr - mondta könnyedén Cagliostro.

- Kötél... Ezt meg hogy értsem?

- Úgy, hogy felakasztják - felelte Cagliostro bizonyos prófétai dühvel, melynek már nem tudott parancsolni.

- Felakasztják! - ismételte a kórus. - A pokolba is...

- Az úr megfélekedzik róla, hogy nemes vagyok - mondta Favras hűvösen. - S ha netalán öngyilkosságra gondol, közölhetem, hogy annyira azért adok magamra, hogy ne nyúljak kötéltől, ha van kardom.

- Nem öngyilkosságról beszélek, uram.

- Akkor kivégzésről.

- Arról.

- Maga külföldi, uram, s így megbocsátom magának.

- Mit?

- A tudatlanságát. Franciaországban a nemeseket lefejezik.

- Majd intézze el ezt az ügyet a hóhérral, uram - mondta Cagliostro, s ezzel a kegyetlen válasszal a földre teperte vitapartnerét.

A vendégek hallgattak egy ideig.

- Őszintén szólva reszketek - mondta Launay -, az előttem szólók olyan balul választottak, hogy semmi jó nem származhat belőle, ha én is az ő útjukra lépek.

- Akkor hát okosabb, mint ők, és nem akarja megismerni a jövőt. Igaza van; Isten útjai kifürkészhetetlenek, ne próbáljuk hát kifürkészni őket.

- Ó, Launay úr - mondta Dubarryné -, remélem, magában is van annyi bátorság, mint a többiekben.

- Én is remélem, asszonyom - mondta a börtönigazgató meghajolva, majd ismét Cagliostro felé fordult: - Nagyon szépen kérem, uram, tegyen boldoggá a horoszkóppal.

- Igazán könnyen megtehetem - mondta Cagliostro. - Lesújt a bárd a fejére, s vége.

Szörnyülködve sikoltott fel a társaság. Richelieu és Taverney könyörgött Cagliostrónak, hogy hagyja abba; de a nő kíváncsiság győzött.

- A maga szavai alapján, gróf - mondta Dubarryné -, az egész mindenség erőszakos halállal hal meg. Itt csak nyolcan vagyunk, de ötünket már ilyen halálra ítélt!

- Ó, csak nem veszi komolyan, asszonyom! Mi magunk is nevetünk rajta - mondta Favras, és megpróbált nevetni.

- Persze hogy nevetünk - mondta Hága gróf -, akár igaz, akár nem.

- Ó, én is szeretnék jót nevetni - mondta Dubarryné -, és restelném, ha gyávasággal szégyent hoznék a társaságra. De sajnos, én csak nő vagyok, és nem érhet az a megtiszteltetés, hogy osztozzam az urak szomorú végzetében. Egy asszony az ágyában hal meg. Bizony, az én halálom lesz az összes közül a legrémesebb: egy szomorú, elfelejtett öregasszony halála. Ugye, Cagliostro?

Az asszony habozott ezeknél a szavaknál: nemcsak a szavaival, de az arcával is kérte a jóst, hogy nyugtassa meg.

Cagliostro azonban hallgatott.

A félelmet legyőzte a kíváncsiság:

- Feleljen hát, Cagliostro úr - kérte Dubarryné.

- Mire feleljek, asszonyom, ha nem kérdez?

A grófné bizonytalankodott.

- De hát... - mondta.

- Nos - sürgette Cagliostro -, kérdez vagy nem?

A grófné bátorságot merített a társaság mosolyából:

- Na jó! - kiáltotta -, megkockáztatom: mondja meg, hogyan hal meg Jeanne de Vaubernier, Dubarry grófné!

- A vérpadon, asszonyom - felelte a vészjósló próféta.

- Ugye tréfál, uram?... - dadogta könyörgő pillantással a grófné.

Ám Cagliostrót már a végsőkéig ingerelték, s meg sem látta ezt a tekintetet.

- Miért tréálnék? - kérdezte.

- Mert ahhoz, hogy az ember a vérpadra kerüljön, az kell, hogy öljön, gyilkoljon, szóval valami bűntényt kövessen el, és minden valószínűség szerint én soha nem fogok semmiféle bűntényt elkövetni. Ugye, csak tréfa volt?

- Hát istenem, persze hogy az, mint minden, amit jósoldtam - mondta Cagliostro.

A grófné olyan kacajra fakadt, mely túl hangos és metsző volt, semhogymint természetes legyen.

- Na, Favras, megrendelhetjük a gyászszékünket - mondta.

- Magának nem lesz rá szüksége, grófné - mondta Cagliostro...

- Hogyhogy?

- Mert kordén fogják a vérpadra vinni.

- Fúj; undorító! - kiáltotta Dubarryné. - Jaj, de gonosz ember maga! Máskor jobb kedélyű vendégeket hívjon, marsall, különben nem jönnek el többet magához.

- Bocsásson meg, asszonyom - mondta Cagliostro. - De maga csakúgy, mint a többiek, kieresztették tőlem.

- Én csakúgy, mint a többiek... De legalább annyi időm lesz, ugye, hogy magam válasszam meg a gyóntatómat?

- Felesleges fáradozás lenne, grófné - mondta Cagliostro.

- És miért?

- Az utolsó, akit gyóntató kísér a vérpadra...

- Ki lesz? - kérdezték egyszerre.

- Franciaország királya.

Cagliostro olyan tompán, olyan komoran ejtette ki ezeket az utolsó szavakat, hogy a jelenlévők úgy érezték, hogy megérinti őket a halál szelleme, és csaknem megállt a szívverésük.

Néhány percre néma csend volt.

E csöndben Cagliostro a szájához emelte a poharat, ahonnan ezeket a véres próféciákat kiolvasta; ám alig érintette meg az ajkával, legyőzhetetlen undorral letette, mintha keserű folyadék volna benne.

E mozdulata közben Taverneyre siklott a pillantása.

- Jaj! - kiáltott fel amaz, mert azt hitte, Cagliostro beszélni akar, -, nehogy megmondja, mi lesz a sorsom, én nem kérdeztem!

- Én viszont igen - mondta Richelieu.

- Nyugodjék meg, marsall - mondta Cagliostro -, mert maga itt az egyetlen; aki az ágyában fog meghalni.

- A kávé! - kiáltotta az öregúr boldogan -, a kávé, uraim! Mindenki felállt. Hága grófja, mielőtt átment volna a szalonba, odalépett Cagliostrohoz.

- Eszembe sem jut elfutni a sorsom elöl - mondta -, de árulja el, mitől kell óvakodnom?

- Egy karmantyútól, sire - felelt Cagliostro.

Hága grófja elfordult.

- És nekem? - kérdezte Condorcet.

- Egy rántottától.

- Jó, nem eszem több tojást.

És csatlakozott a grófhöz.

- Nekem mitől kell tartanom?

- Egy levéltől.

- Jó, köszönöm.

- És nekem? - kérdezte Launay.

- A Bastille bevételétől.

- Na, akkor nyugodtan alhatom.

És nevetve odébbment.

- Most én jövök - mondta a grófné zavartan.

- Szépséges grófné, maga óvakodjék a XV. Lajos tértől!

- Sajnos, egyszer már odatévedtem, és sokat szenvedtem miatta - felelte a grófné. - Akkor el is vesztettem a fejem.

- Legközelebb szintén elveszti, de végleg.

Dubarryné felsikoltott, és bemenekült a szalonba a többiekhez.

Cagliostro is a társaság után indult.

- Egy pillanat - mondta Richelieu -, most már csak Taverneynek és nekem nem mondott semmit, varázsló uram.

- Taverney úr megkért, hogy semmit se mondjak, maga pedig, marsall, semmit sem kérdezett.

- Jaj, most is csak arra kérem! - kiáltotta Taverney összekulcsolt kézzel.

- De hogy bebizonyítsa természetfölötti tudását, nem mondhatna nekünk valamit, amit csak mi ketten tudunk?

- Mit? - kérdezte Cagliostro mosolyogva.

- Nos, azt, hogy mit csinál itt Versailles-ban ez a derék Taverney, ahelyett hogy otthon élne szép birtokán, Maison-Rouge-ban, melyet a király három évvel ezelőtt visszavásárolt neki?

- Mi sem egyszerűbb ennél - felelte Cagliostro. - Tíz esztendeje az úr a királynak, XV. Lajosnak akarta adni Andrée nevezetű leányát, de nem sikerült a dolog.

- Ó, ó... - motyogta Taverney.

- Ma az úr a fiát, Philippe de Taverneyt Mária Antóniának, a királynénak akarja adni. Kérdezze csak meg, hazudok-e.

- Hitemre, ez az ember varázsló - mondta Taverney, és reszketett, mint a kocsonya. - Vigyen el az ördög, ha nem így van.

- Nono, csak ne beszéljen ilyen lovagiasan az ördögről, öreg bajtárs - mondta a marsall.

- Félelmetes, igazán félelmetes... - dörögte Taverney, s megfordult, hogy még utoljára hallgatást könyörödjön Cagliostrótól, de az eltűnt.

- Na, menjünk át a szalonba, Taverney - mondta a marsall -, különben nélkülünk isszák meg a kávé, vagy ami sokkal rosszabb, kihűl a kávé.

És besietett a szalonba.

Ám ott egy lélek sem volt; egyetlen vendégnek sem volt mersze ismét szemtől szemben állni az iszonyatos jóslatok szerzőjével.

A gyertyák ott lobogtak a gyertyatartókban, a kávé ott füstölgött a karcsú füles kancsóban, a tűz sistergett a kandallóban.

S mindez hiába.

- Hitemre, öreg bajtárs, édes kettesben isszuk meg a kávékat... Hé, hová a pokolba tűntél?

És Richelieu hiába tekergette a nyakát, a töpörödött öregúr is elillant, mint a többiek.

- Úgy is jó - mondta a marsall kuncogva, mint Voltaire szokott, és gyűrűvel teli száraz, fehér kezét szaporán összedörzsölte. - Az egész társaságból egyedül én halok meg ágyban. Hóha, a saját ágyamban! Cagliostro gróf, én hiszek neked! A saját ágyamban, és a lehető legkésőbb? Hé, inas, hol vannak a cseppjeim?

A szobainas kis üveggel a kezében már meg is jelent, s átkísérte a marsallt a hálósobába.

A KIRÁLYNÉ NYAKÉKE

Két ismeretlen nő

Az 1784-es tél, ez a szörnyeteg, amely Franciaország egyhatodát felfalta, nem hatolhatott be Richelieu herceghez; ott morgott ugyan a kapu előtt, de ki volt rekesztve a meleg, illatos ebédlőből.

Az ablakokon egy kis jégvirág: íme az emberi pompát kiegészítő természeti pompa. A tél felfedi gyémántjait, csillámait és ezüsthímzését a gazdag ember előtt, aki prémjeibe süpped, kocsijába búvik vagy fűtött lakásának párnái, bársonyai közé van bugyolálva. A dér csak cicoma, a rossz idő csak díszlet, amit a gazdag ember az ablaküvegen át néz, amint az istennek nevezett nagy, örökkévaló gépmester éppen átrendezi.

Így van: aki melegben él, megcsodálhatja a kopasz fákat, és felfedezheti a szépséget a tél balzsamozta síkságok borongós látványában.

Aki érzi, mint árad feléje vacsorájának édes illata, gondolatait felfrissítendő, odabentről időnként beszippanthatja a hideg északi szél éles leheletét és a hó jeges páráját.

Végül az, aki egy kellemes nap után, amelyen honfitársainak milliói szenvedtek, elnyúlik a jó meleg ágyban, selyempaplan alatt, az az ember - mint az egoista, akiről Lucretius beszél, és akit Voltaire dicsőít - méltán mondhatja, hogy minden a legjobban van ezen a legeslegjobb világon.

Ám aki fázik, mit sem lát a természet szépségéből, pedig az fehér bundájában ugyanolyan gazdag, mint a zöldben.

Aki éhes, a földön keresgél, s menekül az égtől, a naptalan, mosolytalan égtől.

Nos, akkoriban, tehát április közepe felé, csupáncsak Párizsban háromezrezer, hidegtől és éhségtől haldokló nyomorult tengődött, Párizsban, ahol azzal az ürüggyel, hogy nincs még egy város, melyben több gazdag ember lakna, semmit sem tettek, hogy a szegények ne pusztuljanak el a hidegtől és a nyomortól.

Négy hónap óta üldözte az érckemény égbolt a nyomorultakat a falvakból a városokba, ahogy a tél a farkasokat az erdőből a falvakba hajtja.

Nincs kenyér, nincs tűzifa.

Párizs egyetlen hónap leforgása alatt felélte összes tartalékát; a polgármester, előrelátás és rátermettség híján, képtelen volt a város körül tíz mérföld körzetben rendelkezésre álló kétszázézer öl tűzifát behozatni a reá bízott fővárosba.

Kifogásai a következők voltak:

Ha éppen fagyott, a jég, mert a lovak elcsúsznak rajta; ha éppen olvadt, kevés a szekér és a ló. A mindig jóságos és emberséges, a nép fizikai nyomorát átérző XVI. Lajos - aki a nép társadalmi nyomorát könnyebben szem elől tévesztette - azzal kezdte, hogy kétszázézer frankot utalt ki kordék és lovak bérlésére, aztán a kordékat és lovakat egyszerűen elrekviráltatta.

Ezalatt a fogyasztás továbbra is meghaladta a beérkező áruk mennyiségét. Adót kellett kivetni a felvásárlókra. Először egy személy maximum két köbméter fát szállíthatott el a központi fatelepről, azután csak egyet. Egyre hosszabb lett tehát a sor a fatelepek kapujánál, amint később egyre hosszabb lett a pékségek ajtajánál.

A király egész magánpénztárát szétszította alamizsna gyanánt. A vámbevételekből elvett hárommilliót a szegények megsegítésére, kijelentvén, hogy a hideg és az éhezés sürgető szava minden más szót elhallgattat.

A királyné ötszáz Lajos-aranyat utalt ki megtakarított pénzéből. A kolostorokat, kórházakat, középületeket menedékhellyé alakították, és minden nagykapu kinyílt (kivéve a királyi palotáét), hogy a paloták udvarára behúzódhassanak, és nagy tűz köré kuporodhassanak a szegények.

Abban bíztak, hogy így kihúzhatják, amíg fel nem enged a fagy.

De az égbolt hajthatatlan maradt. Esténként rézvörös fátyol borult a firmamentumra; a csillagok szárazon, hidegen fénylettek, mint a ravatali lámpa, és az éjszakai fagy ismét gyémánttá dermesztette a déli naptól egy picinykét felolvadt, sápadt havat.

Nappal csákánnyal meg lapáttal munkások ezrei tornyozták a havat meg a jeget a házak mellé, úgyhogy az utcák felét vastag, nedves, kettős gát torlaszolta el, holott a legtöbb utca már eleve túl keskeny volt. Ide-oda csúszkáló, súlyos hintók, reszkető inú, el-elbukó lovak szorították a jégfalakhoz az esés, az összeütközés és az összerogyás hármass veszélyének kitett gyalogost.

A hó- és jégthalmok hamarosan akkorára nőttek, hogy a boltok ki sem látszottak mögülük, eltorlaszoltak minden utat, s le kellett mondani róla, hogy feltörjék és elszállítsák a jeget, mert sem emberi erő, sem szekér nem volt elegendő.

Párizs tehetetlenül legyőzöttnek nyilvánította magát, s hagyta, hadd dolgozzék a tél. Így telt el a december, január, február és március; néha két-három napig olvadt, ekkor Párizs - csatornák és lefolyók híján - óceánná alakult.

Ilyenkor bizonyos utcákon csak úszva lehetett átkelni, az odatévedő lovak bele is fulladtak. A hintók még lépésben sem merészkedtek arrafelé: hajóvá kellett volna alakulniuk.

Párizs nem hazudtolta meg önmagát: most az olvadás általi halálról énekelt, mint ahogy nemrég az éhhalálról dalolt. Sokan elzarándokoltak a nagyvásárcsarnokba, csak hogy lássák, hogyan adnak túl az árujukon a halasasszonyok, hogyan akarnak vevőt fogni hatalmas bőrcsizmájukban: a hosszú bugyogójukat a csizmájukba tűrve, a szoknyájukat a csipőjükig felrántva, viháncolva, hadonászva lökdösték egymást a mocsárban. Ám tiszavirág-életű volt minden olvadás, s utána még áthatolhatatlanabbul, még makacsabbul jött vissza a fagy; az előző napi tavak másnap síkos üveglappá váltak, a hintókat szánok helyettesítették, és a tükörsima útburkolaton korcsolyázók tolták, vagy szögesre patkolt lovak húzták őket. A Szajna több láb mélységig be volt fagyva, s a naplopók találkahelyévé vált, akik futóversenyeket rendeztek rajta, sinkóztak, korcsolyáztak, s mindenféle játékot kitaláltak. Amikor a testmozgástól jól áthevültek, s a fáradtság pihenésre kényszerítette őket, a legközelebbi tűzhöz rohantak, nehogy ráfagyjon a tagjaikra az izzadság.

Az emberek már elképzelték, milyen lesz, amikor sem a vízen, sem a szárazföldön nem lehet többé közlekedni, amikor nem érkezik több élelmiszer, amikor Párizs, ez a gigászi test, összerogy az éhségtől, mint azok a hatalmas cetfélék, melyek éhen halnak, amikor a sarki jég bezárul körülöttük, mert nem tudnak kicsúszni a réseken és melegebb égtájakra, gazdagabb vizekre úszni, mint a kis halak.

A király ebben a rendkívüli helyzetben összehívta az államtanácsot. Úgy döntött, hogy kitelepítik Párizsból - tehát megkéri, hogy költözzenek vidéki körzetükbe - a püspököket, apátokat, szerzeteseket, akik eddig fütyültek rá, hogy a törvény szerint kötelesek a székhelyükön tartózkodni; a megyék kormányzóit és intendánsait, akik Párizsba telepítették a

hivatalaikat; végül a bírósági urakat, akik jobb szerettek az Operában ülni, mint a Bourbon-liliomos székekben.

Ezek az emberek töméntelen fát eltüzeltek tágas palotáikban, tengernyi élelmet feléltek hatalmas konyháikban.

Aztán ott volt a sok vidéki földesúr, akiket mind vidéki kastélyukba kellene száműzni. Ám Lenoir rendőrfőnök felhívta a király figyelmét, hogy mivel ezek az emberek nem követtek el semmi bűnt, nem kényszeríthetők rá, hogy egyik napról a másikra elhagyják Párizst; következésképpen - részben a kelletlenség, részben a rossz utak miatt - olyan lassan fognak kivonulni a városból, hogy az olvadás itt éri őket, s a rendelkezésből semmi előny, ám annál több kellemetlenség származik majd.

A király kincstár-kiürítő együttérzése és a királyné magánpénztár-adományozó jósága kivívta a nép őszinte háláját. Az emberek emlékműveket állítottak XVI. Lajos és a királyné jótékony-ságának, bár az emlékművek ugyanolyan tiszavirág-életűek voltak, mint maga a rossz és a jó cselekedet. Annak idején a katonák a győztes hadvezérnek a legyőzött ellenfél fegyvereiből emeltek diadaloszlopot, most a párizsiak ott, a harc mezején, ahol a tél ellen küzdöttek, hó- és jégobeliszket emeltek a királynak meg a királynénak. Mindenki közreműködött: a kétkezi ember a karjával, a munkás a mesterségével, a művész a tehetségével, s minden nagyobb utcasarkon ott emelkedtek az elegáns, merész, télálló oszlopok, s a szegény irodalmár, akit az uralkodó jósága a padlásszobájában is utolért, inkább a szívéből, semmint a szelleméből fakadt feliratot ajánlotta fel hozzájárulásként.

Március végén olvadni kezdett, de nem egyenletesen és nem is teljesen, mert a fagy visszavisszatért Párizsba, meghosszabbította a nyomorgást, a fájdalmat és az éhezést, de egyszersmind megőrizte a hó-emlékművet is.

Ebben az utolsó időszakban a nyomor soha nem látott méreteket öltött; a már langyos napsugár miatt még kegyetlenebbnek érezték az emberek a fagyos, szeles éjszakákat; a vastag jég rétegek megolvadtak és belecserogtak a Szajnába, az meg mindenütt kilépett a medréből. Április első napjaiban az imént említett fagyhullámok egyike ismét beköszöntött; pedig az obeliszkeken már az elmúlást jelző verejtékpatakok csörgedeztek. Így a félig elolvadt oszlopok ismét megdermedtek, de most már torz, összetöprödött formában; a körutakat és a rakpartokat szép hótakaró fődte be, s újra megjelentek a kényesen lépkedő lovak húzta szánok. A rakpartokon és a körutakon mindenki odavolt a gyönyörűségtől. A szűk utcákon azonban a gyors kocsik meg hintók halálos rémületben tartották a gyalogosokat, akik nem hallották, amikor emezek közeledtek, s gyakran megesett, hogy a jégfalak miatt nem tudtak kitérni előlük, s végül menekülés közben általában a kerekek alá kerültek.

Sebesültek és haldoklók hevertek az utcákon. Emennek eltörött a lába, mert elcsúszott a jégen; amannak beszakadt a mellkasa, mert felöklelte egy száguldó bricska rúdja. A rendőrség azzal kezdett foglalkozni, hogy megmentse a kerekektől azokat, akiket a hideg, az éhínség és az áradások életben hagytak. Büntetést fizettek hát a gazdagok, ha eltaposták a szegényeket. Akkortájt ugyanis, mivel az arisztokrácia uralkodott, még a lovakat is lehetett arisztokratikusan vezetni: a királyi herceg figyelmeztető kiáltások nélkül, vadul száguldozott; a herceg, a nemesúr és az operacsillag sebes ügetéssel; az intézményi elnök és a bankár csendes ügetéssel; a ficsúr maga hajtotta a homokfutóját, mintha vadászni indulna, a zsoké meg ott állt a háta mögött és vigyázott ordított, amikor a fiatalúr elsodort vagy fellökött egy szerencsétlent.

És aztán csak-csak feltápáskodott, aki bírt, s a párizsi polgár - annak öröme, hogy hatyúnyakú szép szánokat láthat végigsiklani a körúton, megcsodálhatja a nyuszt- vagy hermelinbundás szép udvarhölgyeket, amint meteorként elsuhannak előtte a csillogó jégbaráz-

dákon, annak öröme, hogy az út mentén felsorakozó gyerekek gyönyörűségüket lelik a lovak aranyos csörgői, bíborszínű gyeplője és tollforgói látványában - megfedkezett a rendőrség hanyagságáról és a kocsisok rémtetteiről, a nincstelen pedig, aki akkoriban még abban a tudatban élt, hogy a gazdagok (vagy akik gazdagnak mutatják magukat) a szegények jótevői, legalább egy percre megfedkezett élete minden nyomorúságáról.

Nos, egy napsütéses, de hideg napon, egy héttel a Richelieu versailles-i vacsorája után, az imént vázolt körülmények között siklott be Párizsba négy elegáns szán, s végigsuhant a megkeményedett havon, a Cours-la-Reine és a körutak külső szakasza táján, ahol a Champs Elysées fut.

Vidéken hosszú ideig megmarad a hó szüzi fehérsége, mivel ritka a járókelő. Párizsban viszont óránként százezer lépés tiporja össze, feketíti be rövid idő alatt a tél káprázatos köpenyét.

Az országúton ropogva suhanó szánok egy pillanatra megálltak a körúton, ahol sár váltotta fel a havat. A napsugár ugyanis megenyhítette a levegőt, s elkezdődött az átmeneti olvadás; átmeneti, mert a tiszta levegő olyan jeges szellőt ígért éjszakára, ami áprilisban leperzseli a levelek zsengejét meg az első virágokat.

Az első szánban két férfi ült, rajtuk bő, uszályos, barna posztókabát dupla gallérral; a két öltözet között csupán az volt a különbség, hogy az egyik arany gombok meg paszományok ékeskedtek, a másikon meg selyempaszományok és selyemgombok.

A szánt fekete ló húzta, orrából vastag párafelhő gomolygott elő. A két férfi időnként hátrapislantott a mögöttük jövő szánra, mintegy ellenőrzésképpen.

Abban a második szánban két nő ült, annyira bebugyolálva prémjeikbe, hogy az arcukból semmi sem látszott. Tulajdonképpen azt is nehéz lett volna megállapítani, hogy milyen nemű a két személy, ha a frizurájuk nem lett volna olyan magasra tornyozva, és a tetején nem billegette volna a tollait egy kis kalap.

Ebből a szalagfonadékokkal és apró ékszerekkel agyonaggatott kolosszális hajépitményből fehér porfelhő szállt, mint télen, ha a szélrázta ágáról zúzmarafelhő zúdul le.

A két hölgy szorosan egymás mellett ült és egyfolytában csevegett, ügyet sem vetve a szépszámú közönségre, mely vonulásukat bámulta a körúton.

Az egyik nő, a magasabb és méltóságteljesebb, finom, csipkés batiszt zsebkendőt tartott a szája elé, a fejét egyenesen, mereven tartotta, bár a nagy sebesség miatt éles szél csapott be a szánba. A Saint-Croix-d'Antin-templom órája ötöt ütött, Párizsban sötétedett, és egyre hidegebb lett.

A szánok a Saint-Denis kapuhoz értek.

A hölgy, aki zsebkendőt tartott a szája elé, intett a két előfutárnak, akik erre hajszozni kezdték a fekete paripát, növelték a távolságot a két szán között, és hamarosan eltűntek a Bastille hatalmas építménye körül egyre sűrűbbé váló homályban. Aztán a hölgy hátrafordult az utóvéd két szánja felé, melyeket egy-egy egyenruha nélküli kocsis vezetett. A két kocsis megértette a jelet, s engedelmesen eltűnt a Saint-Denis utcában.

A hölgyek szánja a Ménilmontant körútra ért és megállt. Ilyenkor estefelé már alig jártak erre; ebben a kieső városnegyedben a polgárok nemigen kockáztatták meg a sétát lámpa és kíséret nélkül, amióta a tél úgy kiéheztetett három-négyezer gyanús koldust, hogy szép csendesen átvedlettek rablónak.

A parancsokat osztogató hölgy ujja hegyével megérintette a kocsisa vállát.

A szán megállt.

- Mondja, Weber - szólta a hölgy -, mennyi idő alatt ér a hintóval arra a bizonyos helyre?

- Asszonyom a hintóval mety? - kérdezte a kocsis hamisítatlan német kiejtéssel.

- Azzal. A mellékutcákon akarok visszajönni, hogy lássam a tüzeket. A mellékutcák pedig még a körutaknál is sárosabbak, nemigen lehet szánnal menni. Meg át is fagytam. Ugye maga is, kicsim? - kérdezte a hölgy a társnőjéhez fordulva.

- Igen, asszonyom - felelte emez.

- Akkor hát ahogy mondtam, Weber, azon a helyen, a hintóval.

- Rentpen fan, asszonyom.

- Mennyi idő alatt ér oda?

- Ety fél óra.

- Jól van. Nézze meg az óráját, kicsim.

A fiatalabb hölgy kotorászni kezdett a bundájában, s a sűrű homályban nagy nehezen megnézte, hány óra.

- Negyed hét.

- Akkor hát háromnegyed hétkor, Weber.

Ezután a hölgy könnyedén kiugrott a szánból, lesegítette a barátnőjét, és elindult vele, a kocsis pedig tisztelettudó kétségbeeséssel hadonászott, és elég hangosan suttogetta, hogy úrnője is meghallja:

- Fakmerőség, az mein Gott, micsoda fakmerőség!

A két nő nevetni kezdett, összehúzták magukon a bundájukat, melynek gallérja a fülükig ért, s átmentek a körút oldalfasorán, közben azzal szórakoztak, hogy bundabélésű cipőbe bújtatott apró lábukkal jó hangosan ropogtatták a havat.

- Magának jó a szeme, Andrée - mondta az idősebb nő, aki maga se lehetett több harminc-harminckét esztendősnél -, próbálja hát elolvasni ennek az utcának a nevét itt a sarkon.

- Káposztáshíd utca, asszonyom - mondta nevetve a fiatal nő.

- Micsoda utca ez a Káposztáshíd utca? Jaj, istenem, eltévedtünk! Kápostáshíd utca! Azt mondták, a második utca jobbra. Hm, érzi, Andrée, milyen finom friss kenyérillat van?

- Igazán nem csoda - felelte a másik -, hiszen egy pékség előtt vagyunk.

- Akkor hát kérdezzük meg a péktől, hol a Saint-Claude utca - mondta, s már lépett volna be a pékhez.

- Várjon, asszonyom! - mondta ijedten a fiatalabbik nő - majd én bemegyek.

- A Saint-Claude utcát keressük, szép hölgyeim? - szólalt meg egy derűs hang.

A két nő egyszerre pördült hátra a hang felé. Egy péklegény támasztotta az ajtófélfát egy szál rövidkabátban; a törzse és a lábszára - a jeges hideg ellenére - fedetlen volt.

- Jaj, egy meztelen férfi! - kiáltotta a fiatalabbik nő. - Csak nem Óceániába keveredtünk?

Hátralépett, és elbújt a társnője mögé.

- A Saint-Claude utcát keresik? - folytatta a péksegéd, aki nem tudta mire vélni a fiatalabbik hölgy ijedezését, s akinek, mivel hozzászokott a saját öltözkéhez, bizony meg sem fordult a fejében, hogy ilyen taszítóan hathat valakire.
- Igen, barátom, a Saint-Claude utcát - felelte az idősebbik hölgy, s alig tudta elnyomni a nevetetnékjét.
- Hát azt igazán nem nehéz megtalálni. Tudják mit? Elkísérem magukat - mondta a víg kedélyű lisztes fiatalember, s szavait tett követte: máris lépésre lendítette ormótlan papucsba bújtatott pipaszár lábát.
- Szó sem lehet róla! - szólt az idősebb hölgy, aki nyilván nem volt elragadtatva egy ilyen idegenvezetőtől. - Csak mondja meg, hol az az utca, igazán nem kell fáradnia.
- Az első utca jobbra, asszonyom - mondta a fiú, és tapintatosan visszahúzódott.
- Köszönjük - mondta egyszerre a két nő, s nevetésüket a muffjukba fojtva futni kezdtek a megjelölt irányba.

2 Egy párizsi lakás

Talán túlságosan az olvasó emlékezetére bízunk magunkat, de reméljük, hogy már ismeri a Saint-Claude utcát, amely kelet felől a körútba torkollik, nyugat felől pedig a Saint-Louis utcába; mindenesetre ennek a történetnek több szereplője is megfordult ebben az utcában akkoriban, amikor a nagy fizikus, Joseph Balsamo lakott itt a szibillájával, Lorenzával meg a tanítómesterével, Althotasszal.

1784-ben csakúgy, mint 1770-ben, amikor először vezettük ide az olvasót, a Saint-Claude utca tisztességes utca volt, bár kissé sötét és koszos, elhagyatott, foghíjas és ismeretlen. De szentnek a nevét viselte, és a Marais negyedben volt, s abban a három-négy házban, amely tulajdonképpen az utcát alkotta, sok szegény magánzó, sok szegény kereskedő és sok szegény szegény húzta meg magát, akiket ottfelejtettek az egyházközség lajstromain.

E három-négy házon kívül állt még egy előkelő külsejű palota a körút sarkán, amellyel méltán hivatkozhatott volna a Saint-Claude utca; ám ez az épület, melynek magas ablakai az udvar kerítésfala fölött ünnepnapon az egész utcát bevilágíthatták volna a kandeláberes és csillárok puszta visszfényével is, az egész negyed legsötétebb, legnépesebb és legzártabb épülete volt.

Kapuja sosem nyílt meg; ablakait bőrpárnákkal tömték ki, minden ablakszárnyon zsalugáter, minden nyíláson spaletta, vastag porréteg, amit a fiziológusok vagy geológusok legalább tízesztendőkre taksáltak volna.

Néha egy-egy tétlen bábáskodó vagy szomszéd odasomfordált a nagykapuhoz, és a súlyos zár kulcslyukán át belesett a palota belső udvarába.

De nem látott mást, csak fűcsomókat a kövezet résein, penészt és mohát a kőlapokon. Néha óriási patkány - e birodalom egyeduralkodója - cammogott át az udvaron, s levonult a pincébe, ami ugyan felesleges szerénység volt tőle, mert rendelkezésére álltak a kényelmes szalonok és hálószobák, ahol a macskák sem zavarhatták.

Ha járókelő vagy kíváncsiskodó lesett be a házba, látván, hogy milyen elhagyatottan néz rá vissza a palota, egykettőre odébbállt, de a szomszédok - érdekeltebbek lévén - általában elég hosszú ideig leselkedtek, hogy végül egy másik szomszéd is csatlakozzék hozzájuk, hasonlóan élénk kíváncsiságtól hajtva; s ilyenkor jobbára efféle társalgás alakult ki köztük:

- Mit lát Balsamo gróf házában, kedves szomszéd? - mondta, aki nem lesett, annak, aki lesett.

- A patkányt látom, kedves szomszéd - mondta, aki lesett, annak, aki nem lesett.

- Ó, engedjen csak oda...

És most a második kíváncsi kémlelt be a kulcslyukon.

- Látja? - kérdezte az előzőtt szomszéd az előzőtől.

- Látom - felelte emez -, látom bizony! Húha! Jól meghízott.

- Csakugyan?

- De még mennyire!

- Végére is, szabadon garázdálkodhat.

- És bárki bármit mond, sok minden maradhatott a házban.

- Sok minden, azt mondja?

- Még jó! Balsamo olyan hamar tűnt el, hogy bizonyosan ottfelejtett egyet s mást.

- Ejnye, szomszéd, ha egy ház félig leég, mi a csudát felejtenenek benne?

- Hát lehet, hogy igaza van, szomszéd.

Majd miután újból jól szemügyre vették a patkányt, nagy ijedelembe váltak el, hogy tán túl sokat beszéltek egy ilyen titokzatos és kényes témáról.

Ami igaz, az igaz: a ház - pontosabban a ház egy része - leégett, Balsamo eltűnt, és senki sem gondoskodik a helyreállításról, a palota lakatlan.

Ott áll az éjszakában sötétben, nyirkosan, hófödte teraszaival, tűzrágta tetejével, s mi most tisztelegtünk előtte, mint valami régi ismerős előtt. Aztán átmegyünk az utca jobb oldalára egy magas, keskeny ház elé. Mellette vaskos fallal körülvett aprócska kert; a ház úgy mered fölfelé, mint valami hosszú, fehér torony a szürkés-kék égen.

A háztetőn, mint valami villámhárító, nyúlik az ég felé a kémény, és pontosan a kémény csúcsánál vibrál és csillámlik egy vakító fényű csillag.

A ház legfelső emelete a homályba vész, csak két ablakában vöröslük fény, a harmadik sötét.

A többi emelet komor, kihalt. Talán már alusznak a lakók? Talán a takaró alá bújtak, hogy ne fagyjon a drága gyertya, s ne kelljen fűteni, hiszen az idén olyan nehéz fát kapni? Bárhogy van is, a négy emelet semmi életjelt nem ad, az ötödik viszont nemcsak hogy él, de szinte kihívóan világít.

Kopogjunk be; menjünk fel a sötét lépcsőn a legfelső emeletre. Innét már csak egy falhoz támasztott létra vezet a padlásra.

Az ajtón csengőfogantyú, előtte gyékény lábtörlő, mellette fa ruhafogas.

Ha kinyitjuk az első ajtót, sötét, kopár szobába jutunk; ez az, amelyiknek nem ég világ az ablakában. A szoba előszoba gyanánt szolgál; onnét nyílik a második, melynek bútorzatára igazán érdemes odafigyelnünk.

Parketta helyett kőburkolat, hevenyészve mázolt ajtók, három sárga bársonnyal bevont, puhafából készült fotel, egy árva szófa, melynek kárpitozását alaposan kikezdte az idő.

Egy elaggott, rogyant fotel gyűrődései mintha aszott öregasszony ráncai lennének: fiatalon duzzadt az erőtől, selyme csábítóan fénylett; vénségére, ha ráülnek, csak rogyadozik és nyöszörög.

Először két arckép vonja magára a tekintetünket. Egy gyertya meg egy lámpa fénye - az egyik egy háromlábú asztalkán, a másik a kandallón - a két arcképet kiemeli, mintha maguk is fényforrássá válnának.

Az első arckép közismert: kis kalap, hosszúkás, sápadt arc, tompa tekintet, hegyes szakáll, fodros gallér: a megszólalásig hasonlít III. Henrikre, Franciaország és Lengyelország királyára.

A kép alatt, a keret kopott aranyozásán fekete betűkkel ez olvasható:

VALOIS HENRIK

A másik képet később aranyozták, a festék is friss rajta. Fekete szemű, finom, egyenes orrú, kiugró arccsontú, komoly ajkú fiatalasszonyt ábrázol. A frizurája vagy inkább a fejét agyonlapító építmény hajból és selyemfonatokból készült, s mellette III. Henrik sipkája olyan, mint egy vakondtúrás a piramis mellett.

Ez alá az arckép alá is fekete betűkkel írták a nevet:

JEANNE DE VALOIS

Mi közülük lehet ezeknek az arcképeknek az ötödik emeleti lakóhoz? Hiszen itt hideg a tűzhely, az ágyon fakó zöld damasztterítő, a függöny szegényes, közönséges gyapjúsövetből készült.

Ám az utóbbi portré eredetije, egy egyszerű öltözékű, fiatal nő egy aprócska tölgyfa asztalnál éppen pecsétviasszal lezárt levelek címzését ellenőrzi.

Tőle háromlépésnyire hatvanesztendő kis öregasszony, a fiatal nő cselédje, Greuze dueñáira emlékeztető ruhában, félig kíváncsiskodó, félig tiszteletteljes tartásban várakozik és figyel.

A képaláírás így szól: „Jeanne de Valois.”

De ha az a hölgy egy Valois, miért tűri III. Henrik, a szibarita király, a kibodorított kéjenc - bárha csak festett kép - ilyen nyomor látványát, holott nemcsak arról van szó, hogy egy fajtájabéli, hanem egyenest olyan valaki tengődik itt, aki a nevét viseli?

Egyébként az ötödik emeleti hölgy külseje egyáltalán nem hazudtolta meg a származását. Finom vonalú fehér keze volt, melyet időnként összefont karja alá kellett dugnia, hogy felmelegedjék. Apró, kecses, hosszúkás lábfejét kacér bársonypapucsba bújta, s azt is igyekezett felmelegíteni: szaporán topogott vele a Párizst borító jégréteghez hasonlóan fényes, hideg kőburkolaton.

A fagyos szél besüvített az ajtók alatt meg az ablakréseken, és a társalkodónő vacogva bámulta a hideg kandallót.

A lakás úrnője pedig tovább számolta a leveleket, és olvasta a címeket. Aztán valahányszor elolvasott egy címet, rövid számítást végzett.

- Miseryné asszony - suttopta -, Őfelsége első komornája. Innen csak hat aranyat várhatunk, mert már kaptunk. - És sóhajtott. - Patrixné asszony, Őfelsége szobalánya, két arany. D'Ormesson úr, kihallgatásra invitálás. De Calonne úr, jó tanács. De Rohan úr, meghívás. És majd megpróbáljuk rávenni, hogy viszonzozza - mondta mosolyogva a fiatalasszony. - Így hát egy hétre nyolc aranyunk van - folytatta ugyanolyan zsolozsmázó hangon.

Felemelte a fejét.

- Clotilde - mondta -, koppantsa már el azt a faggyúgyertyát.

Az öregasszony teljesítette a kívánságot, majd komoly, figyelmes képpel ismét visszaült a helyére.

A fiatalasszonyt szemmel láthatóan fárasztotta ez a kitarató ellenőrzésféle.

- Menjen csak, kedvesem - mondta -, nézze meg, nem maradt-e valahol egy kis viaszgyertyacsonk, és hozza ide. Utálom a faggyúgyertyát.

- Nem maradt.

- Azért csak nézze meg.

- Hol?

- Hát az előszobában.

- Ott nagyon hideg van.

- Na, amúgy is csengetnek - mondta a fiatalasszony.

- Asszonyom téved - mondta a csökönyös vénység.

- Pedig úgy hallottam, Clotilde.

És mivel látta, hogy az öregasszony továbbra is megtagadja az engedelmességet, ő adta be a derekát, bár közben halkán zsörtölődött, mint általában azok, akik valami oknál fogva hagyják, hogy alárendeltjeik olyan jogokat szerezzenek fölöttük, amelyek nem illetik meg őket.

Aztán folytatta számításait.

- Nyolc Lajos-arany, ebből hárommal tartozom a környéken.

Felvette a tollat, és írt:

- Három arany... Ötöt ígértem de La Motte-nak, hogy kibírja a bar-sur-aube-i szolgálatot... Szegény ördög! A házasságunktól ugyan meg nem gazdagodott; de türelem!

Megint elmosolyodott, s belenézett a két arckép közé helyezett tükörbe.

- Aztán - folytatta -, több oda-vissza út Párizs és Versailles között. Utazásokra tehát egy arany.

Felírta ezt az összeget is a „kiadások” rovatba.

- Aztán megélhetés egy hétre, egy arany.

Ezt is felírta.

- Öltözködés, bérkocsi, borraivaló a portásoknak: négy arany. Van még valami? Na, adjuk össze.

De összeadás helyett felkapta a fejét.

- Mondom, hogy csöngetnek.

- Nem, asszonyom - felelte a hidegtől elgémberedett öregasszony -, nem itt csengettek, hanem alattunk, a negyedikén.

- Négy, hat, tizenegy, tizennégy: hattal kevesebb aranyam van, és az egész ruhatáramat fel kellene újítanom, meg ezt a vén boszorkányt kifizetnem, hogy elküldhessem.

Aztán hirtelen dühösen felkiáltott:

- De hiszen mondom, hogy csengetnek!

S ezt már a legmakacsabb fül sem tagadhatta le, mert a vadul cibált csengettyű akkorát lendült a kuckójában és olyan hosszan vibrált, hogy a nyelv vagy egy tucatszor a csengő oldalfalának csapódott.

Míg a nagy nehezen felocsúdó öregasszony az előszoba felé iparkodott, úrnője villámgyorsan összekapkodta az asztalon szétszórt leveleket meg papírokat, és az egészet behajította egy fiókba. Gyorsan körülnézett a szobában, hogy vajon minden rendben van-e, aztán egy szenvedő, de immár sorsába beletörődő ember alázatos és szomorú tartásával helyezkedett el a szófán.

Ám csak a teste volt tétlen. A szeme élénken, nyugtalanul, fürkészően csüggött a tükrön, melyben a bejáratí ajtó látszott éppen, s a fülét is hegyezte, hogy a legkisebb zajt is felfoghassa.

A dueña kinyitotta az ajtót, s behallatszott, amint az előszobában néhány szót motyog.

Ekkor friss, kedves, mégis határozott hang szólalt meg:

- Itt lakik de La Motte grófné?

- De La Motte Valois grófné? - ismételte orrhangon Clotilde.

- Igen, igen, jóasszony. Itthon van?

- Itthon, asszonyom, a betegsége itthon marasztalja.

Az állítólagos beteg e beszélgetés alatt, melyből egyetlen szótagot sem veszített, a tükörben egy minden bizonnyal előkelő származású nőt látott, amint Clotilde-ot kérdezgeti.

Felpattant hát a szófáról, és a karosszékbe ült, hogy a díszhelyet a vendégnek hagyja.

Ezalatt persze nem láthatta, hogy a látogató kiment a lépcsőpihenőre, és a háttérben maradt másik személynek ezt mondta:

- Jöjjön be, asszonyom, jó helyen járunk.

Az ajtó becsukódott, és a két nő, aki nemrég a Saint-Claude utca felől érdeklődött, most belépett de La Motte Valois grófnéhez.

- Kit jelenthetek be a grófnénak? - kérdezte Clotilde, miközben kíváncsian, bár tisztelettel sétáltatta le-föl a gyertyáját a két nő arca előtt.

- Jelentse, hogy két jótékonyági hölgy van itt - mondta az idősebb.

- Párizsból?

- Nem. Versailles-ból.

Clotilde bement az úrnőjéhez, a látogatók a nyomában. Ahogy beléptek a gyertyavilágos szobába, Jeanne de Valois kínálódva felemelkedett a karosszékéből, hogy illendően üdvözölhesse vendégeit.

Clotilde előretolta a másik két karosszéket, hogy a látogatók választhassanak, és kiszámított lassúsággal vonult vissza az előszobába, amiből könnyen ki lehetett találni, hogy ő majd az ajtó mögül kíséri figyelemmel a beszélgetést.

3 Jeanne de La Motte de Valois

Mihelyt az illendőség megengedte, hogy a szemét felvesse, Jeanne de La Motte igyekezett megállapítani, hogy milyen a látogatók arca.

Mint már mondtuk, az idősebbik úgy harminc-harminckét éves lehetett; feltűnően szép volt, bár a vonásain előmlő fensőbbeséges gög jócskán csökkentette arcának báját. Jeanne legalábbis így ítélte annak a kevésnek az alapján, amit a látogató arcából megpillanthatott.

A látogató ugyanis inkább a fotelt választotta, nem a szófát, így a lámpától messze, a szoba egyik sarkában telepedett le, s még a köpenye vattával bélelt taftcsuklyáját is a homloka fölé húzta, hogy az árnyékot vessen az arcára.

De a fejét olyan büszkén hordta, a tekintete olyan élénk és olyan nyílt volt, hogy a részleteket nyugodtan el lehetett leplezni, az egész mégis arról árulkodott, hogy a látogató nemes vérből való.

Társnője nem látszott ennyire visszahúzódo természetnek, bár négy-öt évvel fiatalabb volt, eszébe sem jutott titkolni valódi szépségét.

Csodálatos, hamvas arc; a hajviselet szabadon hagyja a halántékot, és kiemeli az arc tökéletes oválját; nagy, szinte derűsen nyugodt, talán a szív mélyébe látó, okos kék szem; lágy vonalú száj, melyet a természet nyíltsággal, a nevelés és az etikett tapintattal ruházott fel; az orra olyan, hogy nem kell irigyelnie a Medici Vénuszt. Aztán a többi részletre is elkalandozott a grófné tekintete, s megfigyelte, hogy a fiatalabbik nő termete kecsesebb és rugalmasabb, mint a társnőjéé, a mellkasa szélesebb és általában szebbek a vonalai, s végül a keze párnás, míg a másiké ideges, finom.

Jeanne de Valois mindezt a megfigyelést néhány másodperc alatt végezte, majd halkan megkérdezte, minek köszönheti a szerencsét.

A két hölgy egymásra nézett, s az idősebb jelt adott a másiknak.

- Asszonyom - kezdte a fiatalabbik -, mert azt hiszem, így kell szólítanom, nemde?

- Valóban: de La Motte gróf, egy kiváló nemesúr felesége vagyok.

- Igen. Tehát mi, grófné, egy jótékonysági alapítvány főnöknői vagyunk. A maga életkörülményeiről olyan dolgokat hallottunk, amelyek felkeltették az érdeklődésünket, így szeretnénk pontos részleteket tudni.

Jeanne várt egy pillanatot a válasszal.

- Hölgyeim - mondta, miközben megfigyelte, hogy a másik látogató továbbra is tartózkodóan hallgat -, ott láthatják III. Henriknek, az én ösöm testvérbátyjának az arcképét, mert én valóban Valois-vér vagyok, amint nyilván mondták is maguknak.

Most újabb kérdésre várt, s közben valami gögös alázattal nézte a vendégeit.

- Asszonyom - szólalt meg most az idősebb komoly, lágy hangon -, igaz, hogy az édesanyja Bar-sur-Seine mellett egy Fontette nevű házban házvezetőnő volt?

Jeanne elvörösödött, de habozás nélkül válaszolt:

- Így van, asszonyom, az édesanyám egy Fontette nevű házban házvezetőnő volt.

- Ó! - mondta az előbbi hölgy.

- És mivel az anyám, Marie Jossel, rendkívül szép volt - folytatta Jeanne -, az apám szerelmes lett belé, és feleségül vette. Az apám ugyanis Saint-Remy de Valois volt, az uralkodó Valois-k egyenes ági leszármazottja.

- De hogyan sülyedhetett ilyen nyomorba, asszonyom?

- Sajnos, egyszerű a dolog.

- Hallgatom.

- Bizonyára tudják, hogy IV. Henrik trónra lépése után, amikor a Valois-háziak fejéről a Bourbonok fejére került a korona, a kegyvesztett családnak még volt néhány - bár kétségkívül satnya - sarja, akiknek bizonyítható a származása, a végzettszerűen elpusztult négy fivér törzséből fakadtak.

A két hölgy bólintott.

- Nos - folytatta Jeanne -, a Valois-sarjak attól féltek, hogy bár satnya kis hajtasok, árnyékot vethetnek az új királyi családra, így a Valois nevet egyik birtokukról Remyre változtatták. XIII. Lajostól kezdve ezen a néven szerepelnek a családfán egészen az utolsó előtti Valois-ig, a nagyapámig, aki, mivel látta, hogy a monarchia szilárd, és a régi uralkodóházat elfelejtették, úgy gondolta, hogy ezentúl nem kell megfosztania magát ettől az illusztris névtől, egyetlen örökségétől. Ismét felvette hát a Valois nevet, s magával vitte a szegénységbe, az isten háta mögé. A francia királyi udvarban senki sem gyanította, hogy a trón fénykörén túl a régi francia királyok egy leszármazottja tengeti az életét, azoknak a királyoknak az utóda, akik ha nem is a legdicőségesebb, mindenesetre a legszerencsétlenebb uralkodói voltak a monarchiának.

Itt Jeanne szünetet tartott.

Egyszerűen és mértéklettel beszélt; a látogatói erre fel is figyeltek.

- Nyilván megcáfolhatatlan bizonyítékai vannak erre, asszonyom - mondta kedvesen az idősebbik vendég, s mélyen a magát Valois-utódnak valló asszony szemébe nézett.

- Ó, bizonyítékom van épp elég - felelte emez keserű mosollyal. - Apám mindent összegyűjtött, s halála előtt más örökség híján átadta nekem a papírokat. De mire jók egy hasznavehetetlen igazságnak vagy egy olyan igazságnak a bizonyítékai, amelyet senki sem akar elismerni?

- Az édesapja meghalt? - kérdezte a fiatalabb hölgy.

- Sajnos igen.

- Vidéken?

- Nem, asszonyom.

- Akkor hát Párizsban.

- Itt.

- Ebben a lakásban?

- Nem, asszonyom. Apám, Valois báró, III. Henrik utóda, a nyomorba halt bele. Éhen halt.

- Iszonyú! - kiáltotta egyszerre a két nő.

- És még csak nem is itt - folytatta Jeanne -, nem is ezen a nyomortanyán, nem a saját ágyában, még ha priccs lenne is az az ágy! Nem. Apám a legnyomorultabbak, a legszenvedőbbek között halt meg. A párizsi Hôtel-Dieu ispotályban.

A két nő melléből az iszonyodás sikolya szakadt fel.

Jeanne meg volt elégedve a hatással, melyet szónoki művészetével elért; most mozdulatlanul, lesütött szemmel hallgatott.

A két hölgy közül az idősebbik figyelmesen vizsgálgatta, de mivel a fájdalomnak ebben az egyszerű és természetes kifejezésében semmi olyat nem talált, ami a sarlatánokra vagy a közönséges csalókra jellemző, megszólalt:

- Abból, amit elmond, asszonyom, kiderül, hogy szörnyű sorscsapásokat kellett átélnie, s főleg az édesapja halála...

- Ó, asszonyom, ha elmesélném az életemet, megtudná, hogy az apám halála nem is tartozik a legnagyobb csapások közé.

- Hogyhogy? Maga egy apa elvesztését a kisebb szerencsétlenségek közé sorolja? - kérdezte a vendég hölgy szigorúan összehúzott szemöldökkel.

- Igen, asszonyom. És amikor ezt mondom, kegyeletteljes lánya vagyok az apámnak. Mert ő, amikor meghalt, megszabadult minden rossztól, ami ezen a földön gúzsba kötötte, és ami továbbra is gúzsba köti nyomorult családját. A fájdalomba, amit az elvesztése miatt érzek, bizonyára öröm is vegyül, ha arra gondolok, hogy apám meghalt, és a királyok leszármazottjának nem kell ezentúl oda süllyednie, hogy kenyérért kolduljon!

- Kolduljon!

- Ó, nem szégyellem, mivel a szerencsétlenségünket nem apám, s nem is én okoztam.

- És az édesanyja?

- Nos, az imént őszintén elmondtam, hogy hálát adok Istennek, amiért magához szólította az apámat. Most ugyanolyan őszintén megmondom, hogy panaszt teszek Istennél, amiért anyámat életben hagyta.

A két nő egymásra nézett, s megborzongott e különös szavak hallatán.

- Tapintatlan lennék, ha arra kérném, asszonyom, hogy részletesebben is elmesélje balsorsát? - kérdezte az idősebbik.

- Én lennék tapintatlan, ha a nyomorúságom történetével fárasztanám magukat.

- Beszéljen, asszonyom! - mondta parancsolóan az idősebbik, akire ekkor jelentőségteljesen rápillantott a társnője, hogy figyelmeztesse: jobban uralkodjék magán.

És joggal, mert de La Motte-nét is meglepte az ellentmondást nem tűrő hang, s most meg-hökkenve nézett a hölgyre.

- Ha lenne olyan kedves, és elmondaná a történetét... - mondta most már lágyabb hangsúllyal amaz, s a hideg miatt akaratlanul is összerázkódott, és topogni kezdett a nyirkos kövön jéggé dermedt lábával.

Ekkor a fiatalabb odacsúszta az ő karosszéke alatt levő kis szőnyeget, mire most a másik pillantott rá megrovóan.

- Tartsa csak meg a szőnyeget, nővér, maga érzékenyebb a hidegre.

- Bocsásson meg, asszonyom - mondta de La Motte grófné -, szívből fájlalom, hogy átfagy itt nálam, de a fa megint hat frankkal drágább lett, úgyhogy most már hetven frankba kerül egy öl. Nekem meg már egy hete elfogyott a fám.

- Azt mondta az imént, asszonyom, hogy szerencsétlenségére még él az édesanyja - vette fel ismét a beszélgetés fonalát az idősebbik látogató.

- Egy ilyen káromló kijelentést meg kell magyarázni, ugye? - mondta Jeanne. - Akkor hát megmagyarázom, mivel ez a kívánsága, asszonyom.

A hölgy, akihez a grófné a szavait intézte, bólintott.

- Már említettem, hogy apám rangon alul házasodott.

- Igen, a házvezetőnőjét vette el.

- Nos, Marie Jossel, az anyám, ahelyett, hogy örökre büszke és hálás lett volna a megtisztetésért, tönkretette az apámat, ami különben nem volt nehéz. Mohón, minden kívánságát teljesítette abból a kevésből, ami még a férjének maradt. Aztán amikor eladatta vele az utolsó darab földjét is, meggyőzte, hogy Párizsba kell jönnie, és vissza kell követelnie a jogait, amelyek a neve alapján megilletik. Apámat könnyű volt megszédíteni, s talán maga is bízott a király igazságérzetében. Feljött hát, miután pénzzé tette azt a keveset, ami még maradt neki.

Apámnak rajtam kívül volt egy fia és egy lánya. A fiú ugyanolyan szerencsétlen, mint én, s a hadsereg ranglétrájának legalján tengeti az életét. A lányt, az én szegény húgocskámat, közvetlenül apám párizsi útja előtt kitették egy parasztgazda, a keresztapja háza előtt.

Az utazás felemésztette az utolsó fillérünket is. Apám hiábavaló, eredménytelen kérelmekkel kilincselte. Nemsokára hazajött, nyomort hozott, nyomort talált. Amíg oda volt, anyám ellenem fordult, mert neki mindig kellett egy áldozat. Eleinte a szememre vetette, hogy sokat eszem. Lassan-lassan leszoktam az evésről, csak kenyeret ettem, vagy azt sem, csak ültem a szegényes asztalunknál; ám anyám mindig talált okot, amiért büntessen: a legkisebb hibáért - amin más anya esetleg csak mosolygott volna - az én anyám megvert. A szomszédok pusztán jó szándékból elmondták apámnak, hogy távollétében milyen rosszul bánt velem. Apám igyekezett megvédeni az anyámmal szemben, de nem vette észre, hogy a védelme pillanatnyi ellenségemet örök mostohává változtatta. Sajnos, magam sem tudtam a saját érdekemben hasznos tanáccsal szolgálni, hiszen olyan fiatal voltam, még gyerek. Elszenvedtem az okozatot, s nem próbáltam kideríteni az okot. Csak szenvedtem.

Apám megbetegedett, először csak szobafogságra volt ítélve, aztán már az ágyat sem hagyhatta el. Kiküldtek az apám szobájából azzal az ürüggyel, hogy fárasztom őt, mert olyan izgő-mozgó vagyok. Amint kivettem a lábam a szobából, ismét anyám keze közé kerültem, mint régen. Megtanított nekem egy mondatot, de úgy, hogy közben ütött-vert; aztán, amikor tudtam azt a megalázó mondatot, melyet a lelkem, ösztönösen elutasított, amikor a szemem már vörös volt a könnyektől, letuszkolt a kapuhoz, s a kapuból kilökött az első jobb külsejű járókelőhöz azzal a paranccsal, hogy ha nem akarom, hogy agyonverjen, mondjam el azt a mondatot.

- Ó, ez iszonyatos, iszonyatos! - suttogta a fiatalabb hölgy.

- És mi volt az a mondat? - kérdezte az idősebb.

- Ez volt: Uram, szánja meg a szegény kis árvát, aki Valois Henrik egyenes ági leszármazottja.

- Szörnyű! - kiáltotta undorodva az idősebb látogató.

- És milyen hatása volt ennek a mondatnak a járókelőkre? - kérdezte a fiatalabb.

- Volt, aki megszánt - mondta Jeanne. - Volt, aki feldühödött, és megfenyegetett. És végül volt olyan irgalmas lelkű, aki figyelmeztetett, hogy ezekkel a szavakkal, amelyek esetleg illetéktelen fülekbe juthatnak, nagy veszélynek teszem ki magam. Én azonban csak egy veszélyt

ismertem, azt, amely akkor fenyegetett, ha nem fogadtam szót anyámnak. Csak egy dologtól féltem: a veréstől.

- És mi történt?

- Istenem, mi történhetett volna, asszonyom! Az, amit anyám várt; egy kis pénzt hoztam a házhoz, és az apám néhány nappal elodázhatta az iszonyú jövőt: az ispotályt.

Az idősebbik nő arca összerándult, a fiatalabbiknak könny gyűlt a szemébe.

- Végül is fellázadtam ez ellen a megalázó mesterség ellen, bár valamelyest megkönnyítettem vele az apám életét. Egy szép nap nem futottam a járókelők után, nem üldöztem őket a szokásos mondatommal, hanem leültem egy útjelző kő tövébe, s ott maradtam, szinte önkívületben, majdnem egész nap. Este üres kézzel tértem haza. Anyám annyira megvert, hogy másnapra megbetegedtem.

Ezután apám, semmi megélhetési forrása nem lévén, kénytelen volt az Hôtel-Dieu-be menni, ahol aztán meg is halt.

- Ó, micsoda borzalmas történet! - suttogta a két hölgy.

- Amikor az apja meghalt, mit csinált? - kérdezte a fiatalabb.

- Isten megkönyörült rajtam. Egy hónappal szegény apám halála után az anyám elment a szeretőjével, egy katonával, minket meg, a bátyámat meg engem, otthagytak.

- Árván maradtak!

- Ó, asszonyom, mi csak addig voltunk árvák, amíg anyánk volt. Az emberek irgalmassága megmentett bennünket. De mivel visszataszító volt számunkra, hogy kolduljunk, csak a legszükségesebbet koldultuk össze. Isten azt parancsolja a teremtményeinek, hogy éljenek... Egy szép napon azután szerencsénkre, megláttam egy hintót, amely lassan döcögött felfelé a Saint-Marcel negyed dombján; négy lakáj állt hátul; szép, még fiatal asszony ült a hintóban; nyújtottam a kezem; ő kérdezősködni kezdett; a válaszom meg a nevem meghökkentette, aztán hitetlenkedni kezdett. Megadtam a címem, és hogy hol adnak felvilágosítást rólam. Másnap már tudta, hogy nem hazudtam; a pártfogásába vett bennünket, a bátyámat és engem, a bátyámat elhelyezte az egyik ezrednél, engem meg egy varróműhelyben. Mindketten megmenekültünk az éhségtől.

- Ez a hölgy Boulainvilliers-né volt, ha nem tévedek.

- Igen.

- Ha jól tudom, meghalt.

- Meg. És a halála engem visszataszított a mélységbe.

- De hiszen a férje él és gazdag.

- A férjének köszönhetem mindazt a nyomorúságot, ami serdülő lány koromban rám szakadt, mint ahogy az anyámnak, amit gyermekként kellett elviselnem. Megnőttem, talán meg is szépültem; ő ezt észrevette; meg akarta fizettetni a jótéteményeit: én nem voltam hajlandó. Ez idő tájt halt meg Boulainvilliers-né, és én, én, akit hozzáadott egy derék, becsületes katonához, de La Motte-hoz, most - mivel a férjem távol van - még elhagyatottabb lettem, mint apám halála után.

Ez hát az én történetem, asszonyom. Röviden mondtam el, mivel a szenvedés mindig fárasztó, nem szabad boldog embereket untatni vele, még ha azok jóságosak is, mint ahogy maguk annak látszanak, hölgyeim.

De La Motte-né történetét hosszú csend követte.

Az idősebb hölgy szólalt meg elsőnek:

- És a férje mit csinál?

- A férjem Bar-sur-Aube-ban van, a csendőrség kötelékében, s ő is jobb időkre vár.

- Nyújtott be kérelmet az udvarnál?

- Ó, hogyne!

- Az okiratokkal bizonyított Valois név nyilván rokonszenvet ébresztett.

- Nem tudom, asszonyom, milyen érzelmeket ébresztett a nevem, mivel egyetlen kérelmemre sem kaptam választ.

- De hát csak volt a minisztereknél, a királynál, a királynénál?

- Senkinél. Mindenütt eredménytelenül próbálkoztam - felelte de La Motte-né.

- De hát nem koldulhat!

- Nem, asszonyom, már leszoktam róla. De...

- De...

- De ugyanúgy éhen halhatok, mint az apám.

- Nincs gyereke?

- Nincs, asszonyom. És a férjem, ha elesik a király szolgálatában, legalább dicső véget ér a sok nyomor után.

- Ne haragudjon, hogy ismét visszatérek erre a kérdésre, de vannak hitelt érdemlő bizonyítékai a származásáról?

Jeanne felállt, kutatott az egyik fiókban, elővett néhány papírt, s odaadta a hölgynek.

Jeanne ki akarta használni a pillanatot, amikor a hölgy megvizsgálja a papírokat, odamegy a lámpához, és így láthatóvá válnak az arcvonásai, de ez a szándéka hamar lelepleződött, amint a lámpa belét feljebb csavarta.

A jótékonysági hölgy, mintha bántaná a szemét a fény, hátát fordított a lámpának, következőképpen de La Motte-nénak.

Így olvasta el figyelmesen az összes iratot.

- De hiszen ezek itt mind másolatok, asszonyom, egyetlen eredeti okiratot sem látok közöttük.

- Az eredeti példányok biztos helyen vannak - felelte Jeanne -, és akkor mutatnám be őket...

- Ha rendkívüli alkalom adódna, ugye? - kérdezte mosolyogva a hölgy.

- Ez igazán rendkívüli alkalom, hogy eljöttek hozzám: de a szóban forgó dokumentumok annyira értékesek számomra, hogy...

- Értem. Nem adhatja ki őket az első jöttmentnek.

- Ó, asszonyom! - kiáltotta a grófné, aki végre megpillantotta pártfogójának méltósággal teli vonásait. - Maga igazán nem az első jöttment.

És gyorsan kinyitott egy titkos fiókot, és elővette a régi, Valois-címerrel díszített irattárcában gondosan elzárt eredeti okiratokat.

A hölgy átvette a papírokat, majd miután hozzáértően és figyelmesen átvizsgálta őket, megszólalt:

- Igaza van, az iratok teljesen szabályszerűek; kérem, hogy okvetlenül juttassa el őket az illetékeseknek.

- És maga szerint, asszonyom, mit fogok elérni vele?

- Minden bizonnyal kegydíjat a maga számára és előléptetést de La Motte úr számára, ha az úriember érdemes rá.

- A férjem a becsületesség mintaképe, és soha semmi kifogás nem merült fel ellene a katonaságnál.

- Ez elég is, asszonyom - mondta a hölgy, és teljesen az arca elé húzta a csuklyáját.

De La Motte-né aggodalommal figyelte minden mozdulatát.

Látta, ahogy a zsebébe nyúl, és először azt a csipkés zsebkendőt húzza elő, amellyel idejét eltakarta az arcát.

A zsebkendőt egyhüvelyknyi átmérőjű és három-négy hüvelyk hosszúságú kis tekercs követte.

A hölgy letette a tekercset a fiókos szekrénykére, és azt mondta:

- A Jótékonyági Hivatal felhatalmazása alapján átnyújtom ezt a kis segílyt addig is, amíg többet tehetünk magáért.

De La Motte-né a tekercsre pillantott.

„Háromfrankos tallérok - gondolta -; legalább ötven, de lehet, hogy száz darab. Százötven, sőt talán háromszáz frank pottyán az ölünkbe. Bár ami azt illeti, százhoz képest rövid, ötvenhez képest hosszú a tekercs.”

Míg ezen töprengett, a két hölgy kiment az első szobába, ahol Clotilde asszonyság szundikált egy széken egy gyertya mellett, melynek vörös, füstölgő bele faggyútócsában ázott.

A fanyar, émelyítő szagtól összeszorult a jótékonyági hölgy torka. Gyorsan a zsebébe nyúlt, és elővett egy üvegcsét.

Jeanne hangos szóval felébresztette Clotilde-ot. Az asszonyság felkapta a gyertyacsonkot, s úgy emelte a sötét lépcső felé, mint valami fáklyát, bár a két idegen élénken tiltakozott, mert megvilágította az arcukat, s majd megfojtotta őket a füsttel.

- Viszontlátásra, grófné! - kiáltották, és gyorsan a lépcsőházba menekültek.

- Hol köszönhetem meg a jóságukat, hölgyeim? - kérdezte Jeanne de Valois.

- Majd értesítjük - mondta az idősebb hölgy, s már sietett is lefelé a lépcsőn.

S lépteik zaja elveszett az alsóbb emeleteken.

Jeanne de Valois visszament a lakásba, s alig várta, hogy ellenőrizhesse, vajon helyesek voltak-e a megfigyelései a tekercssel kapcsolatban. Ám ahogy átment az első szobán, belebotlott valamibe, ami az ajtó és a kövezet között szigetelésként használt szőnyegre gurult.

De La Motte grófné ösztönösen lehajolt, felvette a tárgyat, és a lámpához szaladt vele.

Kerek, lapos és meglehetősen egyszerű rovátkolt aranydoboz, benne néhány illatos csokoládé-pasztilla; ám bármilyen lapos volt is a doboz, látszott, hogy dupla fenekű, s a grófnénak jó idejébe került, amíg megtalálta a titkos rugót.

Végre aztán rábukkant és megnyomta.

Szigorú, erélyes, parancsoló vonású szép nő arcképe nézett vissza rá.

A németes hajviselet és egy csodálatos nyaklánc, amely mintha valamely rend aranylánca lenne, meghökkentően idegenné tette az arcot.

A doboz alján egy M és egy T betűből összeállított monogram tekergett babérkoszorúban.

De La Motte-né úgy gondolta - mivel a portré hasonlított jótevője arcára -, hogy az anyja vagy nagyanja képe lehet, és ösztönösen a lépcső felé futott, hogy visszahívja a hölgyeket.

Ám odalent éppen akkor csapódott be a bejárati ajtó.

Az ablakhoz szaladt hát, hogy utánuk kiabáljon.

De ott, ahol a Saint-Claude utca a Saint-Louis utcába torkollik, csak egy kétkerekű hintót látott távolodni.

Immár kilátástalan volt, hogy visszahívhatta két pártfogóját, így még egyszer alaposan megnézte a dobozt, és megesküdtött, hogy visszaviszi Versailles-ba; aztán felkapta a fiókos szekrényen hagyott tekercset.

- Igazam volt - mondta -, nyilván ötven tallér van benne.

És a földre dobta a tekercsről lefejtett papírt.

- Aranyak! Dupla Lajos-aranyak! - sikoltott fel a grófné. - Ötven dupla Lajos-arany! Kétezer-négyszáz frank!

És mohó öröm költözött a szemébe, míg Clotilde tátott szájjal, összekulcsolt kézzel csak bámulta a töméntelen aranyat, hiszen ehhez foghatót még soha nem látott.

- Száz Lajos-arany! - ismételte de La Motte-né. - Akkor ezek a hölgyek ugyancsak gazdagok... Ó, meg fogom őket találni!...

4 A Bélus

Az utca végén eltűnőfélben levő kétkerekű valóban a két jótékonyági hölgyet vitte el éppen. Magas kerék, könnyű kocsiszekrény, magasra húzott kocsibőr, hátul kényelmes lábtartóval, a kocsikísérő lakáj számára - akkortájt általában ilyen kétkerekű hintókat készítettek.

A kétkerekűt csodaszép, rövid farkú, domború farú ír pej paripa húzta. A kocsis ugyanaz volt, aki a szánt is hajtotta, s akit a jótékony hölgy Webernek szólított.

Weber erősen tartotta a gyeplőt, amíg a hölgyek meg nem érkeztek; megpróbálta csillapítani a tüzes, türelmetlen állatot, mert az idegesen kapálta az est leszállta óta egyre keményedő havat.

Amikor a két hölgy felbukkant, Weber magyarázkodni kezdett:

- Asszonyom, én Scipiót renteltem ite, mert ő natyon szelíd, és könnyű hajtani, te Scipio teknap este eltévette magát és csak a Pélus maratta, a Pélus mek ety nehéz állat.

- Ó, Weber, hiszen tudja, hogy nekem mindegy - mondta az idősebbik hölgy -, erős a kezem, és gyakorlott hajtó vagyok.

- Tutom, hoty asszonyom natyon jól hajt, te asz utak iken rosszak. Hová mety, asszonyom?

- Versailles-ba.

- Akkor hát a körutakon?

- Nem, nem, Weber, most a körutakon nyilván csupa jég az úttest. A kis utcákon talán könnyebb lesz, mert a sok ezer járókelő fellazította a havat. Rajta, Weber, induljunk, szaporán!

Amíg a hölgyek fűgén felugrottak a kocsiba, Weber visszafogta a lovat; aztán ő maga is felpattant hátulra, és kurjantott, hogy felszállt.

Az idősebbik hölgy a társnőjéhez fordult:

- Nos, mi a véleménye a grófnőről, Andrée?

Közben megrántotta a gyeplőt, mire a paripa kiugrott, mint a villám, és bekanyarodott a Saint-Louis utcába.

Ebben a pillanatban nyitotta ki de La Motte-né az ablakot, hogy visszahívja a két hölgyet.

- Úgy gondolom, asszonyom - mondta Andrée -, hogy de La Motte-né szegény és nagyon boldogtalan.

- Jól nevelt, ugye?

- Kétségtelenül.

- Úgy látom, kissé ellenszenves magának, Andrée.

- Őszintén szólva van valami alattomos az ábrázatában.

- Ó, maga igazán gyanakvó természet, Andrée, és ahhoz, hogy valaki tessék magának, minden jó tulajdonságot egyesítenie kell. Én a gögjével és alázatosságával mégis egyszerűnek találom ezt a kis grófnét.

- Szerencsés teremtés, hogy megnyerte a tetszését öfel...

- Utat! - kiáltotta a hölgy, és hirtelen félrerántotta a lovát, mert majdnem elgázolt egy hordárt a Saint-Antoine utca sarkán.

- Utat! - süvöltötte Weber sztentori hangon.

És a kocsi folytatta útját.

Csakhogya az az ember, aki megmenekült a kerekek alól, vad szitkozódásban tört ki, és sokan csatlakoztak hozzá.

Ám a Bélus néhány másodperc alatt messzire repítette úrnőjét: az ellenséges kórus még ott átkozódott a Sainte-Catherine utcában, a hintó pedig már a Baudoyer téren járt.

A téren kettéágazik az út. Az ügyes kocsihajtó befordult a csöppet sem előkelő Tixeranderie utcába, amely igen népes és keskeny utcácska.

Érthető hát, hogy hiába ismételte a hölgy, hogy „Utat! Utat!”, hiába ordított Weber, a járókelők dühödt kiabálása zúgott körülöttük:

- Ó, a nyavalyás bricska! Le a bricskával!

A Bélus rendületlenül folytatta az útját, és kocsisa, bár a keze finom, mint egy gyermeké, gyorsan és főleg ügyesen hajtotta a hóléingoványokon meg a veszélyes gleccsereken át, melyek patakokat és tavakat alkottak az úttesten.

Szerencsére nem történt baleset; fénylő lámpás világította meg előttük az utat, bár ezt az óvintézkedést a rendőrség akkoriban még egyáltalán nem tette kötelezővé a kocsik számára.

Csodálatosképpen egyetlen kocsival sem ütköztek össze, egyetlen útjelző követ sem súroltak, egyetlen járókelőhöz sem értek hozzá, mégis folytatódott a fenyegetőzés, a zúgolódás.

A bricska gyorsan és szerencsésen röpült végig a Saint-Médéric utcán, a Saint-Martin utcán és az Aubry-le-Boucher utcán.

Azt hinné az ember, hogy a polgáribb negyedek közelében a főúri jármű iránti gyűlölet nem lesz olyan tajtékzó, de épp az ellenkezője történt; alighogy a Bélus bevágatott a Ferronnerie utcába, Weber, aki ott hátul a leginkább hallotta a csöcselék ordítozását, észrevette, hogy a kocsi mögött csoportosulás támad, sőt többen mintha utána akarnának futni, hogy megállítsák.

Weber azonban nem akarta idegesíteni úrnőjét. Megfigyelte, mennyi hidegvérrel, milyen ügyesen siklik át az akadályok között, amelyek a párizsi kocsis rémei, kikerüli őket.

A Bélus szilárdan állt a lábán, s a gyeplőt tartó kéz olyan előrelátóan tudta kikerülni vele a lejtőket és a talaj egyenetlenségeit, hogy egyetlenegyszer sem csúszott meg.

A kocsi körül a csöcselék zúgolódása ordítozásba csapott át: a gyeplőt tartó hölgy ezt észre is vette, és mivel az ellenséges hangulatot valami közönséges oknak tulajdonította (nehéz idők járnak, rossz a közhangulat), úgy döntött, hogy megrövidíti a próbatétel idejét.

Csettintett a nyelvével, erre a hangra a Bélus megremegett, és lassú ügetésből vágta csapott át.

Az utcai árusok menekültek, a járókelők az út szélére vetették magukat.

Egyfolytában harsogott az „Utat! Utat!”

A kocsi már majdnem a Királyi Palotánál járt, éppen elhagyta a Coq-Saint-Honoré utcát, amelynek az elején a legszebb hóobeliszk meredt büszkén az ég felé; az olvadás olyan tűhegyesre vékonyította a csúcsát, ahogy a gyerekek az árpacukor-nyalókát szokták.

Az obeliszket kissé kókadtszalagokból font bóbíta koronázta; a szalagon egy felirat himbálózott, amelyet két oldalról egy-egy lámpás világított meg. A feliraton a negyed nyilvános írnokának nagy betűvel felrótt négy soros költeménye volt olvasható:

*Királyné, tündököl szépséged, kellemed,
Foglalj helyet a jó királynak oldalán!
E romlandó szobor merő hó s jég csupán...
Szívünk hozzád nem ily hideg!²*

A Bélus itt került először igazán veszélyes helyzetbe. Az építmény, amelyet éppen akkor világítottak ki, sok kíváncsiskodót odavonzott, s a kíváncsiskodók tömbjén nem lehetett ügetésben áthatolni.

A Bélust tehát vissza kellett fogni.

A tömeg azonban messziről úgy látta, hogy a Bélus jön, mint a villám; hallották a mögötte felcsapó visítózást, és bár a ló az akadály láttán azon nyomban megállt, a kétkerekű a lehető legkedvezőtlenebb fogadtatásra lelt.

De még itt is szétvált előttük a tömeg.

Az obeliszket elhagyva újabb csődületbe botlottak.

A Királyi Palota kapui tárva-nyitva voltak, az udvaron hatalmas tüzek körül egész koldussereg melegedett. Az Orléans-i herceg lakájai cseréptálkákban levest osztogattak.

Ám azok, akik ettek és melegedtek, még mindig kevesebben voltak, mint azok, akik nézték őket, ahogy esznek és melegednek. Párizsban ez már csak így szokás: minden látványosságnak akad nézőközönsége.

Tehát a kétkerekű, miután sikeresen vette az első akadályt, kénytelen volt megállni a másodikonál, mint a hajó a szirtzátonyok között.

Ebben a pillanatban az ordítózás, amely eddig csak mint bizonytalan, zavaros láрма kavargott körülöttük, teljesen világosan eljutott a két nő fülébe:

- Le a bricskával! Le a gázolókkal!
- Ez nekünk szól? - kérdezte a gyeplőt tartó hölgy.
- Félek, hogy igen, asszonyom - válaszolt Andrée.
- Hát elgázoltunk valakit?
- Dehogy!
- Le a bricskával! Le a gázolókkal! - bömbölte tajtékozva a tömeg.

Kitört a vihar: a lovat a kantárjánál fogva elkapták, és Bélus, akinek nemigen volt ínyére, hogy ilyen durva kezek érjenek hozzák, vadul toporzékolt, és kiverte a tajték.

- A rendbiztoshoz! A rendbiztoshoz! - sikoltotta egy hang.

A két nő döbbsenten nézett egymásra.

Rögtön utána ezer hang ismételte:

- A rendbiztoshoz! A rendbiztoshoz!

---

² Mészöly Dezső fordítása.

Ezalatt kíváncsi fejek tolakodtak a kocsiernyő alá.

A tömeg kommentálta az eseményeket.

- Ni csak, ezek nők! - mondta egy hang.

- Azok bizony, méghozzá főurak babái.

- Operacsillagok, akik azt hiszik, hogy a szegény embert agyontaposhatják, mert nekik havi tízezer frankjuk van a kórházi költségekre.

Ezt a sértő megjegyzést dühödt éljenzés fogadta.

A két nő megijedt, de míg az egyik reszketve, sápadtan bújt a kocsik belsejébe, a másik határozott mozdulattal kidugta a fejét, és összehúzott szemöldökkel, összeszorított ajakkal nézett a tömegre.

- Jaj, asszonyom - kiáltotta a társnője, s húzta befelé -, mit tesz, az istenért?

- A rendbiztoshoz! A rendbiztoshoz! - kiabálták a leginkább acsarkodók. - És mondják meg, kicsodák!

- Jaj, asszonyom, elvesztünk - suttogta a fiatalabbik.

- Nyugalom, Andrée, nyugalom! - felelte a másik.

- De meglátják, talán fel is ismerik!

- Nézzen csak hátra a kisablakon, vajon Weber ott van-e még.

- Le akar szállni, de megrohanják... védekezik. Na, itt is van.

- Weber! Weber! Segítsen le bennünket - mondta a hölgy németül.

A lakáj engedelmességet, két váll-lökéssel odébb taszította az ostromlókat, s így sikerült kinyitnia a kocsiöpenyt.

A két nő könnyedén a földre ugrott.

Ezalatt a tömeg a lovon meg a kocsin kezdte kitölteni a dühét, ez utóbbinak éppen a szekrényét próbálták összetörni.

- Mi ez, mit akarnak? - mondta németül az idősebbik nő. - Maga érti ezt, Weber?

- Nem én, asszonyom - felelte a cseléd, aki a német nyelvben sokkal otthonosabb volt, mint a franciában. Eközben tovább osztogatta a rúgásokat, hogy az úrnőjétől távol tartsa a csőcseléket.

- Hiszen ezek nem is emberek, hanem vadállatok! - folytatta németül a hölgy. - Mivel vádolnak?

Egy udvarias hang, amely szöges ellentétben volt a két nőre záporozó fenyegetések és káromkodások durvaságával, hibátlan németiséggel válaszolt a kérdésre:

- Azzal vádolják, asszonyom, hogy megszegte azt a rendőrségi parancsot, amely ma reggel jelent meg Párizsban, és amely kimondja, hogy tavaszig tilos könnyű kocsival közlekedni a városban. Ezek akkor is nagyon veszélyesek, ha jó az út. Ám amikor fagy, és nem lehet a kerekek előtt elmenekülni, halálos veszélyt jelentenek a gyalogosokra.

A hölgy hátrafordult, hogy lássa, honnét jön ez az udvarias hang a fenyegető hangzavar közepette.

Fiatal katonatisztet pillantott meg, akinek nyilván ugyanúgy meg kellett küzdenie azért, hogy közelebb kerüljön, mint Webernek azért, hogy a helyén maradjon.

A hölgynek megtetszett a fiatalember kellemes, finom arca, magas termete, katonás fellépése, és gyorsan válaszolt neki, ugyancsak németül:

- Húha! Fogalmam sem volt erről a rendelkezésről, fogalmam sem volt róla.

- Maga külföldi, asszonyom? - kérdezte a fiatal tiszt.

- Igen, uram. De mondja már, mit tegyünk, hogy össze ne törjék a kocsimat?

- Hagyja, asszonyom, hadd törjék össze, és tűnjenek el innét. A párizsi nép dühös a hivalkodó gazdagokra, és a ma reggeli rendelet értelmében a rendbiztoshoz fogják vinni magukat.

- Ó, azt már nem! - kiáltotta a fiatalabb hölgy -, azt már nem!

- Akkor hát - mondta nevetve a tiszt - használják ki a lehetőséget; utat vágok maguknak a tömegben, és tűnjenek el!

Ez utóbbi szavakat a tiszt meglehetősen könnyed hangon ejtette ki; nyilván hallotta a nép megjegyzéseit a főúri babákról.

Ám a pillanat nem volt megfelelő, hogy a két hölgy visszautasítsa ezt a hangot.

- Adja a karját, uram, és kíséren bennünket egy bérkocsihoz - mondta az idősebbik hölgy parancsoló hangon.

- Éppen abban mesterkedem, hogy megugrassam a lovát. A zűrzavarban aztán maguk elmenekülhetnének - mondta a fiatalember, akinek minden vágya az volt, hogy lerázza magáról egy kétes kimenetelű pártfogás felelősségét. - A nép már unni kezdi, hogy olyan nyelven beszélünk, amit nem ért.

- Weber! - kiáltotta hangosan a hölgy. - Ugrasd meg a Bélust, hogy a tömeg megrémüljön és széthúzódjon!

- És aztán, asszonyom...

- És aztán maradj itt, amíg el nem megyünk.

- És ha összetörik a kocsit?

- Hadd törjék, mit törödsz vele; én csak azt kérem, hogy ha lehet, mentsd meg a Bélust és főleg magadat.

- Rendben van, asszonyom - felelte Weber.

És már meg is csippentette az ideges ír lovat, az kirúgott, s halomba döntötte a legszenvedélyesebb kocsirongálót, akik már a gyeplőbe meg a kocsirúdba kapaszkodtak.

Nagy volt az iszonyodás meg a zűrzavar.

- A karját, uram - mondta ekkor a hölgy a tisztnek -, jöjjön, kicsim - tette hozzá Andrée-hez fordulva.

- Nocsak, nocsak, micsoda bátor nőszemély! - suttogta alig hallhatóan a tiszt, s igazi csodálattal nyújtotta a karját a hölgynek.

Néhány perc alatt a legközelebbi térre vezette a két nőt, ahol utasra várva ácsorogtak a fiákerek; a kocsisok az ülésen aludtak, lovaik pedig félig lehunyt szemmel, lógó fejjel várták a sovány esti abrakot.

5 Út Versailles-ba

A két hölgy kívül került a tömeg hatókörén, de változatlanul tartani lehetett tőle, hogy valamelyik kíváncsiskodó esetleg felismeri őket, s megismétli az előbbi jelenetet, ez alkalommal megnehezítve a szökést.

A fiatal katonatiszt tisztában volt ezzel az eshetőséggel, ami abbeli buzgalmából is kiderült, hogy felrázza a jéggé dermedt, bóbiskoló kocsist.

Olyan borzalmasan hideg volt, hogy ellentétben azzal a szokással, hogy a kocsisok az utasokat egymás orra előtt elkapkodják, most egyetlen, óránként huszonnégy souért hajtó fiákeres sem moccant, még az sem, akihez szóltak.

A tiszt elkapta a kocsis ócska köpenyének a gallérját, és olyan keményen megrázta, hogy sikerült kirángatnia a tompultságából.

- Hé! Hé! - bömbölte a fiatalember a kocsis fülébe, amikor látta, hogy az végre életjelt ad.

- Jól van, uram, jól van - mondta a kocsis még félálomban, s közben úgy imbolygott az ülésen, mint egy részeg.

- Hová mennek, hölgyeim? - kérdezte a tiszt megint csak németül.

- Versailles-ba - felelte az idősebbik.

- Versailles-ba! - horkant fel a kocsis. - Azt mondta, Versaillesba?

- Oda hát.

- Á, persze, Versailles-ba! Négy és fél mérföld ilyen jeges úton! Csak az hiányzik.

- Megfizetjük - mondta az idősebbik német nő.

- Megfizetjük - ismételte franciául a tiszt.

- És mennyit fizetnek? - kérdezte bizalmatlanul a kocsis, s feléjük hajolt a magas ülésről. - Mert látja, tiszt uram, az még nem minden, hogy az ember elmegy Versailles-ba: onnét vissza is kell jönni.

- Egy arany elég lesz? - kérdezte a fiatalabbik hölgy a tisztól megint csak németül.

- Egy aranyat ígérnek - ismételte a fiatalember.

- Egy arany? Na jó - dörögte a kocsis -, merthogy még a lovaim lába is kitörhet.

- Te kópé, hiszen a Muette kastélyig csak három frank jár neked, az meg fele úton van. Számold ki: ha az oda-vissza utat fizetjük, tizenkét frank illet meg, és te tizenkettő helyett huszonnégyet kapsz.

- Ó, ne alkudozzék már - mondta az idősebb hölgy -; kettő, három vagy húsz frank, nem érdekel, csak induljon most rögtön, és meg se álljon.

- Egy arany elég, asszonyom - mondta a tiszt, majd ismét a kocsishoz fordult: - Na, lefelé, te csirkefogó, nyisd ki az ajtót.

- Azt akarom, hogy előbb fizessenek - mondta a kocsis.

- Akarod?!

- Jogom van hozzá.

A tiszt előrelódult.

- Fizessünk előre, fizessünk! - mondta az idősebbik német nő, és sietve a zsebébe túrt.

- Uramisten! - mondta sűgva a társnőjének. - Nincs nálam a pénztárcám. Magánál van pénz, Andrée?

A fiatal nő ugyanolyan szorongással kutatta át a zsebeit, mint a másik.

- Nálam... nálam sincs.

- Kutassa át minden zsebét!

- Felesleges! - kiáltotta bosszúsan, mert látta, hogy a tiszt az egész jelenet során őket nézi, és a kocsis csűfondáros képpel már önelégűlt vigyorra tatja a száját, amiért ilyen bölcsen előrelátó volt.

A két hölgy hiába kutatott-keresett, egyik sem talált egyetlen fillért sem.

A tiszt látta, mint vesztik el a türelmüket, pirulnak és sápadoznak; a helyzet egyre kínosabb lett.

A hölgyek már éppen úgy döntöttek, hogy egy láncot vagy valami más ékszert adnak zálogul, amikor a tiszt, hogy megkímélje őket a további kellemetlenségektől, kivett egy aranyat a pénztárcájából, és a kocsisnak adta.

Az elvette a pénzt, megvizsgálta, mérícskélte, ezalatt az egyik hölgy köszönetet mondott a tisztnek; aztán a kocsis kinyitotta a fiáker ajtaját, és a két hölgy beszállt.

- Most pedig, te csirkefogó - mondta a fiatalember a kocsisnak -, vidd ezeket a hölgyeket, méghozzá sebesen és főleg tisztességesen, hallod-e!

- Ó, ezt igazán nem kell külön a lelkemre kötni, tiszt uram.

Ez alatt a rövid párbeszéd alatt a hölgyek tanakodni kezdtek. Iszonyodva látták, hogy a kísérőjük, a pártfogójuk hamarosan magukra hagyja őket.

- Asszonyom - mondta egész halkán a fiatalabb a társnőjének -, ne hagyjuk, hogy elmenjen.

- De hát miért? Megkérdezzük, hogy hívják és hol lakik; holnap visszakűldjük neki az aranyat, maga pedig ír neki egypár köszönő szót.

- Nem, asszonyom, nem, könyörgök, jöjjön velünk ő is! Ha a kocsis gazember, ha kitalál valamit útközben... Ilyen időben, amikor az utak is rosszak, kihez fordulhatnánk segítségért?

- Á, hiszen tudjuk a számát.

- Persze, asszonyom, nem is tagadom, hogy később csűnyán megtáncoltathatja, de Uramisten, mit fognak szólni, ha nem érünk vissza ma éjjel Versailles-ba?

Az idősebbik hölgy elgondolkodott.

- Ez igaz - mondta.

Közben a tiszt már meg is hajolt, hogy elbűcsűzzék.

- Uram, uram - mondta németűl Andrée -, csak még egy szóra, csak egy szóra, kérem!

- Parancsára, asszonyom - felelte a tiszt kelletlenül, de változatlanul a legtökéletesebb udvariassággal az arcán, a hangjában, sőt még a hanglejtésében is.

- Uram - mondta Andrée -, nagyon kérem, tegyen meg még egy szívességet ráadásként.

- Tessék.

- Nos, bevalljuk, hogy félünk ettől a kocsistól, aki rögtön az elején olyan kelletlenül viselkedett.

- Felesleges megijedniök - mondta a férfi -, tudom a számát: Z-107. Ha valami kellemetlenséget okozna maguknak, csak forduljanak hozzám.

- Magához? - csúszott ki Andrée száján franciául. - Hogy a csodába forduljunk magához, ha még a nevét sem tudjuk?

A fiatalember hátrahőkölt.

- Maga beszél franciául - ámuldozott -, és engem már egy fél órája arra ítél, hogy németül dadogjak! Ó, asszonyom, ez nem volt szép magától.

- Bocsásson meg, uram - mondta most a másik hölgy is franciául, hősiesen a társnője segítségére sietve, aki hirtelen nem tudott mit válaszolni. - Láthatja, uram, hogy bár nem vagyunk éppen külföldiek, de Párizsban, és főleg egy fiákerben, egészen elveszettnek érezzük magunkat. Maga nagyvilági férfi, megértheti hát, hogy rendkívül kellemetlen helyzetben vagyunk. Ha csak félig kötelez le bennünket, az olyan, mintha egyáltalán le sem kötelezne. Ha nem lenne olyan megértő, mint amilyen eddig volt, az felérne az udvariatlansággal. Mi helyesen ítéljük meg magát; kérjük hát, minket se ítéljen meg tévesen; és ha szolgálatot tehet nekünk, akkor tegye meg gondolkodás nélkül, ha viszont nem, akkor köszönetet mondunk magának, és más támasz után nézünk.

- Asszonyom - mondta erre a tiszt, akit lenyűgözött az ismeretlen nő nemes, elbájoló hangja -, rendelkezék velem!

- Akkor hát legyen szíves beszállni velünk.

- A fiákerbe?

- És kísérjen el bennünket.

- Versailles-ba?

- Oda, uram.

A tiszt ellenvetés nélkül beszállt a fiákerbe, leült az elülső ülésre, és kikiáltott a kocsisnak:

- Csapj a lovak közé!

Miután becsukták az ajtókat, s igazságosan elosztották a köpenyeket és szőrméket, a fiáker végigment a Saint-Thomas-du-Louvre utcán, át a Carrousel téren, majd a rakparton folytatta útját.

A tiszt behúzódott az egyik sarokba, szemben az idősebbik nővel, és gondosan eligazgatta a térdén a redingotját.

Odabent mélységes csend honolt.

A kocsis - akár mert meg akarta tartani az üzlet feltételeit, akár mert a katonatiszt jelenléte tiszteletteljes félelmet ébresztvén benne, becsületes munkára serkentette - sovány pejkeit egyenletes ütemben futtatta a rakpart meg a Conférence út síkos kövein.

A három utas lélegzete lassan bemelegítette a fiákért. Finom illat dúsította a levegőt és gerjesztett a fiatalemberben olyan gondolatokat, amelyek útitársnőit percről percre kedvezőbb színben tüntették fel előtte.

„Nyilván elhúzódtott a találkájuk - gondolta -, és most kicsit rémülten, kicsit szégyenkezve igyekeznek vissza Versailles-ba... De ha ezek a hölgyek - folytatta a gondolatmenetet - valamelyest is előkelő asszonyok, hogyan utazhatnak kétkerekű bricskán, és főleg hogyan hajthatják a kocsijukat ők maguk?

Ó, erre megvan a válasz.

A bricska túl kicsi hármójuknak, és ők nyilván nem ültetik maguk mellé a lakájt.

De, hogy egyiknél sem volt pénz! ez kínos, ezen érdemes elgondolkodni.

Nyilván a lakájnál volt a pénztárca. A bricska, amely most bizonyosan romokban hever, elegáns darab volt, és a ló... ha valamelyest is érték a lovakhoz, hát az legalább százötven aranyat ér.

Csak gazdag nők tudnak így, siránkozás nélkül sorsára hagyni egy ilyen kocsit és egy ilyen lovat. Az pedig, hogy nincs pénzük, az égvilágon semmit sem jelent.

Igen, de micsoda rögeszme ez, hogy idegen nyelven beszélnek, holott franciák?

Ez talán éppen azt bizonyítja, hogy jó nevelést kaptak. Nemigen fordul elő, hogy egy kalandornő úgy beszéljen németül, mint egy született német és franciául, mint egy párizsi.

Egyébként ezekben a nőkben van valami velük született finomság.

A fiatalabbik könyörgése egészen megható volt. Az idősebbik kérése nemesen parancsoló...

Meg aztán - folytatta gondolatmenetét a fiatalember, miközben a kardját úgy helyezte el a fiákerben, hogy ne zavarja a szomszédnőit - mióta veszedelmes egy katonának két órát egy fiákerben tölteni két szép asszonnyal?

Szép és tapintatos nők - tette hozzá -, mert nem beszélnek, várják, hogy én kezdjem a társalgást.”

A két nő nyilván szintén a tisztre gondolt, mint ahogy a tiszt órájuk; ugyanis abban a pillanatban, hogy a férfi befejezte ezt a gondolatsort, az egyik hölgy angolul megszólította a társnőjét:

- Kedves barátném, olyan lassan cammog ez a kocsis, hogy soha nem érünk Versailles-ba. Fogadni merek, hogy a mi szegény útítársunk holtra unja magát.

- Nem mondhatnám, hogy nagyon szórakoztatók vagyunk - felelte mosolyogva a fiatalabbik.

- Maga szerint is tökéletes úriember, ugye?

- Az, asszonyom.

- Észrevette, hogy tengerész-egyenruhát visel?

- Nemigen ismerem az egyenruhákat.

- Akkor most tudja meg, hogy tengerésztiszti egyenruhát visel, és minden tengerésztiszt jó házból való fiatalember; különben jól illik az egyenruha neki, és igazán szép lovag, nemde?

A fiatalabbik már éppen válaszolni akart, mégpedig valószínűleg beleegyezően, amikor a tiszt egy mozdulattal belefojtotta a szót.

- Bocsánat, hölgyeim - mondta kitűnő angolsággal -, azt hiszem, jobb, ha megmondom, hogy elég jól beszélek és értek angolul, de nem tudok spanyolul, és ha maguk tudnak spanyolul, és van kedvük úgy beszélni, biztosak lehetnek benne, hogy nem értem a szavukat.

- Igazán nem akartunk rosszat mondani magáról, uram - válaszolta nevetve a hölgy -, ezt maga is észrevehette. Így hát nem is kellemetlen a dolog, de ha ezentúl mondanivalónk van egymásnak, csakis franciául fogunk beszélni.

- Köszönöm, asszonyom, ám ha a jelenlétem feshélyezné magukat...

- Hogy gondolja, uram? Hiszen mi kértük, hogy jöjjön velünk.

- Sőt, követeltük - szólt bele a fiatalabbik hölgy.

- Ne hozzon zavarba, asszonyom, és bocsássa meg, ha egy pillanatig képtelen voltam dönteni, de ismeri Párizst, ugye? Párizs tele van csapdával, kellemetlenséggel és csalódással.

- Így hát minket... minek tartott? Mondja csak meg őszintén.

- Az úr csapdának tartott minket, erről van szó.

- Ó, hölgyeim - mondta a fiatalember szégyenkezve -, esküszöm, hogy semmi ilyesmi nem jutott eszembe.

- Bocsánat, de mi ez? A fiáker megállt.

- Mi történt?

- Megnézem, hölgyeim.

- Azt hiszem, felborulunk; vigyázzon, uram!

És a fiatalabbik keze hirtelen előrelendült, és a fiatalember vállán állt meg.

A kéz szorításától a férfi megborzongott.

Magától értetődő mozdulattal odakapott, hogy megfogja, de akkorra Andrée, aki az imént első ijedtségében cselekedett, már a fiáker mélyén lapult.

A tiszt, mivel már semmi sem tartotta vissza, kiszállt, és ott találta a kocsist, aki éppen nagy igyekezettel próbálta kiszabadítani a kocsirúd meg az istrángok közé keveredett lovát.

Valamivel a Sèvres híd előtt jártak.

A tiszt segített a kocsisnak, s így a szegény pára hamarosan a saját lábán állt.

A fiatalember visszaszállt a fiákerbe.

A kocsis meg, miután elégedetten nyugtázta, hogy ilyen szeretetreméltó utasai vannak, vígan csattogtatta az ostorát, nyilván azon kettős célból, hogy felrázza a pejkoit, magamagát meg felmelegítse egy kicsit.

Odabent viszont a nyitott ajtón beáramló hideg mintha jéggé dermesztette volna a már születő bizalmas hangulatot, amely a fiatalembert, számára érthetetlen okból, kezdte egészen elhajolni.

A két nő csupán annyit kérdezett, hogy mi volt odakint, ő meg elmesélte, mi történt.

És ezzel vége is volt, ismét rájuk telepedett a csend.

A tisztet annyira felajzotta az imént annak a langyos, rebbenő kéznek az érintése, hogy most szerette volna, ha a lábuk is összeérne. De bárhogy ügyeskedett, nem érte el a célját, szomorúan kellett tapasztalnia, hogy a hölgy lába menekül előre.

Egyszer meg éppen az idősebbik lábát súrolta, és az vérfagyasztó nyugalommal így szólt:

- Ugye, borzalmasan útban vagyok, uram... bocsánat!

A fiatalember fülíg pirult, s közben hálát adott az Istennek, hogy elég sötét van, így nem láthatják a pirulását.

Ezzel aztán befejeződött mind a társalgás, mind az ő kísérletezése.

Ismét néma, mozdulatlan és tisztelettudó lett, mintha templomban volna, lélegezni is alig mert, és kicsire összehúzta magát, mint egy gyerek.

Ám lassan-lassan, akarata ellenére különös érzés kerítette hatalmába.

Érintés nélkül érezte, látás nélkül látta a két bájos asszonyt; lassacskán, ahogy megszokta, hogy egy levegőt szív velük, úgy érezte, hogy létük egy részecskéje beleolvad az ő létébe. Az előbb még a világ minden kincsét odaadta volna, hogy ismét beszédbe elegyedjenek, most meg már nem mert beszélgetni, mert félt a közhelyektől, ő, aki az induláskor még arra sem volt hajlandó, hogy a világ egyik legegyszerűbb szavát kimondja. Félt, hogy mulyának vagy éppen szemtelennek találják ezek a nők, akiknek - egy órával ezelőtt még így gondolta: - nagy megtiszteltetés, ha odadob egy aranyat és egy udvarias gesztust alamizsnaként.

Egyszóval, mivel az életben minden rokonszenv a megfelelő pillanatban egymással kapcsolatba lépő fluidumokkal magyarázható, a fiatalembert a három test illatából és ifjú melegéből képződő delejes erő tartotta hatalmában, ez ajzotta fel a gondolatait, s tágította nagyra a szívét.

Így születnek, élnek és szűnnek meg néha pár pillanat alatt a legigazibb, legédesebb, legforróbb szenvedélyek. Tiszavirág-életük elbűvöli az embert, s mert visszafojtjuk, nagy erő feszül bennük.

A tiszt egyetlen szót sem szólt. A hölgyek halkán suttoztak.

A férfi azonban, mivel a fülét végig nyitva tartotta, el-elkapott néhány szót, melyeket aztán a képzelete igyekezett kiegészíteni.

Ezt hallotta:

- Késő éjszaka... a kapuk... az ürügy, amivel eljöttünk...

A fiáker ismét megállt.

Háromórányi kitartó erőfeszítés után a derék kocsisnak sikerült felmelegítenie a karját, azaz úgy hajszolta a lovakat, hogy azok verejtékben úszva odaértek Versailles-ba. A város hosszú, sötét, kihalt fasorai, melyeken csak néhány zúzmarától fehér lámpás vörös fénye derengett, olyanok voltak, mint hórihorgas, fekete ruhás szellemek körmenete.

A fiatalember tudta, hogy megérkeztek. Milyen varázslat folytán tetszett olyan rövidnek az idő?

A kocsis az elülső ablakhoz hajolt:

- Versailles-ban vagyunk, jó uram.

- Hol álljunk meg, hölgyeim? - kérdezte a tiszt.

- A Fegyverek terén.

- A Fegyverek terére! - kiáltotta a fiatalember a kocsisnak.

- A Fegyverek terére?

- Oda, ha mondom.

- És lesz egy kis borraivaló? - kérdezte vigyorogva a pénzéhes kocsis.

- Majd meglátjuk.

A kocsis újra a lovak közé csapott.

„Mégiscsak meg kell szólalnom - gondolta magában a tiszt. - Először pimasznak hittek, most meg hülyének fognak hinni.”

- Hát itthon vannak, hölgyeim - mondta még most is habozva.

- Hála a maga nagylelkű segítségének.

- Mennyi fáradságot okoztunk magának! - mondta a fiatalabbik.

- Ó, már el is felejtettem, asszonyom.

- Mi viszont nem fogjuk elfelejteni. Legyen szíves megmondani a nevét, kérem.

- A nevemet? Ó!

- Már másodszor kérdezzük, vigyázzon!

- És remélem, nem akar megajándékozni bennünket egy arannyal!

- Hát jó - mondta a tiszt egy kissé sértődötten -, Charny gróf vagyok, s amint asszonyom megfigyelte, a királyi tengerészeti tisztje.

- Charny! - ismételte az idősebbik hölgy olyan hangon, mintha ezt mondta volna: „Rendben van, nem fogom elfelejteni.”

- Georges, Georges de Charny - tette hozzá a tiszt.

- Georges... - suttogta a fiatalabbik hölgy.

- És hol lakik?

- Az Hôtel des Princes-ben, a Richelieu utcában.

A fiáker megállt.

Az idősebbik hölgy a bal keze felől maga nyitotta ki a kocsis ajtaját, s ügyesen a földre ugrott, majd a kezét nyújtotta a társnőjének.

- De legalább fogadják el, hölgyeim, a karomat! - kiáltotta a fiatalember utánuk igyekezve. - Nem értek még haza, hiszen a Fegyverek terén senki sem lakik.

- Maradjon! - mondta egyszerre a két nő.

- Hogyan maradjak?

- Úgy, hogy maradjon a fiákerben!

- Na de hölgyeim, éjszaka, ilyen időben nem mehetnek egyedül!

- Ejnye! az előbb majdnem visszautasította a segítséget, most meg mindenáron többet akar segíteni, mint amennyire szükségünk van - nevetett az idősebbik.

- De mégis!

- Nincs mégis. Legyen az utolsó pillanatig gáláns, megértő lovag. Köszönöm, Charny úr, szívből köszönöm, és mivel maga gáláns és megértő lovag, még csak azt sem kérjük, hogy a szavát adja.

- Mire adnám a szavamat?

- Hogy becsukja az ajtót, és azt mondja a kocsisnak, hogy térjen vissza Párizsba. Ugye, megteszi, s még csak felénk sem pillant.

- Igazuk van, hölgyeim, felesleges lenne a szavamat adnom. Hé, kocsis! Forduljunk vissza, barátom.

És a fiatalember egy újabb aranyat csúsztatott a kocsis lapáttenyerébe.

A derék auvergne-i megreszketett az örömtől.

- Azt a fikomját - mondta -, legfeljebb beledöglenek a lovak!

- Meg vannak fizetve - morogta a tiszt.

A fiáker elindult, s kerekeinek robaja elnyomta a fiatalember kéjes sóhaját; a szibarita lefeküdt a két szép ismeretlen melegét őrző párnákra.

A hölgyek pedig ott álltak a téren, s csak akkor indultak el a palota felé, amikor a fiáker eltűnt.

6

A parancs

A Szent Lajos-templom órája háromnegyedet ütött, s az erős széllelkések a két nő fülébe sodorták a hangot.

- Édes istenem! Már háromnegyed tizenkettő! - kiáltották.

- Minden kapu zárva - tette hozzá a fiatalabbik.

- Ó, ez igazán nem izgat, drága Andrée-m, mert akkor sem a díszbejáraton mennénk be, ha nyitva volna. Kerüljünk a medencék felé!

A palota jobb szárnya felé igyekeztek, mert itt egy kis kapu nyílik a kertek felé.

- A kiskapu zárva van, Andrée - mondta nyugtalanul az idősebbik nő.

- Zörögjünk be, asszonyom.

- Nem, bekiabálunk. Laurent-nak várnia kell, hiszen megmondtam neki, hogy esetleg későn érek haza.

- Akkor hát szólok neki.

Andrée a kapuhoz ment.

- Ki az? - kérdezte egy hang belülről, meg sem várva, hogy szólítsák.

- Jaj, ez nem a Laurent hangja - mondta rémülten a fiatal nő.

- Nem bizony.

Most a másik asszony is odament.

- Laurent! - suttogta a kapun át.

Semmi válasz.

- Laurent! - ismételte a hölgy, és kopogott.

- Itt nincs Laurent - felelte durván a hang.

- Akkor is nyissa ki, akár Laurent, akár nem - makacskodott Andrée.

- Nem nyitom ki.

- Maga nyilván nem tudja, barátom, hogy Laurent mindig kinyitja nekünk a kaput.

- Füttyölök Laurent-ra. Én parancsot kaptam.

- De hát ki maga?

- Hogy én?

- Maga.

- És maguk? - kérdezte a hang.

A kérdés kissé durva volt, de nem lehetett alkudozni, válaszolni kellett.

- Mi őfelsége udvarhölgyei vagyunk. A palotában lakunk, és haza szeretnénk menni.

- Nos, hölgyeim, én pedig az első Salischamade század svájci gárdistája vagyok, és éppen az ellenkezőjét fogom tenni, mint Laurent: kint hagyom magukat.

- Ó! - suttogta a két nő, s dühükben egymás kezét szorongatták.

Aztán egyikük erőt vett magán:

- Barátom - mondta -, megértem, hogy mint jó katona, teljesíteni akarja a parancsot, és én nem akarom, hogy megszegje. Csak arra a szívességre kérném, hogy szóljon Laurent-nak, aki nyilván itt van a közelben.

- Nem hagyhatom el az őrhelyemet.

- Küldjön érte valakit.

- Egymagam vagyok.

- Könyörgök!

- Teringettét, asszonyom, hát aludjanak a városban! Micsoda dolog ez! Hej, ha az én orrom előtt zárnák be a kaszánya kapuját, bizony isten, találnék magamnak szállást!

- Idefigyeljen, gárdista uram - mondta határozott hangon az idősebb hölgy. - Hús aranyat kap, ha kinyitja.

- És tíz esztendőre vasra vernek, köszönöm! Évi negyvennyolc frank nem valami sok.

- Előlépttettem magát őrmesternek.

- Igen, és akitől a parancsot kaptam, agyonlövet, köszönöm!

- De hát ki adta a parancsot?

- A király.

- A király! - ismételte holtra váltan a két nő. - El vagyunk veszve...

A fiatalabbik majdnem esztét veszttette ijedtében.

- Lássuk csak, lássuk csak, nincs itt más kapu? - kérdezte az idősebbik.

- Ó, asszonyom, ha ezt bezárták, akkor bezárták a többi is.

- És vajon hol lehet Laurent, hiszen mindig ennél a kapunál szokott őrt állni?

- Ezt valaki jól kieszelte.

- Igazad van, Andrée. Szörnyű tréfát űz velünk a király - mondta fenyegető megvetéssel a hölgy.

Az öblös kapualj afféle váróhelyiségként szolgált, kétoldalt egy-egy kőpad volt benne.

A két nő most kétségbeesve leroskadt az egyik padra.

A kapu alatt fénycsíkot lehetett látni. Hallatszott, ahogy a svájci le-fel járkál a kapu mögött, s hol felemeli, hol meg leteszi a puskáját.

Bent, a vékony tölgyfa akadály mögött ott a menekvés; kívül a szégyen és a botrány.

- Ó, jaj, mi lesz holnap, ha megtudják! - suttogta az idősebbik hölgy.

- Hát majd megmondja az igazat, asszonyom.

- De elhiszik-e?

- Bizonyítékai vannak, asszonyom. A katona nem fog egész éjjel itt virrasztani - mondta a lelkierejét egyre jobban összeszedő fiatal nő az idősebbiknek, aki viszont egyre jobban elcsüggedt. - Egy órákor leváltják, és talán az utóda megértőbb lesz. Várjunk!

- Jó, de éjfél után jön az őrjárat, és engem itt fognak találni, amint várok, bujkálok. Micsoda megaláztatás! Nézze, Andrée, arcomba szökik a vér, nem kapok levegőt.

- Ó, ne csüggedjen, asszonyom; maga általában olyan erős, én meg az imént még olyan gyenge voltam, s mégis nekem kell erőt öntenem magába!

- Összeesküvés áldozatai vagyunk, Andrée. A kaput eddig soha nem zárták be. Belehalok, Andrée, belehalok!

Hátravetette magát, mintha valóban fuldokolna.

Ekkor a kihalt Versailles jeges kövezetén léptek közeledtek.

És felcsendült egy dal: fiatalember énekelt könnyed, vidám hangon. Akkoriban az ilyen mesterkélt dalocskák örvendtek népszerűségnek:

*Mért nem tudom elhinni ezt sem?
Ó, reszketek - való-e hát?
Az éj homályában mi ketten
Megértünk együtt ily csodát?
Pilláim álom zárta lágyan
s acéllá bűvölt engemet...
Te, mágnes-szirt az éjszakában,
magadhoz vontad testemet!*

- Ó! - kiáltotta egyszerre a két nő.

- Ismerem ezt a hangot - mondta az idősebbik.

- Nahát!...

*Az istenség szép, harci csellel
a szirtből ekhót csalt elő...³*

- folytatta a hang.

- Ez ő! - súgta Andrée fülébe a hölgy, aki az imént még oly nyugtalan volt. - Ő az, meg fog minket menteni.

Nagy prémes köpenybe burkolózó fiatalember lépett a kapualjba, és megzörgette a kaput:

- Laurent! - kiáltotta.

- Fivérem! - súgta az idősebbik hölgy, és megérintette a fiatalember vállát.

- A királyné! - rikkantotta a fiatalember, hátrált egy lépést, és lekapta a kalapját.

- Csitt! Jó estét, fivérem.

- Jó estét, asszonyom; jó estét, néném; nincs egyedül?

- Nem, Andrée de Taverney kisasszonnyal vagyok.

- Á, remek. Jó estét, kisasszony.

- Nagyuram... - suttogta Andrée, és meghajolt.

- Készülnek valahová, hölgyeim?

---

³ Mészöly Dezső fordítása.

- Dehogyis.
- Akkor hát hazajönnek?
- Legalábbis szeretnénk.
- Hívták már Laurent-t?
- Hogyne.
- Na és?
- Na és, próbálja meg maga is, majd meglátja.
- Bizony, bizony, hívja csak, nagyuram, és majd meglátja.

A fiatalember, Artois grófja, most odalépett a kapuhoz, ismét kiáltott és kopogott:

- Laurent!
- Nahát megint kezdik a szórakozást - mondta a svájci hangja. - Figyelmeztetem magukat, hogy ha tovább zaklatnak, hívom a felettesemet.
- Mi ez? - kérdezte döbbenten a fiatalember a királynétól.
- Egy svájcit állítottak Laurent helyére.
- De ki állította oda?
- A király.
- A király!
- Úgy bizony! A svájci mondta az előbb.
- És parancsot kapott...
- Nagyon is határozott parancsot.
- A pokolba is! Adjuk meg magunkat.
- Hogyan?
- Adjunk pénzt ennek a semmirekellőnek.
- Már akartam, de visszautasította.
- Kínáljunk neki rangot.
- Már kínáltam.
- És?...
- Hallani sem akar róla.
- Akkor csak egy lehetőség van.
- Mégpedig?
- Zajt csapok.
- Kompromittálni fog bennünket; drága Charles, könyörgök, ne tegye!
- A legkevésbé sem fogom kompromittálni magukat.
- Ó!

- Húzódjanak félre! Én zörgök, mint a süket, üvöltök, mint az őrült, végül csak kinyitják, maguk meg mögöttem beosonnak.

- Próbálja meg!

A fiatal gróf ismét Laurent után kurjongatott, aztán a kaput verte, aztán a kardja markolatával olyan lármát csapott, hogy a svájci megdühödött és ráordított:

- Á! Szóval így! Akkor hívom a felettesemet.

- Ej, a nemjodat, hát csak hívd, te gazfickó. Negyedórája erre várok.

Kisvártatva léptek hangzottak a kapu másik oldalán. A királyné meg Andrée Artois grófja mögé húzódott, eltökélve, hogy belopakodnak mögötte, mert a grófnak valószínűleg kinyitják majd a kaput.

Hallották, amint a svájci elmagyarázza, miért ez a nagy zenebona.

- Főhadnagy úr - mondta -, hölgyek vannak kint egy férfival, aki az előbb gazfickónak titulált. Erőnek erejével be akarnak jönni.

- Igenis, mi csodálkoznivaló van azon, hogy be szeretnénk jutni, lévén hogy a palotában lakunk?

- Természetes óhaj, uram, de tilos - vágott vissza a tisztt.

- Tilos! Ugyan ki tiltotta meg, a kutya-fáját!

- A király.

- Már megbocsásson, de a király nyilván nem akarja, hogy a palota egyik tisztje idekint aludjék.

- Uram, nekem nem feladatom, hogy a király szándékát firtassam, nekem csak az a feladatom, hogy a parancsait teljesítsem.

- Ejnye, főhadnagy, nyissa már ki egy kicsit, hogy legalább ne a deszkán keresztül társalogjunk.

- Uram, ismétlem: azt a parancsot kaptam, hogy tartsam zárva a kaput. Ha maga valóban katonatiszt, ahogy állítja, tudnia kell, mi az, hogy parancs.

- Főhadnagy, maga egy ezred parancsnokával beszél.

- Ezredes úr, bocsánatot kérek, de határozott parancsot kaptam.

- A parancs nem vonatkozik egy királyi hercegre. Ejnye, uram, egy herceg nem alhat az utcán, és én királyi herceg vagyok.

- Egészen elkeserít herceg úr, de ez a király parancsa.

- A király azt parancsolta, hogy kergesse el az ő fivérét, mint valami koldust vagy tolvajt? Én Artois grófja vagyok, uram! A teringettét! sokat kockáztat, ha hagyja, hogy megfagyjak itt a kapu előtt.

- Királyi fenség - mondta a főhadnagy -, Isten a tanúm, hogy a véremet ontanám önért, de a király azzal tüntetett ki, hogy személy szerint nekem parancsolta meg, hogy még neki, a királynak se nyissak kaput, ha tizenegy óra után akarna bejönni. Így hát, nagyuram, alázatosan bocsánatot kérek; de katona vagyok, és ha a maga helyén, ott a kapun kívül, Ófelségét a királynét látnám jéggé dermedve, Ófelségének is azt válaszolnám, amit legnagyobb fájdalomra magának kellett válaszolnom.

Ezután a tiszt mélységes tisztelettel elköszönt, és visszaballagott az őrhelyére.

A baka pedig, aki vállhoz tett fegyverrel a kapuhoz tapadt, már lélegezni sem mert, és a szíve olyan erősen dobogott, hogy Artois grófja, aki a másik oldalon szintén a kapuhoz támaszkodott, érezte a szívverését.

- El vagyunk veszve! - mondta a királyné a sógorának, és megszorította a kezét.

A férfi nem válaszolt.

- Tudja valaki, hogy kijöttek a palotából?

- Sajnos, fogalmam sincs róla - mondta a királyné.

- Talán csak ellenem adta ki ezt a parancsot a király. A király tudja, hogy én éjszaka el szoktam kóborolni, és néha későn jövök haza. Artois grófné nyilván megtudott valamit, panaszkodott őfelségének, és ezért született meg ez a zsarnoki parancs.

- Ó, nem, dehogy, kedves fivérem; köszönöm, hogy ilyen finoman igyekszik megnyugtatni. De bizony értem, jobban mondvá ellenem hozták ezt a rendelkezést!

- Lehetetlen, néném, a király túlságosan is tiszteli, hogysen...

- Most mindenesetre itt topogok a kapu előtt, és holnapra szörnyű botrány támad egy ártatlan ügyből. Tudom jól, hogy ellenségem van nekem a király környezetében.

- Lehetséges, hogy ellensége van a király környezetében, kedves néném. Nekem viszont egy ötletem van.

- Ötlete? Mondja gyorsan!

- Olyan ötlet, aminek köszönhetően túljárhatunk az ellensége eszén.

- Ó, én semmi mást nem kívánok, csak hogy mentsen ki minket ebből a nevetséges helyzetből.

- Remélem, sikerülni fog. Ó, nem vagyok én butább, mint ő, bár ő tudósabb, mint én.

- Ki az az ő?

- Ki, ki... hát Provence grófja.

- Á, szóval maga is rájött, hogy ő az ellenségem?

- Miért? Talán nem ellensége mindennek, ami fiatal, mindennek, ami szép, mindennek amit... amit ő nem csinálhat!

- Szóval maga tud valamit erről a parancsról, fivérem?

- Talán; de ne ácsorogjunk itt a kapuban, hiszen farkasordító hideg van. Jöjjenek velem, kedves néném.

- Hová?

- Majd meglátják; valahová, ahol legalább meleg van. Jöjjenek csak, és útközben elmondom, mit gondolok a kapu bezárásáról. Ah, Provence uram, drága, méltatlan fivérem! Adj a karját, néném, karoljon belém maga is, Taverney kisasszony. Jobbra megyünk.

Elindultak.

- Nos, mit akart mondani Provence úrról? - kérdezte a királyné.

- Hát igen... Ma este, miután a király megvacsorázott, bejött a nagy dolgozószobába; a király napközben rengeteget beszélgetett Hága grófjával, és magát nem is láttuk.

- Két órákor Párizsba indultam.
  - Én azt nagyon jól tudtam. A király, ne haragudjon, hogy ezt mondom, de kevesebbet gondolt magára ma, mint Harun al Rasidra és az ő nagyvezírjére, Dzsafarra, mert földrajzról beszélgetett. Én elég türelmetlenül hallgattam, mert nekem is el kellett mennem. Ó, bocsánat, valószínűleg nem ugyanazon okból mentünk el, maga és én, úgyhogy nyilván tévedek, ha...
  - Folytassa csak, folytassa!
  - Most forduljunk balra.
  - Hová vezet bennünket?
  - Csak húslépcsőnyire. Vigyázzanak, itt hókupac van. Figyelmeztetem, Taverney kisasszony, hogy elesik, ha elengedi a karomat. Szóval, visszatérve a királyra, őfelsége csakis a hosszúsági meg a szélességi körökre gondolt, amikor Provence úr azt mondta:
  - Nagyon fájlalom, hogy nem köszönhetem a királynét.
  - Húha! - mondta Mária Antónia.
  - A királyné a lakosztályában vacsorál - felelte a király.
  - Nahát, én meg azt hittem, Párizsban van - mondta Provence úr.
  - Tévedett, a lakosztályában van - ismételte nyugodtan a király.
  - Onnét jövök, de nem fogadtak.
- A király összevonta a szemöldökét. Elbocsátott bennünket, a fivéremet meg engem, és aztán nyilván felvilágosítást kért magáról. Maga is tudja, hogy Lajosnak olykor féltékenységi rohamai vannak, és most alkalmasint az történt, hogy látni akarta magát, de nem engedték be, mire gyanakodni kezdett.
- Miseryné azt a parancsot kapta tőlem, hogy senkit se engedjen be.
  - Ez az. És a király, hogy megbizonyosodjék a távollétéről, kiadta ezt a szigorú parancsot, amely miatt most kint rekedtünk.
  - Jaj, micsoda iszonyú tréfa, gróf, micsoda iszonyú tréfa!
  - Hát igen. No, de már itt is vagyunk.
  - Ez a ház!...
  - Nem tetszik magának, néném?
  - Ó, dehogysnem tetszik! Valósággal elbűvöl. És a személyzet?...
  - Mi van vele?
  - Mi lesz, ha meglátnak?
  - Lépjen csak be, néném, biztosíthatom, hogy senki sem fogja meglátni.
  - És aki kaput nyit? - kérdezte a királyné.
  - Az sem.
  - Lehetetlen!
  - Azért csak próbáljuk meg! - mondta nevetve Artois grófja, és az ajtó felé nyúlt.
  - A királyné megfogta a karját.

- Könyörgök, vigyázzon!

A herceg a szabad kezével megnyomott egy mives reliefet az ajtón.

És kinyílt az ajtó.

A királyné visszahőkölt.

- Lépjen be, néném - mondta a herceg. - Amint látja, eddig még senkivel sem találkozott.

A királyné segélykérően Taverney kisasszonyra nézett, egy pillanatra fohászkodni látszott, aztán kecsesen átlépett a küszöbön.

Az ajtó nesztelenül becsukódott mögötte.

Stukkódíszes, márványfalu előcsarnokban találta magát; az előcsarnok nem volt nagy, de tökéletes ízlésről árulkodott; virágsokrokat ábrázoló mozaik volt a padozat, a márványkonzolokon pedig japán vázákban - ritka látvány ebben az évszakban -: rózsák pompáztak, s hullajtottak illatos szirmaikat.

A két hölgyet elbűvölte az andalító meleg s a még andalítóbb illat, olyannyira, hogy nemcsak félelmükről, hanem aggályaikról is csaknem megfeledkeztek.

- Remek, itt védett helyen vagyunk - mondta a királyné -, sőt, igen kellemes helyen. De mondja csak, fivérem, nem feledkezett meg valamiről?

- Miről?

- A cselédjeiről. Hogy eltávolítsa őket.

- Ó, mi sem könnyebb ennél.

A herceg az egyik oszlop vájatában elhelyezett csengőhöz nyúlt, és megszólaltatta: a csengő előbb csak egyet csendült, aztán a lépcsőház mélységeiben titokzatosan zengett tovább.

A két nő felsikoltott.

- Hát így távolítja el a személyzetet, fivérem? - kérdezte a királyné. - Azt hinné az ember, hogy a csengővel idehívja őket.

- Ha másodszor is csengetnék, csakugyan jönne valaki, de mivel csak egyet csengettem, legyen nyugodt, néném, senki sem fog idejönni.

A királyné elnevette magát.

- Nahát, maga igazán óvatos ember.

- Most pedig, drága asszonyom - folytatta a herceg -, igazán nem lakhat az előcsarnokban, fáradjon az emeletre.

- Fogadjunk szót - mondta a királyné -, az az érzésem, hogy a ház szelleme nem rosszindulatú.

És felment a lépcsőn a herceg után.

A lépcsőt takaró aubussoni szőnyeg elnyelte a lépteiket.

A herceg az emeleten ismét meghúzott egy csengőt, melynek a hangja ismét olyan váratlanul érte a királynét és Taverney kisasszonyt, hogy ijedtségben ismét összerezzenek.

Hát még hogy elámultak, amikor azt látták, hogy magától kinyílik az emelet összes ajtaja.

- Maga nem fél, Andrée? - szólt a királyné. - Én valósággal remegek.

- Amíg felséged előttem jár, én teljes bizalommal követem.

- Rendkívül egyszerű az egész, felséges néném - mondta a fiatal herceg. - Itt szemben a maga lakosztályának az ajtaja nyílt ki. Nézze csak!

És egy tündéri kis fészket mutatott a királynénak: pici, rózsafa bútorzatú előszoba, két polcos szekrénnel, rózsafa mennyezettel és parkettával. Innen nyílt egy kis szalon, melynek fehér kasmír kárpitját a hímzés valódi mesterei szórták tele virággal.

A szalon bútorának huzatát a legfinomabb selyem gobelinhímzéssel varrták ki olyan mesterien, ahogy akkoriban a gobelint művészi képekké tudták varázsolni.

A kis szalon után szép kék hálósoba következett, tours-i csipke és selyemfüggönyökkel, egy sötét alkóvban pompázatos ágygal, fehér márvány kandallóban káprázatos tűzzel, clodioni gyertyatartókban tizenkét illatosított gyertyával, aranszínű kínai rajzokkal díszített kék lakkozott fa spanyolfallal.

Egyetlen lelket sem lehetett látni: mindenütt meleg, fény, és sehol az oka ennek a rengeteg kellemes okozatnak.

A királyné, aki már a kis szalonba is csak vonakodva lépett be, a hálósoba küszöbén egy pillanatra mozdulatlanra dermedt.

A herceg rendkívül udvariasan bocsánatot kért, amiért királyi nénjét kénytelen hozzá méltatlan titokba beavatni.

A királyné félmosollyal válaszolt, s ez sokkal többet fejezett ki annál, mint amit szavakkal elmondhatott volna.

- Néném - mondta Artois grófja -, ez a lakás az én legénylakásom; egyedül én járok ide, és mindig egyedül.

- Majdnem mindig - mondta a királyné.

- Nem. Mindig.

- Ó! - csodálkozott a királyné.

- Sőt - folytatta a herceg - mint látja, van ebben a kis szalonban egy szófa és egy öblös karosszék, és sokszor megesett, hogy itt töltöttem az éjszakát, ha későig tartott a vadászat, és mondhatom, hogy ugyanolyan jól aludtam, mint az ágyamban.

- Most már értem, hogy Artois grófné miért olyan nyugtalan néha - mondta a királyné.

- Hát igen, de lássa be, néném, hogy ha a grófné ma éjszaka nyugtalankodik miattam, bizony nincs rá oka.

- Ma éjszaka, nem mondom, de máskor...

- Akinek egyszer nincs rá oka, annak máskor sincs.

- Nem vitatkozom - mondta a királyné, és leült egy fotelbe. - Borzalmasan fáradt vagyok. És maga, kedves Andrée-m?

- Jaj, én már esem össze a fáradtságtól, és ha felséged megengedi...

- Nagyon sápadt, kisasszony - mondta Artois grófja.

- Üljön le, barátném, vagy inkább feküdjön le - mondta a királyné -: Artois grófja bizonyára átadja nekünk ezt a lakást. Ugye, Charles?

- Rendelkezzenek vele, asszonyom.

- Még egy pillanat, gróf, csak egy szóra!

- Igen?
  - Ha maga most elmegy, hogyan tudjuk hívni?
  - Nem lesz rám szükségük, néném. Érezzék otthon magukat!
  - Szóval van itt több szoba is?
  - Hát persze. Először is van egy ebédlő, rögtön megmutatom.
  - Nyilván terített asztallal?
  - Természetesen. Taverney kisasszonynak, azt hiszem, nagy szüksége van egy erőlevesre, csirkeszárnyra és egy ujjnyi portóira; mindezt ott találja az asztalon. Magát pedig, néném, rengetegféle befőtt várja, amit annyira szeret.
  - És mindezt inasok nélkül?
  - Még csak az árnyékuk sincs a közelben.
  - Majd meglátjuk. Aztán?
  - Aztán?
  - Igen, hogyan megyünk vissza a palotába?
  - Arra gondolni sem lehet, hogy az éjszaka folyamán visszamenjünk, mivel a parancs az parancs. Ám az éjszakára kiadott parancs nappal érvényét veszti; hat órakor kinyílnak a kapuk, innen tehát háromnegyed hatkor kell elindulniuk. A szekrényekben mindenféle színű és szabású bő köpenyt találnak, ha azt akarják, hogy ne ismerjék föl magukat; szóval menjenek be a palotába, a szobájukba, feküdjenek le, és a többivel ne törődjenek.
  - És maga?
  - Hogyhogy én?
  - Maga mit fog csinálni?
  - Elmegyek.
  - Hogyan? Elűzzük innét magát, szegény fivérem?
  - Nem lenne illendő, hogy egy tető alatt töltssem magával az éjszakát, felséges néném.
  - De akkor is meg kell szállnia valahol!
  - Még három ilyen házam van.
- A királyné elnevette magát.
- És még azt mondja, hogy Artois grófné feleslegesen nyugtalankodik! Megmondom neki - mondta bájosan fenyegető mozdulattal.
  - Akkor én is mindent elmondok a királynak - évődött a herceg.
  - Igaza van, ki vagyunk szolgáltatva neki - mondta a királyné Andrée-nak.
  - Tökéletesen. Megalázó helyzet; de mit lehet tenni?
  - Behódolunk. És ahhoz, hogy holnap reggel úgy menjünk ki innét, hogy senkivel se találkozzunk...
  - Egyszer kell meghúzni a csengőt a lenti oszlopnál.
  - Melyiknél? A jobb vagy a bal oldalinál?

- Mindegy.
- Kinyílik a bejárati ajtó?
- És be is csukódik.
- Magától?
- Magától.
- Köszönöm. Jó éjszakát, fivérem.
- Jó éjszakát, néném.

A herceg bókol, s Andrée becsukta mögötte az ajtókat.

A királyné hálósobája

Másnap, pontosabban aznap reggel, XVI. Lajos király rendjelek és púder nélkül, lila reggeli köntösben bekopogott a királyné előszobájának az ajtaján.

Egy szobalány résnyire nyitotta az ajtót, és megismerte a királyt:

- Felség... - mondta.

- A királyné? - kérdezte parancsolóan XVI. Lajos.

- Még alszik, felség.

A király olyan mozdulatot tett, mintha el akarná tolni az útjából az asszonyt, ám az meg sem moccant.

- Na, megmozdulna végre? - mondta a király. - Hiszen láthatja, hogy be akarok menni.

- A királyné pihen, felség - jegyezte meg félénken a szobalány.

- Azt mondtam, hogy engedjen be - felelte a király, azzal félretolta az asszonyt, és bement.

A hálósoba ajtajában Miseryné, a királyné első komornája az imádságoskönyvét olvasta.

A hölgy, ahogy meglátta a királyt, felpattant.

- Felség - mondta halkán, mély bók kíséretében -, asszonyom még nem szólított.

- Nocsak - vetette oda gúnyosan a király.

- Még csak negyed hét van, és Öfelsége soha nem csenget hét óra előtt.

- És maga biztos benne, hogy a királyné az ágyában van? Biztos benne, hogy alszik?

- Nem tudom, hogy őfelsége alszik-e, de abban biztos vagyok, hogy ágyban van.

- Biztos benne?

- Igen, felség.

A király nem bírta türtőztetni magát. Egyenest az ajtóhoz csörtetett, és zajos sietséggel elfordította az aranyozott ajtógombot.

A királyné szobájában sötét volt, mintha éjszaka volna: a bezárt spaletták, behúzott függönyök sűrű homályban tartották a szobát.

A lakosztály legtávolabbi sarkában egylábu, kerek asztalkán éjjeli lámpa égett, de a pislá fény nem világította meg a királyné baldachinos ágyát. Az arany liliomokkal díszített hatalmas fehér selyemfüggönyök hullámszerű redőkben omlottak alá.

A király gyors léptekkel odament az ágyhoz.

- Ó, Miseryné, miért ilyen nagy garraal jön, látja, most felébresztett! - kiáltotta a királyné.

A király döbbsen megállt.

- Nem Miseryné ébresztette fel - motyogta.

- Ni csak, maga az, felség? - mondta Mária Antónia, és felült.

- Jó reggelt, asszonyom - nyögte a király keserű-édes hangon.

- Mi szél hozta, felség? - kérdezte a királyné. - Miseryné! Miseryné! nyissa ki az ablakokat.

Bejöttek a szobalányok, és amint a királyné szoktatta őket, azon nyomban ajtót-ablakot nyitottak, hogy Mária Antónia a beáramló levegőt élvezettel beszívhasssa, amikor felébred.

- Jó mélyen aludt, asszonyom - mondta a király, és miután kutató tekintetét végighordozta a szobán, leült az ágy mellé.

- Igen, felség, sokáig olvastam, ezért hát ha felséged fel nem ébreszt, még most is aludnék.

- Miért nem fogadta tegnap a látogatóit, asszonyom?

- Kit nem fogadtam? Felséged fivérét, Provence urat? - kérdezte a királyné olyan lélek-jelenléttel, hogy eleve eloszlatta a király gyanúját.

- Úgy van, a fivéremet. Üdvözölni akarta magát, de nem nyert bebocsátást.

- Na és?

- Azt mondták neki, hogy maga nincs itt!

- Azt mondták? - kérdezte nemtörődöm hangon a királyné. - Miseryné! Miseryné!

Az első komorna már ott is állt az ajtóban; kezében aranytálca, rajta egy csomó levél.

- Hívatott, felség? - kérdezte Miseryné.

- Igen. Tegnap azt mondták Provence úrnak, hogy én nem vagyok a palotában?

Miseryné, hogy ne kelljen a király előtt elmennie, mögötte ment a királynéhoz, és odanyújtotta neki a leveleket. Az újját az egyik levélen tartotta: a királyné nyomban megismerte a kézírást.

- Feleljen a királynak, Miseryné - folytatta Mária Antónia ugyanolyan könnyed hangon. - Mondja meg őfelségének, mit válaszoltak tegnap Provence úrnak, amikor idejött. Én már nem emlékszem.

- Felséges úr - mondta Miseryné, miközben a királyné kinyitotta a levelet -, Provence grófja tegnap megjelent itt, hogy tiszteletét tegye őfelségénél, és én azt mondtam neki, hogy őfelsége nem fogad.

- Kinek a parancsára mondta ezt?

- A királyné parancsára.

- Ó! - mondta a király.

A királyné ezenközben felbontotta a levelet, és ezt a két sort olvasta benne:

Tegnap Párizsban volt, este nyolckor jött vissza a palotába.

Laurent látta magát.

Aztán a királyné továbbra is nemtörődöm arccal kibontott vagy fél tucat üdvözlő kártyát, levelet és folyamodványt, melyeket aztán szanaszét hagyott a dunyhán.

- Nos? - kérdezte a királytól felvetett fejjel.

- Köszönöm, asszonyom - mondta az az első komornának.

Miseryné kiment.

- Bocsásson meg, felség - mondta a királyné -, de szeretném, ha válaszolna valamire.

- Mire, asszonyom?

- Arra, hogy eldönthetem-e én magam, hogy fogadjam, vagy ne fogadjam Provence urat?

- Ó, hogyan dönthetné el, asszonyom, de...

- Az az ember a terhemre van. Különbösen sem szeret engem; az is igaz, hogy én sem szívelhetem őt. Tartottam a kellemetlen látogatásától, így hát nyolc órákor lefeküdtem, hogy ne kelljen fogadnom... Mi lelte, felség?

- Semmi, semmi.

- Az az érzésem, hogy kételkedik.

- De hát...

- De hát?

- De hát én azt hittem, hogy maga tegnap Párizsban volt.

- Hány órákor?

- Amikor állítása szerint lefeküdt.

- Persze hogy voltam Párizsban. De Párizsból is haza szokott jönni az ember.

- Jó, jó! Csakhogy az a kérdés, hány órákor jön haza az ember.

- Tehát azt akarja tudni, hogy pontosan hány órákor értem haza Párizsból?

- Úgy van.

- Mi sem könnyebb ennél, felség.

A királyné szólította Miserynét.

A komorna ismét bejött.

- Hány órákor jöttem haza tegnap Párizsból? - kérdezte a királyné.

- Nyolc óra tájban, felség.

- Nem hiszem - mondta a király. - Valószínűleg téved, Miseryné. Kérdezze meg valakitől.

A komorna feszes tartásban, közönyös arccal fordult az ajtó felé.

- Duvalné! - szólt.

- Tessék, asszonyom... - felelte egy hang.

- Tegnap este hány órákor jött haza őfelsége Párizsból?

- Nyolc óra lehetett, asszonyom - felelte a második komorna.

- Nyilván téved, Duvalné - mondta Miseryné. Duvalné kihajolt az előszoba ablakán, és lekiáltott:

- Laurent!

- Ki az a Laurent? - kérdezte a király.

- Az ő annál a kapunál, ahol tegnap őfelsége bejött a palotába - mondta Miseryné.

- Laurent! - kiáltotta ismét Duvalné. - Hány órákor jött haza tegnap őfelsége a királyné?

- Nyolc óra felé - válaszolta az ő a teraszról.

A király lehajtotta a fejét.

Miseryné elbocsátotta Duvalnét, Duvalné elbocsátotta Laurent-t.

A házaspár egyedül maradt.

XVI. Lajos szégyellte magát, és ezt igyekezett eltitkolni.

Ám a királyné ahelyett, hogy ujjongott volna az imént aratott győzelmén, hidegen csak ennyit mondott:

- Nos, lássuk, felség, mit óhajt még tudni?

- Ó, semmit! - kiáltotta király, és a felesége kezét szorongatta. - Semmit!

- Pedig...

- Bocsásson meg, asszonyom, nem is értem, hogy juthatott ilyesmi az eszembe. Bánom, amit tettem, de nagyon-nagyon örülök. Mondja, hogy már nem haragszik, mert becsületszavamra elemésztené a lelkipurdalás!

A királyné kivonta a kezét a királyéból.

- Ne büntessen, asszonyom! - mondta Lajos.

- Felség - felelte Mária Antónia -, Franciaország királynéja nem hazudik.

- Ezt miért mondja? - kérdezte döbbenten a király.

- Azért, mert tegnap este nem nyolc órakor jöttem haza.

A király visszahőkölt.

- Azért - folytatta hidegvérrel a királyné -, mert csak ma reggel hat órakor jöttem haza.

- Asszonyom!

- És Artois grófja nélkül, aki megsajnálta, menedéket adott és elszállásolt az egyik házában, a kapu előtt maradtam volna, mint valami koldus.

- Tehát nem jött haza az éjjel - mondta a király elkomorodva. - Eszerint igazam volt?

- Bocsásson meg, felség, de maga számtantudóshoz illő és nem úriemberhez méltó következtetést von le a szavaimból.

- De miért, asszonyom?

- Azért, mert ahhoz, hogy megbizonyosodjak róla, mikor jöttem haza, nem kellett volna bezárni vagy bezáratni a kaput, hanem el kellett volna jönnie hozzám, és megkérdezni: „Hány órakor jött haza, asszonyom?”

- Ó! - nyögte a király.

- Eloszlattam a gyanúját és a kételyeit, uram; s azt is bebizonyítottam, hogy a kémeit megtévesztették vagy megvásárolták, a kaput betörték vagy kinyitották. Láttam, hogy szégyelli magát, amiért erőszakot alkalmazott egy asszonnyal szemben. Még élvezhettem volna a győzelmemet, de úgy vélem, hogy a maga eljárása szégyenletes egy királyra nézve, és nem méltó egy úriemberhez, ezért nem óhajtom megfosztani magam attól az élvezettől, hogy ezt meg is mondjam magának.

A király a csipkegallérját porolgatta, és szemlátomást visszavágáson törte a fejét.

- Ó, ne mondjon semmit, uram - mondta a királyné a fejét rázva -, úgy sincs mentség a viselkedésére.

- Téved, asszonyom, és ezt tüstént maga is belátja - felelt a király. - A palotában ugyebár egyetlen lélek sem feltételezte, hogy maga nem jött haza? Nos, ha mindenki úgy tudta, hogy

maga itthon van, senki sem hihette, hogy maga miatt zárattam be a kapukat. Az aztán engem egyáltalán nem érdekel, hogy mivel magyarázták a parancsomat, Artois gróf kilengéseivel vagy valami mással. Következésképpen: nem hoztam kellemetlen helyzetbe magát, amit jól tettem, maga viszont kellemetlen helyzetbe hozott engem, amit rosszul tett. Továbbá: tegyük fel, hogy titokban meg akartam leckéztetni magát. Nos, a haragos viselkedése láttán meg vagyok győződve róla, hogy maga tanult a leckéből, tehát ez esetben is igazam volt, és semmit sem kell megbánnom.

A királyné végighallgatta hitvese válaszát, s közben lassacskán megnyugodott; nem mintha kevésbé bosszantotta volna a dolog, de a nagy csatára tartalékolta az erejét, amely véleménye szerint nem hogy nem fejeződött be, de még csak most kezdődik.

- Remek! - mondta. - Így hát nem kér bocsánatot azért, hogy a maga parancsa miatt Mária Terézia lánya, a maga felesége, gyermekeinek anyja a saját lakása kapujában fagyoskodott, mint valami ágrólszakadt. Maga szerint ez szellemes királyi szórakozás, amelynek magasabb rendű erkölcsi célzata csak megkettőzi az értékét. A maga szemében természetes dolog arra kényszeríteni Franciaország királynéját, hogy abban a házban töltsen az éjszakát, ahol Artois grófja az operacsillagokat meg az udvar könnyűvérű nőit fogadja? Ó, mindez semmi, igen, egy király átsiklik az ilyen apróságok fölött, főleg ha az a király filozófus király. És maga aztán filozófus, felség. Mellesleg szólva Artois grófjának jutott a hálás szerep ebben a kis komédiában: igazán nagy szolgálatot tett nekem. Ez alkalommal hálát adhat az égnek, hogy a sógorom tékozló fiú, mivel az ő tékozlása volt a köpeny, amely a szégyenemet betakarta, az ő bűnei mentették meg az én becsületemet.

A király elvörösödött, és kínosan fészkelődött a székén.

- Ó! - mondta a királyné keserű kacajjal -, tudom én azt nagyon jól, hogy maga erkölcsös uralkodó, felség! De gondolt-e arra, hogy hová vezet az erkölcsössége? Azt mondja, senki sem tudta, hogy nem jöttem haza. És hogy maga is azt hitte, hogy itt vagyok. De merné-e állítani, hogy Provence úr, a maga felbujtója is azt hitte? Vagy merné-e állítani, hogy Artois grófja is azt hitte? Vagy merné-e állítani, hogy azt hitték a cselédek, akik ma reggel az én parancsomra hazudtak magának? Vagy merné-e állítani, hogy azt hitte Laurent, akit Artois grófja meg én lefizettünk? Ej, a királynak mindig igaza van, de néha a királynénak is igaza lehet. Vezessünk be egy új szokást, jó, felség? Maga azt, hogy kémeket meg svájci gárdistákat küld a nyakamra, én meg azt, hogy megvásárolom a maga kémeit meg svájci gárdistáit, és állítom, hogy egy hónap sem telik belé - mert hiszen ismer engem, és tudja, hogy nem fogom fékezni magam -, szóval egy hónap sem telik belé, s ha egy szép napon kiszámítjuk, mibe kerül nekünk a trón fensége és a házasság szentsége, azt hiszem, nagyon elcsodálkozunk.

Nyilvánvaló volt, hogy ezek a szavak nem maradnak hatástalanok.

- Tudja - mondta a király remegő hangon -, tudja, hogy őszinte vagyok, és hogy mindig belátom, ha tévedek. De csak nem azt akarja bizonyítani nekem, hogy helyesen cselekedett, amikor szánon útra kelt Versailles-ból a saját kíséretével? Ezzel a bolond társasággal, amelyik a mai nehéz időkben csak bajt hoz magára? Azt akarja bizonyítani nekem, hogy helyesen cselekedett, amikor úgy eltűnt velük Párizsban, mint álarcosok a bálon, és csak éjjel került újra elő, botrányosan késői időpontban, amikor én még dolgoztam ugyan, de kívülem mindenki más aludt? A házasság szentségéről beszélt, a trón fenségéről és a maga anyai mivoltáról. Talán illő egy hitveshez, egy királynéhoz, egy anyához, amit maga csinált?

- Röviden válaszolok magának, uram, és előre megmondom, hogy még nagyobb megvetéssel fogok válaszolni, mint ahogy idáig beszéltem, mert őszintén szólva úgy látom, hogy vádaskodásának egyes részei csak megvetést érdemelnek. Azért hagytam el Versailles-t szánon,

hogy hamarabb érjek Párizsba; Taverney kisasszonnyal mentem, akinek a hírnevét hál' istennek még az udvar sem kezdte ki, és azért mentem Párizsba, hogy magam győződjem meg róla, hogy Franciaország királya, a nagy család atyja, a filozófus király, az erkölcsi támasz, ő, aki enni adott a szegény idegeneknek, meleget a koldusoknak és jótékonyásával kiérdemelte népe szeretetét, szóval meg akartam győződni arról, hogy a király tényleg hagyja-e, hogy éhen haljon, feledésbe merüljön, a bűn és a nyomor minden támadásának ki legyen téve valaki a saját családjából. Azoknak a királyoknak a leszármazottjáról beszélek, akik egykor Franciaországot kormányozták.

- Ezt én hagyom? - mondta meglepve a király.

- Felkapaszkodtam egy padlásféle lakásba - folytatta a királyné -, s ott találtam egy nagy király utódját tüzelő, világítóeszköz és pénz nélkül; száz aranyat adtam a királyi feledékenység és nemtörődomség áldozatának. És mivel későn végeztem, és az emberi nagyság múlandóságán gondolkodtam, mert néha én is filozofálgatok, és mivel keményen fagyott, és a lovak lassan cammogtak a jeges úton, főleg a fiákerlovak...

- A fiákerlovak! - kiáltott fel a király. - Maga fiákeren jött haza?

- Igen felség, a 107-es fiákeren.

- Nahát ilyet! - motyogta a király, és lóbálni kezdte a jobb lábán átvetett bal lábát, ami nála az erős türelmetlenség jele volt. - Fiákeren!

- Igen, és még örülhettem, hogy kaptam fiákért - vágott vissza a királyné.

- Asszonyom - mondta a király -, helyesen cselekedett; magának mindig nemes elképzelései vannak, amelyeket talán túl gyorsan akar megvalósítani; de csak a nagylelkűségét okolhatjuk.

- Köszönöm, felség - válaszolta a királyné gúnyosan.

- Én semmi olyat nem tételeztem föl magáról, ami ne lenne tökéletesen egyenes és becsületes - folytatta a király -, nekem csak a módszer, a kalandornőre emlékeztető viselkedés nem tetszett; maga most is, mint mindig, jót cselekedett; de míg másokkal jót tett, ártott saját magának. Hát ezt vetem a szemére. Most helyre kell hoznom valamit, amit feledékenységből elmulasztottam: egy királyi család sorsáról kell gondoskodnom. Készen állok: avasson be ezeknek a nyomorultaknak a balsorsába, és én azonnal intézkedem.

- A Valois név, felség, azt hiszem, elég rangos hozzá, hogy emlékezzék rá.

- Haha! - robbant ki XVI. Lajosból a hangos nevetés -, most már tudom, miről van szó. A kis Valois, ugye, a... hogy is hívják, grófné...

- De La Motte.

- Az hát, de La Motte. Csendőr a férje, ugye?

- Igen, felség.

- És a feleség nagy cselszövő? Ó, ne sértődjék meg, az a nő eget-földet megmozgat; lerohanja a minisztereket; nyúzza a nagynénéimet; engem is kérelmekkel, folyamodványokkal és származási bizonyítványokkal áraszt el.

- Ej, felség, ez csak azt bizonyítja, hogy eddig eredménytelenül kilincsel.

- Nem is állítom az ellenkezőjét.

- Valois az az asszony vagy sem?

- Azt hiszem, hogy tényleg az.

- Na ugye! Csak azt kérem, hogy biztosítsunk neki királyi sarjhoz illő körülményeket: kapjon tisztességes kegydíjat az asszony, s egy ezredet a férj.

- Hohó, ne olyan hevesen, asszonyom! A kis Valois-lánynak nincs szüksége a maga segítségére: jó kemény csőre van neki, megtépázza a tollamat.

- Ó, én nem féltem magát, felség, tudom, hogy nem lehet olyan könnyen megkopasztani.

- Tisztességes kegydíjat! még csak ez hiányzik! Tudja egyáltalán, asszonyom, hogy ez a tél milyen szörnyű érvágás volt a magánpénztáramnak? Egy ezredet annak a kis csendőrnek, aki számításból feleségül vett egy Valois-lányt... És nekem nincs több odaajándékozni való ezredem, asszonyom, még azoknak se tudok adni, akik megfizetik vagy megérdemlik. Királyi sarjhoz illő körülményeket ezeknek a koldusoknak? Na hiszen! Hát nem látja, hogy nekünk, királyoknak hovatovább nincsenek gazdag magánemberhez méltó körülményeink? Az orléans-i herceg eladatta a lovait meg az öszvéreit Angliában, és felszámolta az udvara kétharmad részét. Én felszámoltattam a farkasvadász-személyzetemet. Saint-Germain úr megreformálta a katonai kabinetirodát. Mindnyájunknak sok mindenről le kell mondanunk, drágám, nagyoknak és kicsiknek egyaránt.

- Akkor sem engedhetjük meg, felség, hogy egy Valois éhen haljon.

- Nem azt mondta az előbb, hogy száz Lajos-aranyat adott neki?

- Alamizsna!

- De királyi alamizsna!

- Akkor maga is adjon ugyanennyit!

- Eszemben sincs. Amit maga adott, kettőnk nevében is elég. Kegydíjról pedig szó se essék! Ezek a népek úgyis kiszedik magából, ami kell nekik; a rágszálók családjából valók. Majd egyszer, egyetlenször, én is adok nekik valamit, de csak ha sok-sok pénzem lesz. Egyébiránt higgye el, hogy sokat, nagyon sokat tudok arról a kis Valois-ról. A maga szívét csapdába ejtették, drága Antóniám.

Azzal Lajos a kezét nyújtotta a királynénak, aki ösztönösen lehajolt, hogy megérintse ajkával, de hirtelen eltaszította magától.

- Maga rossz hozzám! - mondta. - Haragszom.

- Haragszik? - mondta a király. - Maga? Nos, én... én...

- Ó, tudom, persze, maga nem haragszik rám... Csak éppen bezáratja előttem Versailles kapuit, s reggel fél hétkor vérben forgó szemmel betör a lakosztályomba.

A király elnevette magát.

- Úgy van - mondta -, én nem haragszom.

- Most már nem haragszik, mert végre észhez tért.

- Mit ad, ha bebizonyítom, hogy akkor sem haragudtam, amikor idejöttem?

- Előbb bizonyítsa be!

- Ó, azt igazán nem nehéz - válaszolta a király -, itt van a bizonyíték a zsebemben.

- Hűha! - kiáltotta a királyné kíváncsian, és felült az ágyban. - Ajándék? Ó, akkor maga tényleg nagyon szeretetreméltó férfiú. De csak akkor hiszek magának, ha most rögtön leteszi ide a bizonyítékot. Ó, nehogy valami kibúvót találjon! Fogadjunk, hogy megint csak ígéret...

Erre a király jóságos mosollyal kutatni kezdett a zsebében, lassan, hogy megkettőzze az élvezetet, mert az ilyen lassúságtól még jobban felcsigázva várja gyerek a játékot, állat a csemegét, asszony az ajándékot. Végre kihúzott a zsebéből egy művészi aranyozással díszített vörös szattyánbőr dobozt.

- Ékszerdoboz! - mondta a királyné -, ó, lássuk, mi van benne!

A király az ágyra tette a dobozt.

A királyné gyorsan felkapta, és magához szorította.

Alighogy kinyitotta, megrészegeülve, elkápráztatva kiáltott fel:

- Ó, de gyönyörű! Istenem, de gyönyörű!

A király szívét édes öröm járta át.

- Tetszik? - kérdezte.

A királyné válaszolni sem tudott; elakadt a lélegzete.

Egy nyakéket vett elő az ékszeres dobozból, olyan nagy, olyan tiszta, olyan fénylő és olyan ügyesen összeillesztett gyémántokból, hogy úgy érezte, foszforeszkáló tűzfolyam csorog az ujjai között.

A nyakék úgy hullámozott, mint egy kígyó gyűrűi, melynek minden egyes pikkelye egy-egy villám.

- Csodálatos! - szólalt meg végre a királyné. - Csodálatos - ismételte, s a szeme felragyogott: vagy azért, mert tükröződtek benne a csillogó gyémántok, vagy mert arra gondolt, hogy a világon egyetlen más asszonynak sem lehet ilyen nyaklánc.

- Nos, tetszik? - kérdezte a király.

- El vagyok ragadtatva, felség. Végtelenül boldoggá tett.

- Csakugyan?

- Nézze az első sort: akkorák benne a gyémántok, mint egy-egy mogyoró.

- Igen.

- És ahogy összeválogatták őket! Ahogy nagyság szerint követik egymást! Milyen mesteri az arány az első és a második meg a második és a harmadik sor mérete között! Művész az az ékszerész, aki ezeket a gyémántokat összeszedte, és a nyakéket készítette.

- Ketten vannak.

- Boehmer és Bossange?

- Eltalálta.

- Igen, csak ők mernek ilyen vállalkozásba fogni. Milyen szép, felség, milyen szép!

- Ó, asszonyom, máris többet adott ezért a nyakékért, mint amennyit ér.

- Felség! - kiáltotta a királyné. - Ó, felség!

És ragyogó orcája hirtelen elborult.

Olyan gyors volt ez a változás, hogy a király észre se vette.

- Engedjen meg nekem valamit! - kérte a király.

- Mit?

- Hadd tegyem a nyakába ezt az ékszert.

A királyné felemelte a kezét.

- Nagyon drága, ugye? - kérdezte szomorúan.

- Mi tagadás - felelte a király nevetve. - De megmondtam, hogy többet fizetett érte, mint amennyit ér, és csak a helyén, tehát a maga nyakán nyeri el valódi értékét.

Lajos odament a királynéhez, két kezében a csodálatos nyakék két végét tartotta, hogy a kapoccsal, melyet szintén egy nagy gyémánt takart, majd összefogja.

- Ne, ne! - mondta a királyné. - Ne gyerekeskedjünk. Tegye vissza a nyakéket a dobozába, felség!

És a fejét rázta.

- Nem engedi, hogy elsőként én lássam a nyakán?

- Isten a megmondhatója, hogy nem venném el magától ezt az örömet, felség, ha elfogadnám a nyakláncot, de...

- De?... - kérdezte csodálkozva a király.

- De sem maga, felség, sem senki más nem fog ilyen drága nyakláncot az én nyakamban látni.

- Nem fogja hordani?

- Soha!

- Visszautasít?

- Azt utasítom vissza, hogy a nyakamba akasszak egymilliót vagy talán másfél milliót. Mert annyit ér ez a nyakék, igaz?

- Maga mondta - felelte a király.

- Nem akarok másfél milliót hordani a nyakamon, hiszen a királynak hatszor is meg kell gondolnia, mennyit ad segélyezésre, és azt kell mondania a szegényeknek: „Nincs több pénzem, majd az Isten megsegít benneteket!”

- Ezt komolyan gondolja, asszonyom?

- Nézze, felség, Sartines úr egyszer azt mondta, hogy másfél millió frankba kerül egy sorhajó, és Franciaország királyának nagyobb szüksége van egy sorhajóra, mint Franciaország királynéjának egy nyakékre.

- Ó! - kiáltotta a király örömtől repesve, könnyes szemmel -, micsoda magasztos gondolkodás! Köszönöm, köszönöm, köszönöm!... Antónia, maga nagyszerű asszony.

És hogy méltóképpen megkoronázza szívélyes, polgári érzelemkitörését, a jóságos király átölelte Mária Antónia nyakát és megcsókolta.

- Ó, hogy fogják áldani magát Franciaországban, asszonyom - kiáltotta -, ha megtudják, mit mondott az imént!

A királyné felsóhajtott.

- Még meggondolhatja magát - mondta hevesen a király. - Azért sóhajtott, mert fáj érte a szíve.

- Nem, felség, ez a megkönnyebbülés sóhaja volt. Zárja be az ékszeres dobozt, és adja vissza az ékszerészeknek!

- Már rendelkeztem a fizetési határidőről, a pénz pedig megvan. Lássuk csak, mit csináljak vele? Ne legyen annyira önzetlen, asszonyom.

- Jól meggondoltam a dolgot. Végleges az elhatározásom: nem kérem ezt a nyakláncot, viszont szeretnék valami mást.

- Ej, pedig már összeszedtem rá az egymillió-hatszáz ezer frankot!

- Egemillió-hatszáz ezret? Ilyen drága?

- Bizony, asszonyom, ha már kiszaladt a számon, nem vonom vissza.

- Nos, amit kérek, az kevesebbe fog kerülni.

- Mit kér?

- Hogy engedje meg, hogy még egyszer bemenjek Párizsba.

- Ó, hát ez igazán könnyű és főleg nem drága.

- Várjon csak, várjon!

- Nocsak!

- Párizsba, a Vendôme térre.

- Az ördögbe!

- Mesmer úrhoz.

A király a fülét vakarta.

- Végül is visszautasított egy egymillió-hatszáz ezer frankos szeszélyt, úgyhogy ezt igazán megengedhetem magának. Menjen hát Mesmer úrhoz, de most én kötök ki egy feltételt.

- Mit?

- Hogy egy királyi hercegnő kísérje oda.

A királyné eltöprengett.

- Lamballe-né jó lesz? - kérdezte.

- Lamballe-né? Jó.

- Akkor megegyeztünk.

- Meg.

- Köszönöm.

- Én meg most rögtön megrendelem a sorhajómat. Az lesz a neve, hogy A KIRÁLYNÉ NYAKÉKE. Aztán majd elküldöm Lapeyrouse-nak.

A király kezet csókolt a feleségének, és igen jókedvűen elhagyta a lakosztályt.

Kora reggel a királynénál

Mihelyt a király kihúzta a lábát a szobából, a királyné felkelt, az ablakhoz ment, és beszippantotta az éles, jeges reggeli levegőt.

Csillogónak ígérkezett a nap, tele kora tavaszi bájjal: az éjszakai fagyot érezhető langymeleg napsütés váltotta fel; tegnap óta északiról keletre fordult a szél.

Ha ilyen marad az idő, akkor véget ér a tél, ez a borzalmas 1784-es tél.

A rózsaszínű láthatáron szürkés pára sejlett fel: a napsugár elől menekülő nedvesség.

A növényekkel teleültetett teraszokon a zúzmara apránként lepotyogott az ágakról, és kis madarak finom kis karmaikkal a már kifakadt rügyeken hintáztak.

A fagy tépázta áprilisi virág, a repcsénretek kidugta már sötét fejcskáját az olvadó hó alól. Az ibolya erőteljes, kemény, széles levelei alatt a titokzatos virág hosszúkás bimbója már kipattintotta két pici, ellipszis alakú alsó levélkéjét, a virágzás és az illat előhírnökét.

A fákról, a szobrokról, a kerítések tetejéről mint megannyi pergő gyémántcsepp olvadt le a jég; még nem víz, de már nem is jég.

Minden a tavasz néma harcát s a tél közeli bukását hirdette.

- Ha ki akarjuk használni a hideget - kiáltott fel a királyné, mintha a levegőt akarná megkérdezni -, azt hiszem, igyekeznünk kell! Ugye, Miseryné? - tette hozzá, ahogy megfordult. - Mindjárt itt a tavasz.

- Felsőged már régóta ki akar menni korcsolyázni a svájciak tavára - felelte az első komorna.

- Nos, még ma kimegyünk - felelte a királyné -, mert holnap talán már késő lesz.

- Hány órákor óhajt felöltözni felsőged?

- Most rögtön. Csak könnyű reggelit eszem, aztán megyek is.

- Más parancsa nincs, felsőged asszony?

- Tudják meg, felkelt-e már Taverney kisasszony, s ha igen, mondják meg neki, hogy látni szeretném.

- Taverney kisasszony felsőged kis szalonjában várakozik - felelte a komorna.

- Máris? - kérdezte a királyné, aki pontosan tudta, milyen későn feküdt le Andrée.

- Ó, asszonyom, már több mint húsz perce vár.

- Vezesse be!

Andrée éppen akkor lépett be a királynéhoz, amikor a Márványudvar órája a kilencet kezdte ütni. Szépen fel volt öltözve, mint az udvar bármely hölgye, akinek nincs joga uralkodójánál hanyag öltözkében megjelenni. Mosolygott, de egy kicsit nyugtalan volt.

A királyné is elmosolyodott, s ettől Andrée megnyugodott.

- Menjen, kedves Miseryné, küldje ide Léonard-t meg a szabómat - mondta a királyné.

Amikor látta, hogy az ajtó becsukódik Miseryné mögött, megszólalt:

- A király elragadó volt, nevetett, lefegyvereztem.

- De megtudta? - kérdezte Andrée.
- Andrée, ha az embernek igaza van, és kivált ha Franciaország királynéja, nem hazudik.
- Igaz, asszonyom - mondta Andrée elpirulva.
- Mégis azt hiszem, kedves barátném, hogy baklövést követtünk el.
- S nem is egyet, asszonyom - mondta Andrée.
- Az lehet, de mindegy. Szóval az első: hogy megsajnáltuk de La Motte-nét; a király nem szereti. Bevallom, hogy nekem mégis tetszett.
- Ó, Őfelsége túl jószemű bíró, semhogy elutasítsuk az ítéletét.
- Itt van Léonard - mondta a visszatérő Miseryné.

A királyné leült aranyozott ezüst fésülködőasztalához, és a híres fodrász munkához látott.

A királynénak tüneményesen szép haja volt, és hiúságának hízelgett, ha csodálták érte.

- Léonard tudta ezt, és ahelyett, hogy gyorsan dolgozott volna, mint ahogy bárki másnál tette, hagyta, hadd élvezze a királyné a saját szépségét.

Ezen a napon Mária Antónia elégedett, sőt boldog volt, szépnek látta magát. Tükrében Andrée-ra pillantott, s észrevette, milyen szeretettel néz rá.

- Magát bezzeg nem szidták meg - mondta. - Magát nem, hiszen szabad és büszke, mindenki fél is egy kicsit magától, mert olyan okos, mint Minerva istennő.

- Én, asszonyom? - hebegte Andrée.

- Igen, maga! Ó, istenem, milyen boldog is lehet, hogy még lány, Andrée, és főleg mert boldog, hogy az.

Andrée elpirult, és gyámoltalanul mosolyogni próbált.

- Fogadalmat tettem - mondta.

- És meg is tartja, szép Vesta-szűz? - kérdezte a királyné.

- Remélem.

- Erről jut eszembe!... - kiáltott fel a királyné.

- Micsoda, felség?

- Hogy bár nem ment férjhez, tegnap óta ura van.

- Uram?

- Bizony, a kedves bátyja; hogy is hívják, Philippe, ugye?

- Igen, asszonyom, Philippe.

- Megérkezett?

- Igen, tegnap.

- És még nem találkozott vele? Milyen önző is vagyok, tegnap elraboltam magát tőle, hogy Párizsba hurcoljam. Igazán megbocsáthatatlan önzés.

- Ó, asszonyom, tiszta szívből megbocsátok, és Philippe is.

- Biztos?

- Felelek érte.

- A saját nevében?

- Az enyémben és az övében.

- Milyen ő?

- Most is szép és jó, asszonyom.

- Hány éves is most?

- Harminckettő.

- Szegény Philippe! Tudja-e, hogy immár tizennégy esztendeje ismerem, s ebből kilenc-tíz évig nem láttam?

- Ha felséged fogadni óhajtja, boldog lesz, hogy biztosíthatja róla felségedet: a távollét nem halványította el benne a királyné iránti tiszteletteljes hűséget.

- Találkozhatnék vele most rögtön?

- Ó, negyedóra múlva felséged lába előtt fog térdelni, ha felséged megengedi.

- Jó, jó... megengedem... sőt akarom.

Ekkor egy élénk, gyors mozgású férfi lépett vagy inkább robbant be az öltözőszoba szőnyegére, s nevető, csúfondáros arcát a tükörhöz tolta, a Mária Antónia mosolygós arca mellé.

- Artois sógorom, jaj, de megijesztett! - mondta a királyné.

- Jó reggelt őfelségének - mondta a fiatal herceg. - Hogy töltötte felséged az éjszakát?

- Köszönöm, fivérem, nagyon rosszul.

- És a reggelt?

- Nagyon jól.

- Ez a lényeg... Az imént már gyanítani kezdtem, hogy szerencsésen átvészeltük a próbatételt, találkoztam ugyanis a királlyal, és ő nyájasan rám mosolygott. Milyen nagy dolog a bizalom!

A királyné elnevette magát. Artois grófja, aki még nem tudott a reggeli fejleményekről, szintén nevetett, de egészen más okból.

- Most jut eszembe - mondta a herceg -, amilyen kába vagyok, meg sem kérdeztem Taverney kisasszonytól, hogy töltötte az éjszakát.

A királyné a tükörbe nézett, s így semmi sem kerülhette el a figyelmét, ami a szobában zajlott. Léonard éppen befejezte művét, és a királyné, megszabadulván indiai muszlin fésülködőköpenyétől, felvette reggeli ruháját.

Nyílt az ajtó.

- Tessék - mondta Artois grófjának -, ha meg akar tudni valamit Andrée-ról, itt van.

Andrée kezét fogva egy napbarnított, jóképű, fekete szemű férfi lépett be: tekintete nemes és szomorkás; homloka értelemről, egész lénye komolyságról árulkodik; életerős katona, olyan, amilyet Gainsborough festett szép családi képein.

Philippe de Taverney sötétszürke, finom ezüsthímzéssel díszített ruhát viselt, de rajta a szürke mintha fekete lett volna, az ezüst mintha vas; a fehér nyakkendő, a tompa fehér csipkegallér élesen elütött a sötét ruhától, és a rizspor a haján csak kiemelte arcszínének és vonásainak férfiasságát.

- Felség - mondta Andrée, és tisztelettel meghajolt -, itt a bátyám.

Philippe is meghajolt; lassan, méltóságteljesen.

Amikor felemelte a fejét, a királyné még mindig a tükörbe nézett. Igaz viszont, hogy onnét is ugyanolyan jól látta Philippe-et, mintha szemtől szembe állt volna vele.

- Jó reggelt, Taverney úr - mondta a királyné, és megfordult.

Tündöklően szép volt: fejedelmi szépsége méltán babonázta meg mind a királyság barátait, mind a női nem csodálóit; megvolt benne a szépség hatalma, s megvolt benne a hatalom szépsége is.

Philippe, amint látta, hogy a királyné mosolyog, s érezte, hogy ez a tiszta, büszke és mégis édes tekintet megnyugszik rajta, elsápadt, és egész lényén szörnyű zaklatottság lett úrrá.

- Ha nem tévedek, Taverney úr - folytatta a királyné -, nekünk szól első látogatása. Köszönöm.

- Én tartozom köszönettel - válaszolta Philippe.

- Mily sok esztendő telt el azóta, hogy utoljára láttuk egymást! - mondta a királyné. - Sajnos, életünk legszebb évei múltak el!

- Számomra valóban azok, asszonyom, de nem felséged számára, akinek minden nap élete legszebb napja.

- Úgy tetszik, maga igen jól érezte magát Amerikában, Taverney úr, hiszen akkor is ott maradt, amikor már mindenki visszajött.

- La Fayette úrnak szüksége volt egy bizalmi emberre, akire a segédszolgálatosok parancsnokságának egy részét bízhatta, amikor elhagyta az Újvilágot. La Fayette úr engem javasolt Washington tábornoknak, aki el is fogadta a jelölésemet.

- Ugye abból a maga Újvilágából tömegével térnek meg a hősök? - kérdezte a királyné.

- Nem rám értette felséged - felelte Philippe mosolyogva.

- Miért ne? - kérdezett vissza a királyné, aztán Artois grófjához fordult: - Nézze csak, kedves rokon, milyen jó színe és milyen hadfiúi külleme van Taverney úrnak.

Philippe, aki így hirtelen kapcsolatba került Artois grófjával, akit nem ismert, egy lépést tett feléje, s várta, hogy a herceg engedélyt adjon neki az üdvözlésére.

A herceg intett, és Philippe meghajolt.

- Micsoda szép katonatiszt! - kiáltott fel a fiatal herceg. - Nemes úr, boldog vagyok, hogy megismerhetem. Mik a szándékai most, hogy visszatért Franciaországba?

Philippe a hűgára nézett.

- Nagyuram - mondta -, én a húgom érdekének vetem alá az enyémet, azt fogom tenni, amit a húgom szeretne.

- De hiszen él az édesapjuk, nemde Taverney úr? - mondta Artois grófja.

- Igen, nagyuram, hála istennek, él - felelte Philippe.

- Akárhogy is - szólt bele élénken a királyné -, jobb szeretem, ha Andrée-ra a bátyja vigyáz, a bátyjára meg maga, gróf úr. Ugye, a vállára veszi Taverney úr gondját?

Artois grófja bólintott.

- Tudja-e, hogy nagyon szoros szálak fűznek minket egymáshoz? - folytatta a királyné.

- Magát, néném, nagyon erős szálak? Húha, mesélje csak el, kérem.

- Bizony, Taverney úr volt az első francia, akit megpillantottam, amikor Franciaországba érkeztem, és én még előzőleg nagyon komolyan megfogadtam, hogy boldoggá teszem az első franciát, akivel találkozom.

Philippe érezte, hogy még a homloka is elvörösödik. Az ajkait harapdálta, hogy közönyös tudjon maradni.

Andrée ránézett, aztán lehajtotta a fejét.

Mária Antónia észrevette a két testvér váltotta tekintetét; de hogyan is találhatta volna ki mindazt a fájdalmasan eltemetett titkot, amit egy ilyen pillantás magában rejt!

A királyné más oknak tulajdonította a tekintetükben bujkáló szomorúságot. Amikor 1774-ben annyian szerelmesek lettek a trónörökös feleségébe, miért ne szenvedett volna egy kicsit Taverney is a franciák járványszerű szerelmétől, melyet Mária Terézia lánya iránt tápláltak?

Ez a feltételezés egészen hihető volt, s még az asszonnyá, királynévá lett lány szépsége fölött a tükörben folytatott ellenőrzés sem döntötte meg.

Mária Antónia ilyen vallomásnak értette tehát Philippe sóhaját. A királyné rámosolygott a bátyra, és szeretettel teli pillantással simogatta meg a húgot; nem találta ki egészen, de nem is tévedett egészen ártatlan kacérkodásában, melyben senki sem találhat bűnt. A királyné, asszonyi hiúságában büszke volt rá, hogy szeretik. Némelyek mindig arra vágnak, hogy a környezetük rokonszenvét kivívják, s ezek az emberek nem tartoznak a kicsinyes lelkek közé.

Bizony, eljön a pillanat, te szegény királyné, amikor ezt a mosolyt, melyet most azokra pazarolsz, akik szeretnek - s ezért szemrehányással illetnek -, hiába küldöd majd azok felé, akik már nem szeretnek.

Artois grófja odament Philippe-hez; közben a királyné megkérdezte Andrée véleményét egy vadászruharól.

- Igazán olyan nagy tábornok az a Washington? - kérdezte Artois grófja.

- Igen, nagyuram, nagy ember.

- És a franciákról mi a véleménye az amerikaiaknak?

- Pont az ellenkezője, mint az angolokról.

- Értem. Maga, kedves Philippe de Taverney, az új gondolatok híve, de kíváncsi vagyok, elgondolkozott-e már egy bizonyos dolgon.

- Min, nagyuram? Bevallom, hogy ott, messze, a nagy tavak partján, a füves pusztákon táborozva gyakran jutott időm töprengésre.

- Elgondolkozott-e rajta, hogy amikor ott háborút viselt, nem az indiánok, de nem is az angolok ellen viselt háborút.

- Hát ki ellen, nagyuram?

- Maga ellen.

- Bizony, az meglehet, nagyuram.

- Belátja...

- Belátom, hogy egy olyan eseménynek is lehetnek szerencsétlen következményei, amely eredetileg megmentette a monarchiát.

- Sőt lehet, hogy e szerencsétlen következmények veszélyesebbek, mint az eredeti fenyegetés.

- Sajnos, így van, nagyuram.

- Hát ezért nem találom olyan hasznosnak Washington és La Fayette márki győzelmeit, mint a többiek. Tudom, hogy ez önzés, de nemcsak saját magam miatt vagyok önző. És tudja, miért fogom magát minden erőből segíteni?

- Bármilyen oka van is rá, őszinte hálával tartozom érte királyi fenségének.

- Azért, kedves Taverney, mert maga nem tartozik azok közé, akiket az utcán avattak hőssé; derekasan szolgált, de kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy ezt világgá kürtölje. Magát nem ismerik Párizsban, ezért szeretem magát, s ha nem így volna... hát Taverney úr, hitemre!... ha nem így volna... tudja, én önző vagyok.

Ezután a herceg kezét csókolt a királynénak, üdvözölte Andrée-t, mégpedig nyájasabban, tisztelettudóbban, mint ahogy a nőket szokta, aztán távozott.

A királyné nyomban abbahagyta az Andrée-val való beszélgetést, Philippe-hez fordult, és azt mondta:

- Találkozott már az apjával, uram?

- Igen, asszonyom, mielőtt idejöttem volna, találkoztam vele az előszobákban; a húgom értesítette.

- Miért nem az apjához vezetett az első útja?

- Elküldtem hozzá a komornyikomat, asszonyom, meg a kis csomagomat, de Taverney úr visszaküldte a fiút azzal a paranccsal, hogy először a királynál vagy felségednél tegyem tiszteletemet.

- És maga szót fogadott?

- Igen, asszonyom; örültem, hogy megölelhetem a húgomat.

- Csodálatos idő van! - kiáltotta a királyné, s boldogan hátravetette a fejét. - Miseryné, holnapra megolvad a jég, most rögtön intézkedjen a szán felől.

Az első komorna már indult is, hogy teljesítse a parancsot.

- És ide kérem a kakaómat - tette hozzá a királyné.

- Nem reggelizik felséged? - kérdezte Miseryné. - Ó, hiszen tegnap este nem is vacsorázott!

- Téved, kedves Miseryné, tegnap este vacsoráztunk, kérdezze csak meg Taverney kisasszonyt.

- Méghozzá kiadósan - mondta Andrée.

- Egykettő, kedves Miseryné, hívogat a napsugár: sokan lesznek a svájciak taván.

- Felséged korcsolyázni indul? - kérdezte Philippe.

- Ó, maga most biztosan kinevet minket, amerikai úr - kiáltotta a királyné -, hiszen maga hatalmas tavakon korcsolyázott, ahol mérföldben többet tesznek meg, mint mi itt lépésben.

- Itt felségedet szórakoztatja a hideg és a suhanás a jégen; odaát meghalnak belé.

- Lám, már itt is a kakaó. Andrée, maga is igyon egy csészével!

Andrée elpirult az örömtől, és meghajolt.

- Látja, Taverney úr, én semmit sem változtam, ugyanúgy iszonyodom az etikettől, mint annak idején. Emlékszik, Philippe? És maga, maga változott-e?

Ezek a szavak szíven ütötték a fiatalembert; ha egy nő visszavágja a múltat, az gyakran tördöfés a férfi szívében.

- Nem, asszonyom - felelte kimérten. - Én nem változtam, legalábbis a szívem nem.

- Akkor hát, ha ugyanolyan a szíve - mondta a királyné derűsen -, és mivel a szíve jó volt, a magunk módján köszönjük meg: egy csészét Taverney úrnak, Miseryné!

- Ó, asszonyom - kiáltotta szörnyű zavarban Philippe -, ezt nem gondolhatja komolyan felséged, ez túl nagy megtiszteltetés egy szegény, jelentéktelen katonának...

- Egy régi barátnak - mondta a királyné. - Ez a mai nap felém sodorja a fiatalság illatát; ezen a mai napon boldog, szabad, büszke, bolond vagyok!... Ez a nap az én imádott Trianonomban tett első sétáimat, meg az Andrée-val tett kiruccanásaimat juttatja eszembe. A rózsákat, a számócát, a verbénát, a madarakat, amelyeket megpróbáltam felismerni a teraszon, mindent, még az én kedves kertészeimet is, akiknek derék ábrázata mindig valami új virágot, zamatos gyümölcsöt ígért; és Jussieu urat meg azt az eredeti embert, Rousseau-t, aki meghalt... Ez a nap... állítom, hogy ez a nap... megbolondít! De mi van magával, Andrée? oly piros az arca; mi van magával, Philippe? oly sápadt az arca?

A két fiatalnak csakugyan kegyetlen próba volt az emlék felidézése, s arcuk híven tükrözte érzelmeiket.

A királyné szavaira azonban mind a ketten felocsúdtak.

- Megégettem a szájpapdásomat - mondta Andrée. - Bocsásson meg, asszonyom.

- Én pedig még most sem tudok megbarátkozni azzal a gondolattal - mondta Philippe -, hogy felséged úgy megtisztelt, mintha rangjából volnék.

- Ugyan már - nevetett Mária Antónia, s maga öntött kakaót Philippe csészéjébe -, maga katona, legalábbis azt állítja, és a katona hozzá van szokva a tűzhöz: égesse meg a száját dicső módon a kakaóval, mert nincs időm várni.

Philippe azonban komolyan vette a dolgot, mint valami falusi, csak hogy amit a falusi ember zavarában tett volna, azt Philippe hősiességből tette.

A királyné ezt észrevette, s csak még nagyobb kacagott.

- Tökéletes jellem - mondta, és felállt.

A komornái kacér kis kalapot, hermelinköpenyt és kesztyűt adtak rá.

Andrée is pillanatok alatt elkészült.

Philippe ismét a hóna alá csapta a kalapját, és követte a hölgyeket.

- Taverney úr - szólt a királyné -, nem akarom, hogy ismét, elhagyjon; ma politikai okokból el akarok kobozni egy amerikait. Nyújtsa a bal karját, kérem.

Taverney szót fogadott. Andrée a királyné bal oldalára ment.

A királyné levonult a főlépcsőn, s tiszteletére díszfutamok peregtek a dobokon. A testőrök kürtszavától és a felkapott fegyverek súrlódásától visszhangzott a palota. Ez a királyi pompa, a mindenhonnet feléjük áradó hódolat, a királynét övező csodálat Taverneyt is megérintette, s a fiatalember amúgy is megzavart feje szédülni kezdett.

Homlokán forró izzadságcseppek gyöngyöztek, a léptei elbizonytalanodtak.

Ha nem suhintja meg ajkát és szemét egy hideg légörvény, bizonyosan elájul.

Oly sok időt töltött komor gondok között, száműzetésben, hogy most nem tudott ilyen hirtelen visszatálcálni a büszke pompa és az érzelmek boldog világába.

Amerre csak elhaladt a tündöklő szépségű királyné, mindenki fejet hajtott, minden fegyver a levegőbe lendült, csak egy sovány kis öregember feledkezett meg az etiketről.

Ő nem hajolt meg, nem sütötte le a szemét, ellenkezőleg: ott állt egyenes gerinccel, tekintetét a királynéra és Taverneyre szegezve.

Amikor a királyné elvonult, az öregember kilépett a felbomló sorfalból, és futni kezdett, ahogy csak hetvenesztendős, pipaszárlába bírta.

A svájciak tava

Van Versailles-ban egy téglalap alakú, tavasztól őszi kékeszöld, selymes vizű, télen pedig fehér, kérgesre fagyott jegű medence, amelyet mind a mai napig a svájciak tavának neveznek.

A tavacsát körben hársfasor szegélyezi, melynek fái boldogan nyújtóztatják a nap felé vörhenyes ágait; ezt a fasort mindenféle rendű és rangú sétálók népesítik be, akik a szánkózókat és a korcsolyázókat jöttek megbámulni.

A nők ruháiban keveredik a régi udvar kissé nyomasztó, harsogóan zagyva pompája, meg az új divat kissé szeszélyes könnyedsége.

A magasra tornyozott hajkoronák, a fiatal homlokokra árnyékot vető csuklyás köpenyek, a jobbára szövetből készült kalapok, a bundák, és a selyemruhák széles pliszéfodrai meglehetősen furcsa egyveleget alkotnak a meggypiros papi ruhákkal, az égszínkék redingotokkal, a sárga lakáruhákkal és a bő, fehér felöltőkkel.

Cselédek kék és piros ruhája villan fel itt is, ott is a tömegben, mint a búzavirág meg a pipacs, amint a gabonátlában vagy a lóherében hajladozik.

Időnként a csodálat sikolya rebben fel a tömegből: Saint-Georges, a vakmerő korcsolyázó, olyan tökéletes kört írt le, hogy ha egy mérnökember megmérné, ő sem találhatna benne kivetnivalót.

A medence partján olyan sok néző gyűlik össze, hogy messziről úgy fest, mint egy nagy, tarkabarka szőnyeg, amely fölött ott gomolyog a leheletekből összeverődő pára, maga a mesterséges tó pedig, amely most vastag jégtükrre dermedt, rendkívül változatos, örökké mozgásban lévő képet mutat.

Amott egy szánt három hatalmas szelindek húz, mint valami orosz trojkát. Ezek a címeres bársonytakarókba öltöztetett kutyák, fejükön libegő tollakkal, Callot ördögjeleneteinek vagy Goya démonképeinek rémálomszerű állataira hasonlítanak.

Gazdájuk, Lauzun úr nyeglén elterpeszkedik tigrisbőrökkel bélelt szánjában, s kihajol, hogy beszipantsa a friss levegőt, de máris visszahúzódik, mert arcul csapja a metsző szél.

Itt-ott szerényebb külsejű szánkók keresnek szabad helyet. Egy hölgy, aki nyilván a hideg miatt fátyolozta el az arcát, éppen beszáll egy ilyen szánkóba, s egy aransujtásos, bő bársonyköpenyt viselő daliás fiatalember, korcsolyával a lábán, kívülről az üléstámlának feszülve, igyekszik mozgásba lendíteni a szánkót, melyet ő hajt és kormányoz.

Az álarcos hölgy és a bársonyköpenyes korcsolyázó egész közel hajolva egymáshoz vált egynéhány szót, de senki sem találhat kivetnivalót a szabad ég alatt, az egész Versailles orra előtt folyó titkos légyottban.

Mindegy, hogy mit mondanak, hiszen a többiek látják őket, s teljesen mindegy, hogy a többiek látják őket, hiszen nem hallják, mit mondanak: nyilvánvaló, hogy ügyet sem vetnek a sokaságra, repülnek, mint két vándormadár; hová? abba az ismeretlen világba, amelyet mindenki hajszol, s amelynek boldogság a neve.

Hirtelen nagy mozgolódás, nyüzsgés támad ezek között a légies alakok között, akik inkább siklanak, mintsem járnak.

A svájciak tavának partján ugyanis megjelent a királyné, mindenki megismeri és iparkodik helyet adni neki, de ő mindenkinek odaint, hogy csak maradjanak.

Felharsan a kiáltás: „Éljen a királyné!”; aztán repülő korcsolyázók és korcsolyázók lökte szánkók mintegy áramütésre nagy kört alakítanak a hely körül, ahol a felséges látogató megállt.

Ő került a figyelem középpontjába.

A férfiak ügyes manőverezéssel közelednek hozzá, s a nők tisztelettel s illemtudóan igazgatják az öltözküket, végül is mindenki módját leli, hogy a nagyurak és magas rangú tisztek közé keveredjék, akik a királynéhez siettek, hogy hódoljanak neki.

A nézőközönség azonban a többi illusztris személyiség között felfigyelt egy nagyon is feltűnő alakra, aki ahelyett, hogy az általános menetirányt követve a királyné elé járult volna, amikor felismerte a ruháját és kíséretét, leugrott a szánjáról és a kíséretében lévő személyekkel együtt eltűnt az egyik fasorban.

Artois grófját a közönség az egyik legelegánsabb és legkönnyedebb mozgású korcsolyázónak tartotta, s most az elsők között suhant át az őt a királynétől elválasztó térségen, hogy kezet csókoljon neki.

- Látja, hogyan kerüli magát testvérünk, Provence grófja? - kérdezte halkán, s ujjával a királyi fenségre mutatott, aki öles léptekkel távolodott a zúzmarás sarjerdőben, hogy kerülő úton jusson el a kocsijáig.

- Nem akarja, hogy szemrehányást tegyek neki - mondta a királyné.

- Ó, ami a rá váró szemrehányásokat illeti, az az én dolgom. Egyáltalán nem emiatt tart magától.

- Akkor hát a rossz lelkiismerete miatt - mondta vidáman a királyné.

- Más miatt, felséges néném. Most tudta meg, hogy Suffren úr, a dicsőséges győző, valószínűleg ma este érkezik, s mivel ez a hír fontos, azt akarja, hogy maga ne tudjon róla.

A királyné körülnézett, s látta, hogy néhány kíváncsi fület a tisztelet nem tart annyira távol tőle, hogy meg ne hallják sógora szavait.

- Taverney úr - mondta -, legyen olyan kedves, foglalkozzék a szánkómmal, kérem, és ha találkozik az édesapjával, csókolja meg, negyed órára kimenőt adok magának.

A fiatalember meghajolt, és átfurakodott a tömegben, hogy teljesítse a királyné parancsát.

A tömeg is értett a szóból: néha csodálatosak az ösztönei; kitágult hát a kör, és a királyné meg Artois grófja mindjárt jobban érezte magát.

- Kedves fivérem - mondta ekkor a királyné -, magyarázza meg, mi haszna van abból a bátyánknak, ha én nem tudok Suffren úr érkezéséről.

- Ó, néném, hát lehetséges, hogy nő és királyné, királyné és ellenség léte nem találta ki ennek a ravasz politikusnak a szándékát? Suffren úr megérkezik, az udvarnál senki sem tudja. Suffren úr az indiai tengerek hőse, következésképpen csodálatos fogadtatás illeti Versailles-ban. Megérkezik; a királynak fogalma sincs az érkezéséről, a király fütyül rá, bár erről mit sem tud, következésképpen esze ágában sincs fütyülni rá. Maga ugyancsak, felséges néném. Ezalatt Provence úr, aki tud Suffren érkezéséről, fogadja a tengerészt, mosolyog rá, hízeleg neki, négysoros versikét szaval neki, s az indiai hősnek hízelegve Franciaország hőse lesz.

- Ez világos - mondta a királyné.

- Az ördög vigye el! - mondta a gróf.
- Kedves hírlapíró, maga csak egyetlen dologról feledkezik meg.
- Miről?
- Hogy maga honnét tudja a mi drága bátyánk és sógorunk eme nemes tervét?
- Honnét tudom? Onnét, hogy tudok minden dologról. Amikor észrevettem, hogy Provence úr lelkiismereti ügyet csinál abból, hogy mindent tudjon rólam, én is felfogadtam embereket, akik mindent elmesélnek nekem, amit ő csinál. Ó, ez még hasznos lehet, s nemcsak nekem, magának is.
- Köszönöm, hogy szövetségesévé tett, de a király?
- Nos, a királyt mégis figyelmeztették.
- Maga?
- Ó, dehogy. A tengerészeti minisztere, akit én küldtem hozzá. Mindehhez nekem semmi közöm, tudja, én léha, szétszórt, bolondos vagyok hozzá, hogy ilyen fontos dolgokkal foglalkozzam.
- És a tengerészeti miniszter sem tudta, hogy Suffren úr Franciaországba érkezik?
- Uramisten, drága néném, maga épp elég minisztert ismert tizennégy év alatt, amíg a francia trónörökös felesége volt, majd a király felesége lett, hogy tudja: ezek az urak mindig a fontos dolgokról nem tudnak. Nos, én felvilágosítottam ezt a miniszterünket, és ő el van ragadtatva.
- Azt elhiszem.
- Végre valaki, aki egész életében hálás lesz nekem, s nekem éppen hálára van szükségem.
- Mihez?
- Hogy egy kölcsönről tárgyaljak.
- Ó - nevette el magát a királyné -, most kibújt a szög a zsákból.
- Királyi néném - mondta Artois grófja gondterhelt arccal -, magának minden bizonnyal pénzre van szüksége; ne legyek az elhunyt francia király fia, ha nem adom oda magának a felét annak az összegnek, amit kapok.
- Ó, kedves rokon! - kiáltotta Mária Antónia -, csak tartsa meg, csak tartsa meg! Hála istennek, pillanatnyilag nincs szükségem semmire.
- Teringettét, ne várjon sokáig, hogy behajtsa rajtam az ígéretemet, kedves néném.
- Ugyan miért?
- Mert ha túl sokáig vár, előfordulhat, hogy már nem tudom tartani.
- Akkor majd én is teszek róla, hogy felfedezzek valami államtitkot.
- Még megfázik, kedves néném - mondta a herceg -, egészen kékre fagy az arca.
- Már itt is van Taverney úr a szánommal.
- Akkor nincs szükség rám, néném?
- Nincs.
- Kergessen el hát, kérem.
- Miért? Csak nem képzelem, hogy terhemre van?

- Dehogy képzelem. Ellenkezőleg: én szeretném visszanyerni a szabadságomat.
- Akkor isten vele.
- A viszontlátásra, kedves néném.
- Mikor találkozunk?
- Ma este.
- Miért, mi van ma este?
- Még nincs, majd lesz.
- Akkor hát mi lesz?
- Nagy csődület a királynál.
- És miért?
- Mert a miniszter odakíséri Suffren urat.
- Remek. Akkor a ma esti viszontlátásra.

A fiatal herceg a rá jellemző bájos udvariassággal búcsút vett a királynétól, s eltűnt tömegben.

Az idős Taverney tekintetével követte a fiát, míg az eltávolodott a királynétól, hogy a szánért menjen.

De éber pillantása hamarosan visszatért a királynéra. Mária Antónia élénk beszélgetése sógorával kissé idegesítette, mert ez a beszélgetés egyelőre véget vetett a királyné és a fia közti bizalmas együttlétnek.

Így aztán, amikor Philippe befejezte a szán indulásához szükséges előkészületeket, és a királyné parancsához híven át akarta ölelni az apját, akit tíz esztendeje nem látott, az eltolta magától és azt mondta:

- Majd később, majd később. Ha véget ért a szolgálatod, gyere vissza, és akkor beszélgetünk.

Philippe otthagytá hát az apját, s az öreg báró örömmel látta, hogy Artois grófja elköszön a királynétól.

A királyné beült a szánba, s Andrée-t is maga mellé ültette. Ám amikor két nagydarab hajdú ott termett, hogy tolja a szánt, azt mondta:

- Nem, nem, eszemben sincs így szánkózni. Taverney úr, maga nem korcsolyázik?
- Bocsásson meg, asszonyom - mondta Philippe.
- Adjanak korcsolyát a lovag úrnak - parancsolta a királyné, majd a fiatalemberhez fordult: - Nem is tudom, honnan veszem, hogy maga legalább olyan jól korcsolyázik, mint Saint-Georges.
- Philippe már régen is nagyon szépen korcsolyázott - mondta Andrée.
- Most meg már nincs is igazi ellenfele, ugye, Taverney úr?
- Asszonyom - mondta Philippe -, mivel felséged ennyire bízik bennem, iparkodni fogok.

Már fel is csatolta a pengeélesre köszörült korcsolyát, a szán mögé siklott, egyik kezével meglökte, és futni kezdett.

Különös jelenet tanúi lehettek ezután a nézők.

Saint-Georges, a tornászkirály, Saint-Georges, az elegáns mulatt, a divatos férfi, minden testgyakorlatok kiválósága, Saint-Georges vetélytársat fedez fel ebben a fiatalemberben, aki merészelt ömellé siklani a pályán.

Íziben kerengeni kezdett hát a királyné szánja körül, de oly tiszteletteljes hajlongásokkal, oly kecsesen, hogy Versailles parkettjén soha száraz talajon álló udvaronc hódítóbb bókokat nem kerekített; körzővel rajzolható szélesebb köröket írt le a szán körül, csodálatosan egymásba ívelő gyűrűkkel fonta körül, úgy, hogy az új kör mindig éppen oda került, ahová a szán érkezett, majd kifutott a körből, s a korcsolyázó egyetlen erős lökessel, egyetlen ellipszissel mindazt az előnyt visszanyerte, amit veszített.

Követni sem lehetett azt az ügyességet, mert elkábult a fej, káprázott a szem.

Philippe-et viszont ingerelte ez a játék, s vakmerő lépésre szánta magát: olyan félelmetes sebességgel kezdte lökni a szánt, hogy Saint-Georges kétszer is a szán mögött fejezte be a körét, ahelyett, hogy elé rajzolta volna, s mivel a szán sebessége rémült visítózást váltott ki a nézők soraiban, ami megijeszthette volna a királynét, Philippe azt mondta:

- Ha felséged óhajtja, megállok, vagy legalábbis lelassítok.

- Ó, ne, ne! - kiáltotta a királyné olyan lelkesedéssel, amely a munkában is, az élvezetben is jellemző volt rá -, nem félek. Még gyorsabban, lovag, még gyorsabban!

- Köszönöm az engedélyt, asszonyom, csak bízza rám magát, jó kezekben van.

És ahogy erős keze ismét összecsukódott az ülés háromszögletű támláján, olyan lendületet adott a szánnak, hogy annak minden eresztéke ropogott.

Az volt az ember érzése, hogy mindjárt felröpülnek a levegőbe.

Ekkor a másik kezével is elkapta a szánt - ezt az erőfeszítést eddig nem tartotta magához méltónak -, s acélkezével úgy röpítette magával, mint valami játékszert.

Ettől kezdve Saint-Georges minden körét még nagyobb körökkel keresztezte; a szán úgy suhant ide-oda, mint egy rendkívül rugalmas emberi test, teljes hosszában meg-megpördült, mintha nem is talpakon, hanem korcsolyán siklott volna; a tömege, a súlya, a kiterjedése ellenére korcsolyává vált, élt, repült, forgott, mint egy jégtáncos.

Saint-Georges, aki kecsesebb, finomabb, pontosabb kacskaringókat vésett a jégre, hamarosan nyugtalankodni kezdett. Már egy órája korcsolyázott; és Philippe, látva, hogy izzad, s észrevéve reszkető inának erőfeszítését, úgy döntött, hogy a fáradtság révén győzi le.

Lépést váltott, és abbahagyta a körözést (mert ilyenkor minden alkalommal fel kellett emelnie a szánt), s egyenesen maga előtt lökte a járművet.

A szán nyílsebesen száguldott.

Saint-Georges egyetlen lábmozdulattal rögtön utolérhette volna, Philippe azonban éppen abban a pillanatban, amikor a második lökés megsokszorozza az első lendületét, még érintetlen jégfelületre taszította a szánt, maga pedig mereven lefékezett.

Saint-Georges hatalmas lendületet vett, hogy utolérje a szánt, ám ekkor Philippe összeszedte minden erejét és olyan könnyedén siklott tova a korcsolya külső szélén, hogy Saint-Georges-ot megelőzve elkapta a szánt; aztán herculesi erővel teljesen megfordította, és ellenkező irányba lökte. Saint-Georges-ot előbbi örületes lendülete továbbröpítette, s immár behozhatatlan messziségbe, teljesen eltávolodott a szántól.

Olyan üdvívalgás töltötte be a levegőt, hogy Philippe szégyenében elvörösödött.

S mennyire meglepődött, amikor a királyné, aki maga is tapsolt, most megfordult, és kéjesen elszoruló lélegzettel azt mondta:

- Ó, Taverney uram, most, hogy győzött, kegyelmezzon nekem! Megöl ez a vad iram...

10 A kísértő

A királynénak erre a parancsára vagy inkább könyörgésére Philippe megfeszítette acélizmait, s a térdét behajlítva egy pillanat alatt megállította a szánt, mint az arabs mén, amely a síkság homokján reszkető inakkal lefékez.

- Most pedig pihenjen - mondta a királyné, amint kiszállt a szánból. - Nem hittem volna, hogy a sebességtől így meg lehet részegegni, majdnem megőrjített.

És Philippe karjára támaszkodott, úgy reszketett keze, lába.

Döbbenet sistergett át a bíbor-bársony tömegen, s a királyné ebből rögtön tudta, hogy ismét vétett az etikett ellen; s e vétkek óriásiak a féltékenység és a szolgálalkúság szemében.

Philippe elbódult e túlzott megtiszteltetéstől, s jobban reszketett és szégyenkezett, mint ha úrnője nyilvánosan megsértette volna.

Szemét lesütötte, s szíve úgy dongott, hogy majd beszakadt tőle a melle.

A királyné is furcsán felajzottnak érezte magát, nyilván az iménti rohanástól, de most kikapta a karját a férfi karja alól, Taverney kisasszonynak nyújtotta, s egy széket kért.

Hoztak neki egy összehajtható széket.

- Bocsásson meg, Taverney úr! - mondta Philippe-nek. Lehalkította a hangját: - Istenem! Milyen rémes, hogy az embert örökké kíváncsiskodó, buta népség veszi körül!

Az állandóan szolgálatot teljesítő udvaroncok és udvarhölgyek máris ott nyüzsögtek körülötte, tekintetükkel Philippe-et fálták, aki - hogy elrejtse pirulását - a korcsolyája lecsatolásával kezdett foglalatzkodni.

Amint elkészült, visszahúzódott, hogy átadja helyét az udvaroncoknak.

A királyné néhány pillanatig elgondolkodott, aztán felemelte fejét:

- Érzem, hogy meg fogok fájni, ha továbbra is mozdulatlanul ülök itt, forduljunk még egyet.

És ismét beszállt a szánjába.

Philippe parancsra várt, de hiába.

Erre vagy húsz udvaronc tolakodott oda.

- Nem, köszönöm, uraim, a hajdúimat kérem - mondta a királyné.

Majd amikor a lakájok elfoglalták a helyüket, csak ennyit mondott:

- Lassan, lassan.

És behunyta a szemét, és álmodozni kezdett.

A szán lassan távolodott, ahogy a királyné parancsolta, mögötte mohó, kíváncsi, féltékeny tömeg.

Philippe egyedül maradt, homlokáról letörölte a verejtéket.

Saint-Georges-ot kereste a pillantásával, hogy valami baráti bókkal megvigasztalja a vereségért.

Ám az már üzenetet kapott az orléans-i hercegtől, a pártfogójától, s elhagyta a csatateret.

Philippe kicsit szomorúan, kicsit fáradtan, utólag elszörnyedve attól, ami történt, mozdulatlanul állt, s tekintetével a királyné távolodó szánját követte, amikor valami hozzáért az oldalához.

Megfordult, s megpillantotta az apját.

A kis öregúr, töpörödött, mint egy Hoffmann-mesefigura, prémekbe burkolva, mint egy szamojéd, a könyökével lökte meg a fiát, hogy ne kelljen előhúznia a kezét a nyakában lógó muffból.

A szemét a hideg vagy az öröm tágította nagyra, s Philippe úgy érezte, szinte lángokat vet rá.

- Nem csókol meg, fiam? - kérdezte olyan hangon, ahogy a görög atléta apja mondhatta fiának a köszönő szavakat, amikor az győzött a stadionban.

- Drága apám, dehogynem, szívből - felelte Philippe.

A szavak hangsúlya és jelentése között azonban nem volt összhang.

- Jól van! És most, hogy megcsókolt, rajta gyorsan!

És előrelökdöste.

- Ejnye, mit akar, uram, hová menjek? - kérdezte Philippe.

- Hát oda, a mindenit!

- Oda?

- Oda hát, a királyné mellé!

- Ó, nem, apám, köszönöm, nem.

- Hogyhogy nem? Hogyhogy köszönöm? Megörült? Nem akar a királyné után menni?

- Bizony nem, mert lehetetlen; ne is gondoljon rá, édesapám.

- Hogyhogy lehetetlen? Lehetetlen, hogy a királyné után menjen, aki várja magát?

- Engem?

- De még mennyire! Igenis, a királyné vágyakozik maga után.

- Utánam?

És Taverney mereven a báró szemébe nézett.

- Az az érzésem, apám, hogy megfélemedezik magáról - mondta hidegen.

- Megdöbbentő! Szavamra, megdöbbentő - mondta az öregúr, kihúzta magát, és toppantott. - Jaj, Philippe, megtenné nekem azt a szívességet, hogy megmondja, honnét került ide?

- Uram - mondta szomorúan a lovag -, attól félek, hogy vagy a bolondját járatja velem, vagy...

- Vagy...

- Bocsásson meg, apám... vagy megbolondult.

Az öregúr olyan erővel szorította meg a fia karját, hogy a fiatalember összeráncolta a szemöldökét a fájdalomtól.

- Idefigyeljen, Philippe úr! - mondta az aggastyán. - Tudom én azt, hogy Amerika nagyon messze van Franciaországtól...

- Igen, apám, nagyon messze - ismételte Philippe. - De nem értem, hová akar kilyukadni.

- Amerika olyan ország, ahol nincs se király, se királyné.

- Se alattvalók.

- Rendben, se alattvalók, filozófus uram, nekem ugyan mindegy; van viszont valami, amit biztosra veszek, és ami igencsak aggaszt, megaláz, és félelemmel tölt el. Mégpedig az, hogy maga, fiam, ritka mulya ember, és ez egyáltalán nem illik egy ilyen szép szál fickóhoz. De nézze csak! Nézzon csak oda!

- Látom, uram.

- Nos, a királyné hátrafordul, és nem először, hanem harmadszor, igen, uram, a királyné háromszor fordult hátra, és tessék, most ismét hátrafordul; na, kit keres, mulya uram, puritán uram, Amerikából jött uram, na, kit?

És az öregember megszorította Philippe szürke szarvasbőr kesztyűs kezét.

- Nos, uram - mondta a fiatalember -, miért éppen engem keres a királyné?

- Jaj! - nyögött toporzékolva az öregúr -, azt kérdi, hogy miért éppen magát? De hiszen ez az ember nem is az én vérem, ez az ember nem Taverney!

- Nem vagyok a maga vére... - suttogta Philippe. Aztán halkán, szemét az égre emelve kérdezte: - Talán hálát kell érte adnom az égnek?

- Uram - mondta az öregúr -, mondom, hogy a királyné hívja, mondom, hogy a királyné magát keresi!

- Jó szeme van, apám - mondta szárazon Philippe.

- Na, jól van - mondta kedvesebben az öregúr, s igyekezett fékezni a türelmetlenségét -, jól van, hadd magyarázzam meg. Neked is megvan a magad véleménye, de nekem nagyobb a tapasztalatom; lássuk csak, kedves jó Philippe-em, férfi vagy, vagy nem!

Philippe enyhén megvonta a vállát, és nem válaszolt.

Az öregúr, látva, hogy hiába vár választ, megvetően szemügyre vette a fiát, és keserűen látta, milyen méltóság, milyen áthatolhatatlan tartózkodás, milyen megingathatatlan akarat vértézi fel ezt az arcot a rossz ellen.

Elfojtotta a bánatát, a muffjával megsimogatta vörös orra hegyét, s olyan édes hangon, mint Orpheusz, amikor a thesszaliai sziklákhöz szólt, ezt mondta:

- Figyelj ide, Philippe, barátom, hallgass rám!

- Egy negyedórája mást sem csinálok, apám - felelte a fiatalember.

„Jó, jó - gondolta az öregúr -, majd lelöklek én a méltóságod magaslatáról, amerikai uram; neked is van gyenge pontod, te kolosszus! Majd meglátjuk, hogy viseled el, ha vénséges karmaimmal beléd marok ott, ahol a legjobban fáj.”

Fennhangon pedig ezt mondta:

- Ugye, nem vettél észre valamit?

- Mit?

- Valamit, ami a naivságodat bizonyítja. Most jöttél vissza Amerikából. Amikor elutaztál, nem volt itt királyné, hacsak nem tekintjük annak a Dubarrynét, aki nem túl tiszteletre méltó felség; hazajössz, találsz itt egy királynét, és azt mondod magadban: illőn tiszteljük a királynét!

- Nyilván így van.

- Micsoda gyerek vagy! - mondta az öregúr, s megpróbálta a muffjába rejteni a köhögését meg a nevetését.

- Hogyhogy - kérdezte Philippe -, éppen maga veti a szememre, hogy tisztelem a királyságot? Maga, egy Taverney-Maison-Rouge, Franciaország egyik főura!

- Hohó, én nem a királyságról beszélek, hanem a királynéről!

- És különbséget tesz a kettő között?

- A kutyafáját! Mi a királyság, kedvesem? Egy korona; ahhoz nem nyúl az ember! Mi a királyné? Egy nő. Ó, egy nő egészen más, ahhoz hozzányúl az ember.

- Hozzányúl! - kiáltotta Philippe, elvörösödött a dühtől meg a megvetéstől, s szavait olyan csodálatos mozdulat kísérte, hogy egyetlen nő sem állhatta volna meg, hogy bele ne szeressen, egyetlen királyné sem, hogy ne imádjá.

- Nem hiszed, ugye? Nos, kérdezd csak meg - folytatta az apró termetű öregúr alattomos, majdnem vad hangsúllyal és cinikus mosollyal -, kérdezd csak meg Coigny urat, kérdezd csak meg Lauzun urat, kérdezd csak meg Vaudreuil urat!

- Hallgasson, apám, hallgasson! - hördült fel Philippe -, különben a kardomba dőlök, ha már nem sújthatok le magára háromszor ezért a háromszoros gyalázkodásért!

Taverney egy lépést hátrált, majd mint a harmincéves Richelieu tette volna, ismét előre-penderült, és a muffját rázva átkozódni kezdett:

- Ó, hiába, buta az állat; a ló csak számár, a sas liba, a kakas kappan.

És ismét pördült egyet a sarkán.

Philippe arca elsötétült; félrefordultában elkapta az öregurat.

- Ugye, apám, nem mondta komolyan, amit mondott? - kérdezte. - Mert lehetetlen, hogy ilyen előkelő vérből való főúr, mint maga, hitelt adjon ezeknek a rágalmaknak, melyeket az ellenség terjeszt, s nemcsak a nőről, nemcsak a királynéről, hanem a királyságról is.

- És még kételkedik benne ez a tulok! - kiáltotta Taverney.

- Olyan őszintén beszélt előttem, ahogy Isten előtt beszélt volna?

- Igen.

- Isten előtt, akihez napról napra közelebb kerül.

A fiatalember ismét felvette a beszélgetés fonalát, melyet pedig éppen ő ejtett el az imént mélységes megvetéssel; ez a báró győzelmét jelentette.

- És ha nem tévedek, fiam, úriemberféle is vagyok, és nem szoktam hazudni... csak néha.

Ez a „néha” elég tréfásan hangzott, de Philippe nem nevetett.

- Az tehát a véleménye, uram, hogy a királynénak szeretői voltak?

- Micsoda újság!

- Azok, akiket felsorolt?

- Meg mások is... mit tudom én; kérdezd meg a várost meg az udvart. Ezt csak az nem tudja, aki most jött Amerikából.

- És ki híreszteli ezeket a rágalmakat, uram? Gúnyiratfirkászok?

- Nocsak, nocsak, engem is közéjük sorol netán?

- Nem. De az a legnagyobb baj, hogy a magafajta is szajkózza az ilyen aljasságokat, amelyek különben szertefoszlanának, mint a mérges gőzök, melyek néha a legtündöklőbb napot is elhomályosítják. Maga és a magához hasonló előkelők kölcsönöznek valóságszínezetet ezeknek az iszonyatos pletykáknak. Ó, uram, mindenre, ami szent, kérem, hogy ne mondjon máskor ilyesmiket.

- Pedig mondok.

- De miért? - kérdezte a fiatalember, és dobbantott.

- Ej! - mondta az öregember, a fia karjába kapaszkodott, s ördögi mosollyal nézett rá -, azért, hogy bebizonyítsam neked, hogy nem tévedtem, amikor azt mondtam: „Philippe, a királyné megfordul; Philippe, a királyné keres; Philippe, a királyné vágyakozik; Philippe, fuss, szaladj, a királyné vár!”

- Jaj, az égre kérem, hallgasson! - kiáltotta a fiatalember, s arcát a kezébe temette. - Hallgasson, apám, mert megőrjít!

- Igazán nem értelek, Philippe - felelte az öregúr. - Talán bűn szeretni? Az csak azt bizonyítja, hogy szíve van az embernek, és talán nem érzi az ember a szívet ennek a nőnek a szemében, a hangjában, a járásában? Szeret, szeret, ha mondom; de te filozófus vagy, puritán vagy, kvéker vagy, amerikai, te nem szeretsz, te aztán nem; hadd nézzen csak, hadd forogjon, hadd várjon, sértsd meg, vesd meg, utasítsd vissza, Philippe, azaz *Joseph de Taverney*!

S az öregember, látva, milyen hatást ért el vad gúnnal kiejtett szavaival, elmenekült, mint a kísértő, miután először bujtott fel a bűnre.

Philippe egyedül maradt, a szíve majd megrepedt, az agya majd felforrt; még csak meg sem fordult a fejében, hogy már egy fél órája egy helyben áll, a királyné befejezte a szánkózást, már visszafelé jön, nézi őt, és az udvaroncok közül menet közben odakiált neki:

- Jól kipihente magát, Taverney úr? Jöjjön hát, senki olyan királyian nem tud királynét szánkóztatni, mint maga. Adják át a helyet, uraim.

Philippe vakon, kábán, részegen rohant oda hozzá.

Úgy érezte, lángra lobban, ahogy a kezét a szán ülésének hátlapjára tette; a királyné hanyagul hátradőlt; a férfi ujjai hozzáérték Mária Antónia hajához.

11 Suffren

Az udvari gyakorlattal ellentétben hűségesen őrizték a titkot, XVI. Lajoson és Artois grófján kívül senki sem tudott róla.

Senki sem tudta, hánykor és hogyan érkezik Suffren.

A király közölte, hogy este játszani kíván.

Hét órakor megérkezett a királyi hercegekkel meg hercegnőkkel.

A királyné kézen fogva vezette be mindössze hétesztendős leányát.

Népes, fényes gyülekezet!

Az összejövetel kezdetén, amikor mindenki éppen elhelyezkedett, Artois grófja csendesen odaosont a királynéhez, és azt mondta:

- Nézzen csak jól körül, néném.

- Nos? mit kell hogy lássak? - kérdezte ő.

- Mit lát?

A királyné körbejártatta a pillantását, belefúrta tekintetét az üres és a kitöltött terekbe, s mindenütt barátokat, mindenütt alattvalókat látott, közöttük Andrée-t és a bátyját.

- Nagyon kellemes arcokat látok - mondta -, leginkább baráti arcokat.

- Ne azt nézze, kedves néném, ki van itt, hanem azt, ki nincs.

- Nahát! Igaza van! - kiáltotta a királyné. Artois grófja elnevette magát.

- Még nincs itt - folytatta a királyné. - Hóha, vajon mindig így menekül majd tőlem?

- Nem - mondta Artois grófja. - Most azonban kissé hosszúra nyúlik a tréfa. A király öccse elment, hogy megvárja Suffren tengernagyot a városkapuban.

- Ha ez így van, nem értem, miért nevet, testvérem.

- Nem érti, miért nevetek?

- Ha Provence grófja Suffren tengernagyot a városkapuban várja, nyilván ravaszabb volt nálunk, s mivel elsőként ő találkozik a győzővel, elsőként ő üdvözölheti majd.

- Ejnye, drága néném - nevetett a fiatal herceg -, maga aztán nincs valami nagy véleménnyel a diplomáciánkról. A király öccse a fontainebleau-i kapuhoz ment, hogy a tengernagyot üdvözölje, ez tény; a mi emberünk azonban a villejuifi fogatváltónál várja őt. Provence grófja hasztalan várakozik, mert a király parancsára Suffren úr megkerüli Párizst, és azon az úton jön Versailles-ba, ahol mi várjuk.

- Csodálatos ötlet.

- Hát igen, meglehetősen elégedett is vagyok magammal. Maga következik, néném, tegyen.

Ekkor már legalább száz magas rangú személy volt a játékteremben, köztük Condé herceg, Penthievre, Trémouille, a királyi hercegnők.

Egyedül a király vette észre, hogy Artois grófja megnevezteti a királynét, s hogy egy kicsit ő is részese legyen az összeesküvésnek, rendkívül jelentőségteljes pillantást küldött feléjük.

Mint már mondtuk, Suffrennek, a Málta Lovagrend kommandátorának az érkezéséről jószérivel senki sem tudott, s mégis, mint legyűrhetetlen előérzet, lebegett valami izgalom az emberek feje fölött.

Úgy érezték, valami rejtegetett titok fog kipattanni, valami újságra derül fény; kellemes izgalom lett úrrá ezeken az embereken, akiknek a legkisebb esemény is fontos, ha azzal jár, hogy az úr elégedetlensége jeléül összevonja a szemöldökét; vagy éppen mosolyra húzza a száját.

A király általában hatfrankos tallérral szokott kezdeni, hogy mérsékelje a hercegek meg az udvari urak tétjeit, de most észre sem vette, hogy a zsebében lévő összes aranyat a játékasztalra tette.

A királyné teljesen átadta magát a szerepének, a játék iránt megnyilvánuló, tettetett odaadásával okosan elterelte a figyelmet.

Philippe-et is bevonták a játékba, a húgával szemben ült, és minden érzékszervével mohón itta a csodálatos, döbbenetes érzést, mely a váratlanul kapott kegy nyomán lángolt fel benne.

Apja szavai akaratlanul is vissza-visszatértek. Azon töprengett, hogy végül is elképzelhető, hogy az öregúr, aki már három-négy kegyencnő uralkodását megélte, tényleg tisztában van az idők és erkölcsök valódi történetével.

Azon gondolkodott, hogy vallásos imádatból származó puritanizmusa vajon nem eggyel több nevetséges vonás-e, amit a távoli országokból hazahozott.

A királyné, ez a költői, szépséges, hozzá oly testvérien jó királyné vajon nem csupán kegyetlen, könnyűvérű nő-e, aki arra kíváncsi, hogy sikerül-e eggyel több alattvalójából kicsikarni a szenvedélyt, mint ahogy a rovtartan tudósa eggyel több rovtart vagy lepkét tűz fel a gyűjteményébe, s közben nem érdekli, mit szenved az a nyomorult állat, amelynek a szívébe tűt döfött.

Pedig a királyné nem közönséges nő, nem mindennapi jellem. Minden pillantása jelent valamit, hiszen soha nem esett a pillantása senkire anélkül, hogy ki ne számította volna a jelentőségét.

„Coigny, Vaudreuil - mondogatta magában Philippe - szerette a királynét, és ő szerette őket. Jaj, miért... jaj, miért ilyen kilátástalanul sötét ez a rágalom? miért nem surran le egy fénysugár abba a mélységes szakadékba, melyet női léleknek hívnak, s amely még mélyebb, ha egy királyné szívéből van szó?”

És amikor Philippe már eléggé meghányta-vetette magában ezt a két nevet, az asztal végére pillantott, ahol a sors különös szeszélye folytán egymás mellett ült Coigny és Vaudreuil; a szemük még csak közel sem járt a királynéhoz; gondtalanul, mondhatni, magukról megfeledkezve ültek ott.

És Philippe azt gondolta, hogy nem lehet, hogy ilyen önfeledten, ilyen nyugodtan terpeszkedjék itt ez a két férfi, ha egykor szeretett, ha egykor szerették. - Ó, ha a királyné szeretné, ha őt szeretné, beleőrülne a boldogságba; ha elfeledné, miután szerette, meghalna a kétségbeeséstől.

És Philippe most Mária Antónia arcát kezdte fürkészni.

S álmodozva faggatta a tiszta homlokot, a parancsoló ajkat, a fenséges tekintetet; a nő minden szép vonásától a királyné titkát tudakolta.

„Ó, nem, rágalom, rágalom mindaz a kósza hír, amely a nép között elterjedt, s amelynek csak az udvar érdekei, gyűlölete vagy cselszövése adott táptalajt.”

Itt tartott Philippe a gondolatmenetében, amikor az Őrség termében háromnegyed nyolcat ütött az óra. És ekkor, pontosan ekkor sietős, kemény léptek hangzottak a szomszédos teremből. A kőlapokon puskatus koccant. A félig nyitott ajtón nagy hangzavar hömpölygött be s vont a magára a király figyelmét, aki most hátravetette a fejét, hogy jobban halljon, aztán odaintett a királynénak.

A királyné megértette a jelet, és azonnal felállt, véget vetve a játéknak.

A játékosok mind összekapkodták, ami előttük volt, és lesték, hogy mit csinál a királyné.

A királyné átment a nagy fogadóterembe, ahová a király már előtte odaért.

Castries-nak, a tengerészeti miniszternek az egyik szárnysegédje odament a királyhoz, és valamit súgott a fülébe.

- Rendben van - felelte a király -, menjen csak.

Aztán a királynéhoz fordult:

- Minden a legnagyobb rendben.

Mindenki a szomszédját vallatta a tekintetével, mivelhogy a „minden a legnagyobb rendben” igen felizgatta a kedélyeket.

Hirtelen Castries marsall toppant a terembe, és fennhangon így szólt:

- Felség! Óhajtja fogadni Suffren kommandátort, aki most érkezett Toulonból?

E név hallatán, melyet ilyen hangosan, derűsen, diadalittasan ejtettek ki, leírhatatlan nyüzsgés támadt.

- Igen, uram - felelte a király szemmel látható élvezettel.

Castries kiment.

A tömeg odanyomakodott az ajtóhoz, ahol Castries az imént eltűnt.

Néhány szóval megmagyarázhatjuk Franciaország ily nagy rokonszenvét Suffren iránt, s azt, hogy miért iparkodott oly nagyon a király és a királyné, a királyi hercegekkel egyetemben, hogy Suffren úr elsőként őket pillantsa meg. Suffren tősgyökeres francia név, mint a Turenne, a Catinat vagy a Jean-Bart. Az Angliával vívott háború óta, pontosabban a békét megelőző utolsó csataidőszak óta Suffren kommandátor hét nagy tengeri csatát vívott, s egyet sem veszített, bevette Trincomalee-t és Gondelurt, biztosította a francia gyarmatokat, megtisztította a tengert a kalóztól, és Hajder Ali⁴ nábobnak világosan értésére adta, hogy Franciaország Európa első nagyhatalma. Tengerészmesterségét a ravasz üzletember diplomáciai érzékével, a katona vitézségével és taktikai tudásával, az okos vezető ügyességével gazdagította. Vakmerő volt, fáradhatatlan és kevély, ha a francia lobogó becsületéről volt szó, s mind a szárazföldön, mind a tengeren annyira megfélemlítette az angolokat, hogy a máskülönben vitéz tengerész-nemzet katonái még túlerőben is visszavonultak, ha Suffren, az oroszán, vicsorította a fogát.

Két hőstett között, melyek során a legutolsó matróz könnyelműségével tette kockára az életét, emberséges, nagylelkű és bajtársias volt; izzig-vérig tengerész, abból a fajtából, amelyet Jean-Bart és Duguay-Trouin óta kicsit elfelejtettek, s amelyet Franciaország Suffren tengerenagyban talált fel újra.

---

⁴ Hajder Ali Kan Bohadur (1717-1782) a Maiszur iszlám dinasztia alapítója Dél-Indiában.

Leírhatatlan volt a ricsaj, az üdvözlőalkalmak Versailles-ban, az összejövetelre meghívott udvari méltóságok körében, amikor a tengernagy megérkezett.

Suffren ötvenhat esztendő, tömzsi, lángoló tekintetű, könnyed mozgású férfi volt. Kövér, de mozgékony, ruganyos, méltóságteljes; büszkén viseli a frizuráját, pontosabban a sörényét; s mivel olyan ember, aki hozzászólt, hogy mindenféle nehézséget leküzdjön, még a postakocsiban is sikerült díszruhába vágnia és megfésültetnie magát.

Az aranyhímzéses kék díszegyenruháját viselte, hozzá vörös mellényt és kék nadrágot. Magas állógallérját eltakarta nagy kerek álla és tokája, mely olyan volt, mint busa fejének egy ottfelejtett nyúlványa.

Amikor belépett az Örök termébe, valaki odasúgott valamit a türelmetlenül fel s alá járkáló Castries-nak, aki tüstént elkiáltotta magát:

- Suffren úr!

Az örök erre felkapták a karabélyukat, és sorba rendeződtek, mintha Franciaország királyáról lenne szó, s amikor a vezér elhaladt, díszkíséretül szép rendben, négyesével felzárkóztak mögötte.

A tengernagy megszorította Castries kezét, és meg akarta csókolni az arcát, de a tengerészeti miniszter kedvesen eltolta magától.

- Nem, nem, uram - mondta -, nem akarok megfosztani egy nálam méltóbbat attól az örömtől, hogy elsőként csókolja meg magát.

És odavezette Suffrent XVI. Lajoshoz.

- Tengernagy úr! - kiáltotta ragyogó arccal a király. - Isten hozta Versailles-ban. A dicsőséget hozza, mindazt, amit a hősök kortársaiknak hoznak ezen a földön; a jövőről nem is beszélek, az a magáé. Csókoljon meg, tengernagy úr.

Suffren beroggyantotta a térdét, a király magához emelte, és olyan barátsággal csókolta meg, hogy az egész társaságon örömteli, diadalittas, hosszú remegés futott át.

Csak a király iránti tiszteletük tartotta vissza a jelenlévőket attól, hogy éljenzésben törjenek ki, és elismerő hurrázással kísérik a jelenetet.

A király a királynéhoz fordult.

- Asszonyom, íme Suffren úr, a trincomalee-i és gondeluri győző, a mi angol szomszédaink ostora, az én Jean-Bart-om.

- Uram - fordult Suffrenhez a királyné -, én nem tudok dicsőhimnuszokat zengeni. Csak annyit mondok, hogy maga Franciaország dicsőségére egyetlen ágyúlövést sem sütött el anélkül, hogy az én szívem ne kísérte volna csodálattal és hálával.

A királyné alig fejezte be, s már odaforakodott Artois grófja a fiával, Angoulême hercegével.

- Nézze csak, fiam - mondta -, itt egy igazi hős. Jól nézze meg magának, ritka dolog.

- Nagyuram - felelte a fiatal herceg az apjának -, nemrég olvastam Plutarkhosz nagy embereiről, de nem láttam őket. Most megköszönöm, hogy megmutatta Suffren urat.

A gyerek szavaira olyan sustorgás támadt, amiből megértette, hogy olyasmit mondott, ami szállóige lesz.

Ekkor a király karon fogta Suffrent, és be akarta vonszolni magával a dolgozószobájába, hogy mint földrajztudóst kifaggassa az utazásairól.

De Suffren tiszteletteljes ellenállást tanúsított.

- Felség - mondta -, engedje meg, hogy kihasználjam a jóságát...

- Ó! - kiáltott a király -, kérjen, amit csak akar, Suffren úr!

- Felség! Egy tisztem olyan súlyos fegyelmi vétséget követett el, hogy arra gondoltam, egyedül felséged lehet bíró az ügyében.

- Ó, Suffren úr, reméltem, hogy kegyet fog kérni, nem büntetést.

- Felség, én azt mondtam annak a tisztnek, hogy felséged ítéletére bízom a sorsát.

- Mondja hát!

- Az utolsó csatában ez a tiszt a Sévère-en szolgált.

- Azon a hajón, amelyik megadta magát? - kérdezte a király, és összevonta a szemöldökét.

- A Sévère kapitánya valóban megadta magát, felség - felelte Suffren meghajolva -, és Sir Hughes, az angol admirális már csónakot küldött, hogy megszállják az elfoglalt hajót, ám a csatahajó hadnagya, aki a fedélköz ágyúira felügylet, észrevéve, hogy már nem lönek, s jómagam azt a parancsot kapva, hogy szüntesse be a tüzet, felment a kapitányi hídra, ahol megpillantotta a bevont zászlót és a kapitányt, amint megadásra készül. Bocsánatot kérek felségedtől, de ettől a látványtól a francia vér a hadnagy agyára tódult. Felkapta a lobogót, s nagy hirtelen felszögezte az árbocszalag alá, közben pedig megparancsolta, hogy ismét tüzeljenek. Ez az esemény mentette meg felségednek a Sévère-t.

- Derék cselekedet volt! - mondta a király.

- Dicséretre méltó! - mondta a királyné.

- Igen, felség, igen, asszonyom, de egyszersmind súlyos lázadás is a fegyelem ellen. A hadnagynak teljesítenie kellett volna a kapitány parancsát. Kegyelmet kérek hát ennek a hadnagynak, s annál nagyobb odaadással teszem ezt, mert ez a hadnagy az unokaöcsém.

- Az unokaöccse! - kiáltotta a király. - Soha nem beszélt róla.

- A királynak valóban nem; de volt szerencsém jelentést tenni róla a tengerészeti miniszternek, azzal a kéréssel, hogy addig ne említse őfelségének, amíg én ki nem eszközöltem a bűnösnek a bocsánatot.

- Megadtuk, megadtuk - mondta a király. - És előre támogatásomról biztosítok minden fegyelemszegőt, aki így meg tudja bosszulni Franciaország lobogójának és királyának a becsületén esett sérelmet. Be kellett volna nekem mutatnia ezt a tisztet, tengernagy úr.

- Itt van - felelte Suffren -, és ha felséged megengedi... - Suffren hátrafordult. - Jöjjön közelebb, Charny úr - mondta.

A királyné megremegett. Ez a név igen eleven emléket idézett fel benne.

Egy fiatalember vált ki a Suffrent körülvevő csoportból, és a király előtt termett.

Az imént a királyné is megindult, hogy a fiatalember elé menjen, annyira el volt ragadtatva a hőstettétől, ám ahogy meghallotta a nevét, majd megpillantotta őt magát, amint Suffren a királynak bemutatja, megállt. Elsápadt és halkán felnyögött.

Taverney kisasszony is elsápadt, és szorongva nézett a királynéra.

Charny pedig az egészből semmit sem vett észre; az arca csak tisztelettről árulkodott; meghajolt a király előtt, az pedig csókra nyújtotta a kezét. Aztán a fiatalember szerényen és reszketve, irigy tekintetek keresztútjában visszahúzódott a tisztek körébe, akik zajosan ünnepelték, olyan erővel szorongatták a karját, hogy majd eltörték.

Egy kis ideig meghatott csend uralkodott a teremben: a király boldogan, a királyné mosolyogva és határozatlanul, Charny lesütött szemmel, Philippe pedig, aki nagyon is jól látta a királyné izgatottságát, nyugtalanul és kérdésektől feszülő arccal állt.

- Na hát akkor - szólalt meg a király - jöjjön, Suffren úr, jöjjön, beszéljünk; alig várom, hogy halljam a beszámolóját, és megbizonyítsam, mennyit gondoltam magára.

- Felséged igazán jószágos...

- Ó, majd meglátja a térképeimet, tengernagy úr, majd meglátja, hogy expedíciójának minden állomását előre láttam vagy kitaláltam. Jöjjön csak, jöjjön!

Aztán néhány lépésnyire magával vonszolta Suffrent, de hirtelen a királynéhez fordult:

- Most jut eszembe... Amint tudja, építetek egy százagyús hadihajót; úgy döntöttem, hogy mégsem úgy fogjuk hívni, ahogy megállapodtunk. Ugye, asszonyom...

Mária Antónia egy kissé már összeszedte magát, s azonnal tudta, mire gondol a király.

- Persze, Suffrennek hívjuk majd, és én leszek a keresztanya, a tengernagy úr meg a keresztapa.

Erre aztán kitört az addig visszatartott viharos éljenzés, „Éljen a királyi Éljen a királyné!”

- És éljen a Suffren! - tette hozzá a király hallatlan finomsággal, mert a király jelenlétében senki sem kiabálhatta, hogy „Éljen Suffren úr!”, de az etikett legszigorúbb őre is éljenezhetett így: „Éljen őfelsége hadihajója!”

- Éljen a Suffren! - harsogta hát a sokaság nagy lelkesen.

A király intett, hogy köszöni, amiért olyan jól megértették a gondolatát, s elvonult a tengernagy kíséretében.

12 Charny

Mihelyt a király kiment, az összes hercegek és hercegnők, akik csak a teremben voltak, mind a királyné köré gyülekeztek.

Suffren tengernagy jelt adott az unokaöccsének, hogy várjon rá; s miután az tisztelgéssel tudatta, hogy megértette a parancsot, ott maradt a tisztek csoportjában.

A királyné már előzőleg jelentőségteljes pillantásokat váltott Andrée-val, és most szinte egyetlen másodpercre sem tévesztette szem elől a fiatalembert. Valahányszor ránézett, ezt gondolta:

„Ez bizony ő, semmi kétség.”

Erre aztán Taverney kisasszony olyan arcjátékkal felelt, ami végképp semmi kétséget nem hagyott a királynében, mivel azt jelentette:

„Jaj, istenem, ez ő, asszonyom, bizony ez ő!”

Mint már mondtuk, Philippe észrevette a királyné szorongását, s ha pontos okát nem is tudta, sejtette, miről van szó.

A szerelmes soha nem érti félre a szeretett lény arc kifejezését.

Kitalálta hát, hogy a királynét valami különös és titokzatos esemény rázta meg, amelyet csak ő és Andrée ismer.

A királyné elvesztette magabiztosságát, menedéket keresett a legyőzője mögött, holott általában előtte sütötte le mindenki a szemét.

A fiatalember még mindig azon töprengett, vajon miért ilyen gondterhelt őfelsége, még mindig Coigny és Vaudreuil úr fizimiskáját fürkészte, hogy megbizonyosodjék, nem az ő kezükben van-e a titok nyitja (s látta, hogy igencsak közönyösen társalognak Hága grófjával, aki Versailles-ba jött tiszteletét tenni), midőn egy férfi lépett a fogadóterembe tisztek és főpapok kíséretében, méltóságteljes bíborosi öltözkében.

A királyné a terem túlsó végéből is nyomban megismerte Louis de Rohant, s elfordította a fejét, még a szemöldöke ráncolását sem leplezte.

A főpap átvágott a díszes gyülekezeten, de senkit sem üdvözölt, hanem egyenest a királynéhoz igyekezett, meghajolt előtte, de inkább világfi s nem alattvaló módjára.

Aztán igen szép bókot mondott őfelségének, mire az alig fordította feléje a fejét, csak két-három jegesen szertartásos szót lökött oda neki, aztán folytatta a társalgást Lamballe-néval meg Polignacnéval.

Louis herceg úgy tett, mintha észre sem vette volna, milyen kurtán-furcsán fogadta a királyné. Mélyen meghajolt, s a tökéletes udvaronc elbűvölő modorával, fesztelenül a király nagynénjeihez fordult. Velük aztán jó sokáig társalgott, s az udvarnál szokásos hintajáték szabályai szerint olyan meleg fogadtatásban részesült, amilyen jeges a királyné fogadtatása volt.

Louis de Rohan bíboros nemes tartású, méltóságteljes ember volt a legszebb férfikorban, arcvonásai értelmet és szelídséget sugároztak: finom vonalú, óvatosságról árulkodó szája s csodálatosan szép keze volt; már kissé magas homloka az örömeknek vagy a tanulmányoknak áldozó férfié; és Rohan hercegen valóban mindkettő megfért.

Kapkodtak utána azok a nők, akik nem szerették az ízetlen vagy zajos udvarlást. Híres volt bőkezűségéről: egymillió-hatszáz ezer frank évi jövedelmének módszeresen a nyakára hágott.

A király szerette, mert tudós ember volt; a királyné gyűlölte.

A gyűlölet okait senki sem tudta pontosan, mindenesetre kétféle magyarázatot találtak rá.

Az egyik szerint Louis herceg bécsi követ korában gúnyiratnak beillő leveleket írogatott XV. Lajosnak Mária Teréziáról, s azt Mária Antónia soha nem tudta megbocsátani.

A másik magyarázat szerint - s ez emberibb és hihetőbb - a követ a királykisasszonynak a francia trónörökösrel kötendő házassága ügyében írt különös dolgokat XV. Lajosnak (a király állítólag fel is olvasta a levelet Dubarrynénál egy vacsorán), s a levél egynémely megjegyzése igencsak sértette a leendő királyné hiúságát.

Mária Antónia nyilvánosan nem ismerhette el, hogy e sértések áldozata, de állítólag megesküdött rá, hogy előbb-utóbb bosszút áll az őt becsmérő követen.

Természetesen politikai cselszövés húzódott meg a dolog mögött.

Annak idején Breteuil volt a bécsi követ, de lemondatták Rohan javára.

Breteuil gyenge volt hozzá, hogy nyíltan küzdjön a herceg ellen, így hát cselhez folyamodott. Megszerezte a követté kinevezett főpap leveleinek másolatát (sőt talán az eredetijét), s a diplomata valóságos szolgálatait azzal a kis ellenséges érzélemmel ellensúlyozva, mellyel az osztrák császári családdal szemben viseltetett, sikerült olyan szövetségest szereznie a trónörökös feleségének személyében, aki szintén el akarta veszejteni Rohan herceget.

Ez a gyűlölet, mely tompán ott lappangott az udvarban, igencsak megnehezítette a bíboros helyzetét.

Valahányszor találkozott a királynéval, el kellett viselnie a fentebb vázolt jeges fogadtatást.

Ám Louis de Rohan felülemelkedett a feléje sütő megvetésen, és soha, egyetlen alkalmat el nem szalasztott volna, hogy közeledjék Mária Antóniához, akár mert valóban erős volt, akár mert ellenállhatatlan érzés kényszerítette, hogy mindent megbocsásson ellenségének, a királynénak. És mindig akadt mód a közeledésre. Louis de Rohan herceg volt a királyi főalamizsnás.

Soha nem panaszkodott, soha senkinek semmit el nem árult az egészről. Szűk baráti kör, köztük különösen egy német tiszt, Planta báró, aki meghitt bizalmasa volt, vigasztalta őt az elutasító királyi magatartás miatt, ha az udvar hölgyei, akik a bíboros iránti szigorúság terén nem mind követték a királyné példáját, nem tudták vele feledtetni a szigort.

A bíboros úgy vonult át a királyné képzeletén, mint egy árnyék a napsütéses tájon.

- Azt hiszem - mondta Mária Antónia felderülve Lamballe hercegnőnek -, hogy ennek a fiatal tisztnak, a tengernagy unokaöccsének a hőstette a háború egyik kiemelkedő eseménye. Hogy is hívják?

- Charnynak, ha nem tévedek - felelte a hercegnő, majd a biztonság kedvéért Andrée-hoz fordult: - Ugye, így hívják, Taverney kisasszony?

- Igen, Charnynak, felség - válaszolta Andrée.

- Mi is kíváncsiak vagyunk a történetre - folytatta a királyné -, Charny úrnak egyetlen részlettől sem szabad megfosztania minket. Vezessék ide! Itt van még?

Egy tiszt vált ki a körből, és iparkodott kifelé, hogy teljesítse a királyné parancsát.

A királyné is körülnézett, megpillantotta Philippe-et, s türelmetlenül odaszólt neki:

- Taverney úr! Kérem, keresse meg.

Philippe elpirult; talán arra gondolt, hogy előre ki kellett volna találnia uralkodónője óhaját. Elindult hát a szerencsés tiszt keresésére, akit bemutatása óta egyetlen percre sem veszített szem elől, s így könnyű volt megtalálnia.

Charny már ott is termett a királyné két küldönce között.

A kör kinyílt előtte; a királyné most figyelmesebben megvizsgálhatta, mint előző nap.

Huszonhét-huszonnyolc esztendő volt, egyenes tartású, széles vállú, karcsú fiatalember. Valahányszor tágra nyitotta mély tekintetű, nagy, kék szemét, finom, szelíd arca különös, erőteljes kifejezést vett fel.

Az arca furcsamód olyan fehér volt, mint amilyen barna Philippe-é, pedig háborút viselt Indiában; csodálatosan szép vonalú izmos nyakát hófehér nyakkendő övezte.

Amikor a királynét körülvevő csoporthoz közeledett, semmi jelét nem adta, hogy ismerné akár Taverney kisasszonyt, akár a királynét.

Tisztek vették körül, kérdezősködtek tőle, és ő udvariasan felelgetett, s úgy tetszett, megfélelkezett róla, hogy nemrég még egy királlyal beszélgetett, s egy királyné tekintete tapadt rá.

Mivel a királyné adott a helyes viselkedésre, udvariassága és tartózkodása miatt még inkább felfigyelt rá.

Charnynak nemcsak a többiek előtt kellett eltitkolnia meglepetését, amikor a fiákeres hölgyet ilyen váratlanul megpillantotta. A tisztesség úgy kívánta, hogy - amennyire lehetséges - a hölgy iránt is úgy viselkedjen, mintha most látná először.

Charny tekintete természetes maradt, jó ízlésről árulkodó félénkség bujkált benne, s addig fel sem pillantott, amíg a királyné meg nem szólította.

- Charny úr - mondta a királyné -, ezek a hölgyek nagyon szeretnék, s ez egészen természetes, mivel én is ugyanúgy érzek, szóval ezek a hölgyek nagyon szeretnék a legapróbb részletig megismerni a hadihajó történetét; kérem, mesélje el nekünk.

- Asszonyom - felelt a fiatal tengerész, s körülötte mély csend támadt -, könyörgök felségednek, mentsen fel e kötelesség alól, s ezt egyáltalán nem szerénységből, hanem emberségből kérem; amit a Sévère hadnagyaként tettem, tíz másik tiszt, a bajtársaim, velem egy időben szintén meg akarták tenni: csupán az az érdemem, hogy elsőnek vittem véghez a dolgot. Ami pedig azt illeti, hogy a történeteknek olyan fontosságot tulajdonítsunk, hogy öfelsége szórakoztatására elbeszélést kerekítsünk belőle, nem, asszonyom, ez lehetetlen, és az ön nemes és főleg királyi szíve ezt meg fogja érteni. A Sévère volt parancsnoka derék tiszt, aki aznap elvesztette a fejét. Bizonyára a legbátrabbak is bevallották már, asszonyom, hogy az ember nem tud örökké helytállni. Tíz perc kellett volna neki, hogy helyrebillenjen; döntésünk, hogy nem adjuk meg magunkat, lehetővé tette számára ezt a haladékot, s visszanyerte a lelkierejét; attól a pillanattól kezdve ő viselkedett a legderékabban; ezért könyörgök felségednek, hogy ne túlozza el az én érdemeimet, hiszen ezzel tönkretenné azt a szegény tisztet, aki azóta minden áldott nap azon kesereg, hogy egyetlen percre megfélelkezett magáról.

- Jó, jó - mondta a királyné meghiúsult és örömtől ragyogó arccal, amikor a fiatal tiszt szavai nyomán meghallotta a helyeslő zúgást maga körül -, rendben van, Charny úr, maga igazi úriember, így is ismertem meg magát.

E szavakra a tiszt felkapta a fejét, egészen fiatalos pír borította lángra az arcát, a pillantása szinte páni félelemmel vándorolt a királynéről Andrée-ra. Megijedt ettől a nagylelkű asszonytól, aki nagylelkűségében olyan vakmerő. És még nem volt túl a nehezen.

- Ugyanis - folytatta rendíthetetlenül a királyné - nem árt, ha mindnyájan megtudják, hogy az ismeretlen Charny urat, ezt a fiatal tisztet, aki csak tegnap szállt le a hajóról, nagyon is jól ismertük, még mielőtt ma este bemutatták volna, s megérdemli, hogy minden nő megismerje és csodálja.

Érezték, hogy a királyné most egy olyan történetet fog elmesélni, amelyből ki-kí kiábrázolhat magának egy kis botrányt vagy titkot. Kört alakítottak hát, hallgatták, szorongtak egymás mellett.

- Képzeljék csak - mondta a királyné -, Charny úr ugyanolyan elnéző a nőkkel, mint amilyen kérlelhetetlen az angolokkal. Elmeséltek nekem róla egy történetkét, amiért, ezt előre bocsátom, rendkívül nagyra becsülöm őt.

- Ó, asszonyom... - hebegte a fiatal tiszt.

Nem nehéz kitalálni, hogy a királyné szavai meg az, hogy ott volt az, akiről szóltak, csak megkettőzte a kíváncsiságot.

A hallgatóság kéjesen megborzongott.

Charny homlokát kiverte a veríték. Egy évet adott volna az életéből, ha még Indiában lehetne.

- Szóval ez történt - folytatta a királyné -: két hölgy, akiket jól ismerek, késő este nagy tömeg közepébe keveredett, s nem tudott továbbjutni. Amolyan igazi, nagy veszélyben forogtak. Charny úr véletlenül vagy inkább szerencsére éppen arra járt; helyet csinált a tömegben, s bár nem ismerte a hölgyeket, a rangjukat is nehéz volt felismerni, védelmébe vette s bizony jó messzire el is kísérté őket... ha nem tévedek legalább tíz mérföldre Párizstól.

- Ó, felséged túloz - mondta nevetve Charny, mikor látta, milyen fordulatot vesz az elbeszélés.

- Jó, jó, legyen öt mérföld - szólt közbe váratlanul Artois grófja.

- Ám legyen, kedves rokon - folytatta a királyné -, de az a legszebb az egészben, hogy Charny úr meg sem kísérelte kideríteni a hölgyek nevét, akiknek ezt a szolgálatot tette, hanem csak oda kísérté őket, ahová azok mondták, s elment, még csak hátra sem fordult. A hölgyek úgy rebbentek ki e pártfogó keze közül, hogy az a kéz egyetlen másodpercre sem kellemetlenkedett nekik.

Sikongtak, csodálták Charnyt, egyszerre húsz nő gratulált neki.

- Ugye, szép történet? - fejezte be a királyné. - A kerekasztal lovagjai sem tettek volna másként.

- Remek! - kiabált a kórus.

- Charny úr - vette fel ismét a fonalat a királyné -, a király nyilván gondoskodott róla, hogy megjutalmazza Suffren urat, a nagybátyját; nos, én pedig szeretnék valamit tenni a nagy ember unokaöccséért.

A királyné odanyújtotta a kezét.

S míg Charny az örömtől sápadtan a királyné kezére tapasztotta az ajkát, Philippe fájdalomtól sápadtan temetkezett a terem dús függönyredői közé.

Andrée is elsápadt, arról azonban fogalma sem volt, mennyire szenved a bátyja.

Artois gróf hangja törte meg a jelenet varázsát.

- Á, Provence bátyám! - mondta a gróf jó hangosan. - Jöjjön, jöjjön, olyan szép jelenetet szalasztott el: Suffren úr fogadtatását. Komolyan mondom, soha nem fogják elfelejteni a franciák azt a pillanatot! Hogy a pokolba tudott éppen erről lekésni, bátyám, maga, akinek vérében van a pontosság?

A király öccse összeszorította az ajkát, szórakozottan üdvözölte a királynét, és valami közhellyel válaszolt.

Aztán egészen halkán azt kérdezte Favras-tól, testőreinek parancsnokától:

- Hogy került Versailles-ba a tengernagy?

- Hát, nagyuram, egy egész órája ezen töröm a fejem, de nem tudok rájönni - felelte Favras.

A királyné száz Lajos-aranya

Most, hogy megismertettük olvasóinkat e történet főszereplőivel, vagy felújítottuk velük az ismeretséget; most, hogy bevezettük őket egyrészt Artois gróf versailles-i palotájába, másrészt XIV. Lajos kastélyába, elkísérjük őket abba a Saint-Claude utcai házba, ahová Franciaország királynéja rangrejtve lépett be, s Andrée Taverneyvel felment a negyedik emeletre.

Amikor a királyné távozott a Saint-Claude utcából, La Motte-né boldogan számolgatta a száz Lajos-aranyat, mely csodával határos módon hullott az ölébe.

Ötven szépséges, negyvennyolc frankos dupla Lajos-aranyat tornyozott fel a szegényes asztalkára, s azok a lámpa fényében csak úgy csillogtak-villogtak; és mintha főúri jelenlétük mindent megalázott volna, ami ebben a nyomorúságos padláslakásban volt.

La Motte-né számára a birtoklás volt a legnagyobb öröm, de ez az öröm csak akkor vált teljessé, ha megmutathatta, amit birtokol, ha másokban irigységet kelthetett.

Egy ideje bizony nagyon utálta, hogy a cselédje minden nyomorúságának ismerője; íziben beavatta hát a szerencséjébe is.

Hívta Clotilde-ot, aki még mindig kint sertepertélt az előszobában, s a lámpa fényét ügyesen az asztalon lévő aranyakra irányította.

- Clotilde! - mondta.

A cseléd beljebb lépett.

- Jöjjön, és nézzon ide - tette hozzá La Motte-né.

- Ó, asszonyom... - kiáltott fel az öregasszony, összecsapta a kezét, és előremeresztette a nyakát.

- Félt, hogy nem kapja meg a járandóságát? - kérdezte a grófné.

- Ó, asszonyom, én soha életemben nem mondtam ilyesmit. Én csak azt kérdeztem, mikor tud asszonyom fizetni, és ez igazán természetes, merthogy már három hónapja nem kaptam egyetlen fillért sem.

- Maga szerint ebből kitelik a maga fizetése?

- Jézusom! Ha ez mind az enyém lenne, asszonyom, egész életemben gazdag lennék.

La Motte-né leírhatatlan megvetéssel vállat vont.

- Szerencse - mondta -, hogy egyesek emlékeznek arra a névre, melynek viselője vagyok, mert azok, akiknek emlékezniük kellene rá, elfelejtik.

- És mire fogja költeni ezt a rengeteg pénzt? - kérdezte Clotilde.

- Mindenre!

- Én, asszonyom, azt tartanám a legfontosabbnak, hogy feltöltsük a konyhát, mert most, hogy már van pénze, bizonyára vacsorákat is fog adni...

- Csitt! - mondta La Motte-né. - Kopognak.

- Téved, asszonyom - mondta az öregasszony, aki mindig takarékoskodott a lépteivel.

- Mondom, hogy kopogtak.

- Higgye el, asszonyom...

- Nézze meg, ki az!

- Semmit sem hallottam.

- Pont, mint az imént: akkor se hallott semmit... és ha a két hölgy elment volna?

Ezt az érvet már Clotilde is meggyőzőnek találta, elindult hát az ajtó felé.

- Most már hallja? - kiáltotta La Motte-né.

- Á, igaz, igaz - mondta az öregasszony. - Megyek már, megyek.

La Motte-né nagy sebesen a kezébe, majd onnét egy fiókba söpörte az ötven dupla aranyat.

Mialatt visszatolta a fiókot, ezt suttogta:

- Rajta, Gondviselés, adj még vagy száz aranyat!

S e szavakat olyan szkeptikus sóvárgással ejtette ki, hogy Voltaire is megmosolyogta volna.

Ezalatt kinyílt az előszobaajtó, s az első szobában férfiléptek hangzottak fel.

A férfi néhány szót váltott Clotilde-dal, de a grófné nem hallotta, mit mondanak, hiába fülelt.

Aztán az ajtó ismét becsukódott, a léptek elhalkultak a lépcsőn, és az öregasszony belépett egy levéllel a kezében.

- Tessék - mondta, s odaadta a levelet az úrnőjének.

A grófné figyelmesen megvizsgálta a kézírást, a borítékot és a pecsétet, aztán felkapta a fejét:

- Inas hozta? - kérdezte.

- Az, asszonyom.

- Milyen libériában?

- Semmilyenben.

- Akkor hát szürke ruhás volt?

- Igen.

- Ismerem ezt a címet - folytatta La Motte-né, s ismét a pecsétre pillantott.

Aztán a lámpához vitte a levelet.

- Kilenc áttört aranyrutával díszített vörös mező. Kinek a címere lehet ez?

Egy pillanatig kutató az emlékezetében, de hiába.

- Akkor hát lássuk a levelet! - suttogta.

Óvatosan kinyitotta, nehogy megrongálja a pecsétet, s olvasni kezdte:

Asszonyom! Akivel sürgősen találkozni óhajtott, holnap este meglátogatja Önt, ha megnyitja előtte ajtaját.

Ez minden?

A grófné lázasan kutató az emlékezetében.

- Annyi mindenkinek írtam - mondta. - Lássuk csak, kiknek is!... Mindenkinek. Vajon férfi vagy nő ez, aki itt válaszol?... Az írásból nem derül ki... jelentéktelen... igazi titkárírás... A stílus? Pártfogó-stílus... lapos és idejétmúlt.

Aztán elismételte:

„Akivel sürgősen találkozni óhajtott...”

- A mondat igyekszik megalázó lenni. Bizonyosan nő írta.

Folytatta:

„...holnap este meglátogatja Önt, ha megnyitja előtte ajtaját.”

- Egy nő így mondta volna: „Várja holnap este.” Férfi írta. És lám, a tegnapi hölgyek mégiscsak eljöttek, pedig nagyúri hölgyek. Nincs is aláírva... Ki a csudának van a címerében vörös mező, kilenc áttört aranyrutával? Ó - kiáltott fel -, hát nekem teljesen elment az eszem? Hát a Rohanoknak, azt a mindenit! Így van, írtam Guéménée úrnak meg Rohan úrnak! Egyikük válaszolt, egyszerűen ez történt... De a címerpajzs nincs négyfelé osztva, tehát a bíboros írta a levelet... Á, Rohan bíboros, ez a szoknyavadász piperkőc, nagyravágyó úriember... eljön La Motte-néhoz, ha La Motte-né megnyitja előtte az ajtaját!... Rendben van, nyugodt lehet, az ajtó nyitva lesz... Mikor is? Holnap este.

Álmodozni kezdett.

- Egy jótékonsági hölgyet, aki száz Lajos-aranyat ad, fogadhat az ember padláslakásban, megfagyaszthatja a hideg kövön a lábát; ő szenvedhet kemény széken, mint Szent Lőrinc a tüzes roston, kivéve, hogy itt tűzről szó sem volt. De az Egyház egyik nagysága, hálósobák ismerője, szívek ura! Nem, nem, a nyomort, amelyet ilyen alamizsnaosztogató látogat meg, több fényűzéssel kell felcífrázni, mint amennyi jó néhány gazdag házában van.

Aztán a cselédjéhez fordult, aki éppen megágyazott neki:

- Jó éjszakát, Clotilde - mondta -, el ne felejtsem felkölteni kora reggel!

Ezzel intett az öregasszonynak, hogy hagyja magára, nyilván, hogy kedvére gondolkodhasson.

Clotilde felpiszkálta a tüzet, amit az imént a hamu alá kapartak, hogy a lakás még nyomorúságosabban fessen, majd becsukta maga mögött az ajtót, és kiment a kamrájába aludni.

Jeanne de Valois egész éjjel terveket szőtt, nem aludt. Az éjjeli mécses világánál ceruzával jegyzeteket készített, azután a másnap felől megnyugodva, hajnali három óra tájt álomba merült. Clotilde sem aludt többet nála, de napkeltekor hűségesen felrázta asszonyát kábult álmából.

A grófné nyolc órára kész lett az öltözéssel, elegáns selyemruhát vett föl, s a haját remek ízléssel fésülte meg.

Nagyúri s egyben szépasszonyos lábbelit húzott, a bal orcájára szépségflastromot ragasztott, s elküldött egy gyaloghintóra emlékeztető kétkerekűért a Pont-aux-Choux utcába.

Szívesebben vett volna egy igazi gyaloghintót, de azért túl messzire kellett volna menni.

A kétkerekűt egy jól megtermett auvergne-i húzta, aki most azt a parancsot kapta, hogy a grófnét a Royale téren tegye le, ahol egy elhagyatott magánpalota egykori földszintjét foglalta el Fingret mester lakásdíszító kárpitos, aki jutányos áron adott el és adott bérbe alkalmi bútorokat meg minden mást.

Az auvergne-i gyorsan elkocogott a járgányával a Saint-Claude utcától a Royale térig.

Tíz perccel azután, hogy kilépett a kapun, a grófné már ott állt Fingret mester raktárában, s ámulatlan méregette a szemét ebben a rablótanyára emlékeztető összevisszaságban.

Képzeljünk el egy körülbelül ötven láb hosszú, harminc láb széles és tizenhét láb magas kocsisínt; a falakon IV. Henrik és XIII. Lajos korának összes falikárpitja megtalálható; a mennyezeten mindenféle felfüggesztett tárgyak erdejében, kitömött gyíkok, templomi lámpák és repülőhalak társaságában alig lehet észrevenni a XVII. századbeli girlandos csillárokat.

A földön szőnyegek és gyékények, tekergőoszlopos vagy szögletes lábú bútorok, faragott tölgyfa ebédlőszekrények, aranyozott karmokkal díszített XV. Lajos-konzolok, rózsaszín damasztal vagy utrechti bársonnyal bevont szófák, heverők, öblös bőrfotelok, amilyeneket Sully szeretett, domborműves ajtószárnyú, rézfogantyús ébenfa szekrények, zománcberakásos vagy porcelán lapú Boulle-féle asztalok, triktrakok, teljesen felszerelt öltözőasztalok, zeneszerszámokat vagy virágokat ábrázoló berakásokkal ékes fiókos szekrények.

Rózsafa és tölgyfa ágyak, rácsosak és baldachinosak, mindenféle függönyök, minden elképzelhető mintával és anyagból, összegabalyodva, zagyván egymásra szórva, egymásba bonyolódva a raktár félhomályában.

Csemlalók, spinétek, hárfák, sistrumok egy kerek asztalon; Malborough kitömött kutyája zománccszemmel.

Aztán mindenféle minőségű ruhanemű: bársonyöltönyök mellett lógó női ruhák; acél, ezüst és gyöngyház kilincsek.

Gyertyatartók, ősök arcképei, szürke színekben festett képek, bekeretezett metszetek, és Vernet utánczóinak tömegesen: Vernet akkoriban nagyon divatos festő volt, a királyné neki mondta olyan kedvesen és finoman:

- El kell ismernem, Vernet úr, hogy Franciaországban egyedül maga képes esőt vagy szép időt csinálni.

14 Fingret úr

Ezek a dolgok kápráztatták el tehát a kispénzü emberek szemét és képzeletét Fingret úrnál, a Royale téren.

A használt áruk eme tömege - s ezt a cégtábla is becsületesen bevallotta, mármint hogy használt cikkekről van szó - így együtt egymás értékét növelte, és együttvéve igencsak tekintélyes összegre rúgott volna, ha valaki az egészet meg akarta volna vásárolni.

La Motte-né csak akkor ébredt tudatára, hogy mi mindene nincs a Saint-Claude utcában, amikor ez a rengeteg gazdagság elé tárult.

Nem volt szalonja, ahová szófákat, foteleket, karosszékeket tehetne.

Nem volt ebédlője, ahol pohárszékek, faliszekrények és tálalók állnának.

Kis társalgója, ahol perzsafüggönyei, egylábú asztalkái és paravánjai lehetnének.

És végül, ami a leginkább hiányzott neki, legyen bár szó szalonról, ebédlőről vagy társalgóról, az a pénz volt, hogy megvehesse a bútorokat abba a bizonyos új lakásba.

Ám a párizsi használtbútor-kereskedőkkel mindig könnyű volt üzletet kötni, s olyan még nem fordult elő, hogy egy szép fiatal nő ott halt volna meg a küszöbükön, mert az ajtó nem nyílt meg előtte.

Párizsban azt, amit az ember nem tud megvenni, bérbe veszi; a „Nézd meg és a tiéd” jelszót a bútorokat bérbe adó kereskedők vetették be a köztudatba.

La Motte-né kiszemelt magának egy boglárkasárga selyemmel bevont garnitúrát, amely az első pillantásra megtetszett neki, s méretet vett róla, abban a reményben, hogy bérbe veheti.

Csak hogy ez a tíz darabból álló garnitúra nem férne be a SaintClaude utcai lakásába.

Az egyetlen megoldás az lenne, ha kibérelné a harmadik emeletet, amely előszobából, ebédlőből, kis szalonból és hálósobából áll.

Akkor a harmadik emeleten fogadná a bíborosok alamizsnáit, a negyediken a jótékonyági intézményekét, azaz fényűzés közepette azoknak a könyöradományait, akik kétkedésből jótékonykodnak, nyomor közepette pedig azoknak az előítélettel terhes személyeknek az ajándékait, akik utálnak olyanoknak adni, akiknek semmi szükségük rá, hogy kapjanak.

Miután a grófné döntött, a raktár sötét sarka felé nézelődött, vagyis oda, ahol a legcsillogóbb pompa kínálkozott a szemnek, a kristályok, aranyozott tárgyak és tükrök felé.

Sipkáját a kezében tartó, türelmetlen képű és enyhén csúfondáros mosolyú párizsi polgár alakját pillantotta meg, amint mutatóujján egy kulcsot pörget.

A használt cikkek eme tisztas öre maga Fingret úr volt, akinek kereskedősegédei jelentették, hogy egy szép hölgy érkezett hozzá gyaloghintón.

Ezek a segédek éppen kint foglalatoskodtak az udvaron rövid daróc- meg gyapjúgöncökben; lábikrájuk csupaszon világított a némileg vidámabb színű térdnadrágjuk alatt. Régi bútorokkal javították a kevésbé régieket, pontosabban antik szófákat, foteleket és szögletes párnákat beleztek ki, kicibálták belőlük a lószőrt meg a tollat, hogy azzal majd a bútorok utódait tömjék ki.

Az egyik a lószőrt kártolta, bőkezűen keverte belé a kenderkócot, s a keverékkel egy új bútort tömött feszesre.

Egy másik a még jó karosszékeket tisztította.

Egy harmadik illatos szappanokkal kitisztított szöveteket vasalt.

És ezekkel az ócska kellékekkel olyan szép használt bútorokat fabrikáltak, amilyeneket most La Motte-né csodált éppen.

Fingret úr észrevette, hogy a vevője megláthatja a segédei ügyködését, és az alkalmi vételt esetleg nem az ő érdekeinek megfelelően fogja majd fel, becsukta hát az udvarra nyíló üveges ajtót, mondván, hogy még a hölgy szemébe megy a por...

- Nos tehát, kedves...

Elhallgatott.

- De la Motte Valois grófné - felelte könnyedén Jeanne.

Erre a jól hangzó címre Fingret úr íziben zsebre vágta a kulcsát, és odament az asszonyhoz.

- Ó, itt igazán semmi olyasmi nincs, ami asszonyomnak megfelelhet. Van nekem új, szép, csodálatos árum. Nehogy azt higgye a grófné, hogy mivel a Fingret cég a Royale téren van, nincs ugyanolyan szép bútora, mint a király bútorkereskedőjének. Hagyja ezeket, asszonyom, nagyon kérem, és jöjjön át velem a másik üzlethelyiségbe!

Jeanne elpirult.

Mindazt, amit itt látott, olyan gyönyörűnek találta, hogy álmában sem remélte, hogy az övé lehet.

Nyilván hízelgett neki, hogy Fingret úr oly kedvező képet alakított ki róla, ám nagyon is tartott tőle, hogy túlbecsüli a lehetőségeit.

Máris megbánta, hogy nagy gőgösen nem mint egyszerű polgárasszony mutatkozott be.

De az ügyes ember a legkínosabb helyzetet is a maga javára tudja fordítani.

- Nem, uram, eszem ágában sincs újat venni - mondta.

- Asszonyom nyilván valami kis szerelmi fészket kíván bebútorozni.

- Ahogy mondja, uram, szerelmi fészket. Nos, akkor már érti is, hogy az ember egy ilyen lakást...

- Tökéletesen. Válasszon, asszonyom - felelte Fingret, hiszen párizsi kereskedő lévén ravasz ember volt, aki nem csinál hiúsági kérdést abból, hogy inkább újat adjon el, mint ócskát, ha ez utóbbin ugyanannyit nyer, mint az előbbin.

- Például az a kis boglárkaszínű bútor ott... - kezdte a grófné.

- Ó, de hiszen ez igazán jelentéktelen garnitúra, csupán tíz darabból áll.

- Kicsi a szoba is - vágta rá a grófné.

- Teljesen új, amint asszonyom is láthatja.

- Új... ahhoz képest, hogy használt.

- Úgy bizony - mondta Fingret nevetve. - Így, ahogy van, nyolcszáz frank.

Az ár hallatán a grófné összerándult; hogyan vallhatná be, hogy a Valois-k leszármazottja megelégedne egy használt bútorral, de nem tud érte nyolcszáz frankot fizetni.

- De hát ki beszélt magának vételről, uram? - kiáltotta. - Honnét veszi, hogy én meg akarom, venni ezeket az ócskaságokat? Bérelni akarom őket, és még így is...

Fingret elfintorodott, mert az üzlet lépésről lépésre soványodott. Nem volt itt már szó sem új bútorról, sem használt bútor eladásáról, hanem csak bérletről.

- Tehát ezt a boglárkaszínű garnitúrát parancsolja? - kérdezte. - Egy évre?

- Nem, egy hónapra. Egy vidéki lakást kell bebútoroznom.

- Száz frank egy hónapra - mondta Fingret.

- Gondolom, tréfál, uram, mert ezen az alapon nyolc hónap alatt az enyém a bútor.

- Úgy van, grófné.

- Nahát! És?

- Nos, asszonyom, ha a magáé lenne, nem lenne az enyém, következésképpen nem kellene azzal foglalkoznom, hogy helyrehozassam, felfrissítsem, ezek ugyanis mind költséges dolgok.

La Motte-né eltöprengett.

„Havi száz frank igazán sok - gondolta -, de gondoljuk csak végig a dolgot! Vagy túl drága lesz egy hónapra, és akkor visszaadom a bútorokat, a kárpitosnak meg meglesz rólam a véleménye, vagy egy hónap múlva olyan helyzetben leszek, hogy új bútort rendelhetek magamnak. Úgy számoltam, hogy öt-hatszáz frankot költök erre; játszottunk nagyban, költsünk el száz tallért!”

- Kérem ezt a boglárkaszínű szalongarnitúrát a hozzávaló függönyökkel - szólt.

- Igen, asszonyom.

- És a szőnyegek?

- Erre tessék!

- Mit ajánlana egy másik szobába?

- Ezeket a zöld, támla nélküli, párnázott padokat, ezt a tölgyfa; szekrényt, ezt a görbe lábú asztalt, meg hozzá a zöld damasztfüggönyöket.

- Jó. És egy másik hálósobához?

- Szép, széles kényelmes ágyat, rózsaszínnel és ezüsttel hímzett bársony ágytakaróval, kék függönyöket, enyhén gótikus, de gazdag, aranyozott kandallókészletet.

- Öltözőszoba?

- A hozzávaló csipkék Mechelenből valók. Nézze csak meg, asszonyom. Finom berakásokkal díszített komód, hasonló ruhásszekrényke, kárpitozott szófa ugyanolyan székekkel, elegáns kandallóval, amely Pompadourné choisyi hálósobájából származik.

- És mindezt mennyiért?

- Egy hónapra?

- Igen.

- Négyszáz frank.

- Nézze csak, Fingret úr, nagyon kérem, ne tévesszen össze valami varrólánykával. A magamfajta nem lehet díszes rongyokkal elkápráztatni. Gondolja csak el, kérem, hogy havi négyszáz frank évi négyezer-nyolcszázra rúg, és hogy ezért az árért teljesen bebútorozott villát bérelhetek.

Fingret a füle tövét vakarta.

- Elment a kedvem a Royale tértől - folytatta a grófné.

- Ne ejtsen kétségbe, asszonyom!

- Akkor tegyen ellene! Az egészért nem adok többet száz tallérnál.

Jeanne ezeket az utolsó szavakat olyan felsőbbbségesen ejtette ki, hogy a kereskedőnek ismét a jövő jutott az eszébe.

- Rendben van, asszonyom - mondta.

- Mégpedig egy feltétellel, Fingret úr.

- Igen?

- Hogy ma délután háromig minden a helyén lesz, el lesz rendezve abban a lakásban, amelyet majd megjelölök.

- De asszonyom, tíz óra van, éppen most üt tízet az óra!

- Igen vagy nem?

- Hová kell szállítani, asszonyom?

- A Saint-Claude utcába, a Marais negyedbe.

- Ide egy ugrásra?

- Ahogy mondja.

A bútorkereskedő kinyitotta az udvari ajtót, és nagy hangon elrikkantotta magát: „Sylvain! Landry! Rémy!” Három kereskedősegéd futott oda igen boldogan, amiért ürügyük akadt, hogy abbahagyják a munkát, meg hogy megnézzék maguknak a szép hölgyet.

- A targoncákat, uraim, a kézikocsikat! Rémy, maga felrakodja a boglárkaszínű bútort. Sylvain, az előszobát a kézikocsiba, maga, Landry, mivel gondosabb ember, a hálósobát pakolja fel.

- Intézzük el a számlát, asszonyom; ha nincs ellenére, aláírom az elismervényt.

- Tessék, hat dupla Lajos-arany - mondta a grófné -, meg egy sima. Adjon vissza belőle.

- Parancsoljon, két hatfrankos tallér, asszonyom.

- Az egyiket ezeknek az uraknak fogom adni, ha rendesen elvégzik a munkájukat - folytatta a grófné.

Aztán megadta a címét, és visszaült a gyaloghintóba.

Egy óra múlva már ki is bérelte a harmadik emeleti lakást, két óra sem telt el, és már bútorozták a szalont, az előszobát és a hálósobát, s aggatták fel a függönyöket.

A hatfrankos tallért megkapta Landry, Rémy és Sylvain úr.

Átalakították a lakást, megtisztították az ablakokat, begyűjtöttak a kandallókba, és Jeanne nekilátott az öltözködésnek. Két óra hosszát élvezte a boldogságot; járkált a kellemes melegben a puha szőnyegen, és kéjjel lélegezte be a japán vázákban pompázó violacsokrok bódító illatát.

Fingret nem feledkezett meg az aranyozott gyertyatartó karokról s a tükrök mellett kétoldalt üvegfüzérek bontották fel a viaszgyertyák fényét; a szivárvány minden színében csillámlottak.

Tűz, virág, gyertyák: Jeanne igyekezett őexcellenciája tiszteletére minél gyönyörűbbé varázsolni ezt a kis illatos édent.

Még arra is ügyelt, hogy a kacéran félig nyitva hagyott hálószaabajtón át meleg fényű, vörös tűz látványa csalogasson, melynek fényében meg-megcsillan a karosszékek lába, az ágy fája és Pompadourné tűzkutyája, melynek szörnyfejein nyugodott egykor a márkiné csinos lába.

Jeanne kacérsága azonban nem csak idáig terjedt.

Lobogó lángok világították meg a sejtelmes hálószoabát, lengedező illatok árulkodtak a nőről, a nő megjelenése pedig előkelő fajtáról, szépségről, szellemről, egy eminenciás úrhoz méltó ízlésről árulkodott.

Jeanne olyan kényes ízléssel öltözködött fel, hogy az La Motte-ot, távollévő férjét, bizonyosan gyanakvással töltötte volna el. Az asszony méltó volt a lakáshoz és a Fingret-től bérelt bútorokhoz.

Könnyű vacsorát evett, hogy megőrizze szelleme frissességét és halvány arcszínét, aztán elnyúlt egy kényelmes, nagy karosszékekben, a tűz mellett a hálószoabában.

Kezében könyvvel, lábát egy puffon nyugtatva hallgatta az ingaóra ingájának pengését meg a Marais negyed sivatagi nyugalját csak hébe-hóba zavaró kocsik távoli robogását.

Várt. Az óra kilencet, tízet, majd tizenegyet ütött; senki sem jött, sem kocsin, sem gyalog.

Tizenegy óra! Pedig ez a széptevő papok órája, akik jótékony hajlamaikat egy körúti vacsorán már kiélvezték, s mivel alig kőhajításnyira vannak a Saint-Claude utcától, éppen most örvendeznek magukban, hogy olyan emberségesek, jóságosak és irgalmasak - ráadásul olcsón.

Vészjóslóan éjfél ütött a Filles-du-Calvaire templom órája.

Se pap, se kocsi; a gyertyák fénye sápadozni kezdett, némelyik áttetsző réteggel vont be aranyozott sárgaréz tartóját. A tűzből csak parázs s végül hamu maradt. A két szoaában trópusi hőség uralkodott.

A kiöltözött öreg cseléd zsémbelt, zsörtölődött; sajnálta a pöffeszkedő szalagokkal felcícomázott bóbítáját, melyen maradandó nyomokat hagyott az olvadt viasz meg a korom. Az asszonyság ugyanis el-elbóbiskolt az előszoaában, s félrenyaklott feje túlságosan közel került a gyertyához.

Fél egykor Jeanne tajtékozva felpattant a fotelból, kinyitotta az ablakot, kihajolt s végigpásztázta az utcát a tekintetével.

A negyed olyan nyugodt volt, mint a világ teremtése előtt.

Jeanne levetköztette magát, s elküldte a cselédasszonyt, akinek a kérdezősködése már nagyon a terhére volt.

És a selyemkárpitjai között, a szép függönyök alatt, a remek ágyban, egyedül, bizony nem aludt jobban, mint előző éjszaka, mert előző éjszaka boldogabb volt az álma: az a reményből született.

De Jeanne nem hagyta, hogy leteperje a csüggedés, és mentséget bőven talált a bíborosnak.

Először azt, hogy a bíboros bíboros, királyi főalamizsnás, ezer és ezer halasztást nem tűrő ügyet kell elintéznie, melyek mind fontosabbak, mint a Saint-Claude utcai látogatás.

Aztán azt, hogy a bíboros nem is ismeri Valois grófnét, s ez őrá, Jeanne-ra nézve nagyon is vigasztaló. Ó, egészen más lenne a helyzet, ha Rohan úr már járt volna nála!

Ezt a botcsinálta indokolást azonban bizonyítani kellett.

Jeanne kiugrott az ágyból, meggyújtotta az éjjeli mécsest, s hosszasan nézte magát a tükörben.

A vizsgálódás után elmosolyodott, elfújta a gyertyát, és visszafeküdt. Órajta semmi se múlik.

15 Rohan bíboros

Másnap, mintha mi sem történt volna, Jeanne újrakezdte a lakás meg a maga csinosítását.

A tükör az éjjel elárulta neki, hogy Rohan úr el fog jönni, ha már hallott róla.

Éppen hetet ütött az óra (a szalonban már nagyban lobogott a tűz), amikor a Saint-Claude utcán egy hintó gördült lefelé.

Jeanne-nak még nem volt ideje az ablakhoz szaladgálni és türelmetlenkedni.

A hintóból hosszú köpenybe burkolózó férfi szállt ki, és bement a házba. A hintó visszahúzódott a szomszédos kis utcába.

Hamarosan megszólalt a csengő, és La Motte-né szíve akkorát dobbant, hogy tán kívül is hallani lehetett.

De Jeanne elszégyellte magát, amiért ilyen oktanul reménykedik, csendet parancsolt a szívének; sebtiben megigazította a hímzett terítőt az asztalon, egy új dal kottáját a csembalón és egy újságot a kandalló sarkán.

Néhány másodperc múlva Clotilde jelentette a grófnénak:

- Az a személy van itt, aki tegnapelőtt írt.

- Vezesse be!

Selyembe-bársonyba öltözött, büszke tartású, könnyű léptű, szálfatermetű szép férfi lépett be.

Jeanne-t kellemetlen meglepetésként érte, hogy a *személy* megőrizte *inkognitóját*. De okos nő lévén úgy döntött, hogy ebből is előnyt kovácsol.

- Kihez van szerencsém? - kérdezte, s nem úgy bókolt, ahogy egy pártfogolthoz, hanem ahogy egy pártfogóhoz illik.

A herceg a szalonajtóra nézett, hogy kiment-e az öregasszony.

- Rohan bíboros vagyok - válaszolta.

Erre aztán La Motte-né úgy csinált, mintha elpirulna, és alázatos zavarában olyan bókot vágott ki, amilyen a királyoknak jár.

Aztán rámutatott egy karosszékre, de ahelyett, hogy ő maga székre ült volna, amint az etikett előírja, a nagy öblös fotelba ereszkedett.

Amikor a bíboros látta, hogy kényelembe helyezkedhet, kalapját az asztalra tette, és Jeanne szemébe nézett, aki szintén egyenesen őt nézte.

- Igaz tehát, kisasszony...

- Férjnél vagyok - vágott a szavába Jeanne.

- Bocsánat... elfelejtettem... Szóval igaz, asszonyom?...

- A férjemet La Motte grófnak hívják, nagyuram.

- Igen, hogyne, a királynak vagy a királynénak a testőre, ugye?

- Igen, nagyuram.

- És maga, asszonyom, csakugyan született Valois?

- Igen, nagyuram, Valois-vér vagyok.

- Nagy név - mondta a bíboros egyik lábát a másikon átvetve -, ritka, kihalt név.

- Kihaltak nem kihalt, nagyuram - mondta az asszony -, mivel engem is így hívnak, és van egy bátyám, Valois báró.

- Elismerték?

- Nincs rá szükség, hogy elismerjék, nagyuram; a bátyám, akár gazdag, akár szegény, az marad, akinek született, Valois bárónak.

- Kérem, mesélje el a történetét. Érdekel a sorsa.

Jeanne egyszerűen, könnyedén elmesélte, amit az olvasó már tud.

A bíboros hallgatta és nézte.

Nem vette a fáradságot, hogy titkolja érzéseit. Minek is: nem hitt sem Jeanne érdemeiben, sem kiválóságában; szépek és szegénynek látta; nézte őt, és ez elég volt.

Jeanne mindent észrevett, és kitalálta jövőbeli pártfogójának aljas gondolatát.

- Nos, igen - mondta Rohan bíboros fesztelenül -, valóban szerencsétlen sorsa volt.

- Nem panaszkodom, nagyuram.

- Én is úgy látom, hogy túlon túl sanyarúnak festették le a helyzetét. - Körülnézett. - Kényelmes, kellemesen berendezett lakás.

- Egy varrólánynak az - felelte keményen Jeanne, aki már alig várta, hogy a lényegre térjenek.

- Az, nagyuram.

A bíboros felkapta a fejét.

- Hogyan? - kérdezte. - Maga ezt a bútort egy varrólány lakásába illőnek tartja?

- Nem hiszem, hogy nagyuram hercegnőhöz méltónak ítéli - felelte Jeanne.

- Maga pedig hercegnő - mondta a férfi árnyalatnyi gúnnyal, melyet csak a rendkívül kifinomult elmék vagy a legelőkelőbb családok tagjai tudnak úgy a beszédükbe keverni, hogy ne lehessen a szemtelenség vádjával illetni őket.

- Én Valois-nak születtem, nagyuram, éppúgy, mint maga Rohannak. Csak ennyit mondhatok - szólt Jeanne.

És ezeket a szavakat a lázadó szerencsétlenség finom méltóságával ejtette ki, annak a nőnek a méltóságával, aki úgy érzi, félreismerik; ezek a szavak olyan derűsek és egyúttal olyan fensőbbeségesek voltak, hogy nem sértették ugyan a bíboros hercegi méltóságát, de mint férfinak a szívéig hatoltak.

- Asszonyom - mondta -, megfeledkeztem róla, hogy bocsánatkéréssel kellett volna kezdenem. Azt írtam, hogy tegnap idejövök, de Versailles-ban volt dolgom, fogadnom kellett Suffren urat. Le kellett tehát mondanom róla, hogy láthassam magát.

- Nagyuram még így is túlságosan megtisztel, hogy ma rám gondolt, és La Motte gróf, a férjem, még sokkal inkább el lesz keseredve, hogy ott kell lennie száműzetésben, ahová a nyomor kényszeríti, mivel ez a száműzetés megfosztja egy ilyen magas rangú látogatóval való találkozástól.

A bíboros felfigyelt a férj szóra.

- Egyedül él, asszonyom? - kérdezte.
  - Egyedül, nagyuram.
  - Derék dolog egy fiatal, bájos asszonytól.
  - Egyszerű dolog, nagyuram, egy olyan asszonytól, aki minden más társaságban kívülálló lenne, csak abban nem, amelyiktől a szegénysége eltávolítja.
- A bíboros hallgatott egy darabig.
- Ha nem tévedek, a családfakutatók nem vonják kétségbe a származását?
  - És nekem mi hasznom ebből? - kérdezte megvetően Jeanne, miközben bájos mozdulattal megigazította a halántékán a pici, kibodorított, rizsporos huncutkákat.
- A bíboros közelebb húzta a karosszékét, mintha csak a tűzhöz akarta volna odatartani a lábát.
- Azért jöttem, asszonyom, hogy megtudjam, miben segíthetek - mondta.
  - Ó, semmiben, nagyuram.
  - Hogyan semmiben?
  - Eminenciád már így is túlságosan kitüntet.
  - Beszéljünk őszintén!
  - Ennél már nem lehetek őszintébb, uram.
  - Az imént még panaszkodott - mondta a bíboros és körülnézett, talán hogy emlékeztesse Jeanne-t, hogy mit mondott a varrólányokhoz illő bútortzatról.
  - Valóban panaszkodtam. De... úgy látom, hogy eminenciád alamizsnát akar adni...
  - Ó, asszonyom!
  - Nem is mást. Eddig alamizsnát kaptam, de ezentúl nem fogok.
  - Ez mit jelent?
  - Nagyuram, én annyira meg vagyok alázva, hogy ezt tovább nem tűrhetem.
  - Ne forgassa ki a szavakat, asszonyom! A bajban az ember nem veszti el a becsületét...
  - Még akkor se, ha olyan nevet visel, mint én? Maga talán képes volna koldulni, Rohan úr?
  - Én nem magamról beszélek - mondta a bíboros fensőbbiséggel, egyszerismind zavartan.
  - Én csak kétféle koldulást ismerek, nagyuram: vagy hintóban, vagy a templom kapujában; vagy bíborban-bársonyban vagy condrákban. Nos, nemrég még nem hittem volna, hogy meglátogat, azt hittem, elfeledkezett rólam.
  - Hát tudta, hogy én írtam magának? - kérdezte a bíboros.
  - Természetesen láttam a levél pecsétjén a címerét.
  - S mégis úgy tett, mintha nem ismerne.
  - Mivel nem tisztelt meg vele, hogy bejelentse magát.
  - Tetszik nekem a büszkesége - mondta felvillanyozva a bíboros, és kedvtelve, figyelmesen nézegette Jeanne élénken csillogó szemét, büszke arcvonásait.

- Szóval, mielőtt meglátogatott volna - folytatta Jeanne -, úgy döntöttem, hogy levetem a nyomoromat leplező, a nevem meztelenségét eltakaró, nyomorúságos köpönyeget, és mint minden rendes keresztyén koldusasszony, rongyokban koldulom össze a kenyeremet, mégpedig nem a járókelők gőgjére, hanem könnyörületes szívére apellálva.

- Remélem, asszonyom, nincsenek igazi nehézségei?

Jeanne nem válaszolt.

- Csak van valami földje, még ha jelzáloggal terhelt is; családi ékszerek: mint ez itt például?

Arra a kis dobozra mutatott, amellyel a fiatalasszony finom vonalú fehér ujjai játszadoztak.

- Ez? - kérdezte Jeanne.

- Szavamra, eredeti darab. Megengedi? - kérdezte, és kézbe vette.

- Nicsak, egy arckép! - kiáltotta meglepődve.

- Ismeri ennek a képnek az eredetijét? - kérdezte Jeanne.

- Mária Terézia.

- Mária Terézia?

- Az, az osztrák császárnő.

- Ne mondja! - kiáltotta Jeanne. - Komolyan ő az?

A bíboros még alaposabban megnézte a dobozt.

- Honnét való? - kérdezte.

- Egy hölgy hagyta itt tegnapelőtt.

- Magánál?

- Nálam.

- Egy hölgy?

És a bíboros ismét élénk érdeklődéssel nézegette a dobozt.

- Rosszul mondom, nagyuram - mondta a grófné -, két hölgy volt.

- És az egyik hölgy adta magának ezt a dobozt? - kérdezte a férfi gyanakodva.

- Nem, nem adta nekem.

- Akkor hát hogy került magához?

- Itt felejtette.

A bíboros elgondolkodott, de annyira, hogy az már nyugtalanítani kezdte és óvatosságra intette Valois grófnőt.

Aztán a bíboros felemelte a fejét, és figyelmesen a grófnéra nézett.

- És hogy hívják azt a hölgyet? Ugye, megbocsát, hogy ezt megkérdezem magától - mondta -, higgye el, hogy szégyenkezem is miatta, és úgy érzem magam, mint egy vizsgálóbíró.

- Valóban különös kérdés - mondta La Motte-né.

- Talán tapintatlan, de különösnek nem nevezném.

- Ismétlem, különös. Ha ismerném azt a hölgyet, aki a dobozt itt felejtette...

- Nos?
- Nos, akkor már visszaküldtem volna neki. Nyilván ragaszkodik a dobozhoz, és nem szeretnék kétnapi idegeskedéssel fizetni a kedves látogatásáért.
- Így hát nem ismeri...
- Nem. Csupán annyit tudok, hogy egy jótékonyági intézmény főnökasszonya...
- Párizsból?
- Versailles-ból...
- Versailles-ból?... Egy jótékonyági intézmény főnökasszonya?...
- Nagyuram, én nőktől elfogadom a segítséget, egy nő nem aláz meg egy másik szegény asszonyt, ha segít rajta, és ez a hölgy, akit jólelkű emberek felvilágosítottak a helyzetemről, száz Lajos-aranyat tett a kandallóm párkányára, amikor meglátogatott.
- Száz aranyat! - mondta döbbenet a bíboros. Aztán látva, hogy megsértette Jeanne érzékenységet (az asszony szinte hátrahőkölt), hozzátette:
- Bocsánat, asszonyom, nem az döbbenett meg, hogy magának ilyen összeget adott valaki. Ellenkezőleg, a könyörületes embereknek igenis törődniük kell magával, és a maga származása szinte kötelezővé teszi, hogy segítsenek. Csupán a „jótékonyági hölgy” elnevezés lep meg; a jótékonyági hölgyek általában kisebb alamizsnát szoktak adni. Le tudná írni nekem ezt a hölgyet, grófnő?
- Nehezen, nagyuram - felelte Jeanne, hogy még inkább felajzza a másik kíváncsiságát.
- Hogyhogy nehezen? Hiszen itt volt.
- Persze hogy itt volt. A hölgy valószínűleg nem akarta, hogy felismerjék, így az arcát bő csuklyába rejtette; különben pedig tetőtől talpig bundában volt. De azért...
- A grófné úgy tett, mintha kutatna az emlékezetében.
- De azért?... - ismételte a bíboros.
- Mintha láttam volna... De nem merem bizton állítani, nagyuram.
- Mit látott?
- Hogy kék szeme volt.
- És a szája?
- Kicsi, bár az ajkai duzzadtak, főleg az alsó.
- Magas volt vagy közepes termetű?
- Közepes.
- A keze?
- Tökéletes.
- A nyaka?
- Hosszú, vékony.
- Az arckifejezése?
- Szigorú, nemes.

- A beszéde?
- Mintha kicsit zavarban lett volna. Ismeri ezt a hölgyet, uram?
- Honnan ismerném? - felelt indulatosan a főpap.
- Csak a sok kérdése miatt gondoltam, nagyuram, meg aztán a jótekonyságot gyakorló emberek egymás iránti rokonszenve is kihallatszik a szavaiból.
- Nem, asszonyom, téved. Nem ismerem.
- De ha mégis gyanítaná, uram?...
- Miből gyanítaná?
- Például ebből az arcképből.
- Ó, persze, a kép... - vágta rá gyorsan a bíboros, aki félt, hogy máris túl sok gyanakvásra adott okot.
- Nos, a kép, nagyuram?
- Nos, most is azt hiszem, hogy...
- Hogy Mária Terézia császárnő képe, ugyebár?
- Azt hiszem, igen.
- Így hát azt gondolja?...
- Azt gondolom, hogy egy osztrák hölgy látogatta meg, azok egyike, akik ezeket a segélyegyleteket alapították...
- Versailles-ban?
- Igen, asszonyom, Versailles-ban.

A bíboros elhallgatott, de látszott rajta, hogy még mindig kételkedik, és hogy ez a doboz a grófné házában a királyné iránt érzett összes régi gyanakvását felkeltette.

Jeanne viszont hiába igyekezett, nem talált magyarázatot a herceg gondolatainak valódi hátterére, csak annyit érzett, hogy ez a gondolat egyértelműen hátrányos rá nézve, s a legjobb esetben is arra utal, hogy ő csapdát akar állítani neki.

Azt mindenki tudhatta, hogy a bíboros milyen élénk érdeklődést tanúsít a királyné dolgai iránt, hiszen ez az udvari pletyka már rég túl volt az „állítólag” állapotán, kiszivárgott, s a királyné bizonyos ellenségei mindent megtettek, hogy szítsák az ellenségeskedést a királyné és a főalamizsnás között.

Hogyan kerülhetett az alamizsnakolduló Jeanne kezébe Mária Terézia arcképe, a doboz, amelyet a királyné mindig magánál hordott, s amelyet a bíboros százszor is látott a kezében?

A királyné valóban eljött ide, ebbe a szegényes kis lakásba?

Lehetséges, hogy Jeanne valóban nem ismerte meg? Vagy valami okból titkolja, hogy milyen kitüntetés érte?

A főpap nemigen hitte.

Már előző nap is gyanakodott. A Valois név már megtanította, hogy óvakodjék, és tessék, most nem egy szegény asszonyról van szó, hanem egy hercegnőről, akinek a királyné szemé-lyesen hozza el a kézzelfogható jótekonyságot.

Mária Antónia ennyire könnyőreletes szívű volna?

Míg a bíboros imígyen tőpregett, Jeanne egy pillanatra sem vette le róla a szemét, egyetlen érzelemmegnyilvánulása sem maradt titok előtte, bár közben a kínok kínját állta ki. Mert hiszen így van ez: azoknak, akik tele vannak hátsó gondolatokkal, valóságos mártíromságot kell kiállniok, ha azok gyanakvását látják, akiket a tiszta igazságról akarnak meggyőzni.

Mindkettejüknek kínos volt a csend; végül a bíboros újabb kérdéssel törte meg:

- És azt a hölgyet meg tudta figyelni, aki a jőtevőjét idekísérte?

- Ó, őt igazán jól láttam - mondta a grófné. - Magas, szép nő, határozott arcvonásai, csodaszép bőre és szoborszerű alakja van.

- És a másik hölgy nem szólította a nevén?

- De bizony, egyszer, de akkor is csak a keresztnévén.

- És mi a keresztnéve?

- Andrée.

- Andrée! - kiáltotta a bíboros, és megremegett.

La Motte grófné erre a mozdulatra is felfigyelt.

A bíboros most már tudta, mihez tartsa magát, az Andrée név minden kétségét eloszlatta.

Valóban: két nappal ezelőtt híre kelt, hogy a királyné Párizsba jött Taverney kisasszonnyal. Versailles-ban olyasmit is fecsegték, hogy későn ért haza, a kapukat zárva találta, és a király meg a királyné között házastársi veszekedés zajlott le.

A bíboros fellélegzett.

A Saint-Claude utcában sem csapdától, sem összeesküvéstől nem kell tartania. La Motte-né olyan szépnek és tisztának tűnt most a szemében, mint a földre szállt angyal, ennek ellenére egy utolsó próbát akart tenni. A herceg diplomata volt.

- Grófné - mondta -, bevallom, hogy egyvalami rendkívül megdöbbsent.

- Micsoda, nagyuram?

- Az, hogy a maga nevével és címeivel nem a királyhoz fordult.

- A királyhoz?

- Hozzá.

- De nagyuram, én a királynak vagy húsz kérvényt, vagy húsz folyamodványt nyújtottam be.

- Eredménytelenül?

- Eredménytelenül.

- De ha a király nem is, a királyi ház összes vérbeli hercege válaszolt volna a fellebbezéseire. Az orléans-i herceg például könnyőreletes szívű férfiú, meg aztán gyakran szereti azt tenni, amit a király nem.

- Többször is folyamodtam őfenségéhez, az orléans-i herceghez, uram, de mindhiába.

- Mindhiába! Ez megdöbbsentő.

- Tudja, uram, ha az ember nem gazdag, és nincsenek pártfogói, a folyamodványai már a hercegek előszobájában elkallódnak.

- Na és Artois gróf? A tékozló ember gyakran nagylelkűbb, mint a jótékonykodó.
  - Artois grófjával is úgy jártam, mint őfelségével, az orléans-i herceggel vagy őfelségével, Franciaország királyával.
  - Ott vannak a király nénjei. Ha ők se adtak magának kedvező választ, grófné, akkor nagyon rossz emberismerő vagyok.
  - Pedig ők se voltak kegyesek hozzám, nagyuram.
  - Egyszerűen nem tudom elképzelni, hogy Erzsébet, a király nővére, érzéketlen szívű volna.
  - Nem is az, nagyuram, őfensége a kérvényem láttán megígérte, hogy fogad, de miután beszélt a férjemmel, valami miatt soha többé nem méltatott válaszra, hiába folyamodtam hozzá.
  - Roppant különös - mondta a bíboros. Aztán hirtelen, mintha csak abban a pillanatban jutott volna eszébe, felkiáltott:
  - Jó ég! Pont őt felejtettük el!
  - Kit?
  - Azt a személyt, akihez legelőször kellett volna fordulnia.
  - És ki legyen az?
  - A kegyek osztogatója, aki még soha nem tagadott meg megérdemelt segítséget. A királyné!
  - A királyné?
  - Igen, őhozzá kellett volna fordulnia. Találkozott már vele?
  - Soha - felelte Jeanne.
  - Nem juttatott el folyamodványt a királynéhez?
  - Nem.
  - Nem próbálta meg elérni, hogy őfelsége fogadja magát?
  - Megpróbáltam, de nem sikerült.
  - Akkor legalább igyekeznie kellett volna, hogy az útjába kerüljön, hogy felfigyeljen magára, az udvarba hívassa. Ez is egy lehetőség lett volna.
  - Soha nem használtam ki.
  - Ez hihetetlen, asszonyom.
  - Én csak kétszer voltam Versailles-ban, és mindössze két személlyel találkoztam. Az egyik Louis doktor volt, aki szerencsétlen édesapámat ápolta az Hôtel-Dieu-ben, a másik meg Taverney báró, akihez beajánlottak.
  - Mit mondott magának Taverney úr? Ő igazán egyengethette volna az útját a királyné felé.
  - Azt válaszolta, hogy ügyetlen vagyok.
  - Hogyhogy?
  - Mert a király jóindulatától olyan rokonság elismerését követelem, ami természetesen ellenérzést kelt őfelségében, mivelhogy a szegény rokonnak senki sem örül.
  - Ez valóban az önző, durva lelkű báróra vall - mondta a herceg.
- Aztán eltöprengett Andrée látogatásán a grófnénál.

„Különös - gondolta -, az apa elzavarja a kérelmezőt, a királyné meg egyenest a kérelmezőhöz viszi annak az apának a lányát. Valami rejtély búvik meg ebben az ellentmondásban.”

- Nemesi becsületszavamra! - mondta aztán hangosan -, csodálkozom, hogy azt kell hallanom egy kérelmezőtől, a legmagasabb rangú nemesség egyik hölgyétől, hogy soha nem látta sem a királyt, sem a királynét.

- Hacsak nem festményen - mondta Jeanne mosolyogva.

- Nos - kiáltott a bíboros, immár meggyőződve a grófné jóhiszeműségéről és őszinteségéről -, ha kell, magam viszem magát Versailles-ba, s megnyitatom maga előtt a kapukat.

- Ó, nagyuram! - kiáltott fel örömmel a grófné.

A bíboros odament hozzá.

- Majd meglátja - mondta -, hogy rövid időn belül maga lesz a társaság középpontja!

- Ó, bárcsak úgy lenne! - mondta Jeanne bűbájos sóhajjal. - Komolyan gondolja?

- Bizonyos vagyok benne.

- Félek, hogy csak hízeleg, nagyuram - felelte Jeanne, és mereven a szemébe nézett.

És valóban, ez a hirtelen változás joggal lepte meg a grófnét, hiszen az imént, alig tíz perce, a bíboros még hercegi fölényének magasából beszélt vele.

Jeanne pillantása úgy röppent felé, mint nyílhegy az íjból, s most a bíborosnak mind a szívét, mind az érzékiségét eltalálta. Ambíció vagy vágy tüze égett a pillantásban; mindenesetre tűz volt benne.

Rohan értett a nőkhöz, és nagy tapasztalatai voltak, most mégis el kellett ismernie, hogy kevés ilyen hódító asszonnyal volt dolga.

„Nahát - gondolta a diplomáciai pályára szánt udvaronc módjára -, szavamra, igazán rendkívüli eset vagy rendkívüli szerencse volna, ha ez a találkozás egy agyafűrt kis bestia álarcában tetszelgő tisztességes asszonnyal egyúttal ugyanennek a nyomorgó asszonynak a teljhatalmú pártfogójával is összehozna.”

- Nagyuram - szólalt meg a szirén -, néha úgy elnémul, hogy megrémít. Bocsásson meg, hogy szóvá teszem.

- Mitől rémül meg? - kérdezte a bíboros.

- Attól, nagyuram, hogy az olyan férfi, mint maga, csak kétféle nő társaságában tekint el az udvariasságtól.

- Jézusom, grófné, mit akar mondani? Megrémit!

Megfogta a grófné kezét.

- Igen, kétféle nővel nem udvarias.

- Mégpedig?

- Azzal, akit szeret, és azzal, akit egy cseppet se becsül.

- Pirulok a szégyentől, grófné. Talán udvariatlan voltam magához?

- De mennyire!

- Jaj, ne mondja, az borzasztó volna!

- Pedig úgy van, nagyuram. Szeretni nem szerethet; arra pedig ez idáig nem adtam okot, hogy lebecsüljön.

A bíboros megfogta Jeanne kezét.

- Ó, grófné, igazán mondom, úgy beszél, mintha megsértődött volna valamiért.

- Nem, nagyuram, mert még nem érdekelt ki a haragom.

- És soha nem is fogom kiérdekelni, hiszen most, hogy láthattam, megismerhettem, tudom, hogy kivel van dolgom.

„Lám, nem csapott be a tükröm!” - gondolta Jeanne.

- A mai naptól kezdve gondoskodom magáról.

- Na, tessék! - mondta a grófné, aki még nem húzta ki kezét a bíboros kezéből.

- Tessék?

- Ne beszéljen pártfogásról.

- Isten óvjon, hogy kiejtsem a számon ezt a szót. Nem magát, hanem engem alázna meg.

- Akkor hát, bíboros úr, egyezzünk meg valamiben, ami rendkívüli módon legyezné a hiúságomat.

- Máris megegyeztünk.

- Egyezzünk meg abban, nagyuram, hogy maga udvariassági látogatást tett La Motte Valois asszonyánál. Pusztán csak udvariassági látogatást.

- Akkor viszont nem is kevesebbet, mint udvariassági látogatást - felelte a gáláns bíboros.

Majd Jeanne kezét az ajkához vonta, és elég hosszan ott is tartotta.

A grófné visszahúzta a kezét.

- Ó, udvariasság! - mondta a bíboros kifinomult, könnyed komolysággal.

Jeanne visszaadta a kezét, s most a főpap igazán tiszteletteljes csókot nyomott rá.

- Így már igen, nagyuram.

A bíboros meghajolt.

- Esküszöm magának, hogy egy esztendőre elég vigasz azt tudnom - folytatta a grófné -, hogy egy mákszemnyi rész nekem is jut egy ilyen kiváló és ilyen közkedvelt férfi szívéből.

- Egy esztendőre! ez igazán nem sok... Bízunk benne, hogy több lesz, grófné.

- Nos, nem mondok nemet, bíboros úr - felelte az asszony mosolyogva.

Immár másodszor engedte meg magának, hogy kurtán csak bíboros úrnak szólítsa a herceget, ami egészen családi megszólításszámba ment. A főpap megütközhetett volna rajta, hiszen meglehetősen gőgös természet volt, de immár úgy álltak a dolgok, hogy nemcsak hogy nem ütközött meg rajta, hanem egyenest jólesett neki, mintha kegyben részesült volna.

- Ó, bizzék bennem! - kiáltotta s ismét közeledett. - Igazán csodálatos lenne!

- Bízom, igen, nagyuram, mert érzem eminenciádban...

- Az imént bíboros úrnak szólított, grófné.

- Bocsásson meg, nagyuram; nem ismerem az udvari szokásokat. Szóval azért mondom, hogy bírom magában, mert maga megérti az én kalandozó, de jóságos lelkemet, kristálytisza szívemet. A szegénység megpróbáltatásai és aljas ellenségeim szította küzdelmeim dacára van bennem annyi jó, hogy eminenciád ki tudja majd válogatni belőlem, pontosabban a beszédemből azt, ami méltó eminenciádhoz.

- Akkor hát barátok vagyunk, asszonyom. Aláírtuk, megesküdtünk rá?

- Szívből kívánom.

A bíboros felállt, és közelebb ment La Motte-néhoz; ám mivel a karja nagyon is tárva volt egy egyszerű eskütételhez képest... a grófné könnyed, rugalmas mozdulattal kisiklott a karok alkotta körből.

- Mindhárman barátok vagyunk! - mondta utánozhatatlan gúny és ártatlanság keverékével a hangjában.

- Hogyhogy hárman? - kérdezte a bíboros.

- Hát már hogyan lennénk hárman; nincs talán valahol a világban egy szegény testőr, egy száműzött, akit La Motte grófnak hívnak?

- Jaj, grófné, hogy magának micsoda szörnyű emlékezőtehetsége van!

- Kénytelen vagyok én szóba hozni, ha már maga hallgat róla.

- Tudja, grófné, hogy miért nem beszélek róla?

- Mondja csak.

- Mert majd ő beszél saját magáról, a férjek soha nem feledkeznek meg magukról, higgye el nekem.

- És ha ő beszél magáról?

- Akkor az emberek magáról, rólunk fognak beszélni.

- Hogyhogy?

- Például azt mondják majd, hogy La Motte gróf jól járt, vagy rosszul járt; hogy Rohan bíboros a héten háromszor, négyszer vagy ötször látogatta meg La Motte-nét a Saint-Claude utcában.

- Ó, maga túloz, bíboros úr! Háromszor, négyszer vagy ötször egy héten?

- Hol van különben a barátság, grófné? Azt mondtam, ötször, nos, tévedtem. Azt kell mondanom, hogy hatszor vagy hétszer.

Jeanne elnevette magát.

A bíboros észrevette, hogy az asszony most először értékelte az élcelődését, s ez ismét kellemesen érintette.

- Talán meg fogja akadályozni, hogy beszéljenek? - kérdezte a grófné. - Hiszen tudja, hogy lehetetlen.

- Nem az - vágott vissza a bíboros.

- Mégpedig?

- Egészen egyszerű a dolog; a párizsi nép ismer engem, akár mert szeret, akár mert utál.

- Mert szeretik magát, nagyuram.

- Viszont szerencsétlenségükre nem ismerik magát.
- No és?
- Fordítsuk meg a kérdést.
- Fordítsa meg, azaz...
- Ahogy parancsolja... Ha például...
- Fejezze be!
- Ha maga menne, és nem én?
- Hogy én nagyuram palotájába menjek...
- Egy miniszterhez elmenne, nem?
- Egy miniszter nem férfi!
- Maga imádatra méltó. Nos, nem a palotámról van szó, van nekem egy házam.
- Mondjuk ki kereken: találkahely.
- Szó sincs róla, egy ház, ami a magáé.
- Húha! - mondta a grófné -, az enyém? Mégis hol? Eddig sose láttam.

A bíboros közben leült, de most ismét felállt.

- Holnap délelőtt tízkor megkapja a címet.

A grófné elpirult, a bíboros gálánsan megfogta a kezét.

És ez alkalommal a csók tiszteletteljes, gyengéd és merész volt egyszerre.

Aztán olyan mosolygós ceremóniával köszöntek el egymástól, ami már a közeli bizalmas viszony előjele volt.

- Világítson őminenciájának! - kiáltott ki a grófné.

A főpap kiment.

„Húha! - gondolta Jeanne. - Ha nem tévedek, hatalmas lépést tettem előre.”

„Ez már igen! - gondolta a bíboros, miközben beült a hintójába. - Két legyet ütöttem egy csapásra. Ennek a nőnek túl sok esze van, hogysem a királynét ugyanúgy le ne venné a lábáról, mint engem.”

16 Mesmer és Saint-Martin

Valaha, amikor még alig volt üzleti élet Párizsban, következésképpen rengeteg szabad ideje volt az embereknek, mindenki szívvel-lélekkel foglalkozott olyan kérdésekkel, melyek napjainkban a gazdagok és tudósok kiváltságává lettek, a gazdagoké, akiket heréknek minősítünk és a tudósoké, akiket resteknek.

1784-ben a divatos kérdés, mely magasan a többi fölött lebegett, a levegőben úszkált, és minden, valamelyest is fent hordott fejben megtelepedett, mint a ködök a magasabb hegyeken, a mesmerizmus volt, ez a titokzatos tudomány, melyet feltalálói nem valami pontosan határoztak meg, mivel úgy tartották, hogy felesleges egy találmányt a születése pillanatától a nép szintjére leszállítani, hagyták hát, hogy egy férfi nevét vegye fel, tehát arisztokratikus cím birtokába lépjen, ahelyett, hogy a szokásos, görögből előráncigált tudományos nevet kapta volna, melynek segítségével a modern tudósok szemérmes szerénysége manapság minden tudományos dolgot közkinccsé tesz.

De tényleg, mire jó 1784-ben közkinccsé tenni egy tant? A népet több mint másfél évszázada nem kérdezték meg a véleménye felől; számított-e hát valamit is a nép a kormányzói szemében? Nem: a nép a bőven termő föld, a gazdag termés; ám a föld ura a király, s az aratás haszonélvezője a nemesség.

Ma minden más: Franciaország évszázados homokórára hasonlít; kilencszáz éven át a királyság idejét mutatta; az Úr hatalmas jobbja most megfordította, s századokon át a nép idejét fogja mutatni.

1784-ben tehát egy személynév ajánlólevél volt. Ma éppen ellenkezőleg, sikert csak köznévtől lehetne várni.

De most hagyjuk a *mát*, pillantásunk a *tegnapra* essen! Az örökkévalósághoz viszonyítva mi ez a fél évszázadnyi távolság? Még csak annyi sem, amennyi a tegnapelőtt és a holnapután között van.

Mesmer doktor Párizsban volt, amint magától Mária Antóniától megtudtuk, amikor engedélyt kért a királytól, hogy meglátogassa. Engedtesse meg, hogy egy-két szót szóljunk Mesmer doktorról, akinek a nevét ma csak néhány, a tudomány titkaiba beavatott személy ismeri, pedig abban az időben, amelyet megkísérlünk lefesteni, az a név bizony közzsájon forgott.

Mesmer doktor 1777 táján a ködös álmokkal terhes Németországból egy felhőktől és villámoktól pukkadózó tudományt hozott be Franciaországba. A villámok fényénél a tudós csak a feje fölött nyomasztóan sűrűsödő felhőket látta; a tudatlan meg csak a villámokat.

Mesmer Németországban kezdte pályafutását az égitestek hatásáról írt értekezésével. Azt igyekezett bizonyítani, hogy az égitestek a kölcsönös vonzást előidéző erő révén hatást gyakorolnak a lelkes állatokra is, és különösképpen az idegrendszerre, mégpedig egy gyorsan ható fluidum közvetítésével, amely az egész világegyetemet betölti. Ám ez az első elmélete ugyancsak elvont volt. Hogy megértse az ember, ismernie kellett a Galileik és Newtonok tudományát. Sokféle csillagászati elmélet keveréke volt ez, asztrológiai álmokkal vegyítve, de még az előkelők tudományává sem lehetett tenni, nemhogy népszerűsíteni, mivelhogy ehhez a nemesi testületet tudós társadalommá kellett volna alakítani. El is vetette hát Mesmer ezt az első elméletét, s a delejelméletbe mélyedt.

Az idő tájt buzgón tanulmányozták a mágneses jelenséget, a mágnes vonzó és taszító tulajdonságait, melyek alapján az ásványokat körülbelül olyan étellel ruházták fel, mint az embert, mivel az emberi lét két nagy szenvedélyét kölcsönözték neki: a szeretetet és a gyűlöletet. Ebből következett, hogy a mágnesességnek rendkívüli hatást tulajdonítottak a betegek gyógyításában. Mesmer a delejességet összekapcsolta első elméletével, s igyekezett valami hasznot húzni ebből a kapcsolatból.

De nem volt szerencséje, ugyanis ahogy Bécsbe érkezett, ott talált egy már befutott vetélytársat. Ez a vetélytárs, akit különben Hallnak hívtak, azt állította, hogy Mesmer ellopta tőle az eljárását. Mesmer nagy képzelőerővel megáldott ember volt, kijelentette hát, hogy a delejek haszontalan dolgok, és nem foglalkozik velük többé, meg hogy ezentúl nem ásványi magnetizmus segítségével fog gyógyítani, hanem állati magnetizmus segítségével.

Ez a szó, melyet úgy ejtettek ki, mint valami felfedezést, nem volt új találmány; az ókorban is ismerték (például az egyiptomiak beavatási szertartásokban, a görögök a delphoi jósdában alkalmazták), s a középkorban mint hagyományt őrizték; ennek a tudománynak néhány összekapirgált foszlánya alkotta a tizenharmadik, tizennegyedik és tizenötödik század boszorkányainak tudományát. Sokakat megégettek közülük, s ők a lángok között bevallották a különös vallást, melynek áldozatul estek.

Nos, Mesmer hallott ennek a hol itt, hol ott felbukkanó tudománynak a csodáiról, s a nyomába eredt, mint amikor az ember éjszaka a lápok fölött libegő lidérc után fut; egész kis elméletet, egységes rendszert fabrikált belőle, és a mesmerizmus nevet adta neki.

Amikor idáig eljutott, közölte az elméletét a párizsi tudományos akadémiával, a londoni királyi társasággal, a berlini akadémiával; az első kettő válasza sem méltatta, a harmadik meg azt mondta, hogy bolond.

Mesmer gondolt egy merészet, Franciaországba sietett, s vállalta egy tizenkét éves májbeteg, fekete hályogos lány kezelését. A lány három hónap alatt meggyógyult.

Ez a kúra sok hívet szerzett Mesmernek, többek közt egy Deslon nevű orvost, aki a tan apostola lett.

Ettől kezdve Mesmer hírneve nőttön-nőtt; az akadémia a feltaláló ellen foglalt állást, az udvar mellette; a minisztérium tárgyalásokba bocsátkozott Mesmerrel, hogy tegye közzé tanát az emberiség javára. A doktor nagy árat kért a jótéteményért. Alkudoztak; Breteuil a király nevében egész életre szóló húszezer frankos évjáradékot ajánlott fel neki meg tízezer frankos fizetést, ha három, a kormány által kijelölt szentéllyel együtt alkalmazza az általa feltalált gyógymódot. Mesmer azonban felháborodott ezen a királyi garaszkodáson és visszautasította az ajánlatot, majd néhány betegével a gyógyvizeiről híres Spába utazott.

A doktort azonban katasztrófa fenyegette. Deslon, a tanítványa, Deslon, aki ismerte a híres titkot, melyet Mesmer nem volt hajlandó évi harmincezer frankért eladni, magánpraxist kezdett a mesmeri módszer alkalmazásával.

Mesmer megtudta ezt a fájdalmas újságot; tolvajt, csalót kiáltott; majdnem megőrült. Ekkor egyik betegének az a kiváló ötlete támadt, hogy a tiszteletre méltó professzor tudományát tegyék betéti társaságba; száz személyből bizottságot alakítottak háromszáznegyvenezer frank tőkével, azzal a feltétellel, hogy a tudós felfedi titkát a részvényeseknek. Mesmer elkötelezte magát, hogy ezt meg fogja tenni, felvette a tőkét, és visszatért Párizsba.

Az időpont kedvező volt. A népek életében vannak olyan pillanatok, amelyek egyébként a nagy átalakulásokat előzik meg, amikor az egész nemzet megáll, mintha ismeretlen akadállyal találná szemben magát, habozik, s érzi, hogy szakadék szélére érkezett, érzi, bár nem látja a meredélyt.

Franciaország ekkor ilyen pillanatát élte; kívülről nyugodt társadalomnak látszott, de a lelke fel volt ajzva; mintha a társadalom belekábult volna valami mesterkélt jólétbe, melynek azonban már látszott, hogy vége lesz, mint amikor az erdő széléhez közeledve megsejti az ember a pusztaságot a ritkuló fák mögött. Fárasztó volt ez az állandóság nélküli, valóság nélküli nyugalom; mindenütt szenvedélyt hajhásztak, s mindenféle újdonságot örömmel fogadtak. Az emberek felületesebbek lettek hozzá, hogy a kormányzás vagy a szabad akarat komoly kérdéseivel foglalkozzanak; inkább zenei kérdéseken civakodtak, Gluck-pártiak vagy Piccini-pártiak voltak, az *Enciklopédiá*-ért rajongtak, vagy Beaumarchais emlékirataiért lelkesedtek.

Egy új opera bemutatása jobban foglalkoztatta az emberek képzeletét, mint az Angliával kötött béke és az Egyesült Államok köztársaságának elismerése. És végül, olyan időszak volt ez, amikor az emberi szellem, melyet a filozófusok az igazság, azaz a kijózanodás felé terelnek, belefáradt a lehetőségek határait s minden dolgok lényegét megmutató tanokba; merész lépéssel megpróbálta áthágni a való világ határait, hogy belépjen az álmok és a képzelet birodalmába.

Bizony így van ez: való igaz, hogy a világos, egyértelmű igazságok gyorsan népszerűvé válnak, de nem kevésbé igaz, hogy a titokzatos dolgok is ellenállhatatlan vonzerővel hatnak minden népre.

Franciaország népét tehát feltartóztathatatlanul vonzotta, vonszolta magával a mesmeri fluidum különös titka, amely fluidum - a beavatottak szerint - visszaadta a beteg egészségét; az örülteknek józan észet, a józan eszűeknek viszont örültséget adott.

Mindenütt Mesmerrel foglalkoztak. Mit csinált? Kin alkalmazta isteni csodatetteit? Melyik nagyúrnak adta vissza látását vagy erejét? Melyik éjszakázásba, játékba belefáradt hölgynek frissítette fel az idegeit? Melyik fiatal lány pillanthatott a jövőbe delejes önkívületében?

A jövő! Minden idők e nagy szava, minden lelkek e nagy kérdőjele, minden baj orvossága. Végül is mi volt a jelen?

Királyság csillogás nélkül, nemesség hatalom nélkül, ország kereskedelem nélkül, társadalom bizalom nélkül.

Nyugtalan, elszigetelt királyi család, putrikban éhező pór családok; s mindenütt nyomor, szegény, félelem.

Elfeledni a többieket, hogy csak magunkra gondolhassunk; új, különös, ismeretlen forrásokból meríteni a hosszabb élet biztosítékát: makkegészséges szervezetet; valami többet kicsikarni a fukar égtől - olyan nehéz megérteni, hogy az emberek mindezek reményében az ismeretlen felé fordultak, melynek egy csücskéről Mesmer fellebbentette a fátylat?

Voltaire meghalt, és Franciaországban egyszer sem harsant nevetés, kivéve a Beaumarchais-ét, aki még keserűbben nevetett, mint mestere. Rousseau meghalt, s vele a vallásos filozófia: nem volt olyan gondolkodó, ki elegendő erőt, tudást, bátorságot érzett volna magában, hogy Isten létét merészelve tanítani.

Régen a háború minden franciát közéről érintett. A királyok a nép vérén, verejtékén tartották fent a nemzeti hősiesség intézményét; most az egyetlen francia háború az amerikai háború volt, s a királynak abban se volt semmi része. Igen: ott azért az ismeretlen dologért harcoltak, amit az amerikaiak függetlenségnek hívnak, de amit a franciák egy elvont eszme nevével, a szabadság szóval fordítanak.

Csak hogy ez a távoli háború, amely nemcsak egy másik nép, hanem egy másik világ háborúja is volt, véget ért.

Mindent összevéve talán okosabb volt Mesmerrel, a német orvossal foglalkozni, aki hat év alatt immár másodszor hozta lázba Franciaországot, mint Lord Cornwallisszal vagy Washingtonnal, akik olyan messzi voltak, hogy valószínűleg soha senki sem fogja látni se egyiket, se másikat.

Mesmer viszont itt volt: mindenki láthatta, érinthette, s ami a párizsiak nagy többségének a szemében a vágyak netovábbja volt: Mesmer is érinthette őket.

Így hát az a férfi, akit Párizsba érkeztek senki sem támogatott (még a királyné sem, pedig ő ugyancsak pártfogolta honfitársait), az a férfi, aki Deslon doktor nélkül, aki később elárulta, örökké az ismeretlenség homályában maradt volna, nos az a férfi jobban foglalkoztatta a közvéleményt, mint a király, akiről soha nem beszéltek, vagy La Fayette, akiről még nem beszéltek, vagy Necker, akiről már nem beszéltek.

És mintha ez a század azt a megbízást kapta volna, hogy mindenkinek szellemi képességei szerint juttasson, és minden szívnek azt adja, amit szeret, minden testnek azt, amire szüksége van, Mesmerrel, a materializmus hirdetőjével szemben ott állt Saint-Martin, a spiritualizmus hirdetője, akinek a tana gyógyír volt azon lelkeknek, akiket sértett a német orvos pozitivizmusa.

Képzeli el az ateistát szívmengetőbb vallással, mint maga a vallás; képzeli el a köztársaságpartit, aki rendkívül udvarias és megértő a királyok iránt; a kiváltságos osztályból való úriembert, aki szereti, gyengéden magához akarja ölelni a népet, mi több, szerelmes belé; képzeli el ennek a férfinak háromirányú támadását, akit a tetejében vaslogikával vértezett fel, s elbűvölő szónoki tehetséggel áldott meg a teremtető; ez a férfiú a különböző kultuszok ellen beszél, melyeket örültségnek bélyegez azon egyszerű oknál fogva, hogy isteniek!

Képzeli el végül Epikurost fehérre rizsperozva, hímzett frakkban, flitteres mellényben, szatén térdnadrágban, selyemharisnyában és piros sarkú cipőben; Epikurost, aki ez alkalommal nem éri be vele, hogy leráncigálja a trónjukról az isteneket, akikben nem hisz, de a kormányokat is megrendíti, úgy beszél róluk, mint megannyi kultuszról, mivel soha nem tudnak egymással megegyezni, és majdnem mindig előidézői az emberiség nagy sorscsapásainak.

Saint-Martin rövid úton hatályn kívül helyezi a társadalmi törvényt, mondván: hasonlóan büntet különböző bűnöket, az okozatot bünteti anélkül, hogy figyelembe venné az okot.

Most pedig tételizzük fel, hogy ez a kísértő, aki az „ismeretlen filozófus” kitüntető címet viseli, abból a célból, hogy az embereket a különböző felfogások alkotta kör valamelyik pontjára elhelyezze, mindent összegyűjt, amit a képzelet mint vonzót egy erkölcsi paradicsom vágyálmához csak hozzátehet, s ahelyett, hogy azt mondaná: az emberek egyenlők, ami képtelenség, kitalálja a következő formulát, amely szinte akaratlanul annak a száján is kiröppen, aki tagadja:

Minden értelmes lény király!

Nos, képzelhetjük, milyen következményekkel jár egy ilyen erkölcsi lecke, amely egy reményt veszített, vezető nélküli társadalomra, egy eszméssel, azaz sziklazátanyokkal telehintett

szigettenger-társadalomra hull. Akkoriban a nők gyengédek és bolondosak voltak, a férfiak hatalomra, dicsőségre és örömökre vágytak; a királyok pedig hagyták, hogy félrecsússzon a koronájuk, melyre most először meredt egy kíváncsi, egyszersmind fenyegető pillantású alak tekintete. Nem csoda, hogy a tan odaadó hívekre lel, mondván:

„Válasszátok ki magatok közül a legmagasabb rendű lelket, azt, aki a leghőbb szeretetre, a legönzetlenebb könyörületességre képes, aki mindeneknél jobban áhítozik rá, hogy boldogítsa a többieket; aztán, amikor ez a lélek ember alakban megmutatkozik előttetek, hajoljatok meg, alázkodjatok meg, semmisüljete meg mind, ti alacsonyabb rendű lelkek, hogy teret adjatok ama lélek egyeduralmának, akinek az a megbízatása, hogy benneteket lényegeitekben, tehát a szenvedésben való egyenlőségben jogaitokba visszahelyezzen, kiemeljen a képességek és a teljesítmények egyenlőtlenségéből.”

Tegyük hozzá, hogy az ismeretlen filozófus rejtelmekkel vette körül magát; sűrű sötétben, nyugodt körülmények között szeretett vitatkozni - távol a kémektől és élősködőktől - arról a nagy társadalmi elméletről, amelynek az egész világ politikájává kellett volna válnia.

- Figyeljete rám - mondta -, hű lelkek, hívő szívek, figyeljete rám, és igyekezzete megérteni engem, vagy inkább csak akkor figyeljete rám, ha érdeketek és kíváncsiságotok hajt benneteket, hogy megértsetek, mert nem lesz könnyű, a titkaimat nem fogom felfedni az előtt, aki nem akarja róluk letépni a fátylat. Olyan dolgokat mondok, amiket mintha egyáltalán nem akarnék mondani, ezért gyakran úgy tűnik majd, hogy mást mondok, mint amit mondok.

És Saint-Martinnak igaza volt, életműve körül tényleg ott álltak annak néma védelmezői, komoran és féltékenyen őrködve tanai fölött, e fölött a rejtelmes elmélet fölött, melynek senki sem tudott sötét, vallásosan misztikus lényegéig lehatolni.

Így dolgozott hát e két férfi, aki Franciaország minden gondolkodó szellemét, minden kiváltságosát két ellentétes vágyalom megvalósulását kívánó táborra osztotta: az egyik a lélek, a másik az anyag dicsőségre jutását várta. Közben mindkét férfiú arról álmodozott, hogy megsemmisíti Istent és megsemmisíti Krisztus vallását.

Így csoportosult az egyik tábor a Mesmer dézsája körül, ahonnét ennek az elfajult nemzetnek a testi jóléte, érzéki élete, könnyed materializmusa fröcskölt szanaszét, a tévelygések és az igazság könyve köré pedig a kegyes, könyörületes, szerető lelkek tömörültek, akiknek elvette a józan esztét, hogy oly nagyon vágytak ábrándjaik megvalósítására.

E kivételezett szférák alatti légrétegekben az eszmék eltorzultak és összegabalyodtak; az innét kiszivárgó zajok mennydörgéssé öblösödtek, a kivillanó fények villámlássá erősödtek s így érthető, hogy igen zavaros lelkiállapotba kerültek az alantas társadalmi rétegek, tehát a polgárság és a nép, amely rétegeket később úgy nevezik, hogy harmadik rend, s amely éppen csak megsejtette, hogy foglalkoznak vele, s türelmetlenségében és kisemmizettségében égett a vágytól, hogy ellophassa a szent tüzet, mint Prométheusz, hogy azzal melegítse azt a világot, amely majdan az övé lesz, és amelyben ő maga intézi az ügyeit.

A gondolkodó előtt, aki még nem ismerte ennek a társadalomnak a másik életét, felsejlett a polgárháború és az anarchia réme. De hát mi mást is láthatott ennek a különös XVIII. századnak a végén, hacsak nem egy világ szétesését, valami ahhoz hasonlót, mint ami Caesar halála után, Augustus hatalomra jutása előtt történt.

Augustus volt a mezsgye a pogány és a keresztény világ között, miként Napóleon a feudális és a polgári világ között.

Talán kicsit hosszúnak tűnt az olvasónak ez a kitérő, de bajos volna megérteni e kort, ha nem érintenénk e komoly kérdéseket.

17 A dézsa

Miután ez előző fejezetben sebtében felvázoltuk a kor képét és amaz emberek portréját, akikről a legtöbb szó esett azidőtt, talán most már érthető, miért iparkodtak oly eszeveszetten a párizsiak, hogy jelen legyenek Mesmer nyilvános kezeléseinél.

XVI. Lajos tehát - akiben megvolt, ha nem is a kíváncsiság, de legalább a hajlam, hogy értékelje az újdonságokat, melyek az ő derék Párizsában nagy port vernek fel - megengedte a királynénak, hogy egy királyi hercegnő kíséretében megnézze, amit már mindenki látott.

Két nap telt el azóta, hogy Rohan bíboros La Motte-nénál járt. Az idő megenyhült; olvadt. Utcasprők hada tuszkolta az utolsó sáros, fekete patakokká szétolvadt hókupacokat a csatornába; boldogan és büszkén serénykedtek, hogy végre leszámolnak a téllal, s olyan odaadással, mint a katonák, amikor rohamra indulnak.

A tiszta, kék égbolton éppen felragyogtak az első csillagok, amikor La Motte-né elegánsan, a gazdagság minden külső jelével felékesítve fiákerbe ült, majd megállt a Vendôme téren egy méltóságteljes küllemű ház előtt, melynek magas ablakai fényesen ki voltak világítva.

Ez a ház volt Mesmer doktor háza.

La Motte-né fiákerén kívül jócskán ácsorogtak a ház előtt mindenféle járművek meg hordszékek; s a járműveken és hordszékeken kívül két-háromszáz kíváncsiskodó is ott toporgott a sárban arra várva, hogy a meggyógyult betegek kilépjenek a házból, vagy a meggyógyítandó betegek belépjenek a házba.

A betegek majdnem mind gazdagok és nemesek voltak, címeres kocsijukon érkeztek, a lakájuk segítette ki őket a kocsiból, cipelte be őket a házba, és ezek a szőrmebundába vagy szaténköpenybe bugyolált csomagok kiváló vigaszt nyújtottak a rosszul öltözött, kiéhezett bámészkodóknak, akik, lám, megbizonyosodhattak felőle, hogy Isten az egészséget és a betegséget a családfa tanulmányozása nélkül osztogatja.

Ahányszor egy-egy ilyen sápadt képű, elesett beteg eltűnt a nagy kapuboltozat alatt, a nézők között nagy sustorgás támadt, s bizony ritka volt, hogy a bámész sokadalom, amely a báltermek meg a színházak bejáratánál épp elégszer látta már az élvezetre éhes arisztokratákat, fel ne ismerte volna a béna kezű vagy lábú herceget, avagy azt a tábornokot, akinek a lába felmondta a szolgálatot, no nem a sok menetelés miatt, hanem mert túlon túl sokat álldigált az operacsillagok vagy az olasz színház primadonnái előtt.

Mondanunk sem kell, hogy a tömeget nemcsak a férfiak kiléte érdekelte.

Lám, az a fénytelen tekintetű hölgy is, akit az imént láttak a hajdúi karjaiban, s akinek úgy kókadozott a feje, mint ama római hölgyeknek, akiket thesszáliai rabszolgáik vittek el a nagy dárídók után, szóval, az a hölgy, akinek idegfájdalmai vannak, vagy a kicsapongásoktól és éjszakázástól a végkimerülésig elgyengült, s akit, sem a divatos színészek, sem más életerős angyalok nem tudtak meggyógyítani vagy ismét életre kelteni, most Mesmer dézsájától várja azt, amit másutt hiába keresett.

És ez nem túlzás: akkoriban vetélkedés folyt az udvari hölgyek és a színházi kisasszonyok között. Ez utóbbiak elvették a nagyvilági hölgyektől a szeretőiket és a férjüket, az előbbieket ellopták a színházi kisasszonyoktól a kollégáikat meg a távoli rokonaikat.

Némely udvari hölgyeket ugyanúgy ismert a tömeg, mint a férfiakat, s a nevük ugyanolyan nagy zúgást váltott ki a tömegben, de ma este éppen a legismertebb nevek viselői közül sok beteg arcát szatén álarc fedte, s így legalább a tömeg zsivajgását megúszták.

Aznap ugyanis éppen a nagybőjt félidejénél tartottak, s az Operában maszkabál volt, s ezek a hölgyek úgy tervezték, hogy a Vendôme térről egyenest a királyi palotába mennek.

E csúfolkodó, ámuldozó és főleg morgolódnó tömegben át ment be a házba az álarcot viselő La Motte-né. Egyenes derékkal, határozott léptekkel ment, s nyomában szájról szájra járt ez a mondat:

- Na, ez biztos nem halálos beteg.

És ha a hölgynek kutya baja, vajon mit keres Mesmernél?

La Motte-né sokat töprengett a Rohan bíborossal folytatott beszélgetésen, s főleg azon a rendkívüli érdeklődésen, amellyel a bíboros az arcképes dobozka iránt viseltetett.

És mivel a bíboros hirtelen támadt kedvességének a kulcsa a doboz tulajdonosának a nevében rejlett, La Motte-né két módszert agyalt ki a név kiderítésére.

Előbb az egyszerűbbet alkalmazta.

Elment Versailles-ba, hogy érdeklődjék a német hölgyek játékonysági intézménye felől.

Ott természetesen semmi felvilágosítást nem kapott.

Versailles-ban legalább százötven-kétszáz német hölgy lakott, hála annak a nyílt rokonszenvnek, amit a királyné honfitársnői iránt tanúsított.

Ez a sok német hölgy mind igen játékonyság volt, ám egynek sem jutott eszébe, hogy a játékonysági irodájára cégtáblát tegyen.

Jeanne tehát mindhiába kérdezősködött a két hölgy után; hiába ismételtette, hogy az egyiket Andrée-nek hívják, Versailles-ban egyetlen Andrée nevű német hölgyet sem ismertek, lévén az Andrée egyáltalán nem német név.

Erről az oldalról tehát teljesen eredménytelen maradt a kutatás.

Ha egyenest Rohan bíborostól kérdezi meg, hogy szerinte ki a doboz tulajdonosa, akkor először is a bíboros rájön, mit gondol róla Jeanne; aztán meg nem lett volna meg az élvezete és érdeme, hogy minden akadály ellenére egyedül derítse ki a dolgot.

Nos, mivel a Jeanne-t meglátogató hölgyek eljárásában volt valami titokzatos, mint ahogy volt valami titokzatos Rohan bíboros megdöbbenésében meg elhallgatásaiban is, a titokzatosság segítségével kell megtudni a sok titok varázsszavát.

Jeanne jelleméből fakadt, hogy kedvére volt az ismeretlennel való harc.

Hallott róla, hogy Párizsban egy ideje felbukkant egy férfi, egy isteni sugallattól megáldott csodatevő, aki rájött, hogyan lehet kiűzni az emberi testből a betegségeket meg fájdalmakat. Tudta, hogy ez az ember nemcsak a fizikai bajokat gyógyítja, hanem kiszedi a betegből a lélek fájdalmas titkait is. Látták, amint mindenható ördögűző szavai hatására betegeinek szívós ellenállása megtört és rabszolga-engedelmességgé szelídült. A tudós doktor a legfelajzottabb szervezetet is lecsillapította, a tökéletes felejtés állapotába ringatta, s a felüdült lélek tökéletesen alávetette magát új urának. Ettől kezdve ő irányította minden ténykedését; ő tartotta kezében az összes szálat; a hálás lélek minden gondolata olyan nyelven jutott el hozzá, amelynek megvolt az az előnye (vagy hátránya), hogy sohasem hazudott.

Sőt mi több, miután a varázsló első parancsszavára a lélek kiröppent a test börtönéből és bejárta a világot, a többi lelkek közé vegyült, fáradhatatlanul kutatott bennük, könyörtelenül vájkált a titkaikban, s oly jól végezte a dolgát, hogy - mint a vadászkutya, amely kikergeti a vadat a bozótból, ahová elbújt, s ahol már biztonsággal érezte magát - a végén kibányászta a szív mélyére temetett titkot, nyomába eredt, utolérte, s visszahurcolta a gazdája lábához.

Ily módon garmadával lehet csodálatos titkok birtokába jutni.

Duras-né ekképpen talált meg egy dajkaságban ellopott gyereket; Chantoné grófné egy picurka angol ölebet, amelyért a világ összes gyermekét odaadta volna, és Vaudreuil úr egy hajtincset, amelyért fele vagyonát feláldozta volna.

Ezeket a vallomásokat *látók* vagy *látóasszonyok* tették Mesmer doktor delejkúrái után.

Így hát a tiszteletre méltó doktor házában ki lehetett választani a legmegfelelőbb titkot, hogy ki-kik azon gyakorolja természetfölötti megsejtő képességét, és La Motte-né arra számított, hogyha részt vesz egy ilyen szeánszon, megleti különös kutatásainak főnixét, s a segítségével leleplezheti a doboz tulajdonosnőjét, amely doboz pillanatnyilag gyötrő kíváncsiságának tárgya volt.

Ezért iparkodott hát olyan nagyon abba a terembe, ahol a betegek gyülekeztek. Az ember áthaladt az előszobákon, felmutatta a szolgálattévő kapusoknak a szükséges papírokat, s bemehetett egy szalonba, melynek hermetikusan zárt ablakai kirekesztették a nappal világosságát és levegőjét, az éjszaka zajait és hidegét.

A szalon közepén, egy csillár alatt, melybe sápadt fényű, majdnem elhaló világot nyújtó gyertyák égtek, nagy fedővel letakart kád állt. Sehol egy dísz rajta; semmiféle lepel nem titkolta fémoldalainak mezítelenségét.

Ezt a kádat hívták Mesmer dézsájának.

Mi erenye volt hát ennek a dézsának?

Majdnem egészen tele volt kénes elemekkel dúsított vízzel, s ez a víz a fedő alatt összesűrítette gyilkos páráit, hogy aztán ezekkel annak rendje és módja szerint megteljenek a dézsa alján fordított helyzetben leállított üvegek.

Így a titokzatos áramlatok keresztezték egymást, s ezek hatására a betegek meggyógyultak.

A fedőre vasgyűrű volt erősíve, s rajta hosszú kötél, melynek rendeltetését mindjárt megértjük, ha egy pillantást vetünk a betegek: férfiak és nők vegyesen, sápadtan és összetörve ücsörögnek a kád köré helyezett karosszékekben.

Közönyösen, komolyan vagy nyugtalanul várták a kezelés eredményét.

Egy inas megfogta a dézsa fedőjébe akasztott hosszú kötél egyik végét, körbegyűrűzte vele a beteg testrészeket úgy, hogy mindnyájukat egy láncban, egyszerre járta át a dézsában összegyűlt elektromos hatás.

Aztán a betegek az orvos utasítására egymáshoz érintették a könyököket, a vállukat vagy a lábukat, hogy az egyes testeknek átadott és általuk átalakított életfluidumok hatása meg ne szakadjon, s így az életmentő dézsa minden testbe eljuttatta hatalmas melegét és újjáteremtő erejét.

Fura jelenet volt ez az orvosi szertartás, s így nem meglepő, hogy ennyire felcsigázta a párizsiak érdeklődését.

Húsz-harminc beteg ül a dézsa körül; egy néma inas kötéllel összekötözi őket, s most úgy festenek, mint Laokoón és fiai a kígyók tekervényeiben; az inas is sietős léptekkel eltűnik, de előbb megmutatta a betegeknek a vasrudakat, melyeket a dézsa lyukaiba dugva, közvetlenebbül magukba vezethetik a gyógyító mesmeri fluidumot.

A kezelés elején lágy, átható meleg kezdett gomolyogni a teremben: lecsillapítandó a betegek idegfeszültségét; fokozatosan a padlótól a mennyezet felé emelkedett, s megtelt bódító illatokkal, melyeknek gőzeiben a leglázongóbb agy is elnehezedett.

A betegek átadták magukat e levegő kéjes hatásának, s ekkor láthatatlan zenészek megszólaltatta láthatatlan zenészerszámokból édes, szívszorító zene kúszott az illatokba, a melegbe, mint valami puha tűznyelv.

Ez a kristálytisztá muzsika ellenállhatatlan erővel hatott az idegekre. Mintha csak a természet valamely rejtelmes, ismeretlen neszezése volna, mely még az állatokat is megdöbbenti és elkápráztatja: a sziklák visszhangspiráljaiban nyargaló szél siráma.

Az üvegharmonika hangjaihoz hamarosan más hangok is csatlakoztak szép harmóniában. Az imént még a meglepetés élénkítette fel az arcokat, most lassan-lassan a minden érzékeny ponton simogatott testi kielégülés rajzolódt ki rajtuk. A lélek is megadta magát; előjött arról a rejtekhelyről, ahol megbúvik, ha a test bajai ostromolják, s most szabadon és ujjongva áradt szét az egész testben, megzabolázta és átalakította az anyagot.

Ekkor minden beteg a kezébe vett egy-egy vasrudat, amely a dézsa lyukaiba illett, és a rudat a mellkasa, a szíve vagy a feje felé irányította, ahol a betegség fészkelte.

Már nem szenvedés vagy szorongás tükröződött a csendben ülő vagy halkán sóhajtozó kezelték arcán, hanem üdvözült boldogság: testüket, lelküket borzongató gyönyör járta át.

S most néhány szót a szereplőkről!

A szereplők két osztályba sorolandók. Az egyikbe a betegek, az igazi szereplők tartoznak, akik azért jöttek ebbe a terembe, hogy meggyógyuljanak, és szívük teljes hevével igyekeznek célt érni.

A másik osztály képviselői a kételkedők vagy a kíváncsiak, akiknek kutya bajuk, s úgy jöttek Mesmer házába, mint ahogy az ember színházba megy, akár mert tudni akarták, hogy milyen érzés, amikor az elvárásolt dézsa köré gyűlnek az emberek, akár pedig mint egyszerű nézők, csupán tanulmányozni akarták ezt az új fizikai elméletet, s csak a betegeket bámulták, meg azokat, akik részt vesznek a kezelésben, bár remekül érzik magukat.

Mesmer jelenlevő rajongó hívei közt volt egy kicsit különc öltözetű, szép, fiatal nő. A fluidum hatására elkezdte szörnyen forgatni a szép szemét, a keze meg rángott, jelezve, hogy a mágneses fluidum elárasztotta a testét.

A feje hátrahanyatlott a karszék támlájára, s a jelenlevők kedvükre kigyönyörködhatték magukat a sápadt homlokban, a vonagló ajakban meg a vér gyorsabb áramlásától lassan márványos színűvé váló szép nyakban.

Ekkor ketten-hárman összehajoltak, s nyilván valami különös dolgot közöltek egymással, mert ezután még felajzottabb figyelemmel bámulták a fiatal nőt.

A kíváncsiak közt volt La Motte-né is, aki - mivel eszébe sem jutott, hogy felismerhetik, vagy nemigen törődött vele - a kezében tartotta szatén álarcát, melyet akkor tett föl, amikor átvágott a tömegen.

Az ajtó mellett egy lépcsőoszlopnak támaszkodva állt, egy függöny mögött: ő mindent látott, de őt nemigen láthatták.

La Motte-né figyelmét is a mesmeri fluidum delejezte fiatal nő arca vontá magára.

Ez az arc annyira lenyűgözte, hogy már jó pár perce nem tudta levenni róla a szemét.

- Ó! - suttogta -, ez bizony az a játékonysági hölgy, aki a múltkor este nálam járt, s aki miatt Rohan bíboros érdeklődik irántam.

S mélységes meggyőződéssel, hogy nem téved, s hálásan a véletlennek, mely megtette érte azt, amit az ő nyomozása egymagában nem tudott elérni, közelebb lopakodott.

Ám ebben a pillanatban a rángatózó nő behunyta a szemét, összeszorította a száját, s a kezével tétován kapálózott a levegőben.

S ez a kéz nem éppen az a finom, karcsú, viaszfehér kéz volt, amelyet La Motte-né néhány nappal korábban megcsodálhatott.

A legtöbb betegnél hirtelen állt be a krízis, az agy telítődött zajokkal és illatokkal. Az egész idegrendszer izgalmi állapotba került. Hamarosan férfiak és nők követték fiatal társnőjük példáját, és sóhajok, nyögések, sikoltozások közepette a karjukat, lábukat, fejüket rángatták: rohamot kaptak, mely rohamnak a mester a *krízis* nevet adta.

Ebben a pillanatban egy férfi jelent meg a teremben: senki se látta belépni, senki sem tudta volna megmondani, hogy került oda.

Csak nem a dézsából lépett elő? A vizek Apollójaként talán a terem illatos, muzsikás gőzéből sűrűsödött emberi alakká? Mindenesetre ott termett, és szép, sápadt, okos és derűs arca nem hazudtolta meg a jelenés kissé isteni jellegét.

Hosszú botot tartott a kezében, s a híres dézsába mélyesztette.

Jelt adott: az ajtók kinyíltak, húsz megtermett inas szaladt be, és mindegyik gyors mozdulattal felkapott egy-egy beteget (éppen jókor, mert már ide-oda dülöngéltek a karosszékekben), majd egy szempillantás alatt átvitték őket a szomszéd terembe.

Amikor ez a művelet befejeződött - ami főleg azért volt érdekes, mert a fiatal rángatózó nő éppen a tajtékozó boldogság tetőfokára hágott -, La Motte-né, aki a többi kíváncsiskodóval együtt betolult a másik terembe, ahová a betegeket szállították, hallotta, amint egy férfi felkiált:

- De hiszen ez ő, mondom, hogy ő!

La Motte-né éppen meg akarta kérdezni, ki az az ő, amikor két hölgy lépett be az első terembe, egyik a másikra támaszkodva. Bizonyos távolságra lemaradva tőlük egy férfi kísérté őket, akiről könnyű volt kitalálni, hogy belső inas, bár nem viselt egyenruhát.

A két nő viselkedése annyira magára vontá La Motte-né figyelmét, hogy egy lépést tett feléjük.

Ebben a pillanatban nagy sikoltás röppest föl a rángatózó nő ajkáról, mire mindenki odakapta a fejét.

Erre az a férfi, aki már az előbb azt mondta: „Ez ő!”, s aki éppen La Motte-né mellett állt, fojtott, titokzatoskodó hangon kiáltotta:

- Nézzék, uraim, a királyné!

Erre a szóra Jeanne összerándult.

- A királyné! - kiáltotta egyszerre több hang is, ki rémülten, ki meglepődve.

- A királyné Mesmerné!

- A királyné delejes rohamban! - mondogatták megint.

- Ó - mondta valaki -, ez lehetetlen.

- Nézzen oda! - mondta az ismeretlen nagy nyugalommal. - Ismeri a királynét, nem?

- Tényleg - suttogta a legtöbb jelenlévő -, szinte hihetetlen a hasonlóság.

La Motte-nének is, mint a többi nőnek, aki Mesmertől egyenest az Opera báljára készült, álarca volt, kockázat nélkül kérdezősködhetett hát.

- Uram - fordult a kiabálós emberhez, aki egyébként igen erős testalkatú, telt, piros képű, csillogó szemű, különösen éles pillantású férfi volt -, csak nem azt akarja mondani, hogy a királyné itt van?

- Ó, asszonyom, semmi kétség nem fér hozzá - felelte a férfi.

- De hol?

- Hát az a fiatalasszony ott ni, a lila párnákon, akinek olyan heves rohama van, hogy nem tud uralkodni a rángatózásán. Az a királyné.

- De mire alapozza, uram, hogy ez a királyné?

- Egész egyszerűen arra, asszonyom, hogy ez az asszony a királyné - felelte rendíthetetlen nyugalommal a vádló férfiú.

S már ott is hagyta beszélgetőtársát, hogy a többi csoportban is elhintse és terjessze az újságot.

Jeanne elfordult a majdhogynem felháborító látványtól, melyet a rángatózó nő nyújtott. Ám alig tett néhány lépést az ajtó felé, szembe találta magát azzal a két hölgygel, akik arra várva, hogy odajussanak a rángatózóhoz, élénk érdeklődéssel nézegették a dézsát, a botokat meg a fedőt.

Jeanne ekkor megpillantotta az idősebbik arcát, s most rajta volt a sor, hogy sikoltson egyet.

- Mi baj van? - kérdezte a hölgy.

Jeanne egyetlen mozdulattal letépte az arcáról a maszkot.

- Megismer? - kérdezte.

A hölgy hátrahőkölt, de máris uralkodott magán.

- Nem, asszonyom - mondta zavartan.

- Én viszont megismerem, asszonyom, és be is bizonyítom.

Erre a kihívásra a két hölgy rémülten szorította meg egymás kezét.

Jeanne elővette a zsebéből a képes dobozkát.

- Ezt nálam felejtette - mondta.

- De mikor, asszonyom - kérdezte az idősebb -, és miért van így felindulva?

- Azért, mert felséged itt veszélyben forog.

- Hogyhogy?

- Egy szót se szólok, amíg felséged fel nem teszi ezt az álarcot.

És odaadta az álarcát a királynénak, aki még most is habozott, mert úgy vélte, eléggé eltakarja a köpenye csuklyája.

- Könyörgök, nincs vesztegetni való időnk - folytatta Jeanne.

- Tegye, amit mond, asszonyom - súgta a másik nő a királynénak.

A királyné gépiesen feltette az álarcot.

- Most pedig jöjjenek, jöjjenek - mondta Jeanne.

És olyan hévvel vonszolta maga után a két nőt, hogy azok csak az utcára nyíló kapunál tudtak megállni néhány másodperc múlva.

- Ejnye, na... - mondta a királyné nagyot sóhajtva.

- Senki sem látta felségedet?

- Azt hiszem, senki.

- Hála Istennek.

- Megmagyarázná végre, hogy?...

- Kérem felségedet, higgyen leghűségesebb szolgálólányának, aki azt állítja, hogy felséged szörnyű veszélyben forog.

- Miféle veszélyről beszél?

- Nagy megtiszteltetés lesz számomra, ha egyszer majd mindent elmondhatok felségednek, ha méltóztatik egy órácskára fogadni. Hosszú történet, s félő, hogy felségedet megismerik, felfigyelnek a jelenlétére.

S mivel Jeanne látta, hogy a királyné kezdi türelmét veszteni, Lamballe hercegnőhöz fordult:

- Ó, asszonyom, könyörgök, támogasson, hogy őfelsége távozzék innék, mégpedig tüstént.

A hercegnő könyörgően nézett a királynéra.

- Jól van, menjünk - mondta a királyné, majd La Motte-néhoz fordulva hozzátette: - Azt kérte, hogy fogadjam?

- Nincs höbb vágyam, mint hogy megmagyarázzam felségednek a viselkedésemet.

- Nos, hozza vissza nekem ezt a dobozkát. Kéresse Laurent kapuőrt, ő tudni fog a dologról. - Kiáltott: - *Kommen Sie da, Weber!*

Sebesen odagördült egy hintó; a két hercegnő egy pillanat alatt beszállt.

La Motte-né a kapuban maradt, amíg csak el nem tűntek a szeme elől.

- Ó, jól tettem, hogy azt tettem, amit tettem - suttogta. - A továbbiakat pedig majd meglátom.

18
Oliva kisasszony

Ezenközben az a férfi, aki az imént felhívta a jelenlévők figyelmét az állítólagos királynéra, megkocogtatta egy kopott ruhás, sóvár tekintetű néző vállát.

- Mit szól ehhez a remek cikktémához, újságíró uram?

- Miféle témához? - kérdezte a hírlapíró.

- Ha óhajtja, röviden összefoglalhatom.

- Kíváncsivá tett.

- Nos, íme: „Milyen veszedelmek érhetik annak az országnak az alattvalóját, amelynek a királyát egy rohamokat kedvelő királyné kormányozza?”

A hírlapíró elnevette magát.

- Megfeledkezik a Bastille-ról - mondta.

- Ugyan, ugyan! Egypár anagrammával minden királyi cenzort ki lehet játszani. Van-e cenzor, aki megtiltana magának, hogy elmesélje Solaj herceg és Nótaina hercegnő, Cafrinaország uralkodónője történetét? Na? Mit szól hozzá?

- Remek ötlet! - kiáltotta lángra gyúlva a hírlapíró.

- És kérem, higgye el, hogy az a fejezet, melynek, mondjuk, ez lesz a címe: „Nótaina fejedelemasszony rohamai Remsem fakírnál”, irigylésre méltó sikert aratna a szalonokban.

- Magam is meg vagyok győződve róla.

- Akkor hát szíveskedjék a lehető legjobban megírni a dolgot!

A hírlapíró megszorította az ismeretlen kezét.

- Küldjék magának néhány példányt? - kérdezte. - Igazán örömmel tenném, ha szíveskedne megmondani a nevét.

- Már hogye! El vagyok ragadtatva az ötlettől, és ha maga írja meg, óriási siker lesz. Általában hány példányban nyomják ki a gúnyiratait?

- Kétezerben.

- Megtenne nekem egy szívességet?

- Örömmel.

- Fogja ezt az ötven Lajos-aranyat, és nyomassa ki a művét hatezer példányban!

- Ó, uram! Micsoda bőkezűség!... Mondja meg a nevét, hadd tudjam, ki ez a nagylelkű irodalompartoló...

- Meg fogom mondani egy hét múlva, amikor ezer példányt elhozatok, darabját két frankért. Megfelel?

- Éjt nappallá téve dolgozni fogok, uram.

- Fő, hogy mulatságos legyen.

- Egész Párizsnak csorogni fog a könnye a kacagástól, kivéve egyvalakit.

- Aki viszont krokodilkönnyeket fog hullajtani, igaz?
- Ó, uram, hogy maga milyen szellemes!
- Igazán kedves. Jut eszembe: a cikket Londonból küldi...
- Mint mindig.
- Hát akkor, Isten áldja, uram!

És a testes ismeretlen útjára bocsátotta a pamfletíró, aki zsebében az ötven arannyal szinte repült kifelé, mint valami baljós madár.

Az ismeretlen egyedül, pontosabban beszélgetőtárs nélkül maradva tovább nézte a fiatal nőt, aki az eksztázis után most kimerülten hevert, s akinek felcsúszott szoknyáit a roham prédájaként vergődő hölgyek szolgálatára kirendelt szobalány szűzies mozdulatokkal lehuzigálta.

A férfi megfigyelte a buja vonásokat a törékenyen szép arcon, a magáról nem tudó nő nemes báját; majd ismét visszafelé indult a másik terembe.

„Hajmeresztő a hasonlatosság - gondolta. - A Teremtőnek megvolt vele a maga terve, s ítélete inkább azt a másikat sújtja, akire emez annyira hasonlít.”

Alighogy megfogalmazta magában ezt a fenyegető gondolatot, a fiatal nő lassan felemelkedett a párnákról, s az eksztázisból már előbb felébredt szomszédja karjára támaszkodva egy kicsit rendbe szedte az öltözkését meg a frizuráját.

Elpirult, amikor észrevette, mennyire figyelik a többiek, kacér udvariassággal válaszolt Mesmer komoly s mégis nyájas kérdéseire; majd cicásan kinyújtóztatva gömbölyű karját, szép lábát, átment a három termen, s útközben egyetlen rászegeződő tekintet se kerülte el a figyelmét, akár csúfondáros, akár sóvárgó, akár döbbent pillantás volt is.

Ám amikor a szalon egyik sarkában tömörülő, suttogó csoporthoz ért, kétértelmű pillantások és bókok helyett olyan mélységes meghajlások kísérték, amilyeneket a francia udvaroncok szoktak bemutatni a királyné üdvözlésére.

Ezt a csoportot a fáradhatatlan ismeretlen terelte össze nagy sietve.

- Akárhogy is van, uraim - súgta -, ez akkor is Franciaország királynéja, üdvözljük, hajoljunk meg mélyen...

A kis hölgy, akit olyan tisztelettel búcsúztattak, kissé nyugtalanul ment át az utolsó előszobán, s végre kiért az udvarra.

Ott fáradt tekintete fiákért vagy hordszéket keresett; sem ezt, sem azt nem talált, de egy percnyi habozás után, amikor már épp kilépett az utcára, hogy gyalogszerrel térjen meg otthonába, magas termetű lakáj lépett oda hozzá, s így kiáltott:

- A hölgy kocsiját!
- De hiszen nekem nincs kocsim - felelte a fiatal nő.
- Fiákerben jött, asszonyom?
- Igen.
- A Dauphine utcából?
- Onnét.
- Hazaviszem, asszonyom.

- Remek, vigyen haza - mondta a kis hölgy könnyed hangon, s bár meghökkent, árnyéka sem volt benne a nyugtalanságnak, amely minden más nőt elfogott volna a helyében e váratlan ajánlkozásra.

A lakáj jelt adott, rögvest fel is tűnt egy kellemes külsejű hintó.

A lakáj felhajtotta a hintó lépcsőjét, s odakiáltott a kocsisnak:

- Dauphine utca!

A lovak vágatva elindultak; a Pont-Neufre érve a kis hölgy, akinek igencsak tetszett ez a rohanás, sajnálni kezdte, hogy nem a Jardin-des-Plantes-nál lakik, az jóval messzebb van.

A kocsi megállt, a lépcsőt leeresztették, s a jól betanított lakáj máris nyújtotta a kezét a tolvajkulcsért, amellyel Párizs harmincezer olyan házának a kapuja nyílik, melynek nincs házmestere vagy kapusa.

Kinyitotta a kaput, hogy kémélje a kis hölgy ujjacskáit, majd amikor ez belépett a sötét, szűk kapualjba, tisztelgett és bezárta a kaput.

A hintó elindult, s már el is tűnt.

- Nahát, ez igazán kellemes kaland volt! - kiáltotta a fiatal nő. - Igazán nagylelkű ez a Mesmer doktor. Jaj, de fáradt vagyok! Ezt ő nyilván előre tudta. Tényleg nagy orvos.

Már fel is ért a második emelet lépcsőpihenőjére, ahonnét két ajtó nyílt.

Bekopogott, s egy öregasszony máris ajtót nyitott neki.

- Jó estét, anyám! Kész a vacsora?

- Kész, már el is hűlt.

- És ő, ő itt van?

- Még nincs, de az úr itt van.

- Miféle úr?

- Hát akivel ma este beszélnie kell.

- Nekem?

- Bizony, magának.

Ez a beszélgetés egy aprócska, üveges előszobában folyt, amely elválasztotta a lépcsőpihenőt az utcára néző nagyszobától.

Az üvegen át látni lehetett odabent a lámpát, amely az úgy-ahogy berendezett szobát megvilágította.

Régi sárga selyemfüggönyök, melyeknek anyagát az idő helyenként megcsíkozta, másutt kifehéřítette, utrechti zöld kordbársony huzatú székek, egy intarziás, nagy ruhásszekrény meg egy ócska sárga szófa - íme a lakás csodálatos bútordarabjai.

A fiatal nő nem ismerte azt a férfit, ám olvasóink annál inkább: ő csőđítette a kíváncsis-kodókat az állítólagos királyné köré, ő adott a gúnyiratra ötven Lajos-aranyat.

A kandallópárkány két szélén két, szemmel láthatóan repedt kék japán váza állt, köztük egy óra.

A fiatal nő hirtelen kivágta az ajtót, és a szófához ment, ahol mélységes nyugalommal ücsörgött egy jó megjelenésű, testes férfi, és igen szép fehér kezével a csodálatosan gazdag csipkés mellfodrával játszadozott.

A fiatal nőnek nem nyílt alkalma rá, hogy ő kezdje el a beszélgetést.

A különös úriember üdvözlésképpen félig meghajolt, majd jóindulattal teli, csillogó pillantást vetett vendéglátójára.

- Tudom - mondta -, hogy mit akar kérdezni: ám a válaszom teljesebb lesz, ha én kérdezem magát. Maga Oliva kisasszony?

- Igen, uram.

- Bájos, nagyon ideges hölgy, aki rajong Mesmer módszeréért.

- Éppen tőle jövök.

- Remek! Amint szép szeme a tudomásomra hozza, ez még mindig nem magyarázza meg, miért talál engem a szófáján, mert ugye most leginkább ezt szeretné tudni?

- Úgy van, uram.

- Parancsoljon, foglaljon helyet; ha állva maradna, nekem is fel kellene állnom, és akkor nem tudnánk kényelmesen csevegni.

- Ugyancsak különös a modora, uram - jegyezte meg Oliva kisasszony.

- Láttam magát az este Mesmer doktornál, és olyannak találtam, amilyennek kívántam.

- Uram!

- Ó, ne ijedjen meg, kisasszony; nem azt mondom, hogy bájosnak találtam, mert még azt hinné, hogy szerelmi vallomást akarok tenni, pedig eszem ágában sincs.

- Akkor hát mit akar? - kérdezte ártatlan képpel Oliva.

- Tudom - folytatta az ismeretlen -, hogy hozzá van szokva, hogy mindenki szépnek mondja; különben én is úgy gondolom, de nekem most más ajánlatom van.

- Uram, maga olyan hangon beszél velem, hogy őszintén szólva...

- Ne rémüldözzön, kérem, hiszen végig sem hallgatott... Nem bújt itt el valaki?

- Nem bújt el senki, uram, de hát...

- Akkor ne kerüljessük a forró kását... Mit szólna egy kis társuláshoz maga és énközöttem?

- Társulás... Na ugye...

- Már megint tévúton jár. Nem azt mondom, hogy kapcsolathoz, hanem társuláshoz. Nem szerelemről, hanem üzletről beszélek.

- Milyen üzletről? - megdöbbenve és leplezetlen kíváncsisággal kérdezte Oliva.

- Mit csinál maga egész nap?

- Hát...

- Sose féljen, nem azért kérdezem, hogy zavarba hozzam.

- Semmit se csinálok, vagy legalábbis a lehető legkevesebbet.

- Szóval lusta.

- Ó!
- Nagyon helyes.
- Ezt miért mondja?
- Miért ne mondanám? Azt hiszi, törődöm én vele, hogy maga lusta? Szeret sétálni?
- Nagyon.
- Színházba, bálba járni?
- Mást se csinálnék.
- Jól élni?
- Főleg azt.
- Mit szólna, ha havi huszonöt Lajos-aranyat kapna tőlem?
- Uram!
- Kedves Oliva kisasszonykám, már megint kételkedik. Pedig megegyeztünk, hogy nem kezd el rémüldözni. Huszonötöt mondtam, de mondhattam volna ötvenet is.
- Szívesebben vennék ötvenet, mint huszonötöt; ám még ötvennél is szívesebben választanám meg magam a szeretőmet.
- A kutyafáját! Hányszor mondjam még, hogy nem akarok a szeretője lenni! Ne hajtogassa ezt a butaságot!
- Akkor hát mit kell csinálnom azért az ötven aranyért?
- Ötvenet mondtunk?
- Annyit.
- Na jó, legyen ötven! Fogad engem, a lehető legnyájasabb hozzám, ha kérem, belém karol, pontosan eljön a megbeszélt találkozóra.
- Csakhogy nekem szeretőm van, uram!
- Na és?
- Hogyhogy na és?
- Dobja ki a fickót!
- Hohó, Beausire-t nem lehet olyan könnyen kidobni!
- Segítsek?
- Ne! Szeretem Beausire-t.
- Ó!
- Egy kicsit.
- Az sok.
- Pedig így van.
- Akkor hát Beausire marad.
- Magával könnyű szót érteni, uram.
- Megfelelnek a feltételek?

- Megfelelnek, de csak ha nincs több kívánsága.

- Egyelőre nincs több kívánságom, kedvesem.

- Becsületszavára?

- Becsületszavamra! De meg kell értenie valamit...

- Mit?

- Azt, hogy ha véletlenül szükségem lenne rá, hogy maga tényleg a szeretőm legyen...

- Na, mit mondtam... Ilyenre soha nincs szüksége az embernek, uram.

- De hogy azt higgyék.

- Az még elmegy.

- Akkor hát megegyeztünk.

- Itt a kezem.

- Tessék, előlegnek az első havi bér. - Azzal nyújtotta az ötven aranyat tartalmazó tekercset. A lény habozott, erre a férfi belecsúsztatta a ruhája zsebébe a pénzt, de közben egy ujjal se ért a kerek, ringó csípőhöz, amelynek láttára a legínyencebb spanyol is csettintett volna.

Alighogy az arany a zsebbe került, két rövid koppantás hallatszott a kapun. Oliva az ablakhoz ugrott.

- Jézus Mária! - sikoltotta. - Meneküljön, ez ő!

- Kicsoda?

- Beausire... a szeretőm... Mozduljon már, uram!

- Annyi baj legyen!

- Hogyhogy annyi baj legyen? Hiszen miszlikbe aprítja magát!

- Ugyan, ugyan!

- Nem hallja, hogy dörömböl? Mindjárt betöri az ajtót.

- Szóljon, hogy nyissák ki. A pokolba is, miért nem ad neki kulcsot?

És az ismeretlen végigheveredett a szófán, és halkán azt mondta:

- Megnézem magamnak ezt a fickót...

Beausire kitartoán dörömbölt, és egyre hangosabban szitkozódott.

- Menjen már, anyám, menjen, nyissa ki! - mondta Oliva dühtől tájékozva. - Ami meg magát illeti, uram, maga kereste a bajt!

- Én bizony - felelt rendíthetetlen nyugalommal az ismeretlen, s nem moccant a szófáról.

Oliva reszketve hallgatózott a lépcsőfordulón.

19
Beausire

Zilált ruhájú, rekedten átkozódó, dühödten hadonászó férfi rontott a lakásba.

- Beausire! Beausire! - vetette elé magát Oliva, de a hangjában nem volt rémület.

- Félre az utamból! - kiáltotta a férfi, és durván lelökte magáról Oliva ráfonódó karját. - Á, szóval ezért nem nyitottak ajtót, mert férfi van itt!

Az ismeretlen változatlanul a szófán hevert, s Beausire nyilván határozatlanságnak, sőt félelemnek vélte a mozdulatlanságát. Fogát csikorgatva odaállt elé.

- Magyarázatot követelek, uram! - szólt.

- No és mit magyarázzak meg magának, kedves Beausire uram?

- Mit keres maga itt? És egyáltalán kicsoda maga?

- Én egy nagyon nyugodt ember vagyok, akire maga szörnyű szemeket mereszt. Amúgy pedig a hölgyel társalogtam, mégpedig a lehető legillendőbb módon.

- Úgy van, a legillendőbb módon - mondta Oliva.

- Maga hallgasson! - ordította Beausire.

- Ejnye, ejnye! - szólt rá az ismeretlen. - Ne beszéljen ilyen durván a hölgyel, aki teljesen ártatlan, és ha éppen rossz kedve van...

- Biztos vesztett - mondta félhangon Oliva.

- Kifosztottak, a teremtésit! - hörögte Beausire.

- És nem bánná, ha maga is kifosztana valakit - mondta nevetve az ismeretlen. - Ez nagyon is érthető, kedves Beausire uram!

- Velem maga ne élcelődjön, hallja-e! És legyen szíves, tűnjön el innét.

- Türelem, Beausire úr, türelem!

- Ördög és pokol! Tisztuljon, mert összetöröm a szófát magával együtt.

- Miért nem mondta, kisasszony, hogy Beausire úr ilyen heves természetű? Teringettét. Micsoda szilajság!

Beausire nem tudta elviselni, hogy csúfolódnak vele: színpadias mozdulattal előrántotta a kardját, s legalább tíz láb kerületű kört írt le vele.

- Keljen fel, vagy odaszögezem a háttámlához! - rivallt a vetélytársra.

- Na, ahhoz azért nekünk is lesz egy-két szavunk - felelte az ismeretlen, és a bal kezével szép csendesen előhúzta azt a rövid kis kardot, amelyet előzőleg a háta mögé csúsztatott a szófán.

Oliva sikoltozott.

- Ugyan, kisasszony, hallgasson már - mondta a férfi karddal a kezében, de továbbra is a szófán heverészve -, hallgasson, mert Beausire úr elkábul a visítózástól, és beleszalad a kardomba, vagy ami még rosszabb, feljön az éjjeli őrző, megveri, és egyenest a Saint-Lazare börtönbe viszi magukat.

Oliva tüstént abbahagyta a sikoltozást, és csodálatosan kifejező némajátékkal kísérte a jelenetet.

Furcsa jelenet volt: a zilált ruházatú, pityókos, dühtől remegő Beausire vadul döfködött és vagdalkozott, ellenfele pedig rendíthetetlen nyugalommal ült a szófán, fél kezét a térdén nyugtatva, ügyesen, elegánsan védte a támadásokat, s úgy kacagott, hogy attól a rettenthetetlen Szent György is pánikba esett volna.

Beausire fáradni kezdett, szuszogott, s dühét rettegés váltotta fel: ha az az elnéző kard akarná, bizony könnyűszerrel utat találna a szívébe. Úrrá lett rajta a bizonytalanság, takarodót fűjt, és már csak tessék-lássék ütögette az ellenfél pengéjét. Az ismeretlen úr lendületes tercvágással kicsapta a kezéből a kardot, mely úgy röpült el, mint a pihe.

A kard átszállt a szobán, kirepült az ablakon.

Beausire ott állt szégyenkezve és leforrázva.

- Na, Beausire uram - mondta az ismeretlen -, ha a kardja netán éppen a hegyivel esett le, és valaki pont ott ment el, azt temethetik!

Beausire összerezsent, és uzsgyi, lerohant a fegyveréért, elkerülendő a rendőrséggel való esetleges nézeteltérést.

Oliva megragadta a győző kezét, és azt mondta:

- Jól megleckéztette Beausire-t, uram, de az álnok ember ám! Menjen most gyorsan, mert rossz fényben tüntet fel engem; igaz, Beausire biztosan meg fog verni, de...

- Akkor maradok.

- Ne, ne, könyörgök! Ne féljen, ha megver, én is megverem őt, és én szoktam felülkerekedni, de csak mert nincs félténivalóm. Menjen hát, nagyon kérem!

- Van ám valami, amire nem gondolt, kedvesem: ha én most elmegyek, Beausire-t vagy odalent találom, vagy a lépcsőn leleskedik rám; újból egymásnak esünk; és a lépcsőn nem olyan kényelmes kivédeni a vagdalkozást, mint a kanapén. Ráadásul sose lehet biztos a dolgában az ember. Előfordulhat, hogy megölöm Beausire-t, vagy hogy ő megöl engem.

- Jaj, Istenem! Szép kis botrány lenne.

- Azt pedig el kell kerülni, szóval maradok.

- Könyörgök, menjen el! Menjen fel a fölöttünk levő emeletre, amíg ő vissza nem jön a lakásba. És mivel azt fogja hinni, hogy itt találja magát, odakint nem keresi. Ha beteszi a lábát a lakásba, maga hallani fogja, hogy én kétszer elfordítom a kulcsot a zárban. Becsukom ide az emberemet, a kulcsot zsebre dugom, maga meg szépen leoson, amíg én hősiezen harcolok, hogy eltereljem Beausire figyelmét.

- Maga igazán aranyos kislány! Viszontlátásra!

- Viszontlátásra. De mikor?

- Ma éjszaka.

- Hogyhogy ma éjszaka? Megbolondult?

- Miért? Hát nem tudja, hogy bál van az Operában?

- Csakhogy már éjfél van.

- Na és aztán?

- Jelmezt kell szerezni.
- Majd Beausire elmegy és szerez, ha már maga jól elverte.
- Igaza van - mondta Oliva nevetve.
- Tessék, tíz arany jelmezre - mondta az ismeretlen szintén nevetve.
- Isten áldja! És köszönöm!

Kituszkolta a férfit a lépcsőházba.

- Épp most zárja be a kaput - mondta az ismeretlen.
- Csak retesz van belülről. Menjen gyorsan, jön!
- És ha véletlenül maga húzza a rövidebbet, hogyan értesít?

A lány gondolkozott.

- Van lakája, ugye? - kérdezte.
- Van. Itt fog állni az ablaka alatt.
- Remek! Várjon, amíg egy kis levélke nem pottyán a fejére!
- Várni fog. Viszontlátásra.

Az ismeretlen felment a felső emeletre. Lépteinek zaját elnyomta Oliva kiáltozása.

- Beausire! Beausire! Jöjjön már, maga tajtékzó örült!

Beausire töprengve kaptatott fel a lépcsőn: nem elég, hogy ez az arcátlan ismeretlen betolakodik az ő felségterületére, de ráadásul testi és szellemi fölényével visszaélve, még csúfot is űz belőle!

Végre felért arra az emeletre, ahol Oliva várta. A kardját már visszadugta a hüvelyébe, s most egy szónoklatot fogalmazott magában.

Oliva vállon ragadta, bependerítette az előszobába, s ígéretének megfelelően kulcsra zárta az ajtót.

Az ismeretlen, ahogy lefelé settenkedett, hallhatta a kibontakozó csata zajait: csattanós pofonok, éles sikolyok, dörgő szemrehányások.

„Nem gondoltam volna - elmélkedett az ismeretlen távoztában -, hogy ez a nő, aki valósággal megdermedt a félelemtől, amikor a kedvese dörömbölni kezdett a kapun, ilyen merészen szembe fog szállni vele.”

Arra már nem vesztegette az idejét, hogy megvárja az összecsapás végét.

„Olyan hévvel kezdték, hogy hamarosan eljutnak a végkifejletig” - gondolta.

Befordult a kis Anjou-Dauphine utcába, ahol a hintaja várt rá.

Odaszólt az egyik emberének, mire az odaállt Oliva ablakaival szembe, egy ősrégi ház kapubejárata fölé hajló kis árkád sűrű árnyékába húzódva.

Így láthatta a kivilágított ablakokat, s az árnyékok mozgásából megítélhette mindazt, ami odabenn történik.

Az árnyékok eleinte nagyon nyüzsgötek, aztán kissé lecsillapodtak. A végén pedig már csak egy árnyék látszott.

20

Az arany

A függönyök mögött pedig a következő történt:

Először is Beausire meghökkent, hogy az ajtót kulcsra zárják mögötte.

Aztán meghökkent, hogy Oliva kisasszony oly igen hangosan kiabál vele.

És végül még jobban meghökkent, amikor a szobába lépven nem találta ott ellenségét.

Kutatás, fenyegetőzés, szölongatás; a férfi elbújt, s ez azt jelenti, hogy fél; ha meg fél, az azt jelenti, hogy ő, Beausire győzött.

Oliva parancsára aztán abbahagyta a keresését és hajlandónak mutatkozott, hogy feleljen a lány kérdéseire.

Beausire, mivel az imént kicsit durván bántak vele, most úgy érezte, hogy magas lóról kell beszélnie.

Oliva tudta, hogy már nem bűnös, mivel a bűntárgy eltűnt (*Quia corpus delicti aberrat* - ahogy a törvény mondja); egyszóval Oliva olyan hangosan rikácsolt, hogy Beausire a szájára tapasztotta a tenyerét, pontosabban csak akarta tapasztani.

De Oliva félreértette Beausire csitító és békéltető mozdulatát. Az arca felé közeledő gyors kéz elé olyan ügyesen és olyan könnyedén kapta a kezét, mint az imént az ismeretlen a kardot. Imígyen kivédve a feltételezett támadást, lépéskitöréssel képen vágta Beausire-t.

A férfi nem maradt adósa: a csattanós válasz nyomán élénk pír öntötte el Oliva bal orcáját.

A beszélgetésnek ezt a részét még hallotta az ismeretlen is.

Az ily módon elkezdett magyarázkodás - mint mondtuk - hamarosan elvezet a végkifejlethez; a kedvező végkifejletnek azonban egész sor előkészületre van szüksége, hogy kellőképpen drámai legyen.

Oliva Beausire pofonjára súlyos, veszedelmes lövedékkel válaszolt: egy cserépkancsóval; Beausire erre sétapálcát ragadott, s olyan hevesen kaszált vele, hogy összetört egynéhány csészét, levert egy gyertyát, s a végén vállon találta a nőt.

Oliva dühöngve Beausire-ra vetette magát, és fojtogatni kezdte. Amaz szabadulni igyekezett szorult helyzetéből, s a bösz tusában eltépte Oliva ruháját. Több se kellett az amazonnak, akkorát lódított kedvesén, hogy az elvágódott.

Beausire tajtékozva feltápáskodott, de felmérve, hogy olyan ellenfélre akadt, akivel nem tud egykönnyen elbánni, jónak látta, ha a szó fegyveréhez folyamodik.

- Gonosz teremtés! - szólta. - Maga tönkretesz engem.

- Maga tesz tönkre engem - mondta Oliva.

- Még hogy én teszem tönkre! De hisz semmije sincs.

- Már nincs. Mert maga mindenemet eladta, elitta, vagy eljátszotta.

- Nem áttallja a szememre vetni, hogy szegény vagyok.

- No és miért szegény? Szegénynek lenni bűn.

- Majd mindjárt maga bánja meg az összes bűnét!

- Csak nem akar megverni?

Oliva felkapott egy súlyos csípővasat, melynek láttán Beausire hátrálni kezdett.

- Már csak az hiányzott, hogy szeretőket tartson.

- Ne feledkezzen meg azokról a kis nőcskékről, akik maga mellett ücsörögnek a játéklarlangokban, ahol éjjel-nappal tanyázik!

- Azért játszom, hogy megéljek.

- Igazán szép sikerrel; az éhhalál küszöbén vagyunk: mondhatom, szép kis üzlet!

- Maga se dicsekedhet a sikereivel! Tessék! zokog, amiért elszakadt a ruhája, mert nem tud újat venni. Mondhatom, messzire jutott.

- Még mindig messzebbre, mint maga - visított Oliva. - Tessék, itt a bizonyíték!

Kirántott a zsebéből egy marék aranyat, s odavágta.

A Lajos-aranyak szerteszaladtak; némelyek begurultak a bútorok alá, volt, amelyik meg se állt az ajtóig, de volt olyan is, amelyik megperdült, felszikráztatta csillogó ábrázatát, aztán fáradtan lehasalt.

Beausire hallva, ahogy az aranyeső a bútorok fáján meg a szoba kövezetén kopog, valósággal elszedült, s valamiféle lelkiismeretfurdalás kerítette hatalmába.

- Arany! Mennyi arany! - kiáltotta megsemmisülve.

Oliva újra a zsebébe markolt, s ezúttal Beausire képébe vágta a Lajos-aranyakat.

- Nekem így gyümölcsözik az üzletem - mondta gúnyosan a nő, s egyetlen nagy rúgással odébb lökte a padlót beborító aranyat meg Beausire-t, aki lehajolt, hogy összeszedje a pénzt.

- Tizenhat, tizenhét, tizennyolc - motyogta Beausire örömtől reszketve.

- Nyomorult - morogta Oliva.

- Tizenkilenc, huszonegy, huszonkettő.

- Gyáva.

- Huszonhárom, huszonnégy, huszonhat.

- Aljas.

Lehet, hogy Beausire meg se hallotta a becsmérlő szavakat, mindenesetre elpirult.

- Nahát - mondta olyan komolyan, hogy komolysága ellenállhatatlanul nevetésre ingerelt -, nahát, kisasszony, maga kuporgatta a pénzt, tőlem meg a betevő falatot is megvonta!

Oliva nem tudott mit felelni; Beausire folytatta:

- Elnézi, hogy én kifakult harisnyában, kirojtosodott, cafrangos béléssel járjak, s közben a Lajos-aranyain kotlik. Honnét van ez az arany? Az én rongyaimnak az árából, melyeket azóta adogatok el, amióta a sorsomat a magáéhoz kötöttem.

- Gazember! - suttogta Oliva.

Megvetéssel teli pillantást vetett a férfira, de az rá se hederített.

- Megbocsátom magának - mondta -, no nem a fös vénységét, hanem a takarékoságát.

- Az előbb még meg akart ölni!

- Az előbb igazam lett volna, most tévednék.
  - Miért, ha szabad kérdezni?
  - Mert most igazi háziasszony lett magából, hozzájárul a háztartáshoz.
  - Nyomorult alak!
  - Édes kicsi Olivám!
  - És most adja vissza az aranyamat!
  - Ó, drágaságom!
  - Adja vissza, vagy ledöföm!
  - Oliva!
  - Igen vagy nem?
  - Nem, Oliva, az nekem nagyon rosszul esne, ha ledöfnél.
  - Pedig megteszem, ha megmoccan. Ide a pénzt!
  - Elfogadom mint ajándékot.
  - Ó, maga gyáva, maga aljas! Koldulni, azt tud! Nem ártana hasznat húzni a ballépésemből! De hát ilyenek a férfiak; mindig is megvetettem őket, mind, egytől egyig! Azt még inkább, aki ad, mint aki kap.
  - Aki ad - mondta komoran Beausire -, aki adhat, az boldog. Én is adtam magának, Nicole.
  - Nem tűröm, hogy Nicole-nak szólítsanak.
  - Bocsánat, Oliva. Csak azt akartam mondani, hogy én is adtam magának, amikor tettem.
  - Igazán nagylelkű volt! Ezüst fülbevalót, hat Lajos-aranyat, két selyemruhát, három hímzett zsebkendőt.
  - Ez nem is kevés egy katonától.
  - Hallgasson! A fülbevalót lopta valakitől, az aranyat kölcsönkapta, a selyemruhákat...
  - Oliva, Oliva!
  - Adja vissza a pénzemet!
  - Inkább valami mást adnék.
  - Hát adja a dupláját!
  - Rendben van - mondta komolyan a semmirekellő. - Elmegyek játszani a Bussy utcába; nem a dupláját, hanem az ötszörösét hozom vissza neked.
- És két lépést tett az ajtó felé. A lány elkapta a nagyon is kopottas kabátja szárnyát.
- Ezt jól megcsinálta! - mondta a férfi. - Eltépte a ruhámat.
  - Majd kap helyette újat.
  - Az hat aranyba kerül, Oliva, hat aranyba! Még szerencse, hogy a Bussy utcában sem a bankárok, sem a játékosok nem nagyon kényesek a megjelenésre.
- Oliva nyugodtan megfogta a kabát másik szárnyát, és azt is letépte. Beausire dühbe gurult.

- Ördög és pokol! - kiabálta. - Magadra vess, ha megfojtalak! Nézze meg az ember: ki se tudok menni innét e miatt a tökéletlen néember miatt!

- Dehogynem tud! Mégpedig azonnal.

- Kabát nélkül?

- Vegye föl a télikabátját!

- Az csupa lyuk meg folt.

- Ha nem tetszik, nem veszi fel, de elmenni elmegy, az biztos!

- Nem én!

Oliva elővette a maradék aranyat a zsebéből, s két marokkal csörgetni kezdte.

Beausire a fejéhez kapott, és letérdelt.

- Parancsolj - mondta -, parancsolj velem!

- Szaladjon el a Seine utcába a Bűvösboltba, ott árulják az álarcosbálhoz a dominókat.

- És aztán?

- Vegyen nekem is meg magának is egy-egy dominót, hozzáillő álarcot meg harisnyát.

- Jó.

- Az enyém fehér legyen, a magáé fekete.

- Igen.

- Húsz percet adok magának.

- Bálba megyünk?

- Bálba.

- És elviszel vacsorázni a körútra?

- El hát, de csak egy feltétellel.

- Mégpedig?

- Ha minden szavamnak engedelmeskedik.

- Úgy lesz, úgy!

- Akkor hát hadd lám, milyen serény!

- Már rohanok is.

- Nem látom, hogy rohanna.

- De hát a költségek...

- Huszonöt aranya van.

- Hogyhogy huszonöt aranyam! Ezt meg honnét veszi?

- Hiszen maga számolta meg!

- Oliva, Oliva, nem lesz ez így jó!

- Ezt hogy értsem?

- Maga nekem adta ezt a pénzt, Oliva.

- A magáé is lesz; de ha a többi is odaadnám, sose jönne vissza. Menjen hát, és jöjjön vissza minél előbb.

„A szentségit, hogy eltálalta! - gondolta a gazfickó zavartan. - Csakugyan nem akartam visszajönni.”

- Huszonöt perc múlva itt legyen! - kiáltotta Oliva.

- Engedelmeskedem.

Ekkor tűnt el az egyik árnyalak az utca túlfelén posztoló lakáj vigyázó szeme elől.

És Beausire máris kilépett az utcára: letépett szárnyú kabátja mögött kihívóan billegett a kardja, az inge pedig úgy duzzadozott a kabátja alatt, ahogy XIII. Lajos korában volt divat.

Míg a csirkefogó a Seine utca felé vette útját, Oliva gyorsan egy papírra firkantotta az alábbi szavakat:

„Béke aláírva, osztozkodás megtörtént, bálozásnak nincs akadály. Két órára az Operában leszünk. Fehér dominóm lesz, a bal vállamon kék selyemszalag.”

Oliva az összetört cserépkancsó egy darabkája köré csavarta a papírt, kidugta a fejét az ablakon, és kidobta a levélkét az utcára.

Az inas a zsákmányra vetette magát, felkapta, és elszaladt.

Beausire fél óra múlva ért vissza; mögötte két szabóinas loholt, s hozta a két ízléses dominót. Tizennyolc kemény aranypénzbe került a jelmez, de megérte, mert méltó volt a Bűvösbolthoz s ahhoz a kiváló szabóhoz, aki őfelségének a királynénak és udvarhölgyeinek is varr.

21 A házikó

La Motte-né ott áll tehát a palota kapujában, s a királyné gyorsan távolodó kocsija után néz.

Mikor aztán eltűnt a hintó, s elhalt a kerézkörgés, Jeanne is beszállt bérelt kocsijába és hazatért, hogy dominót és álarcot öltöszön, meg hogy megnézzze, nincs-e valami újság a lakásán.

La Motte-né arra gondolt, hogy igazán megérdemel egy kis éjszakai felüdülést a nap megrázkódtatásai után. Úgy döntött, hogy ez egyszer erős asszony lévén férfi módjára fog viselkedni, s egyedül vág neki a váratlan élvezetekkel kecsegtető éjszakának.

Ám már az első lépésnél késleltette valami amaz úton, amelyet hosszú ideig féken tartott, élénk képzeletével valósággal varázssosnak érzett.

A házmesternél egy szürke egyenruhás inas várta.

Az inas Rohan herceg házához tartozott, s a következő szövegű levélkét hozta őminenciájától:

Grófné! Nyilván nem felejtette el, hogy közös elintéznivalóink vannak. Lehet, hogy maga kissé feledékeny, én azonban soha nem felejttem el azt, ami egyszer megtetszett.

Tisztelettel várom, e levél átadója majd elvezeti hozzám.

Az aláírás mellett ott volt a pásztorkereszt.

La Motte-nét először felbosszantotta ez a késleltetés, ám egy pillanatig gondolkodott, és máris meghozta a rá oly jellemző villámgyors döntést.

- Szálljon fel a kocsisom mellé - mondta az inasnak -, vagy mondja meg neki a címet!

Az inas felült a bakra, La Motte-né pedig beült a kocsiba.

Tíz perc sem telt belé, s a grófné már a Saint-Antoine út elején, egy nemrég simára egyengetett kocsibeállón találta magát, ahol évszázados hatalmas fák rejtették el a kíváncsi szemek elől azt a szép házat, melyet XV. Lajos idején építettek; külseje a tizenhatodik század ízléséről, belseje a tizennyolcadik század csodálatos kényelméről tanúskodott.

- Nicsak, nicsak, a házikó - suttogta a grófné. - Egészen természetes egy nagy hatalmú hercegtől, de ugyancsak megalázó egy Valois-ra nézve... Na, mindegy!

Ez a mondat, mely beletörődő sóhajjá lágyult, máskor türelmetlen felkiáltásként hangzott volna, de mindenképp híven kifejezte, micsoda marcangoló nagyravágyás, örült sóvárgás lakozik e nő lelkében.

Még át sem lépte a küszöböt, már döntött.

Szobáról szobára vezették, jobban mondva egyik meglepetésből a másikba, egészen egy rendkívül finom ízléssel berendezett aprócska ebédlőig.

Ott várt rá egyedül a bíboros.

Őminenciája egy pamfletgyűjteményt lapozgatott; a röpiratok akkortájt ezrével hullottak az égből, ha éppen Anglia vagy Hollandia felől fújt a szél.

A bíboros felállt.

- Köszönöm, grófné, hogy eljött - mondta, s elébe ment, hogy kezét csókoljon.

A grófné megvető, sértett arccal hátrált.

- Mi lelte, asszonyom? - kérdezte a bíboros. - Csak nincs valami baj?

- Ugyebár nincs hozzászokva, nagyuram, hogy egy olyan asszony, akit az a kitüntetés ér, hogy maga idehívja, ilyen képet vágjon?

- Ó, grófné!

- A találkahelyén vagyunk, ugye, nagyuram? - kérdezte a grófné, s körbehordozta megvető pillantását.

- De asszonyom...

- Reméltem, hogy eminenciád méltóztatik emlékezni, milyen körülmények között születtem. Reméltem, hogy eminenciád méltóztatik emlékezni, hogy Isten szegénynek teremtett ugyan, de meghagyta a rangom büszkeségét.

- Ugyan, ugyan, grófné! Azt hittem, hogy maga okos asszony - mondta a bíboros.

- Ha nem tévedek, maga azt nevezi okos asszonynak, aki közömbös, aki mindenen nevet, még a saját megbecstelenítésén is; ezeket az asszonyokat, már elnézést kérek eminenciádtól, én egészen más névvel illetem.

- Téved, grófné, nem így van: én azt a nőt nevezem okosnak, aki meghallgatja, amit mondanak neki, és egyáltalán szóhoz engedi jutni az embert.

- Tessék, hallgatom.

- Komoly dolgokról akartam beszélni magával.

- És ezért hívatott ide egy ebédlőbe?

- Igen, ezért: jobb szerette volna, grófné, ha hálósobában várom?

- Finom megkülönböztetés.

- Én is úgy hiszem.

- Így hát csak arról van szó, hogy nagyurammal vacsorázsam?

- Semmi másról.

- Eminenciád meg lehet győződve róla, hogy olyan fontosságot tulajdonítok ennek a kitüntetésnek, amilyen jár neki.

- Kinevet, grófné?

- Nem, csak nevetek.

- Nevet?

- Igen. Vagy jobb szeretné, ha megsértődnék? Ó, nagyuram, amint látom, elég nehéz a kedvére tenni.

- Jaj, de bájos, amikor nevet! Minden vágyam, hogy mindig nevetni lássam. Csakhogy maga most nem nevet. Nem bizony; a szép ajka mögött dühösen villan a foga.

- Ugyan, dehogy, nagyuram. Örülök, hogy itt ülünk az ebédlőben.

- Végre!

- És remélem, hogy ínyére lesz a vacsora.

- Hogyhogy? És magának?

- Én nem vagyok éhes.
  - Megakadályozná, hogy megvacsorázzam?
  - Tessék?
  - Elzavar?
  - Nem értem, nagyuram.
  - Ide figyeljen, kedves grófné!
  - Figyelek.
  - Ha nem volna ilyen dühös, azt mondanám, hogy maga fölöttébb bájos, ha haragszik, de nem merek bókolni, mert félek, hogy elzavar.
  - Hogy én elzavarom?! Ne haragudjon eminenciád, de egy hangot se értek az egészből.
  - Pedig a napnál világosabb.
  - Akkor engem elvakított a nap.
  - Nos, a múltkor nagyon nagy zavarban volt, amikor fogadott; úgy érezte, hogy a rangjához és nevéhez méltatlan környezetben lakik. Emiatt rövidre kellett fognom a látogatásomat; különben is, éppen a környezet miatt, kissé hidegen viselkedett velem. Akkor úgy gondoltam, hogy ha a megfelelő környezetbe, a megfelelő életkörülmények közé helyezem magát, az olyan, mintha a partra vetett halat visszadobjuk a vízbe.
  - Na és? - kérdezte a grófné aggodalmasan, mivel kezdte érteni a dolgot.
  - Na és, szépséges grófné, ahhoz, hogy nyíltan fogadhasson engem anélkül, hogy magamat vagy magát kompromittáló helyzetbe hoznám...
- A bíboros mereven nézte a grófnét.
- Nos? - kérdezte az asszony.
  - Nos, reméltem, hogy méltóztatik elfogadni ezt a szerény kis házat. Felhívom a figyelmét, grófné, hogy nem találkahelyet mondtam.
  - Maga nekem akarja adni ezt a házat, nagyuram? - kiáltott fel a grófné, s a szíve hevesen dobogott a büszkeségtől vagy a sóvár vágyakozástól.
  - Igazán nem nagy dolog, grófné, nagyon is kevés; de ha többet adnék, minden bizonnyal visszautasítaná.
  - Ó, se többet, se kevesebbet, nagyuram! - mondta a grófné.
  - Ezt hogy értsem, asszonyom?
  - Úgy, hogy nem fogadhatok el ilyen ajándékot.
  - Nem? És miért nem?
  - Mert lehetetlen.
  - Ó, ezt a szót ne ejtse ki, grófné!
  - Miért?
  - Mert azt akarom, hogy magának semmi ne legyen lehetetlen.
  - Nagyuram!

- A ház a magáé, asszonyom, ott vannak a kulcsok egy aranyozott ezüstitálcán. Úgy bánok magával, mint egy győztes hadvezérrel. Ebben is talál valami megalázót?

- Nem, de...

- Kérem, fogadja el.

- De már megmondtam, nagyuram.

- Ejnye, asszonyom! Maga képes írni a miniszternek, hogy valami járadékot sürgessen; elfogad két ismeretlen nőtől száz Lajos-aranyat...

- Ó, nagyuram, az egészen más. Aki kap...

- Aki kap, el kell hogy fogadja, amit kap, grófné - mondta nemesen a herceg. - Látja, én a maga ebédlőjében vártam; még csak nem is láttam sem a kis társalgót, sem a fogadószobákat, sem a hálókat; csak feltételezem, hogy vannak.

- Ó, nagyuram, bocsánatot kérek, kénytelen vagyok bevallani, hogy nincs a világon magánál finomabb lelkű férfi.

És a grófné, aki oly sokáig visszatartotta az érzelmeit, most elpirult a gyönyörűségtől, ahogy arra gondolt, hogy ezentúl azt mondhatja: „a házam”.

Aztán hirtelen rádöbbsent, hogy elragadják az érzelmei. Főúri mozdulattal hátralépett:

- Kérem, nagyuram, szolgáltassa fel a vacsorát.

A bíboros levette a köpenyét, széket hozott a grófnénak, s városi ruhában (amely remekül illett hozzá), elkezdte udvarmesteri teendőit.

A vacsorát egy pillanat alatt felszolgálták.

Amíg a lakájok az előszobába értek, Jeanne félálarcot tett az arcára.

- Nekem kellene álarcot feltennem - mondta a bíboros -, mert maga otthon van; magát a saját személyzete szolgálja ki; itt én vagyok az idegen.

Jeanne elnevette magát, de azért fenn hagyta az álarcot. És bár valósággal a gyönyörűség fojtogatta, meg a kellemes meglepetés, jóízűen evett.

A bíboros nagylelkű s igen eszes ember volt.

Hosszú éveket töltött Európa királyi udvaraiban, olyan koronás asszonyok társaságában, akik az idő tájt bonyolultabbá tették, de gyakran meg is oldották a politikai kérdéseket, óriási társasági tapasztalata, amelyet szinte vérében hordozott s személyes tapasztalatai révén megsokszorozott, egyszóval ezek a már akkor is elég ritka erények azt eredményezték, hogy mind diplomata ellenfelei, mind a szeretői rendkívül nehezen tudtak átlátni a hercegen.

Jólneveltsége és hihetetlen udvariassága olyan páncélt vont köré, melyet semmi sem tudott behorpasztani.

Ezért a bíboros jócskán fölényben érezte magát Jeanne-nal szemben. Könnyű prédának ígérkezett ez a nagyravágyástól fűtött vidéki nőcske, aki titkolni sem tudta előtte a mohóságát, s akit a szépsége, a szelleme miatt, meg ama titokzatos, kihívó vonása miatt kíváncsnak tartott, hiszen ez utóbbi tulajdonság sokkal inkább meghódítja a nőktől megcsömörlött férfiakat, semmint az ártatlanabbját. Lehet, hogy ezúttal tévedett a bíboros, akibe nehezebb volt belelátni, mint ahogy ő másokba belelátott; mindenesetre tény, hogy a szépséges Jeanne nem keltette fel a gyanakvását.

Ez volt ennek a felsőbbrendű férfinak a veszte. Nemcsak gyengébbnek bizonyult, mint amilyen volt, hanem egyszerűen törpévé alacsonyult; Mária Terézia és Jeanne de la Motte között túl nagy volt a különbség, semhogy egy ilyen kivételes férfi, egy Rohan, vegye a fáradságot és küzdjön érte.

Így történt, hogy amint megindult a harc, és Jeanne túlságosan nyilvánvalónak találta alacsonyabbrendűségét, óvakodott kimutatni valódi felsőbbrendűségét; tovább alakította a kacér vidéki nőt, a buta libát, hogy ellenfele továbbra is erősnek higgye magát, következésképpen lanyhán támadjon.

A bíboros észrevette Jeanne minden olyan mozdulatát, amelyet nem tudott hirtelen elfojtani, úgy vélte hát, az asszony megrészegült tőle, mert az ajándék nemcsak a reményeit, de nagyravágyó elképzeléseit is magasán fölülmúlta.

A bíborosban fel sem merült, hogy ő maga nem ér fel egy Jeanne-féle asszony vágyálmaiig és gőgös elképzeléseiig.

Különben az asszony mámorát máris a régi vágyak helyébe lépő új vágyak oszlatták el.

- Jól van, jól van - mondta a bíboros, és ciprusi bort töltött a grófnénak aranycsillagos kristálypohárba -, jól van, ne duzzogjon, grófné, ha már egyszer aláírta velem a szerződést.

- Hogy én duzzognék? Ugyan, dehogy!

- Szóval fogad majd néha, és nem is fog utálni olyankor?

- Soha nem lennék olyan hálátlan, nagyuram, hogy elfelejtsem, hogy maga itthon van e házban.

- Itthon? Badarság!

- De bizony itthon!

- Figyelmeztetem, hogy ne mondjon ellent!

- Miért, mi történik?

- Újabb feltételeket szabok magának.

- Nono, most én figyelmeztetem!

- Mire?

- Mindenre.

- Csak mondja.

- Hogy én itthon vagyok.

- És...

- És ha teljesíthetetlennek tartom a feltételeit, hívom a személyzetet.

A bíboros elnevette magát.

- Na látja! - mondta az asszony.

- Semmit sem látok - felelte a bíboros.

- Azt csak látja, hogy a bolondját járatja velem!

- Hogyhogy?

- Nevet!...

- Azt hiszem, soha jobbkor.
  - Igen, soha jobbkor, mert nagyon jól tudja, hogy ha hívnám a személyzetet, nem jönne senki.
  - Vigyen el az ördög, ha így van!
  - Ejnye, nagyuram!
  - Mi rosszat csináltam?
  - Káromkodott.
  - Itt nem bíboros vagyok, grófné, hanem férfi.
- És ismét nevetni kezdett.
- „Méghozzá micsoda remek férfi!” - mondta magában a grófné.
- Most jut eszembe - szólt a bíboros, mintha tőle nagyon is távol eső gondolat pattant volna ki hirtelen az agyából -, mit is mondott a múltkor arról a két jótékonyági hölgyről? Tudja, azokról a németekről?
  - Akik nálam hagyták az arcképet? - kérdezte Jeanne. Találkozván a királynéval, nagyon jól tudta, mihez tartsa magát.
  - Igen, igen.
  - Nagyuram! - mondta La Motte-né és a bíboros szemébe nézett. - A fejemet teszem rá, hogy maga ugyanolyan jól, sőt jobban ismeri őket, mint én.
  - Én, grófné? De hiszen maga akarta megtudni, hogy kihez volt szerencséje.
  - Nem természetes, hogy az ember meg akarja ismerni a jótevőit?
  - Nos, ha én tudnám, hogy kicsodák, mostanra maga is tudná.
  - Ismétlem, eminenciás uram, maga ismeri azokat a hölgyeket.
  - Nem én!
  - Ha még egyszer azt mondja, hogy nem ismeri őket, hazugnak fogom nevezni.
  - Ó, én pedig megtorlom a sértést.
  - Hogyan, ha szabad érdeklődnöm?
  - Megcsókolom magát.
  - Nagykövet a bécsi udvarnál! Mária Terézia nagy barátja! Igazán illett volna felismernie a barátnője arcképét.
  - Nahát! Csakugyan Mária Terézia portréja lett volna!
  - Tettesse csak a tudatlant, diplomata uram!
  - Rendben van, tételezzük fel, hogy megismertem Mária Teréziát. És ebből mi következik?
  - Az, hogy ha a képről Mária Teréziára ismert, nyilván sejti, ki az a hölgy, akié a kép.
  - Honnan sejteném? - kérdezte kissé nyugtalanul a bíboros.
  - Onnan, hogy egy anya portréját... mert az a kép egy anya képe, és nem egy uralkodóé... nem szokás más kezében látni...
  - Fejezze be.

- Mint a leánya kezében...

- A királyné! - kiáltotta Louis de Rohan olyan őszinte csodálkozással, hogy Jeanne-t is megévesztette. - A királyné! Őfelsége járt volna magánál?

- Ne próbálja elhitetni velem, hogy nem találta ki!

- Pedig ez az igazság - mondta a bíboros. - Magyarországon az a szokás, hogy az uralkodó fejedelmek arcképe minden családnál megtalálható. Így például nekem, aki se fia, se borja nem vagyok Mária Teréziának, van róla képem, méghozzá itt nálam.

- Magánál, nagyuram?

- Tessék - mondta hűvösen a bíboros. Előhúzott a zsebéből egy burnótos szelencét, s megmutatta a meghökkent Jeanne-nak. - Ha nekem van ilyen képem, nekem, akit nem ért az a megtiszteltetés, hogy a császári családból származzam, annak sem kell törvényszerűen a felséges osztrák uralkodóházból valónak lennie, aki magánál felejtette a dobozt.

Jeanne hallgatott. Csodálatos diplomáciai érzéke volt, de egyelőre nem volt diplomáciai gyakorlata.

- Maga szerint tehát - folytatta Louis herceg -, Mária Antónia látogatta meg magát?

- Igen, a királyné, egy hölgy kíséretében.

- Polignacné volt az a hölgy?

- Nem tudom.

- Lamballe-né?

- Szép, komoly fiatal nő volt.

- Talán Taverney kisasszony?

- Lehetséges, én nem ismerem.

- Ha őfelsége meglátogatta magát, biztos lehet a pártfogásában. Nagy lépés a felemelkedés útján.

- Én is így gondolom, nagyuram.

- Bocsássa meg a kérdésemet, de őfelsége nagylelkű volt magával?

- Vagy száz aranyat adott, ha jól emlékszem.

- Ó, pedig őfelsége nem gazdag, mostanában pedig egyenesen pénzsűkében van.

- Akkor még inkább hálás lehetek neki.

- Nem adta tanújelét, hogy érdeklődne maga iránt?

- Dehogynem, nagyon is.

- Akkor hát minden rendben van - mondta a főpap elgondolkodva, s megfedkezett a pártfogóltról, mert a pártfogó foglalta le minden gondolatát. - Magának egyetlenegy dolgot kell tennie.

- Mit?

- Be kell jutnia Versailles-ba.

A grófné elmosolyodott.

- Ne higgye, grófné, hogy az olyan egyszerű lesz.

A grófné sokat sejtetően mosolygott.

A bíboros is elmosolyodott.

- Maguk, vidéki hölgyek, olyan egyszerűnek tartják a dolgokat - mondta. - Láta Versailles-t, látta, hogy megnyílnak a kapuk, látta, hogy az emberek felmennek a lépcsőn, s máris azt képzei, hogy mindenki kinyithatja azokat a kapukat, és felmehet azokon a lépcsőkön. Láta a versailles-i parkot és teraszokat szegélyező érc-, márvány- és ólomszörnyeket?

- Láttam, nagyuram.

- Százával vannak ott szárnyas lovak, kimérák, gorgók, vámpírok meg más vérszopók; nos, képzei el, hogy tízszer annyi vérszopó szívja a jötevő hercegek véré, mint ahány szörnyet maga a kertben látott.

- Eminenciád bizonyára a segítségemre sietne, ha azok a szörnyek utamat állnak.

- Megpróbálnám, de nem lenne könnyű dolgom. Először is, ha kiejtené a nevem, ha felfedné a talizmánját, két látogatás után én már feleslegessé is válnék.

- Szerencsére ezen a téren a királyné közvetlen védelme alatt állok - mondta a grófné -, s ha bejutok Versailles-ba, a legmegfelelőbb kulccsal fogok ajtót nyitni.

- Milyen kulccsal, grófné?

- Hja, bíboros uram, az az én titkom... Nem is: ha az én titkom volna, megmondanám, mert semmit sem akarok titkolni legkedvesebb pártfogóm előtt. Csakhogy nem az én titkom, kénytelen vagyok hát megőrizni. Elégedjék meg azzal, hogy...

- Hogy?...

- Hogy holnap Versailles-ba megyek; hogy fogadnak, és minden okom megvan rá, hogy azt higgyem, szívesen fogadnak.

A bíboros hosszan elnézte a fiatalasszonyt, akinek önbizalma, úgy vélte, a vacsora elején ivott kortyok közvetlen következménye.

- Majd meglátjuk, bejut-e, grófné - mondta nevetve.

- Annyira kíváncsi rá, hogy képes lenne utánam küldeni valakit?

- Igen.

- Nem vonom vissza, amit mondtam.

- Vigyázzon, grófné, holnaptól becsületbeli ügyének tekintem, hogy bejusson Versailles-ba.

- Márpedig be fogok jutni, nagyuram, a belső lakosztályokba.

- Maga eleven rejtély számomra, grófné.

- Csak nem olyan kis szörnynek lát, amilyenek Versailles parkjában vannak?

- Remélem, jó ízlésű férfinak tart.

- Természetesen, nagyuram.

- Most én itt letérdelek maga elé, megfogom és megcsókolom a kezét, így nem hiheti többé, hogy az ajkammal egy griffet illetek, vagy a kezemet egy pikkelyes halfarokra teszem.

- Nagyon szépen kérem, nagyuram, jusson eszébe - mondta hidegen Jeanne -, hogy nem vagyok sem varrólánya, sem kóristalány; azaz amikor éppen nem a férjem rendelkezik fölöttem, én rendelkezem magam fölött, és mivel egyenlőnek érzem magam ennek a királyságnak

összes többi állampolgárával, szabadon és önként, s akkor, amikor nekem tetszik, választom majd ki azt a férfit, aki a kedvesem lehet. Így hát, nagyuram, egy kis tiszteletet kérek, s ezzel az előtt a nemesség előtt rója le a tiszteletét, amelyhez mindketten tartozunk.

A bíboros felállt.

- Úgy látom - mondta -, maga azt akarja, hogy komolyan szeressem.

- Ezt nem mondtam, bíboros úr. Én, én akarom szeretni magát. És ha ez bekövetkezik, ha ugyan bekövetkezik, nem fogom elrejteni érzéseimet. Ha esetleg mégsem venné észre, majd tudomására hozom, mert elég fiatalnak, elég tűrhető külsejűnek érzem magam, hogy ne féljek a visszautasítástól. Egy úriember nem fog eldobni magától.

- Grófné - mondta a bíboros -, biztosíthatom, hogy ha csak rajtam múlik, szeretni fog.

- Majd elválík.

- De ugye máris érez irántam némi barátságot?

- Többet.

- Valóban? Akkor hát félúton volnánk.

- Ne méricskéljük az utat, hanem menjünk rajta.

- Grófné, maga olyan nő, akit imádnék... - A herceg nagyot sóhajtott.

- Imádnék... - mondta az asszony döbbsen - ha?...

- Ha megengedné - sietett a válasszal a bíboros.

- Talán megengedem majd, ha a szerencse már elég hosszú ideig mosolyog rám, hogy maga ne essék olyan hirtelen térdre előttem, és ne csókolgassa a kezemet idő előtt.

- Hogyhogy?

- Úgy, hogy amikor nem függök többé a jótéteményeitől, nem fogja feltételezni rólam, hogy érdekből várom a látogatásait; akkor nemesebb érzelmekkel fog viseltetni irántam, s ezzel én csak nyerek, nagyuram, maga pedig semmit sem veszít.

- Eszerint teljesen megköti a kezemet - mondta a bíboros.

- Hogyhogy?

- Megakadályozza, hogy udvaroljak magának.

- Miért? Csak térdre hullásokkal és szemfényvesztéssel lehet udvarolni egy nőnek?

- Kezdjük el gyorsan, grófné! Mit kegyeskedik megengedni nekem?

- Mindent, ami az ízlésemmel és a kötelezettségeimmel összeegyeztethető.

- Hohó, az a világ két legbizonytalanabb ingoványa!

- Kár volt félbeszakítania, nagyuram, egy harmadikat is hozzá akartam tenni.

- Mit, te jószágos ég!

- A szeszélyeimet.

- Elvesztem.

- Visszakozik?

A bíboros sokkal inkább befolyása alatt volt ennek a kihívó, bűvös-bájos asszonynak, semmint gondolta volna.

- Nem - mondta -, nem visszakozom.

- Még a kötelezettségeim előtt sem?

- Még az ízlése és a szeszélyei előtt sem.

- A bizonyíték?

- Mit kíván?

- El akarok menni ma este az Opera báljára.

- A maga dolga, grófné, szabad, mint a madár, és nem értem, mi akadályozná meg, hogy elmenjen az Opera báljára.

- Csak a vágyam felét értette meg, uram; szeretném, ha maga is eljönne az Operába.

- Én? Az Operába!... no de grófné!

És a bíboros olyan mozdulatot tett, ami egy közönséges halandótól egészen egyszerű mozdulat lett volna, de egy Rohantól szertelenségszámba ment.

- Szóval csak ennyit ér, hogy a kedvemben akar járni? - kérdezte a grófné.

- Egy bíboros nem megy az Opera báljára, grófné; ez olyan, mintha azt javasolnám magának, hogy menjen be egy... nyilvános dohányszóba.

- És egy bíboros nem is táncol, ugye?

- Ó, nem...

- Márpedig én olvastam, hogy Richelieu bíboros egyszer szarabandot táncolt.

- Ausztriai Anna előtt... - szaladt ki a herceg száján.

- Egy királyné előtt - ismételte Jeanne, és mereven a férfi szemébe nézett. - Nos, egy királyné kedvéért talán maga is megteszi...

A herceg - ez ugyancsak ritkán fordult elő vele - zavarában elvörösödött. Jeanne pedig akár mert megszánta zavarában, akár mert nem akarta tovább nyújtani a kínos pillanatokat, így folytatta:

- Nagyon bánt, hogy bár nem győzi bizonyítani a szerelmét, látom, hogy kevesebbre becsül a királynénál. Pedig nem is kellene félnie, hogy megismerik, hiszen arra való a jelmez meg az álarc, hogy elrejtőzzön az ember. És ha eljönne velem a bálba, úgy lekötelné engem, s olyan hatalmas lépést tennék előre a mi közös utunkon, hogy azt nem is képzelem.

A bíboros boldog volt, hogy ilyen olcsón megúszta, s főképpen azért volt boldog, mert Jeanne úgy ügyeskedett, hogy a meggondolatlan kijelentését követő csatározásból is ő, a bíboros kerüljön ki győztesen. A grófné kezére hajolt hát, s megszorította.

- A maga kedvéért mindent megteszek, még a lehetetlent is - mondta.

- Köszönöm, nagyuram! Az a férfi, aki meghozza értem ezt az áldozatot, igazi jó barát; most, hogy beleegyezett, hogy velem tart, felmentem e kötelezettség alól.

- Szó sem lehet róla, hiszen csak az követelheti a bérét, aki elvégezte a munkát. Követem magát, grófné, de csak dominóban.

- Elmegyünk a Saint-Denis utcába, az nincs messze az Operától; én álarcban bemegyek az egyik üzletbe; veszek magának dominót és álarcot, s majd a hintóban átöltözik.

- Tudja-e, grófné, hogy kellemes mulatságnak ígérkezik?

- Ó, nagyuram, zavarba hoz a jóságával... De jobban meggondolva a dolgot: talán a Rohan palotában inkább ízlése szerint való dominót találna excellenciád, mint az üzletben.

- Ez aztán megbocsáthatatlan gonoszság, grófné. Ha elmegyek is az Opera báljára, egy dolgot azért higgyen el...

- Mégpedig, nagyuram?

- Azt, hogy legalább annyira szokatlan lesz a számomra a bálozás, mint amilyen szokatlan lenne magának, ha nem a férjével, hanem egy másik férfival vacsorázna.

Jeanne érezte, hogy jobb, ha nem válaszol.

Címertelen hintó gördült a ház hátsó kapuja elé, és mihelyt a két szökevény beszállt, nagy vágtatva elindult a körút felé.

Néhány szó az Operáról

Az Opera, ez a pogány párizsi kéjtemplom 1781 júniusában leégett.

Húszan ott veszték a romok alatt, és mivel tizenhét esztendő alatt immár másodszor fordult elő szerencsétlenség, az emberek úgy érezték, hogy az Opera régi helye, a királyi palota közelsége szerencsétlenséget hoz a vigalomra vágyókra. A király aztán áthelyeztette egy kevésbé központi negyedbe a szórakozóhelyet.

A szomszédoknak mindig nagy aggodalom forrása volt ez a vászonból meg puhafából, keménypapírból meg pingált falakból álló épületegyüttes. Amikor az Opera éppen nem volt leégve, a pénzemberek meg a jobb körök szívét lobbantotta lánggra, rangok és vagyonok cseréltek miatta gazdát. Amikor viszont az Opera lobbant lánggra, az egész városnegyedet, az egész várost romba dönthette. Csak egy szélhűtés kellett volna hozzá.

Az új hely a Szent Márton-kapu volt. A királynak fájt volna, ha az ő kedves Párizsa hosszú időn keresztül kénytelen nélkülözni az Operát, így hát elszomorodott, mint olyankor szokott, ha késtek a gabonaszállítmányok, vagy ha a négyfontos kenyér ára hét sou fölé ment.

Látni kellett volna az elaggott nemességet, a fiatal hivatalnokgárdát, az egész tisztikart és pénzvilágot, amint vacsora után tétován ödöng ide-oda; látni kellett volna a sétányokon a hontalanul ténfergő istenségeket, az előtáncostól a primadonnáig.

Hogy megvigasztalják a királyt, na meg egy kicsit a királynét is, bemutattak a felséges párnak egy Lenoir nevezetű építésszt, aki csodákat ígért.

Ennek az úriembernek egészen új elképzelései voltak, s olyan tökéletes közlekedési rendszert dolgozott ki, hogy még tűzvész esetén sem rekedt volna senki a folyosókon. Nyolc ajtóval biztosította a menekülők útját, nem beszélve az első emelet öt széles ablakáról, melyek olyan alacsonyan lennének, hogy a leggyávábbak is nyugodtan kiugorhatnának az utcára, legfeljebb kifdicamodna a lábuk.

Lenoir tervei szerint az új épület kilencvenhat láb hosszú homlokzattal nézne a körútra, a homlokzatot a pilléreknek támaszkodó nyolc kariatida díszítené, ezekből három bejárati ajtó alakulna ki; nyolc oszlop támasztja majd az alapfalat; az oszlopfő fölött domborműves díszítés, az erkély fölött három, boltdíszekkel ékes boltív lesz.

A színpad magassága harminchat láb lenne; a mélysége hetvenkét láb, szélessége nyolcvannégy láb.

Tükrökkel, egyszerű, de nemes ékítményekkel dús termek is lennének a színházban.

A terem teljes szélességében, a zenekar alatt, Lenoir úr tizenkét lábnyi teret biztosítana egy óriási víztartály meg két szivattyútest részére, ezeket a francia királyi testőrség húsz tagja kezelné.

Mindennek a tetejébe az építész csak hetvenöt napot és hetvenöt éjszakát kért, egy órával sem többet vagy kevesebbet, hogy a termet átadja a közönségnek.

Ez utolsó pont hencegésnek tűnt; eleinte sokat nevettek is rajta, de a király összedugta a fejét Lenoirral, és mindent jóváhagyott.

Lenoir munkához látott, és minden ígéretét megtartotta. A termet a megállapodás szerinti időre fejezték be. Erre a közönség, amely soha semmivel sem elégszik meg, mindig izgatja

valami, törni kezdte a fejét, hogy mivel ilyen gyorsan csakis gerendaszerkezettel lehet építkezni, a terem ezeken nyugszik, de a gyorsaság a minőség rovására ment, következésképpen az új Opera nem áll szilárdan a lábán. Ebbe a színházba, amely után annyit áhítoztak, amelynek születését a kíváncsiskodók gerendáról gerendára figyelemmel kísérték, ebbe a hatalmas építménybe, melynek növekedését minden este egész Párizs követte, s már jó előre lefoglalta benne mindenki a helyét, szóval amikor ez a színház kész lett, senki sem volt hajlandó belépni. A legvakmerőbbek, az örültek megvették jegyüket Piccini zenés darabjának, az *Adèle de Ponthieu*-nek a bemutató előadására, de egyúttal a végrendeletüket is megírták.

A kétségbeesett építész a királyhoz fordult segítségért, és az adott is neki egy jó ötletet.

- Franciaországban a gyávák azok, akik fizetnek - mondta őfelsége. - Ezek hajlandók tízezer frankos járadékot fizetni, s közben hagynák, hogy a sajtó maga alá gyűrje őket, de azt nem akarják kockáztatni, hogy mindenféle rozoga mennyezet gyűrje őket maga alá. Ezeket bízom rád, maga pedig hívja meg azokat, akik nem fizetnek. A királyné trónörökösrel ajándékozott meg; a város örömmámorban úszik. Tegye közhírré, hogy fiam születésének öröme az Operát ingyenes előadással nyitjuk meg; és ha magának nem elég kétezer-ötszáz ember egy kupacban, azaz nagyjából háromezer fontnyi súly, hogy bebizonyítsa az építménye szilárdságát, kérje meg a bandát, hogy mocorogjon egy kicsit; hiszen tudja, Lenoir, hogy a súly ötszöröse nő, ha négy hüvelyk magasságból esik le. A maga kétezer-ötszáz derék fickója másfél millió fontot fog nyomni, ha megtáncoltatja őket; adjon hát bált az előadás után.

- Köszönöm, felség - mondta az építész.

- De jól gondolja meg: nehezek lesznek.

- Biztos vagyok a dolgomban felség; én is ott leszek a bálban.

- Én pedig megígérem - felelte a király -, hogy ott leszek a második előadáson.

Az építész követte a király tanácsát. Az *Adèle de Ponthieu*-t háromezer népi származék előtt játszották, akik hevesebben tapsoltak, mint a királyok.

A nép fiai és lányai örömet táncra perdültek az előadás után, és meglehetősen jól szórakoztak. Nemhogy ötször, de tízszer annyi lett a súlyuk.

A terem meg se rezdült belé.

Ha egyáltalán félni lehetett valami szerencsétlenségtől, csak a következő előadásokon kellett, mert a nemesi rangú gyáva nyulak ellepték a terem minden zugát.

A nyitás után három évvel ebbe a terembe készülődött Rohan bíboros és La Motte-né.

23

A bál

A bál már tetőfokára hágott, amikor Louis de Rohan bíboros és La Motte-né feltűnés nélkül elvegyült a dominók és mindenféle álarcok ezre között; a „feltűnés nélkül” főleg a bíborosra vonatkozik.

Hamarosan úgy eltűntek a tömegben, ahogy a nagy örvényben eltűnnek az apró örvénytölcsérek.

Két dominó igyekezett a tömeg sodrásának ellenállni, s közös erőfeszítéssel egymás mellett maradni, már amennyire ez ilyen gomolygásban elképzelhető; ám amikor belátták, hogy nem sikerül, a királyné páholya alatti beugróba menekültek, ahol a tömeg nem volt olyan sűrű, s ahol a falnak vethették a hátukat.

Egy fekete és egy fehér dominó, az egyik magas, a másik középtermetű; az egyik férfi, a másik nő; az egyik hadonászik a karjával, a másik ide-oda forgatja a fejét.

A két dominó rendkívül élénk tárgyalást folytat. Hallgassuk hát!

- Mondom, Oliva, hogy maga vár valakit - fújta a magáét a magasabbik -; a maga nyaka már nem is nyak, hanem egy szélkakas tartórúdja, és ez a szélkakas folyton ireg-forog.

- Na és aztán!

- Hogyhogy na és aztán?

- Mit csudálkozik, hogy forog a fejem? Nem azért vagyok itt?

- De igen. Csakhogy ha a másokét is elcsavarja...

- Na és! Végül is miért jön az ember az Operába?

- Ezerféle okból.

- Persze, a férfiak, de a nők egyetlenegy okból.

- Mégpedig?

- Maga mondta az imént: azért, hogy annyi fejet csavarjanak el, amennyit csak tudnak. Elhozott engem az operabálra; itt vagyok; jobb, ha megbékél a gondolattal.

- Oliva kisasszony!

- Jaj, ne üvöltözzön! Tudja, hogy nem ijedek meg, ha kiereszti a hangját. De ne merjen a nevemen szólítani. Tudhatná, hogy ízetlenségre és modortalanságra vall nevén szólítani az embert az operabálon.

A fekete dominó dühösen legyintett, de hirtelen meglátott egy kék dominót, s a keze megállt a levegőben. A kék dominó elég testes, meglehetősen magas, jó megjelenésű alakot takart.

- Ejnye, uram - szólt -, hagyja a hölgyet kedvére szórakozni! Az ördögbe is, nem mindennap van böjti multság, és nem minden böjti multságkor jön az ember az Opera báljára.

- Ne üsse bele az orrát a más dolgába! - felelt durván a fekete dominó.

- Ejnye, uram - mondta a kék dominó -, maga elfelejti, hogy egy kis udvariasság sohasem árt.

- Én magát nem ismerem - felelte a fekete dominó -, akkor meg mi az ördögnek udvariaskodnék?

- Jó, mondjuk, nem ismer. De...

- De?...

- De én ismerem magát, Beausire úr.

A fekete dominó, aki oly könnyen ejtette ki a más nevét, szemlátomást megremegett a saját neve hallatára.

- Ó, sose féljen, Beausire úr - folytatta az álarcos -, én nem az vagyok, akinek gondol.

- A nemjóját! Nem elég, hogy a neveket ki tudja találni, még gondolatolvasóvá is elő akarja léptetni magát?

- Miért ne?

- Akkor találja ki, mit gondolok! Örvendek, hogy végre szemtől szembe állok egy varázslóval.

- Ó, ez nem olyan nehéz feladat, hogy kiérdemeljem a varázsló címet.

- Azért csak mondja!

- Kérjen valami nehezebbet!

- Rajta, találja ki, mit gondoltam! Én beérem ennyivel.

- Szóval, nem akar nehezebb próba elé állítani?

- Nem.

- Nos, azt gondolta, hogy Crosne úr rendőre vagyok.

- Crosne úr rendőre?

- Úgy bizony! Ne próbálja elhitélni velem, hogy nem ismeri Crosne urat, a rendőrkapitányt!

- Uram...

- Ejha, kedves Beausire! Csak nem akar kardot rántani! Micsoda harcias természet! De csillapodjék, Beausire uram, a kardját otthon hagyta, és ezt nagyon jól tette. Beszéljünk másról! Megengedi, hogy a hölgy nekem nyújtsa a karját?

- Hogy képzelem!

- Tudja, ez így szokás az operabálon.

- De csak, ha a lovag is úgy akarja.

- Néha az is elég, ha a hölgy akarja.

- Hosszú időre akarja elrabolni a hölgyet?

- Ne legyen olyan kíváncsi, kedves Beausire... Lehet, hogy tíz percre, lehet, hogy egy órára, lehet, hogy egy egész éjszakára.

- Maga a bolondját járatta velem, uram.

- Válaszoljon: igen vagy nem? Hajlandó a hölgy karját átengedni vagy nem?

- Nem.

- Na tessék! most megmakacsolja magát, pedig milyen kezes bárány volt!

- Én?

- Igen, maga. A Dauphine utcában.

- A Dauphine utcában! - kiáltott fel döbbenten Beausire.

Oliva nagyot kacagott.

- Hallgasson, hölgyem! - sziszegte a fekete dominó, majd ismét a kék dominó felé fordult. - Semmit sem értek az egészből, uram. Ha meg akar sérteni, sértsen meg istenigazából!

- Nincs sértőbb az igazságnál... nem igaz, Oliva kisasszony?

- Nocsak! - mondta Oliva. - Engem is ismer?

- Az imént a nevén szólította magát az úr.

- Az az igazság - mondta Beausire, ismét felvéve az előbbi beszélgetés fonalát -, az az igazság, hogy...

- Az az igazság, hogy egy órája még meg akarta ölni ezt a szegény hölgyet, de húsz arany pengése megállította a kezét...

- Ebből elég!

- Ha elég, hát engedje át nekem a hölgy karját.

- Ó, látom én, hogy a hölgy meg maga... - morgott Beausire.

- Mi van a hölgygel meg velem?

- Nagyon egy húron pendülnek.

- Téved... De ha úgy volna is, az csak a maga javát szolgálná.

- Az én javamat?

- Bizony.

- Bizonyítsa be!

- Szívesen.

- Igazán kíváncsi vagyok...

- Be fogom tehát bizonyítani - folytatta a kék dominó -, hogy a jelenléte annyira káros saját magára nézve, mint amennyire hasznos lenne a távolléte.

- Nekem?

- Magának bizony.

- Miért, ha szabad kérdezni?

- Egy bizonyos akadémia tagjai vagyunk, nemdebar...

- Én az akadémia tagja?

- Ó meg ne sértődjön, kedves Beausire, nem a tudományos akadémiáról beszélek.

- Akadémia, akadémia... - motyogta Oliva lovagja.

- A Pot-de-Fer utcában, lent a pincszinten... Ugye, helyben vagyunk, Beausire?

- Fogja be a száját!

- Ejnye!

- Igenis fogja be a száját, maga kellemetlenkedő alak!

- Nyugalom, nyugalom! Térjünk csak vissza az akadémiához! - A kék dominó elővette szép, briliánsokkal díszített óráját. Beausire rámeredt.

- Mit akar? - kérdezte.

- Nos, negyedóra múlva a maga Pot-de-Fer utcai akadémiáján, kedves Beausire, egy kis tervet fognak megvitatni, melynek az a célja, hogy a tizenkét tényleges tag zsebre vágjon kétmilliót.

- Maga is tagja annak az akadémiának, igaz? Ha ugyan...

- Ha ugyan?...

- Ha ugyan nem spicli.

- Azt hittem, hogy maga eszes ember, Beausire, de fájdalommal tapasztalom, hogy maga tökkelütött; ha a rendőrségnek dolgoznék, már rég elfogtam volna magát, mégpedig kevésbé tisztos ügyletek miatt, mint ez a kétmilliós spekuláció, amit pár perc múlva vitára bocsátanak az akadémián.

Beausire elgondolkozott.

- A pokolba is! Igaza van - mondta, majd hirtelen visszakozott: - Hohó, uram, maga engem a Pot-de-Fer utcába küld!

- Oda. A Pot-de-Fer utcába.

- Azt is jól tudom, hogy miért.

- Na, miért?

- Hogy nyakon csípjenek. Bolond lennék odamenni.

- Már megint nem gondolkozik. Ha azt akarnám, hogy börtönbe kerüljön, nem kérnék engedélyt magától, hogy a hölggyel beszélgethessek, hanem most rögtön letartóztatnám, s a hölgy meg én máris megszabadulnánk magától. De látja, kedves Beausire, én csak szelíden meggyőzni próbálom magát; csak semmi erőszak: ez a jelmondatom.

- Hé, hé! - kiáltott fel Beausire, s még Oliva karját is elengedte. - Nem maga ült a hölgy szófáján ezelőtt két órával? Na, feleljen csak!

- Micsoda szófán? - kérdezte a kék dominó, akinek Oliva megcsíppentette a kisujja hegyét.

- Különbben mindegy - folytatta Beausire -; az érvei elfogadhatók, sőt nagyon is meggyőzők. Fogja hát a hölgy karját, és szégyellje magát, ha becsapott egy úriembert!

A kék dominó nevetve vállon veregette Beausire-t, azon mulatott, hogy a pernahajder milyen nagyvonalúan kitünteti magát az „úriember” minősítéssel.

- Nyugodtan alhat - mondta -, legalább százezer frankos ajándékot adok magának avval, hogy odaküldöm, mert ha ma este nem menne el az akadémiára, szokás szerint kimaradna az osztzkodásból.

- Akkor hát szerencse fel! - mormolta Beausire, s ellejtett.

A kék dominó birtokba vette Oliva kisasszony karját, amely Beausire távozásával immár szabad lett.

- Most pedig rajtunk a sor - mondta a lány. - Hagytam, hogy kedvére játszadozzon azzal a szegény Beausire-ral, de figyelmeztetem, hogy velem nehezebb dolga lesz, mert én ismerem magát. Ha tehát folytatni akarja a játékot, érdekes dolgokat mondjon nekem, mert ha nem...

- Nem ismerek érdekesebb dolgot a világon, mint a maga története, drága Nicole kisasszony - mondta a kék dominó, s kedveskedve megszorította a nő gömbölyű karját.

A név hallatán, melyet az álarcos ember a fülébe susogott, Oliva elfojtott kiáltást hallatott.

De meglepődése csak egy pillanatig tartott; hozzászokott, hogy leplezze érzéseit.

- Nicole! - mondta. - Engem illetett ezzel a névvel? Ha így van, csakis hajótörést szenvedett, uram. Engem nem Nicole-nak hívnak.

- Tudom, tudom, most Olivának hívják. A Nicole olyan vidékiesen hangzott. Tudom én, hogy magában két nő rejtezik: Oliva és Nicole. Majd beszélünk Oliváról is, de egyelőre beszéljünk Nicoleról! Vagy elfelejtette már azt az időt, amikor erre a névre hallgatott? Nem hiszem. Ó, drága gyermekem, az ember nem felejt el azt a nevet, melyet zsenge ifjú korában viselt, még ha kényszerűségből új nevet vesz is fel, hogy feledtesse az igazit. Szegény Oliva! Boldog Nicole!

Álarcosok hulláma csapódott a kart karba öltve sétáló párnak, és Nicole vagy Oliva akaratlanul magához szorította lovagját.

- Nézze ezt a tarkabarka tömeget - mondta a férfi -, nézze ezeket az egymáshoz simuló jelmezes embereket, amint mohón isszák az udvarló vagy szerelmes szavakat; nézze az összeve-rődő, majd szétváló, kacagó vagy civódó csoportokat. Ezeknek az embereknek talán ugyan-annyi nevük van, mint magának, és jó páran meglepődnének, ha azon a néven szólítanám őket, amelyre ők jól emlékeznek ugyan, de azt hiszik, hogy mások már elfelejtették.

- Azt mondta az előbb: szegény Oliva!

- Azt.

- Szóval úgy gondolja, hogy nem vagyok boldog?

- Nehéz volna boldognak lennie egy olyan férfival, mint Beausire.

Oliva sóhajtott.

- Nem is vagyok az! - mondta.

- De azért szereti?

- Az túlzás.

- Ha nem szereti, hagyja ott!

- Nem.

- De miért?

- Mert megbánnám, ha elhagynám.

- Megbánná?

- Tartok tőle.

- Miért ragaszkodik ehhez a részeges szerencsejátékoshoz, aki veri magát, mi köti ehhez a szélhámoshoz, akit előbb-utóbb kerékbe fognak törni a Grève téren?

- Lehet, hogy nem érti majd meg, amit mondok.

- Mondja csak!

- Hiányozna a lárma, amit körülöttem csap.

- Kitalálhattam volna. Így van ez, ha valaki csöndes emberek között töltötte a fiatalságát.
  - Maga tudja, hogy milyen volt a lánykorom?
  - Tudom bizony.
  - Ugyan! - csóválta a fejét nevetve Oliva.
  - Kétkedik?
  - De még mennyire!
  - Akkor hát beszéljünk a fiatalságáról, Nicole kisasszony!
  - Beszéljünk! De figyelmeztetem, hogy egy kukkot se fog kiszedni belőlem.
  - Ó, nincs is rá szükségem.
  - Rajta, beszéljen!
  - A gyermekkoráról nem beszélek, az az időszak nem számít; a bakfiskorával kezdem, amikor észrevette, hogy az Isten szívet plántált magába, s a szív arra való, hogy szeressen.
  - Kicsodát?
  - Gilbert-t.
- Erre a névre meghűlt a vér a nő ereiben.
- Uramisten, honnét tudja? - kérdezte borzongva. Megtorpant, s a kék dominóra meredt.
- A kék dominó nem szólt.
- Oliva, jobban mondva Nicole, nagyot sóhajtott.
- Ó, uram - mondta feladva a harcot -, olyan nevet ejtett ki, amely sok-sok emléket ébreszt bennem. Így hát ismeri Gilbert-t?
  - Ismerem, különben nem beszélnék róla... Csinos fiú... Szerette?
  - Jóképű volt... vagyis hát... nekem nagyon tetszett. Szellemes volt; születésünknél fogva egyenlőek voltunk... Nem, ezt, nem mondhatom... Nem voltunk egyenlőek. Nincs nő, aki felérne Gilbert-hez.
  - Még az a hölgy sem, akit úgy hívnak, hogy Ta...?
  - Ó, tudom, kire gondol - vágott a férfi szavába Nicole. - Most már látom, hogy maga igazán jól értesült, uram... Hát igen, Gilbert-nek kevés volt a szegény kis Nicole szerelme. - Reszketve fürkészte az ismeretlen álarcát. - Maga iszonyú titkokat tud, uram... Mondja meg, mi van vele!
  - Azt maga mindenkinél jobban tudja.
  - Én? Szent egek! Ezt miért mondja?
  - Mert Gilbert maga után jött Taverneyből Párizsba, maga pedig követte őt Párizsból Trianonba.
  - Ez igaz, de már tíz esztendő telt el azóta, hogy én megszöktem, és hogy ő eltűnt, s tíz év alatt annyi minden történik.
- A kék dominó hallgatott.
- Nagyon szépen kérem - makacskodott Nicole -, mondja meg, mi van Gilbert-rel. Miért hallgat, miért fordítja el a fejét? Talán elszomorítja az emlék?

A kék dominó lehajtotta a fejét, mintha keserű emlékek ébredtek volna benne.

- Amikor Gilbert szerelmes volt Taverney kisasszonyba... - mondta Oliva.

- Halkabban mondja a neveket! - szólt közbe a kék dominó. - Látja, én ki sem ejtem őket.

- Amikor olyan nagyon szerelmes volt - folytatta sóhajtva Oliva -, hogy Trianon minden fája az ő szerelméről susogott...

- Nos, akkor maga már nem szerette?

- Dehogynem, jobban, mint valaha; és ez a szerelem okozta a vesztemet. Szép vagyok, büszke vagyok, és ha úgy fordul kedvem, szemtelen vagyok. Inkább a bakó pallosa alá tenném a fejem, mintsem fejet hajtsak bárki előtt.

- Magának helyén van a szíve, Nicole.

- Helyén volt... akkoriban - mondta a lány mélyet sóhajtva.

- Elszomorítja ez a beszélgetés?

- Nem, ellenkezőleg, jólesik felidézni az ifjúságomat. Olyan az ember élete, mint a folyó; a legzavarosabb folyónak is tiszta a forrása. Folytassa csak, és ügyet se vessen rá, ha nem tudom megállni sóhajtozás nélkül.

- Ó - mondta a kék dominó csendesen mosolyogva az álarca alatt -, én mindent tudok magáról, Gilbert-ről meg egy harmadik személyről, amit csak tudni lehet.

- Akkor mondja meg, hogy Gilbert miért menekült el Trianonból; és ha megmondja...

- Nem mondom meg, és maga mégis el fogja hinni, hogy mindent tudok.

- De hát miért nem árulja el?

- Mert maga nem azért kérdi, hogy Gilbert miért ment el Trianonból, hogy meggyőződjön felőle, hogy igazat beszélek, hanem mert meg akar tudni valamit, amit nem tud.

- Így van. - Hirtelen görcsösen belekapaszkodott a férfi kezébe: - Istenem! - mondta. - Istenem!

- Mi lelte?

Nicole elűzte a gondolatot, amely úgy elragadta.

- Semmi - mondta.

- Nem kérdezni akart valamit?

- De igen. Mondja meg őszintén, mi van Gilbert-rel!

- Biztos maga is hallotta, hogy meghalt.

- Igen, de...

- Igaz. Gilbert meghalt.

- Meghalt? - hitetlenkedett Nicole, s egész testén borzongás futott végig. - Könyörgök, uram, tegyen meg nekem egy szívességet.

- Kettőt, tízet, amennyit csak akar, kedves Nicole.

- Ugye, maga volt nálam az este?

- Én.

- Két órája még nem akarta elrejteni előlem az arcát.
  - Eszembe sem volt; ellenkezőleg, azt akartam, hogy jól szemügyre vegyen.
  - Ó, én kötözni való bolond! Mennyit néztem magát! Bolond vagyok, bolond! Buta nő, ahogy Gilbert szokta mondani.
  - Jól van, jól van! Ki ne tépje már azt a szép haját!
  - Meg akarom büntetni magam, amiért csak néztem, de nem láttam magát.
  - Nem értem.
  - Tudja, mit kérek magától?
  - Nem.
  - Azt, hogy vegye le az álarcát.
  - Itt? Az lehetetlen!
  - Ha nem az én tekintetemtől fél, hanem attól, hogy megismerik, jöjjön az oszlop mögé, ott senki sem látja meg.
  - Miért félnék én a maga tekintetétől?
  - Félt, hogy megismerem.
  - Engem?
  - És hogy felsikoltok: maga az, Gilbert!
  - Á, jól mondta: bolond, bolond!
  - Vegye le az álarcát!
  - Egy feltétellel.
  - Elfogadom.
  - Maga is hajlandó lesz levenni az álarcát, ha megkérem rá.
  - Le fogom venni, ha kéri. Ha nem venném le, letépheti.
- A kék dominó nem kérte magát tovább; bement Olivával az oszlop mögé, és levette az álarcát. Oliva vagy egy percig meredten nézte, aztán toporzékolni kezdett, s a körmével véresre vágta a tenyerét. - Nem, nem! Maga nem Gilbert.
- Ki vagyok?
  - Mit érdekel engem, ha egyszer nem ő!
  - És ha Gilbert lettem volna? - kérdezte az ismeretlen, és visszatette az álarcot.
  - Ó, ha Gilbert lett volna... - kiáltott a lány szenvedélyesen.
  - Akkor?
  - Ha azt mondta volna: „Nicole, Nicole, emlékezz Taverney-Maison-Rouge-ra.” Ó, akkor!...
  - Akkor?
  - Akkor Beausire megszűnne létezni nekem.
  - Megmondtam, drága gyermekem, hogy Gilbert meghalt.
  - Hát talán jobb is - sóhajtott Oliva.

- Igen, Gilbert nem szeretné magát, akármilyen szép is.
  - Maga szerint Gilbert megvetett engem?
  - Inkább félt magától.
  - Az lehet. Sok mindenben hasonlítottunk egymásra, és ő olyan jól ismerte saját magát, hogy félt tőlem.
  - Akkor hát, maga mondta: jobb, hogy meghalt.
  - Miért ismétli a szavaimat? A maga szájából bántóak. Miért jobb, hogy meghalt?
  - Azért, kedves Olivám... Látja, nem mondom többé, hogy Nicole... mert boldog, gazdag, csillogó jövő várja magát.
  - Gondolja?
  - Igen. Csak magán múlik, hogy célt ér-e.
  - Ó, rajtam nem fog múlni!
  - Először is hagyja abba a sóhajtozást!
  - Rendben van. Gilbert miatt sóhajtoztam, és mivel Gilbert nincs többé, nem sóhajtozom.
  - Gilbert fiatal volt; megvoltak benne a fiatalság hibái és erényei. Ma viszont...
  - Gilbert ma sem öregebb, mint tíz évvel ezelőtt.
  - Nem, nyilván nem, mivel Gilbert meghalt.
  - Na ugye, hogy meghalt; a Gilbert-ek nem öregszenek meg, ők meghalnak.
  - Ó! - kiáltott fel az ismeretlen. - Ó, fiatalság! Bátorság! Szépség! A szerelem, a hősiesség és a hűség örök vetőmagja, aki téged elveszít, az életet veszíti el. A fiatalság a paradicsom, a mennyország; a fiatalság minden! Ha az ember egyszer elveszíti fiatalságát, annál többet ad neki Isten, minél inkább úgy hiszi, sokért kell kárpótolnia az embert. De azt a kincset, amellyel a fiatalság árasztja el az embert, semmi sem helyettesíti!
  - Gilbert is így gondolkozott volna - mondta Oliva. - Na de hagyjuk ezt...
  - Jó, beszéljünk magáról!
  - Beszélhetünk.
  - Miért szökött meg Beausire-ral?
  - Mert el akartam menni Trianonból, és kellett valaki, akivel elszökhetem. Nem bírtam tovább elviselni, hogy csak nyűg vagyok Gilbert számára, a múlt megvetett maradványa.
  - Tíz esztendei hűség, pusztá gőgből - mondta a kék dominó. - Ó, drágán fizetett a hiúságáért!
- Oliva elnevette magát.
- Tudom, miért nevet - mondta komolyan az ismeretlen. - Azért nevet, mert valaki, aki azt állítja magáról, hogy mindent tud, azzal vádolja magát, hogy tíz évig hű volt, holott magában fel sem merült, hogy ilyen nevetség tárgya lehet. Ó, szegény leányom, ami a testi hűséget illeti, tudom én, hogy mihez tartsam magam. Igen, tudom, hogy Portugáliában járt Beausire-ral, s két évet töltöttek ott, hogy onnét Indiába ment, de már Beausire nélkül, egy fregattkapitánnyal, aki a kabinjában bújtatta, majd ott felejtette magát Csandernagorban, a Gangesz partján, ő meg szépen visszahajózott Európába. Tudom, hogy egy nábob kétmillió rúpia költőpénzzel ajándékozta meg, csak épp hét lakat alatt tartotta magát a házában. Tudom, hogy

megszökött, sőt azt is, hogy egy rabszolga segítségével jutott át a kerítés fölött. Végül azt is tudom, hogy gazdagon tért vissza Franciaországba, mivel elemelt két igazgyöngy karkötőt, két gyémántot és három nagy rubint, de Brestben, a kikötőben, ahova a balsorsa irányította, ismét összeakadt Beausire-ral. A derék férfiú majdnem elájult, amikor magára ismert a partra szálló napbarnított, lesoványodott számúzóttben.

- Kicsoda maga, hogy mindent tud? - kérdezte Nicole.

- Beausire aztán magával vitte, s bebizonyította, hogy szereti: eladta a drágaköveit, és nyomorba taszította magát... Tudom, hogy szereti őt, vagy legalábbis azt mondja, és mivel a szerelem a forrása minden jónak, nyilván maga a legboldogabb nő a világon.

Oliva lehajtotta a fejét, tenyerébe fektette a homlokát. Ujjai közt két könnyesepp gördült le az arcán, két folyékony gyöngyszem, talán értékesebb a karkötők gyöngyeinél, csakhogy ezeket sajnos, senki sem akarta volna megvenni Beausire-tól.

- És ezt a büszke, ezt a boldog nőt maga ma este ötven aranyért megvásárolta - mondta Oliva.

- Ó, tudom, hogy ez kevés, asszonyom - mondta az ismeretlen tökéletes udvariassággal, ami soha nem hagyja el a jól nevelt embert, beszéljen akár a legutolsó kurtizánnal is.

- Ellenkezőleg, nagyon is sok, és esküszöm, nagyon megdöbbenett, hogy egy magamfajta nő még mégér valakinek ötven aranyat.

- Maga sokkal többet ér, s ezt be is bizonyítom. Ó, ne válaszoljon, hiszen nem is érti, miről van szó; meg aztán...

- Meg aztán?

- Meg aztán pillanatnyilag másra kell figyelnem - mondta az ismeretlen, s elfordult.

- Csendben maradjak?

- Épp ellenkezőleg, beszéljen csak!

- Miről?

- Ó, amiről akar! Nekem ugyan mindegy, miről fecseg, csak az a fontos, hogy úgy lássék, mintha nagyon el volnánk merülve a társalgásban.

- Különös ember maga, hallja-e?

- Adja a karját, és sétáljunk.

És sétálni kezdtek a csoportok között. Minden nőbolond sóvárogva bámulta a ruganyos léptű, sudár termetű, büszke tartású nőt; ugyanolyan kíváncsian nézegették, mint manapság egyes lókedvelők egy-egy szép paripát.

Oliva kérdezni akart valamit, de az ismeretlen belefojtotta a szót:

- Hallgasson! - mondta. - Vagy tudja mit? Beszéljen, ha akar, annyit, amennyit csak akar, de engem ne kényszerítsen válaszra. És amikor beszél, változtassa el a hangját, tartsa egyenesen a fejét, és vakargassa a nyakát a legyezőjével.

Oliva engedelmeskedett.

A sétálgató pár egy előkelő társaság mellett haladt el, melynek középpontjában arisztokratikus megjelenésű, nyúlánk férfi beszélgetett három társával, akik szemmel látható tisztelettel hallgatták.

- Ki ez a fiatalember? - kérdezte Oliva. - Ó, milyen csinos a gyöngyszürke dominója!

- Artois gróf - felelte az ismeretlen. - De könyörgök, hallgasson!

A nagy név hallatára Oliva még jobban kihúzta magát, és megpróbált közelebb férkőzni a grófhhoz, hogy elkapjon valamit a társalgásból. Ugyanekkor két másik dominó elvált egy nagy hangon beszélgető csoporttól, s a körben futó padsorok közelébe menekült, oda, ahol már nem voltak támlás ülések.

Kis oázis volt ez, ahová csak ritkán vetődtek a középponttól a szélek felé sodródó sétálók csoportjai.

- Támaszkodjék ennek az oszlopnak, grófné - mondta egész halkán egy narancssárga dominóba öltözött magas alak, kinek merész mozdulatai inkább gyakorlati szellemről, semmint kellemes udvaroncra árulkodtak. A magas férfi utat törve a tömegben odament a kék dominóhoz, és azt mondta neki:

- Ő az.

- Helyes - válaszolt Oliva lovagja, s már el is fordult a sárga dominótól.

- Nos, kedves barátném - súgta Oliva fülébe -, most szórakozni fogunk egy kicsit.

- Az jó lesz, mert már úgyis kétszer elszomorított: először, amikor elküldte tőlem Beausire-t, aki mindig megnevettet; másodszor, amikor Gilbert-ről beszélt, aki annyiszor megríkatott.

- Pótolni fogom mind Gilbert-t, mind Beausire-t - mondta komolyan a kék dominó.

- Ó! - sóhajtott Oliva.

- Nem kívánom magától, hogy szeressen, csak azt kérem, hogy engedje meg, hogy valóra váltsam minden rejtett vágyát. S ezért csak annyit kell cserébe tennie, hogy időnként elfogadja a szeszélyeimet... Már is a segítségét kérném.

- Mit kíván?

- Az a fekete dominó ott egy német barátom.

- Nocsak!

- Galád fickó, mert nem fogadta el a meghívásomat a bálra, mondván, hogy fejfájása van.

- Mire maga azt mondta neki, hogy akkor maga sem megy.

- Pontosan.

- Nővel van?

- Igen.

- Ki az a nő?

- Nem ismerem. Menjünk közelebb, jó? Úgy teszünk, mintha maga német volna; de ki ne nyissa a száját, mert rögtön rájön a kiejtéséről, hogy született párizsi.

- Fel akarja bosszantani valamivel?

- De fel ám! Kezdjük a mókát: mutogasson felé a legyezőjével!

- Így?

- Így, remek; és suttogjon a fülembe.

Oliva olyan engedelmesen és olyan okosan hajtotta végre az utasításokat, hogy elbűvölte a társát.

A mutogatás tárgya, a fekete dominó a teremnek háttal állt, s a társaságában levő hölgyel beszélgetett. Emez - az álarc alatt csak úgy villogott a szeme - észrevette Oliva mozdulatát.

- Nézze csak, nagyuram - mondta egész halkán -, amott az a két álarcos mirőlunk beszélget.

- Ó, sose féljen, grófné, lehetetlen, hogy bárki rám ismerjen. Inkább hadd mondjam el, ha már úgyszólván a kárhozát útjára léptünk, hogy sohasem láttam csábítóbb termetet, parancsolóbb tekintetet, mint a magáé; hadd mondjam el...

- ...amit a bálban szokás mondani.

- Nem, grófné, mindazt, amit...

- Ki ne mondja, mert elkárhozik... S ami még nagyobb veszély, a kémek is meghallanak.

- Kémek! - kiáltotta álmélkodva a bíboros.

- Bizony. Úgy döntöttek, hogy idejönnek.

- Változtassa el a hangját, grófné, ha beszél velük!

- Maga is, nagyuram!

Oliva meg a kék dominó már oda is ért.

- Szép maszk! - szólította meg a kék dominó a bíborost, aztán Oliva füléhez hajolt, aki erre bólintott.

- Mit akarsz? - kérdezte a bíboros elváltoztatva a hangját.

- Ez a hölgy, aki a társaságomban van - felelte a kék dominó -, megbízott, hogy kérdezzek tőled egyet s mást.

- Csak szaporán - mondta Rohan.

- És csiklandós kérdések legyenek - tette hozzá fuvalázó hangon La Motte-né.

- Annyira csiklandósak, hogy te meg sem hallhatod őket, kis kíváncsi - felelt a kék dominó, és ismét Oliva füléhez hajolt. Aztán Oliva súgott neki valamit.

Erre az ismeretlen tökéletes németséggel a következő kérdést intézte a bíboroshoz:

- Nagyuram, szerelmes ön ebbe a hölgybe, aki a kíséretében van?

A bíboros összeresztette a száját.

- Azt mondta, nagyuram? - kérdezte.

- Azt, nagyuram.

- Akkor hát téved, én nem vagyok az, akinek gondol.

- Ó, már dehogyisnem, bíboros úr; sose nevéssen, felesleges; még ha én nem ismerném is meg, a hölgy, akinek a lovagja vagyok éppen, megbízott, hogy közöljem, hogy ő igenis megismerte önt.

Olivához hajolt, és egészen halkán ezt mondta:

- Bólintson. Valahányszor megszorítom a karját, bólintson.

Oliva bólintott.

- Meg vagyok döbbenve - felelte a bíboros elbizonytalanodva. - Ki ez a hölgy?

- Ó, nagyuram, azt hittem, már rég tudja, Ő bezzeg kitalálta, hogy ki van az álarc mögött! Igaz, hogy a féltékenységre...

- A hölgy féltékeny rám! - kiáltotta a bíboros.

- Ezt nem mondtuk - válaszolta a kék dominó bizonyos fensőbbiséggel.

- Miről beszélnek? - kérdezte La Motte-né idegesen, mert bősztette ez a német beszéd, amelyből egy szót sem értett.

- Semmi, semmi.

La Motte-né türelmetlenül toppantott.

- Asszonyom - mondta ekkor a bíboros Olivának -, csak egyetlen szót ejtsen ki, kérem, s én megígérem, hogy abból az egy szóból kitalálom, kicsoda.

Rohan bíboros németül beszélt; Oliva egyetlen szót sem értett, odahajolt hát lovagjához.

- Könyörgök, ne szóljon, asszonyom! - kiáltotta a kék dominó.

A bíboros kíváncsiságát felcsigázta a titok.

- Ugyan! - mondta. - Egyetlen német szó igazán nem hozná rossz hírbe, asszonyom.

A kék dominó úgy csinált, mintha Oliva szavait tolmácsolná.

- Bíboros úr, a hölgy ezt mondta: „Az olyan férfi, akinek a gondolata nem forog örökké szeretetének tárgya körül, az, akinek a képzelete nem jeleníti meg olyankor is szíve hölgyét, amikor a hölgy távol van tőle, az olyan férfi nem szeret igazán.”

A bíborost megdöbbsztették ezek a szavak. Egész viselkedése óriási meglepetésről, tiszteletéről és hódolatteljes elragadtatástól árulkodott.

- Lehetetlen - suttogta franciául.

- Mi lehetetlen? - kiáltotta La Motte-né, aki mohón kapta föl a beszélgetés egyetlen szavát, amelyet megértett.

- Semmi, asszonyom, semmi.

- Megalázó szerepre kárhoztat, nagyuram! - mondta dühösen La Motte-né, s kihúzta a karját a bíboros karja alól.

A bíboros nem karolt újra bele, sőt mintha észre sem vette volna a mozdulatot, annyira el volt foglalva a német hölgygel.

- Asszonyom - mondta az idegen nőnek, aki szatén védőpajzsa mögött rendíthetetlenül mereven és mozdulatlanul állt -, olvashattam ezeket a szavakat, melyeket a maga nevében a lovagja kiejtett, egy maga által is ismert háznál?

Az idegen megszorította Oliva karját, mire ő bólintott.

A bíboros összeborzadt.

- Azt a házat nem Schönbrunn-nak hívják? - kérdezte habozva.

Oliva bólintott.

- Vadcsereznyefa asztalkára rőtt egy felséges kéz, arany árral?

Oliva bólintott.

A bíboros elhallgatott. Forogni kezdett körülötte a világ. Megingott, támasz után tapogatózott.

La Motte-né két lépésre állt, várta, hogy mi lesz ennek a különös jelenetnek a vége.

A bíboros rátette a kezét a kék dominó karjára.

- A folytatása pedig ez - mondta -: „Ám az, aki mindenütt a szeretett lényt látja, aki egy virágból, egy illatból kitalálja a jelenlétét, megérzi az áthatolhatatlan, sűrű fátyol mögött, az hallgathat, mert a hangja a szívében van, a boldogságához elég, hogy egy másik szív meghallja.”

- Hohó, itt németül beszélnek! - csattant hirtelen egy fiatal, friss hang az egyik csoportból, amely a bíboros közelébe ért. - Lássuk hát; maga, marsall uram, ért németül?

- Nem, nagyuram.

- És maga, Charny?

- Én igen, fenség.

- Artois grófja! - mondta Oliva, és odasimult a kék dominóhoz, mert a négy álarcos túlságosan is közel nyomult hozzá.

Ebben a pillanatban rázendített a zenekar, s a parkett pora meg a parókák rizspora szivárványos fellegekben gomolygott egészen az égő csillárokig, melyek bearanyozták a borostyán- és rózsaszínű ködöt.

Az álarcosok nyüzsgésében a kék dominó érezte, hogy meglökik.

- Vigyázzanak, uram! - mondta parancsolóan.

- Uram - felelte a herceg, még mindig álarcban -, látja, hogy minket is löknek. Bocsássanak meg, hölgyeim!

- Menjünk innét, menjünk, bíboros úr! - mondta halkan La Motte-né.

Ebben a pillanatban egy láthatatlan kéz hátrarántotta Oliva csuklyáját. Az álarc kioldódott, s lehullt; a vonásai láthatóvá váltak a félhomályban.

A kék dominó tettetett aggodalommal felkiáltott; Oliva sikolyában rémület volt.

E kettős kiáltásra három-négy meglepett kiáltás felelt.

A bíboros majdnem elájult. Ha La Motte-né nem fogja olyan erősen, biztosan térdre hullott volna.

Az emberáramlat újabb álarcoshullámot sodort oda, és Artois grófját elválasztotta a bíborostól és La Motte-nétől.

A kék dominó visszarántotta a csuklyát Olivára, megkötötte az álarcot, s most odament a bíboroshoz.

- Katasztrófa történt, uram - mondta és megszorította a kezét. - Amint látja, a hölgy becsülete a maga kezében van.

- Ó, uram, uram... - motyogta Louis herceg, meghajolt, majd reszkető kézzel elővette zsebkendőjét, s megtörölte izzadságtól gyöngyöző homlokát.

- Tűnjünk el innét! - mondta a kék dominó Olivának, s már bele is olvadtak a tömegbe.

„Most már tudom, mire mondta a bíboros, hogy lehetetlen - gondolta La Motte-né. - Azt képzelem, hogy ez a nő a királyné, s tessék, micsoda hatással van rá ez a hasonlatosság! Na jó, ezt is érdemes megjegyezni.”

- Akarja, grófné, hogy elmenjünk? - kérdezte elhaló hangon a bíboros.
- Ahogy óhajtja, nagyuram - felelte nyugodtan Jeanne.
- Nem valami érdekes ez a bál, igaz?
- Igaz, nagyuram.

Nagy kinnal utat törtek maguknak a beszélgető csoportok között. A bíboros magas termetű volt, s most mindenfelé nyújtogatta a nyakát, nem pillantja-e meg az eltűnt látomást.

De most már összezavarodtak a szeme előtt a csillámló párában a kék, vörös, sárga, zöld és szürke dominók, s árnyalataik, mint a csiszolt üveg színei, egymásba olvadtak. Messziről mindent kéknek látott; közelről meg semmit se látott.

Ilyen állapotban jutott el társnőjével a rájuk váró hintóhoz.

A hintó már vagy öt perce haladt velük, s ő még mindig nem szólt egy szót se Jeanne-hoz.

24
Szapphó

La Motte-né azonban nem feledkezett meg magáról, ő aztán nem!

- Hová visz ez a kocsi? - kérdezte, felrázva a bíboros álmodozásából.

- Ne tartson semmitől, grófné - mondta a bíboros -; otthonról jött el, s most haza is viszi a kocsit.

- Haza?... A körútra?

- Oda, grófné... Tudom, hogy ennyi báj többet érdemelne, mint az az aprócska ház. - A herceg megfogta Jeanne kezét, és hódolatteljes csókot lehelt rá.

A hintó megállt az „aprócska” ház előtt. Jeanne könnyedén kiugrott a kocsiból; a bíboros indult volna utána.

- Nem érdemes, nagyuram - suttogta a démon.

- Hogyhogy, grófné, nem érdemes magával tölteni néhány órát?

- No meg hálni, nagyuram - mondta Jeanne.

- Ha jól tudom, több hálósoba is van magánál.

- Arra, hogy én ott aludjam, igen, de hogy maga...

- Én nem alhatom ott?

- Most még nem - mondta Jeanne olyan bájos, olyan kötekedő arccal, hogy a visszautasítás fölért egy ígérettel.

- Akkor a viszontlátásra - felelte a bíboros, akit annyira felajzott ez az incselkedés, hogy egy pillanatra elfelejtkezett a báli jelenetről.

- Viszontlátásra, nagyuram.

- Végül is jobb így - mondta a bíboros elmentében.

Jeanne egyedül lépte át új háza küszöbét.

Hat lakájt ébresztett fel a kocsis a kopogtatóval, s most mind a hat ott sorakozott az előszobában.

Jeanne olyan nyugodt, fölényes arccal nézett végig rajtuk, amilyenre nem minden gazdag ember képes.

- A szobalányok? - kérdezte.

Az egyik inas tiszteletteljesen előlépett.

- Két szobalány várja asszonyomat a hálóban - mondta.

- Hívja ide őket!

Az inas engedelmeskedett. Pár perc múlva két nő lépett be.

- Általában hol alusznak? - kérdezte Jeanne.

- Még... még nem alakultak ki a szokások - felelte az idősebbik. - Ott fogunk aludni, ahol asszonyom kívánja.

- A lakosztályok kulcsai?
- Parancsoljon, asszonyom.
- Jól van. Ma éjszaka nem alszanak a házban.

A szobalányok szájtátva bámultak úrnőjükre.

- Van valami szállásuk odakint?
- Természetesen, asszonyom, csakhogymár egy kicsit késő van. De ha asszonyom egyedül óhajt maradni...
- Az urak majd elkísérik magukat - mondta a grófné, és a hat lakájra mutatott.
- És... mikor jöjjünk vissza? - kérdezte félénken az egyik.
- Holnap délből.

A hat inas meg a két szobalány egy pillanatig egymásra bámult, aztán, mivel Jeanne parancsoló tekintete sakkban tartotta őket, az ajtó felé indultak.

Jeanne kikísérte, szinte kituszkolta őket, majd mielőtt becsukta volna a kaput, megkérdezte:

- Maradt még valaki a házban?
- Nem, asszonyom, senki. Senki sem marad idebenn. De lehetetlen asszonyomat így egyedül hagyni; legalább az egyik nő maradna itt... az előszobában vagy a cselédszobában, mindegy, hogy hol, csak vigyázzon asszonyomra!
- Senkire sincs szükségem.
- Tűz üthet ki, asszonyom rosszul lehet.
- Jó éjszakát, menjenek csak!

Elővette a kezításkáját:

- Tessék, ünnepeljék meg, hogy ezentúl engem szolgálnak - mondta.

Örömteli sustorgás, jó modorú cselédek köszönetnyilvánítása volt a válasz. Az inasok földig hajoltak, s eltűntek az éjszakában.

Jeanne ott áll a kapu túlsó oldalán és fülelt: éppen azt bizonygatták egymásnak, hogy a sors hóbotos úrnővel áldotta meg őket.

Amikor a léptek meg a hangok távolba veszttek, Jeanne behúzta a reteszeket, és diadalmas képpel elkiáltotta magát:

- Egyedül! Egyedül vagyok itthon!

Felkapott egy háromágú gyertyatartót, s az előszoba tömör faajtájára is ráhúzta a reteszt.

Ekkor különös némajáték következett. Jeanne bejárta a házat; szobánként végigcsodálta az egész épületet, melynek legkisebb részlete is óriási értékévé nőtt a szemében, amióta kíváncsi látogatóból büszke tulajdonossá lépett elő.

A mindenütt faburkolattal díszített földszinten volt a fürdőszoba, a kiszolgálóhelyiségek, az ebédlők, három szalon és két fogadószoba.

Ezeknek a tágas helyiségeknek a bútorzata nem volt kirívóan díszes, de nagyúri pompa légköre lengte be őket.

Kimondhatatlan örömmámorba ringatta az új tulajdonosnőt a patinás gazdagság, melyet mostanában lenéznek a divatos hölgyek, elkápráztatták a kristálycsillongós csillárok, melyeknek aranyozott karjai szikrázó fehér fényt árasztanak rózsaszínű gyertyáikból, a gótikus órák (megannyi ötvös és zománc remekmű), a kínai alakokkal ékes paravánok, az óriási, ritka virágoktól duzzadó japán vázák; a festett ajtók.

Emitt az egyik kandallón két aranyozott göte korallnyalábokat tart, melyeknek ágaira a korabeli ötvösművészet gazdag képzeletének minden gyümölcsét felaggatták. Odébb egy fehér márványlapos, aranyozott fából készült konzolon hatalmas, halványzöld elefánt trónol, fülén zafír fülönfüggő, a hátán parfümökkel és üvegcsékkel teli torony.

Nőknek szánt festett borítójú, aranyozott könyvek csillogtak-villogtak az arany arabeszk-sarokkal díszített rózsafa könyvespolcokon.

Az egyik csupa szürke és arany szalonban vagyont érő, finom gobelinkárpitú bútorok álltak, a hímzések mind a türelem remekművei.

Az egész berendezés hosszú, türelmes gyűjtőmunkáról tanúskodott, melynek során az atyák öröklött kincseikre halmozták a gyermekeknek szánt kincseket, s az újjazdag igyekezetéről, aki a saját vagy a kedvese képzeletének szeszélyeit igyekszik kielégíteni.

Jeanne először megnézte együtt az egészet, megszámlolta a szobákat; aztán apránként kiélvezte a részleteket.

És mivel a dominója kényelmetlen volt, a halcsontos fűzője meg szorította, bement a hálósobájába, gyorsan levetkőzött, s puha selyem fésülködőköpenyt vett magára.

Jeanne megborzongott, ahogy a kelme simogatóan hozzáért csupasz melléhez és csípőjéhez. A gyertyatartóval a kezében megindult felfelé a lépcsőn. Kecses, izmos lába minden grádicsnál kivillant a rövid köpeny alól.

Mivel bizonyos volt benne, hogy egyetlen inas tekintetétől sem kell tartania, ügyet se vetett rá, hogy az ajtók alatt besüvítő szél kedvére fel-fellebbenti fésülködőköpenyét csinos térdecskéjéről.

És amikor ki akarván nyitni egy szekrényt, felemelte a karját, és szétnyíló köpenyéből egészen a kar hajlatáig előbukkant gömbölyű, fehér válla, melyet Rubens ecsetjére illő, rézvörös fénysugár aranyozott be, a kárpitok alatt megbúvó, a festett falbetétek mögött lakó láthatatlan szellemek bizonyára megörültek, hogy ilyen bájos úrnő került a birtokukba.

Mire Jeanne a sok futkosástól kimerülve, lihegve visszament a hálósobába, már csak egy kis csonk maradt a gyertyákból. A hálósoba nagy virágokkal hímzett, álomszép kék szaténnal volt kárpitozva.

Mindent megnézett, mindent megszámlált, mindent megsimogatott a szemével meg a kezével; most már csak saját magát kellett megcsodálnia.

Aranyszegélyes, kerek sèvres-i porcelán asztalkára tette a gyertyatartót, s a pillantása megakadt egy márvány Endümió-szobron; a szép pásztor finom vonalú figurája szerelemtől részegen hevert egy vörösesbarna porfírtalapzaton.

Jeanne bezárta a szobája ajtaját, összehúzta az ajtófüggönyöket meg a vastag ablakfüggönyöket, aztán megállt a szobor előtt. Tekintetével szinte felfalta Szeléné szép szeretőjét, akit az istennő, mielőtt visszaszállt az égbe, még egy utolsó csókkal illetett.

A kandalló vörös parazsa meleget árasztott a szobában, ahol minden eleven volt, csak a gyönyör nem.

Jeanne hirtelen megingott, és a süppedős puha szőnyegre omlott. Elalélt, bár nem volt sem fáradt, sem álmos; kábulat telepedett a mellére meg a szemére, forróság kúszott a lábából a testébe, s fellobbantotta ereiben az eleven villamosságot, melyet az állatnál úgy hívnak, hogy élvezet, az embernél úgy, hogy szerelem.

Jeanne kinyitotta a szemét, és megpillantotta magát az Endümión-szobor mögött levő tükörben. Gyengeségtől ellágyult, vágytól csillogó fekete szeme a szíve legmélyéig megrendítette Jeanne-t; s ahogy ott hevert szétnyílt fésülködőköpenyben a szőnyegen, szépnek, fiatalnak, lángolóknak látta magát; úgy érezte, hogy senki, még maga Szeléné sem méltó annyira a szerelemre, mint ő. Odament a márványszoborhoz, hogy lássa, vajon Endümión életre kel-e, s a halandóért nem hagyja-e ott az istennőt.

Ez az elragadtatott állapot megrészesgítette; eddig ismeretlen borzongások közepette a vállára hajtotta a fejét, ajkát remegő testére tapasztotta, s mivel végig saját hívogató tekintetében fúrta a pillantását, hirtelen elpárasodott a szeme, s a feje a mellére bukott. Jeanne álomittasan, aléltnak az ágyra omlott; feje fölött összehajoltak az ágy függönyei.

A gyertya utolsót lobbant a megolvadt viasz közepén; utolsó lobbanásával maradék illatát is széthintette a szobában.

Beausire megfogadta a kék dominó tanácsát: elment az akadémiajára.

Oliva tiszteletre méltó barátját roppantul csábította a kétmillió frank, ez az óriási összeg, s így még inkább rettegett a kizáratás rémétől, melynek kollégái kitették, nem értesítván őt erről az előnyös üzleti lehetőségről.

Tudta, hogy az akadémiai tagok nem mindig dicsekedhetnek aggályosan becsületes természettel, ezért alapos oka volt, hogy szedje a lábát, mivelhogy a távollévők mindig rosszul teszik, ha véletlenül távol vannak, s még rosszabbul, ha a többiek ki is használják a távollétüket.

Beausire rettenetes férfiú hírében állt az akadémia tagjai között. Ez nem volt meglepő, s nem is volt nehéz kivívnia ezt a hírnevet. Beausire egykor strázsamester volt; egyenruhát viselt; egyik kezét a csípőjére, másikat a kardja markolatára tudta tenni, és az volt a szokása, hogy a legcsekélyebb sértő szóra a szemébe rántotta a kalapját. Mindezek a tulajdonságok a módjával finom emberek szemében meglehetősen ijesztően hatottak, főleg ha ezek az emberek joggal tartottak egy párbaj következményeitől és az igazságszolgáltatás kíváncsiságától.

Beausire úgy tervezte tehát, hogy megbosszulja, hogy semmibe vették, ráijeszt egy kicsit a Pot-de-Fer utcai játékbárlang törzstagjaira.

A Szent Márton kaputól a Szent Sulpicius templomig hosszú az út, de Beausire most gazdag volt; beugrott egy fiákerbe, és egy frank borraivalót ígért a kocsisnak a fáradozásáért.

A lovak nekiiramodtak. Beausir olyan ádáz képet vágott, hogy bár dominót viselvén nem volt kalapja meg kardja, a késői járókelők ugyancsak megriadtak volna tőle, ha szemtől szembe találják magukat vele.

Bizonyos szenzációt keltett, amikor betoppant az akadémiaira.

Az első teremben (szép szürke terem volt; egy csillárból meg jó pár játékasztalból állt a bútorzat) vagy húsz férfi játszott szaporán emelgetve a söröskancsót. Hét-nyolc, ijesztően kikent-kifent nő kibicelt nekik.

A központi asztalnál fáraóztak; a tétek alacsonyok voltak, a hangulat, ennek megfelelően, nem hágott valami magasra.

Amint a dominó a csuklyáját libegtetve, a köpenye redőibe bele-belegabalyodva belépett, némelyik nő csúfondárosan, kihívóan felnevetett. Beausire jóképű fickó volt; általában sikere volt a nőknél.

Beausire ügyet se vetett rájuk, csak odacsörtetett az asztalhoz, s várta, hogy rossz hangulata valami ürüggyel kiobbanhasson.

Egy kedélyeskedő, gyanús, vén bankárféle adta Beausire-nak az első lökést.

- Teringettét, lovag uram - mondta a derék úriember -, de feldúlt képpel jön kelmed a bálból!

- Bizony! - így a hölgyek.

- Drága lovagom - kérdezte egy másik játékos -, csak nem fáj a feje a dominótól?

- Nem a dominótól fáj a fejem - válaszolt keményen Beausire.

- Jól van, na - mondta a bankár, aki éppen besöpört egy tucatnyi Lajos-aranyat. - Beausire lovag hűtlen lett hozzánk; nem látjátok, hogy az operabálon volt, aztán az Opera környékén valami jó fogadás adódott, megtette és veszített?

Ki nevetett, ki sajnálkozott, ki-ki a természete szerint; a nők együtt éreztek Beausire-ral.

- Valótlan állít, aki szerint én hűtlen lettem a barátaimhoz - felelte Beausire. - Én nem vagyok hűtlen természet! Néhány ismerősöm viszont nagyon is elárulja a barátait.

S hogy nagyobb súlyt adjon a szavainak, szokásos mozdulatával a szemére akarta rántani a kalapját. Sajnos azonban csak egy selyemdarabot lapított a fejére, s ettől nemhogy ijesztő, de nevetséges lett az ábrázata.

- Hogy értsük a szavait, kedves lovag? - kérdezte két-három játékos.

- Elég, ha én értem - felelte Beausire.

- De nekünk nem elég - jegyezte meg a jó kedélyű öregúr.

- Magának, bankár úr, semmi köze az egészhez - pirított rá Beausire.

A bankár rendkívül kifejező pillantása figyelmeztette Beausire-t, hogy elvetette a súlykot.

De Beausire-t nem lehetett megállítani, a szájhősök nehezebben fékezik magukat, mint a kipróbált harcosok.

- Azt hittem, barátokkal vagyok itt körülvéve - mondta.

- Így is van... - mondták többen is.

- Hát tévedtem!

- Miért?

- Mert egy csomó dolgot nélkülem intéznek.

Újabb figyelmeztetés a bankár részéről, a jelenlevő társak újabb tiltakozása.

- Ha biztosat fogok tudni, a hamis barátok elnyerik büntetésüket - mondta Beausire.

A kardja markolata után tapogatózott, de csak a zsebét találta, amely tele volt arannyal, és sokat sejtető hangot adott.

- Ó, ó! - kiáltott fel két hölgy. - Beausire úrnak sok pénze van ma este.

- Úgy bizony - mondta alattomosan a bankár. - Az az érzésem, hogy ha veszített is, nem veszített el mindent, és a hűtlensége ellenére visszafogadhatjuk. Rajta, tegyen, kedves lovag.

- Köszönöm - mondta Beausire -, de a többiek példáját követve én is megtartom, amim van.

- Ez meg mi az ördögöt jelent? - kérdezte az egyik játékos.

- Majd megmagyarázom.

- Játszik vagy nem játszik? - kérdezte a bankár.

- Na! Legalább egyetlen aranyat tegyen! - kérlelte az egyik nő, és megsimogatta Beausire vállát, hogy a lehető legközelebb kerüljön a zsebéhez.

- Én csak milliókban játszom - mondta vakmerően Beausire -, és nem is értem, miért játszanak itt ilyen hitvány tételekben? Rajta, Pot-de-Fer utcai urak, ne garaszkodjanak! Milliókat, milliomosok!

Beausire izgatottságában átlépte a józan ész határait. A bor okozta részegségnél veszedelmesebb részegség kerítette hatalmába. Hirtelen azonban hátulról olyan rúgást kapott a lábába, hogy egyszeriben kijózanodott.

Olajbarna bőrű, merev vonású, ragyás képű, magas férfi állt a háta mögött, fekete szeme fenyegetően villogott.

- A portugál! - mondta Beausire mehökkenve a különös személyiség láttára. A férfiú szertartásosan meghajolt.

- A portugál! - ismételték a lányok, otthagyták Beausire-t, és az idegen köré sereglettek.

A portugál volt a lányok kedvence, mert azzal az ürüggyel, hogy nem tud franciául, örökösen nyalánságokkal kedveskedett nekik, melyeket néha ötvenfrankos bankjegyekbe csomagolt.

Beausire ismerte a portugált; ő is az akadémia egyik tagja volt. A játékbarlang törzstagjaival szokott játszani, és mindig vesztett, körülbelül heti száz aranyat tett föl, és azt a törzstagok következetesen elnyerték tőle.

Ő volt a társulat csalétke. Amíg a portugált megkopasztották a törzstagok, a portugál cinkosai megkopasztották a törzstagokat.

Így hát a cimborái hasznos emberként, a törzstagok kellemes emberként tartották őt számon. Beausire néma tisztelettel viseltetett iránta: tartott tőle, és nem bízott benne.

A portugál tehát figyelmeztetően belerúgott Beausire vádlijába. Beausire elhallgatott, majd leült.

A portugál húsz Lajos-aranyat dobott az asztalra. Negyed órába se telt, szegényebb lett húsz arannyal, s a hat nyertes játékos egy pillanatra megfeledkezett róla, hogy ennek a többszörösét nyerte el tőle a bankár és a többi cinkosa.

Az óra hajnali hármat ütött; Beausire kiitta a sörét.

Két lakáj lépett be, a bankár az asztal dupla fenekébe ejtette a pénzt, mert a társulat szabályzatát oly mértékben átította a tagok iránti bizalom, hogy a társaság tőkéjének teljes jogú kezelését soha nem bízták egyetlen emberre.

A játék végeztével tehát a pénz egy kis nyíláson az asztal dupla fenekébe hullott; amúgy a szabályzat függeléke előírta, hogy a bankár nem viselhet hosszú ujjú ruhát, és nem hordhat magával pénzt. Így megakadályozták, hogy a mandzsettájába suvasszon egypár aranyat; a jelenlévők pedig fenntartották maguknak a jogot, hogy megmotozzák, s elvegyék tőle a pénzt, amit esetleg mégis sikerült a zsebébe csúsztatnia.

A lakájok behozták az egylet tagjainak köpenyét, kabátját, kardját; néhány szerencsés játékos karját nyújtotta a hölgyeknek; a szerencsétlenebbje gyaloghintóba ült, ami akkoriban még divatozott ezekben a békés negyedekben. Sötétség borult a játékteremre.

Beausire is úgy tett, mintha végképp távozna, beburkolózott a dominója köpenyébe; ám amikor bezárult a lenti kapu, s eltűntek a fiákerek, gyaloghintók és gyalogosok, visszament a terembe, ahová közben tizenkét tagtársa is visszaszívárgott.

- Most végre tisztázhatjuk a dolgokat - mondta Beausire.

- Gyűjtsa meg a lámpát, és beszéljen halkabban! - mondta hibátlan franciasággal a portugál.

Beausire néhány szót mormogott, de senki sem figyelt oda; a portugál leült a bankár helyére; megvizsgálták, hogy a zsalogáterek, a függönyök és az ajtók gondosan be vannak-e húzva és csukva; halkán ültek le, a posztóra könyököltek; süttött belőlük a kíváncsiság.

- Közlöm kell valamit - mondta a portugál. - Szerencsére idejében érkeztem, mert Beausire úr ma este nagyon elvetette a sulykot...

Beausire szóra nyitotta a száját, de a portugál ráförmedt.

- Csönd! Olyan szavakat ejtett ki, amelyek több mint oktalanok. Rendben van, tudomására jutott az ötletem. Okos ember, kitalálta a tervet; de ha nem tévedek, a hiúság soha nem előzheti meg az érdeket.

- Nem értem - mondta Beausire.

- Nem értjük - mondta a tiszteletre méltó gyülekezet.

- Dehogynem. Beausire azt akarta bizonyítani, hogy az üzletet ő találta ki.

- Miféle üzletet? - kérdezték az érdekeltek.

- A kétmillió üzletet! - kiáltott Beausire.

- Kétmillió! - nyögte a társaság.

- Először is túloz - sietett a válasszal a portugál. - Nem lehet kétmilliót kihozni az üzletből. Mindjárt be is bizonyítom.

- Azt se tudjuk, miről beszél! - kiáltotta a bankár.

- Hadd magyarázza meg - szólt egy másik férfi.

- Rajta! - mondta Beausire.

- Szívesen - mondta a portugál. - Először is a nyakék nem ér többet másfél millió franknál.

- Ó, tehát nyakékről van szó - mondta Beausire.

- Nocsak, uram, talán nem erről az üzletről beszélt?

- Talán erről.

- Most csupa titokzatosság, az előbb meg mindent kibeszélt - mondta a portugál, és vállat vont.

- Sajnálattal tapasztalom, hogy nem kedvemre való hangon kezd beszélni - mondta Beausire. - Úgy viselkedik, mint kakas a szemétdombon.

- Megengedné végre, hogy végigmondjam a mondandómat? Nyilván maga is tudja, hogy sürget az idő, a követ legkésőbb egy hét múlva ideér.

„Egyre bonyolultabb az ügy - gondolta kíváncsiságtól reszketve a gyülekezet. - Nyakék, másfél millió frank, követ... mi ez az egész?”

- Röviden ez a helyzet - mondta a portugál -: Boehmer és Bossange megvételtre ajánlott a királynénak egy másfél millió frankot érő gyémánt nyakéket. A királyné elutasította az ajánlatot. Az ékszerészek nem tudnak mit csinálni az ékszerrel. Nagy bajban vannak, mert csak egy királyi pénztárca tud ennyit kifizetni egy nyakékért. Nos, én megtaláltam a királyi személyt, aki megveszi és elővarázsolja a nyakéket Boehmer és Bossange pánccsaszekrényéből.

- Ki az? - kérdezték a társak.

- Az én bájos uralkodóm, Portugália királynője.

És a portugál kidüllesztette a mellét.

- Most már végképp nem értjük - mondták a társaság tagjai.

„Én se” - gondolta Beausire, fennhangon pedig azt mondta:

- Magyarázza meg világosan, kedves Manoel úr! Maga az ötlet atyja, készséggel elismerem. Lemondok minden apai jogomról, csak beszéljen világosan!

- Annyit már tudunk, hogy van egy másfél milliót érő nyakék - mondta a bankár. - Ez lényeges pont.

- És ez a nyakék Boehmer és Bossange urak páncélszekrényében van. Ez a másik lényeges pont - mondta Beausire.

- De dom Manoel azt mondta, hogy őfelsége a portugál királynő veszi meg a nyakéket. Ez viszont zavaró tényező.

- Pedig mi sem világosabb - mondta a portugál. - Csak oda kell figyelni a szavaimra. A követség élén senki sem áll; az új követ, Souza, leghamarabb egy hét múlva érkezik... Na de ki tilthatja meg a követ úrnak, aki annyira szeretné már látni Párizst, hogy egy héttel korábban megérkezzék, és átvegye a hivatalát?

A jelenlévők tátott szájjal bámultak egymásra.

- Értsék már meg! - mondta izgatottan Beausire. - Dom Manoel azt akarja mondani, hogy jöhet egy igazi, de jöhet egy álkövet is.

- Úgy van - bólintott a portugál. - Ha az ideérkező követnek megtetszene, miért ne vehetné meg a nyakéket őfelségének, a portugál királynőnek? Ha pedig meg akarja venni, nyilvánvaló, hogy tárgyalásokba kezd Boehmer és Bossange úrral. Hát ennyi az egész.

- Csakhogy ha az ember üzletet köt, fizetni is kell - jegyezte meg az a kedélyes férfi, aki a bankos volt a kártyaasztalnál.

- Na ne mondja! - gúnyolódott a portugál.

- Boehmer és Bossange nem fogja átadni a nyakéket fizetési garancia nélkül, még akkor sem, ha a követ valódi Souza.

- Ne féljen, erre is gondoltam - intette le a leendő követ.

- Halljuk!

- Azt mondtuk, nincs senki a követségen.

- Úgy van.

- Pedig van. Egy irodavezető, egy derék francia, aki igen rosszul beszél portugálul, és aki el van ragadtatva, ha a portugálok franciául szólnak hozzá, mert akkor nem kell szenvednie, és még jobban el van ragadtatva, ha a franciák portugálul beszélnek vele, mert akkor csilloghat a tudásával.

- Na és? - kérdezte Beausire.

- Na és, mi, uraim, úgy fogunk neki bemutatkozni, mint az új követ és munkatársai.

- A külsőségek hasznos dolgok - mondta Beausire -, de az iratok még hasznosabbak.

- Lesznek irataink - felelte sokat sejtetően dom Manoel.

- Tagadhatatlan, hogy dom Manoel aranyat ér - mondta Beausire.

- Miután a külsőségek és az iratok meggyőzik az irodavezetőt, hogy csakugyan a követ érkezett meg, beköltözünk a követségre.

- Merész lépés - jegyezte meg Beausire.
  - Döntő lépés a siker felé - vágta rá a portugál.
  - És ha az irodavezető nem megy lépre? - aggályoskodott Beausire.
  - Ha netán gyanakodna, nem hagyunk neki időt, hogy a kártyáinkba lásson, hanem gyorsan elbocsátjuk. Csak joga van a követnek, hogy megválassza az irodavezetőjét, nem?
  - Dehogynem.
  - Nos, elfoglaljuk tehát a követséget, s az első utunk Boehmer és Bossange úrhoz vezet.
  - Nem, szó sem lehet róla - szólt izgatottan Beausire. - Az az érzésem, hogy egy lényeges dologgal nincs tisztában, amit én, aki eleget forgolódtam királyi udvarokban, teljes bizonyossággal tudok. Mégpedig azzal, hogy a mindenkori követ mindenekelőtt ünnepélyesen be szokott mutatkozni az udvarnál, márpedig a mi udvariassági látogatásunk ugyancsak kockázatos vállalkozás lenne. A hírhedt Riza bej, akit XIV. Lajos a perzsa sah követeként fogadott, és akinek volt képe öfelségének, a Napkirálynak harminc frank értékű türkizkövet adni ajándékba, szóval Riza bej remekül beszélt perzsául, és megeszem a fejem, ha volt Franciaországban olyan tudós, aki bebizonyíthatta volna, hogy nem a perzsa birodalomból jött. Minket azonban azonnal lelepleznének. Még abban a pillanatban ránk bizonyítanak, hogy tiszta gall kiejtéssel beszéljük a portugált, és a bemutatkozási ajándékért cserébe a Bastille-ba küldenének. Szóval vigyázzunk!
  - Túl messzire ragadja a képzelete, kedves barátom - mondta a portugál. - Bolondok lennénk belemenni egy efféle veszélyes játékba: mi szépen a követ palotájában maradunk.
  - Akkor viszont Boehmer nem fogja elhinni, hogy a portugál udvar követei vagyunk.
  - Boehmer úr azt fogja hinni, hogy mi azzal a rendkívül egyszerű küldetéssel jöttünk Franciaországba, hogy megvásároljuk a nyakéket, mivel azalatt menesztették az előző követet, mialatt mi úton voltunk. Nekünk csak azt a parancsot adták, hogy helyettesítsük. Nos, ha kell, megmutatjuk a megbízólevelünket Bossange úrnak, ha már a követség irodavezetőjének is megmutattuk; egyedül a király minisztereit kell lehetőleg elkerülnünk, mert a miniszterek kíváncsiak, gyanakvóak, és rengeteg apró részlet felől faggatnának bennünket.
  - Úgy van, ne kerüljünk kapcsolatba a minisztériummal! - kiáltott a gyülekezet.
  - És ha Boehmer és Bossange előleget kérne? - kérdezte Beausire.
  - Az kellemetlen lenne - mondta zavartan a portugál.
  - Mert az a szokás - magyarázta Beausire -, hogy a követek nemcsak megbízólevéllel szerelkeznek föl, hanem szép nagy summával is.
  - Igaz - mondták a társak.
  - Ezen fog megbukni az üzlet - folytatta Beausire.
  - Maga mindig azt nézi, hogy min fog megbukni a vállalkozás - mondta jeges keserőséggel Manoel. - Inkább azon töprengene, hogy sikerre vigye!
  - Csak akkor vihetjük sikerre az ügyünket, ha szembenézünk a nehézségekkel - felelte Beausire. - És igenis tudom, mi a megoldás.
- Mindenki közelebb hajolt.
- Minden követség irodájában van páncélszekrény.

- És minden követségnek korlátlan hitele van.
  - A hitelt most hagyjuk - folytatta Beausire -, mert ahhoz, hogy hitelt kapjon az ember, lovak, hintók, lakájok, bútorok kelljenek; a pompa minden lehetséges hitel alapja. Most a pénztárról beszéljünk. Mi az elképzelése a követség pénztáráról?
  - Én mindig úgy tekintettem királynőmre, a legkegyesebb felségre, mint kiváló uralkodóra. Biztosan mindent jól elintézett.
  - Majd meglátjuk. Addig is tételezzük fel, hogy üres a kassza.
  - Az meglehet - mondták mosolyogva a társak.
  - Akkor sincs semmi baj, mert mi, őfelsége követei, megkérdezzük Boehmer és Bossange urat, ki az ő lisszaboni megbízottjuk, és aláírjuk, lepecsételjük, lezárjuk a kért összegre szóló váltót az ottani megbízott nevére.
  - Ó, ez remek! - mondta dom Manoel. - Annyira el voltam foglalva az ötlet lényegével, hogy a részletekre nem terjedt ki a figyelmem.
  - Amely részletek igazán tökéletesek - mondta a fáraóbankár, s megnyalta a szája szélét.
  - Most pedig osszuk ki a szerepeket! - mondta Beausire. - Szerintem dom Manoel legyen a nagykövet.
  - Úgy van, úgy van! - mondta kórusban a gyülekezet.
  - És Beausire legyen a titkárom és tolmácsom - tette hozzá dom Manoel.
  - Hogyhogy? - kérdezte Beausire kissé nyugtalanul.
  - Egyetlen szót sem szabad franciául kiejtenem, ha én vagyok Souza, mert én ismerem azt az urat, s ha nagy ritkán megszólal, azt csakis az anyanyelvén, portugálul teszi. Maga viszont, Beausire úr, sokat utazott, nagy gyakorlata van a párizsi üzletkötések terén, és tűrhetően beszél portugálul...
  - Rosszul - mondta Beausire.
  - Ahhoz elég jól, hogy ne higgyék párizsinak.
  - Ez igaz... De...
  - Meg aztán - tette hozzá dom Manoel, és fekete pillantását Beausire-ra függesztette - azok az ügynökök húzzák a legnagyobb hasznót, akik a legnagyobb hasznót hajtják.
  - Így van - mondták a társak.
  - Megegyeztünk, titkár és tolmács vagyok.
  - Beszéljük meg, hogyan lesz az osztozkodás - szólt a bankár.
  - Egyszerűen - mondta dom Manoel. - Tizenketten vagyunk, ugye?
  - Igen, annyian - mondták a társak.
  - Akkor hát tizenkétfelé osztjuk - mondta dom Manoel -, persze azzal a kikötéssel, hogy néhányunknak másfél rész jár, mint például nekem, aki az ötlet atyja és nagykövet vagyok, meg Beausire-nak, aki szintén kiszagolta a dolgot.
- Beausire bólintott.
- És végül - mondta a portugál -, másfél rész annak, aki eladja a gyémántokat.

- Ó, nem! - horkant fel egyhangúlag a gyülekezet. - Annak csak egy fél rész jár!

- Na de miért? - kérdezte meglepetten dom Manoel. - Szerintem nagyon is sokat kockáztat.

- Igen - mondta a bankár -, de őneki úgyis sokkal nagyobb konc jut, mert sápot is kap, jutalékot is, részesedést is.

Mindenki nevetett: a derék úriemberek remekül értették egymást.

- Hagyjuk holnapra a részleteket, késő van - mondta Beausire.

Oliván járt az esze, aki a kék dominóval ott maradt a bálon, s aki iránt nem viseltetett vak bizalommal, még akkor sem, ha olyan könnyen osztogatta a Lajos-aranyakat.

- Nem, nem! Lássuk csak a részleteket - mondták a társak.

- Kell egy útihintó, amelyen Souza címere van - mondta Beausire.

- Túl hosszú időt venne igénybe, amíg megfestjük, és főleg amíg megszárad - mondta dom Manoel.

- Van más lehetőség! - kiáltott fel Beausire. - A nagykövet úr kocsija útközben összetört, s ő kénytelen volt a titkára kocsiját igénybe venni.

- Miért, magának van útihintója? - kérdezte a portugál.

- Amennyit csak akarok.

- És címere?

- Az is.

- Ó, ez leegyszerűsíti a dolgunkat. Jól besározzuk a hintót, kivált hátul, ahol a címer van, és az irodavezető csak port meg sarat fog látni.

- És a követség többi tagja? - kérdezte a bankár.

- Mi este érkezünk majd, maguk pedig másnap, amikor mi már előkészítettük a terepet.

- Remek.

- A követeknek nemcsak titkára, hanem belső inasa is van - mondta dom Manoel. - És ez kényes megbízatás!

- Komtur uram - szólt a bankár az egyik szélhámoshoz -, maga eljátszhatná a belső inas szerepét.

A komtur meghajolt.

- Pénz van a beszerzésekre? - kérdezte dom Manoel. - Nekem egy fityingem sincs.

- Nálam van pénz - mondta Beausire -, de a szeretőmé.

- Mi van a kasszában? - kérdezték a társak.

- A kulcsokat, uraim! - mondta a bankár.

Mindegyik tag előhúzott egy-egy aprócska kulcsot, amely egyet-egyet nyitott a különleges asztal dupla fenekének tizenkét zárjából: ebben a makulátlan gyülekezetben senki sem dughatta a kasszába az orrát a másik tizenegy tag engedélye nélkül.

Megszámolták a pénzt.

- A tartalékalapon kívül százkilencvennyolc arany - mondta a bankár, akinek minden mozdulatát hiúzként lesték a többiek.

- Adják Beausire-nak meg nekem - kérte Manoel -, úgyse valami sok.

- Adják ide a kétharmadát, a harmadik harmadot kapja a követség többi tagja - mondta Beausire nagylelkűen, s ez mindenki tetszését megnyerte.

Dom Manoel és Beausire százharminckét Lajos-aranyat kapott, a többiek hatvanhaton osztozhattak.

Másnapra találkozót beszéltek meg, aztán szétváltak. Beausire a hóna alá csapta dominójának köpenyét, és loholt a Dauphine utcába, abban a reményben, hogy Oliva kisasszonyt régi erényei és új aranyai fényében találja.

26

A követ

Másnap estefelé utazóhintó gördült be Párizsba a Pokol-sorompónál; olyan poros és sáros volt, hogy nem lehetett látni a címert rajta.

A négy lovat kiverte a hab; a hajtók - ahogy mondani szokás - „főúri tempót” diktáltak.

A kocsi a Jussienne utcában állt meg egy szép palota előtt.

A palota kapujában két férfi várakozott. Az egyiknek olyan ünnepélyes volt a külleme, hogy látszott, valami ceremóniára készül; a másikon olyan egyenruhaféle volt, amelyet a párizsi közhivatalnokok hordanak.

A hintó begördült az udvarra, s a palota kapuját rögtön becsapták az odaseregglő kíváncsiszkodók orra előtt.

A szertartásos öltözetű úr mély tisztelettel odasietett a hintó ajtajához, és kissé reszkető hangon portugál szónoklatba kezdett.

- Maga kicsoda? - fojtotta bele a szót ékes portugál nyelven egy erős hang.

- E követség méltatlan irodavezetője, excellenciás uram.

- Vagy úgy! Hogy maga milyen rosszul beszéli a nyelvünket, kedves uram! Segítsen kiszállni.

- Parancsoljon, nagyuram, parancsoljon!

- Szomorú fogadtatás - sóhajtott dom Manoel uraság, aki tagadhatatlanul méltóságteljes jelenség volt, amint a belső inasára meg a titkárára támaszkodva szigorúan végignézte az irodavezetőt.

- Méltóztassék megbocsátani, excellenciás uram - hebegett a derék hivatalnok -, de ma két órakor ért ide a követségre excellenciád futára, hogy jelentse érkezését. Én itt se voltam, a követség dolgaiban jártam a városban. Ahogy visszaértem, itt találtam excellenciád levelét. Éppen csak annyi időm volt, hogy kinyitassam a lakosztályokat; most gyűjtanak világot.

- Jó, jó, ne mentegetőzzön!

- Kimondhatatlan öröm számomra, hogy üdvözölhetem öfelsége új követének nagybecsű személyét.

- Csitt! Senkinek se szabad tudni róla, hogy itt vagyok, amíg újabb utasítás nem érkezik Lisszabonból. Kérem, vezessen a hálósobába, összeesem a fáradtságtól. A titkárommal mindent megbeszélhet, ő majd tudatja magával az utasításaimat.

Az irodavezető tisztelettel meghajolt Beausire előtt, az melegen üdvözölte az irodavezetőt, s udvariasan s egyszersmind gunyorosan azt mondta:

- Beszéljen franciául, kedves uram, az magát is kevésbé fogja feszélyezni, meg engem is.

- Igen, igen - suttogta az irodavezető -, az kevésbé fog feszélyezni, mert be kell vallanom, titkár úr, hogy a kiejtésem...

- Szó, ami szó, nem tökéletes - vágta rá Beausire.

- Megragadom az alkalmat, titkár úr, mivel olyan mérhetetlenül bizalomgerjesztőnek találom - hadarta erre ömlengve az irodavezető -, szóval megragadom az alkalmat, hogy megkérdézem; Souza úr nem fog haragudni rám, amiért ennyire töröm a portugált?

- Nem, nem fog haragudni magára, feltéve, ha szép tisztán beszél franciául.
  - Ó, a franciasággal bizonyára meg lesz elégedve. Hiszen párizsi vagyok, a Saint-Honoré utcából!
  - Remek - mondta Beausire. - Hogy is hívják magát?... Ducorneau-nak ugye?
  - Igenis, titkár úr, Ducorneau-nak; eléggé szerencsés név, mert egy kis jóindulattal azt lehet mondani, hogy spanyolosan végződik. Nahát, titkár úr, tudta a nevemet; ez igazán hízelgő rám nézve!
  - Igen, magáról jó véleménnyel vannak Lisszabonban; olyannyira, hogy a jó hírneve miatt nem is hoztunk másik irodavezetőt.
  - Ó, micsoda elismerés, titkár úr! És micsoda szerencse számomra, hogy Souza urat nevezték ki követté!
  - Ha jól hallom, csönget a követ úr.
  - Szaladjunk!
- A követ urat már le is vetkőztette a buzgó szobainas. Csodás köpenyt viselt, és egy nagy sietve odarendelt borbély a haját csinosította. Az asztalokon és konzolokon néhány, küllemre meglehetősen elegáns úti doboz és neszesszer hevert.
- A kandallóban lobogott a tűz.
- Jöjjön csak, jöjjön, irodavezető úr - mondta a követ egy hatalmas, párnás karosszékből terpeszkedve a kandalló előtt.
  - Zokon veszi a követ úr, ha franciául szólok hozzá? - kérdezte halkán az irodavezető Beausire-től.
  - Dehogysis, csak nyugodtan.
- Ducorneau franciául rebegte el üdvözlő szavait.
- Ó, de hiszen ez remek: maga csodálatosan beszél franciául, du Corno úr.
- „Portugálnak hisz” - gondolta az irodavezető örömmáorban úszva, és megszorította Beausire kezét.
- Akkor hát, lehetne-e vacsorázni?
  - Természetesen, excellenciás uram. Egy ugrásra van innét a Palais-Royal, ahol ismerek egy remek vendéglőst, az kitűnő vacsorát hoz majd excellenciádnak.
  - Mintha csak magának hozatná, du Corno úr.
  - Igen, nagyuram... én pedig, ha excellenciád megengedi, bátorkodom néhány üveg különleges bort ajánlani, amelyet csak Portóban találna excellenciád.
  - Nicsak, az igazgató úrnak jó borai vannak? - kérdezte nagy vidáman Beausire.
  - Ez az én egyetlen fényűzésem - válaszolt alázatosan a jóember, akinek csillogó szemére, kövér, kerek képére és borvirágos orrára csak most figyelt fel a gyertyafényben Beausire és dom Manoel.
  - Magára bízom, igazgató úr - mondta a nagykövet. - Hozzon a borából és vacsorázzék velünk.
  - Micsoda megtiszteltetés!

- Csak semmi etikett, ma még csak egyszerű utas vagyok, holnaptól leszek követ. És aztán megbeszéljük az üzleti ügyeinket.

- Ó, de azt ugye megengedi, uram, hogy egy kissé rendbe hozzam magam?

- Így is remekül fest - mondta Beausire.

- Ez csak a fogadásra volt jó, nem estélyi ruha - mondta Ducorneau.

- Maradjon így, ahogy van, azt az időt pedig, amit az átöltözéssel töltene, szánja a vacsora előkészületeire.

Ducorneau teljesen el volt ragadtatva, elköszönt a követtől, és loholt, hogy tíz perccel hamarabb kielégíthesse, őexcellenciája étvágát.

Azalatt pedig a három jómadár a hálósobában felbecsülte a bútorokat, és áttekintette a helyzetet.

- Itt alszik a házban az irodavezető? - kérdezte dom Manoel.

- Dehogy. Van a fickónak egy jó kis borospincéje, és biztos várja egy csinos nőcske vagy varrólányka. Agglegény.

- És a svájci gárdista?

- Attól meg kell szabadulnunk valahogy.

- Majd én elintézem.

- És a ház többi cselédje?

- Holnap elbocsátjuk őket, s a mieink lépnek a helyükbe.

- Hát a konyha? Hát az éléskamra?

- Üres, üres! Az előző követ sosem jött ide, saját háza volt a városban.

- Hát a kassza?

- A kassza ügyében az irodavezetővel kell tárgyalni: kényes ügy.

- Azt én vállalom - mondta Beausire -, máris kebelbéli jó barátok vagyunk.

- Csönd, itt van!

S valóban Ducorneau érkezett meg nagy lihegve. Szólt a Bons-Enfants utcabeli vendéglősnek, előszedett a dolgozósobájában hat tekintélyes butéliát, s elégedett képére már előre kiült a nyájas ragyogás, mely a napérlelte boroknak, kedélyes természetének és a diplomáciának hála - bearanyozta azt, amit a cinikusok úgy hívnak, hogy pusztá kulcsín.

- Excellenciád nem megy le az ebédlőbe? - kérdezte.

- Nem, nem, itt eszünk majd a tűz mellett, baráti körben.

- Boldoggá tesz, nagyuram. Íme a bor.

- Topáz! - mondta Beausire, ahogy az egyik üveget a gyertyafény felé emelte.

- Foglaljon helyet, irodavezető úr, amíg az inasom megterít.

Ducorneau leült.

- Mikor érkeztek az utolsó levelek? - kérdezte a követ.

- Mielőtt a... mielőtt excellenciád elődje elutazott.

- Jól van. A követség ügyei jól állnak?
  - Ó, igen, nagyuram.
  - Kellemetlen pénzügy?
  - Nem tudok ilyesmiről.
  - Semmi adósság?... Ó, csak mondja meg nyugodtan... Ha volna, azzal kezdenénk, hogy kifizetjük. Az elődöm talpig becsületes úriember, akiért mindenben kezességet vállalok.
  - Istennek hála, nem lesz rá szükség, nagyuram. A hiteleket három héttel ezelőtt visszafizettük, s a volt követ elutazása utáni napon százezer frank érkezett.
  - Százezer frank! - robbant ki egyszerre az öröm Beausire-ból és dom Manoelból.
  - Aranyban - mondta az irodavezető.
  - Aranyban - ismételte a nagykövet, a titkár, de még a szobainas is.
  - Így hát - mondta Beausire türtőztetve magát - a kasszában...
  - Százezer-háromszázhuszonnyolc frank van, titkár úr.
  - Nem sok - mondta hidegen dom Manoel. - De szerencsére öfelsege más forrásokat is rendelkezésünkre bocsátott. Ugye, megmondtam, barátom - tette hozzá Beausire-hoz fordulva -, hogy Párizsban szükségét szenvedünk.
  - Ám excellenciád megtette az óvintézkedéseket - felelte tisztelettel Beausire.
- Az irodavezető iménti fontos közlése jókedvre hangolta a társaságot, s a portugál urak lelkesedését csak fokozta a remek vacsora: lazac, válogatott rákok, pástétom, marha- és vadhúsok.
- Ducorneau is kényelembe helyezte magát, és annyit evett, mint tíz spanyol grand. Megmutatta feletteseinek, hogy egy Saint-Honoré utcabeli, párizsi fickó úgy elbánik a portói és jézezi borokkal, mintha azok könnyű asztali borocskák volnának. És egyre áldotta magában az eget, hogy olyan követet küldött neki, aki jobb szereti a francia nyelvet a portugálnál és a portugál bort a franciánál; édes szendergéséből, melybe a jóllakott, hálás gyomor ringatja az agyat, Souza úr rázta fel, kérve, hogy menjen aludni.
- Ducorneau felállt, és nagy hajlongások közepette, minden bútornak nekiütközve távozott.
- Beausire és dom Manoel nem adta át magát annyira a követségi bor élvezetének, hogy rögtön leteperje őket az álom.
- Egyébként a szobainasnak is meg kellett vacsoráznia az urak után, s ezt a műveletet a komtur a követ úr és titkára példája nyomán aprólékos pontossággal hajtotta végre.
- Közben kidolgozták a másnapi tervet. A három szövetséges, miután meggyőződött róla, hogy a svájci őr alszik, felderítésre indult a házban.

Másnap Ducorneau, még éhgyomorral, működésbe lépett, s felrázta a követséget álmos tunyaságából. Az irodák, az irodákban a papírok meg az írókészletek, az ünnepélyes légkör, az udvaron toporzékoló lovak mind arról árulkodtak, hogy élet költözött oda, ahol tegnap még minden pangott, halott volt.

A kerületben gyorsan elterjedt a híre, hogy az éjjel nagy ember érkezett Portugáliából a követségre.

Ez a szóbeszéd, amely a mi három csibészünk számára a köztisztelet forrása kellett volna hogy legyen, valójában a meg-megújuló rémület forrása volt a számukra.

Tudták, hogy Crosne és Breteuil rendőri apparátusa nyitva tartja a fülét, s árgus szemmel vigyáz Portugália diplomataira.

Dom Manoel viszont azt a megjegyzést tette Beausire-nak, hogy egy kis vakmerőséggel meg lehet akadályozni, hogy egy hét letelte előtt a rendőrség szimatolása gyanúba csapjon át; hogy két hét letelte előtt a gyanú bizonyosságba csapjon át; következésképpen tíz nap letelte előtt, amit középidőnek nevezhetünk, a társaság mozgását mi sem akadályozhatja. A társaságnak tehát, ha kedves az élete, hat nap letelte előtt meg kell oldania a feladatát.

Éppen pirkadt a hajnal, amikor két bérelt utazókocsival megérkezett a követségre a kilenc csirkefogóból álló rakomány; ők fogják a követség személyzetét alkotni.

Beausire nagy sebesen elhelyezte, pontosabban szétszórta őket. Egyet a pénztárba, egy másikat az irattárba tett, a harmadik a svájci helyébe lépett, akit maga Ducorneau bocsátott el, mondván, hogy nem tud portugálul. Az épületet tehát a cinkosok helyőrsége népesítette be, azzal a feladattal, hogy távol tartsák az idegeneket a követségtől.

A rendőrség pedig minden idegenek között a legidegenebb azoknak, akik politikai vagy más titkot rejtegetnek.

Dom Manoel, alias Souza, dél felé csinosan kiöltözött, és egy ragyogóan kisuvickolt kocsiba szállt, melyet Beausire bérelt ki egy hónapra ötszáz frankért, s ebből két hetet előre kifizetett.

Dom Manoel a Boehmer és Bossange ház felé vette az irányt, titkára és belső inasa társaságában.

Az irodavezető azt az utasítást kapta, hogy mint máskor is, amikor a nagykövet távol van, a maga felelősségére intézze el az útlevelekkel, segélyekkel és költségtérítésekkel kapcsolatos ügyeket, de vigyázzon, mert készpénzt és számlákat csak a titkár úr beleegyezésével adhat.

Az urak nem akarták, hogy leapadjon a százezer frank, minden akciójuk pénzügyi alapja.

A követ úrral tudatták, hogy a korona ékszerészei az École rakparton laknak.

Déli egy óra felé érkeztek. Az inas serényen bekopogott az ékszerész kapuján, amely sűrűn tele volt hintve erős zárral és nagy fejű szögekkel, mint valami börtönajtó.

A szögeket mesteri elrendezésben úgy verték be, hogy többé-kevésbé kellemes rajzolatot alkossanak. Az viszont egyértelmű volt, hogy soha fűrő, fűrész vagy reszelő egyetlen darab fájába bele nem haraphat anélkül, hogy fogát ne törné, egy vasdarabban.

Kinyílt egy rácsos kukucskáló, s egy hang megkérdezte az inastól, hogy mit kíván.

- Portugália követe óhajt találkozni Boehmer és Bossange úrral - válaszolta az inas.

Kisvártatva feltűnt egy arc az első emelet egyik ablakában, majd sietős lépteket lehetett hallani a lépcsőn. A kapu kinyílt.

Dom Manoel nemes lassúsággal szállt ki a kocsiból.

Beausire már előbb kiugrott, hogy karját nyújtsa őexcellenciájának.

Maga Boehmer úr iparkodott a két portugál fogadására, mert a kocsizörgés az ablakhoz csalogatta, s amikor elkapta a követ szót, már rohant is, nehogy megvárakoztassa őexcellenciáját.

Az ékszerész sűrű bocsánatkérésekbe bonyolódott, míg dom Manoel felment a lépcsőn.

Beausire eközben felfigyelt rá, hogy egy idősebb, de izmos cselédasszony bezárja mögöttük a lakatokat, zárat, melyekkel az utcai kapu oly bőségesen el volt látva.

Beausire nem mulasztotta el kérdőre vonni Boehmert; az ékszerész így válaszolt:

- Bocsásson meg nekünk, uram; szerencsétlen foglalkozásunk miatt annyira a közfigyelem középpontjában vagyunk, hogy valamennyi szokásunkban ott rejlik egy-egy óvintézkedés.

Dom Manoel közömbös maradt; Boehmer ezt látva, neki is elismételte az előbbi mondatot, Beausire derűsen mosolygott, a követnek viszont ezúttal se rebbent meg a szeme.

- Bocsásson meg, nagykövet úr - mondta erre Boehmer elbizonytalanodva.

- Őexcellenciája nem beszél franciául - mondta Beausire -, nem érti, amit mond, uram; de átadom a bocsánatkérését, hacsak... hacsak nem beszél maga is portugálul.

- Nem, uram, nem.

- Akkor hát maga helyett is én fogok beszélni.

És Beausire elmakogott néhány portugál szót dom Manoelnak, aki ugyancsak portugálul válaszolt.

- Őexcellenciája Souza grófja, a legkegyesebb felség nagykövete; volt olyan kegyes, és elfogadta a bocsánatkéréseit, uram, s megbízott, hogy kérdezzem meg, való igaz-e, hogy birtokában van egy szép gyémánt nyakék.

Boehmer felkapta a fejét, és olyan átható pillantással mérte végig Beausire-t, mint aki ki tudja találni, kivel áll szemben.

Beausire ügyes diplomataként állta a próbát.

- Egy gyémánt nyakék? - kérdezte lassan Boehmer. - Egy szép gyémánt nyakék?

- Az, amelyet Franciaország királynéjának ajánlott megvételre - tette hozzá Beausire. - A legkegyesebb felség is hallott róla.

- Az úr a követ úr beosztottja? - kérdezte Boehmer.

- A magántitkára vagyok, uram.

Dom Manoel igazi nagyúr módjára ült le; a rakpartra néző szép szoba falfestményeit nézegette.

A Szajnáat bearanyozta a nap, s a nyárfák kecsesen ingatták halványzöld ágaikat az áradás miatt sárgásan hömpölygő folyó fölött.

Dom Manoel a festményekről áttért a táj vizsgálatára.

- Az az érzésem, uram - mondta Beausire -, hogy maga egyetlen szót sem hallott abból, amit mondtam.

- Hogyan? - kérdezte Boehmer kissé elképedve a másik felcsattanó hangjától.

- Merthogy látom, őexcellenciája kezd türelmetlen lenni, ékszerész uram.

- Bocsánat, uram - mondta elvörösödve Boehmer -, de nem mutathatom meg a nyakéket anélkül, hogy a társammal, Bossange úrral ne beszélnék.

- Akkor hát hívassa ide a társát!

Dom Manoel felállt, és jeges arckifejezéssel egy kis beszédet tartott portugálul; Beausire több alkalommal is tisztelettel fejet hajtott.

Ezután dom Manoel hátat fordított, és tovább bámulta az ablaküveget.

- Őexcellenciája azt mondta, uram, hogy már tíz perce vár, és hogy őt még a királynál sem szokták megvárakoztatni.

Boehmer meghajolt, megragadta a csengő zsinórját és megrántotta.

Egy perc múlva újabb személy lépett a szobába. Bossange volt az, a társ.

Boehmer röviden tájékoztatta. Bossange is felmérte pillantásával a két portugált, majd elkérte Boehmertől a pánccsaszekrény kulcsát.

„Lám, a becsületes emberek is legalább úgy bebiztosítják magukat egymás ellen, mint a tolvajok” - gondolta Beausire.

Bossange tíz perc múlva visszajött, bal kezében ékszeres ládikát tartott, jobb kezét a kabátja alá rejtette. Beausire világosan kivette két pisztoly domborulatát.

- Akármilyen jól festünk is - mondta komoran dom Manoel portugálul -, ezek a kereskedők alighanem szélhámosnak tartanak bennünket, s nem követnek.

És míg ezeket a szavakat kiejtette, alaposan a két ékszerész szemébe nézett, hogy arcukról a leghalványabb rezdülést is leolvassa, ha netalántán értenének portugálul.

De semmit sem látott, semmit, csak egy olyan csodálatosan szép gyémánt nyakéket, hogy a csillogásától káprázott a szem.

Az ékszeres ládikót bizalommal dom Manoel kezébe helyezték, aki hirtelen haragra gerjedt:

- Uram - mondta a titkárának -, mondja meg ezeknek az alakoknak, hogy túllépik a kereskedőknek engedélyezett butaság határát. Strassz ékszert mutatnak, holott én gyémántot kérek. Mondja meg nekik, hogy panaszt emelek a francia nagykövethél, és hogy a királynőm nevében a Bastille-ba csukatom azokat az arcátlan alakokat, akik be akarnak csapni egy portugál nagykövetet.

E szavak után egyetlen visszakézből mért ütéssel a pultra repítette az ékszeres dobozt.

Beausire-nak le sem kellett fordítania a szavakat, a mozdulatból és arcjátékából mindent értettek.

Boehmer és Bossange nem győzött bocsánatot kérni, és azzal védekezett, hogy Franciaországban csak a gyémántok modelljét, az ékszer másolatát szokták megmutatni, s ez elég a becsületes embereknek, de nem kísérti meg a tolvajokat.

Souza úr türelmetlenül legyintett, és a kereskedők szorongó tekintetétől kísérve az ajtó felé indult.

- Őexcellenciája tudatja önökkel - folytatta Beausire -, hogy sajnálatosnak tartja, hogy olyan emberek, akik a Franciaország királyi ékszerésze címet viselik, ne tudjanak megkülönböztetni egy nagykövetet egy gazembertől. Őexcellenciája hazatér.

Boehmer és Bossange szeme összevillant; meghajoltak, és ismét mélységes tiszteletükről biztosították a követet és titkárát.

Souza úr majdnem a lábukra taposott, és kiment.

A két kereskedő szemmel láthatóan nyugtalanul a földig hajolt.

Beausire büszkén az ura után ügetett.

Az öregasszony kinyitotta a kaput.

- A követségre, a Jussienne utcába! - kurjantotta Beausire a szobainasnak.

- A követségre, a Jussienne utcába! - kurjantotta a szobainas a kocsisnak.

Boehmer a kukucskálón keresztül hallotta mindezt.

- Kútba esett az üzlet! - dörögte az inas.

- Sikerült az üzlet - mondta Beausire. - Egy órát sem adok, s ezek a nyomorultak ott lesznek nálunk.

A hintó úgy röpült, mintha nyolc ló száguldott volna vele.

A követségen

Az uraságok a követségre visszatérve ott találták Ducorneau-t, amint békésen eddegélt az irodájában.

Beausire megkérte, hogy menjen fel a követhez, s hozzátette:

- Nyilván észrevette, kedves irodavezető úr, hogy Souza követ úr nem mindennapi ember.
- Igen, hogyne - mondta az irodavezető.
- Őexcellenciája előkelő helyet óhajt elfoglalni Párizsban, a gazdag és művelt emberek társaságában. Úgyhogy nem tudja elviselni, hogy ebben a koszos kis házban lakják a Jussienne utcában, találnunk kellene hát Souza úrnak egy magánrezidenciát.
- Ez megnehezíti majd a diplomáciai kapcsolatokat - mondta az irodavezető -, rengeteget kell majd ide-oda futkosnunk az aláírásokért.
- Ez nem gond. Őexcellenciája hintót bocsát majd a rendelkezésére, kedves Ducorneau úr - felelte Beausire.

Ducorneau majdnem elájult örömében.

- Egy hintót? Nekem? - kiáltotta.
- Elég szomorú, hogy nincs hozzászokva - folytatta Beausire. - Egy követségi irodavezetőnek, aki valamit is ad magára, hintót kell tartania. No, majd részletesen megbeszéljük a dolgot, ha több időnk lesz. De most be kell számolnunk a követ úrnak a külügyek állásáról. Hol a kassza?
- Odafönt, uram, a követ úr lakosztályában.
- Olyan messze magától?
- Biztonsági intézkedés, uram, könnyebb a tolvajoknak bejutni a földszintre, mint az első emeletre.
- Eh, egy ilyen kis összeg nem vonzza a tolvajokat - mondta megvetően Beausire.
- De hiszen százezer frank van a kasszában - mondta Ducorneau. - Látszik, hogy Souza úr nagyon gazdag. Nem minden követségen van ekkora summa.
- Jó lenne, ha ellenőriznénk - mondta Beausire. - Csak hát sok a dolgom, nagyon sietek.
- Máris, uram, már is - mondta Ducorneau, és elindult a lépcsőn.

Ellenőrizték a kincstárt: megvolt a százezer frank hiánytalanul; fele aranypénz, fele ezüst.

Ducorneau átadta a kassza kulcsát, s Beausire csodálattal vette szemügyre az ügyes vésezetet és a bonyolult hármas karéjakat.

Ügyesen viaszlenyomatot vett róla, s azt mondta:

- Jobb, ha magánál marad a kulcs, Ducorneau úr. Most pedig menjünk a követ úrhoz.

Dom Manoelt édes kettesben találták a nemzeti itallal, a kakaóval. Szemmel láthatóan nagyon belemélyedt egy titkosírással teleírt papírlap tanulmányozásába.

- Ismeri az előző követ levelezésének rejtjelét? - kérdezte, ahogy meglátta az irodavezetőt.

- Nem, excellenciás uram.

- Nos, szeretném, ha ezentúl ismerné, uram; mert így egy sor unalmas részletkérdéstől mentesítené engem. Igaz is, a kassza? - kérdezte Beausire-től.

- Teljesen rendben, mint minden, ami Ducorneau úr hatáskörébe tartozik - válaszolta Beausire.

- A százezer frank?

- Készpénzben, uram.

- Rendben van. Üljön le, Ducorneau úr, szükségem lenne egy felvilágosításra.

- Parancsoljon, excellenciás uram - mondta ragyogó ábrázattal az irodavezető.

- Államügyről van szó, Ducorneau úr.

- Csupa fül vagyok, nagyuram - mondta a tiszteletre méltó irodavezető, s közelebb húzta a székét.

- Komoly ügy, és szükségem van a maga felvilágosításaira. Ismer Párizsban valamelyest is becsületes ékszerészt?

- Boehmer és Bossange, a királyi ház ékszerészei - mondta az irodavezető.

- Éppen őket nem akarom semmiképpen sem igénybe venni - mondta dom Manoel. - Most jövök tőlük, de látni sem akarom őket többé.

- Csak nem követték el azt a ballépést, hogy nem elégítették ki excellenciád igényeit?

- Pontosan ez történt, Corno úr, pontosan.

- Jaj, ha egy kicsit szabadabban kérdezhetnék, ha vehetném a bátorságot...

- Vegye!

- Megkérdezném, hogy ezek az emberek, akiknek oly jó a hírnevük a szakmájukban...

- Igazi kupecsek, Corno úr, és a butaságuk miatt most veszttettek egy-két milliót.

- Ó! - kiáltotta mohón Ducorneau.

- Ófelsége, a legkegyesebb királynő megbízott, hogy tárgyaljak egy gyémánt nyakékról.

- Igen, igen, arról a híres nyakékról van szó, amelyet az elhunyt király Dubarrynénak rendelt, tudom, tudom.

- Értékes ember, mindent tud. Nos, megvettem volna az ékszert, de mivel így állnak a dolgok, nem veszem meg.

- És ha én megtenném a szükséges lépéseket?

- Corno úr!

- Diplomatus lépéseket, nagyuram, igen diplomatusokat.

- Jó lenne, ha ismerné azt a két embert.

- Bossange távoli unokatestvérem.

Dom Manoel és Beausire egymásra nézett.

Csend támadt. A két portugál feszülten gondolkodott.

Hirtelen egy inas kitárta az ajtót, és bejelentette Boehmer és Bossange urat.

Dom Manoel azonnal felpattant, és bosszúsan így kiáltott:

- Küldje el ezeket az embereket!

Az inas már lépett is, hogy engedelmeskedjék.

- Várjon! Titkár úr, zavarja el őket személyesen - szólt ismét a nagykövet.

- Az égre kérem - mondta könyörögve Ducorneau -, engedje meg, hogy én hajtsam végre a követ úr parancsát; legalább hadd vegyem el az élet, ha már megmásítani nem tudom.

- Nem bánom - mondta hanyagul dom Manoel.

Ahogy Ducorneau kihúzta a lábát, dom Manoel felcsattant:

- Átok ül rajtunk, most már biztos, hogy semmi se lesz az ügyből!

- Dehogysis, Ducorneau majd rendbe hozza.

- Csak össze fogja zavarni, maga szerencsétlen! Csak az ékszerésznél beszéltünk portugálul; maga mondta nekik, hogy egy árva szót sem értek franciául. Ducorneau most minden elront.

- Már megyek is.

- Talán veszélyes mutogatni magát, Beausire.

- Majd meglátja, hogy nem. Csak bízsa rám!

Beausire kiment.

Ducorneau már javában tárgyalt Boehmerrel és Bossange-zsal, s mostanra a két ékszerész tartózkodása felengedett, sőt a bizalom is kezdett ébredni bennük.

Amikor beléptek a követségre, nemigen számítottak rá, hogy ismerős arccal fognak találkozni, s merev tartással járkáltak le s föl a külső irodákban.

Bossange, ahogy megpillantotta Ducorneau-t, örömteli meglepetéssel kiáltott fel:

- Hát maga hogy kerül ide?

S odament hozzá, hogy megölelje.

- Ó, ó, de kedves - mondta Ducorneau -, hát itt megismer, gazdag rokon? Csak mert követségben vagyok?

- Hitemre, igaza van! - mondta Bossange. - Bocsássa meg, ha így eltávolodtunk egymástól, és segítsen nekem.

- Azért vagyok itt.

- Ó, köszönöm. Szóval maga követségi ember?

- Igen.

- Csak egy felvilágosítást kérnék.

- Miről?

- Magáról a követségről.

- Én vagyok az irodavezetője.

- Ó, csodálatos! A követtel szeretnénk beszélni.

- Ő küldött.

- Ő? Mit üzen?

- Hogy legyenek szívesek elhagyni a házat, méghozzá szélesebben, uram.

A két ékszerész szörnyű zavarban bámult egymásra.

- Merthogy - mondta Ducorneau fontoskodva -, úgy látszik, ügyetlenek és tisztességtelenek voltak az imént.

- Hallgasson meg bennünket!

- Felesleges - csattant fel hirtelen Beausire hangja, aki büszke, hideg tartással jelent most meg a szoba küszöbén. - Ducorneau úr! Öexcellenciája azzal bízta meg magát, hogy küldje el az urakat. Tegye hát!

- Titkár úr...

- Engedelmeskedjék! - mondta Beausire megvetően, és elment.

Az irodavezető megmarkolta a rokona jobb vállát, a társa bal vállát, és csendesen kifelé tuszkolta őket.

- Hát igen - mondta -, ez az üzlet nem sikerült.

- Hogy micsoda sértődékeny népek ezek a külföldiek, jó ég! - suttogta Boehmer, aki egyébként német volt.

- Ha az embert Souzának hívják, és évi kilencszázezer frank a jövedelme, kedves rokon - mondta az irodavezető -, minden joga megvan rá, hogy olyan legyen, amilyen akar.

- Jaj, Boehmer - sóhajtotta Bossange -, hányszor mondtam magának, hogy túl merev az üzleti ügyekben.

- Nem úgy van az! - vágott vissza a makacs német. - Ne feledje, hogy mi nem kapjuk meg a pénzét, ő nem kapja meg a nyakékunket.

Már az utcai kapu közelében jártak.

Ducorneau hirtelen elnevette magát.

- Tudják maguk egyáltalán, mi az, ha valaki portugál? - kérdezte fölényesen. - Tudják mi az, ha valaki követ, maguk polgárok? Nem. Nos, én megmondom. Az egyik királynő kedvenc követe, Potyomkin, minden újévkor vett a királynőjének egy kosár cseresznyét, százezer tallérért a kosarat, ezer frankért a cseresznyét. Nos, Souza meg fogja venni a brazil bányákat, hogy a telérben találjon egy akkora gyémántot, mint a maguk összes gyémántja együtt. Ez húszesztendei jövedelmébe fog kerülni, húszmillióba, de mit neki húszmillió, hiszen nincs gyereke.

S már csukta volna rájuk a kaput, amikor Bossange, meggondolva magát, azt mondta:

- Ajánljon be minket, és kap...

- Itt megvesztegethetlen emberek dolgoznak - válaszolta Ducorneau, s becsapta a kaput.

A nagykövet még aznap este a következő levelet kapta:

Nagyuram!

A palotája kapujában áll egy ember; várja parancsait, s minden vágya, hogy nagyuram alázatos szolgáltnak tiszteletteljes bocsánatkéréseit tolmácsolja; Excellenciádnak csak jelt kell adnia, s egyik alkalmazottja kezébe átadja a nyakéket, amely oly szerencsés lehetett, hogy felhívta magára nagyuram figyelmét.

Méltóztassék fogadni, nagyuram, mélységes tiszteletünk kifejezését stb. stb.

BOEHMER ÉS BOSSANGE

- Nos hát - mondta dom Manoel, ahogy elolvasta ezt az episztolát -, miénk a nyakék.
  - Még nem, még nem - mondta Beausire. - Csak akkor lesz a miénk, ha megvesszük. Vegyük meg!
  - Hogyan?
  - Excellenciád nem tud franciául, ebben megállapodtunk. Mindenekelőtt szabaduljunk meg az irodavezetőtől.
  - Hogyan?
  - A lehető legegyszerűbben: fontos diplomáciai megbízatást adunk neki; én vállalom.
  - Téved - mondta Manoel -, ő lesz itt a kauciónk.
  - El fogja árulni, hogy maga úgy beszél franciául, mint Bossange vagy én.
  - Nem fogja elárulni; majd megkérem rá.
  - Jól van, akkor maradjon. Küldje be a gyémántos embert.
- Az embert bevezették; Boehmer volt az személyesen, és Boehmer mélységes meghajlások és alázatos bocsánatkérések közepette jött be.
- Ezután felajánlotta a gyémántjait, s úgy tett, mintha ott akarná hagyni őket, hogy megvizsgálhassák.
- Dom Manoel intett.
- Ez már elég bizonyíték - mondta Beausire. - Maga bizalmatlan kereskedő, következésképp nyilván becsületes is. Üljön le, és beszéljük meg a dolgokat. A követ úr megbocsát magának.
  - Hú, de keserves dolog eladni valamit! - sóhajtotta Boehmer.
- „Hú, de keserves dolog ellopni valamit!” - gondolta Beausire.

29
Az üzlet

Ekkor a követ úr kegyeskedett alaposan megvizsgálni a nyakéket.

Boehmer részletesen megmutogatott neki minden egyes gyémántot, kiemelve jellegzetes szépségüket.

- A kövekről semmi különöset nem mond a nagykövet úr - mondta Beausire, akihez dom Manoel portugálul intézte szavait -, az egészet együtt kielégítőnek találja. Ami viszont az egyes gyémántokat illeti, itt már más a helyzet; őexcellenciája tíz követ kissé sérültnek, foltosnak talál.

- Ó! - mondta Boehmer.

- Őexcellenciája jobban ért a gyémántokhoz, mint maga; Brazíliában a portugál nemesek úgy játszanak a gyémántokkal, mint itt a gyerekek az üveggolyóval.

S valóban: dom Manoel egyik követ a másik után mutatta meg az ujjával, s csodálatra méltó éleslátással hívta fel a figyelmet az alig észrevehető hibákra, melyeket talán még egy szakértő sem fedezett volna fel.

- Pedig ez a nyakék, így, ahogy van - mondta Boehmer kissé meglepődve, hogy egy ilyen nagyúr ennyire kifinomult ékszerszakértőnek bizonyul -, így, ahogy van, pillanatnyilag a legszebb gyémántsor Európában.

- Ez igaz - mondta rá dom Manoel, s jelt adott Beausire-nak, mire az hozzátette:

- Nos, Boehmer úr, a tények a következők: őfelsége a portugál királynő hallott a nyakékről; megbízta őexcellenciáját, hogy nézze meg a gyémántokat, és kezdjen róluk tárgyalásokat. A gyémántok megfelelnek őexcellenciájának. Mennyiért akarja eladni a nyakéket?

- Egymillió-hatszázezer frankért - mondta Boehmer.

Beausire elismételte a nagykövetnek az összeget.

- Százezer frankkal több, mint amennyit ér - felelte dom Manoel.

- Nagyuram - mondta az ékszerész -, egy ilyen értékes tárgy esetében az ember nem is tudhatja pontosan, mennyi a haszna; ahhoz, hogy ezt a remek ékszert összeállítsuk, olyan kutatásokat és utazásokat kellett lebonyolítanunk, melyek elborzasztanak magukat, ha úgy ismernék a történetüket, mint én.

- Százezer frankkal több, mint amennyit ér - ismételte a portugál.

- Őexcellenciája valószínűleg mélységes meggyőződésből mondja azt, amit mond - szólt közbe Beausire -, mert Őexcellenciája soha nem alkuszik.

Boehmer szemlátomást megnyugodott. A gyanakvó kereskedőt mi sem nyugtatja meg jobban, mint az alkudozó vevő.

- Nem írhatok alá olyan engedményt - mondta aztán egy pillanatnyi habozás után -, amely a társam hasznának csökkenését vagy veszteségének növekedését is jelenti.

Dom Manoel meghallgatta a fordítást, majd felállt.

Beausire becsukta az ékszeres ládikót, és visszaadta Boehmernek.

- Megbeszélem Bossange úrral a dolgot - mondta az ékszerész. - Excellenciád kitart az ajánlata mellett?
- Ezt hogy érti? - kérdezte Beausire.
- Ha nem tévedek, a nagykövet úr másfél milliót ajánlott a nyakéért.
- Annyit.
- Őexcellenciája tartja az árat?
- Őexcellenciája soha nem vonja vissza, amit egyszer kimondott - mondta Beausire.
- Ugye megérti, titkár úr, hogy meg kell beszélnem a dolgot a társammal?
- Hogyne, Boehmer úr!
- Hogyne, természetesen - felelte portugálul dom Manoel, amikor Beausire lefordította neki Boehmer mondatát -, nekem viszont azonnali válasza van szükségem.
- Nos, nagyuram, ha a társam beleegyezik, csökkenteni fogjuk az árat.
- Rendben van.
- Akkor mostantól kezdve másfél millió az ár.
- Igen.
- Természetesen, csak ha Bossange úr is jóváhagyja - mondta Boehmer.
- Természetesen...
- Már csak a fizetési módban kell megállapodnunk.
- E tekintetben minden a legnagyobb rendben lesz - mondta Beausire. - Hogyan kívánják, hogy fizessünk?
- Hát - mondta nevetve Boehmer -, ha tudnak ennyit folyósítani...
- Mit ért azon, hogy folyósítani? - kérdezte hidegen Beausire.
- Ó, tudom én azt nagyon jól, hogy senkinek sincs készpénzben másfél milliója! - sóhajtott a Boehmer.
- Egyébként maga lenne a legnagyobb zavarban, ha készpénzben kapná, Boehmer úr.
- Én soha nem mondanék le a készpénzről, titkár úr.
- Tökéletesen igaza van - mondta Beausire, és dom Manoelhoz fordult: - Mennyit óhajt excellenciád Boehmer úrnak készpénzben kifizetni?
- Százezer frankot - mondta a portugál.
- Százezer frankot - mondta Beausire Boehmernek, s ezzel megkötötte az üzletet.
- És a többi? - kérdezte Boehmer.
- Csak amennyi idő alatt Őexcellenciája váltója eljut Párizsból Lisszabonba, ha ugyan nem akarja megvárni, amíg Lisszabonból Párizsba ér az átutalás.
- Ó, nekünk van megbízottunk Lisszabonban - mondta Boehmer -, ha írok neki...
- Persze - mondta gúnyosan nevetve Beausire -, csak írjon neki, kérdezze meg, hogy Souza úr hitelképes-e, és hogy őfelsége a királynő megbízható-e másfél millió frank erejéig.
- Uram... - hebegte zavartan Boehmer.

- Elfogadja így, vagy más feltételeket kíván szabni?
  - Azok, amelyeket titkár úr a megbeszélés kezdetén jónak ítelt, számomra is elfogadhatóak. Fizetési határidők lesznek-e?
  - Három fizetési határidő lesz, Boehmer úr, mindegyik ötszázezer frankra, nem beszélve az érdekes utazásról, melyet ráadásul kap.
  - Lisszabonba?
  - Miért ne? Másfél millió csak megéri, hogy az ember kimozduljon otthonról?
  - Ó, hogyne, csak...
  - Különben pedig a követség költségére fog utazni, velem vagy az irodavezetővel.
  - Én viszem a gyémántot?
  - Nyilván. Hacsak nem úgy dönt, hogy a váltó is meg a nyakék is egyedül utazzék Portugáliába.
  - Nem is tudom... azt hiszem, hogy... az utazás... hasznos lesz, és hogy...
  - Én is így gondolom - mondta Beausire. - Itt aláírjuk, maga megkapja a százezer frank készpénzt, aláírja az adásvételi szerződést, és elviszi a gyémántjait öfelségének... Ki a lisszaboni megbízottjuk?
  - A Nunes Balboa fivérek.
- Dom Manoel felkapta a fejét:
- Az én bankárim - mondta mosolyogva.
  - Őexcellenciája bankárai - mondta Beausire is mosolyogva.
- Boehmer arca ragyogott; viselkedéséből a kételynek még az árnyéka is eltűnt; köszönés- és üdvözlésképpen meghajolt.
- Aztán hirtelen eszébe jutott valami.
- Mi baj? - kérdezte nyugtalanul Beausire.
  - Szavukat adják? - kérdezte Boehmer.
  - Igen, hogyne.
  - Feltéve, ha...
  - Feltéve, ha Bossange úr beleegyezik, ezt már mondta.
  - Feltéve, ha közbe nem jön valami.
  - Nocsak!
  - Uram, ez rendkívül kényes dolog, de őexcellenciája minden bizonnyal meg fog érteni.
  - Térjen a lényegre!
  - Íme a lényeg. A nyakéket öfelségének, Franciaország királynéjának ajánlottuk megvételre.
  - De ő nem vette meg.
  - Nem tehetjük meg, uram, hogy úgy engedjük ki Franciaországból ezt a nyakéket, hogy előzőleg ne értesítsük a királynét, és a tisztesség, sőt az uralkodó iránti hűség is azt kívánja, hogy öfelségének, a francia királynénak adjuk az elsőbbséget.

- Jól beszél - mondta dom Manoel méltósággal. - Remélem, egy portugál kereskedő is ugyanezt mondaná.

- Boldogsággal és büszkeséggel tölt el, hogy excellenciád méltóztatik egyetérteni velem. Így tehát két feltételnek kell megvalósulnia: hogy Bossange jóváhagyja a kikötéseiket, és hogy öfelsége, Franciaország királynéja másodszor is, véglegesen nemet mondjon. Minderre három napot kérek.

- Részünkről pedig százezer frank készpénzben, és három darab, egyenként ötszázezer frankról szóló váltó. A gyémántos dobozt vagy a követség irodavezetőjének, vagy nekem adja át, aszerint, hogy ki kíséri Lisszabonba, a Nunes Balboa fivérekhez. A teljes összeget három hónapon belül megkapja. Az utazási költségek minket terhelnek.

- Igenis, nagyuram, igenis, uram - mondta Boehmer sűrű hajlongás közepette.

- Ó! - mondta dom Manoel, persze portugálul.

- Baj van? - kérdezte Boehmer nyugtalanul, s visszajött.

- Ajándékképpen - mondta a nagykövet - egy ezer aranyat érő gyűrűt kérek a titkáromnak vagy az irodavezetőmnék; kettőjük közül annak, aki elkíséri magát, ékszerész úr.

- Méltányos kívánság, nagyuram - motyogta Boehmer -, gondolatban már magam is elkönyveltem ezt a kiadást.

Dom Manoel nagyúri mozdulattal bocsátotta útjára az ékszerészt.

A két cinkostárs egyedül maradt.

- Mondja csak - fordult eléggé felajzva dom Manoel Beausirehoz -, az ördög sugallta magának azt az ötletet, hogy ne vegyük át a gyémántokat? Utazás Portugáliába! Megőrült? Miért nem adtuk oda ezeknek a bizsuárusoknak a pénzüket, és vettük cserébe a gyémántjukat?

- Túl komolyan veszi követi szerepét - vágott vissza Beausire. - Maga még nem egészen Souza a Boehmer szemében.

- Ugyan már! Gondolja, hogy tárgyalt volna, ha gyanakszik?

- Lehetséges, hogy nem tárgyalt volna; ám mindenki, akinek másfél millió frankja van, azt hiszi, hogy a világ összes királya és nagykövete fölött áll. Mindenki, aki két papírfecnire cserél másfél millió frankot, tudni akarja, hogy azok a papírfecnik érnek-e valamit.

- Akkor hát Portugáliába utazik? De hiszen nem is tud portugálul! Mondom, hogy megőrült.

- Dehogysis. Maga megy.

- Én ugyan nem! - kiáltotta dom Manoel. - Nekem túl sok és nyomós okom van rá, hogy ne menjek vissza Portugáliába. Nem! Nem!

- Kijelentem, hogy Boehmer soha nem adta volna oda a gyémántjait mindenféle irkafírka ellenében.

- Irkafírkának irkafírka, de Souza aláírással!

- Mondom, hogy Souzának képzelet magát! - kiáltotta Beausire, és összecsapta a tenyerét.

- Valljuk be, eltoltuk az ügyet - ismételte dom Manoel.

- Szó sincs róla. Jöjjön csak ide, komtur uram - mondta Beausire a belső inasnak, aki most lépte át a küszöböt. - Ugye tudja, miről van szó?

- Tudom.

- Hallgatózott?
- Persze.
- Remek. Maga is úgy véli, hogy ostobaságot csináltam?
- Úgy vélem, hogy százezerszer is igaza van.
- Mondja meg, miért!
- Azért, mert Boehmer úr éjjel-nappal a követségen és a követen tartotta volna a szemét.
- Na és? - kérdezte dom Manoel.
- Na és: ha Boehmer részben a markában tartja a pénzét, részben a hóna alatt, minden gyanúja szertefoszlik, s nyugodtan elindul Portugália felé - mondta Beausire.
- Odáig azért nem megyünk el, követ úr - mondta a belső inas -, nemde, Beausire lovag?
- De nem ám! Magának aztán van sütnivalója! - mondta Oliva szeretője. - Párizstól ötven-mérföldnyire ez a nagyeszű fickó álarcosan meglóbál a kocsisunk orra előtt egy-két pisztolyt, s elrabolja tőlünk a váltóinkat, a gyémántjainkat, Boehmer urat elagyabugyalja, és már helyben is vagyunk.
- Én nem így értettem - mondta az inas. - Én úgy gondoltam, hogy Beausire és Boehmer tényleg hajóra száll Bayonne-ban Portugália felé.
- Remek!
- Boehmer, mint minden német, szereti a tengert, és a hajóhídon sétafikál. Egy szép nap, amikor nagyon hánykódik a hajó, kihajol és beleesik a tengerbe. És az ékszeres dobozka, amilyen megátalkodott, szintén vele pottyan. Miért ne őrizné meg a tenger a másfél milliót érő gyémántokat, ha olyan jól meg tudta őrizni az Indiából jövő aranyszállító hajókat?
- Aha, értem már - mondta a portugál.
- Jobb későn, mint soha - dörögte Beausire.
- Csakhogy - folytatta dom Manoel - gyémántlopásért a Bastille-ba kerül az ember, ha viszont kitudódik, hogy a tenger fenekére küldte az ékszerész urat, felkötik.
- Ha ellopjuk a gyémántot, elkapnak - mondta a komtur. - Ha azonban belefojtjuk azt az embert a vízbe, egy pillanatig sem gyanúsíthatnak.
- Majd meglátjuk, mi lesz a legjobb - mondta Beausire. - Most lássunk dologhoz. A követségnek úgy kell működnie, mintha mintaportugálok vezetnék, hogy majd egyszer azt mondhassák rólunk az emberek: „Igaz, hogy nem voltak valódi követek, de annak festettek.” És ez mindig hízelt. Várjuk ki a három napot.

30

A hírlapírónál

A Montorgueil utcában, rácsos kerítéssel körülvett udvar közepén hosszúkás, keskeny házikó húzódott meg, melynek ablakait vidéket idéző ablakdeszka védte az utca zajától.

A földszinten félig nyitott raktárhelyiségféle volt; a bejáratát két-három poshadt vízzel teli gödrön átgázolva lehetett nagy nehezen megközelíteni.

Egy meglehetősen ismert (vagyis inkább hírhedt) újságíró háza volt ez. A firkász - ahogy sokan emlegették - az első emeleten lakott. A földszinten az összegyűjtött hírlapokat tárolták. A két felső emeletet nyugodt népek lakták, akik olcsó pénzért évente többször is tanúi lehettek azoknak a viharos jeleneteknek, melyeket rendőrök, vérig sértett magánemberek vagy színészek rendeztek a hírlapírónak.

Ilyen alkalmakkor a *Rácsos ház* bérlői - így hívták ugyanis a negyedbeliek a házat - bezárták az utca felőli ablakaikat, hogy jobban hallhassák a hírlapíró nyüsztését, aki általában a Vieux-Augustins utca felé próbált menekülni üldözői elől (a szobájából közvetlenül ki lehetett jutni ebbe a felső utcába).

Kinyílt, majd becsukódott egy titkos ajtó; a láрма elült, a fenyegetett férfiú eltűnt; az ostromlók ott álltak egyedül, szemtől szembe négy francia gárdista puskással, akiket egy öreg cselédasszony nagy hirtelen előkerített a vásárcsarnoknál lévő állomáshelyükről.

Bizony az is megesett, hogy amikor az ostromlók senkit sem találtak, akin a dühük kitöltheték volna, a földszinten felhalmozott nyirkos firkálmányokon álltak bosszút, s széttéptek, összetapostak, vagy ha a balszerencse úgy hozta, s a környéken valahol tüzet találtak, elégettek egy csomó bűnös papirost.

E jelenetektől eltekintve a *Rácsos ház*-ban nyugalom honolt.

Reteau úr reggel elment, járt egyet a rakparton, tereken és körutakon. Felfedezte a nevetséges, a bűnös dolgokat, feljegyezte, éles vonásokkal lefestette és a következő számban szép jellemzéseként ki is nyomtatta őket.

Az újság különben hetenként jelent meg.

Négy napon át Reteau úr téma után vadászott, a maradék három napon kinyomtatta a cikkeket, s így idejében megjelenhetett a következő szám.

A szóban forgó lap hetvenkét órával az operai bál után jelent meg, ama bál után, ahol Oliva kisasszony oly remekül érezte magát a kék dominó karjába öltve karját.

Reteau úr nyolckor kelt, s öreg cselédasszonyától rögtön meg is kapta az aznapi számot, mely még nedves volt, és szürkésvörös borítólapja festékszagot árasztott.

Olyan odaadással olvasta a lapot, mint ahogy a gyengéd apa veszi számba kedvenc fia erényeit vagy hibáit.

- Aldegonde - mondta aztán az öregasszonynak -, ez aztán a szép szám! Olvastad?

- Nem - felelte az öregasszony -, még nem főtt meg a leves.

- Meg vagyok vele elégedve - mondta a hírlapíró.

- Jó, jó - felelt Aldegonde -, de azt tudja-e, mit mondanak a nyomdában?

- Na mit?

- Azt mondják, hogy most aztán biztos nem kerüli el a Bastille-t.

Reteau felült az ágyon, és nyugodtan csak ennyit mondott:

- Aldegonde, Aldegonde, főzz nekem finom leveskét, és ne ártsd magad az irodalomba!

- Ó, maga nem változik - szájalt az öregasszony -, ugyanolyan vakmerő és szemtelen, mint rég.

- A mai szám bevételeiből veszek neked fülönfüggőt - mondta a hírlapíró, s elégedetten följebb rángatta kétes tisztaságú takaróját -, sok szám elkelt már?

- Még nem, és a fülönfüggőm nem lesz valami fényes, ha így folytatódik. Emlékszik, a Broglie úr elleni szám milyen jól fogyott. Még tíz óra sem volt, s már vagy száz példányban elkelt.

- Én meg háromszor ugrottam át a Vieux-Augustins utcába - mondta Reteau. - Minden neszre szívbajt kaptam: ezek a katonák nagyon durva fickók.

- Én viszont azt a következtetést vonom le - folytatta konokul Aldegonde -, hogy a mai szám nem ér fel a Broglie-féle számmal.

- Lehet - mondta Reteau -, de nem is kell annyit rohangásznom miatta, és nyugodtan megehetem a levesemet. Tudod, miért, Aldegonde?

- Nem én, uram.

- Mert nem egy embert, hanem egy testületet támadok; nem egy katonát, hanem a királynét.

- A királynét! Isten neve legyen áldott! - suttogta az öregasszony. - Akkor hát ne féljen semmitől; ha a királynét támadja, diadalmenetben viszik érte körbe, és sok lapot eladunk, és én megkapom a fülbevalót.

- Csengetnek - mondta Reteau, és visszabújt az ágyába.

Az öregasszony már szaladt is az üzletbe, hogy fogadja a látogatót.

Egy perc múlva ragyogó ábrázattal, diadalittasan tért vissza.

- Ezer példány - mondta -, ezer egy csapásra! Ez aztán a rendelés!

- Milyen névre? - kérdezte izgatottan Reteau.

- Nem tudom.

- Tudnunk kell. Szedd a lábad!

- Ó, ráérünk, idő kell hozzá, hogy kiszámoljanak, csomagba kössenek és kihordjanak ezer példányt.

- Szedd a lábad, ha mondom, és kérdezd meg azt az inast... Inas egyáltalán?

- Küldönc, és a gúnyájáról ítélve auvergne-i.

- Kérdezd meg tőle, hová viszi a lapot!

Aldegonde szaladt, ahogy a kövér lába bírta, s Reteau kisvártatva hallotta, hogy a cseléd odalent tolmácsolja a kérdését.

A küldönc azt válaszolta, hogy a Marais negyedbe viszi az újságot, a Neuve-Saint-Gilles utcába, Cagliostro grófhhoz.

A hírlapíró örömében akkorát ugrott, hogy majdnem összerogyott alatta az ágy. Felkelt, maga is munkához látott, hogy gyorsabban menjen a szállítás, pedig azt egyedül szokta intézni egy nála is csenevészebb éhenkórász. Az auvergne-i hevederekkel összefogta az ezer példányt, fölpackolta a hátára, és a súly alatt kétrét görnyedve eltűnt a kerítés mögött.

Reteau úr éppen arra készült, hogy a következő szám részére feljegyezze a nagy sikert, s a következő számban röviden megemlékezzék arról a nagylelkű úriemberről, aki ezer példányt vásárolt egy politikai pamfletből, amikor újra megrángatta valaki a csengőt a kapunál.

- Újabb ezer példány! - rikkantotta Aldegonde az első sikeren felbuzdulva. - Jaj, uram, ez várható volt: mihelyt arról az osztrák nőszemélyről van szó, mindenki egyetért.

- Csönd, Aldegonde, csönd! Ne kiabálj! Ha azt mondd, hogy osztrák nőszemély, az olyan káromlás, ami engem a Bastille-ba juttathat, ahogy megjósoltad.

- Már megbocsásson a világ - mondta keserűen az öregasszony -, de osztrák vagy nem osztrák az a nőszemély?

- Ezt a szót mi, újságírók kaptuk fel, de nem kell világgá kürtölni.

Ismét csöngettek.

- Menj, nézd meg, ki az, Aldegonde! Nem hiszem, hogy vevő jött volna.

- Miért gondolja, hogy nem vevő? - kérdezte az asszony lefelé mentében.

- Nem is tudom... mintha vészjósló küllemű férfiút látnék a kapunál.

Aldegonde ment kaput nyitni, Reteau pedig feszült figyelemmel bámult kifelé.

Aldegonde egyszerű ruházatú férfinak nyitott kaput, aki az iránt érdeklődött, hogy itthon van-e a lapszerkesztő.

- Mit kíván tőle? - kérdezte kissé bizalmatlanul Aldegonde, s csak résnyire nyitotta ki a kaput, hogy alkalomadtán becsapja az idegen orra előtt.

A férfi ezüstpénzt csörgetett meg zsebében.

E fém hang egyszerűen tágra nyitotta az öregasszony szívét.

- Azért jöttem - mondta a férfi -, hogy kifizessem az ezer példány *Hírlap*-ot, melyet ma reggel Cagliostro gróf megbízásából elszállítottak.

- Á, ha erről van szó, tessék bejönni!

A férfi bement a kertkapun, ám még be sem csukta maga mögött, amikor egy szép arcvonású, fiatal, magas látogató megragadta mögötte a kilincset.

- Bocsánat, uram!

És engedélykérés nélkül becsusszant a kapun a Cagliostro gróf által küldött férfi mögött.

Aldegonde teljesen átadta magát a nyereség mámorának, s a pénz csengésétől felajzva szaladt a gazdájához.

- Na, látja - mondta -, minden rendben, itt van az ezerpéldányos úr ötszáz frankja.

- Fogadjuk őt illendőképpen - mondta Reteau, és egy eléggé szép köntösbe bújt, amelyet egy hölgy bőkezűségének, pontosabban félelmének köszönhetett; a hölgytől az istálló-mesterével történt kalandja óta szép számmal kapott mindenféle ajándékokat.

Cagliostro gróf megbízottja bemutatkozott, majd egy hatfrankos ezüstpénzekkel teli kis zacskót vett elő, kiszámolt belőle százat s a pénzt tizenkét kupacba rakta.

Reteau gondosan megszámlolta s megnézte az érméket, nincsenek-e megnyírbálva.

Majd amikor úgy találta, hogy minden rendben van, megköszönte, számlát adott, és kellemdus mosollyal útjára bocsátotta a küldöncöt, bár elébb még csípősen megkérdezte, hogy s mint van Cagliostro gróf úr.

A fizető ember megköszönte az érdeklődést, mintha egészen természetes bók lenne, s távozni készült.

- Mondja meg a gróf úrnak, hogy bármi óhaja van, forduljon hozzám - mondta a hírlapíró -, s tegye hozzá: nyugodt lehet, tudok titkot őrizni.

- Felesleges - válaszolta a küldönc -, Cagliostro gróf független szellemű úr, nem hisz a delejesség hatalmában; ő azt akarja, hogy Mesmer nevetség tárgya legyen, és a dézsaügyet saját kedvtelésére veri nagydobra.

- Jól van - suttogta egy hang a küszöbön -, majd megkíséreljük Cagliostro gróf urat is nevetség tárgyává tenni.

És Reteau tekintete olyan személyre esett, akinek az arca egészen mást ígért, mint az első férfiúé.

Fiatal, életerős férfi volt, aki most a szobába lépett, Reteau azonban egyáltalán nem találta szépnek az arcvonásait, ellenkezőleg, a szemét fenyegetőnek, a viselkedését még fenyegetőbbnek látta.

A férfiú bal keze egy kard markolatán, jobb keze egy bot markolatán nyugodott.

- Miben lehetek szolgálatára, uram? - kérdezte Reteau, s remegés fogta el, mint mindig, ha kissé nehéz helyzetben találta magát.

S mivel sűrűn adódott nehéz helyzet, Reteau úr gyakran remegett.

- Reteau úr? - kérdezte az ismeretlen.

- Én vagyok az.

- Hírlapíró?

- Az, kérem.

- Ennek a cikknek a szerzője? - kérdezte hidegen az idegen, s előrántotta zsebéből az aznapi hírlap még nedves számát.

- Én, kérem, nem a szerzője, hanem a kiadója vagyok a cikknek - mondta Reteau.

- Remek, a kettő pontosan ugyanaz; mert ha nem volt annyi bátorsága, hogy megírja a cikket, legalább volt annyira gyáva, hogy kinyomtatta. Azt mondtam, gyáva - ismételte megint csak hidegen az idegen -, mert nemesember vagyok, és adok rá, hogy megválogassam a kifejezéseimet, még ezen a büntanyán is. De nem kell szó szerint venni, amit mondok, mert amit mondok, elmarad a mögött, amit gondolok. Ha a gondolatomat akarnám kifejezni, azt mondanám: Az, aki a cikket írta, aljas gazember. Az, aki kiadta, nyomorult féreg.

- Uram! - mondta Reteau, és halálsápadt lett.

- A pokolba is, igaza van, rossz üzlet ez így - folytatta a fiatalember, s egyre inkább belelovalta magát a méregbe. - De hallgasson rám, zughírlapíró uram, mindennek megvan a maga ideje: az imént pénzt kapott, most botütéseket fog kapni.

- Ó, azt majd meglátjuk! - kiáltotta Reteau.

- Mit látunk meg? - kérdezte kurtán, katonásan a fiatalember, aki közben egyre közeledett az ellenfeléhez.

Ám az nem először keveredett ilyen kalandba; ismerte házának minden zegét-zugát; csak hátra kellett fordulnia, ott volt egy ajtó, csak ki kellett rajta lépnie, aztán becsapni maga mögött, s az ajtószárnyat védőpajzsként használva egy szomszédos szobába juthatott, ahonnan a Vieux-Augustins utcára nyíló ajtón távozhatott a házból.

Odakint már biztonságban volt: egy másik, kisebb rácsos kertkaput egyetlen kulcsfordítással - s a kulcs mindig nála volt - kinyitott, és a lábát a nyakába szedve elinalt.

Ám ez a nap csúfosnak ígérkezett a szerencsétlen hírlapíró számára; mert abban a pillanatban, hogy kézbe kapta a kulcsot, a kerítés rácsán keresztül megpillantott egy másik embert, akit izgalmaiban és félelmében herkulesi méretűnek látott, s aki mozdulatlanul és fenyegetően várakozott.

Reteau szívesen visszafordult volna, ám az előző botos fiatalember ekkorra berúgta az ajtót, követte őt, és most, hogy ő lefékezett a másik őrszem láttán, akinél ugyancsak kard és sétabot volt, csak ki kellett nyújtania a kezét, hogy elkapja Reteau frakkját.

Reteau két tűz között, pontosabban két bot között találta magát, egy aprócska, sötét, elhagyatott belsőudvarfélében, a lakás szélső szobái és a vágyva vágyott rácsos kapu között, amely a Vieux-Augustins utcára nyílt, azaz - ha szabad lett volna az út - a menekvésre, a szabadságra.

- Kérem, engedjen ki, uram - mondta Reteau a kaput őrző fiatalembernek.

- Uram! - kiáltotta a Reteau-t üldöző fiatalember. - Fogja meg a nyomorultat!

- Nyugodjék meg, Charny úr, itt ugyan nem jut ki - mondta a kapun túli fiatalember.

- Maga az, Taverney úr? - kiáltotta Charny, mert hiszen ő volt az, aki az imént a küldönc mögött befurakodott Reteau-hoz.

Reggel, amikor elolvasták a hírlapot, mindkettejüknek ugyanaz az ötlete támadt, mert szívükben ugyanolyan érzelem lakozott, s természetesen eszük ágában sem volt, hogy egymást értesítsék, hanem külön-külön hozzáláttak az ötlet megvalósításához: felkeresni a hírlapírót, elégtételt kérni tőle, s ha nem hajlandó elégtételt adni, jól elverni.

Most, ahogy észrevették egymást, egy pillanat alatt elkedvetlenedtek; mindketten vetélytársat sejtettek a másikban, aki ugyanannak a belső indíttatásnak engedelmeskedik.

Így hát Charny meglehetősen mogorván ejtette ki, hogy „Maga az, Taverney úr?”

- Én lennék - felelte Philippe ugyanolyan hangszínnel, s ő is mozdult egyet a könyörgő testhelyzetbe görbedt hírlapíró felé, aki átdugta a karját a kerítés rácsán. - Későn érkeztem, ha nem tévedek. Na, mindegy, legfeljebb csak tanúja leszek, amint maga móresra tanítja ezt a fickót... Hacsak nem kegyeskedik kinyitni nekem a kaput.

- Móresra tanít? - suttogta rémülten a hírlapíró. - Mit akarnak tőlem? Csak nem akarnak megölni?

- Nem, uram, nem nyúzzuk meg - mondta Charny -, kikérdezzük, aztán majd meglátjuk. Ugye, Taverney úr, átengedi nekem ezt az urat?

- Már hogyné, uram - felelte Philippe -, magáé az elsőbbség, mivel elsőként érkezett.

- Akkor hát álljon a falhoz, és ne mocsanjon! - mondta Charny, csak kézmozdulattal intve köszönetet Taverneynek. - Bevallja, hogy maga írta és adta nyomtatásba a királyné ellen azt a pajkos kis mesét, ahogy maguk mondják, amely ma reggel jelent meg a hírlapjában?

- Én azt nem a királyné ellen írtam.

- Á, már csak ez hiányzott!

- Ej, uram, maga túlságosan türelmes - mondta a rács túlsó oldalán dühöngő Philippe.

- Nyugodjék meg - felelte Charny -, türelem rózsát terem.

- Jó, jó - morogta Philippe -, csakhogy közben az én türelmemet is próbára teszi.

Charny nem válaszolt, legalábbis Taverneynek nem, hanem ismét a szerencsétlen Reteau felé fordult:

- Ne hazudjon! Mert ha ezzel az aljassággal is tetézi bűnét, én nemhogy megverem, vagy egyszerűen megölöm, hanem elevenen megnyúzom. Válaszoljon, mégpedig világosan. Azt kérdeztem: egyedül maga ennek a gúnyiratnak a szerzője?

- Én soha senkit nem adok fel - felelte Reteau, és kihúzta magát.

- Remek! Ez azt jelenti, hogy cinkosa is van, mégpedig az az ember, aki ezer példányt megvásároltatott a gúnyiratból: Cagliostro gróf, ahogy az imént maga mondta. Jó! A gróf megfizet a bűnéért, de előbb magával számolok.

- Uram, uram, én nem vádoló a grófot - hörögte a hírlapíró, mert tartott tőle, még nagyobb bajba kerül, ha Cagliostro haragja is ellene fordul.

Philippe csak sápadozott a dühtől a rácsos kerítés túlsó oldalán.

Charny felemelte a botját.

- Ez nem igazság - üvöltötte a hírlapíró. - Nekem nincs kardom.

Charny leeresztette a botot.

- Kérem, Philippe úr, adja kölcsön a kardját ennek a jómadárnak - mondta.

- Ó, arról szó sem lehet, nem adok kölcsön tisztességes kardot gazembernek; itt a botom, ha már nem elég a magáé. Nem tehetek többet sem érte, sem magáért.

- Vegye tudomásul, uram, hogy én nemesember vagyok! - mondta Reteau végtelen keserűséggel.

- Akkor hát adja nekem kölcsön a kardját - mondta Charny, és a sápadozó hírlapíró lába elé hajította a sajtóját -, bánom is én, ha soha többé nem nyúlhatok a kardomhoz.

Philippe erre nem tudott mit válaszolni, kihúzta hüvelyéből a kardját, és átugta a rácson.

Charny meghajolt, és átvette a kardot.

- Szóval nemesember vagy! - mondta Reteau-hoz fordulva. - Nemesember vagy, és Franciaország királynéjáról ilyen aljasságokat hordasz össze!... Akkor vedd fel szépen ezt a kardot, és bizonyítsd be, hogy nemesember vagy!

De Reteau meg sem moccan; úgy látszott, legalább annyira fél a lábánál heverő kardtól, mint az imént, a feje fölé lendülő bottól.

- A fenébe is! - mondta Philippe elkeseredve. - Nyissa már ki a kaput!

- Bocsánat, uram - mondta Charny -, de az előbb megegyeztünk, hogy előbb én számolok a fickóval.

- Akkor iparkodjék, fejezze be, mert nekem meg sietős elkezdenem.

- Mielőtt e végső eszökhöz folyamodom, ki kellett aknáznom az összes többit - mondta Charny -, mert szerintem a botozás legalább olyan kellemetlen annak, aki adja, mint annak, aki kapja; de mivel az úr szemmel láthatóan még mindig inkább az összeveretés mellett dönt s nem az összevagdaltatás mellett, ám legyen, kedve szerint kiszolgáljuk.

Alig hangzott el az utolsó szó, máris felharsant Reteau visítása, jelezvén, hogy Charny szavait tett követte. Az első ütest öt-hat további tetőzte gyors egymásutánban, s mindegyik az okozott fájdalomnak megfelelő erősségű üvöltést csalt ki az áldozatból.

Az ordítás odavonzotta a vén Aldegonde-ot; ám Charnyt az öregasszony visongása legalább annyira hidegen hagyta, mint a gazda üvöltőzése.

Ezalatt Philippe a körmét rágtá idegességében, s úgy rőtta a járdát, mint a ketrece elé dobott friss hús szagát érző medve.

Charny végre elunta a verést, és abbahagyta, Reteau pedig elunta, hogy verik, és a földre omlott.

- Na végre! - mondta Philippe. - Befejezte, uram?

- Be - mondta Charny.

- Akkor hát kérem, adja vissza a kardomat, melyet nem is használt, és nyissa ki a kaput!

- Uram! Uram! - könyörgött Reteau Charnynak, akiben most, hogy az kitöltötte rajta a haragját, a védelmezőjét látta.

- Ugye megérti, hogy nem hagyhatom az urat a kapu előtt ácsorogni?

- Ez gyilkosság! - visította Reteau. - Inkább öljenek meg egyetlen szúrással, de legyen vége!

- Nyugodjék meg - mondta Charny -, azt hiszem, ez az úr egy ujjal sem fog magához nyúlni.

- Igaza van - mondta felsőbbiséges megvetéssel Philippe, ahogy belépett -, távol áll tőlem. Elpüfölték, és ez rendben van, de amint a jog tartja, a bűnös nem ítéhető el kétszer ugyanazért a tettért. Csakhogy maradt egy csomó példány, és azokat feltétlenül meg kell semmisítenünk.

- Igaza van - mondta Charny. - Látja, mégis jobb ketten, mint egyedül: én meg is feledkeztem volna róluk. De végül is mi szél hozta ide, Taverney úr? Hogy került ehhez a kapuhoz?

- Érdeklődtem a környéken ennek a csibésznek a szokásai felől. Megtudtam, hogy mindig megszökik, ha már nagyon szorongatják. Megtudakoltam, hogyan tud megszökni, s úgy gondoltam, hogy ha lesben állok a titkos kapunál, a lyukjában tudom elkapni a rókát. Magát is a bosszúvágy hozta ide, csakhogy sietősebb volt a dolga, s így kevesebb értesülést gyűjtött; ott jött be, ahol mindenki más, és lehet, hogy a fickó meg is lógott volna maga elöl, de szerencsére én útját álltam.

- Hál' istennek! Jöjjön, Taverney úr... Ez az alak most elvezet bennünket a nyomdájába.

- Nem itt van a nyomdám - mondta Reteau.

- Ne hazudjon! - rivallt rá Charny.

- Nem hazudik az! - mondta Philippe. - Láthatja, hogy igazat mond: a betűket már szétszedték, csak a kinyomtatott példányok vannak meg. Azok pedig a Cagliostrónak eladott ezer példány híján mind itt kell hogy legyenek.

- Akkor itt, előttünk összetépi őket.

- Elégeti, az biztosabb.

Philippe nagy meglepődéssel hagyta jóvá ezt az eljárást, és tuszkolni kezdte Reteau-t a raktára felé.

Hogyan lesz a barátból ellenség?

Aldegonde ezalatt az őrségért szaladt, ám még mielőtt visszaélt volna, Philippe-nek és Charnynak volt annyi ideje, hogy a hírlap néhány számából lobogó máglyát gyűjtsen, majd szép sorjában ráhajigálja az összekötött újságsomagokat, amelyek egymás után lobbantak lángra.

A két ítéletvégrehajtó már éppen az utolsó példányoknál tartott, amikor Aldegonde mögött az udvar túlsó végén megjelent az őrség, s az őrséggel egyidejűleg vagy száz utcagyerek és ugyanennyi környékbeli némbér.

Már az előszoba kövén csattogtak a puskaagyak, amikor az utolsó hírlapba is belekapott a tűz.

Philippe és Charny szerencsére ismerte az utat, hiszen maga Reteau mutatta meg nagy óvatlanul; máris bent jártak a titkos folyosón, bezárták maguk mögött az ajtót, kimentek a Vieux-Augustins utcai rácsos kapun, azt is bezárták, s a kulcsot az első útjukba kerülő csatornanyílásba dobták.

Ezalatt az immár szabadlábon lévő Reteau segítségért kezdett ordibálni, és Aldegonde is visítani kezdett, hogy tűz van, amikor az égő papírhalom fényét megpillantotta az ablaküvegen át.

Az őrség, mivel a két fiatalember már eltűnt, a tűz meg kihunyott, úgy ítélte, semmi oka rá, hogy folytassa a nyomozást; hagyták, hadd ápolja Reteau a hátát kámforos pálinkával, s visszatértek az őrhelyükre.

A tömeg azonban mindig kíváncsibb, mint az őrség, így a nézőközönség majdnem délig ott ténfergett Reteau udvarán, reménykedve, hátha a reggelihez hasonló jelenetben lehet része.

Aldegonde kétségbeesésében Mária Antóniát káromolta, osztrák nőszemélynek titulálta, s áldotta Cagliostro-t, az irodalom pártfogóját.

Amikor Taverney és Charny már a Vieux-Augustins utcában járt, Charny megszólalt:

- Nos, uram, megtettük, amiért idejöttünk. A szolgálatára lehetek-e még valamiben?
- Én is éppen ezt akartam kérdezni magától, kedves uram.
- Köszönöm; van egy-két elintéznivalóm itt Párizsban, valószínűleg a nap jó részét itt kell töltenem.
- Nekem is.
- Akkor hát engedje meg, hogy elbúcsúzzam. Igazán örülök, hogy találkoztunk.
- Én is szívből örülök, és kívánom, hogy kedve szerint oldódjék meg az ügy, amiért idejött.

És a két férfi olyan mosollyal, olyan meghajtással üdvözölte egymást, amiből nem volt nehéz kitalálni, hogy az imént váltott szavak nem voltak őszinték.

Elváltak: Philippe a körút felé vette az útját, Charny a folyópart felé indult.

Mindketten kétszer-háromszor is megfordultak, míg a másikat szem elől nem veszítették. Ekkor Charny kacskaringós úton a Neuve-Saint-Gilles utca felé vette az irányt.

Ám ahogy közeledett, a pillantása egy másik fiatalemberre esett, aki ugyanebbe az utcába igyekezett, s aki ugyancsak ismerős volt neki. Kétszer-háromszor kételkedve megállt, ám kétségei hamarosan eloszlottak: Philippe jött felfelé az utcán, bár ő más útvonalon jutott ide.

A két fiatalember ott állt tehát szemtől szembe a Neuve-Saint-Gilles utca sarkán.

Mindkettő megállt, s olyan tekintettel bámult a másikra, ami ez alkalommal bizony nem titkolta a hátsó gondolatokat.

Íme, másodszor is ugyanez volt a gondolatmenetük: számon kérni Cagliostro gróftól, amit tett.

Ahogy ott álltak, egyiknek sem volt kétsége felőle, hogy mi annak a szándéka, akivel újból ilyen szépen szembe találta magát.

- Charny úr - mondta Philippe -, én átengedtem magának az eladót, maga engedje át nekem a vevőt.

- Uram - válaszolta Charny -, azt hiszem, kizárólag azért volt velem olyan nagylelkű, mert oda elsőként én érkeztem.

- Igen - mondta Taverney -, de ide egyszerre érkeztünk, és most rögtön megmondhatom: itt nem leszek olyan engedékeny.

- Nem kérem én, hogy engedékeny legyen. De a jogaimhoz ragaszkodom.

- És maga szerint mik a jogai, kedves Charny?

- Elégettetni Cagliostroval az ezer példányát, amit attól a nyomorulttól vásárolt.

- Ugye még emlékszik, uram, hogy a Montorgueil utcában elsőként nekem támadt az az ötletem, hogy égessük el az újságokat?

- Jó, maga a Montorgueil utcában elégette, én a Neuve-Saint-Gilles utcában szétépetem őket.

- Igazán nagyon sajnálom, de ragaszkodom hozzá, hogy elsőként én számoljak Cagliostro gróffal.

- Többet nem tehetek magáért, uram, mint hogy a sorsra bízom a döntést: feldobok egy aranyat, aki nyer, az megy be elsőnek.

- Köszönöm, csak hogy általában nincs szerencsém, s előfordulhat, hogy veszítek - mondta Philippe, és előrelépett.

Charny útját állta.

- Csak egy szóra még - mondta -, és azt hiszem, megegyezünk.

Philippe megtorpant. Charny hangjában olyan fenyegető indulat volt, ami határozottan tetszett neki.

- Rendben van - mondta.

- Mi lenne, ha a boulogne-i erdőn át mennénk Cagliostro úrtól elégtételt venni? Tudom, hogy kerülő, de azt hiszem, megoldaná a nézeteltérést közöttünk. Egyikünk talán elmaradna útközben, s az, aki visszajön, senkinek sem tartozik számadással.

- A számból vette ki a szót - mondta Philippe -, igen, ez mindent megold. Hol találkozunk tehát?

- Ha nem tartja elviselhetetlennek a társaságomat...

- Ugyan!

- Akkor maradjunk együtt. A kocsisomnak meghagytam, hogy a Royale téren várjon, s az egy ugrásra van innét.

És a két fiatalember, akik az első szempillantásra vetélytársnak érezték egymást, s az első adandó alkalommal ellenséggé lettek, most nagy léptekkel sietett a Royale tér felé. A Pas-de-la-Mule utca sarkánál megpillantották Charny kocsiját.

Charny intett a kísérő inasnak, s a kocsi már indult is feléjük. Charny betessékelte Philippe-et, s a hintó elindult a Champs-Élysées irányába.

Charny, mielőtt beült volna, két szót firkantott egy papírra, s kísérő inasával a párizsi lakására küldte.

Remek lovai voltak; fél óra sem telt belé, már ott ügettek a boulogne-i erdőben.

Amikor megfelelőnek találta a helyet, szólt a kocsisnak, hogy álljon meg.

Szép idő volt, a levegő kissé csípős, de a napsugár már erőteljesen szippantgatta az útfélen meg az erdőszélen nyíló ibolya virágának meg a bodza hajtásának friss illatát.

A tavalyi avar alól büszkén tört elő a fű, az aranyos repcsénretek pedig már el is hullajtotta illatos bóbítóját a régi falak mentén.

- Kellemes sétaidő van, ugye, Taverney úr? - kérdezte Charny.

- Az, uram, szép idő.

Kiszálltak a hintóból.

- Elmehet, Dauphin - mondta Charny a kocsisának.

- Talán nem kellene elküldeni a kocsiját - mondta Taverney -, egyikünknek szüksége lesz rá visszafelé.

- Az ügyet mindenekelőtt titokban kell tartanunk - mondta Charny -, s ha most egy lakájra bízunk a titkot, holnap mindenki erről fog beszélni.

- Ahogy gondolja, de ez a fickó, aki idehozott bennünket, bizonyosan tudja már, miről van szó. Ezek a népek túl jól ismerik az úriemberek közötti szokásokat, semhogy kétségeik lennének afelől, hogy ha az úriemberek ilyen sebességgel vitetik magukat a boulogne-i, a vincennes-i vagy a satoryi erdőbe, nem a pusztá séta kedvéért teszik. Így hát, ismétlem, a maga kocsisa máris tudja, hogy mihez tartsa magát. Na most tegyük fel, hogy nem tudja. Aztán megpillant engem vagy magát sebesülten, talán holtan, s akkor, ha kissé későn is, de megérti. Nem lenne jobb, ha itt tartanánk, hogy hazavigye kettőnk közül azt, aki már nem tud a maga lábán hazamenni, mintsem hogy valamelyikünk itt maradjon a magány csendjében?

- Igaza van - felelte Charny, és a kocsis után kiáltott: - Itt várjon, Dauphin!

Dauphin sejtette, hogy vissza fogják hívni, nem is nagyon hajtotta a lovait, így hát nem került hallótávolságon kívül.

Megállt, s mivel sejtette, hogy mi készül, úgy helyezkedett el az ülésen, hogy a még lombtalan fák koronáján át jól lássa a jelenetet, melynek egyik szereplője minden bizonnyal a gazdája lesz.

Ezalatt Philippe és Charny lassanként egyre beljebb hatolt az erdőbe; öt perc elteltével jószerivel el is tűntek a látóhatár körvonalait elmosó kékes derengésben.

Philippe ment elől, s most száraz, kemény talajú tisztásra ért; a két fiatalember céljainak kiválóan megfelelt a tisztás hosszúkás téglalap alakja.

- Megfelelőnek tartja ezt a helyet, Charny úr? - kérdezte Philippe.

- Természetesen - felelte Charny, és levette a felöltőjét.

Philippe is levette a magáét, a földre dobta a kalapját, és kihúzta hüvelyéből a kardját.

- Uram - mondta Charny, akinek még a hüvelyében pihent a kardja -, bárki másnak azt mondanám: „Lovag, csak egyetlen szó, ha nem is bocsánatkérő, de legalább kedves szó, és ismét jó barátok vagyunk...” ám maga, a kiváló kardforgató, Amerikából jött, ahol olyan jól harcolnak, így nem mondhatom...

- Magam is bárki másnak azt mondanám - felelte Philippe -: „Uram, talán nincs igazam”; de egy ilyen derék tengerésznek, akit a múltkor este az egész udvar megcsodált egy dicső fegyverténye miatt, magának, Charny úr, nem mondhatok mást, mint hogy gróf úr, tüntessen ki azzal, hogy vívóállásba helyezkedik.

A gróf tisztelgett, és kihúzta a kardját.

- Az az érzésem - mondta aztán -, hogy egyikünk sem érintette a párbaj valódi okát.

- Nem tudom, miről beszél, gróf úr - válaszolta Philippe.

- Hogyne tudná! S mivel olyan országból jön, ahol az emberek nem tudnak hazudni, el is pirult, amikor azt mondta, hogy nem tudja.

- Rajta! - mondta Philippe, s a két vas egymásnak feszült.

Philippe rögtön látta, hogy sokkal jobb vívó ellenfelénél. Ám ez a bizonyosság nemhogy új lendületet adott neki, inkább lehűtötte, s hamarosan olyan higgadtan vívott, mintha fegyverteremben volna, s kard helyett könnyű tört tartana a kezében. Már jó ideje küzdöttek, de ő még egyetlen vágást sem irányított ellenfelére: csak védekezett.

- Maga kímél engem, uram - mondta Charny. - Megkérdezhetem, hogy miért?

Gyors szúrócsel után fejbágással próbálkozott. De Philippe könnyedén védte a támadást, eltérítette ellenfele kardját, ám most se használta ki a kínálkozó alkalmat. Charny ismét támadott, Philippe ismét védett, és Charny a lendülettől a földre huppant. Gyorsan felpattant.

Charny fiatalabb s főleg hevesebb volt; szégyellte, hogy forr a vére, s szeretne volna kizökkenteni nyugalmából hidegvérű ellenfelét.

- Amint mondtam, uram, egyikünk sem érintette a párbaj valódi okát.

Philippe nem válaszolt.

- Hát én megmondom, mi a valódi ok: azért akarta, hogy párbajozzunk, mert féltékeny.

Philippe most sem szólt.

- Lássuk csak - mondta Charny, aki egyre paprikásabb hangulatba került Philippe rendíthetetlen nyugalmától -, micsoda játékot játszik, Taverney úr? Az a szándéka, hogy elfáraszsa a kezemet? Magához méltatlan számítás lenne. A pokolba is! Öljön meg, ha tud, de tisztességes küzdelemben!

Philippe a fejét rázta.

- Megérdemlem a szemrehányást - mondta -, én akartam, hogy párbajozzunk, és rosszul tettem.

- Most már nem erről van szó: ott a kezében a kardja, használja másra is, ne csak védekezésre.

- Uram - mondta Philippe -, immár másodszor mondom: nem cselekedtem helyesen, sajnálom. Charnynak azonban annyira lobogott a vére, hogy sértésnek vette ellenfele nagylelkűségét.

- Ó, értem már: a nagylelkűt akarja játszani velem! Ugye, erről van szó, lovag? Ma este vagy holnap, úgy gondolja, elmesélheti ennek vagy annak a szép hölgynek, hogy elhozott ide a párbaj színterére, és itt megkímélte az életemet.

- Gróf úr - mondta Philippe -, őszintén szólva attól tartok, hogy maga megőrült.

- Meg akarta ölni Cagliostro-t, hogy tessék a királynénak, ugye? És hogy még bizonyosabban tessék a királynénak, engem is meg akar ölni, nem karddal, hanem úgy, hogy nevetségessé tesz...

- Ezt nem kellett volna mondania! - kiáltotta Philippe, és összevonta a szemöldökét. - És ez bizonyítja, hogy a szíve korántsem olyan nemes, mint gondoltam.

- Akkor hát tessék, vegye el a szívemet! - mondta Charny, és éppen abban a pillanatban hagyta fedetlenül a mellét, amikor Philippe gyors lépést, kitörést tett, és szúrt.

A kard végigcsúszott a bordákon, és a finom vászoning alatt vérző barázdát nyitott.

- Végre megsebesültem! - kiáltotta Charny boldogan. - Most már teljes joggal ölhetem meg magát.

- Maga teljesen bolond, uram - mondta Philippe -, engem nem fog megölni, és értelmetlenül sebesült meg, hiszen senki sem tudja, miért párbajoztunk.

Charny olyan gyors, egyenes szúrással válaszolt, hogy Philippe csak az utolsó pillanatban tudta kivédeni, de akkor aztán olyan hatásosan, hogy a kard vagy tízlépésnyire repült ellenfele kezéből.

Philippe máris ott termett, és a sarkával szétörte a kardot.

- Charny úr - mondta -, nem kellett bizonyítania előttem, hogy bátor ember, ezt úgyis tudtam. Nyilván nagyon utál, hogy ilyen ádázul küzdött ellenem?

Charny nem válaszolt; elsápadt.

Philippe néhány másodpercig csak mereven nézte, hogy most ő csikarjon ki beismerést vagy tagadást.

- Ám legyen, gróf úr - mondta végül -, a kocka el van vetve, ellenségek vagyunk.

Charny megingott. Philippe odaugrott, hogy elkapja, de a gróf ellökte magától.

- Köszönöm - mondta -, remélem, hogy egyedül is eljutok a kocsimig.

- Legalább a zsebkendőmet fogadja el, hogy felitassa a vért.

- Köszönöm - mondta, és elvette a zsebkendőt.

- A karomat is, uram; amilyen bizonytalanul áll a lábán, a legkisebb rögben elesik, és az esés felesleges fájdalmat okoz majd.

- Csak húst ért a vágás - mondta Charny. - A mellemben nem érzek fájdalmat.

- Annál jobb.

- És remélem, hamar meggyógyulok.

- Annál jobb. Ám ha azért akar minél előbb meggyógyulni, hogy újra kezdje a párbajt, figyelmeztetem, én nem állok ki magával.

Charny válaszolni akart, nem jött ki szó az ajkán; megingott, és Philippe épp hogy el tudta kapni.

A karjába vette, mint egy gyereket, és a kocsihoz vitte a félájult fiatalembert.

Az is igaz, hogy Dauphin, aki a fák koronáján át látta, mi történik, jócskán lerövidítette Philippe útját, mert gazdája elé sietett. Betették Charnyt a hintóba.

Charny köszönetképpen odabiccentett Philippe-nek.

- Lassan hajtson, kocsis! - mondta Philippe.

- És maga, uram? - suttogta a sebesült.

- Ne féljen, elboldogulok.

Tisztelgett, és becsukta a kocsis ajtaját.

Philippe elnézte, amint a hintó lassan távolodik, majd eltűnik a fasor kanyarulatában. Ekkor ő is elindult a Párizsba vezető legrövidebb úton.

Aztán még egyszer, utoljára hátranézett, és látta, hogy a hintó nem Párizs felé megy, mint ő, hanem Versailles felé kanyarodik. Eltűnődött, s ezek a szavak szakadtak fel a kebeléből:

- Hogy fogja sajnálni a királyné!

A Neuve-Saint-Gilles utcai ház

A városkapunál Philippe talált egy szabad bérkocsit.

- A Neuve-Saint-Gilles utcába, de szaporán! - mondta a kocsisnak.

Valaki, aki az imént párbajozott, s arcán még ott ragyog a diadal; egy életerős férfi, akinek termete nemességről árulkodik; valaki, aki polgári ruhában van, de mozgása katonás: mindez éppen elég volt ösztönzésképpen a derék kocsisnak. A lovak közé csapott, s a fogat az izgalomtól reszkető Philippe-et a Neuve-Saint-Gilles utcába repítette, Cagliostro gróf palotája elé.

A palota kívülről rendkívül egyszerű volt, a XIV. Lajos korában emelt épületekre jellemzően komoly és méltóságteljes, nem úgy, mint a XIII. Lajos uralkodása idején, a reneszánsz után épített, márványból vagy vörös téglából összehordott, cirkalmas paloták:

Tágas díszudvaron nagy hintó himbálózott puha rugóin; két jóvérű ló volt elébe fogva.

A kocsis békésen szunyókált a bakon, rókaprémmel bélelt, bő malaclopójában; a lépcső előtt két lakáj járkált le s föl; egyiküknél vadászkés volt.

Amúgy a palota semmi életjelről nem árulkodott.

Mivel Philippe fiákerese azt a parancsot kapta, hogy hajtson be az udvarra, fiákeres létére odakurjantotta a svájci gárdistát, aki rögvest nyikorgatni kezdte a tömör kapu sarokvasait.

Philippe leugrott, már ott is termett a lépcsőfeljárónál, s egyszerre mindkét lakájhoz intézte a kérdést:

- Cagliostro gróf úr?

- A gróf úr távozni készül - felelte az egyik lakáj.

- Egy okkal több, hogy iparkodjon - mondta Philippe -, mert még mielőtt elmegy, beszélnem kell vele. Jelentse be Philippe de Taverney lovagot!

És olyan szaporán követte a lakájt, hogy vele egyidőben ért a szalonba.

- Philippe de Taverney lovag!... - ismételte a lakáj után egy erélyes, mégis selymes hang. - Engedje be!

Philippe-ben mély benyomást keltett ez a rendkívül nyugodt hang, s belépett.

- Bocsásson meg, uram - mondta a lovag, ahogy egy magas, nem mindennapi életerőről és frissességről árulkodó férfival találta szemben magát, azzal a férfival, akivel Richelieu marsall asztalánál, majd Mesmer dézsájánál, Oliva kisasszony szobájában és végül az Opera bálján találkoztunk.

- Bocsássak meg? De miért, uram? - kérdezte a férfi.

- Azért, mert megakadályozom a távozásban.

- Akkor kellene bocsánatot kérnie, ha később jött volna, lovag.

- Hogyhogy?

- Mert már vártam.

Philippe összevonta a szemöldökét.

- Várt?
- Igen. Jelentették, hogy meg fog látogatni.
- Jelentették, hogy én meg fogom látogatni?
- Igen, már vagy két órája... Vagy két órája elindult hozzám, de bizonyos körülmények arra kényszerítették, hogy elhalássa e terve végrehajtását. Igaz?
- Philippe ökölbe szorította a kezét; ez a férfi különös hatással volt rá.
- Ám az észre sem vette Philippe indulatos mozdulatát, hanem így folytatta:
- Kérem, üljön le, Taverney úr! - A kandalló előtti karosszékre mutatott: - Ezt a széket magának készítettem ide.
- Hagyjuk a tréfát, gróf úr! - vágott vissza Philippe, s igyekezett olyan nyugodt hangon beszélni, mint vendéglátója, de nem sikerült uralkodnia hangjának enyhe remegésén.
- Nem tréfálok, uram. Mondom, hogy vártam magát.
- Nem azért jöttem, hogy a varázstudományát próbára tegyem; ha maga jós, annál jobb, mert akkor már tudja, mit akarok mondani, és idejében elbújhat.
- Elbújhatok... - ismételte a gróf különös mosollyal. - Mi elől kellene elbújnom?
- Találja ki, hiszen gondolatolvasó!
- Jó. Hogy örömet szerezzek magának, megkímélem tőle, hogy el kelljen mesélnie, miért látogatott meg: párbajra akar hívni.
- Hát ezt is tudja?
- Természetesen.
- Akkor azt is tudja, hogy miért? - kiáltotta Philippe.
- A királyné miatt. Most magán a sor, uram. Folytassa, hallgatom!
- És ez utolsó szavakat már nem a házigazda udvarias hangsúlyával ejtette ki, hanem száraz, hideg, ellenséges hangon.
- Igaza van - mondta Philippe -, én is jobb szeretem az egyenes beszédet.
- Remek.
- Van egy bizonyos gúnyirat...
- Sok gúnyirat van.
- Amit egy bizonyos hírlapíró írt...
- Sok hírlapíró van.
- Várjon; ez a gúnyirat... a hírlapíróval majd később foglalkozunk.
- Engedje meg, uram, hogy felhívjam a figyelmét - szólt közbe mosolyogva Cagliostro -, hogy vele már foglalkozott.
- Így van. Szóval van egy bizonyos gúnyirat, amelyet a királyné ellen írtak. - Cagliostro bólintott. - Olvasta?
- Olvastam.
- Sőt vásárolt belőle ezer példányt.

- Nem tagadom.
- Szerencsére azonban ez az ezer példány nem jutott el ide?
- Ezt miből gondolja? - kérdezte Cagliostro.
- Abból, hogy találkoztam a küldöncével, aki a csomagot hozta; lefizettem azt az embert, és elküldtem a lakásomra, ahol az inasom, akit előre értesítettem, már nyilván megkapta a rakományt.
- Miért nem intézi egyedül a dolgait?
- Mit akar ezzel mondani?
- Azt, hogy akkor rendesen el lennének végezve.
- Nem intézhettem egyedül ezt a dolgomat, mivel azalatt, amíg a szolgám kivonta azt a bizonyos ezer példányt a maga furcsa könyvgyűjtő mániájának hatása alól, én azzal voltam elfoglalva, hogy megsemmisítsem a többi példányt.
- Így hát biztos benne, hogy az az ezer példány, amely hozzám indult, magánál kötött ki.
- Biztos vagyok benne.
- Téved, uram.
- Hogyhogy? - kérdezte Taverney, és összeszorult a szíve. - Miért ne érkezett volna meg hozzám?
- Mert itt van - mondta nyugodtan a gróf, és a kandallóra támaszkodott.

Philippe fenyegető mozdulatot tett.

- Csak nem képzelem - szólt hidegvérrel a gróf -, csak nem képzelem, hogy én, aki, mint maga mondja, gondolatolvasó vagyok, hagynám, hogy így kijátsszon valaki? Azt hiszi, jó ötlet volt magától, hogy megvesztegette a küldöncömet? Hát képzelje, van nekem egy intendánsom, és neki is támadt egy jó ötlete. Azért fizetem, hogy jó ötletei támadjanak; természetes, hogy egy gondolatolvasó intendánsa gondolatot olvas: olvasott hát a maga gondolataiban, és tudta, hogy maga elmegy a hírlapíróhoz, találkozik a küldöncel, megvesztegeti a küldöncöt. A küldönc nyomába eredt hát, megfenyegette, hogy elveszi tőle az aranyat, amit magától kapott; az az ember megijedt, s ahelyett, hogy a maga háza felé vette volna az útját, idejött az intendánssal. Nem hiszi?

- Nem.

- Lássátok meg az én kezeimet és lábaimat - mondta Jézus az apostoloknak. Én viszont azt mondom magának, Taverney úr: „Nézzen be a szekrényembe, és tapogassa meg az újságot!”

Ezután kinyitott egy csodálatos faragásokkal díszített szekrényt, s megmutatta a sápadózó lovagnak a hírlap ezer példányát, mely még a nedves papír dohos szagát árasztotta magából.

Philippe fenyegetően odalépett a grófhhoz.

- Uram - mondta -, azt hiszem, maga bátor ember. Felszólítom, hogy karddal a kezében adjon elégtételt.
- Miért? - kérdezte Cagliostro háborítatlan nyugalommal.
- Azért a sértésért, ami a királynét érte, s amiben maga már akkor is cinkos volna, ha ennek a szenny lapnak csak egyetlen példányát is őrizné.

- Uram - mondta Cagliostro, s egy hajszálnyit sem változtatott a tartásán -, maga félreértés áldozata, s ezt igazán sajnálom. Szeretem az újdonságot, a botrány szelét, a divat múló szeszélyeit. Gyűjtöm azokat az emlékeket, amelyek segítségével később ezer olyan dologra is emlékezni tudok, melyeket e nélkül az óvintézkedés nélkül elfelednék. Megvettem a hírlapot; kit sértettem meg vele, hogy megvettem?

- Engem!

- Magát?

- Igenis, engem, engem, uram! Érti?

- Nem, becsületesemre mondom, nem értem.

- Mi készítette rá, hogy ezer példányt vegyen ebből az undorító szennyíratból?

- Mondtam már: a gyűjtőszenvédélyem.

- Becsületes ember nem gyűjt aljasságokat.

- Már megbocsásson, de nem értek egyet magával a kiadvány minősítését illetően: gúnyírat, de nem aljasság.

- Azt legalább elismeri, hogy hazugság?

- Ismét téved, uram, mert őfelsége, a királyné igenis ott volt Mesmer dézsájánál.

- Nem igaz.

- Azt akarja mondani, hogy hazudtam?

- Nem csak akarom mondani, mondom is.

- Nos, ha így van, egyetlen szóval válaszolok: láttam.

- Láttá?

- Mint ahogy magát látom.

Philippe farkasszemet nézett Cagliostroval. A gróf csillogó szemébe fúrta nemes, szép tekintetét, ám ez a harc végül úgy kimerítette, hogy elfordította a fejét.

- Hazudik! Igenis hazudik! - kiáltotta.

Cagliostro vállat vont, mint aki nem veszi fel egy örült sértegetéseit.

- Nem hallja, mit mondok? - kérdezte tompán Philippe.

- Ellenkezőleg, uram, egyetlen szó sem került el a figyelmemet.

- És nem tudja, mit jelent, ha valakit hazugnak neveznek?

- Dehogynem tudom - mondta Cagliostro. - Van is egy francia közmondás, mely szerint ha valakit hazugnak neveznek, az olyan, mintha pofon ütötték volna.

- Akkor viszont meg vagyok döbbenve.

- Miért?

- Mert még nem éreztem, hogy a keze az arcomon csattant volna, pedig maga nemesúr, és még a francia közmondást is ismeri.

- Még mielőtt Isten nemesúrrá teremtett volna, és megtanított volna a francia közmondásra, emberré teremtett, és azt parancsolta, hogy szeressem felebarátomat.

- Így hát nem hajlandó karddal a kezében elégtételt adni?
- Én csak azt fizetem vissza, amivel tartozom.
- Akkor adjon másképpen elégtételt!
- Hogyan?
- Égesse el a jelenlétemben az összes újságot, ami a szekrényben van!
- Erre nem vagyok hajlandó.
- Gondolja meg!
- Meggondoltam.
- Arra kényszerít, hogy magával is úgy bánjak, mint a hírlapíróval tettem.
- Nocsak, meg akar botozni? - kérdezte nevetve Cagliostro.
- Meg én! És remélem, nem fogja segítségül hívni az embereit.
- Én? Ugyan, mi a csudának hívnám az embereimet? Semmi közülük az egészhez; magam is el tudom intézni az ügyeimet. Erősebb vagyok magánál. Nem hiszi? Esküszöm. Úgyhogy inkább maga gondolja meg! Ha közelebb lép a botjával, elkapom a nyakánál meg az övénel fogva, és tízlépésnyire hajítom. Jól jegyezze meg, ezt annyiszor játszom el, ahányszor maga támadni próbál.
- Angol lordok, azaz rakodómunkások szórakoznak így. Na mindegy, ha maga Herkules, állok elébe.

És Philippe dühtől tajtékozva Cagliostróra vetette magát, aki hirtelen acélrúddá merevítette a karját, elkapta a lovag nyakát meg az övét, s a szalon sarkában lévő szőfára felhalmozott, vastag párnakupacra lódította.

Ez után a csodálatos erőmutatvány után, mintha mi sem történt volna, újra nekitámaszkodott a kandallónak.

Philippe sápadtan, zihálva tápászkodott föl, ám rögtön visszanyerte erkölcsi erejét, amint hideg fővel gondolkodni kezdett.

Kihúzta magát, megigazította a ruháját, majd baljós hangon megszólalt:

- Maga tényleg olyan erős, hogy négy férfival is elbánná, de az esze nem olyan gyors, mint a keze. Elfelejtette, hogy ha így bánik velem, akkor legyőzve, megalázva, örök ellenségeként megszereztem a jogot rá, hogy azt mondjam: „Ragadjon kardot, gróf, vagy megölöm!”

Cagliostro meg sem moccant.

- Fogjon kardot, ha mondom, vagy hívhatja a halottaskocsit! - folytatta Philippe.
- Még nem jött elég közel, hogy ugyanúgy elbánjak magával, mint először - szólt a gróf -, és én nem teszem ki magam annak, hogy megsebesítsen, sőt meg is öljön, mint azt a szegény Gilbert-t.
- Gilbert-t! - kiáltotta Philippe, és megtántorodott. - Hogy merészeli...
- Még szerencse, hogy ez alkalommal csak kard van magánál és nem puská.
- Uram! - kiáltotta Philippe. - Az imént olyan nevet ejtett ki...
- Iszonyatos emlékeket ébresztett, igaz?

- Uram!

- Azt hitte, soha többé nem hallja ezt a nevet; mert ugye egyedül volt azzal a szegény gyermekkel az Azori-szigeteknek abban a barlangjában, amikor megölte?

- Ó! - kiáltotta ismét Philippe. - Védje magát, védje magát!

- Ha tudná, milyen könnyen ki lehetne ütni a kezéből a kardot - mondta Cagliostro, és Philippe-re szegezte a pillantását.

- A kardjával?

- Avval, először is a kardommal, ha akarnám.

- No csak... lássuk hát!

- Nem, nem, én nem kockáztatok. Biztosabb módszerem van.

- Rántsa ki a kardját, utoljára mondom, vagy halál fia! - kiáltotta Philippe, és a grófra rontott.

Ám Cagliostro, akinek a mellétől már alig háromhüvelyknyire meredezett a kard hegye, előkapott a zsebéből egy apró üvegcsét, kirántotta a dugóját, és tartalmát Philippe arcába lötytyintette.

A lovag megingott, elejtette a kardját, megpördült, és térdre esett, mintha a lába nem bírta volna tovább a súlyát. Néhány másodpercre teljesen elvesztette az uralmát az érzékszervei fölött.

Cagliostro nem engedte, hogy a földre omoljon, hanem elkapta, a kardját visszatette a hüvelyébe, a fiatalembert egy karosszékre ültette, megvárta, hogy teljesen visszatérjen az öntudata, majd így szólt:

- A maga korában, lovag, már nem szokás bolondozni. Térjen észhez, és hallgasson meg!

Philippe megrázta magát, kiegyenesedett, elhessegette az agyát elárasztó iszonyodást, és ezt suttogta:

- Ó, uram, hát ezt hívja maga nemesemberhez méltó fegyvernek?

Cagliostro vállat vont.

- Maga örökké ugyanazt a mondatot ismételgeti - mondta. - De lássuk csak, mit nevez nemesemberhez méltó fegyvernek? Talán a kardját, amely ellenem olyan gyengécskén szolgálta magát? Vagy a puskáját, amely viszont olyan jól szolgálta Gilbert ellen? Mitől lesz felsőbbrendű az ember, lovag? Azt hiszi, attól a zengzetes szótól, hogy nemesember? Nem. Először is az esztétől, aztán az erejétől, végül a tudományától. Nos, én magával szemben mindezeket felsorakoztattam; az eszemmel kivédtem a rágalmaid, s bíztam benne, hogy meggyőzőm: hallgasson végig; az erőmmel kivédtem az erejét; a tudományommal kioltottam a fizikai és erkölcsi erejét; már csak azt kell bizonyítanom, hogy két hibát is elkövetett, amikor fenyegetőzve berontott a házamba. Megtisztelne vele, hogy figyel rám?

- Megsemmisített - mondta Philippe -, meg sem tudok moccanni. Leigázta az izmaimat, a gondolataimat, és most azt kéri tőlem, hogy figyeljek, mikor nincs is más lehetőségem?

Ekkor Cagliostro felvett egy aranyozott üvegcsét, melyet egy bronz Aszklépiosz tartott a kezében a kandallón.

- Lélegezze be ezt az anyagot, lovag - mondta nyájasan.

Philippe szót fogadott; az agyát elsötétítő köd máris szertefoszlott.

- Újjászülettem! - mondta.
  - És jól érzi magát, szabadnak és erősnek?
  - Igen.
  - A múlt emlékeinek terhével?
  - Ó, igen.
  - S mivel melegszívű és okos férfival van dolgom, az immár visszaeső emlékezete nekem ad igazat a köztünk lezajlott küzdelemben.
  - Nem, mert én szent elvért küzdöttem.
  - Nocsak, mit csinált?
  - A királyságot védtem.
  - Maga? Maga védte a királyságot?
  - Igen, én.
  - Maga, aki elment Amerikába, hogy a köztársaságot védje? Ugyan már, legyen őszinte: vagy odaát nem a köztársaságot védte, vagy itt nem a királyságot védi.
- Philippe lesütötte a szemét, és majdnem szétpattant a szíve.
- Szeresse csak azokat, akik megvetik - folytatta Cagliostro -, szeresse csak azokat, akik elfelejtik; szeresse csak azokat, akik becsapják; a nagy lelkeket a többiek elárulják nagy érzéseikben; Jézus törvénye mondja, hogy ha megdobnak kővel, dobd vissza kenyérrel! Maga hívó, Taverney úr, igaz?
  - Uram! - kiáltotta Philippe halálra rémülten, hogy Cagliostro így olvas a jelenében és a múltjában. - Egy szót se többet! Mert ha nem is a királyságot védtem, a királynét igen, s ő tiszteletre méltó, ártatlan asszony, aki még akkor is tiszteletre méltó lesz, ha már nem lesz ártatlan, mert isteni törvény parancsolja, hogy védd a gyengét.
  - A gyengét! Egy királynét hív maga gyengének? Azt, aki előtt huszonnyolcmillió élő, gondolkodó lény hajt térdet-fejet? Ugyan!
  - Rágalmazták őt, uram.
  - Biztos benne?
  - Szeretném hinni.
  - Gondolja, hogy joga van hozzá?
  - Természetesen.
  - Nos, nekem meg jogom van az ellenkezőjét hinni.
  - A rossz oldalon áll.
  - Na, ne mondja! - kiáltotta Cagliostro, s csak úgy lángolt a tekintete. - Hogy merészezi azt gondolni, hogy magának van igaza, és én tévedek? Milyen joggal tartja magasabb rendűeknek az elveit az én elveimnél? Maga a királyságot védi, ugye? És ha én az emberiséget védem? Maga azt mondja: add meg a császárnak, ami a császáré; én pedig azt mondom: add meg az Istennek, ami az Istené! Maga köztársaságpartí, Amerikából jött! A Cincinnatus-rend lovagja. Az emberek szeretetére, az egyenlőség szeretetére emlékeztetem hát. Maga népeken tapos, hogy a királynék kezét csókolhassa; én eltaposom a királynékat, hogy egy fokkal feljebb

emeljem a népet. Én nem bánom, ha maga imádja a királynét, csak ne zavarjon a munkámban! Átengedem magának a fényes napot: az égbolt és az udvarok csillogását; hagyja meg nekem az árnyékos oldalt, a magányt! Remélem, megértette, milyen erő van a szavaimban, ahogy az imént megértette, milyen erő van az egyéniségemben. Azt mondta: halj meg, mert megsértetted imádatom tárgyát; én viszont azt mondom: élj, mert imádatom tárgya ellen küzdesz. És azért mondom ezt, mert annyira erősnek érzem magam az elveimben, hogy sem maga, sem bárki a köreiből, egyetlen pillanatnyi késedelmet sem okozhat az utamon, bármilyen erővel támadjon is.

- Megrémít, uram! - mondta Philippe. - Ebben az országban talán én vagyok az első, aki hála a szavainak, lepillantottam a szakadék mélyére, amely felé ez a királyság rohan.

- Akkor hát legyen óvatos, ha egyszer látta a meredélyt!

- Iszonyatos titkokat fedett fel előttem - válaszolta Philippe megrendülve az atyai hangtól, ahogy Cagliostro beszélt vele -, de még most sem tudott nagylelkű lenni, mert nagyon jól tudja, hogy előbb vetem magam a mélybe, mintsem megvárjam, hogy azok beleessenek, akiket védelmezek.

- Nos, én figyelmeztettem magát, Taverney úr.

- Én pedig - kiáltotta Philippe, és lázas lelkesedéssel rohant oda Cagliostrohoz -, én pedig, bár csak gyenge, magánál alacsonyabb rendű férfi vagyok, a gyenge fegyvereit használom majd magával szemben, könnyes szemmel, remegő hangon, összekulcsolt kézzel könyörgök; kérve kérem, hogy legalább most az egyszer kegyelmezzen meg azoknak, akiket üldöz. Magamért, hallja, magamért fogom kérni, magamért, aki nem is tudom, miért, de nem vagyok képes ellenséget látni magában; meg fogom hatni, meg fogom győzni, s végül elérem, hogy ne engedje a nyomomba szegődni a lelkiismeret-furdalást, hogy előre láttam ennek a szegény királynénak a vesztét, és nem hártottam el a feje felől. S végül elérem, uram, hogy megsemmisítse azt a gúnyiratot, amely megríkatna egy asszonyt; elérem, vagy becsületesemre mondom, erre a végzetes szerelemre, melyet maga is jól ismer, hogy itt a maga lába előtt szúrom át kardommal a szívemet.

- Ó - suttogta Cagliostro, s beszédes, fájdalommal teli pillantását Philippe-re emelte -, ó, de kár, hogy a többiek nem ilyenek! A hívük volnék, és nem vesznének mind oda!

- Uram, kérem, válaszoljon a kérdésekre! - könyörgött Philippe.

- Számolja meg, hogy megvan-e mind az ezer példány - szólalt meg kis csend után Cagliostro -, és égesse el őket.

Philippe-nek majd kiugrott a szíve örömeiben; odarohant a szekrényhez, kirángatta a hírlapokat, s a tűzbe hajigálta őket.

- Isten áldja meg! - mondta, s túláradozó hálával szorongatta Cagliostro kezét. - Ezer köszönet azért, amit értem tett.

És elment.

- A fivérnek tartoztam ezzel az elégtétellel azért, amit a hűg elszenvedett - mondta Cagliostro, ahogy a távozó Philippe után nézett.

Aztán elkiáltotta magát:

- A lovaimat!

A Taverney család feje

Mialatt mindez lejátszódott a Neuve-Saint-Gilles utcában, idősebb Taverney, az apa, a kertjében sétálgatott; mögötte két inas egy kerek karosszéket tolt.

Volt akkoriban Versailles-ban - talán még ma is van - jó néhány olyan régi palota, melynek franciakertje a nagy mesterek ízlésének és elgondolásainak szolgai utánzása révén, kicsiben Le Nôtre és Mansard Versailles-ára emlékeztetett.

La Feuillade, az egykori diplomata szolgálhatott példaképül azoknak az udvaroncoknak, akik félig földbe süllyesztett, kicsinyített melegházban narancsot termesztettek, kicsinyített svájciak tavát és Apolló-fürdőt építettek a kertjükbe.

Volt díszudvar és voltak Trianon-paloták, huszadakkorák, mint az eredeti: minden medencét egy lavórnyi víz jelképezett.

Miután őfelsége XV. Lajos beköltözött a Trianon-palotákba, mindezt Taverney úr is megcsináltatta, versailles-i házában megvoltak a maga Trianonjai, gyümölcsösei és teraszai. Mióta őfelsége XVI. Lajos lakatos- és esztergaműhelyeket nyitattott, Taverney úrnak is van kovácsműhelye és asztalosműhelye. Mióta Mária Antónia angolparkot, mesterséges patakokat, réteket és nyári lakokat álmodott meg, Taverney is berendezett a kertje sarkában egy kis baba-Trianont és egy kacsaúsztatót.

Most azonban a Napkirály évszázadából fennmaradt egyetlen fasorban ízlelgette a napsugarat: hosszú, piros porzósálak meredeztek a hársfákon, mint megannyi tűzben izzított vasszál. Apró léptekkel sétált, keze a muffjában, s a két inas ötpercenként odatolta a karosszéket, hogy ő a gyaloglás után megpihenjen benne.

Élvezte a pihenést, hunyorgott a napfénytől, amikor a házból előszaladt az egyik kapus, és már messziről kiabálta:

- A lovag úr!

- A fiam! - mondta gőgös örömmel az öregúr.

Aztán megfordult, és megpillantotta a kapus mögött közeledő Philippe-et.

- Kedves lovagom! - mondta neki, s egy kézmozdulattal elbocsátotta az inast. - Gyere csak, Philippe, gyere, éppen jókor jössz, tele van a fejem vidám ötletekkel. Ni csak, milyen képet vágasz... Már tudod, hogyan végződött az ügy.

- Milyen ügy?

Az öregúr hátrafordult, hogy körülnézzon, nem hallgatóznak-e.

- Nyugodtan beszélhet, apám, senki sem hallgatózik - mondta a lovag.

- A bálról beszélek.

- Most még kevésbé értem.

- Hát ami az Opera bálján történt.

Philippe elpirult; a gonosz kis öregember rögtön észrevette.

- Vigyázatlan alak vagy - mondta -, úgy csinálsz, mint a rossz tengerész: mihelyt jó szél fúj, az összes vitorlát felvonja. Na, gyere, ülj ide a padra, és figyelj rám, mert megdorgállak, s okkal!

- De uram, végül is...

- Végül is visszaélsz a helyzeteddel, felégeted magad mögött a hidakat, és hírbe hozod őt, éppen te, aki egykor olyan félénk, olyan tapintatos, olyan tartózkodó voltál!

Philippe felállt.

- Kiről beszél, uram?

- Ugyan ki a fenéről! Hát róla!

- Beszéljen már világosan!

- Á, szóval azt hiszed, nem tudok a kiruccanásodról, a kettőtök kiruccanásáról az Opera báljára: szép dolog, mondhatom.

- Uram, kikérem magamnak...

- Ugyan már, ne sértődj meg; a javadat akarom, azért szólok. Nem vagy óvatos, elkapnak, az ördögbe is! Most a bálban láttak veled, legközelebb másutt látnak majd.

- Láttak?

- A pokolba, kék dominó volt rajtad vagy nem?

Taverney már éppen fel akart kiáltani, hogy nem volt rajta semmiféle kék dominó, hogy tévedtek, hogy egyáltalán nem is volt a bálon, hogy azt se tudja, milyen bálról beszél az apja, ám vannak, akik iszonyodnak attól, hogy kényes helyzetben védekezzenek; csak azok védekeznek odaadással, akik tudják, hogy szeretik őket, s védekezésükkel annak a barátnak tesznek szívességet, aki megvádolta őket.

„Mi a csudának magyarázkodjam az apám előtt? - gondolta Philippe. - Különben is mindent tudni akarok.”

Lehajtotta a fejét, mint a bűnét bevalló bűnös.

- Látod? - mondta diadalmasan az öregúr. - Megismertek, biztos voltam benne. Így van: Richelieu úr, aki nagyon szeret téged, a nyolcvannégy esztendeje dacára elment a bálba, és meg akarta tudni, ki az a kék dominós férfi, akibe a királyné karol, és úgy gondolta, egyedül téged gyanúsíthat; mivelhogy a többieket mind látta, és tudod, hogy a marsallt nem lehet megtéveszteni.

- Tegyük fel, hogy én voltam - mondta ridegen Philippe -, de azt hihetetlennek tartom, hogy megismerte a királynét.

- Nem lehetett nehéz megismerni, mivel levette az álarcát. Ó, látod, ez minden képzeletet fölülmúl. Ilyen vakmerőséget! Nyilván teljesen beléd bolondult az a nő.

Philippe elvörösödött. Most már képtelen volt tovább folytatni a beszélgetést.

- Ha pedig nem vakmerőség volt - folytatta Taverney -, akkor igazán szerencsétlen véletlen kellett hogy legyen. Vigyázz, lovag, sok a féltékeny, sőt az olyan féltékeny, akitől okosabb, ha fél az ember. Irigyelt állapot a királyné kegyencének lenni, valójában a királyné a király.

És Taverney nagyot szippantott a tubákjából.

- Ugye nem haragszol, hogy megdorgáltalak, lovag? Bocsásd meg nekem, kedvesem! Hálás vagyok neked, és szeretném megakadályozni, hogy a véletlen szele lerombolja az ügyesen felépített állványzatot, mert tagadhatatlan, hogy véletlen is lehetett.

Philippe izzadságban fürödve, öklét összeszorítva állt föl. Már indulni akart, hogy véget vessen az öregúr előadásának, s ezt olyan kéjes örömmel tette volna, ahogy az ember egy kígyó fejét széttapossa; ám valami visszatartotta: a szerelmes szíveket kízó, könyörtelen sarkalló erő, a fájdalmas kíváncsiság, a dühödt vágy, hogy megtudja a rosszat.

- Szóval az emberek irigykednek ránk - folytatta az idős ember. - De még korántsem vagyunk a csúcson. A te érdemed, hogy a Taverney nevet magasan szerény eredetünk fölé emelted. De légy óvatos, különben nem éadjuk el a célt, elképzelésed hamvába hal. Pedig kár lenne, olyan jól megvagyunk!

Philippe elfordult, hogy elrejtse mélységes undorát, megvetését, mely ebben a pillanatban olyan kifejezést rajzolt az arcára, hogy az öregúr alighanem visszahőkölt, talán meg is rémült volna tőle.

- Egy idő után valami megbízatást kérsz - mondta az aggastyán egyre nagyobb hévvel. - Nekem is kijársz egy királyi kormányzóságot, ha lehet, nem túl messze Párizstól, aztán pairi birtokká nevezteted ki Taverney-Maison-Rouge-t; engem is bevetesz a jelöltek közé a pairi méltóságra. Te magad herceg, pair és birodalmi kormányzó is lehetsz. Két év múlva még én is élek, akkor kijárod, hogy...

- Elég! Elég! - hörögte Philippe.

- Ó, ha neked ez is elég, jó. De nekem nem. Előtted az élet; de nekem csak néhány hónapom van hátra. Ezeknek a hónapoknak kárpótolniuk kell a szomorú, középszerű múltért. Különben nincs okom panaszra. Isten két gyermekkel áldott meg. Ez sok, ha valakinek nincs vagyona; de ha a lányom nem hozott is hasznát a háznak, te majd helyrebillented a mérleget. Te vagy a templomépítő... A nagy Taverneyt, a hőst látom benned... Tiszteletet ébresztasz bennem, és látod, fiam, ez már valami... Meg kell adni, hogy csodálatra méltóan viselkedsz az udvarban... Ó, soha nem láttam ilyen ügyes viselkedést.

- Ezt hogy érti? - kérdezte a fiatalember, akit idegesített, hogy ez a kígyó dicséri.

- Pompásan kitervelted az egészséget. Nem mutatod, hogy féltékeny vagy. Látszólag mindenki számára szabad teret hagysz, és mégis te maradsz a helyzet ura.

- Nem értem - mondta Philippe egyre bosszúsabban.

- Csak sose, szerénykedj, fiam! Olyan vagy, mint Potyomkin úr, akinek a szerencséje az egész világot megdöbbsentette. Láttam, hogy Katalin cárnő szerelmeiben nagy szerepe van a hiúságnak is; ha szabad mozgást hagynak neki, virágról virágra száll, azután visszatér a legtermékenyebb, a legszebb virághoz, viszont, ha mozgásában akadályozná, elérhetetlen messzeségbe roppenne tőle. Döntött hát. Ő maga tette kellemesebbé a cárnő együttléteit az új meg új kegyencekkel; ő maga emelte ki kedvező tulajdonságaikat, ugyanakkor ügyesen megjegyezte sebezhető pontjaikat is; ő maga fárasztotta ki a cárnőt a futó kalandokkal, nehogy a vele, Potyomkinnal töltött pásztorórákba fásuljon bele. Azzal, hogy Potyomkin a Tizenkét Cézár gúnynevet viselő kegyencsapat tiszavirág-életű uralmát előkészítette, örökkévalóvá, megdönthetlenné tette a saját uralmát.

- Érthetetlen gyalázkodások - suttogta a szerencsétlen Philippe, s döbbsenten bámulta az apját.

Az öregúr azonban nem zavartatta magát.

- Potyomkin módszeréhez képest azonban elkövetsz egy kis hibát. Ő nemigen engedte ki kezéből a felügyeletet, te viszont nem vagy elég éber. Tudom persze, hogy a francia politika nem ugyanaz, mint az orosz.

Olyan ravasz finomsággal ejtette ki ezeket a szavakat, hogy a legedzettebb diplomataelmét is megzavarta volna. Philippe azonban úgy érezte, hogy az apja félrebeszél, hetet-havat összehord, így csak tiszteletlenül vállat vont.

- Jó, jó - mondta az öregúr -, azt hiszed, nem jöttem rá a módszeredre? Na majd meglátod.

- Akkor lássuk.

Taverney összevonta a karját.

- Azt ugye nem állítod - kérdezte -, hogy az utódodat nem kényezteted el?

- Az utódomat? - kérdezte Philippe, és elsápadt.

- Azt ugye nem állítod, hogy mit sem tudsz a királyné rögeszmés szerelmi képzelgéseiről? Te ugye akkor sem akarsz kisemmizett áldozat lenni, ha nála valami változás következne be? A királynével ugyanis mindig így alakul a dolog, mivel képtelen rá, hogy szeresse a jelent, és elviselje a múltat.

- Ez nekem kínaiul van, báró úr.

Az öregúr ismét olyan éles, vészjósló hangon felvihogott, hogy Philippe összeborzadt.

- Azt akarod velem elhitetni, hogy nem az a taktikád, hogy kíméled Charnyt?

- Charnyt?

- Igen, az utódodat. Azt a férfit, aki ha uralomra kerül, száműzetésbe küldhet téged, mint ahogy te száműzheted Coignyt vagy Vandreuil-t vagy másokat.

Philippe halántékába vér tódult.

- Elég! - kiáltotta. - Elég! Elég! Szégyellem magam, uram, hogy ilyen hosszú ideig hallgattam. Aki Franciaország királynéjáról azt híreszteli, hogy Messalina, az rágalmazó gazember.

- Helyes, nagyon helyes! - kiáltott fel az öregúr. - Igazad van, ezt a szerepet kell játszani, de biztosíthatlak, hogy egy árva lélek sincs hallótávolságban.

- Jaj!

- Ami pedig Charnyt illeti, ugye, a vesédben láttam? Bármilyen ügyes tervet kovácsoltál is, látod, a Taverneyeknek vérükben van, hogy leleplezzék a titkokat. Folytasd csak, Philippe, folytasd! Hízelegj, édesgesd, vigasztald Charnyt, segítsd szép csendesén, észrevétlenül, hogy a rügy kipattanjon és virágba boruljon, s biztos lehetsz benne, hogy ez az úriember viszonzni fogja saját érdekében azt, amit te teszel érte...

Philippe dühödten megragadta idősb Taverney kezelőjét.

- Nos, uram, csodálom a logikáját - szólt.

- Ugye, kitaláltam, és ezért haragszol rám? Sebj, majd megbékülsz. Különben szeretem Charnyt, és nagyon kedvemre való, hogy így bánasz vele.

- Charnyt, az én kis virágszálamat, dédelgetett madárkámot olyannyira kedvelem, hogy éppen az imént döftem a bordái közé ezt a pengét - mondta, és megmutatta apjának a kardját.

- Húha! - mondta Taverney riadtan, ahogy a lángoló szemekbe nézett. - Csak nem párbajoztál vele?

- De bizony, hogy párbajoztam! És felnyársaltam.

- Jóságos ég!

- Így ápolom, édesgetem, dédelgetem az utódaimat - tette hozzá Philippe. - Most, hogy a módszeremet már ismeri, próbálja összeegyeztetni az elméletét a gyakorlattal!

Az öregember a karjába kapaszkodott.

- Philippe! Philippe! Mondd, hogy tréfáltál!

- Nevezze tréfának, ha tetszik, de így történt.

Az öregúr az égre emelte a szemét, néhány értelmetlen szót motyogott, s faképnél hagyva a fiát, beszaladt a házba.

- Gyorsan, gyorsan! - kiabálta. - Valaki pattanjon lóra, s tudja meg, hogy van Charny úr, mert megsebesült! Tudakolja meg az állapotát, és ne felejtse el megmondani neki, hogy én küldtem.

- Ez az álnok Philippe - mondta, ahogy bement a házba -, miért is nem olyan, mint a húga! Én meg még azt hittem, megváltozott! Ó, a családban egyetlen embernek van csak esze... nekem.

Provence úr négysorosa

A király nagy nyugodtan, mint mindig, mióta megtudta, hogy a flottái diadalt arattak, és Franciaország a telet is legyőzte, térképei, világatlaszai és kisléptékű makettjei között éppen azon merengett a dolgozószobájában, hogy La Peyrouse hajói számára hová húzza az új barázdákat a tengereken.

Az ajtaján halk kopogás hallatszott, s ez kizökkentette álmodozásából.

- Bemehetek, bátyám? - hangzott kívülről.

- Provence grófja, az ördög hozta! - dörögte a király, s odébb lökött egy nyitott asztronómiakönyvet. - Jöjjön be! - mondta.

Élénk tekintetű, veres képű, alacsony, kövér férfiú lépett be.

- Nem várt, ugye, bátyám? - kérdezte.

- Őszintén szólva nem.

- Zavarom?

- Nem. Valami érdekeset akar mondani?

- Furcsa ügy. Az a hír járja...

- Á, á, valakiről valami rosszat terjesztenek!

- Eltalálta, bátyám.

- És ez a hír mulattatja magát, igaz?

- Ó, csak mert olyan különös.

- Engem gyaláznak?

- Isten a tanúm, hogy ez esetben nem mulatnék rajta.

- Akkor hát a királynét.

- Képzelve, felség, azt terjesztik... Akármibe fogadok, hogy nem találja ki...

- Kedves öcsém! Tudhatja, hogy nem kedvelem ezt az óvatoskodó köntörfalazást.

- Nos, bátyám - mondta Provence grófja, akit kissé lehűtött ez az elutasító fogadtatás -, azt mondják, hogy a minap nem aludt itthon a királyné. Haha! Hát nem különös?

- Ugyancsak szomorú volna, ha igaz volna - mondta komolyan a király.

- De ugye, nem igaz, bátyám?

- Nem.

- Az sem igaz, hogy a kapuban várta, hogy beeresszék?

- Nem.

- Állítólag aznap történt, amikor maga, felség, parancsot adott, hogy tizenegykor zárják be a kapukat.

- Nem tudok róla.

- Nos, képzelje, kedves bátyám, a rossz nyelvek szerint...
- Mi az, hogy rossz nyelvek? Hol vannak? Kik azok?
- Ez valóban nagyon mélyreható megközelítés, bátyám, igazán mélyreható. Mik is azok a rossz nyelvek? Szóval ezek a megfoghatatlan, érthetetlen lények, melyeket rossz nyelveknek hívunk, azt állítják, hogy látták a királynét kart karba öltve Artois grófjával azon az éjszakán, éjfél után vagy fél órával.
- Hol?
- Az istállók mögött, amint Artois úr egyik háza felé mentek. Felséged nem hallott erről a szörnyűségről?
- De hallottam, öcsém; bizony, hallottam.
- Az hogy lehet, felség?
- Talán kegyelmed is tett valamit avégből, hogy halljak róla, nem?
- Én?
- Ki más?
- Mit követtem el, felség, hogy ezt feltételezi rólam?
- Például egy négysoros versikét követett el, amit a *Merkur* ki is nyomtatott.
- Négysoros versikét! - mondta a gróf, és vörös lett, mint a rák.
- Úgy hírlík, kegyelmed a múzsák kegyeltje.
- Nem annyira, hogy...
- Hogy megírjon egy versikét, ami így végződik:
„Heléna szót se szólt a jó Menelaosznak.”
- Én, felség?
- Ne tagadja, íme a négysoros kézírata; a maga írása... Nemigen értek a versekhez, de a kézíráshoz annál inkább... mint egy grafológus.
- Az egyik bolondság vonzza a másikat, felség.
- Provence úr, biztosíthatom, hogy kizárólag maga követett el bolondságot, s megdöbbsent, hogy egy filozófus képes volt erre.
- Sire, felséged túl szigorú hozzám.
- A bűne szerint büntetem, öcsém. Versfaragás helyett megtudakolhatta volna, mit csinált a királyné; én azt tettem. Akkor nem gúnyverset írt volna ellene, következésképpen ellenem, hanem esetleg valami szép madrigált. Maga erre azt mondhatja, hogy ez a téma nem ad ihletet; én viszont szívesebben olvasok egy rossz episztolát, mint egy jó szatírárt. Horatius is ezt mondja, a maga Horatiusa! Ugye, ő írta ezeket a szép szavakat? - Nézze el, hogy rossz a latin kiejtésem:

*Rectius hoc est:
Hoc faciens vivam melius, sic dulcis amicis
occurram.*

(Ez jobb; ha megteszem, becsületesebb leszek; ha megteszem, a barátaim jónak fognak tartani.) Maga, kedves öcsém, elegánsabban fordítaná, de azt hiszem, ez az értelme.

És a jó király ez után az inkább atyai, mint testvéri dorgálás után várt szépen, hogy a bűnös védje magát.

A gróf jól megrágta a választ, de nem úgy, mint aki zavarban van, hanem, mint a szavait fontolgató szónok.

- Szigorú felséged ítélete - mondta -, de van magyarázat a bűnömre, s remény a bocsánatra.

- Mondja hát, kedves öcsém!

- Ugye, azzal vádol, hogy megtévedtem, de azzal nem, hogy gonosz szándék vezetett volna?

- Tovább!

- Ha így van, akkor felséged, aki tudja, hogy tévedni emberi dolog, azt is elfogadja, hogy nem határozott cél érdekében tévedtem?

- Soha nem vádolnám ezzel a maga felsőbbrendű, magasan szárnyaló szellemét, kedves öcsém.

- Hogy is ne tévedtem volna a sok pletyka hallatán? Mi, hercegek, a rágalom gőzében élünk, a bőrünk is át van itatva vele. Nem azt mondom, hogy elhittem, csak azt, hogy mondták.

- Na, végre! Csakhogy ide is eljutottunk; de...

- A négysoros? Ó, a költőember fura fajzat; meg aztán mégiscsak jobb elnéző kritikával válaszolni, ami figyelmeztetésnek is felfogható, mint összehúzott szemöldökkel. A versbe szedett fenyegetés nem sértő, felség; ez nem olyan, mint a gúnyirat, mellyel kapcsolatban felséged közbelépésére lenne szükség. Tessék, magam mutatom meg felségednek.

- Gúnyirat?

- Igen. És szükségem volna felséged parancsára, hogy a Bastille-ba zárathassam ennek az ocsmányságnak a nyomorult szerzőjét.

A király felpattant.

- Lássuk! - mondta.

- Nem tudom, felség, megmutassam-e...

- Még hogy nem tudja! Ilyen esetben nem szabad érzelmeskedni! Magánál van az a gúnyirat?

- Nálam, felség.

- Adja ide!

És Provence gróf előhúzza a zsebéből a *Nótaina története* egy példányát, azt a végzetes példányt, mely Charny sétatálcája, Philippe kardja, Cagliostro tüze ellenére közkézen forgott.

A király tekintete gyorsan szaladt ide-oda a sorokon.

- Gyalázat! - mondta. - Gyalázat!

- Látja, felség, hogy azt állítják, hogy az én kedves sógornóm ott járt Mesmer dézsájánál?

- Na és! Igenis, ott járt!

- Ott járt? - kiáltott fel Provence grófja.

- Az én engedélyemmel.

- Ó, felség...

- És nem fogok olyan következtetést levonni a Mesmernél tett látogatásából, hogy vét az illetudó viselkedés ellen, mivel magam engedtem meg neki, hogy a Vendôme térre menjen.

- Azt viszont nyilván nem engedte meg felséged, hogy odamenjen a dézsához, és saját magán próbálja ki...

A király toppantott. A gróf pontosan abban a pillanatban ejtette ki ezeket a szavakat, amikor XVI. Lajos pillantása a Mária Antóniára legsértőbb bekezdésen futott végig, állítólagos rohamának a történetén, görcsös rángásainak, ruházata kéjes rendetlenségének, szóval mindannak a leírásán, ami Oliva Mesmernél tett látogatását emlékezetessé tette.

- Lehetetlen, lehetetlen - mondta a király, és elsápadt. - Ó, a rendőrség majd tudja a dolgát!

Csengetett.

- Crosne urat! - mondta. - Azonnal kerítsék elő Crosne urat.

- Ma a szokásos heti jelentés napja van, és Crosne úr felséged hálószobájának előszobájában vár.

- Jöjjön be!

- Engedje meg, kedves bátyám... - mondta Provence grófja álszenteskedve, s úgy tett, mintha kifelé indulna.

- Maradjon csak! - mondta XVI. Lajos. - Ha a királyné bűnös... maga családtag, megtudhatja; ha ártatlan, azt is meg kell tudnia, hiszen maga gyanúsította őt.

Crosne belépett.

A magas rangú rendőrtiszt, amikor látta, hogy Provence úr is a királynál van, először hódolatteljes tiszteletét tette a királyság két legnagyobb embere előtt, majd a királyhoz fordult:

- Kész a jelentés, felség - mondta.

- Először is magyarázza meg, uram - mondta XVI. Lajos -, hogy jelenhetett meg Párizsban egy ilyen alávaló gúnyirat a királyné ellen?

- A *Nótaina*? - kérdezte Crosne.

- Az.

- Egy Reteau nevű hírlapíró írta.

- Igen. A nevét tudja, de nem akadályozta meg, hogy kiadja, vagy nem tartóztatta le, miután kiadta a koholmányát!

- Mi sem lett volna könnyebb, felség, mint letartóztatni, meg is mutathatom felségednek a letartóztatási parancsot, itt van a levéltárcámban.

- Akkor hát miért nem hajtották végre?

Crosne Provence gróf felé fordult.

- Engedelmeivel, távoznék, felség - mondta vontatottan a gróf.

- Ne, ne! - felelte a király. - Ha azt mondtam, hogy maradjon, hát maradjon.

A gróf meghajolt.

- Beszéljen, Crosne, beszéljen nyíltan, ne hallgasson el semmit; gyorsan és világosan beszéljen.

- Nos, a következő a helyzet - válaszolt a rendőrfőnök. - Azért nem tartóztattam le Reteau hírlapírót, mert mielőtt ezt a lépést megtenném, feltétlenül beszélnem kell felségeddel.

- Rajta! Itt az alkalom.

- Talán jobb lenne egy zsák pénzt adni ennek a hírlapírócskának, felség, és elküldeni valahová jó messzire a pokolba.

- Miért?

- Azért, felség, mert ha ezek a nyomorultak hazudnak, az olvasóközönség, amikor bebizonyítjuk neki a hazugságot, ugyancsak örül, ha láthatja, mint húzzák deresre az alávalót, mint vágják le a fülét, sőt, mint akasztják fel. Ám ha szerencsétlenségünkre rátapintanak az igazságra...

- Az igazságra?

Crosne meghajolt.

- Igen. Tudom. A királyné tényleg volt Mesmer dézsájánál. Ott volt, szerencsétlenségünkre, ahogy mondja, de én engedtem meg neki.

- Ó, felség... - suttogta Crosne.

A tisztelettudó alattvaló rémült hangja jobban megrázta a királyt, mint amikor a féltékeny rokon szájából hallotta a vádat.

- Csak nincs veszélyben a királyné? - kérdezte.

- Csak a jó híre, felség.

- Lássuk, Crosne úr, mit mondott a rendőrsége a dologról!

- Sok olyasmit, felség, ami, tisztesség ne essék szólván, megegyezik a gúnyirat néhány állításával. Felséged ismeri hódolatteljes csodálatomat a királyné iránt, de...

- Azt mondja, hogy megegyezik?

- ...hogyan Franciaország királynéja közönséges polgári ruhában elmenjen Mesmer mágneses hóbortjait megcsodálni mindenféle kétes népség közé... és hogy egyedül menjen...

- Egyedül! - kiáltott fel a király.

- Egyedül, felség.

- Téved, Crosne úr.

- Nem hiszem, felség.

- Téves jelentéseket kapott.

- Annyira pontosakat, felség, hogy leírhatom őfelsége ruházatának legapróbb részletét, egész megjelenését, a lépteit, a mozdulatait, a sikolyait.

- A sikolyait!

A király elsápadt, és összegyűrte a hírlapot.

- Még a sóhajait is felírták a nyomozóim - tette hozzá félénken Crosne.

- A sóhajait! Hogy a királyné ennyire megfélekezett volna magáról!... Hogy a királyné így áruba bocsátotta volna királyi becsületemet, asszonyi tisztességét!

- Lehetetlen - mondta Provence gróf. - Ez leírhatatlan botrány lenne, és őfelsége ilyet nem tesz.

Ez a mondat inkább súlyosbította a vádat, semmint enyhítette. A király ezt megérezte; minden fellázadt benne.

- Fenntartja, amit mondott, uram? - kérdezte a rendőrfőnöktől.

- Sajnos, az utolsó szóig, felség.

- Testvérem - mondta XVI. Lajos, és verejtékes homlokán végigsimított a zsebkendőjével -, tartozom magának azzal, hogy bebizonyítsam, amit állítottam. A királyné becsületével egész házam becsülete forog kockán. És én azt soha nem kockáztatom. Megengedtem a királynénak, hogy elmenjen Mesmer dézsájához; ám azt is megparancsoltam neki, hogy egy megbízható, feddhetetlen, sőt, szent asszony kísérje el.

- Ó, ha így lett volna... - mondta Crosne.

- Bizony, ha olyasvalaki, mint például Lamballe úrasszony mondta Provence grófja.

- Pontosan Lamballe hercegnőt javasoltam a királynénak, testvérem.

- Sajnos, a hercegnő nem volt a királynéval, felség.

- Akkor hát - mondta a király, és összeborzadt -, ha megtagadták a parancsomat, méltó büntetést kell kirónom, és ki is fogom róni.

Szívet tépő sóhaj szakadt fel a melléből.

- Csakhogy - tette hozzá halkabban - még mindig van egy kétes pont: ezt a kételyt maguk nem osztják és ez természetes is; én vagyok a királya, a férje, a barátja annak, akit maguk vádolnak... Ki akarom deríteni ezt a kétes pontot.

Csöngetett; a szolgálattévő tiszt jelentkezett.

- Nézzék meg, Lamballe hercegnő nincs-e a királynénál vagy a saját lakosztályában.

- Felség, Lamballe úrasszony a királynéval meg egy másik hölgygel sétál a kis kertben.

- Kérje meg a hercegnőt, hogy íziben jöjjön fel hozzám.

A tiszt kiment.

- Még tíz percet kérek, uram, addig nem dönthetek.

És XVI. Lajos szokásától eltérően összevonta a szemöldökét, s majdnem fenyegető pillantást lövellt mélységes bánata két tanújára.

A két tanú némán várakozott. Crosne valóban szomorú volt, Provence viszont csak tettette a szomorúságot.

Könnyű selyemsuhogás jelezte Lamballe hercegnő érkezését.

Lamballe hercegnő

Lamballe hercegnő belépett. Szép volt, nyugodt; feltornyozott hajának egy-egy göndör fűrtje büszkén kisimítva a halántékából; fekete, vékony szemöldöke, mint két szépiavonás; tágra nyílt szeme átlátszóan kék, tekintete gyöngyház csillámú; orra egyenes, nemes vonalú; ajka szűzies, egyszersmind ígésző; alakja tökéletes: mindez a szépség elbűvölt és tiszteletet parancsolt.

A hercegnőből sugárzott a báj s az erény, az anyagtalanság illata.

A királyt, látva, ahogy mosolyogva, szerényen belép, elöntötte a bánat.

„Ó, jaj, megfellebbezhetetlen ítélet fog ebből a szájból elhangzani” - gondolta.

- Üljön le, hercegnő - mondta, s mélyen meghajolt előtte. Provence odament, és kezét csókolt a hercegnőnek.

- Mit óhajt felséged? - kérdezte a hercegnő angyalhangon a gondolataiba mélyedő királytól.

- Csak egy felvilágosítást, asszonyom; egy pontos felvilágosítást, kedves rokon.

- Kérdezzen, felség!

- Melyik napon volt a királynéval Párizsban? Gondolkodjék.

Crosne és Provence grófja meghökkenve nézett egymásra.

- Ugye, értik, urak? - mondta a király. - Maguk már nem kételkednek, én még igen; következésképpen úgy teszem fel a kérdéseimet, ahogy egy kételkedő ember teszi fel.

- Szerdán, felség - felelte a hercegnő.

- Ugye, megbocsát, kedves rokonom - folytatta XVI. Lajos -, de én az igazságot szeretném tudni.

- Meg fogja tudni, felség, csak kérdezzen - mondta egyszerűen Lamballe hercegnő.

- Miért ment Párizsba, húgom?

- Mesmerhez mentem, a Vendôme térre, felség.

A két tanú összerezzen; a király belepirult az örömbé.

- Egyedül? - kérdezte.

- Nem, felség, a királynéval.

- A királynéval? Azt mondja, hogy a királynéval?! - kiáltotta XVI. Lajos, és megragadta az asszony kezét.

- Vele, felség.

Provence és Crosne tátott szájjal lépett közelebb.

- Felséged elengedte a királynét - mondta a hercegnő. - Legalábbis őfelsége így mondta.

- És őfelsége igazat mondott, húgom... Hej... nagy kő esett le a szívemről, mert Lamballe hercegnő soha nem hazudik.

- Soha, felség - mondta csendesen a hercegnő.

- Ó, soha! - kiáltotta Crosne mélységes tisztelettel és meggyőződéssel. - Akkor viszont, felség, engedje meg...

- Hogyne, hogyne, megengedem, Crosne! Kérdezzen csak, keresse az igazságot, átadom magának az én drága hercegnőmet, faggassa ki alaposan!

Lamballe hercegnő elmosolyodott.

- Készen állok, de a kínvallatást már eltörölték.

- Igen, eltöröltem a többiekre nézve - mondta mosolyogva a király -, de magamra nézve nem.

- Asszonyom - kezdte a rendőrfőnök -, legyen olyan jó, és mondja el a királynak, mit csináltak Mesmernél őfelségével, a királynéval. Először is: hogyan volt öltözve őfelsége?

- Őfelsége gyöngyszürke tafruhában volt, hímzett muszlinköpenyben, hermelin muffal, rózsaszín bársonykalapján széles fekete szalagokkal.

Ez az öltözék még csak nem is emlékeztetett arra, amit a jelentés szerint Oliva viselt.

Crosne meg volt döbbenve; Provence a száját harapdálta.

A király a kezét dörzsölte.

- És mit csinált a királyné, amikor beléptek? - kérdezte.

- Igaza van, felség, hogy azt mondja, amikor beléptünk, mert alighogy beléptünk...

- Együtt?

- Igen, felség, együtt; szóval alig léptünk be az első terembe, ahol senki sem vehetett észre bennünket, olyan feszülten figyelték a titokzatos delejességet, egy nő jött oda őfelségéhez, felajánlott neki egy álarcot, és könyörgött, hogy ne menjen beljebb.

- És maguk nem mentek beljebb? - kérdezte hevesen Provence gróf.

- Nem, uram.

- És asszonyom el sem engedte a királyné karját? - kérdezte a király még mindig szorongással a hangjában.

- Egyetlen másodpercre sem, őfelsége karja végig az enyémmre támaszkodott.

- Nos, mi a véleménye, Crosne uram? - kiáltott a király. - Hát maga, testvérem, mit szól hozzá?

- Hihetetlen, természetfölötti - mondta a király öccse, s erőltetett jókedve sokkal inkább leplezte az ellentmondás miatt érzett dühét, mint hogyha kételkedő képet vágott volna.

- Nincs benne semmi természetfölötti - iparkodott a válasszal Crosne, akiben a király érthető öröme bizonyos lelkiismeret-furdalást támasztott. - A hercegnő csakis az igazságot mondhatta.

- S ebből mi következik?... - kérdezte Provence.

- Az, nagyuram, hogy a detektívjeim tévedtek.

- Komolyan beszél? - kérdezte Provence grófja, s ismét ideges reszketés kerítette hatalmába.

- Igen, nagyuram, a detektívjeim tévedtek: őfelsége azt tette, amit a hercegnő mond s nem mást. Ami pedig a hírlapírórt illeti, mivel jómagam meg vagyok győződve a hercegnő szavainak igazáról, azt hiszem, annak az akasztófárávalónak is meg kell róla győződnie: elrendelem, hogy tüstént csukják le.

Lamballe hercegnő az ártatlanság közönyével forgatta ide-oda a fejét, olyan nyugodtan, mint amikor különösebb kíváncsiság vagy félelem nélkül éppen csak megtudakolunk valamit.

- Egy pillanat - mondta a király -, egy pillanat! A hírlapírót megvárja a kötél, nem kell sietni. Asszonyom! Valami nőről beszelt, aki a terembe lépve megállította a királynét; mondja hát meg, ki volt az!

- Azt hiszem, őfelsége a királyné ismeri őt, sőt, mivel sohasem hazudok, kijelenthetem, hogy tudom, hogy ismeri.

- Nekem feltétlenül beszélnem kell azzal a nővel, kedves húgom. Akkor fog kiderülni a teljes igazság; csak akkor lesz a kezünkben a titok kulcsa.

- Én is így gondolom - mondta Crosne, mivel a király feléje fordult.

- Pletykák... - suttogta Provence grófja. - Ez az asszony teljesen olyan, mint a minden bonyolalmat megoldó isteni közbenjárás. - Kedves húgom - mondta hangosan -, a királyné vallotta be magának, hogy ismeri azt a nőt?

- Őfelsége nem vallotta be, nagyuram. Csak elmondta.

- Persze, persze, bocsásson meg!

- A fivérem csupán azt akarja mondani - szólt közbe a király -, hogy ha a királyné ismeri azt a nőt, akkor maga tudja a nevét.

- De La Motte Valois asszony.

- Az az intrikus nőszemély! - kiáltott fel dühösen a király.

- Az a kéregető! - mondta a gróf. - A pokolba is! Nehéz lesz kihallgatni, ravasz, mint a róka.

- Mi is ravaszok leszünk, akárcsak ő - mondta Crosne. - Különben sincs mit ravaszkodni Lamballe hercegnő kijelentései után. Úgyhogy a király első szavára...

- Nem, nem - mondta XVI. Lajos elbátortalanodva. - Már belefáradtam, hogy a királyné körül mindig ezt a rossz társaságot lássam nyüzsögni. A királyné annyira jószívű, hogy azzal az ürüggyel, hogy nagy a nyomor, a királyság alja nemességének minden kétes alakja körülötte sündörködik.

- La Motte-né valóban Valois-ivadék - mondta Lamballe hercegnő.

- Tőlem akármilyen ivadék lehet, akkor sem akarom, hogy betegye ide a lábát, húgom. Inkább lemondok arról a mérhetetlenül nagy örömről, melyet a királyné teljes félmentése jelentett volna; igen, szívesebben lemondok róla, mintsem szemtől szemben találkoznom azzal a nőszeméllyel.

- Pedig fog! - kiáltotta dühtől sápadtan a királyné, ahogy kinyitotta a dolgozószoba ajtaját, és nemes haragtól, méltatlankodástól megszépült arccal betoppant Provence grófjának káprázó szemei elé, aki idétlenül bókolt a rácsapódó ajtószárny mögül. - Bizony, uram - folytatta a királyné -, nem arról van szó, hogy szeretné-e látni, vagy viszolyog látni azt a nőt; az a nő tanú, akiből vádlóim éleselméjűsége... - sógorára nézett: - és bíráim egyenessége visszafordult a király és Crosne felé: - s végül saját lelkiismerete, bármily romlott legyen is, kitépi az igazság sikolyát. Én, a vádlott, követelem, hogy kihallgassák azt a nőt, és ki is fogják hallgatni.

- Asszonyom - szólt gyorsan a király -, gondolom, megérti, ha nem küldünk La Motte-néért, hogy abban a kegyben legyen része, hogy maga mellett vagy maga ellen tegyen vallomást. Nem teszem a mérleg egyik serpenyőjébe a maga becsületét, a másikba pedig annak az asszonynak a szavahihetőségét.

- Nem küldünk La Motte-néért, uram, mivel itt van.

- Itt? - kiáltotta a király, s úgy pördült meg, mintha kígyóra lépett volna. - Itt?

- Uram, amint tudja, meglátogattam egy szerencsétlen, nagy nevet viselő asszonyt. Aznap, amikor annyi mindent beszéltek...

És a királyné a válla fölött mereven Provence grófját nézte, aki legszívesebben a föld alá süllyedt volna, de széles, hamisan sugárzó képére jóindulatú kifejezést erőltetett.

- Nos? - kérdezte XVI. Lajos.

- Nos, aznap La Motte-nénál felejtettem egy arcképet, egy kis dobozt. Ma hozta vissza, már itt is van.

- Nem, nem... Akkor hát így is meggyőzőnek találom a dolgot - mondta a király -, jobb szeretem így.

- Én viszont nem hagyom annyiban - mondta a királyné. - Behívatom. Különben miért iszonyodik tőle ennyire? Mit tett az az asszony? Kiféle, miféle? Világosítsanak fel! Halljuk, Crosne úr, maga mindent tud, mondja hát...

- Semmi olyat nem tudok, ami rossz színben tüntetné föl azt a hölgyet - felelte a rendőrfőnök.

- Semmit?

- Semmit, felség. Az a hölgy szegény, ez minden, és talán egy kissé nagyravágyó.

- A nagyravágyás a vér szava benne. Ha csak ezt tudja felhozni ellene, a király igazán elfogadhatja tanúnak.

- Nem is tudom... - mondta XVI. Lajos - valahogy rossz előérzetem van. Az ösztönöm azt súgja, hogy az az asszony valami szerencsétlenséget, valami kellemetlenséget hoz az életembe... és ez elég magyarázat.

- Csak nem babonás, uram?... Hívd ide, gyorsan - fordult a királyné Lamballe hercegnőhöz.

Öt perccel később Jeanne nagyon szerényen, nagyon szégyellősen, de mind viselkedésében, mind ruházatában nagyon finoman, lassú léptekkel bevonult a király dolgozószobájába.

XVI. Lajos csökönyös ellenszenvvel már előbb hátat fordított az ajtónak, íróasztalára könyökölt, fejét a kezébe temette, s úgy viselkedett, mint egy idegen.

Provence gróf Jeanne-ra lövellt pillantása annyira zavarba ejtő volt a benne rejlő kérdések miatt, hogy ha Jeanne félénksége valóságos lett volna, megbénult volna a gróf tekintetétől, s egyetlen szó sem hagyta volna el az ajkát.

Ám Jeanne agyát nem volt könnyű megzavarni.

Erre az acélos idegzetre sem megfélemlítéssel, sem mély hódolattal nem hatott volna sem király, sem császár a jogarával, sem pápa a tiarájával, sem mennybéli hatalom, sem a sötétség erői.

- Asszonyom - szólította meg a királyné, s a király mögé vezette -, legyen szíves, mondja el, mit csinált aznap, amikor én Mesmer házában jártam.

Jeanne hallgatott.

- Semmit se hallgasson el, és semmit se szépítgessen. Csak az igazat mondja, a lényegét, s úgy, ahogyan emlékszik a dolgokra.

A királyné leült, hogy ne befolyásolja a tanút a tekintetével.

Micsoda szerep Jeanne számára! Éles elméjével már kitalálta, hogy uralkodónőjének szüksége van rá; érezte, hogy Mária Antóniát igaztalanul vádolták, és most tisztára lehet mosni anélkül, hogy az igazságtól eltávolodnának.

Bárki más, ha erre a meggyőződésre jut, átadja magát annak a gyönyörűségnek, hogy a bizonyítékok felnagyításával napfényre hozza a királyné ártatlanságát.

Jeanne olyan éles eszű, olyan fortélyos, olyan talpraesett volt, hogy megelégedett a tények puszta ismertetésével.

- Felség - mondta -, kíváncsiságból mentem el Mesmerhez, mivel Párizsban mindenki odajár. Azt, amit láttam, kissé közönségesnek találtam. Már éppen sarkon fordultam, amikor a bejárati ajtóban hirtelen megpillantottam őfelségét, akit két nappal azelőtt volt szerencsém már látni, bár nem tudtam, hogy ő az, s csak a nagylelkűsége leplezte le kilétét. Amikor tehát megláttam felséges arcvonásait, melyek soha el nem mosódnak az emlékezetemben, úgy éreztem, hogy őfelsége, a királyné jelenléte ezen a helyen talán nem egészen helyénvaló. Alázatosan bocsánatot kérek őfelségétől, amiért gondolatban bírálni merészeltem a viselkedését, de mit tehetek, ilyen a női ösztön; térdre állva könyörgök bocsánatért, ha átléptem az őfelsége legcsekélyebb lépése iránt is érzett kötelező tisztelet határát.

Meghatódást színlelve, fejét lehajtva elhallgatott; hihetetlen művészettel eljutott egészen a könnyeket megelőző lélegzetkihagyásig.

Crosne-t meghódította; Lamballe hercegnő úgy érezte, valami vonzza ennek az asszonynak a szívéhez, aki mintha egyszerre lenne törékeny, félénk, szellemes és jó.

Provence-szal forgott a világ.

A királyné egy pillantással köszönetet mondott Jeanne-nak; Jeanne a tekintetével szinte kicsikarta, vagy inkább alattomban elkapta ezt a pillantást.

- Nos, felség, hallotta? - kérdezte a királyné.

A király nem moccant.

- Nem volt szükségem a hölgy tanúskodására - mondta.

- Azt mondták, beszéljek - mondta félénken Jeanne -, engedelmeskednem kellett.

- Elég! - mondta durván XVI. Lajos, és felállt. - Ha a királyné valamit kijelent, nincs szükség tanúkra, akik igazolják, amit mondott. Ha a királynénak igazságot szolgáltatok, neki senkihez semmiért nem kell folyamodnia, és én igazságot szolgáltattam neki.

A királyné nem szalasztotta el az alkalmat, hogy megvető mosolyt ne küldjön a megsemmisülve hunyorgó Provence gróf felé.

A király hátat fordított fivérének, megcsókolta Mária Antónia és Lamballe hercegnő kezét, majd elbocsátotta a hercegnőt, bocsánatot kérve tőle, hogy idefárasztotta.

La Motte-nére rá sem nézett, nem is szólt hozzá; ám mivel kénytelen volt elmenni előtte, hogy visszajusson a karosszékehez, s mivel félt, hogy megbántja a királynét, ha jelenlétében udvariatlan egy olyan nő iránt, akit ő fogad, kénytelen-kelletlen biccentett, mire Jeanne sietséggel mély bókkal válaszolt.

Lamballe hercegnő lépett ki elsőként a dolgozószobából, aztán La Motte-né; a királyné maradt utolsónak, és simogatással felérő pillantást váltott a királlyal.

Aztán hallani lehetett a folyosón távolodó három asszony sugdolózását.

- Kedves testvérem - mondta ekkor XVI. Lajos Provence grófjának -, nem tartom fel tovább. A rendőrfőnök úrral be kell fejeznünk a heti jelentést. Köszönöm, hogy figyelemmel kísérte sógornője ártatlanságának teljes, mindenre kiterjedő, fényes igazolását. Jólesik látnom, hogy túlzás nélkül legalább annyira örül ennek, mint jómagam... Jöjjön közelebb, Crosne úr! Foglaljon helyet.

Provence grófja még mindig mosolyogva meghajolt, majd amikor már nem hallotta a hölgyek hangját, s úgy ítélte, kívül esik a gúnyos tekintetek vagy csípős szavak hatósugarán, kiment a dolgozószobából.

36
A királynénál

Amikor a királyné kilépett XVI. Lajos dolgozószobájából, gondolatban felmérte, micsoda veszélyben forgott.

Nagyra értékelte Jeanne finom érzékét és tartózkodását a pillanatnyi szükség szülte vallomásában, nem kevésbé figyelemre méltó ügyességét, ahogy a siker után is árnyékban tudott maradni.

Bár Jeanne hallatlan szerencse révén rögtön az első pillanatban részese lett olyan bizalmas titkoknak, amilyenekre a legügyesebb udvaroncok is akár tíz esztendeig hasztalan vadásznak, s immár biztos lehetett benne, hogy részese volt a királyné élete egy fontos pillanatának, az arcán-árnyéka sem volt annak a fölényes önelégültségnek, melyet a nagyok gögös érzékenysége csálhatatlanul leleplez.

Így Jeanne tisztelettel távozni készült, de a királyné szeretetre méltó mosollyal visszatartotta.

- Igazán nagy szerencse, grófné - mondta -, hogy megakadályozta, hogy bemenjek Mesmerhez Lamballe hercegnővel, mert látja, milyen rosszindulatúak az emberek: láttak a bejáratnál, aztán az előszobában, s már felhatalmazva érezték magukat, hogy azt mondják: ott voltam az úgynevezett rohamok termében.

- Hogy lehet, hogy Crosne titkosrendőrei tévedtek? - kérdezte Lamballe hercegnő. - Rejtélyes számomra, hogy a rendőrfőnök detektívjei miért állítják, hogy a királyné bent volt a rohamok termében.

- Igaz - mondta elgondolkodva a királyné. - Crosne úrnak, aki becsületes ember és szeret engem, semmi érdeke nem fűződik ehhez; az viszont előfordulhat, kedves Lamballe, hogy a detektíveket megvesztegették. Látja, ellenségeim vannak. Ennek az álhírnek különben nyilván van valami alapja. Mondja hát el a részleteket, grófné. Először is az az aljas röpirat úgy mutat be, mint aki annyira megrészegetett, annyira kába és delejezett állapotba került, hogy állítólag teljesen elvesztette női méltóságát... Lehet, hogy volt ott aznap egy nő, aki...?

Jeanne elpirult. Íme a titok, amelynek ő, Jeanne, a királyné sorsára gyakorolt gyászos befolyását köszönheti.

Ha fellebbentené a fátylat erről a titokról, kicsúszna a kezéből a lehetőség, hogy hasznos, sőt nélkülözhetetlen legyen öfelségének; őrizkedett hát tőle, hogy - veszélyeztetve a jövőjét - nyílt választ adjon a kérdésre.

- Valóban volt ott egy nagyon felajzott nő, asszonyom - mondta -, aki nagy feltűnést keltett a görcsös rángásaival és delíriumával. De azt hiszem...

- Azt hiszi - szólt bele élénken a királyné -, hogy valami színésznő vagy úgynevezett félvilági nő volt, s nem Franciaország királynéja, ugyebár?

- Minden bizonnyal, asszonyom.

- Grófné, maga remekül válaszolt a királynak, most rajtam a sor, hogy szót emeljek magáért. Lássuk csak, hogy állnak az ügyei. Mikor gondolja, hogy elismertetheti a jogait?... Úgy hallom, jön valaki...

Miseryné lépett be.

- Taverney kisasszony kérdezteti, hogy felséged hajlandó-e fogadni őt - szólt.

- Hogyne fogadnám! Nahát, ő aztán soha nem hágná át az etikett szabályait. Andrée! Andrée! Jöjjön már!

- Felséged igazán kegyes hozzám - hajolt meg Andrée.

Észrevette Jeanne-t, aki, felismervén a jótékonyági intézmény másik német hölgyét, szertartásosan elpirult, és szerény arckifejezést öltött.

Lamballe hercegnő élve az alkalommal, hogy jelenléte már nem nélkülözhetetlen a királyné mellett, visszaindult Sceaux-ba, apósához, Penthievre hercegéhez.

Andrée leült Mária Antónia mellé; kutató pillantását La Mottenén nyugtatta.

- Nos, Andrée, itt az a hölgy - mondta a királyné -, akit az utolsó fagyos napon meglátogattunk.

- Megismertem a hölgyet - mondta Andrée, és meghajolt.

Jeanne-ba ismét visszatért a gög, s iparkodott Andrée arcán a féltékenység valami jelét felfedezni. De csak közönyt látott.

Andrée-ban ugyanúgy élt a szenvedély, mint a királynében; nő volt, és jóság, szellem, nagylelkűség tekintetében magasán a többi nő fölött állt. Ha boldog lett volna, ugyanúgy bezárkózott volna az áthatolhatatlan közöny falai mögé, mint most, amikor közönyét az egész udvar a szűzi Diána büszke szemérmességének vélte.

- Tudja, mit mondtak rólam a királynak? - kérdezte tőle a királyné.

- Biztos kígyót-békát - felelte Andrée -, éppen azért, mert annyi jót úgysem mondhatnak, amennyi megfelel a valóságnak.

- A legszebb mondat, amit valaha hallottam - mondta egyszerűen. Jeanne. - Azért mondom, hogy szép, mert hiánytalanul visszaadja egész életem alapvető érzelmét, és mert én a gyenge képességeimmel soha nem tudtam volna ezt így megfogalmazni.

- Egy barátnőm hallotta az imént, miket beszél Provence grófja - mondta Andrée.

- Ez rá vall! - csattant fel a királyné. - Nagy dobra veri a hazugságot, miután fejet hajtott az igazság előtt. Na, de hagyjuk! A grófné helyzetéről beszélgetünk. Ki a pártfogója, grófné?

- Maga, felség - mondta vakmerően Jeanne -, hiszen megengedte, hogy eljöjjek, és kezet csókoljak felségednek.

- Mit szól, milyen szenvedélyes a grófné - fordult Mária Antónia Andrée-hoz.

Andrée nem felelt.

- Asszonyom - folytatta Jeanne -, amikor szükségem szenvedtem, amikor az árnyékos oldalon voltam, kevesen mertek pártfogolni; de most, ha megtudják, hogy Versailles-ban jártam, mindenki magának követeli majd a jogot, hogy tessék a királynénak, azaz annak, akit felséged kitüntetett a pillantásával.

- Ejnye - mondta a királyné, és leült -, hát eddig senki sem volt elég jó vagy elég romlott, hogy csak magáért vegye magát pártfogásba?

- Először Boulainvilliers-né pártfogolt, aki nagyon derék asszony volt - válaszolta Jeanne -, azután Boulainvilliers úr, a romlott pártfogók fajtájából... De amióta férjhez mentem, senki, ó, senki! - mondta, s rendkívül ügyesen elcsuklott a hangja. - Ó, bocsánat! megfeledkeztem egy nagylelkű úrról, egy hercegről...

- Egy hercegről? Ki az, grófné?

- Rohan bíboros.

A királyné összerezzen.

- Az ellenségem! - mondta mosolyogva.

- Felsőged ellensége?! Ó? A bíboros? - kiáltotta Jeanne. - Ó, asszonyom!

- Mintha meglepné, grófné, hogy egy királynénak ellenségei lehetnek. Látszik, hogy nem élt az udvarban!

- De asszonyom, a bíboros bálványozza felségedet, és ha nem tévedek, a király felséges felesége iránti tisztelete fölér a személynek szóló hódolatával.

- Ó, csak részben hiszem, amit mond, grófné - mondta Mária Antónia, jókedvre derülve. - Igen, a bíboros imád - mondta Andrée-nak őszintén kacagva. - Nos, grófné, így van, a bíboros imád, éppen ezért az ellenségem.

Jeanne de La Motte eltátotta a száját, mint egy ámuldozó falusi kislány.

- Szóval maga Louis de Rohan hercegérsek pártfogoltja! - folytatta a királyné. - Meséljen, grófné!

- Egyszerű történet ez, asszonyom. Őexcellenciája a legnagyobb, a legtapintatosabb, a legönzetlenebb bőkezűséggel sietett a segítségemre.

- Remek. Tagadhatatlan, hogy Louis herceg bőkezű. Nem gondolja, Andrée, hogy a bíboros úr a szépséges grófné iránt is érezhet valami imádatfélét? Rajta, grófné, meséljen!

És Mária Antónia ismét szívből, boldogan kacagott. A mindig komoly Andrée most sem volt társa a vígságban.

„Egészen biztos - gondolta Jeanne -, hogy ez a zajos vidámság mesterkélt.”

- Asszonyom - mondta komor arccal, szenvedélyes hangon -, ismét ki kell jelentenem felségednek, hogy Rohan úr...

- Jól van, jól van - vágott a szavába a királyné. - Ha már annyira lelkesedik érte... ha már a barátnője...

- Ó, asszonyom... - mondta Jeanne bűbájosan szemérmes és tiszteletteljes képpel.

- Jól van, kicsim, jól van - folytatta a királyné lágyan mosolyogva. - Ugyan kérdezze meg tőle, mit csinált a hajammal, amelyet egy bizonyos fodrásszal lopatott el, akinek viszont sokba került ez a móka, mert kidobtam.

- Rohan úr ilyesmire vetemedett volna? - ámuldozott Jeanne.

- Hát igen... az imádat, mindig csak imádat... Miután Bécsben utált, miután minden eszközt megragadott, mindent megpróbált, hogy a király és köztem tervbe vett házasságot zátonyra futtassa, egy szép napon észrevette, hogy nő vagyok, és a királynéja vagyok; hogy ő, a nagy diplomata, durva baklövést követett el; hogy velem mindig meg fog gyűlni a baja. Annak a kedves hercegnek akkoriban bizony nem sokat ígért a jövő. Erre, mint mindenki, aki hasonló foglalkozást űz, ő is azt kezdte legjobban simogatni, akitől a legjobban félt; s mivel tudta, hogy fiatal vagyok, s mivel azt hitte, buta és léha is vagyok, eljátszotta a nevetséges udvarló szerepét. A sóhajtozás, az ábrándos szemmeregetés után áttért az imádatra, ahogy maga is mondta. Imád engem, ugye, Andrée?

- Asszonyom... - mondta Andrée, és meghajolt.

- Igen... Andrée sem akarja beleártani magát az ügybe, de én vállalom a kockázatot; legalább ennyi hasznom legyen belőle, hogy királyuk vagyok. Grófné, én tudom, és maga is tudja, hogy a bíboros bálványoz. Mondja meg neki, hogy nem haragszom rá.

E keserű gúnnyal kiejtett szavak Jeanne de La Motte romlott szívébe markoltak.

Ha Jeanne uralkodójához hű, nemes lelkű és tiszta ember, akkor csak a nemes szívű nő felsőbbrendű megvetését, a mélyen lent gomolygó, alantas cselszövések fölött álló lélek lesújtó véleményét hallja ki e szavakból. Az ilyen nők, a ritka angyalok soha nem védelmezik jó hírüket, ha a földön kelepécét állítanak nekik.

Jeanne viszont közönséges, romlott természet volt, csupán vad dühöt látott a királyné Rohan bíboros elleni kirohanásában. Eszébe jutott, milyen hírek keringenek az udvarban; botrányízű hírek, melyek a király hálósobájának előszobájától a párizsi külvárosokig nagy visszhangot keltve bejártak minden zugot.

A bíboros női mivoltuk miatt szerette a nőket, akárcsak XV. Lajos, akinek egyszer azt mondta, hogy a trónörökös felesége nem teljes értékű nő. Ismertek XV. Lajos különös kijelentései is unokája esküvőjén, nem kevésbé azok a kérdései, melyeket egy bizonyos jóhiszemű nagykövetnek feltett.

Jeanne tetőtől talpig nő volt, felfuvalkodott, „teljes értékű nő”, hiú teremtés.

Úgy érezte, mindenáron tetszenie és győznie kell, ezért nem érthette meg, hogy egy nő másképpen is gondolkodhat.

„Öfelségében harag dül - gondolta. - Nos, ha harag dül, dülhat ott más is.”

Ekkor arra gondolt, hogy az ütközés szikrát csihol; védelmezni kezdte hát Rohant, beleadta minden tehetségét, szellemét, mellyel a természet mint jóságos anya, oly bőkezűen felruházta.

A királyné figyelmesen hallgatta.

És a grófnét megtévesztette saját aljas természete: észre sem vette, hogy a királyné nagylelkűségéből hallgatja. S mivel az udvarnál az a szokás, hogy soha senki nem mond jót arról, akiről a gazda rosszat gondol, a hagyományok semmibevevése, a kastélybeli szokások megcsorbitása - ami valóban újdonságszámba ment - a királynét elégedetté, majdhogynem boldoggá tette.

Mária Antónia szívet látott ott, ahová Isten kiszáradt, korhadt szivacsot ültetett.

A beszélgetés hangulatát továbbra is a királyné jóindulatú, bensőséges bizalma határozta meg. Jeanne már tűkön ült; egyre zavartabban viselkedett; nem tudta, hogyan mehetne el, amíg el nem bocsátják, pedig az imént még az a kellemes szerep jutott neki, hogy mint előkelő idegen, ő kérje elbocsátását. Ám most fiatal, derűs, erős hang harsant a szomszédos dolgozószobában.

- Artois grófja! - mondta a királyné.

Andrée felpattant. Jeanne a kijárat felé sündörgött, de a herceg hipp-hopp, bent termett a szobában, és elvágta a grófné visszavonulási útját.

A herceg, megpillantva a szépasszonyt, megtorpant, meghajolt.

- La Motte grófné - mutatta be a királyné Jeanne-t.

- Á, á! - mondta Artois grófja. - Remélem, nem előlem menekül, grófné?

A királyné intett Andrée-nak, aki maradásra bírta Jeanne-t.

A királyné kézmozdulata ezt jelentette: „Adni akartam valamit La Motte-nénak, de nem jutott rá időm.”

- Visszajött hát a farkasvadászatról? - kérdezte a királyné, és az egyre kedveltebb angol divat szerint kezet nyújtott a sógorának.

- Igen, húgom, és szerencsés vadászat volt: hét ordast ejtettem el, ami óriási teljesítmény - felelte a herceg.

- Mind a hetet maga ölte meg?

- Hát, az nem biztos - nevetett a herceg -, nekem is úgy mondták. Hanem tudja-e, királyi néném, hogy hétszáz frankot kerestem?

- Húha! És hogyan?

- Képzelse, száz frankot fizetnek egy-egy dúvadért. Ez sok pénz, de én könnyű szívvel fizetnék kétszázat is egy-egy hírlapíróért. Hát maga, néném?

- Á, szóval már hallotta, mi történt?

- Provence úr elmesélte.

- Harmadszor is - mondta Mária Antónia. - Provence úr rettenthetetlen, fáradhatatlan mesélő. Hadd halljam, hogyan mesélte?

- Úgy, hogy maga hónál, hattyúnál fehérebben került ki az egészből.

- És mégis elmesélte magának a kalandot?

- A hírlapíróét? El bizony, néném. De felségedet nagyon jó színben tüntette föl. Ha szójátékot akarnék gyártani, az mondhatnám: a dézsäügyet tisztára mosták.

- Ó, micsoda borzalmas szójáték.

- Ne bánjon rosszul a lovaggal, aki épp az imént ajánlotta fel lándzsáját és karját. Hál' istennek, magának senkire sincs szüksége. Ó, drága néném, maga aztán szerencsés teremtés!

- Ezt nevezi szerencsének? Hallja ezt, Andrée?

Jeanne elnevette magát. A gróf állandóan őt nézte, és így bátorságot öntött belé. Andrée-hoz szóltak, de nevetésével Jeanne válaszolt:

- Bizony szerencsés - folytatta Artois grófja -, mert könnyen előfordulhatott volna, hogy először: Lamballe hercegnő nincs magával.

- Talán egyedül mentem volna?

- Másodszor: hogy La Motte-né nem találkozik magukkal, és nem akadályozza meg, hogy bemenjenek.

- Á, maga tudja, hogy a grófné ott volt?

- Ha Provence grófja egyszer mesélni kezd, húgom, akkor mindent elmesél. Végül az is előfordulhatott volna, hogy La Motte-né éppen nincs Versailles-ban, hogy tanúskodjék. Most nyilván azt feleli erre, hogy az erény és az ártatlanság olyan, mint az ibolya: nem kell látni ahhoz, hogy felismerjük; de az ibolyát, kedves néném, akkor kötik csokorba, ha látják, és eldobják, ha megszagolták. Íme, az én elméletem.

- Igazán szép!

- Úgy veszem, ahogy lelem, és bebizonyítottam, hogy szerencséje volt.

- De rosszul bizonyította be.
  - Kell-e jobban?
  - Nem lenne haszontalan dolog.
  - Nos: igazságtalan, ha szemrehányást tesz a szerencsének - mondta a gróf, és pördült egyet, s a királyné mellé huppant a szófára. - Mert végül is kilábalt a híres fiákeres kiruccanásból...
  - Ez egy - mondta a királyné, és feltartotta a hüvelykujját.
  - A dézsából...
  - Jó, számoljuk. Kettő. Aztán?
  - És megmenekült a bálból - súgta a fülébe a gróf.
  - Micsoda bálból?
  - Az Opera-bálból.
  - Miből?
  - Mondom, az Opera-bálból, néném.
  - Nem értem.
- A gróf elnevette magát.
- Milyen tökkelütött is vagyok, hogy titokról kezdek magának beszélni.
  - Titokról? Egyelőre csak annyit hallottam, hogy az Opera-bálról beszél, kedves testvér, de most már kezdek magam is nagyon kíváncsi lenni.
- Jeanne fülét megütötte ez a két szó: Opera és bál. Még feszültebben figyelt.
- Csitt! - mondta a herceg.
  - Eszemben sincs ennyiben hagyni a dolgot! Magyarázatot kérek - felelte a királyné. - Valami operabeli kalandról beszélt. Nos, miről van szó?
  - Könyörüljön rajtam, néném...
  - Tudnom kell, gróf úr, tehát magyarázatot követelek.
  - Én pedig könyörületet kérek, hogy hallgathassak.
  - Nem engedelmeskedik nekem?
  - Eszem ágában sincs. Feltételezem, hogy mindent megértett abból, amit mondtam.
  - De hiszen az égvilágon semmit sem mondott.
  - Ó, kedves sógorasszonyom, most már maga tesz kíváncsivá engem... Lássuk csak... őszintén beszél?
  - Becsületszavamra, nem tréfálok.
  - Azt akarja, hogy beszéljek?
  - Mégpedig íziben.
  - Itt nem - mondta a herceg, és Jeanne-ra meg Andrée-ra mutatott.
  - De itt, itt! Ha kimagyarázkodásról van szó, soha nincsenek elegendő.
  - Gondolja meg, néném!

- Megkockáztatom.

- Nem volt ott a legutolsó Opera-bálon?

- Én? - kiáltott fel a királyné. - Én? Az Opera-bálon!

- Könyörgök, csöndesen!

- Ó, nem, kürtöljük csak világgá!... Szóval azt mondja, hogy én ott voltam az Opera-bálon?

- Igen, azt.

- Talán látott is engem? - kérdezte a királyné gúnyosan, de még mindig élcelődve.

- Láttam.

- Engem? Engem?

- Magát, magát!

- Hát ez minden képzeletet felülmúl.

- Magam is ezt gondoltam.

- Miért nem mondja egyenest, hogy beszélt velem? Úgy még mókásabb lenne.

- Hitemre mondom, éppen meg akartam szólítani, amikor egy egész álarcoshullám tört be közénk, s választott el bennünket egymástól.

- Méltóságod megőrült!

- Bizonyos voltam, hogy ezt fogja mondani. De az én hibám, nem kellett volna kihívnom magam ellen a sorsot.

A királyné felpattant, s izgatottan járkálni kezdett.

A gróf elképedve nézte.

Andrée-t félelem, nyugtalanság borzongatta.

Jeanne a tenyerébe mélyesztette a körmét, hogy kifelé megőrizze a nyugalmit.

A királyné megállt.

- Barátom - mondta a hercegnek -, hagyjuk a tréfát! Olyan rossz a természetem, hogy mint látja, már kezdem türelmemet veszíteni; vallja be hamar, hogy szórakozni akart egy kicsit a rovásomra. Igazán boldoggá tette.

- Ha akarja, néném, bevallom.

- Ne komolytalankodjon!

- Komoly vagyok.

- Könyörgök, mondja már: ugye, maga agyalta ki ezt a mesét?

A herceg a két nő felé kacintott, majd azt mondta:

- Igen, én agyaltam ki, és bocsásson meg érte.

- Nem ért engem, kedves rokon - ismételte izgatottan a királyné. - Itt a hölgyek előtt hajlandó visszavonni, amit az imént mondott vagy nem? Ne hazudjon és ne kíméljen.

Andrée és Jeanne eltűnt a gobelinkárpit mögött.

- Nos, sógorasszony - mondta halkán a herceg, amikor a két nő már nem volt a szobában -, én az igazat mondtam; de miért nem értesített hamarabb?

- Látott engem az Opera-bálon?

- Mint ahogy most látom, és maga is látott engem.

A királyné felsikoltott, hívta Jeanne-t és Andrée-t, maga szaladt értük, s a kezüknél fogva vonszolta vissza őket a szobába.

- Hölgyeim - mondta -, Artois grófja azt állítja, hogy látott engem az Operában.

- Ó... - tuttogta Andrée.

- Most már nem visszakozhat - folytatta a királyné. - Bizonyítsa be, követelem...

- Ám legyen - mondta a herceg. - Richelieu marsallal, Calonne úrral meg... szóval egy csomó emberrel voltam. A maga álarca leesett.

- Az én álarcom?

- Meg akartam szólítani: „Ez már vakmerőség, kedves néném”, de magát a karjánál fogva elvonszolta a lovagja, és eltűntek.

- A lovagom! Ó, Uramisten, megőrjít!

- Kék dominóban - tette hozzá a herceg.

A királyné végigsimította a homlokán.

- Melyik napon volt ez? - kérdezte.

- Szombaton; másnap indultam vadászni. Reggel, amikor útra keltem, maga még aludt, különben mindent elmondtam volna.

- Istenem, istenem! És hány órákor látott?

- Úgy kettő és három között.

- Vagy én vagyok örült, vagy maga, más lehetőség nincs.

- Ismétlem, én vagyok örült... nyilván tévedtem... de...

- De...

- Ne kínozza már magát... senki sem tudta meg a dolgot... Az első pillanatban azt hittem, hogy a királlyal van, de az a személy németül beszélt, a király pedig csak angolul tud.

- Németül... egy német. Ó, bizonyítékom van, kedves sógor! Szombaton tizenegy órakor feküdtem le.

A gróf mosolyogva, hitetlen képpel hajolt meg.

A királyné csöngetett.

- Miseryné majd megmondja magának - mondta.

Erre a gróf elnevette magát.

- Miért nem hívja Laurent-t is, a svájci strázsát a Víztorlótól, ő is tanúskodna. Magam építettem ki ezt a védelmi állást, nénémasszony, most ne akarja ellenem bevetni.

- Ó! - kiáltotta tajtékozva a királyné. - Csak nehogy modortalanságra ragadtassam magam!

- Hinnék magának, ha nem lovalná ennyire dühbe magát; de ha én hinnék is magának, a többiekkel nem lenne ilyen könnyű dolga.

- A többiekkel? Ki nem hinne nekem?

- Ejnye, hát akik ugyanúgy látták, mint én.

- Á, szóval mások is láttak. Lenne szíves megmondani, kik?

- Azonnal... Philippe de Taverney itt van?

- A bátyám? - kérdezte Andrée.

- Ő is ott volt, kisasszony - válaszolt a herceg. - Kívánja, hogy megkérdezzük, néném?

- Méghozzá haladéktalanul!

- Istenem! - suttogta Andrée.

- Mi az? - kérdezte a királyné.

- A bátyámat hívják tanúskodni...

- Igen, őt. Akarom.

És a királyné hívatta: mindenki loholt és kereste, még az apjánál is. Onnét azonban már elment, s most boldogan ügetett a versailles-i kastély felé a Charnyval vívott csata győztesként a királynénak tett szolgálat után.

Útközben akadtak rá. Közölték vele a királyné parancsát. Rohant a kastélyba.

Mária Antónia elébe futott, és megállt vele szemben.

- Lássuk, uram - mondta -, képes-e az igazat mondani?

- Én, asszonyom, csak hazudni nem tudok - mondta a férfi.

- Akkor hát mondja meg... mondja meg őszintén... látott-e engem valamilyen nyilvános helyen a múlt héten?

- Igen, asszonyom - felelte Philippe.

Szinte hallani lehetett, olyan hangosan dobogott a jelenlevők szíve.

- Hol látott? - kérdezte hátborzongató hangon a királyné.

Philippe hallgatott.

- Ó, sose kíméljen, uram; a sógorom itt azt mondja, hogy ő az Opera-bálon látott engem... Nos, maga hol látott?

- Én is az Opera-bálon láttam felségedet, akárcsak Artois gróf.

A királyné lerogyott a szófára, aztán mint a sebzett párduc, felpattant.

- Ez lehetetlen - mondta -, mivel nem voltam ott. Vigyázzon, Taverney úr, ne viselkedjen úgy, mint egy puritán; Amerikában megtehetette La Fayette-tel, de itt Versailles-ban mindnyájan franciák, jól neveltek és egyszerű gondolkodásúak vagyunk.

- Felséged kétségbe ejti a bátyámat - mondta dühből és méltatlankodástól sápadtan Andrée. - Ha ő azt mondja, hogy látott valamit vagy valakit, akkor csakugyan látta.

- Maga is - kiáltotta Mária Antónia -, maga is ellenem fordul? Más sem hiányzik, mint hogy maga is azt mondja: látott engem... Istenemre mondom, ha vannak barátaim, akik megvédenék, akkor vannak ellenségeim, akik a sírba visznek. Egy tanú nem tanú, uraim.

- Most jut eszembe - mondta Artois grófja -, hogy amikor megpillantottam magát, és rájöttem, hogy a kék dominó nem a király, azt hittem, Suffren úr unokaöccse... Hogy is hívják azt a derék tisztet, aki a zászlóval azt a hőstettet véghezvitte? A múltkor olyan szívélyesen fogadta őt, néném, hogy azt hittem, ő a tiszteletbeli lovag.

A királyné elpirult; Andrée halálsápadt lett. Egymásra néztek, és a látványtól végigfutott a hátukon a hideg.

Philippe hamuszürke arccal állt.

- Charny? - suttogta.

- Ez az, Charny! - folytatta Artois grófja. - Ugye, Taverney, maga szerint is hasonlított a kék dominó testtartása a Charnyéra?

- Nem figyeltem meg, nagyuram - mondta fuldokolva Philippe.

- Én persze rögvest észrevettem, hogy tévedtem - folytatta Artois grófja -, mivel Charny úr személyesen is felbukkant. Ott volt Richelieu úr mellett, magával szemben, néném, éppen abban a pillanatban, amikor leesett az álarca.

- És ő is látott? - kiáltotta óvatlanul a királyné.

- Ha nem vak - felelte a herceg.

A királyné megrázta a csengőt.

- Mit akar tenni? - kérdezte a herceg.

- Meg akarom kérdezni Charny urat, fenékig akarom üríteni a méregpoharat.

- Nem hiszem, hogy Charny úr Versailles-ban volna - mondta Philippe elfúló hangon.

- Miért?

- Úgy hallottam, azt hiszem, hogy... nem érzi jól magát.

- Ó, uram, a dolog igazán komolyra fordult, el kell hát jönnie. Én sem érzem jól magam, de akár mezítláb is elmennék a világ végére, hogy bebizonyítsam...

Andrée a teraszokra néző ablakhoz ment, s kinézett.

- Mi az? - kérdezte a királyné, és ő is odament.

- Semmi, semmi... azt mondták, Charny úr beteg, de itt jön ni.

- Itt jön? - kiáltotta Philippe, s az ablakhoz rohant.

- Igen, ő az!

A királyné magáról megfeledkezve, saját kezével tárta ki az ablakot. Lekialtott:

- Charny úr!

A fiatalember megrökönyödve felnézett, és futni kezdett a kastély felé.

37
Az alibi

Charny kissé sápadtan lépett be, de nem látszott rajta, hogy fájdalmai volnának.

Ahogy megpillantotta a magas rangú társaságot, felöltötte világfíra és katonára jellemző, hódolatteljes, merev álarcát.

- Vigyázzon, néném - súgta Artois grófja a királynénak -, minél többet kérdezősködik, annál többen értesülnek az ügyről.

- Akár az egész világot megkérdezem, de találok valakit, aki azt mondja, hogy maga tévedett.

Közben Charny észrevette Philippe-et, és udvariasan üdvözölte.

- Tönkreteszi az egészséget - súgta Philippe ellenfelének. - Sebesülten járkálni! Úgy látom, mindenáron meg akar halni.

- Nem hal bele az ember, ha a boulogne-i erdő bozótja megkarcolja - felelte Charny, és igencsak örült, hogy a kardvágásnál fájdalmasabb sértéssel válaszolhatott ellensége szavaira.

A királyné közeledése vetett véget a szópárbajnak.

- Ezek az urak azt mondják, hogy maga ott volt az Opera-bálon, Charny úr.

- Ott voltam, felség - válaszolta Charny, és meghajolt.

- Mondja el, mit látott!

- Azt kérdezi felséged, hogy mit láttam, vagy azt, hogy kit láttam?

- Igaza van... kit látott, és csak semmi tapintatoskodás, Charny úr, ne hallgasson el semmit, még szívességből se!

- Mindent el kell mondanom, asszonyom?

A királyné arcáról eltűnt a pír, viaszfehér lett, mint a délelőtti folyamán már vagy egy tucatszor.

- Először is, a rangsor alapján meg a bennem élő tisztelet törvénye alapján... - mondta Charny.

- Jó, jó. Látott engem?

- Láttam felségedet éppen abban a pillanatban, amikor úgy hozta a balszerencse, hogy leesett az álarca.

Mária Antónia idegesen gyűrögette a vállkendője csipkáját.

- Nézzen meg jól, uram! - mondta olyan hangon, amely elárulta, hogy alig tudja visszatartani a zokogást. - Biztos benne?

- Felséged arcvonásai bele vannak vésve minden alattvalója szívébe. Aki egyszer látta felségedet, örökké látja.

Philippe Andrée-ra nézett; Andrée farkasszemet nézett vele. Féltékenységük most szövetséggé egyesült a közös fájdalomban.

- Uram - szólott ismét a királyné, és odalépett Charny elé -, én nem voltam ott az Opera bálján.

- Ó, asszonyom - kiáltott fel a fiatalember, s majdnem a földig hajolt -, felségednek joga van oda menni, ahová csak óhajt! És ha a pokolba lépne be felséged, jelenlététől megtisztulna a pokol.

- Nem azt kértem, hogy mentséget találjon a viselkedésemre - mondta a királyné. - Arra kérem, higgye el, hogy nem voltam ott.

- Mindent elhiszek, amit felséged parancsol - válaszolta Charny, akit szíve mélyéig megrendített a királyné makacs kérése, ennek a büszke asszonynak megható alázata.

- Túl messzire megy, királyi néném - súgta Mária Antónia fülébe Artois grófja.

Ez a jelenet megdermesztette a jelenlévőket.

- Azt hiszik, ott voltam! Mind azt hiszik! - sikoltotta a haragtól szinte önkívületben a királyné, s elcsüggedve hullott az egyik karosszékbe; titokban, az ujj hegyével, a szeme sarkából kitörölt egy könnycseppet, melyet a sebzett büszkeség égetett oda. Aztán hirtelen felpattant.

- Kedves néném, bocsásson meg nekem! - mondta gyöngéden Artois grófja. - Hűséges barátai vagyunk, higgye el. Egyedül mi ismerjük ezt a titkot, amely különben indokolatlanul ejti ilyen nagy rémületbe. A titkunkat csak az életünkkel együtt téphetik ki a szívünkéből, úgy eltemetjük.

- A titkot! A titkot! - kiáltotta a királyné. - Ó, én nem akarok titkokat! Bizonyítékot akarok!

- Valaki jön, asszonyom - mondta Andrée.

- A király - mondta vontatottan Philippe.

- A király - mondta az előszobában az ajtónálló.

- A király! Annál jobb. Ó, a király az én egyetlen barátom, ő még akkor sem találna bűnösnek, ha úgy hinné, látott, amikor a bűnt elkövettem: isten hozta a királyt!

A király belépett. Tekintete élesen elütött a királynét körülvevő arcok zavarától, ziláltságától.

- De jókor jött, uram! - kiáltotta a királyné. - Ismét egy rágalom, ismét egy sérelem, amit ki kell védenünk, felség!

- Miről van szó? - kérdezte XVI. Lajos, és beljebb lépett.

- Pletyka, aljas szóbeszéd, uram, amely előbb-utóbb szárnyra kél. Segítsen rajtam, segítsen rajtam, felség, mert most nem az ellenségeim, hanem a barátaim vádolnak.

- A barátai?

- Ezek az urak; bocsásson meg, kedves fivérem! Artois grófja, Taverney úr és Charny úr azt állítja, s a szemembe is mondják, hogy láttak engem az Opera-bálon.

- Az Opera-bálon! - kiáltotta a király, és összevonta a szemöldökét.

- Ott, felség.

Baljós csend támadt.

La Motte-né jól látta a király komor nyugtalanságát. Látta a királyné halálos sápadtságát; egy szóval, egyetlen szóval eloszlathatta volna ezt a kínos gyötrelmet; egyetlen szóval romba dönthette volna a múlt minden vádját, s a királynét megmenthette volna a jövőnek.

Ámde a szíve nem ösztönözte e szó kimondására; érdekei az ellenkező irányba sodorták. Az mondta magában, hogy már késő; hogy a dézsával kapcsolatban már hazudott, és ha megmásítja a szavát, ha kiderül, hogy egyszer hazudott, ha a királyné rájön, hogy az első vád

alól nem tisztázta, holott megtehetette volna, ő, az új kegyelt az első akadálynál kiesik a versenyből, s csírájában kiirtja a jövőbeni pártfogás gyümölcseit... Hallgatott.

A király szorongva ismételte:

- Az Opera-bálon? Ki mondta ezt? Provence grófja is tudja?

- De nem igaz! - kiáltotta a királyné a kétségbeesett ártatlanság hangsúlyával. - Nem igaz! Artois grófja téved, Taverney úr is téved. Maga is téved, Charny. - Mindenki meghajolt. - Hívják ide a cselédeimet, mindenkit, kérdezzék meg őket! - kiáltotta a királyné. - Ugye, szombaton volt?

- Akkor, királyi néném.

- Lássuk csak, mit is csináltam szombaton? Mondják meg, mert most már csakugyan megőrülök. Ha ez így folytatódik, magam is elhiszem, hogy ott voltam azon a förtelmes Opera-bálon... Higgyék el, uraim, megmondanám, ha valóban ott lettem volna.

A király hirtelen a királyné felé nyújtotta a karját, s derűs arccal odalépett hozzá.

- Azt mondták, szombaton?

- Igen, felség.

- Nos - folytatta egyre nyugodtabban, egyre vígabban - nem is kell mást megkérdeznünk, asszonyom, csak a szobalányát. Talán emlékezni fog rá, hány órákor mentem be magához aznap; én úgy emlékszem, tizenegy óra felé.

- Ó! - kiáltott fel örömmámorban a királyné. - Hát persze!

A király karjába vetette magát; aztán hirtelen elpirult, és zavarba jött, ahogy magán érezte a többiek pillantását; a király mellére rejtette hát az arcát, aki gyengéden megcsókolta asszonya gyönyörű haját.

- Ideje, hogy pápaszemet vegyek - mondta Artois grófja a meglepetéstől és örömtől kábultan.

Philippe halászápadtan támaszkodott a falnak. Charny hidegen, közömbösen ácsorgott, de az imént törölte le izzadságban úszó homlokát.

- Hát ezért lehetetlen - mondta a király, kihasználva az imént keltett hatást -, ezért lehetetlen, uraim, hogy a királyné azon az éjszakán az Opera bálján lett légyen. Higgyék, ha akarják; én biztos vagyok benne, hogy a királynénak elég, ha én hiszek neki.

- Provence grófja pedig gondoljon, amit akar - tette hozzá Artois grófja -, de én fogadni merek, hogy az ő felesége nem tudna ilyen alibit bizonyítani, ha egyszer netán azzal vádolnák, hogy házon kívül töltötte az éjszakát.

- Ejnye, kedves rokon!

- Felség, hadd csókoljam meg a kezét!

- Én is megyek - mondta a király, miután egy utolsó csókot adott a királynénak.

Philippe nem mozdult.

- Taverney úr - szólt szigorúan a királyné -, maga nem kíséri el Artois grófját?

Philippe kiegyenesedett. A vér a halántékában, a szemében dobolt. Ájulás kerülgette. Minden erejét összeszedve meghajolt, Andrée-ra nézett, iszonyú pillantást vetett Charnyra; uralkodott magán, hogy eszelős bánata ne lássék rajta.

Kiment.

A királyné azt akarta, hogy Andrée és Charny vele maradjon.

Andrée érezte, hogy Philippe az életét adta volna, hogy megakadályozza, hogy a királyné kettesben maradjon Charnyval, mégsem sietett a bátyja után, hogy megpróbálja megvigasztalni, mert akkor csak Charny és La Motte-né maradt volna a királynéval, márpedig Jeanne szerény, egyszersmind bizalmas arckifejezése arra vallott, hogy ő semmiben sem zavarná a bizalmas társalgást.

Mit is érzett voltaképpen Andrée?

Szerelmet? Ó, a szerelem - mondta talán magában - nem csírázik ki, nem növekszik ilyen gyorsan a hideg udvari érzelmek levegőjében. A szerelem, ez a ritka növény, a nagylelkű, tiszta, érintetlen szívekben virágzik szívesen. Nem mélyeszi gyökereit egy emlékekkel terhelt szívbe, az évek óta hulló könnyektől jéggé dermedt talajba. Nem, Taverney kisasszony nem szerelmet érzett Charny iránt. Vadul elutasította ezt a gondolatot, mert egykor megesküdt, hogy soha semmit nem szeret többé ezen a világon.

Akkor hát miért szenvedett annyira, ha Charny néhány tisztelettel és hódolattal teljes szót szolt a királynéhez? Bizony, a féltékenység gyötörte.

Igen, féltékenység volt, de nem a szerelemre, amit egy férfi egy másik nő iránt érezhet, hanem arra a nőre, aki a szerelem ihletője, aki ezt a szerelmet elfogadhatja, engedélyezheti.

Mélabúsan nézte maga körül az új udvar szép szerelmeseit. Ezek a vakmerő, heves vérű férfiak nem értették meg őt, s otthagyták, miután tiszteletüket tették nála, az egyik azért, mert a lány fagyos viselkedése nem bölcséleti alapokon nyugodott, a másik, mert ez a fagyos viselkedés különös ellentétben állt azzal a régebbi könnyűvérű életmóddal, amelybe Andrée is beleszületett.

Meg aztán a férfiak - akár mert csak a gyönyört hajhásszák, akár mert szerelemről álmodoznak - gyanúsak találják egy huszonöt esztendő, a királyné kegyeit élvező szép, gazdag nő fagyos viselkedését, aki egyedül, jéggé dermedten, némán, sápadtan rója azt az utat, ahol csakis az öröm, a földöntúli boldogság zsvaját hallani.

Nem valami vonzó állapot két lábon járó talánynak lenni, s ezt Andrée-nak bőven volt alkalma tapasztalni: látta, amint a szemek lassan-lassan elfordulnak a szépségétől, a lelkek bizalmatlanokká válnak, vagy megtagadják az ő lelkét. Még többet is látott: a régieknél megszokássá vált ez az elfordulás, az újak ösztönösen tették; körülbelül annyira volt szokásban, hogy az ember megszólítsa Taverney kisasszonyt, és elbeszélgessen vele, mint az, hogy megszólítsa a megfeketedett, hideg víz nyaldosta Diana-szobrot Versaillesban; aki Taverney kisasszonynak odaköszönt (de más nők előtt bókolt, más nőkre mosolygott), az teljesítette a kötelességét.

Ezek az apróságok természetesen nem kerülték el a fiatal nő éber figyelmét. Az ő szíve bánatot bőven ismert, örömet egyet sem; érezte, mint vonulnak el az esztendők sápadt unalom és sötét emlékek kíséretében; többször szölongatta magában azt, aki büntet, mint azt, aki megbocsát, s gyötrelmes álmatlan éjszakáin, amikor lelki szemei előtt megjelentek a boldog versailles-i szerelmesekre váró gyönyörök, halálos keserőséggel szakadt fel benne a sóhajtás:

- És én, Uram? Velem mi lesz?

Amikor rábukkant Charnyra, azon az estén, a nagy hidegben, amikor látta, mint állapotodik meg rajta kíváncsian a fiatalember pillantása, és lassan-lassan mint burkolja be őt rokonszenve delejes levegőjével, mintha nem érezte volna benne azt a különös tartózkodást, amely minden

hódolóját jellemezte. Ennek a férfinak a szemében ő nő volt. Felébresztette benne a fiatalságot, és elvarázsolta a halált; tekintetétől elpirult Diana márványarca.

Taverney kisasszony azonnal szívvel-lélekkel vonzódott ehhez az újjáteremtő férfihoz, akinek hála, ismét úgy érezte, visszatér belé az élet. Boldog volt, ha elnézhette ezt a fiatalembert, akinek ő nem jelentett talányt. És boldogtalan volt, ha arra gondolt, hogy egy másik nő megnyirbálhatja égszínkék képzelgéseit szárnyát, elrabolhatja álmát, mely éppen csak kiröppent az aranykapun.

Hát ezért nem követte Andrée Philippe-et, amikor az kiment a királyné szobájából, bár szenvedett a bátyját ért sértés miatt, bár bálványozva szerette, istenként tisztelte őt, szinte szerelmes volt belé.

Most, miután a bátyját elküldték, esze ágában sem volt részt venni a beszélgetésben.

A kandalló mellé ült, majdnem háttal a királynénak és La Mottenénak, aki az ablakmélyedésbe támaszkodott, ott keresett menedéket álszerénységének és kedvező kilátóhelyet valódi kíváncsiságának.

A királyné néhány percre csendben ült; nem tudta, hogyan kezdjen új beszélgetést ez után az iménti, rendkívül kényes magyarázkodás után.

Charny mintha rosszul érezte volna magát; a királynénak mindenesetre tetszett a viselkedése.

Mária Antónia végül mégis megtörte a csendet.

- Ez azt bizonyítja - mondta hirtelen, s nemcsak a saját gondolatára, hanem a többiekére is válaszolt -, hogy bővelkedünk ellenségekben. Ki hinné, hogy a francia udvarban ilyen alávaló dolgok történnek, uram? Ki hinné?

Charny nem felelt.

- Micsoda boldogság lehet ott élni isten szabad ege alatt, a nyílt tengeren, a maguk hajóin! - folytatta a királyné. - Nekünk, városlakóknak, a hullámok tajtékzó dühéről, vad erejéről beszélnek. Ó, uram, uram, csak nézzen végig magán! Az óceán hullámai, a legbőszebb hullámok talán nem köpték magára tajtékjukat? A hullámok támadásai nem lökték föl néha, talán gyakran is, a hajóhídon? Nos, nézzen végig magán, egészséges, fiatal, köztisztelő álló ember.

- Asszonyom!

- Talán az angolok - folytatta a királyné, s fokozatosan belelovalta magát a beszédbe - nem szórták magára láng- és kartácscharagjukat, pedig ezek a haragok életveszélyesek, ugye? De mit számít az magának? Ép, erős fiatalember; legyőzte az ellenség haragját, a király gratulált magának, megsimogatta, a nép megtanulta és szereti a nevét.

- Igen, asszonyom, és...? - suttogta Charny, aki szorongva figyelte, mint feszíti meg egyre inkább Mária Antónia idegeit a lázas izgalom.

- Hogy hová akarok kilyukadni? - kérdezte a királyné. - Hát ide: áldott legyen az az ellenség, aki tüzet, vasat, tajtékzó habot zúdít ránk; áldott legyen az az ellenség, aki csak halállal fenyeget!

- Úristen, asszonyom! - mondta Charny. - Felségednek nincs ellensége; mint ahogy a sasnak nem ellensége a kígyó... Azok, akik a földön csúsznak-másznak, nem zavarhatják azokat, akik a fellegekben szárnyalnak.

- Uram - sietett a válasszal a királyné -, tudom, hogy maga egyetlen karcolás nélkül jött haza a csatából; egyetlen karcolás nélkül került ki a viharból; győztesként, körülrajongva tért meg; míg azok, akiknek a jó hírért az ellenség a rágalom mérges nyálával mocskolja be, nem kockáztatják ugyan az életüket, de minden vihar után tíz évet öregszenek; megszokják, hogy lesunyt fejjel járjanak, attól való félelmükben, hogy - amint ma velem történt - barátok és ellenségek kettős támadásával találják szembe magukat. Meg aztán, uram, ha tudná, milyen kegyetlen dolog, ha gyűlölik az embert!

Andrée aggódva leste, mit válaszol a fiatalember; reszketett, nehogy szeretetteljes vigasszal feleljen, hiszen a királyné mintha ezt sürgette volna.

Charny azonban megtörölte a homlokát, és sápadtan nekitámaszkodott az egyik karosszék háttámlájának.

A királyné ránézett.

- Nincs itt nagyon meleg? - kérdezte.

La Motte-né aprócska kezével ablakot nyitott: úgy fordította el az ablakkilincset, mintha erős férfikéz tette volna. Charny mámorosan itta a friss levegőt.

- Látszik, hogy a tengeri szélhez szokott, nyilván légszomja van a versailles-i fülledt szalonokban.

- Nem erről van szó, asszonyom - felelte Charny -, hanem két órákor szolgálatba kell lépnem, és hacsak felséged nem parancsolja, hogy itt maradjak...

- Dehogy parancsolom, uram - mondta a királyné. - Mi tudjuk, mi a szolgálat, ugye, Andrée?

Majd ismét Charnyhoz fordult, és sértődött árnyalattal a hangjában mondta:

- Távozzat, uram.

Charny nagy sietve meghajolt, és eltűnt a kárpit mögött.

Néhány másodperc múlva az előszobából mintha nyöszörgést hallottak volna, majd szapora lépteiket.

A királyné az ajtó mellett állt, talán véletlenül, talán mert Charny után akart nézni, akinek hirtelen távozását különösnek találta.

Most felemelte a kárpitot, halkan felsikoltott, és már rohant volna kifelé, de Andrée, aki egy pillanatra sem tévesztette szem elől, ott termett a királyné és az ajtó között.

- Ó, asszonyom! - mondta.

A királyné Andrée-ra meredt, de ő szilárdan állta a tekintetét.

La Motte-né a nyakát nyújtogatta.

A királyné és Andrée között kis rés volt, ezen a résen át megpillantotta az ájultan fekvő Charnyt, akinek szolgák és testőrök igyekeztek elsősegélyt nyújtani.

A királyné észrevette La Motte-né mozdulatát, s becsapta az ajtót, de későn: La Motte-né látta, amit látni akart.

Mária Antónia összevont szemöldökkel, elgondolkodva tért vissza a karosszékéhez; a viharos megrázkódtatások után fellépő borús, szorongó lelkiállapot lett úrrá rajta. Mintha azt sem tudná, élnek-e, halnak-e körülötte.

Andrée állva maradt, a falnak támaszkodott, s ugyanolyan szórakozottnak látszott, mint a királyné.

Csend támadt.

- Ez aztán furcsa - mondta hirtelen jó hangosan a királyné, s szavától két meglepett társnője összerezszent -, mintha Charny úr még most is kételkednék...

- Miben, asszonyom? - kérdezte Andrée.

- Hát abban, hogy a bál éjszakáján itt voltam a kastélyban.

- Ó, asszonyom...

- Ugye így van, grófné, ugye, igazam van? - kérdezte a királyné. - Charny úr még most is kételkedik.

- A király szava ellenére? Ó, az lehetetlen, asszonyom - mondta Andrée.

- Azt is gondolhatja, hogy a király hiúságból sietett a segítségemre. Ó, nem hisz nekem! Nem, nem hisz, ezt látni lehet rajta.

Andrée az ajkát harapdálta.

- A bátyám nem olyan hitetlenkedő, mint Charny - mondta. - Ő teljesen meg van győződve felséged igazáról.

- Sajnálám - folytatta a királyné, aki meg sem hallotta Andrée válaszát -, mert akkor nyilván nem olyan tiszta szívű, egyenes lelkű fiatalember, mint gondoltam.

Aztán dühösen összecsapta a kezét:

- De végső soron miért is hinne nekem, ha egyszer látott? - kiáltotta. - Artois grófja is látott; Philippe is látott, legalábbis azt mondja; mindenki látott, és csak a király szavára hitték el, ha ugyan elhitték, hogy nem voltam ott. Ó, valami van e mögött az ügy mögött, valami, amit ki kell derítenem, ha már senkinek sem jut eszébe megtenni. Ugye, Andrée, ki kell kutatnom és fel kell fedeznem ezeknek a dolgoknak a valódi okát?

- Felségednek igaza van - mondotta Andrée -, és bizonyára La Motte-né asszony is úgy gondolja, hogy felségednek addig kell keresnie, amíg ki nem deríti az okot. Ugyebár, asszonyom?

La Motte-nét váratlanul érte a kérdés, összerezszent, de nem felelt.

- Mert végül is - folytatta a királyné - azt mondják, láttak engem Mesmernél.

- Felséged volt is Mesmernél - szólt közbe gyorsan La Motte-né mosolyogva.

- Hogyne - válaszolta a királyné -, csak hogy nem csináltam semmi olyat, amiről a gúnyirat beszél. Meg az Operában is láttak, ott viszont egyáltalán nem voltam.

Elgondolkodott, majd hirtelen felcsattanó hangon kiáltotta:

- Ó, rájöttem az igazságra!

- Az igazságra? - hebegte a grófné.

- Hála istennek! - mondta Andrée.

- Kérem Crosne urat - mondta örvendezve a királyné a belépő Miserynének.

38
Crosne rendőrfőnök

A rendkívül jó modorú Crosne a király és a királyné között történt kimagyarázkodás óta nagy zavarban volt.

Nem mindennapi nehézség elé állítja az embert, ha ismeri egy asszony minden titkát - főleg ha az az asszony a királyné -, s ha ráadásul az a hivatása, hogy védje az uralkodó pár érdekeit és jó hírét.

Crosne sejtette, hogy a női harag és a királynéi méltatlankodás összes súlya rázúdul majd; ennek ellenére eltökélte, hogy teljesíti kötelességét, s remélte, hogy közismerten csiszolt modora pajzsként fogja védelmezni az első szúrások ellen.

Nyugodtan, mosolyogva lépett be.

A királyné viszont nem mosolygott.

- Most rajtunk a sor, Crosne úr, hogy kimagyarázkodjunk - mondta.

- Rendelkezzék velem, felség!

- Maga nyilván ismeri az okát a vesszőfutásomnak, rendőrfőnök uram.

Crosne tanácstalanul nézett körül.

- Ne zavartassa magát - folytatta a királyné -, nagyon jól ismeri ezt a két hölgyet. Hiszen kegyelmed mindenkit ismer.

Crosne meghajolt.

- Ismerem a személyeket, ismerem a következményeket, de nem ismerem azokat az okokat, amelyek felől felséged érdeklődni méltóztat.

- Így hát nekem jut az a hálátlan feladat, hogy tájékoztassam magát - mondta a királyné, akit bosszantott a rendőrfőnök nyugalma. - Természetesen suttogva vagy suttymóban is elmondhatnám a titkomat, ahogyan általában a titkokat el szokták mondani, de én mindent igyekszem nyílt színen, hangosan elmondani. Nos, a kellemetlenségeim okát abban látom, hogy van valaki, aki hasonlít rám, és aki mindenütt mutogatja magát, és méltatlanul viselkedik, és akit maga meg a nyomozói összetévesztenek velem.

- Egy hasonmás! - kiáltott fel Crosne, s mivel túlságosan elfoglalta, hogy kivédje a királyné támadását, nem vette észre Jeanne pillanatnyi zavarát.

- Talán lehetetlennek tartja ezt a feltételezést, rendőrfőnök úr? Talán szívesebben hinné, hogy tévedek, vagy éppen megtévesztem magát meg a rendőreit?

- Dehogysis, asszonyom. Csakhogy bármennyire hasonlítson is valaki felségedhez, olyan lényeges a különbség, hogy nincs tapasztalt ember, akit megtéveszthetne.

- Mégis van, mivel megtörtént.

- Én is tudnék rá példát, felség - mondta Andrée.

- Nocsak!...

- Amikor Taverney-Maison-Rouge-ban laktunk apámmal, volt egy szolgálólányunk, aki különös véletlen folytán...

- Hasonlított rám!

- Ó, felség, megtévesztő volt a hasonlóság.

- És mi lett azzal a lánnyal?

- Akkoriban még nem tudtuk, felséged mennyire nagylelkű, emelkedett, fennkölt lélek. Apám attól tartott, hogy ez a hasonlóság nem fog tetszeni a királynénak, s amikor Trianonba jöttünk, a lányt elrejtettük az udvar szeme elől.

- Na, Crosne úr? Kezdi érdekelni a dolog?...

- Nagyon is, asszonyom.

- Folytassa, kedves Andrée!

- Mivel ez a lány nyughatatlan, nagyravágyó lélek volt, unalmasnak találta a szobafogságot; nyilván megismerkedett valami rosszféle alakkal, mert egy este, amikor lefekvéshez készülődtem volna, csodálkozva vettem észre, hogy nincs ott. Mindenütt kerestük, de hiába. Elűnt.

- Gondolom, ez az én alteregóm el is csent valamit magától?

- Nem, asszonyom, nem volt nekem semmim se.

Jeanne érthető figyelemmel követte ezt a beszélgetést.

- Szóval, mindezt nem tudta, Crosne? - kérdezte a királyné.

- Nem, asszonyom.

- Van egy nő, aki megdöbbenően hasonlít rám, és kegyelmed erről mit sem tud! Ilyen fontos esemény történik a királyságunkban, komoly zavarokat okoz, s nem maga az első, akinek ez az esemény a tudomására jut! Vallja be, uram, igencsak rosszul működik ez a maga rendőrsége!

- Biztosíthatom, asszonyom, hogy nem így van - válaszolta a rendőrfőnök. - Lehet, hogy a közönséges ember valóságos istenségnek látja a rendőrfőnököt, de felséged, aki jóval fölöttem áll, nagyon jól tudja, hogy a király tisztviselői is csak emberek. Én nem parancsolok az eseményeknek; vannak olyan különös események, hogy az emberi értelem alig-alig fogja fel őket.

- Ha egy embernek minden lehetséges hatalom megadatott, uram, hogy felebarátainak még a gondolataiba is belelásson; ha a nyomozóival kémeket bérel, ha a kémeivel még azt is kilesheti, milyen mozdulatokat teszek a tükröm előtt, szóval ha ez az ember nem tartja a kezében az eseményeket...

- Asszonyom, amikor felséged házon kívül töltötte az éjszakát, tudtam róla. Jól működött a rendőrségem? Jól, ugyebár. Aznap felséged ehhez a hölgyhöz látogatott el a Saint-Claude utcába, a Marais negyedbe. Amikor Lamballe hercegnővel belépett Mesmer házának ajtaján, a rendőrségem jól működött, mivel a detektívjeim látták felségedet. Amikor felséged az Operába ment...

A királyné felkapta a fejét.

- Engedje meg, hogy elmondjam, asszonyom! Ha egy hölgy sógora összetévesztheti a sógornője vonásait valaki máséval, hogyne téveszthetné össze egy nyomozó, aki mindössze három frankot keres naponta. A nyomozó azt mondta, hogy úgy hiszi, felségedet látta. Talán azt gondolja, asszonyom, hogy a nyomozóim a Reteau-ügyet sem kísérték elég figyelemmel, Reteau-ét, a hírlapíróét, akinek Charny úr olyan alaposan ellátta a baját?

- Charny úr! - kiáltott fel egyszerre Andrée és a királyné.

- Friss esemény, asszonyom, a botütések nyoma még meleg a hírlapíró hátán. Ilyen kalandokkal aratta babérait elődöm, Sartines úr, amikor szellemesen előadta őket a megboldogult királynak vagy a kegyencnőjének.

- Charny úr leereszkedett ahhoz a nyomorult páriához?

- A rendőrségetől értesültem róla, amelyet annyira gyaláznak, asszonyom; azt pedig felséged is elismeri, remélem, hogy valami kis esze mégiscsak van ennek a rendőrségnek, ha ki tudta deríteni a botozást követő párbajt...

- Charny párbajozott! Charny megverekedett valakivel! - sikoltotta a királyné.

- A hírlapíróval? - kérdezte hevesen Andrée.

- Ó, nem, hölgyem; az alaposan helybenhagyott firkász nemigen szúrhatta volna meg úgy a kardjával Charny urat, hogy itt az előszobában elájuljon.

- Megsebesült! Megsebesült! - kiáltotta a királyné. - Megsebesült! De mikor? Hogyan? Téved, Crosne!

- Ó, asszonyom, felséged épp elég gyakran leplezi le a tévedéseimet; most az egyszer engedje meg, hogy azt mondjam: nem tévedek.

- De hiszen az imént még itt volt.

- Tudom.

- Ó, én láttam, hogy szenved - mondta Andrée olyan hangsúllyal, hogy a királyné megérezte az ellenséges indulatot, s hevesen odafordult.

- Mit mond? - kérdezte, s pillantásával majdnem átdöfte Andrée-t. - Észrevette, hogy Charny úr szenved, és nem szólt?

Andrée nem válaszolt. Jeanne a királyné kedvenc barátnője segítségére akart sietni, mert szüksége volt a barátságára.

- Nekem is feltűnt - mondta -, hogy Charny úr alig áll a lábán, miközben felséged abban a kitüntetésben részesítette, hogy beszélgetett vele.

- Igen, alig állt a lábán - mondta a büszke Andrée, de egyetlen pillantásra sem méltatta a grófnét.

Közben Crosne, aki azért volt itt, hogy kifaggassák, kedvére megfigyelhette a hölgyeket, akikben - Jeanne kivételével - fel sem merült, hogy egy rendőrfőnök tanulmányozásának tárgyai.

Ismét a királyné szólalt meg:

- Kivel és miért párbajozott Charny úr?

- Egy nemesúrral, aki... De hát ez most már közömbös, asszonyom... Immár teljes az egyetértés az ellenfelek között, hiszen az imént itt társalkodtak felséged színe előtt.

- Előttem? Itt?

- Itt, bizony... Alig húsz perce távozott a győztes...

- Taverney! - kiáltotta a királyné, s a szeme dühödt villámokat szórt.

- A bátyám! - suttogta Andrée.

- Azt hiszem, Charny úr Philippe de Taverney úrral párbajozott - mondta Crosne.

A királyné összecsapta a kezét: ez a viharos harag jele volt nála.

- Ez megengedhetetlen... megengedhetetlen... - hajtogatta - Nahát!... Áthozná Versailles-ba az amerikai szokásokat... Ó, nem, ezt nem tűröm.

Andrée is, Crosne is lehajtotta a fejét.

- Így hát az én udvaromat tizenhatodik századi lovagi tornák színterévé alakítják, pusztán azért, mert valaki La Fayette-tel meg Washingtonnal kóborolt odaát (a királyné ez utóbbi nevet erőszakoltan franciás kiejtéssel mondta); nem és nem! Andrée, maga biztosan tudta, hogy a bátyja párbajozott.

- Most tudtam meg, asszonyom - felelte Andrée.

- Miért párbajozott?

- Ezt talán Charny úrtól kellett volna megkérdeznünk, végtére is ő párbajozott a bátyámmal - mondta Andrée sápadtan, villogó szemmel.

- Nem azt kérdeztem, hogy Charny mit csinált - torkolta le a királyné -, hanem azt, hogy mit csinált Taverney.

- Ha a bátyám párbajozott - felelte a lány, s minden egyes szavát külön hangsúlyozta -, azt nyilván felséged szolgálatában tette.

- Ez azt jelenti, kisasszony, hogy Charny úr nem az én szolgálatomban párbajozott?

- Engedje meg felséged, hogy felhívjam a figyelmét, hogy én csak a bátyámról beszélek.

Mária Antónia alig tudta türtőztetni magát.

Felállt, körbejárt a szobában, úgy tett, mintha megnézné magát a tükörben, az egyik lakkozott könyvespolcra leemelt egy könyvet, belepillantott, visszatette.

- Köszönöm, Crosne úr - mondta a rendőrfőnöknek -, meggyőződtem. Kicsit megzavart ez a mindenféle jelentés meg gyanúsítás. Igen, a rendőrség remekül működik, uram; de nagyon kérem, gondolkodjék el azon a hasonlóságon, amelyről az imént beszéltem! Viszontlátásra.

Kecsésen kezét nyújtott, s a rendőrfőnök kétszer olyan boldogan és tízszer olyan tájékozottan távozott, mint ahogy jött.

Andrée érezte, hogy a „vizontlátásra” neki is szólt: hosszan, ünnepélyesen bókolt.

A királyné oda sem figyelt, úgy mondta neki is, hogy viszontlátásra; nem látszott rajta, hogy haragudna.

Jeanne úgy hajolt meg, mintha szentséges oltár előtt tenné; ő is távozni készült.

Miseryné lépett be.

- Felségednél mostanra volt bejelentve Boehmer és Bossange úr - szólt.

- Ó, csakugyan, kedves Miseryné, hát persze. Jöjjenek be! Maga még maradjon, La Motte-né, szeretném, ha a király egészen kibékülne magával.

Miközben a királyné ezeket a szavakat kiejtette, a tükörből leste Andrée arcát, aki lassan lépegetett a tágas terem ajtaja felé.

Talán féltékennyé akarta tenni vele, hogy az újonnan érkezettre szórta kegyeit.

Andrée eltűnt a kárpit szárnyai mögött; a szeme sem rebbent, a pillája sem rezdült.

- Acélból vannak! Acélból vannak! - sóhajtott a királyné. - Ó, ezek a Taverneyk acélból vannak, de aranyból is... Ni csak, ékszerész uraim, jó napot. Mi újság, mi újság? Tudják, hogy nincs pénzem...

39
A kísértő

La Motte-né visszatért előző helyére; szerénységét hangsúlyozandó, eléggé távol állt meg, onnét figyelt, hiszen megengedték neki, hogy maradjon, és hallgassa, amit mondanak.

Díszes ünneplőben belépett Boehmer és Bossange: az uralkodó hitvese fogadja őket, hát díszes ünneplő dukál.

- Ékszerész csak akkor jön hozzám - szólalt meg hirtelen a királyné -, ha ékszerről akar beszélni. Most rosszkor jöttek, uraim.

Boehmer, a társulás szóvivője válaszolt:

- Nem azért jöttünk, hogy megvételre kínáljuk az árunkat felségednek: igazán nem szeretnénk tapintatlanok lenni.

- Ó! - mondta a királyné, aki már meg is bánta, hogy olyan elutasító volt -, ha megnézzük az ékszereket, az még nem jelenti azt, hogy meg is vesszük!

- Így van, asszonyom - folytatta Boehmer, és igyekezett megtalálni szónoklatának elejtett fonalát -, de mi most azért jöttünk, hogy egy kötelességünket teljesítsük.

- Kötelességüket teljesítsék... - mondta csodálkozva a királyné.

- Ismét arról a szép gyémánt nyakékről van szó, amelyet felséged nem méltóztatott megtartani magának.

- Á, persze, a nyakék... Hát megint előbukkant! - kiáltotta nevetve Mária Antónia.

Boehmer komoly maradt.

- El kell ismernem, hogy szép darab volt, Boehmer úr - folytatta a királyné.

- Olyan szép - mondta szemlesütve Boehmer -, hogy egyedül felséged lett volna méltó rá, hogy viselje.

- Csak az vigasztal - mondta Mária Antónia, és röpké sóhaj lebbent az ajkáról (amit La Motte-né rögtön észrevett) -, csak az vigasztal, hogy... mennyibe is került? Másfél millióba, ugye, Boehmer úr?

- Annyiba, felség.

- És hogy ezekben a mai szeretetre méltó szép időkben - folytatta a királyné -, amikor a népek szíve kihűlt, mint Isten meleg napja, nincs olyan uralkodó, aki megengedhetne magának egy másfél millió frankos gyémánt nyakéket.

- Másfél millió frank! - ismételte hűséges visszhang gyanánt La Motte-né.

- Úgyhogy, uraim, amit én nem tudtam megvenni, amit nekem nem volt szabad megvennem, senkié sem lesz... Mondhatják erre, hogy az egyes darabok is értékesíthetők. Igaz, de én senkitől sem irigyelnék két-három gyémántot; hatvanat már igen.

A királyné szinte elégedetten dörzsölte össze a kezét: örült, hogy egy kicsit packázhat Boehmer és Bossange urakkal.

- Téved felséged - mondta Boehmer -, lévén hogy pontosan ilyen természetű a kötelesség, amely felséged színe elé szólított minket: a nyakéket eladtuk.

- Eladták! - kiáltott fel a királyné, és megpördült.

- Eladták! - visszhangozta La Motte-né.

- Kinek? - kérdezte a királyné.

- Ó, asszonyom, az államtitok.

- Államtitok! Ó, ez igazán nagyszerű! - kiáltott fel vidáman Mária Antónia. - Mi aztán igazán tudjuk, mit jelent ez a szó. Vigyázzon, Boehmer, ha nem mondja meg jószántából, ellopatom a titkát Crosne úr egyik nyomozójával.

És szívből kacagott leplezetlenül kinyilvánítva, mi a véleménye arról az állítólagos titokról, amely Boehmert és Bossange-ot megakadályozza benne, hogy megmondja, ki veszi meg a nyakéket.

- Felségeddel nem viselkedhetünk úgy, mint a többi ügyfelünkkel - mondta ünnepélyesen Boehmer. - Azért jöttünk, hogy megmondjuk felségednek, hogy a nyakéket eladtuk, és hogy a vevő nevét el kell hallgatnunk, mivel az adásvétel titokban történt, egy rangrejtve érkezett követ közvetítésével.

A követ szó hallatán a királyné még jobban kacagni kezdett. La Motte-néhez fordult.

- Boehmerben az a csodálatos - mondta -, hogy képes el is hinni, amit mond. Na, Boehmer, csak az országot árulja el, ahonnét az a követ jött... Igazán csekélység, amit kérek... Csak a neve kezdőbetűjét... Csak azt mondja meg!

És egyre rázta a nevetés.

- Portugália követéről van szó - mondta suttogva Boehmer, hogy legalább La Motte-né elől mentse a titkot.

A királyné abbahagyta a nevetést, ahogy meghallotta az egyértelmű, tiszta választ.

- Portugál követ! - mondta. - Hiszen itt nincs is portugál követ, Boehmer.

- Külön ezért jött, asszonyom.

- Magukhoz? Inkognitóban?

- Igen, asszonyom.

- De kicsoda?

- Souza úr.

A királyné nem válaszolt. Egy pillanatig a fejét ingatta, aztán, mint aki döntött, megszólalt:

- Akkor hát sok szerencsét őfelségének, Portugália királynőjének a gyémántokhoz; igazán szépek. Ne is beszéljünk többet a nyakékról!

- Ellenkezőleg, asszonyom, engedje meg felséged, hogy beszéljek róla... Beszéljünk róla - tette hozzá Boehmer, ahogy a társára nézett.

Bossange meghajolt.

- Láta már azokat a gyémántokat, grófné? - kérdezte a királyné, hogy Jeanne se maradjon ki a társalgásból.

- Nem, asszonyom.

- Gyönyörű gyémántok!... Kár, hogy az urak nem hozták magukkal.

- Itt vannak - igyekezett buzgón Bossange, s a hóna alatt tartott kalapjából elővette az ékszer tartalmazó lapos dobozkát.

- Nézze csak meg, grófné, magát is érdekelni fogja, mint minden nőt - mondta a királyné, s egy kissé eltávolodott a sèvres-i intarziás asztalkától, amelyre Boehmer mesterien eligazgatta a nyakéket, úgy, hogy a kövekre hulló fény a lehető legtöbb csiszolt lapról szikrázzon vissza.

Jeanne felsikoltott ámulatában. El sem lehetett volna szebbet képzelni; olyan volt, mint valami tűznyelv: hol zöld és vörös, hol fehér, mint maga a fény.

- Csodálatos, csodálatos! - kiáltotta Jeanne, s a szeme káprázott a látványtól.

- Másfél millió frank csak úgy, egy marékban - mondta a királyné olyan bölcs hidegvérrel, ahogyan hasonló körülmények között Rousseau viselkedett volna.

Jeanne azonban mást látott e megvető szavak mögött, mert még nem vesztette el a reményt, hogy meggyőzze a királynét.

Hosszas vizsgálódás után megszólalt:

- Az ékszerész úrnak igaza volt. Egyetlen királyné van a világon, aki méltó rá, hogy viselje ezt a nyakéket: felséged.

- Csakhogy felségem nem fogja viselni - felelte Mária Antónia.

- Mielőtt kivinnék Franciaországból ezt az ékszer, őszinte sajnálkozásunkat kell kifejeznünk felséged lába elé borulva. Most már egész Európa ismeri a nyakéket, és versengenek érte. A mi nemzeti büszkeségünk csak akkor engedheti meg, hogy ez vagy az az uralkodónő felékesítse magát vele, ha Franciaország királynéja még egyszer, véglegesen, visszavonhatatlanul elutasítja a vételt.

- Már elutasítottam - felelte a királyné. - Nyilvánosan. Túl sok dicshimnusz hallottam magamról emiatt, semhogy visszavonnám a szavam.

- Ó, asszonyom - mondta Boehmer -, ha a nép nemes cselekedetnek tartotta, hogy felséged egy hajót részesített előnyben s nem a nyakláncot, a nemesség - és a nemesség is francia - nem lepődne meg, ha Franciaország királynéja, miután vásárolt egy hajót, vásárolna egy nyakéket is.

- Ne beszéljünk többé róla! - mondta Mária Antónia, s még egy utolsó pillantást vetett az ékszerre.

Jeanne sóhajtott, hogy a királyné is könnyebben sóhajtson.

- Miért ez a nagy sóhaj, grófné? Ha a helyemben volna, ugyanígy cselekedne.

- Nem tudom - suttogta Jeanne.

- Jól megnézte? - kérdezte sietve a királyné.

- Életem végéig elnézném, asszonyom.

- Hagyják, uraim, hadd csodálja ez a kis kíváncsi. Ettől a gyémántok nem veszítenek az értékükből; sajnos, változatlanul másfél millió frankba kerülnek.

A grófné úgy vélte, a „sajnos” szó kiváló alkalom a közbelépésre.

A királyné sajnálja, tehát szerette volna a nyakéket. Szerette volna, tehát még most is szeretné, mivel a vágyát nem elégítették ki.

- Másfél millió frank - mondta Jeanne -, de ha a felséged nyakán lenne, belepusztulna az irigységbe a föld összes asszonya.

Felkapta a dobozról a királyi nyakéket, s ügyesen, mint egy bűvész, hirtelen rákapcsolta Mária Antónia selymes nyakára. A királynét egy szempillantás alatt villódzó színek káprázatos fényözöne árasztotta el.

- Ó, felséged így valóban tüneményesen szép - mondta Jeanne.

Mária Antónia odasietett egy tükörhöz: elbűvölve hőkölt hátra.

Ez a finom vonalú, kecses nyak, ez a szépséges hattyúnyak, melyet a sors arra szánt, hogy egykor vas messe el, most bájosan emelkedett ki aranyos, göndör fűrtjeivel a fényáradat közepéből.

Jeanne vakmerően lejjebb húzta a királyné válláról a ruhát: a nyakék alsó gyémántsorai Mária Antónia gyöngyházfényű mellére simultak.

Mária Antónia belefeledkezett a maga csodálatába. Aztán megijedt, s le akarta tépni a nyakáról az ékszer.

- Elég! - mondta. - Elég!

- Hozzáért felségedhez - kiáltotta Boehmer -, most már senki másé nem akar lenni!

- Lehetetlen - válaszolta eltökélten a királyné. - Egy kicsit eljátszottam a gyémántokkal, uraim, de hiba lenne, ha elnyújtánánk a játékot.

- Felségednek bőven van ideje, hogy megszokja a gondolatot - ejtette el ügyesen Boehmer -, holnap visszajövünk.

- Előbb-utóbb úgyis fizetni kell. Meg aztán miért kapják később a pénzt? Maguknak sürgős. Nyilván kedvezőbb fizetési feltételeket ajánlottak.

- Igen, felség, készpénzt - válaszolt a kereskedővé visszavedlett kereskedő.

- Vigyék innét! - kiáltotta királyné. - Vissza a nyakéket a tokjába! Egykettő!

- Felséged talán megfeledkezik róla, hogy egy ilyen ékszer pénz, és hogy ez a nyaklánc száz év múlva is ugyanennyit fog érni.

- Adjon már másfél millió frankot, grófné - mondta erőltetett mosollyal a királyné -, aztán majd meglátjuk.

- Ó, ha volna annyi pénzem, ó!... - kiáltotta Jeanne.

Aztán elhallgatott. A hosszú mondatok sokszor nem érnek annyit, mint egy ügyes elhallgatás.

Hiába nyomkodták, zárogatták vagy negyedóra hosszat az ékszerészek a gyémántjaikat a tokjába, a királyné nem moccant.

Erőltetetten nyugodt arcán, hallgatásán le lehetett mérni, milyen érzékenyen érintette a dolog, milyen keserves volt a harc.

Most is, mint mindig, ha bosszankodott, kinyújtotta a kezét, elővett egy könyvet, néhány oldalt lapozott benne, de nem olvasott.

Az ékszerészek távozni készültek.

- Tehát visszautasítja felséged?

- Igen... vissza - sóhajtott a királyné, s most mindenki helyett sóhajtott.

Boehmer és Bossange kiment.

Jeanne látta, hogy Mária Antónia lába ide-oda, mocorog a bársonypárna fölött, mely őrizte a lába nyomát.

„Szenved” - gondolta a grófné.

A királyné hirtelen felpattant, körbejárt a szobában, majd megállt Jeanne előtt, akinek a tekintete szinte megigézte.

- Azt hiszem, a király már nem jön vissza - mondta. - Majd legközelebb elébe állunk a mi kis folyamodványunkkal.

Jeanne tiszteletteljesen bókolt, és az ajtó felé hátrált.

- Nem feledkezem meg magáról - tette hozzá jóságosan a királyné.

Jeanne kezét csókolt, mintha a szívét lehelné a királyné kezére, és kiment. Mária Antónia egyedül maradt, bánat és szédület prédájául.

„Bánkódik, mert tehetetlen, szédül, mert vágyakozik - gondolta Jeanne. - És ő a királyné! Ó, nem; csak nő!”

A grófné eltávozott.

MÁSODIK KÖTET

Szerelemnek színlelt nagyravágás

Jeanne is nő volt, csak éppen nem volt királyné.

Így hát mihelyt elhelyezkedett a kocsijában, összehasonlította a szép versailles-i kastélyt, a gazdag, pompás bútort az ő Saint-Claude utcai, negyedik emeleti lakásával, az előkelő lakásokat az ő vén cselédasszonyával.

Ám a szerény kis mandzárdlakás meg a vén cselédasszony rögtön el is tűnt a múlt árnyai között, mint azok a látomások, amelyek mihelyt szertefoszlának, mintha soha nem is léteztek volna, és Jeanne már a Saint-Antoine körüti, elegáns, bűbajos, kényelmes kis házat látta; az ő lakásai talán nem olyan bidres-bodrosak, mint a versailles-iak, de ugyanolyan tisztelettudóak és engedelmesek.

Ez a ház, ezek az inasok alkották az ő kis Versailles-át; ő ott legalább annyira királyné volt, mint Versailles-ban Mária Antónia, s az ő óhajait - feltéve, ha az ésszerűség határain belül maradnak - legalább olyan jól és olyan gyorsan teljesítették, mintha ő tartaná a kezében a jogart.

Így hát Jeanne derűsen mosolyogva tért haza. Még elég korán volt; papírt, tollat és tintát vett elő, írt néhány sort, a levélkét finom, illatos borítékba tette, megcímezte, és csemetett.

Máris nyílt az ajtó, és megjelent az egyik inas.

- Igazam volt - suttogta Jeanne. - A királynét sem szolgálják ki jobban.

- Vigye el Rohan bíboros úrnak ezt a levelet - mondta.

Az inas előlépett, fogta a levélkét, és szó nélkül, cselédekre jellemző néma engedelmisséggel távozott.

A grófné elábrándozott. Álmodozása nem forgott új tárgy körül: ott folytatta, ahol az úton abbahagyta.

Öt perc múlva halkán kopogtattak az ajtón.

- Tessék - mondta La Motte-né.

Ugyanaz az inas jött be.

- Nos? - kérdezte kissé ingerülten La Motte-né, amikor látta, hogy mégsem hajtották végre a parancsát.

- Abban a pillanatban, amikor elindultam, hogy a méltóságos grófné parancsát végrehajtsam - mondta az inas -, a bíboros úr inasa kopogott a kapun. Mondtam a bíboros úrnak, hogy éppen hozzá indultam. Elvette a grófné levelét, elolvasta, kiugrott a kocsijából, és bejött, mondván, hogy jelentsem be.

- Aztán?

- Nagyuram itt van, várja, hogy asszonyom fogadja.

A grófné alig láthatóan elmosolyodott.

- Vezesse be! - mondta két másodperc múlva.

Vajon arra kellett ez a két másodperc La Motte-nénak, hogy az előszobájában várakoztasson egy egyházi főméltóságot, vagy arra, hogy befejezze terve kovácsolását?

A királyné szeszélye, mint a sötét hepehupákkal teli völgyet megvilágító lidércfény, ez a királyi, de főképpen női szeszély felfedte az intrikus grófné előtt egy lélek minden titkos rejtekét, egy olyan lélekét, amely túl emelkedett hozzá, hogy különösebben óvatoskodjék, s rejtegesse titkos zezzugait.

Hosszú az út Versailles-ból Párizsba, s ha az ember mellett a kapzsiság ördöge az útitárs, bizony bőven van ideje, hogy vakmerő terveket susogjon a fülébe.

Jeanne megrészegett a másfél millió frank hallatán s a Boehmer és Bossange ékszerterekjének fehér szaténbélésén elé kerülő gyémántok láttán.

Másfél millió frank! Hercegi vagyon, főleg annak a szegény kis koldusnak a szemében, aki egy hónapja még alamizsnáért nyújtogatta a kezét a nagyok felé!

Tény, hogy a Saint-Claude utcai Jeanne de Valois nagyobb utat tett meg a Saint-Antoine körúti Jeanne de Valois-ig, mint amekkora utat a Saint-Antoine körúti Jeanne de Valois-nak a nyaklánctulajdonos Jeanne de Valois-ig kell megtennie.

Jeanne nem olyan elvont vagyon után sóvárgott, amilyen egy szerződés vagy egy földbirtok. Nem, a nyakék egészen más: a nyakék maga a látható vagyon; elbűvölte, megigézte Jeanne-t; és ha a királyné vágyott rá, Jeanne de Valois igazán ábrándozhatott róla; ha a királyné le tudott mondani róla, La Motte-né nagyravágyásában igazán felkapaszkodhatott hozzá.

Jeanne képzeletében ezer zagyva ötlet, mindmegannyi elmosódó körvonallú, furcsa agyrém (melyekről Arisztophanész, a költő, azt mondta, hogy a szenvedély pillanataiban az emberhez hasonulnak), ezer irigység, ezer hírvágyból eredő düh öltött farkas-, róka-, meg repülőgyík alakot Versailles-tól Párizsig.

A bíborosnak kell majd ezeket az ábrándokat megvalósítania.

Most azonban a bíboros félbeszakította La Motte-né ábrándozásait, mert váratlanul teljesítette azt az óhaját, hogy beszéljen vele.

Neki is megvoltak a maga ábrándjai, a maga nagyra törő tervei, melyeket udvarlás álcája alá rejtett.

- Ó, drága Jeanne, végre láthatom! - mondta. - Annyira sóvárogtam maga után, hogy az egész napomat sötét felhőként árnyékolta be a távolléte. Jó egészségben tért haza Versailles-ból?

- Amint látja, nagyuram.

- És meg van elégedve a látogatásával?

- El vagyok ragadtatva.

- Fogadta a királyné?

- Alighogy megérkeztem, bevezettek hozzá.

- Nagyszerű! És rá van írva az arcára, hogy beszélgetett is magával a királyné.

- Körülbelül három órát töltöttem őfelsége szobájában.

A bíboros meghökkent, s majdnem Jeanne után mondta: „három órát”!

- Maga, kedvesem, igazán mindenkit levesz a lábáról - szólt fennhangon. - Mondja, csakugyan három óra hosszát maradt a királynénál?

Jeanne bólított.

- Három órát! - ismételte mosolyogva a bíboros. - Mennyi mindenről beszélhet három óra alatt egy olyan szellemdús asszony, mint maga!

- Hát, mit mondjak, nagyuram, nem vesztegettem az időt.

- Fogadni mernék, hogy ez alatt a három óra alatt egyetlen pillanatra sem jutottam az eszébe - kockáztatta meg a bíboros.

- Hálátlan! Többet is tettem, nemcsak hogy gondoltam magára.

- Mit tett?

- Beszéltem magáról.

- Rólam? És kinek? - kérdezte a főpap izgatottan, s hevesen dobogott a szíve.

- Hát a királynénak! Ki másnak?

És Jeanne, ahogy kiejtette ezeket a bíboros számára oly sokat jelentő szavakat, nagy művészettel megállta, hogy ne nézzen a hercegre, mintha igazán nem érdekelné, milyen hatást keltenek a szavai.

Rohan bíboros remegett az örömtől.

- Meséljen, drága grófném, meséljen! - mondta. - Annyira érdekel mindaz, ami magával történik, hogy a legapróbb részlethez is ragaszkodom.

Jeanne elmosolyodott; nagyon jól tudta, mi az, ami igazából érdekli a bíborost.

De minthogy az elbeszélést már előre aprólékosan kitervelte magában, és akkor is elmondta volna, ha a bíboros nem kéri, lassan kezdte, szinte úgy kellett kihúzni belőle a szavakat; elmesélte az egész találkozást, az egész beszélgetést; minden szó egy-egy bizonyíték volt arra, hogy az udvaroncok pályafutását alakító szerencsés véletlen folytán éppen olyan különleges körülmények közé toppant be Versailles-ba, amelyek egyetlen nap alatt szinte nélkülözhetetlen barátnővé léptetnek elő egy addig ismeretlen hölgyet. S valóban: Jeanne de la Motte-ot egyetlen nap alatt beavatták a királynét ért összes balszerencse és a királyság minden tehetetlensége titkába.

Rohan bíboros úgy tett, mintha az elbeszélésből csak azt jegyezte volna meg, amit a királyné Jeanne-nal kapcsolatban mondott.

Jeanne az elbeszélésben csak azt hangsúlyozta, amit a királyné Rohan bíborossal kapcsolatban mondott.

Jeanne alig fejezte be a mondókáját, amikor belépett az inas, és jelentette, hogy a vacsora tálalva van.

Jeanne a szemével intett a bíborosnak, hogy meghívja vacsorára. A bíboros bólintott.

Karját nyújtotta a ház úrnőjének, aki igen hamar beletanult ebbe a szerepbe, s átmentek az ebédlőbe.

Amikor befejezték a vacsorát, s a főpap már kellőképpen teleitta magát reménnyel és szerelemmel az elbeszélésből, melyet a bűvös-bájos Jeanne hússzor is félbeszakított, rémülettel határos csodálkozással vette észre, hogy Jeanne nem olyan, mint a többi nő, akinek keresik a társaságát, és aki saját érdemeit emeli ki, nem: Jeanne elébe vág beszélgetőtársa óhajainak, s szolgálatkészen arról beszél, ami őt, a bíborost érdekli. Pedig legutóbb, amikor ugyanezen a helyen, ugyanebben a házban együtt vacsoráztak, Jeanne olyan gőgös volt, mint egy nőtény oroszlán. Most Jeanne úgy viselkedett, mint egy előkelő úrhölgy, aki nemcsak

magán, hanem másokon is uralkodik. Szemében árnyéka sem volt a zavarnak, hangjában árnyéka sem a tartózkodásnak. Kiváló lecke lehetett neki, hogy az egész napot a francia nemesség színe-virágával töltötte. Sőt „kedves grófné”-nak szólította az a királyné, akinek nincs vetélytársa széles e világon.

A bíboros, mivel maga is felsőbbrendű ember volt, meg sem kísérelte, hogy ellenálljon Jeanne kivívott felsőbbrendűségének.

- Grófné - mondta és kezébe fogta az asszony kezét -, magában két nő lakozik.

- Hogyhogy? - kérdezte a grófné.

- A tegnapi és a mai.

- És eminenciád a kettő közül melyiket kedveli?

- Nem is tudom. Az biztos, hogy a mai énje ellenállhatatlan.

- Remélem, nem is kísérel meg ellenállni neki.

A herceg La Motte-né térde elé borult.

- Alamizsnát kér? - kérdezte Jeanne.

- Várom, hogy kapjak.

- Ma a bőkezűség napja van - felelte Jeanne. - Valois grófné visszanyerte a méltóságát, belépett az udvari dámák közé; nemsokára Versailles legbüszkébb asszonyai közé fog tartozni. Kinyithatja hát a kezét, és annak nyújthatja, akinek kedve tartja.

- Akár egy hercegnek is? - kérdezte Rohan.

- Akár egy bíborosnak is - válaszolta Jeanne.

A bíboros hosszú, forró csókot nyomott erre a szép, makacs kézre; aztán fürkészően a grófné derűs szemébe nézett, és felállt. Kiment az előszobába, odasúgott valamint a fullajtárjának.

Két perc múlva már csak a távolodó kocsi robaja hallatszott.

A grófné felnézett.

- Hát most felégettem a hajóimat, grófné - mondta a bíboros.

- Nem nagy hőstett - felelte a grófné -, mivel már révbé ért.

2 Kilóg a lóláb

A kellemes, hosszú fecsegés azoknak a kiváltsága, akiknek már semmi mondanivalójuk egymásnak. Az indulatszavakkal kifejezett vágy vagy a hallgatásba burkolt boldogság után kétségtelenül az a legnagyobb öröm, ha az ember sokat beszélhet.

A bíboros meg a grófné két órával azután, hogy a bíboros elküldte a kocsiját, éppen ebbe a stádiumba jutott. A grófné beadta a derekát, a bíboros győzött, s mégis a bíboros lett a rabszolga, a grófné a győztes hadvezér.

A férfiak a kézfogásukkal csapják be egymást. Egy férfi és egy nő csókkal csapja be a másikat.

Itt viszont a két fél mindegyike csak azért csapta be a másikat, mert mindkettő akarta, hogy becsapják.

Mindkettőnek határozott célja volt. E cél érdekében közeli kapcsolatot kellett teremteniök egymással. Mindkettő elérte tehát a célját.

A bíboros nem is vette a fáradságot, hogy türelmetlenségét leplezze, kis kerülővel visszatértette a beszélgetést Versailles-ra meg azokra az előnyökre, amelyek ott a királyné új kegyeltjét várják.

- A királyné nagylelkű - mondta -, és semmi sem drága neki, ha azokról van szó, akiket szeret. Megvan benne az a ritka tehetség, hogy sokaknak keveset adjon, és sokat adjon keveseknek, a barátainak.

- Azt hiszi hát, hogy gazdag? - kérdezte La Motte-né.

- Képes egyetlen szóval, egyetlen mozdulattal, egyetlen mosollyal pénzt teremteni magának. Olyan miniszter még nem termett, talán Turgot-t kivéve, aki vette volna a bátorságot, hogy visszautasítsa a királyné kérését.

- Én nem találom őt olyan gazdagnak, mint amilyen gazdagnak maga hiszi azt a szegény királynét vagy inkább szegény asszonyt! - mondta La Motte-né.

- Hogyhogy?

- Gazdag-e az ember, ha kénytelen lemondani bizonyos dolgokról?

- Lemondani? Miről beszél, drága kicsi Jeanne?

- Ó, istenkém, én csak azt mondhatom el, amit láttam, sem többet, sem kevesebbet.

- Mondja csak!

- Képzelfe: kétszeresen is borzalmas kínszenvedést kellett elviselnie a boldogtalan királynénak.

- Kínszenvedést?

- Tudja-e, kedves hercegem, mi az, ha egy nő vágyakozik?

- Nem, de szívesen venném, ha elárulná, grófné.

- Nos, a királyné nem elégítheti ki a vágyát.

- De kire vágyik?

- Nem kire, hanem mire.
  - Jó, akkor mire?
  - Egy gyémánt nyakékre.
  - Igen, igen, erről tudok. A Boehmer és Bossange-féle gyémántokról van szó, igaz?
  - Úgy van.
  - Ó, grófné, ez réges-régi történet.
  - Régi vagy nem, de szerintem egy királynét a kétségbeesésbe kergethet az a tudat, hogy nem lehet az övé valami, ami majdnem egy egyszerű kegyencnőé lett, ugyebár? Ha XV. Lajos még két hetet él, Jeanne Vaubernier-é lett volna az, ami most nem lehet Mária Antóniaé.
  - Téved, drága grófné: a gyémántok már vagy ötször-hatszor a királyné nyakát ékesíthették volna, de ő mindig visszautasította őket.
  - Ó!
  - Higgye el! A király felajánlotta neki a nyakéket, s ő a királytól sem fogadta el.
- És a bíboros elmesélte a hajó történetét.
- Jeanne csak úgy itta a bíboros szavait.
- Na és aztán? - kérdezte.
  - Hogyan aztán?
  - Ez mit bizonyít?
  - Ha nem tévedek, azt, hogy éppen ő nem akarta a gyémántokat.
- Jeanne vállat vont.
- Méltóságod ismeri a nőket, ismeri az udvart, ismeri a királyokat, s mégis elhiszi ezt a mesét?
  - De hisz tudom, hogy visszautasította az ékszert!
  - Drága hercegem, én pedig azt tudom, hogy a királynénak éppen valami szellemeset kellett mondania, valami népszerűt, s ezt meg is tette.
  - Jó - mondta a bíboros. - Szóval maga így hisz a királyi erényekben? Ó, maga aztán nem hisz semmiben! Tamás maga volt a megtestesült hiszékenység magához képest!
  - Akár hiszek, akár nem, egyvalamit nyugodtan állíthatok.
  - Mégpedig?
  - Azt, hogy a királyné előbb utasította vissza a nyakéket, s csak később támadt benne őrült vágy utána.
  - Ezt csak maga gondolja, drágám. Először is higgye el nekem: a királynénak minden hibája ellenére van egy hihetetlen nagy erénye, az, hogy nem anyagi. Nem érdekli sem az arany, sem az ezüst, sem a drágakövek. Az ásványokat inkább súlyra, semmint értékre méri; az ő szemében annyi egy virág a ruhakivágásán, mint egy gyémánt fülbevaló.
  - Nem mondom, hogy nem így van. Csak azt állítom továbbra is, hogy jelen pillanatban azt szeretné, ha egy csomó gyémántot akaszthatna a nyakába.
  - Bizonyítsa be, grófné!
  - Mi sem könnyebb, hiszen láttam a nyakéket.

- Maga?
  - Én. És nemcsak láttam, meg is fogtam.
  - Hol?
  - Természetesen Versailles-ban.
  - Versailles-ban?
  - Ott. Az ékszerészek kivitték a nyakéket, hogy még egyszer, utoljára megkíséreljék megkísérteni a királynét.
  - És szép?
  - Csodás.
  - Akkor hát ízig-vérig nő létére megérti, ha valaki nehezen veri ki a fejéből azt a nyakéket.
  - Azt is megértem, ha se éjjele, se nappala nincs miatta.
  - De kár, hogy nincs egy hajóm, hogy a királynak adhatnám!
  - Egy hajója?
  - Igen, megkaphatnám érte a nyakéket; és ha az enyém volna, magának nyugodt éjjelei és nappalai lennének.
  - Tréfál?
  - Esküszöm, hogy nem.
  - Nos, mondok én méltóságodnak valamit, még ha nagyon meglepő is.
  - Mondja!
  - Nekem az a nyakék nem kellene.
  - Annál jobb, grófné, mert úgysem adhatnám magának.
  - Sajnos, sem maga, sem más. A királyné is ezt érzi, ezért sóvárog annyira utána.
  - De ha mondom, hogy a király felajánlotta neki.
- Jeanne bosszúsan legyintett.
- Én meg azt mondom, hogy a nők főképpen azokat az ajándékokat szeretik, amelyeket nem olyan valakitől kapnak, aki erősködik, hogy fogadják el tőle.
- A bíboros figyelmesen nézte Jeanne-t.
- Nemigen értem - mondta.
  - Mindegy; beszéljünk másról! Különb is, mit érdekli magát az a nyakék, ha úgysem lehet a miénk?
  - Ó, ha én lennék a király, és maga a királyné, bizony erőszakkal is rávennem, hogy fogadja el.
  - Akkor hát, bár nem király, vegye rá erőszakkal a királynét, hogy fogadja el, s majd meglátja, vajon tényleg annyira megsértődik-e, amiért erőszakot tesz rajta.
- A bíboros ismét jól megnézte Jeanne-t.
- Tényleg annyira biztos benne, hogy nem téved? - kérdezte. - A királyné szeretné azt az ékszert?

- Majd meghal utána. Kedves hercegem, maga egyszer azt mondta nekem, de lehet, hogy csak hallottam valahol, hogy nem sértődne meg, ha miniszter lehetne.

- Könnyen lehet, hogy mondtam ilyesmit, grófné.

- Akkor hát fogadjunk, kedves hercegem...

- Hogy?...

- Hogy a királyné minisztert csinál abból, akinek sikerül egy héten belül felséges nyakára csatolni azt a nyakéket.

- Ó, grófné...

- Tudom, amit tudok. Vagy jobb szeretné, ha megtartanám magamnak, amit tudok!

- Ó, dehogy!

- Egyébként magára nem is vonatkozik, amit mondok. Hiszen maga nem fog másfél milliót kidobni az ablakon egy királyi szeszély kedvéért; komolyan mondom, túl nagy árat fizetne egy miniszteri tárcáért, amelyet ingyen is meg fog kapni, mivel megérdemli. Úgyhogy tekintse üres fecsegésnek mindazt, amit mondtam. Olyan vagyok, mint a papagáj: elkábított a napfény, és most egyre csak azt hajtogatom, hogy meleg van. Ó, nagyuram, micsoda kemény próbatétel egy szegény kis vidéki asszonynak egy ilyen királyi kegyekben bővelkedő nap! Sasnak kell ahhoz lenni, hogy ne káprázzék a szemünk a vakító napfénytől.

A bíboros elábrándozott.

- Nahát - mondta Jeanne -, milyen keveset nyomok a latban, milyen közönséges, nyomorult teremtnék tarthat engem, hogy most már szóra sem méltat!

- Hogy mondhat ilyet!

- Magamból ítélt meg a királynét.

- Grófné!

- Bizony így van. Amikor meglátta a gyémántokat, sóhajtott, azért hittem, hogy sóvárog utánuk; a helyében én is sóvárognék utánuk. Bocsássa meg a gyengeségemet!

- Imádandó nő maga, grófné. Csodálatos társulásra lépett magában a szív gyengesége a szellem erejével: bizonyos helyzetekben annyira nem nő, hogy az félelmetes. Más helyzetekben viszont annyira csodálatosan az, hogy áldom érte az eget és magát.

És az udvarias bíboros egy csókkal hitelesítette a bókot.

- Beszéljünk másról - mondta.

- Igaza van - suttogta Jeanne, s magában hozzátette: „Azt hiszem, bekapta a horgot.”

A bíboros - bár ő maga javasolta, hogy beszéljenek másról - ismét visszatért a tárgyra:

- Szóval Boehmer elment Versailles-ba, hogy újra próbálkozzék? - kérdezte.

- Igen, Bossange-zsal együtt - felelte ártatlanul La Motte-né.

- Bossange-zsal... Várjon csak - mondta a bíboros, mintha az emlékezetében kutatna -, Bossange a társa, ugye?

- Igen. Magas, sovány ember.

- Az az.

- Hol is lakik?...

- Valahol a Ferraille vagy az École rakparton, nem tudom pontosan, mindenesetre valahol a Pont-Neuf közelében.

- A Pont-Neufnél, igaza van; arrafelé láttam egy kapu fölött kiírva a nevüket, amikor egyszer arra kocsiztam.

„Remek - mondta magában Jeanne -, a halacska egyre jobban ráharap a horogra.”

Jeanne-nak igaza volt: a horog mélyen a zsákmány torkába akadt.

Másnap, amikor a bíboros kilépett a Saint-Antoine körúti kis palotából, egyenest Boehmerhez vitette magát.

Szerette volna megőrizni az inkognitóját, ám Boehmer és Bossange nemhiába udvari ékszerészek, rögtön nagyuramnak kezdték szólítani, mihelyt kinyitotta a száját.

- Jó, legyen nagyuram - mondta a bíboros. - De ha már rám ismertek, kérem, tartsák titokban a látogatásomat.

- Nyugodt lehet méltóságod. Várjuk parancsait.

- Azért jöttem, hogy megvegyem azt a gyémánt nyakéket, amelyet a királynénak mutattak.

- Kétségbeejtő helyzetben vagyunk, nagyuram: későn érkezett méltóságod.

- Hogyhogy?

- Már eladtuk.

- Lehetetlen, hiszen tegnap ismét felajánlották öfelségének.

- Aki ismét visszautasította, nagyuram, úgyhogy életbe lépett az előzőleg megkötött szerződés.

- Kivel, ha szabad érdeklődnöm? - kérdezte a bíboros.

- Titok, nagyuram.

- Túl sok a titok, Boehmer úr.

A bíboros felállt.

- De nagyuram...

- Azt hittem - folytatta a bíboros -, hogy a francia korona ékszerésze boldog, ha a szép ékköveket Franciaországban adhatja el; de kérem, ha maga, Boehmer úr, Portugáliát részesíti előnyben, csak tegye.

- Nagyuram mindent tud! - kiáltott fel az ékszerész.

- Mi ebben a meglepő?

- Ha nagyuram mindent tud, csakis a királynétól tudhatja.

- És mikor tudtam volna meg? - kérdezte Rohan herceg, s nem utasította vissza a feltételezést, hiszen az nagyon is hízelgett a hiúságának.

- Ó, ez egészen más megvilágításba helyezné a dolgot, nagyuram.

- Magyarázza meg, kérem!

- Megengedi méltóságod, hogy egészen őszinte legyek?

- Beszéljen.

- Nos, a királyné szeretné, ha az övé lenne a nyakékünk.
- Úgy gondolja?
- Bizonyosak vagyunk benne.
- Akkor hát miért nem veszi meg?
- Mert a királytól nem fogadta el, és ha megváltoztatná a döntését, amely miatt annyit magasztalták őfelségét, mindenki azt mondaná, hogy szeszélyes.
- A királyné fölötte áll annak, amit mondanak.
- Igen, ha a nép vagy az udvar mondja; de ha a király...
- Tudja jól, hogy a király meg akarta vele ajándékozni a királynét.
- Persze; de íziben megköszönte a királynénak, amikor visszautasította.
- Lássuk csak, Boehmer, mi a végeredmény?
- Hogy a királyné boldogan birtokolná a nyakéket, de csak ha nem őneki kell megvennie.
- Nos, téved, uram - mondta a bíboros -, egyáltalán nem erről van szó.
- Kár, nagyuram, ugyanis ez lehetett volna az egyetlen érv, amely miatt elállhattunk volna a portugál követnek adott szavunktól.

A bíboros eltöprengett.

Bármily ügyes diplomaták legyenek is a diplomaták, a kereskedők diplomáciája mindig fölébük kerekedik... Először is a diplomata majdnem mindig olyan értékekkel kereskedik, amelyek nincsenek birtokában; a kereskedő olyan tárgyat szorongat a markában, amely felkelti a mások érdeklődését: ha megveszik tőle, az szinte olyan, mintha kifosztanák, bármily sok pénzt kap is érte.

Rohan bíboros, belátva, hogy ki van szolgáltatva ennek az embernek, azt mondta:

- Akkor tételjeze fel, hogy a királyné szeretné ezt a maga nyakékát.
- Az mindjárt más, nagyuram. Bármilyen üzletet felrúghatok, ha arról van szó, hogy a királynéé legyen az elsőbbség.
- Mennyiért adja az ékszert?
- Másfél millió frankért.
- A fizetési feltételek?
- Portugália előleget adott, s magam vinném Lisszabonba az ékszert, ahol átvételkor fizetnék a hátralévő összeget.
- A mi esetünkben ez a fizetési mód nem jó, Boehmer úr. Az első részletet mi is azonnal fizetjük, persze csak az ésszerűség határain belül.
- Százezer frank.
- Előteremtjük. És a többi?
- Eminenciádnak időre van szüksége, nemde? - kérdezte Boehmer. - Eminenciád jótállásával bármi megoldható. Csakhogy a késedelem veszteséggel jár, mert felhívom méltóságod figyelmét, hogy egy ilyen nagy üzlet esetében az összegek maguktól, minden ok nélkül is nőnek. Másfél millió frank kamatai, ötszázalékos kamatláb esetén hetvenötezer frankra rúgnak, és az

öt százalék a kereskedőnek maga a tönkremenés. Legalább tíz százalék a már elfogadható kamat.

- A számításai szerint az százötvenezer frank?

- Bizony annyi, nagyuram.

- Tegyük fel, hogy egymillió-hatszázezer frankért adja a nyakéket, Boehmer úr; ossza háromfelé az első részlet után fennmaradó másfél milliót. A három részletet egy éven belül megkapja. Így rendben van?

- Ötvenezer frankot veszítünk ezen az üzleten, nagyuram.

- Nem hiszem. Ha holnap az ölébe pottyanna az a másfél millió frank, nagy zavarban lenne: egy ékszerész nem vásárol ennyi pénzért földbirtokot.

- Ketten vagyunk, nagyuram, a társam és én.

- Az se változtat a lényegen. Jobban jön majd mindkettejüknek negyedévenként ötszázezer frank, azaz fejenként kétszázötvenezer.

- Nagyuram megfedkezék róla, hogy ezek a gyémántok nem a mieink. Ó, ha a mieink volnának, akkor elég gazdagok volnánk hozzá, hogy ne érdekeljen se a fizetés módja, se a tőke befektetése.

- Akkor hát kié a nyakék?

- Vagy tíz hitelező: részletekben vásároltuk meg a köveket. Az egyik árával Hamburgba, a másikéval Nápolyba tartozunk; a harmadikéval Buenos Airesbe, a két másikéval Moszkvába. A hitelezőink arra várnak, hogy eladjuk a nyakéket, és ők megkapják a pénzüket. Egyedül a haszon a miénk; de sajnos, nagyuram, amióta ezt a szerencsétlen nyakéket áruljuk, tehát két esztendeje, már kétszázezer frank kamatot veszítettünk rajta, ítélje meg méltóságod, ezek után mennyi a hasznunk...

Rohan bíboros félbeszakította Boehmer szóáradatát.

- Ez mind szép és jó - mondta -, de én még nem is láttam azt az ékszert.

- Parancsoljon, nagyuram.

És Boehmer a szokásos óvintézkedések megtételével bemutatta az értékes ékszert.

- Káprázatos! - kiáltotta a bíboros, és szerelmes tapintással ért a csatokhoz, amelyek valószínűleg a királyné nyakára kapcsolódtak. - Nos? Megegyeztünk?

- Megegyeztünk, nagyuram; megyek is nyomban a követségre, hogy felbontsam a szerződést.

- Azt hittem, hogy nincs portugál követ Párizsban.

- Souza úr nemrég érkezett, mégpedig inkognitóban.

- Hogy megkösse az üzletet - mondta nevetve a bíboros.

- Igen, nagyuram.

- Ó, szegény Souza! Jól ismerem. Szegény Souza!

És még nagyobb kacagott.

Boehmer úgy érezte, kötelessége ügyfele jókedvéhez csatlakozni.

Jócskán derültek hát Portugália rovására.

Rohan bíboros már indult volna, de Boehmer megállította.

- Megmondaná, nagyuram, hogyan bonyolítjuk le az üzletet? - kérdezte.

- A lehető legegyszerűbben.

- Nagyuram kincstartójával?

- Dehogyan; kizárólag velem; egyedül velem lesz dolga.

- És mikor?

- Holnaptól.

- A százezer frank?

- Holnap elhozom.

- Igenis, nagyuram. És a szerződés?

- Holnap aláírom.

- Tökéletes.

- És mivel kegyelmed, Boehmer uram, sok titok tudója, ne feledje, hogy most az egyik legnagyobb titok birtokába jutott.

- Érzem én ezt, nagyuram, és ki fogom érdemelni mind nagyuram bizalmát, mind pedig öfelsége a királyné bizalmát.

Rohan bíboros elpirult, és zavartan, de boldogan távozott, mint az olyan férfiak, akik szenvedélyük csúcsán anyagi romlásba döntenek magukat.

Másnap Boehmer méltóságteljes ábrázattal vonult a portugál nagykövetségre.

Amikor be akart kopogni, Beausire, az első titkár éppen elszámoltatta Ducorneau-t, az irodavezetőt, és dom Manoel y Souza, a követ, új haditervét magyarázta társának, a szobainasnak.

Boehmer úr utolsó Jussienne utcai látogatása óta az épület jelentős átalakításokon esett át.

Amint láttuk, két postakocsival cihelődött ide a társulat, s a tagok a szükség meg az új nagykövet házában betöltendő különböző beosztásuk szerint rendezkedtek be.

A társaknak, amikor kiosztották egymás között a szerepeket, melyeket csodálatos tehetséggel töltöttek be, alkalmuk nyílt rá, hogy maguk ügyeljenek érdekeikre, s ez még a legkínosabb szükséghelyzetekben is bátorságot önt az emberbe.

Ducorneau el volt bűvölve a sok inas magas szellemi színvonalától, és csodálattal töltötte el az is, hogy a követ oly kevéssé törődik a nemzetiségi előítéletekkel, hogy a házáat az első titkártól a harmadik szobainasig csupa franciával népesíti be.

Ennek tudható be az is, hogy amikor Beausire-ral elszámolásuk végére jutottak, az irodavezető egész dicshimnuszot zengett a követség fejről.

- Tudja, a Souzák nem tartoznak azok közé a begyepesedett portugálok közé, akik ma is ragaszkodnak a tizennegyedik századi életvitelhez - mondta Beausire -, ilyenek mindmáig számosan akadnak vidéken. Nem, a Souzák utazgató főurak, milliomosok, akik, ha éppen arra támadna kedvük, még királyok is lehetnének valahol.

- De nem támad rá kedvük - szellemeskedett Ducorneau.

- Mi a csudának, igazgató úr? Talán egypár millióval meg vérbeli hercegi névvel nem ér annyit az ember, mint egy király?

- Ó, micsoda filozófia, titkár úr! - mondta meglepetten Ducorneau. - Nem hittem volna, hogy egy diplomata szájából ilyen egyenlőségelveket fogok hallani.
- Mi kivételek vagyunk - mondta Beausire kissé bosszankodva a saját anakronizmusa miatt. - Azért, mert az ember nem Voltaire híve, vagy nem követi Rousseau-t az őseMBERI életvitelben, még ismerheti a filozófiát, még ismerheti a létfeltételek és az erőviszonyok által meghatározott egyenlőtlenség természetes elveit.
- Tudja-e, milyen szerencse - kiáltotta lelkendezve az irodavezető -, hogy Portugália kis ország?
- Nocsak! És miért?
- Mert ilyen emberekkel az élen hamar nagyhatalom lenne.
- Ó, maga hízeleg, kedves igazgató úr. Nem, mi filozofikus politikát gyakorolunk. Körmönfont, de ritkán alkalmazható politika ez. Most pedig maradjunk ennyiben. Szóval száznyolcezer frank van a kasszában?
- Igen, titkár úr, száznyolcezer.
- Adósság semmi?
- Egyetlen fillér sem.
- Példaszerű. Legyen szíves, adja ide a kimutatást.
- Parancsoljon! Mikorra várható a megbízólevél átadása, titkár úr? Meg kell hogy mondjam, hogy a negyedben kíváncsian, szinte nyugtalanul figyelik a dolgot, és mindenfélét beszélnek.
- No!
- Igen, a ház körül kószálók olykor-olykor nem bánnák, ha üvegből volna az ajtó.
- Kik ezek a járókelők? - kérdezte Beausire. - Idevalósiak?
- Meg idegenek is. Gondolhatja, titkár úr, hogy mivel a nagykövet úr küldetése titkos, a rendőrség hamar érdeklődni fog a küldetés okai iránt.
- Magam is így gondoltam - mondta Beausire nehezen leplezve nyugtalanságát.
- Nézze csak, titkár úr - mondta Ducorneau, és Beausire-t az egyik rácsos ablakhoz vezette, ahonnan a ház egyik szárnyának sarokfalára lehetett látni. - Nézze csak, látja azt a piszkos-barna köpenyes férfit az utcán?
- Látom hát.
- Igencsak idebámul, nem?
- Bizony ide. Mit gondol, ki lehet ez az ember?
- Mit tudom én... Talán Crosne úr egyik kéme...
- Az lehet.
- Magunk között szólva, titkár úr, Crosne nem olyan erőskezű rendőrfőnök, mint Sartines volt. Ismerte Sartines-t?
- Nem, uram, dehogy!
- Ó, ő már tízszer is kitalált volna magukról mindent. Az is igaz, hogy olyan óvintézkedéseket tettek, titkár úr...

Megszólalt a csengő.

- A követ úr hív - mondta sietve Beausire, akit kezdett idegesíteni a beszélgetés.

És ahogy lendületből kivágta az ajtót, fellökte azt a két társát, akik túl hosszúnak találták a társalgást, és szerettek volna részt venni benne, ha másképp nem, hát a hallószervükkel; egyiknek lúdtoll a füle mögött (mint negyedosztályú irodai alkalmazottnak), a másiknak söprű a kezében (mint inasnak).

Beausire ebből azt a következtetést vonta le, hogy gyanakodnak rá, s megfogadta magában, hogy ő is résen lesz.

Felment a követhoz, de előbb kezét szorította két barátjával és szövetségével a félhomályban.

Ducorneau végképp nem érti

Dom Manoel y Souza most nem volt olyan sárga, mint általában: most vörös volt. A komtur-inas úrral volt éppen egy eléggé kínos magyarázkodása.

És a magyarázkodásnak még nem volt vége.

Amikor Beausire belépett, a két kakas éppen egymás utolsó tollait cibálta ki.

- Jöjjön, Beausire - mondta a komtur -, tegyen köztünk igazságot!

- Milyen ügyben? - kérdezte a titkár, és bírói képet öltött, miután sokatmondó pillantást váltott természetes szövetségesével, a követ úrral.

- Tudja, hogy Boehmernek ma kell idejönnie, hogy megkössük vele a nyakéküzletet - mondta az inas.

- Tudom.

- És hogy le kell gombolnunk neki a százezer frankot.

- Azt is tudom.

- Ez a százezer frank a társaság tulajdona, ugye?

- Van, aki kételkedik ebben?

- Á! Beausire nekem ad igazat - mondta a komtur dom Manoel felé fordulva.

- Várjuk csak ki a végét! - intett türelemre a portugál.

- Csak abban adok igazat magának - mondta Beausire -, hogy a százezer frank a társaság pénze.

- Nem is kérek mást. Akkor viszont a páncélszekrény, ahol a pénz van, nem lehet a követség egyetlen olyan irodájában, amely a követ úr szobájával szomszédos.

- Már miért ne lehetne? - kérdezte Beausire.

- Adjon a követ úr mindnyájunknak egy-egy kulcsot a páncélszekrényhez!

- Szó sem lehet róla - mondta a portugál.

- Miért?

- Csakugyan, miért? - kérdezte Beausire is.

- Ha más nem bízik bennem - mondta a portugál, s friss szakállát simogatta -, én miért bízzam meg másban? Ha engem azzal vádolhatnak, hogy meglopom a társaságot, én is meggyanúsíthatom a társaságot, hogy meg akar lopni engem. Egyik kutya, másik eb.

- Rendben van - mondta a szobainas -, de éppen ezért élvezünk egyenlő jogokat.

- Akkor hát, drága uram, ha maguk itten egyenlősdi akarnak játszani, úgy kellett volna döntenie, hogy mindenki sorban eljátsza a követi szerepet. A nagyközönség szemében talán kevésbé lett volna hiteles, de a társak megnyugodtak volna. Ez minden, ugyebár?

- Először is, komtur uram - szólt bele Beausire -, maga igazán nem viselkedik úgy, mint jó bajtárshoz illik; dom Manoelnek elvitathatatlan elsőbbsége van, mint az akció szellemi atyjának.

- Bizony... - mondta a követ - és ebben Beausire osztozik velem.

- Ugyan már! - legyintett a komtur. - Ha egyszer jól mennek a dolgok, ki törődik a kiváltságokkal!

- Ahhoz, hogy jól menjenek a dolgok, a legkisebb részlettel is törődni kell - mondta Beausire.

- Nem egyedül én protestálok - morogta a komtur kicsit szégyenkezve -, minden társam úgy gondolkodik, ahogy én.

- És nincs igazuk - felelte a portugál.

- Nincs igazuk - mondta Beausire.

A komtur felemelte a fejét.

- Nekem nem volt igazam - mondta haraggal -, hogy kikértem Beausire véleményét. A titkár mindenképpen a követhöz húz.

- Komtur uram - mondta Beausire zavarba ejtő hidegvérrel -, maga egy csirkefogó, akinek levágnám a fülét, ha még lenne füle; de már túl sokszor megnyirbálták.

- Hogyan? - kérdezte a komtur, és kihúzta magát.

- Itt vagyunk ugyebár a legnagyobb nyugalomban a követ úr irodájában, és családi körben tudnánk megbeszélni a dolgainkat. Erre maga vérig sért engem, mondván, hogy összebeszéltem dom Manoellel.

- És engem is vérig sértett - mondta hidegen a portugál, hogy Beausire segítségére legyen.

- Ezért felelnie kell, komtur uram.

- Én nem vagyok olyan hősködő fajta! - kiáltotta az inas.

- Látom - felelte Beausire -, következőképpen jól eltángáljuk, komtur!

- Segítség! - visította az inas, akit Oliva szeretője már meg is ragadott, a portugál pedig majdnem megfojtott.

Ám abban a pillanatban, amikor a követség két vezetője nekilátott, hogy igazságot szolgáltatasson, a lenti csengő jelezte, hogy látogató érkezett.

- Engedjük el - mondta dom Manoel.

- Tegye a dolgát! - mondta Beausire az inasnak.

- Ezt meg fogom mondani a cimboráknak - fenyegetőzött a komtur, miközben rendbe szedte magát.

- Ó, mondjon nekik, amit akar; mi tudjuk, mit fogunk válaszolni.

- Boehmer úr! - kiáltott odalent az ajtónálló.

- Íme, drága komturom, ez majd mindent megold - mondta Beausire, s tarkón legyintette ellenfelét.

- Nem vitatkozhatunk többé a százezer frankról, mivel Boehmer úrral együtt a százezer frank is eltűnik. Na, tessék mosolyogni, szobainas úr!

A komtur morogva kiment, s ismét alázatos képet vágott, hogy a korona ékszerészét illendőképpen bekísérje.

Az inas távozása után Beausire és a portugál legalább olyan jelentőségteljes pillantást váltott egymással, mint néhány perccel korábban.

Boehmer belépett, mögötte Bossange. Mindkettő alázatos és csüggedt képet vágott, amire a követség éles szemű megfigyelői rögtön felfigyeltek.

Beausire hellyel kínálta őket, leültek; Beausire továbbra is dom Manoel tekintetét leste.

Manoel méltóságteljes, hivatalos magatartásba merevedett.

A kezdeményező Boehmer szólalt meg elsőként.

Elmagyarázta, hogy rendkívül fontos politikai okok miatt nem folytathatja a megkezdett tárgyalásokat.

Manoel felkiáltott.

Beausire csak felmordult.

Boehmer egyre inkább zavarba jött.

Dom Manoel felhívta a figyelmét, hogy az üzletet megkötötték, és az első részlet fizetésére készen áll a pénz.

Boehmer kitartott álláspontja mellett.

A követ - változatlanul Beausire tolmácsolása segítségével - azt felelte, hogy kormánya tud, vagy minden valószínűség szerint tud az üzlet létrejöttéről, s hogy ha felrúgják az egyezséget, az olyan, mint ha a portugál uralkodót megsértenék.

Boehmer megjegyezte, hogy visszakozásának összes következményeit mérlegelte, de immár lehetetlen megváltoztatni eredeti elképzeléseit.

Beausire úgy döntött, hogy nem fogadja el az üzlet felmondását; egyértelműen kijelentette, hogy csak rossz kereskedő, szavahihetetlen ember rúgja fel a már megkötött üzletet.

Ekkor Bossange vette át a szót, hogy megvédje a személyében és társa személyében vérig sértett kereskedővilágot.

De nem nyílt lehetősége az ékesszólásra.

Beausire egyetlen szóval betapasztotta a száját:

- Ráígértek?

Az ékszerészek, akiknek nem volt erős oldaluk a politika, és akiknek általában a diplomáciáról és ezen belül a portugál diplomatákról túlságosan is magasztos elképzeléseik voltak, elvörösödtek, mert azt hitték, a veséjükbe látnak.

Beausire érezte, hogy jó helyre tapintott; s mivel igen fontos volt neki, hogy nyélbe üsse az üzletet, melyben egész vagyont sejtett, úgy tett, mintha portugálul tanácskozna a nagykövétével.

- Uraim - mondta aztán az ékszerészeknek -, mi sem természetesebb, mint hogy nagyobb hasznot ígértek maguknak; ez csak azt bizonyítja, hogy a gyémántok kelendőek. Nos, öfelsége a portugál királynő nem akar úgy jó üzletet kötni, hogy az tönkretegyje a becsületes üzletembereket. Megtetézzük a másfél milliót ötvenezerrel.

Boehmer tagadóan rázta a fejét.

- Százezerrel... százötvenezerrel - folytatta Beausire, aki eltökélte, hogy egymilliót is ráígér, hogy birtokába jusson a másfél millióból neki járó résznek.

Az ékszerészeket mintha fejbe vágták volna, egy pillanatig zavartan álltak, majd összedugták a fejüket.

- Nem, titkár úr - mondták Beausire-nak -, ne is fárassza magát azzal, hogy kísértésbe visz minket; nem köthetünk üzletet; a miénknél hatalmasabb akarat arra kényszerít bennünket, hogy a nyakéket itt az országban adjuk el. Bizonyosan megértik; bocsássanak meg, nem mi mondjuk vissza, így hát ne haragudjanak ránk érte; olyan személy akadályoz meg bennünket az eladásban, aki nagyobb nálunk, nagyobb maguknál is.

Beausire és Manoel nem tudott mit válaszolni. Gratuláltak hát az ékszerészeknek, és igyekeztek közömbösnek látszani.

Olyan buzgón végezték ezt a tevékenységet, hogy észre sem vették az előszobában a komtur-inas urat, aki azzal volt elfoglalva, hogy kihallgassa, milyen kimenetele lesz az üzletnek, amelyből őt ki akarták rekeszteni.

Ám a derék szövetséges, ahogy az ajtóhoz hajolt, megcsúszott, és nekiesett az ajtónak.

Beausire odaperdült, és rárivallt a szerencsétlen, rémült alakra.

- Mit csinálsz itt, te nyomorult?

- Csak a reggeli postát hoztam, uram - felelte a komtur.

- Jól van, távozzék - mondta Beausire, átvette a leveleket, és elküldte a komtur.

A követség hivatalos levelei voltak. Portugáliából vagy Spanyolországból jöttek, többnyire jelentéktelen ügyekben, melyeket rendszeren Ducorneau intézett, de amelyek Beausire vagy dom Manoel kezén mentek át, mielőtt az irodába jutottak volna, s a két főnöknek már eddig is hasznos felvilágosításokkal szolgáltak a követség ügyeit illetően.

Az ékszerészek meghallották a posta szót, s megkönnyebbülve felálltak, mint amikor kínos kihallgatás után az embert végre útjára engedik.

Hagyták, hadd menjenek; a szobainas parancsot kapott, hogy egészen az udvarig kísérje ki őket.

Az inas alig érhetett le a lépcsőn, dom Manoel és Beausire máris összedugta a fejét.

- Hát ez füstbe ment - mondta dom Manoel.

- Oda a másfél millió - mondta Beausire.

- A százezer frankból fejenként nyolcezer-négyszáz jut. Gyenge zsákmány.

- Aprópénz - tódította Beausire.

- Persze itt a pánceszekrényben... - Rámutatott a kasszára, amely után a komtur oly nagyon sóvárgott. - Itt a pánceszekrényben száznolcezer frank van.

- Fejenként ötvennégyezer.

- Megegyeztünk - mondta dom Manoel. - Osszuk el!

- Osszuk! De most, hogy a komtur tudja, hogy az üzlet füstbe ment, egy pillanatra sem hagy majd magunkra bennünket.

- Majd elintézem a dolgot - mondta dom Manoel.

- Én tudom is, hogyan - mondta Beausire.

- Hogyan?

- A komtur mindjárt visszajön, igaz?
  - Igen.
  - És követelni fogja a maga meg a társai részét...
  - Úgy van.
  - Az egész ház itt fog nyüzsögni...
  - Úgy van.
  - Hívjuk ide a komturt, mintha valami titkot akarnánk elmondani neki, a többi az én dolgom.
  - Sejttem, mit akar csinálni - mondta dom Manoel. - Menjen, hívja ide!
  - Épp azt akartam mondani, hogy hívja ide maga.
- Egyikőjük sem akarta egyedül hagyni a *barátját* a kasszával. Hiába, a bizalom ritka ékszer.
- Dom Manoel azt mondta, hogy követ létére ő igazán nem futkoshat az inasa után.
- Az ő szemében maga nem követ - mondta Beausire. - Na, mindegy.
  - Lemegy érte?
  - Nem. Kikiabálok neki az ablakon.
- Beausire le is kurjantott az ablakból a komturnak, aki éppen arra készülődött, hogy elcsevegjen a svájci örrel.
- Ahogy meghallotta, hogy hívják, felment.
- A két főnököt abban a szobában találta, amely a páncélszekrényt rejtő szobába nyílik.
- Beausire vigyorogva így szólt hozzá:
- Fogadok, hogy tudom, mit mondott a svájcinak.
  - Én?
  - Ki más? Elmondta neki, hogy oda a Boehmer-féle üzlet.
  - Ugyan, hova gondol!
  - Hazudik.
  - Esküszöm, hogy nem!
  - Szerencséjére, mert ha beszélt volna, jó nagy marhaságot követett volna el, és szép összeget veszített volna.
  - Hogyhogy?
  - Csak mi hárman tudjuk a titkot, igaz?
  - Igen.
  - Következésképpen a miénk a száznyolcezer frank, mert mindenki azt hiszi, hogy Boehmer és Bossange magával vitte a pénzt.
  - Az ördögbe is! - kiáltott fel boldogan a komtur. - Ez így van!
  - Harmincháromezer-háromszázharminchárom frank fejenként - mondta Manoel.
  - Több! Több! - kiáltotta a komtur. - Még van nyolcezer frank.

- Igaza van - mondta Beausire. - Elfogadja?

- Még hogy elfogadom-e? - kiáltott a szobainas a kezét dörzsölve. - Meghiszem azt! Ez már beszéd!

- Ez már beszéd, de egy gazember beszéde! - mondta dörgő hangon Beausire. - Mindig is tudtam, hogy utolsó csaló vagy. Jöjjön, dóm Manoel, fogja meg ezt a csirkefogót, és adjuk át a társainknak.

- Kegyelem! Kegyelem - rimánkodott a szerencsétlen - csak tréfáltam!

- Rajta! - folytatta Beausire - zárjuk be a szomszédos fürkébe, aztán majd ítélkezünk fölötte.

- Kegyelem! - könyörgött a komtur.

- Vigyázzon - mondta Beausire dom Manoelnek, aki vasmarokkal tartotta az áruló komturt -, vigyázzon, nehogy Ducorneau meghallja!

- Ha nem engednek el - mondta a komtur -, mindnyájukat feljelentem!

- Én meg megfojtalak! - mondta dühösen dom Manoel, és a szomszédos mosdófülke felé tuszkolta a szobainast.

- Küldje el Ducorneau-t! - súgta Beausire fülébe.

Beausire-nak sem kellett kétszer mondani, gyorsan bement a követével szomszédos szobába, közben dom Manoel bezárta a komturt.

Eltelt egy perc, de Beausire nem jött vissza.

Dom Manoelnek különös gondolata támadt; egyedül volt, tízlépésnyire tőle a páncélszekrény; egy jó tolvajnak mindössze két percre van szüksége, hogy kinyissa, kivegye belőle a száznolcezer frankot, kiugorjon az ablakon, és illa berek, eltűnjön a zsákmánnyal.

Dom Manoel úgy számított, hogy legalább öt percbe telik, amíg Beausire elküldi Ducorneau-t, és visszaér a szobába.

Már ott is termett annak a szobának az ajtajánál, ahol a páncélszekrény állt. Ez az ajtó lakatra volt zárva. Dom Manoel erős, ügyes ember volt; egy óra kulcsával egy városkaput is ki tudott volna nyitni.

„Beausire nem bízott bennem - gondolta -, mivel egyedül nekem van kulcsom a kasszához; lakatot tett az ajtóra, igaza is volt.”

A kardjával leverte a lakatot.

A páncélszekrénynél termett, s ekkor iszonyút üvöltött. A páncélszekrény kitárva, s benne semmi, semmi!

Beausire-nak is volt kulcsa hozzá, bejött a másik ajtón, és elemelte a pénzt.

Dom Manoel vágtatott, mint az őrült, a vígan dudorászó svájci őrkuckójához.

Beausire-nak öt perc előnye volt.

Amikor a portugál jajveszékeléséből az egész ház megtudta az esetet; amikor kiszabadította a komturt, hogy egy tanú vallomása támassza alá az elmondottakat, hitetlenkedő, dühöngő népséggel találta magát szemben.

Azzal vádolták, hogy összeszűrte a levet Beausire-ral, aki most várja valahol a pénzzel.

Lehullottak az álarcok, kiderültek a titkok: a becsületes Ducorneau végképp nem értette, milyen népséggel hozta össze a sors.

Majdnem elájult, amikor látta, hogy a diplomata urak arra készülődnek, hogy dom Manoelt felakasszák a kocsiszínbén.

- Fel akarják akasztani Souza urat! - kiabálta az irodavezető. - De hiszen ez felségsértés! Vigyázzanak magukra!

Azután úgy döntöttek, hogy mivel dom Manoel túl hangosan ordibál, bedobják az egyik pincébe.

Ebben a pillanatban három ünnepélyes koppantás hallatszott a kapu felől: a szövetségesek rémülten meredtek egymásra.

Csend támadt.

Ismét három kopogtatás.

Aztán éles hang kiabált be portugálul:

- Portugália követe nevében kinyitni!

- A követ - suttogták a gazfickók, s szétszóródtak a házban. Majd rendetlen összevisszaságban mentették az irhájukat, szétszaladtak kerteken, kerítéseken át, ki merre látott.

Az igazi követ csak a rendőrség poroszlóinak segítségével tudott bejutni a házba, akik az érdekesnek ígérkező jelenetre összecsődült hatalmas tömeg jelenlétében törték be a kaput.

Aztán mindent átkutattak, és letartóztatták Ducorneau-t: a Châtelet-be vitték.

Így ért véget az álportugál követség kalandja.

4 Álom és valóság

Ha a követség svájci gárdistája Beausire után fut, ahogy azt dom Manoel parancsolta, nehéz dolga lett volna.

Beausire, alighogy kilépett a tett színhelyéről, futásnak eredt, a Coquillière utcában érve pedig már rohant, egészen a Saint-Honoré utcáig.

Mivel félt, hogy követik, összezavarta a nyomokat, amennyiben a gabonapiacot környező utcákon összevissza rohangászott; néhány perc múltán majdnem bizonyos volt benne, hogy senki sem követhette. Még valamiben bizonyos volt, éspedig abban, hogy kimerült, és hogy egy telivér ló sem tehetett volna túl rajta.

Leült hát egy zsák búzára a Viarmes utcában - ez az utca körbefutja a piacot -, s úgy tett, mintha irtózatosan érdekelné ott szemben a Medici-oszlop. Valójában azonban Beausire uram csak ült és zihált, mint valami lankadt kovácsfűjtató.

Jó pár percbe telt, mire sikerült annyi levegőt összeszednie s a géégjén lepréselnie, hogy már nem kellett tartania tőle, hogy megfullad a légszomjtól.

Végre sikerült szabályosan lélegeznie, s megkönnyebbülésében akkorát sóhajtott, hogy a Viarmes utca lakói mind meghallották volna, ha nem lettek volna éppen gabonaeladással vagy -méréssel elfoglalva.

„Végre teljesült az álmom, gazdag vagyok!” - gondolta Beausire. És ismét nagyot sóhajtott. „Tökéletes úriember leszek - fűzte tovább a gondolatot -; máris úgy érzem, hogy hízó.”

S valóban: ha súlya nem is, felfuvalkodottsága nőttön-nőtt.

„Olivából tisztességes úriasszonyt csinállok, amilyen tisztességes úriember leszek magam is - folytatta néma monológját. - Oliva szép és szerény.”

(Szerencsétlen Beausire!)

„Szívesen él majd vidéken, távol a világ zajától, egy szép majorban, a mi kis birtokunkon, egy kisváros közelében, ahol könnyen elhiszik rólunk, hogy született urak vagyunk. Nicole jó lány, csak két hibája van: lusta és gőgös.”

(Csak! Szegény Beausire! Két halálos bűn!)

„És ha kielégítem ezt a két szeszélyét, nekem, a kétes Beausirenak, tökéletes kis feleségem lesz.”

Megtörölte a homlokát, megbizonyosodott, hogy a százezer frank még mindig ott lapul a zsebében, s erősen gondolkozni kezdett.

Ha a Viarmes utcában nem is, de keresni fogják. A követségi urak nem fognak könnyű szívvel lemondani a prédájukról.

Több bandába fognak tehát tömörülni, s először is a tolvaj lakóhelyét derítik fel.

Itt van a bökkenő. Abban a lakásban lakik Oliva. Lehet, hogy őt is meggyanúsítják, még bántalmazták is, ki tudja? Sőt, talán túsul ejtik.

Ezek a gazemberek még azt is tudhatják, hogy Oliva kisasszonyt Beausire szenvedélyesen szereti, s ha már tudják, építhetnek erre a szenvedélyre.

Beausire úgy érezte, megőrül, ahogy e két halálos veszedelem mezsgyéjén egyensúlyoz.

A szerelem győzött.

Nem akarta, hogy bárki is hozzáérjen szerelme tárgyához. Nyílsebesen nyargalt a Dauphine utcai ház felé.

Különben határtalanul bízott sebes futásában; ellenségei, bármily gyorsak legyenek is, nem előzhették meg.

Aztán beugrott egy fiákerbe, a kocsisnak odamutatott egy hatfrankos ezüstpénzt, s azt mondta:

- A Pont-Neufhöz.

A lovak nem futottak, röptek.

Sötétedett.

Beausire a híd töltésére vitette magát, IV. Henrik szobra mögé. Ebben a korban még kocsival is oda lehetett jutni; elég közönséges, de népes találkahely volt.

Aztán megkockáztatta, hogy az egyik kocsiablakon kidugja a fejét, és tekintetével végigpásztazza a Dauphine utcát.

Beausire-nak már voltak bizonyos tapasztalatai a rendőrség embereivel kapcsolatban: immár tíz esztendeje igyekezett megtanulni, hogyan ismerje meg őket, hogy mind időben, mind térben elkerülje a veszedelmet.

A híd feljárójánál észrevett két, egymástól távol álló férfit, akik nagyban nyújtogatták a nyakukat a Dauphine utca felé, és ki tudja, milyen érdekességet bámultak.

Ezek nyomozók. A Pont-Neufön nem ritkák a nyomozók, hiszen még a közmondás is így szólt akkoriban: ha papot, utcalányt vagy fehér lovat akarsz látni, csak át kell menned a Pont-Neufön.

Nos, a fehér lovak, a papi palástok és az utcalányok mindig is a rendőrségi emberek célpontjai voltak.

Beausire-t csak bosszantotta, zavarta a dolog; meggörnyedt, és erősen sántítani kezdett, hogy félrevezesse esetleges követőit, s a tömegen átvágva bement a Dauphine utcába.

Amitől félt, annak semmi nyomát nem látta. Már meg is pillantotta a házat, melynek ablakaiba gyakran kikönyökölt a szép Oliva, az ő napsugara.

Az ablakok zárva voltak; nyilván a szófán pihen vagy valami ócska könyvet olvas, esetleg valami nyalánkságot rágcsál.

Beausire-nak hirtelen úgy tetszett, mintha a szemben lévő fasorban egy pandúr zubbonya villant volna meg.

Sőt mi több: a kis szalon ablakában felbukkant egy másik katona.

Újból kiverte a veríték, de most nem a futástól, hanem az ijedségtől. Immár nem visszakozhatott: el kellett mennie a ház előtt.

Beausire-nak volt annyi bátorsága, hogy megtegye: elment a ház előtt, és megnézte.

És mit látott!

A párizsi városi őrség gyalogosai csak úgy hemzsegték a fasorban, közöttük egy fekete ruhás rendbiztos a Châtelet börtönből.

Ezek az emberek... Beausire egy szempillantás alatt megállapította, hogy zavart, ijedt, tétova minden mozdulatuk. Vagy tud az ember a rendőrség alkalmazottainak arcáról olvasni, vagy nem; ha az ember tud úgy, mint Beausire, nem kell kétszer nekirugaszkodnia, hogy kitalálja: ezeknek az uraknak kicsúszott a halacska a hálójukból.

Beausire azt gondolta, hogy Crosne rendőrfőnököt nyilván valaki értesítette, mire ő el akarta csípni Beausire-t, de csak Olivát találta.

Ezért olyan tanácstalanok. Beausire, rendes körülmények között, ha éppen nincs százezer frank a zsebében, minden bizonnyal a rend éber őrei közé vetette volna magát, ezt kiabálva: „Itt vagyok! Itt vagyok! Én vagyok a bűnös!”

Ám ahogy elképzelte, hogy ez a népség kitapintja a zsebében a százezer frankját, ahogy elképzelte, hogy a merész és szemfényvesztő fogásból, melyet ő, Beausire hajtott végre, csak a rendőrfőnök detektívjei húznak hasznát, minden aggálya eloszlott, még szerelmi bánata is nyomtalanul eltűnt.

Így gondolkodott: „Elkapnak... Megszerzik a százezer frankot. Olivának semmi haszna belőlem... Én tönkremegyek... Csak azt bizonyítom be neki, hogy egy csepp eszem sincs, nem azt, hogy szeretem... Megérdemelném, hogy azt mondja: »Maga tökkelütött! Nem kellett volna annyira szeretnie, inkább meg kellett volna mentenie.« Így van, szedjük a lábunkat, helyezzük biztonságba a pénzünket, mely mindennek az alapja: a szabadságé, a boldogságé, a bölcsességé.”

E szónoklat végeztével Beausire megtapogatta a szíve fölött a bankjegyeket, s futásnak eredt a Luxembourg-kert felé, mert már vagy egy órája csak az ösztöne irányította, s mivel Olivát százszor is a Luxembourg-kertben találta, a lába magától odavitte.

Egy ilyen vaslogikájú ember részéről gyengécske okoskodás volt ez.

A poroszlók ugyanis, akik legalább annyira ismerik a tolvajok szokásait, mint Beausire a poroszlók szokásait, egyenest a Luxembourg-kertben keresték volna Beausire-t.

Ám a gondviselés vagy az ördög úgy döntött, hogy Crosne ez alkalommal békén hagyja Nicole szerelmét, akit, alighogy befordult a Saint-Germain-des-Près utcába, majdnem fellökött egy szép hintó, amely büszkén vágatott a Dauphine utca felé.

Beausire-nak épp csak annyi ideje maradt, hogy a többi európai számára utánozhatatlan párizsi fürgeséggel elkerülje a kocsirudat. A kocsis szidalmait és ostorát viszont nem tudta elkerülni; ám akinek százezer frank van a zsebében, az nem áll le ilyen nyavalyás becsületbeli kérdésen vitatkozni, főleg ha a nyakán vannak a követségbeli társak meg a párizsi rendőrség.

Beausire tehát félreugrott; ám ekkor a hintóban megpillantotta Olivát élénk beszélgetésben egy nagyon jóképű férfival.

Beausire rikkantott egyet, erre a lovak még inkább nekilódultak. Szívesen követte volna a kocsit, de az éppen a Dauphine utcába igyekezett, s Párizsban ez volt az egyetlen utcája, ahová Beausire pillanatnyilag nem óhajtott betenni a lábát.

Meg aztán micsoda agyrém, hogy Oliva ül bent a hintóban - álomkép, látomás, képtelenség! - És ha mégis őt látta?

Úgy is lehetett okoskodni, hogy Oliva többek között azért nem ülhet ebben a hintóban, mert a poroszlók letartóztatták a Dauphine utcában.

Szegény Beausire! Elcsigázva, a kétségbeesés határán bevette magát a Fossés-Monsieur-le-Prince utcába, onnét eljutott a Luxembourg-kertbe, átment ezen az immár kihalt városrészen, s a városkapun kívül végül menedéket talált egy kis szobácskában, melynek szállásadónője különösen kedvelte őt.

Betelepedett hát ebbe az odúba, a pénzt elrejtette a szoba egyik kőlapja alá, a kőlapra rátette az ágy lábát, és verejtékezve, szitkozódva lefeküdt; káromkodásaiba azonban Merkurhoz intézett köszöneteket kevert, lázas szédülését pedig fahéjas forralt borral orvosolta, amely ital a leginkább alkalmas a bőr izzadásának és a szív bizakodásának felélénkítésére.

Meg volt győződve róla, hogy a rendőrség itt nem találja meg. Arról is meg volt győződve, hogy senki nem foszthatja meg a pénzétől.

Meg volt győződve róla, hogy Nicole semmilyen bűnt nem követett el, még ha letartóztatták is, és hogy manapság nem lehet senkit sem ok nélkül életfogytiglanra ítélni. Végül arról is meg volt győződve, hogy ha Olivát, elszakíthatatlan társát, börtönbe dagnák, a pénz arra is jó lesz, hogy kiszabadítsa ártatlan szerelmét.

A követségbeli szövetségesekkel nehezebb lesz az elszámolás.

Beausire azonban kitalálta, hogyan kerül el a zaklatásukat: itt hagyja őket, mihelyt Oliva kisasszony visszanyeri a szabadságát, elmegy Svájcba, ebbe a szabad, erkölcsös országba.

Mindabból, amit Beausire a forralt bort kortyolgatva végiggondolt, semmi sem történt úgy, ahogy elképzelte: másként volt megírva a sors könyvében.

Az ember gyakorta abban a tévhitben él, hogy látja a dolgokat, holott nem látja őket; máskor meg úgy képzei, hogy nem tud valamit, holott nagyon is tudja...

Oliva kisasszony nem érti, mit akarnak tőle

Ha Beausire úr a kiváló szemének hisz, s nem az agyát gyötri, melyet sok minden elkábított, bizony sok bánatot és csalódást megtakarít magának.

Ugyanis csakugyan Oliva kisasszony ült abban a hintóban egy férfi mellett, akit Beausire nem ismert meg, mivel csak egyszer pillantott rá, de ha még egyszer ránéz, bizonyosan megismeri. Oliva szokása szerint délelőtt kiment a Luxembourg-kertbe sétálni, de két órakor nem ment haza ebédelni, mert találkozott azzal a különös férfival, akivel az Opera-bál napján kötött barátságot.

Már éppen ki akarta fizetni a kerti székét, s indulni volna hazafelé, búcsúzóul rámosolygott a parki kávéház tulajdonosára, akinek állandó vendége volt, amikor Cagliostro előbukkant az egyik fasorból, hozzárohant és karon fogta.

A lány felkiáltott meglepetésében.

- Hová megy? - kérdezte a férfi.

- Hát haza, a Dauphine utcába.

- Ez aztán kapóra jön majd azoknak, akik éppen magára várnak - mondta a férfi.

- Énrám?... Hogyhogy? De hiszen senki sem vár.

- Még hogy senki! Körülbelül egy tucat látogatója van.

- Egy tucat látogatóm! - kiáltotta nevetve Oliva. - Miért nem egyenest egy regiment?

- Becsületesen mondom, hogy csak azért nincs egy egész regiment, mert annyian nem férnek be a Dauphine utcába.

- Meg vagyok döbbenve.

- Hát még hogy megdöbbenne, ha hagynám, hogy hazamenjen!

- Miért?

- Mert letartóztatnák, drágám.

- Engem?

- Úgy bizony. Azt a tizenkét úriembert, aki magát várja, Crosne úr küldte oda.

Oliva összeborzadt: bizonyos emberek mindig félnek bizonyos dolgoktól.

Valamivel alaposabb lelkiismeret-vizsgálat után azonban dacosan felvágta a fejét:

- Nem csináltam semmit - mondta. - Miért tartóztatnának le?

- Miért tartóztatnak le egy nőt? Szerelmi ügyek, sületlenségek miatt.

- Nincsenek szerelmi ügyeim.

- Nem is voltak?

- Ó, azt nem mondom.

- Egyszóval nyilván ok nélkül akarják letartóztatni, de tény, hogy le akarják tartóztatni. Nos, menjünk el mégis a Dauphine utcába?

Oliva sápadtan, zavartan álldogált.

- Úgy játszik velem, mint macska az egérrel - mondta. - Ha tud valamit, mondja meg. Nem Beausire-ral van bajuk?

Könyörgő tekintettel nézett Cagliostro-ra.

- Talán vele. Feltételezem, hogy az ő lelkiismerete nem olyan tiszta, mint a magáé.

- Szegény fiú!

- Sajnálja csak, de ne utánozza: ne sétáljon be maga is a csapdába!

- Miért pártfogol maga engem? Mi érdeke fűződik hozzá, hogy foglalkozzék velem? Nézze - mondta nagy merészen -, nem is természetes, hogy egy olyan férfi, mint maga...

- Ne fejezze be, butaságot mondana, s minden perc drága, mert Crosne rendőrei még képesek idejönni, ha hiába várják odahaza.

- Idejönnek? Tudják, hogy itt vagyok?

- Nem nehéz kitalálni, én csak tudom! De hadd folytassam! Érdekel a személye, és a javát akarom, a többi pedig nem a maga dolga. Siessünk az Enfer utcába. Ott várja a hintóm. Á, még most is kételyei vannak?

- Igen.

- Akkor szánjuk rá magunkat egy meglehetősen vakmerő lépésre, ami remélem, egyszer s mindenkorra meggyőzi magát. A hintómmal elhaladunk az előtt a ház előtt, ahol lakik, s amikor majd elég messziről, hogy el ne fogják, de elég közelről, hogy meggyőződjenek a szándékaikról, megpillantja a rendőrségi urakat, valódi értéke szerint ítélheti meg jóindulatomat.

Eközben a hintó odagördült, a pár beszállt, és a Dauphine utcába vitette magát, ahol aztán Beausire észrevette őket.

Ha abban a pillanatban Beausire kiabálni kezd, vagy követi a kocsit, Oliva mindent megtett volna, hogyha üldözik, megmentse, ha meg szabad, vele szökjék.

Cagliostro azonban meglátta a szerencsétlent, s hogy elterelje Oliva figyelmét, az őrszem köré gyülekező kíváncsi tömegre mutatott.

Amint a lány megpillantotta a poroszlókat, a megszállt házat, olyan kétségbeesetten vetette magát pártfogója karjába, hogy e köszívű ember kivételével bárki más szívét meglágyította volna.

Ő azonban megleégedett annyival, hogy megszorította a fiatal nő kezét, s elrejtette őt a kintiek szeme elől: lehúzta az ablak görfüggönyét.

- Mentsen meg! Mentsen meg! - ismételte egyre a szerencsétlen lány.

- Megígérem - mondta a férfi.

- De ha egyszer mindent tud a rendőrség, akkor úgyis meg fognak találni.

- Dehogyan, dehogyan; ott, ahol lesz, senki sem bukkan magára, mert ha ide eljönnek is magáért, hozzám nem fognak eljönni.

- Ó! - mondta ijedten a lány. - Magához?... Magához megyünk?...

- Ne bolondozzon, kedvesem - felelte a férfi. - Talán elfelejtette, miben egyeztünk meg? Én nem vagyok a szeretője, széplány, és nem is akarok az lenni.

- Akkor hát börtönbe dug?

- Ha jobb szereti a városi női börtönt, csak tessék.

- Jó, menjünk - felelte rémülten a lány -, magára bízom magam, tegyen velem, amit jónak lát.

A Neuve-Saint-Gilles utcába vitte hát a férfi, abba a házba, ahol Philippe de Taverneyt is fogadta.

A cselédektől és mindenféle tekintettől távol helyezte el, egy második emeleti apró lakosztályban.

- Remélem, később majd boldogabb lesz; bár itt is az lehet.

- Boldog? Hogyan? - kérdezte a lány nehéz szívvel. - Boldog, de rab? Még sétálni sem mehetek! Olyan szomorú itt. Kert sincs. Bele fogok halni.

Bizonytalan, csüggedt tekintettel nézett ki az ablakon.

- Igaza van - mondta Cagliostro. - Azt szeretném, ha semmiben sem szenvedne hiányt. Itt nem érezné jól magát; különben is, az embereim előbb-utóbb meglátnák, és zaklatni kezdenék.

- Vagy feladnának - tette hozzá a lány.

- Attól ugyan ne féljen, az én embereim csak azt adják el, amit én veszek meg tőlük, drága gyermekem; de hogy minden elképzelhető kényelme és nyugalma meglegyen, szerzek magának valami más lakást.

Olivát mintha valamelyest megvigasztalta volna ez az ígélet. Egyébként új lakásának nappali szobája tetszett is neki, kényelmesnek találta, és szórakoztató könyvekre bukkant a könyvespolcon.

- Nem akarom, hogy éhen haljon, kedves gyermekem - mondta a pártfogója. - Ha látni akar, csak csöngessen, s én, ha itthon vagyok, azonnal jövök, ha meg elmennék, jelentkezem, mihelyt hazaérek.

Kezet csókolt, és kiment.

- Jaj, mindenekelőtt tudassa velem, mi van Beausire-ral! - kiáltott utána Oliva.

- Első dolgom lesz - felelte a gróf, s rázárta az ajtót a lánynak.

Aztán ahogy lefelé ballagott a lépcsőn, elábrándozott:

„Megszentségteleníteném a helyet, ha abba a Saint-Claude utcai házba szállásolnám el. De nem szabad, hogy valaki is meglássa, és abban a házban senki sem fogja meglátni. Ha viszont arra lesz szüksége, hogy egyvalaki észrevegye, az a valaki éppen abban a Saint-Claude utcai házban fogja észrevenni. Rajta, hozzuk meg még ezt az áldozatot. Oltsuk el a valaha nagy lánggal lobogó fáklya utolsó szikráját is.”

A gróf bő köpenybe bújt, kulcsokat vett elő az íróasztalából, néhányat kiválasztott közülük, és ellágyultan nézte őket. Egyedül, gyalog ment el a Saint-Claude utcába.

6 A lakatlan ház

Amikor Cagliostro megállt a Saint-Claude utcai ház kapujánál, már beesteledett, s csak elvétve sietett végig egy-egy járókelő a körúton.

Semmi nem mozgott a környéken, csak egy ló dobogása visszhangzott a Saint-Louis utcában; valahol becsuktak egy ablakot, s csikorogtak az ócska sarokvasak; a szomszéd házba hazaérkezett a gazda, és a kocsibejáró súlyos kapuján megnyikordult a keresztpánt, ahogy becsukták.

A zárda aprócska udvarán egy kutya ugatott, pontosabban vonított, s langyos szél görgött be a Saint-Claude utcába, amikor a Szent Pál templomban mélabúsan háromnegyedet ütött az óra.

Háromnegyed kilenc volt.

A gróf jókora kulcsot halászott elő a malaclopója alól; s hogy bedughassa a kulcslyukba, egy csomó törmeléket kellett kipiszkálnia, mert a szél az évek során mindenfélét odahordott: egy száraz szalmaszálat; egy kis magot, mely dél felé száguldott, hogy ott repcsénretek vagy mályva váljék belőle, s egy szép napon, íme, börtönét lelte ebben a homályos mélyedésben; a szomszéd épületről lepattant köszilánkot, legyeket, melyeket tíz esztendeje ebbe a vas-kórházba szállított a szél, s holttestük lassan eltorlaszolta annak vájatait; mindez ott recsegett-ropogott s őrlődött porrá a kulcs nyomása alatt.

Amikor a kulcs elvégezte a zárban a mozdulatait, már csak ki kellett volna nyitni a kaput.

Csakhogya az idő megtette a magáét. A fa bedagadt az illesztéseknél, a rozsdá szétrágta a sarokvasakat. Fű nőtt a kövek között, s a nyirkos kipárolgástól kiszáradt a kapu lábazata is; minden hézagot gyantaszerű anyag bélelt ki, olyasmi, mint a fecskefészkek anyaga, s a szárazföldi korallak egymás hegyébe-hátába emelvén boltíveiket, szikleveleik élettől duzzadó húsával teljesen beborították a kapu fáját.

Cagliostro érezte, hogy a kapu nem enged; ököllel, aztán könyökkel, majd vállal veselkedett neki, s ledöntötte az összes akadályt: rosszkedvű recsegéssel engedett egyik a másik után.

Amikor kinyitotta a kaput, szeme elé tárult a kihalt, temetőmohos udvar.

Ahogy belépett, a lába nyoma belerajzolódott az udvar köveit is belepő makacs, sűrű gyomszőnyegbe.

Senki sem látta, amikor bejött, senki sem látta e magas falak között sem. Elálldogálhatott egy kicsit, s lassan-lassan visszatérhetett a múltjába, ahogy visszatért a régi házába.

A múltja kihalt, üres volt, a háza romos, elhagyott.

A tizenkét lépcsőfokos feljáratból mindössze három fok volt ép.

A többi az esővíz, a mindent elárasztó falgyom és vadmák széttördelte, s előbb csak meglazultak, majd leomlottak, kőanyaguk összetört; a fű felkapaszkodott a romokra.

Cagliostro felment a lába alatt meg-megremegő tornácra, s egy második kulcs segítségével belépett egy hatalmas előtérbe.

Csak odabent gyújtotta meg a lámpást, melyet magával hozott; ám bármilyen óvatosan gyújtotta is meg benne a gyertyát, a ház baljós lehelete az első pillanatban elfűjta.

A halál lélegzete viharosan tiltakozott az élet ellen; a sötétség megölte a fényt.

Cagliostro ismét meggyújtotta a lámpását, és folytatta útját.

Az ebédlőben a megpenészedett tálalóasztalok majdnem teljesen elvesztették eredeti alakjukat. Minden belső ajtó tárva-nyitva volt, s a gondolat szabadon száguldozhatott végig a tekintettel együtt e halál járta termeken.

A grófnak hirtelen égnek meredt a haja, mert a szalon túlsó végéből, onnan, ahol egykor a lépcső indult felfelé, valami zaj hallatszott.

Ez a zaj egykor egy drága lény jelenlétét jelezte; ez a zaj a ház gazdájának minden érzékszervében az életet, a reményt, a boldogságot ébresztette fel. Ez a zaj, amely most semmit sem jelentett, mindent felidézett a múltból.

Cagliostro összevont szemöldökkel indult a Harpokratész-szobor felé; a szobor mellett volt az a rugó, amelyet megnyomva kinyílt az egykori összekötő ajtó, ez a titokzatos, felderíthetetlen kapocs az ismert és a titkos ház között.

A rugó könnyedén működésbe lépett, bár körülötte recsegett-ropogott a korhadt faburkolat. Ám alig lépett a gróf a titkos lépcsőre, ismét meghallotta azt a különös zajt. Előrenyújtotta a lámpást, hogy kiderítse a zaj okát: egy nagy siklót pillantott meg, amely a farkával minden lépcsőfokra rácsapva lassan ereszkedett lefelé.

A hüllő nyugodtan Cagliostróra függesztette sötét szemét, aztán eltűnt egy részben.

Minden bizonnyal a magány szelleme volt.

A gróf folytatta útját.

Felfelé menet egy emlék, pontosabban egy árnyék kísért: amikor hirtelen egy mozgó árnyképet pillantott meg a falon, összerезzent, mert azt hitte a saját árnyékáról, hogy az egy másik lényé, aki azért támadt föl, hogy elkísérje őt a titokzatos lakosztályba.

Így ballagott, így álmodozott, így ért oda a kandalló fedőlapjához, amely Balsamo fegyverterméből Lorenza Feliciani illatos menedékéhez vezetett.

Csupasz volt minden fal, üres minden szoba. A nyitva hagyott kandallóban hatalmas hamuhalom; meg-megcsillant benne egy-egy arany- és ezüstdarabka.

Ez a finom, fehér, illatos hamutömeg Lorenza bútoraitól származott. Balsamo mindet elégette; a gyöngyház berakásos szekrényeket, a csemlalót, a rózsafa kosárkát, a sèvres-i porcelánképekkel díszített gyönyörű ágyat, melynek csillámos hamuja olyan volt mint a márványpor; a nagy tűzben megolvadt fémperemeket és más bútordíszeket; a selyembrokát függönyöket és szőnyeget, az áló- és szantálfa dobozokat, melyeknek átható illata kiszökött a kéményeken, és beillatosította Párizsnak azokat a negyedeit, melyek fölött átvonult a nagy tűz füstje, úgyhogy a járókelők két napig felemelt orral jártak, hogy belélegezzék a mi párizsi levegőnkbe keveredő különös illatokat; a nagyvásárcsarnok negyedbeli boltossegéd meg a Saint-Honoré negyedbeli varrólányka megrészegeedett ezektől az erős illatparányoktól, melyeket Libanon lejtőiről és Szíria síkságairól sodor tova a szellő.

A kopár, hideg szoba még most is őrizte ezeket az illatokat. Cagliostro lehajolt, egy csipetnyi hamut a tenyerébe vett, és vad szenvedéllyel, hosszasan belélegezte az illatát.

Aztán ismét megpillantotta a szomszéd udvar szomorú képét, a vasrácsot s a magasra futó repedéseket a falon, melyeket a tűzvész okozott ezen a belső házon, amikor a felső emeletét elemésztette.

Félelmetes és gyönyörű látvány! Althotas szobája eltűnt; a falaknak csupán hét-nyolc fogazata maradt épen, melyeket a tűz csak végignyalogatott emésztő, mindent befeketítő nyelvével.

Ebben a házban minden az összeroppant nagyság, a kihunytt csillogás, az elveszett boldogság levegőjét árasztotta.

Cagliostro átitatódott álmai levegőjével. Leszállt filozófiája magaslatáról, hogy megmártózzék a szívbeli érzelmeknek nevezett kevéske gyengéd emberségben, hiszen ezek az érzelmek kívül esnek az okoskodás birodalmán.

Miután előszólította a magány édes szellemeit, rövid számadásra hívta az eget, s úgy vélte, letudta azt, amivel az emberi gyengeségnek tartozott; ám ekkor megakadt a szeme valamin, ami ott csillogott a pusztulás, a nyomorúság közepette.

Lehajolt, s a parkett barázdájában, félig a portakaró alatt, megpillantott egy kis nyíl alakú ezüstcsatot, amely mintha az imént hullott volna ki egy asszony hajából.

Olasz csat volt, amilyennel a korabeli nők szívesen tüzték fel rizsportól elnehezült bodor hajfürtjeiket.

A filozófus, a tudós, a próféta, az emberiséget mélyen megvető férfi, ő, aki azt akarta, hogy maga az ég is tartson tőle, ő, aki annyi bánatot magába fojtott, és annyi szívet véresre sebzett, Cagliostro, az istentagadó, a szemfényvesztő, a mindenben fölényesen kacagó férfi, felvette a csatot, az ajkához emelte, s mivel bizonyos volt benne, hogy senki sem láthatja, engedte, hadd gyűljön könny a szemébe.

- Lorenza! - suttogta.

És máris uralkodott magán. Démon lakozott ebben a férfiban.

Kereste a harcot, az volt az éltető eleme.

Miután forrón megcsókolta a szent ereklyét, kinyitotta az ablakot, s a rácson át a szomszédos zárda udvarára hajította az apró kis fémdarabot, a faágak közé, a porba, ki tudja, hová.

Így büntette magát, amiért szóhoz engedte jutni a szívét.

- Isten veled! - mondta az érzéketlen tárgynak, mely talán örökre elveszett. - Isten veled, te emlék, melyet azért küldtek hozzám, hogy ellágyuljon a szívem, nyilván, hogy kisebb legyek ezáltal. Ezentúl egyedül a földi dolgokra lesz gondom. Igen, ezt a házat meg fogják szentségteleníteni. Mit is beszélek? Máris meg van szentségtelenítve! Kinyitottam az ajtókat, fényt vittem a falak közé, láttam a sírbolt belsejét, belekotortam a halál hamujába. Legyen hát teljesen megszenségtelenítve, egy cél érdekében, mindegy, hogy milyen cél érdekében! Egy másik nő megy át majd ezen az udvaron, egy másik nő teszi a lábát a lépcsőfokra, talán még énekelni is fog ez alatt a boltív alatt, ahol még ott reszket Lorenza utolsó sóhaja. Ám legyen! Csakhogy egy bizonyos cél érdekében szentségtelenítik meg a házat, az a cél pedig az én ügyemet szolgálja. Ha Isten veszít is rajta, a Sátán csak nyerhet.

Letette a lámpást a lépcsőre.

- Leromboltatom a lépcsőházat - mondta. - Leromboltatom az egész titkos rejtekhelyet. Elszáll a titok, a palota bűvőhely marad, de már nem lesz szentély.

És már tudta is, milyen utasításokat fog adni Lenoirnak, az építésznek.

Rendbe hozni az udvart, a tornácokat, a kocsiszíneket és istállókat; lerombolni a belső szárnyat; a ház csak kétemeletes legyen; a munkálatokra egy hetet adok.

- Most pedig - mondta - lássuk, vajon odalátni-e a kis grófné ablakára.

Odament az egyik második emeleti ablakhoz, ahonnét a Saint-Claude utca egész szemben levő házsorát látni lehetett a kocsibejárat fölött.

Szemben, úgy hatvanlábnyira, megpillantotta a Jeanne de la Motte által bérelt lakást.

- A két nő óhatatlanul meglátja egymást - mondta Cagliostro. - Remek.

Fogta a lámpását, és lement a lépcsőn.

Egy órával később hazaért, és elküldte a megrendelőlevelet az építésznek.

Már másnap ötven munkás nyüzsgött a palotában, kalapács, fűrész és csákány zaja visszhangzott mindenütt, az udvar egyik sarkában füst szállt fel az összehordott nagy fűhalomból, és este, amikor a járókelő hazatértében végrehajtotta szokásos ellenőrző szemlélését, azt látta, hogy az udvarban egy abroncson egy nagy patkány lóg az egyik lábánál felakasztva, és segédmunkások, kőművesek csúfolódnak őszülő bajuszán, tisztos pocakján.

Az történt, hogy a palota e néma lakóját befalazták a lyukába, ráesett ugyanis egy kőlap. Aztán egy daru felemelte a kőlapot, s félholtan, a farkánál fogva őt is elkapták, és feláldozták az ifjú auvergne-i malterkeverő munkások szórakozásának oltárán. Szégyenében lehelte ki páráját, vagy megfulladt, nem tudni.

A járókelő ezt a gyászbeszédet mondta el a tiszteletére:

- Íme, ez lett tízesztendei boldogság vége!

Sic transit gloria mundi.

A házat, amint Cagliostro megparancsolta, egy hét alatt felújították.

Jeanne, a pártfogó

Rohan bíboros két nappal a Boehmernél tett látogatása után a következő levélkét kapta:

„Őeminenciája Rohan bíboros úr valószínűleg már kitalálta, hol vacsorázik ma este.”

- A kis grófné küldte - mondta, megszagolva a levélkét. - Ott leszek.

La Motte-né a következő miatt kérte a bíborostól a találkozót.

Az asszony felfigyelt az Őeminenciája által rendelkezésére bocsátott öt lakáj közül az egyikre, egy fekete hajú, barna szemű fiúra, akinek arca és arcszíne vérmes, egyszersmind értelmes, állhatatos természetire vallott.

Hívatta őt, s negyed óra múltán mindent megtudott, amit csak akart a fiú engedelmes természetéről és éles eszéről.

Ez az ember követte a bíborost, és beszámolt róla, hogy Őeminenciája két nap leforgása alatt kétszer járt Boehmer és Bossange uraknál.

Jeanne csak ezt akarta tudni. Egy olyan férfi, mint Rohan, nem alkudozik. Olyan ügyes kereskedők, mint Boehmerék, nem hagyják kicsúszni a kezük közül a vevőt. A nyakéket tehát eladták.

Boehmer adta el.

Rohan vette meg! És egyetlen szóval sem említette a bizalmasának, a szeretőjének!

Súlyos tünet. Jeanne összeráncolta a homlokát, lebiggyesztette finom vonalú ajkát, és megírta a bíborosnak a levélkét.

Rohan bíboros este meg is érkezett. Előreküldött egy kosarat, tele tokaji borral és más finom csemegékkel, mintha valamelyik operacsillaghoz készülne vacsorára.

Jeanne ezt az árnyalatot is észrevette, mint már annyi mást; úgy döntött, hogy kizárólag azt szolgáltatja fel, amit a bíboros küldött.

Amikor egyedül maradtak, gyengéd hangnemben kezdett vele társalogni.

- Valami igen elszomorít, nagyuram - mondta.

- Micsoda, grófné? - kérdezte Rohan, s az arca olyan volt, mintha le volna sújtva, bár ez nem mindig jelenti azt, hogy valóban le van sújtva az ember.

- Nos, az én bánatomnak az az oka, hogy azt tapasztalom, nagyuram nemcsak most nem szeret, de soha nem is szeretett engem...

- Ó, grófné, hogy mondhat ilyet?

- Sose mentegetőzzék, nagyuram, időpocsékolás lenne! És ne is sajnálkozzék, nekem tökéletesen mindegy.

- Hogy én szeretem-e magát vagy sem?

- Az.

- És miért mindegy?

- Mert én nem szeretem magát.

- Ez nem valami kedves magától.
  - Nem jellemző ránk a gyengéd udvariasság; viszont állapítsuk meg a tényt.
  - Mi a tény?
  - Hogy én sem szerettem soha jobban magát, mint ahogy maga szeretett engem.
  - Ó, legfeljebb azt állíthatja, hogy maga nem szeret! - kiáltott fel a herceg, és majdnem őszintén csengett a hangja. - Én magát mindig nagyon kedveltem, grófné. Ne tulajdonítsa hát nekem a saját érzéseit!
  - Ugyan, nagyuram, annyira csak becsüljük egymást, hogy megmondjuk az igazat?
  - És mi az igazság?
  - Az, hogy minket legalább olyan erős szál fűz össze, mint a szerelem.
  - Mégpedig?
  - Az érdek.
  - Az érdek? Piha!
  - Azt mondhatnám, amit az egyszeri paraszt mondott a fiának az akasztásról: „Ha te rühelled is, de legalább másokkal ne utáltasd meg!” Könnyű mondani, hogy piha, de az érdek mégis csak nagy úr.
  - Jó, jó, tegyük fel, hogy az érdek köt össze bennünket. Miben szolgálhatom én a maga érdekeit és maga az enyémeiket?
  - Először is nagy kedvem lenne patáliát csapni.
  - Csapjon, grófné!
  - Nem volt velem bizalmas, tehát lebecsült.
  - Én? És mikor nem voltam bizalmas, ha szabad kérdezni?
  - Mikor? Letagadná, hogy miután ügyesen kiszedett belőlem részleteket, melyeket amúgy is szíves örömet elmondtam volna magának...
  - Miről, grófné?
  - Bizonyos magas rangú hölgy vágyódásáról bizonyos tárgy iránt; maga pedig fogta magát, és kielégítette ezt a vágyódást, de úgy, hogy nekem nem is szólt róla.
  - Kiszedtem a részleteket, megtudtam bizonyos hölgy vágyódását bizonyos tárgy iránt, kielégítettem ezt a vágyat! Grófné, őszintén szólva maga egy talány, egy szfinx. Ó, annak idején csak a női fejet és nyakat láttam magában, de nem vettem észre az oroszlánkarmokat. Ha nem tévedek, most azokat is kimutatja.
  - Ugyan, nagyuram, nem mutatok én magának semmit az égardta világon, mivelhogy semmire sem kíváncsi többé. Egyszerűen csak megmondom a rejtély megoldását: a részletek azok az események, amelyek Versailles-ban történtek; a hölgy vágyakozása a királyné vágyakozása; a királyné vágyának a kielégítése pedig az, hogy tegnap méltóságod megvette Boehmer és Bossange-tól a híres nyakéket.
  - Grófné! - suttogta tétován, sápadtan a bíboros.
- Jeanne átható pillantással nézte.

- Ugyan már - mondta aztán -, miért néz rám ilyen rémülten, talán nem kötött tegnap üzletet az École rakparti ékszerészekkel?

Egy Rohan nem hazudik, még egy nőnek se. A bíboros hallgatott.

És mivel kezdett elpirulni, s ezt a kínos dolgot egy férfi soha nem bocsátja meg annak a nőnek, aki okozza, Jeanne gyorsan megfogta a kezét.

- Bocsásson meg, herceg, rögtön meg is mondom, miben tévedett velem kapcsolatban. Butának és gonosznak hitt?

- Ó, grófné...

- Végül is...

- Egy szót se többet; most engedje, hogy én beszéljek! Talán meggyőzőm magát, most már világosan látom ugyanis, kivel állok szemben. Úgy képzeltem, csak szép nőt, szellemes asszonyt, bájos szeretőt találok magában. De maga több.

Jeanne közelebb húzódott a bíboroshoz, kezét a kezében hagyta.

- Maga a kedvesem lett, a barátnőm, bár nem szeret. Az imént maga mondta - folytatta Rohan herceg.

- Meg is ismételhetem - mondta La Motte-né.

- Eszerint valami célja volt?

- Nyilván.

- S mi volt az a cél, grófné?

- El kell magyaráznom?

- Nem, tudom anélkül is. Maga az én szerencsém kovácsa akar lenni. Bizonyos, ugyebár, hogy ha nekem sikerül megcsinálnom a szerencsémet, első dolgom lesz, hogy a magáéről is gondoskodom. Erről van szó, vagy tévedtem?

- Nem tévedett, nagyuram, erről van szó. De azt is higgye el, én most nem bókolok, hogy ezt a célt egyáltalán nem ellenszenves vagy undorító körülmények és emberek között kellett követnem; kellemes utam volt.

- Grófné, maga búbájos, és csupa élvezet magával üzleti ügyekről tárgyalni... Szóval jól gondolta. Tudja, hogy valakihez tiszteletteljes vonzalom fűz?

- Láttam az Opera-bálon, hercegem.

- Ezt a vonzalmat soha nem fogják viszonzni. Ó, Isten óvjon tőle, hogy reménykedjem!

- Ugyan már, egy nő nem mindig királyné, és szerintem maga bőven felér Mazarin bíborossal.

- Ő is nagyon szép férfi volt - mondta nevetve Rohan.

- És kiváló miniszterelnök - vágott vissza Jeanne hidegvérrel.

- Grófné, magával elfecsérelt idő gondolkodni, hússzor is inkább az beszélni. Maga a barátai helyett is gondolkodik és beszél. Igen, miniszterelnök akarok lenni. Minden erre ösztönöz: a születésem, a kül- és belügyekben való jártasságom, a külföldi királyi udvarok irántam való jóindulata és az a nagy rokonszenv, amellyel a francia nép viseltetik irányomban.

- Egyszerűen minden - mondta Jeanne. - Egy dolgot kivéve.

- Egy ellenszenvet, azt akarta mondani?

- Azt, a királynéét; és ez az ellenszenv az igazi akadály. Amit a királyné szeret, azt előbb-utóbb a királynak is szeretnie kell; amit a királyné gyűlöl, azt a király is utálja.

- És engem gyűlöl?

- Ó...

- Legyünk őszinték! Nem hiszem, hogy félúton meg szabad állnunk, grófné.

- Nos, nagyuram, a királyné nem szereti magát.

- Akkor el vagyok veszve! Nincs olyan nyakék a világon, amely megváltoztatná az érzelmeit.

- Ebben talán téved, herceg.

- Már megvettem a nyakéket.

- Legalább látni fogja a királyné, hogy ha ő nem szereti is magát, maga szereti őt.

- Ó, grófné!

- Ugye, megállapodtunk, hogy nevükön nevezzük a dolgokat?

- Igen. Szóval maga szerint van rá remény, hogy egy szép nap miniszterelnök legyek?

- Biztos vagyok benne.

- És mik a maga vágyálmai, grófné?

- Majd akkor mondom meg, herceg, ha módjában lesz megvalósítani őket.

- Ez már beszéd! Várom magát azon a napon.

- Köszönöm; most pedig ülünk asztalhoz.

A bíboros megfogta Jeanne kezét, és úgy szorította meg, ahogy Jeanne pár nappal azelőtt annyira szeretne volna. De azok az idők elmúltak.

Jeanne kihúzta a kezét a férfi szorításából.

- Mi a baj, grófné?

- Mondtam, nagyuram, hogy ülünk asztalhoz.

- De én már nem vagyok éhes.

- Akkor beszélgessünk.

- De nekem már nincs mondanivalóm.

- Akkor menjen el.

- Ezt nevezi maga szövetségnek? Elküld?

- Hogy valóban egymáséi lehessünk - mondta Jeanne -, legyünk tökéletesen hűek önmagunkhoz, nagyuram.

- Igaza van, grófné; bocsássa meg, ha megint tévedtem magával kapcsolatban. Ó, esküszöm, ez volt az utolsó tévedésem!

Ismét megfogta Jeanne kezét, és olyan tisztelettel csókolta meg, hogy nem vette észre a grófné alattomos, ördögi mosolyát.

Jeanne felállt, az előszobáig kísérte a herceget.

- És a folytatás, grófné?

- Egyszerű.
- Mit kell tennem?
- Semmit. Várjon rám.
- Hová megy?
- Versailles-ba.
- Mikor?
- Holnap.
- És én mikor kapok választ?
- Rögtön utána.
- Akkor hát a kezébe tettem le a sorsom, kis pártfogóm.
- Bízza rám.

Azzal visszament a hálósobájába, lefeküdt, s szórakozottan bámulta a szép márvány Endümiónt, amint Dianát várja.

- A szabadság többet ér - suttogta.

Jeanne, a pártfogolt

Amikor Jeanne ennek a titoknak a birtokába jutott, ilyen kaland részesévé lett, s két ilyen jelentős támaszra talált, úgy érezte, olyan erős, hogy kimozdíthatja a világot a sarkaiból.

Kétheti határidőt szabott magának, hogy aztán tele szájjal habzsolhassa az ízletes szőlőfürtöt, amelyet a szerencse a feje fölé függesztett.

La Motte-né kimeríthetetlenül gazdag képzeletében a következő egyszerű távlatok szerepeltek: az udvarba már nem mint kérvények írója, nem mint a Boulainvilliers asszony által felkarolt szegény koldus, hanem mint a Valois-k leszármazottja, évi százezer frank jövedelemmel rendelkező gazdag nő fog eljárni, hercegi rangú, pairi méltóságot viselő férje lesz, a királyné kegyencnőjének fogják hívni, s ezekben a cselszövésektől és viharoktól dúlt időkben a Mária Antónia irányította király révén ő fogja kormányozni az államot.

Amikor, elérkezett a pillanat, ott termett Versailles-ban. Nem volt audienciára jogosító levele, de olyan erősen hitt a szerencséjében, hogy nem is kételkedett, hogy akarata előtt az udvari etikett is meghajol.

A királyi pár óhajait leső udvari talpnyalók már észrevették, hogy Mária Antónia milyen szívesen tartózkodik a szép grófné társaságában.

Ez elég is volt hozzá, hogy egy értelmes ajtónálló, aki minden alkalmat kihasznál, hogy előbbre léphessen, mihelyt Jeanne megérkezett, a királyné közelébe sündörgött, aki éppen hazafelé tartott a kápolnából, s ott mintegy véletlenül a következőket mondta a szolgálatos nemesúrnak:

- Uram! Mit tehetnénk La Motte Valois grófnéért? Nincs audiencia-levele.

A királyné halkán beszélgetett Lamballe hercegnővel, de ahogy Jeanne neve megütötte a fülét, abbahagyta a beszélgetést. Az ajtónálló igazán ügyesen, a megfelelő pillanatban ejtette el ezt a mondatot.

A királyné hátrafordult.

- Jól hallottam? - kérdezte. - Itt van La Motte Valois asszony?

- Azt hiszem, igen, felség - felelte a nemesúr.

- Ki mondta?

- Ez a teremőr, asszonyom.

Az ajtónálló szerényen meghajolt.

- Fogadom La Motte Valois asszonyt - mondta a királyné. - A fürdőházba vezessék - mondta, s elment.

Amikor a teremőr beszámolt Jeanne-nak a fejleményekről, a grófné rögtön a pénztárcájához kapott, de a férfi egy mosollyal megállította:

- Kérem, grófné, gyűjtse össze az adósságait - mondta -, hamarosan kedvezőbb kamattal fizetheti majd vissza.

Jeanne visszatette a pénzt a zsebébe.

- Igaza van, barátom, köszönöm.

„Miért ne pártfogolnék egy ajtónállót, aki nekem is pártomat fogta? - gondolta. - Ugyanezt megteszem egy bíborosnak is.”

Jeanne hamarosan uralkodónője előtt állt.

Mária Antónia komoly volt, kedvetlen, talán éppen mert túlságosan kitüntette a grófnét a nem remélt fogadással.

„A királyné nyilván azt hiszi - gondolta Rohan bíboros barátnője -, hogy megint koldulni jöttem... Vagy sikerül jobb kedvre derítenem, vagy szedhetem a sátorfámat.”

- Asszonyom - mondta a királyné -, még nem volt alkalmam a királlyal beszélni.

- Ó, felséged eddig is túl jó volt hozzám, és én nem is várok ennél többet. Azért jöttem...

- Miért jött? - kérdezte a királyné, aki rögtön érzékelte a gondolatváltásokat. - Nem kért kihallgatást. Talán sürgős... magának?

- Igen, asszonyom, sürgős; de nem... nekem.

- Akkor hát nekem... Beszéljen, grófné.

És a királyné bevezette Jeanne-t a fürdőtermébe, ahol már várták a komornái.

A grófné, amikor látta, hogy ezek a nők mind ott szorgoskodnak a királyné körül, nem kezdte el a mondókáját.

A királyné, amikor már a fürdőben ült, elküldte a komornáit.

- Asszonyom - mondta Jeanne -, nagyon nagy zavarban vagyok.

- Nocsak! Mondtam, hogy...

- Azt hiszem, említettem felségednek, milyen kedvesen s lekötelezően viselkedik velem Rohan bíboros.

A királyné összevonta a szemöldökét.

- Nem tudom... - mondta.

- Azt hittem...

- Mindegy, mondja csak!

- Nos, asszonyom, őeminenciája tegnapelőtt meglátogatott.

- Ó!

- Egy jótékonyági akció miatt jött, melynek én vagyok a kezdeményezője.

- Nagyon helyes, grófné, nagyon helyes. Én is hozzájárulok a... maga jótékonyági akciójához.

- Féltreért felséged. Az imént bátorkodtam azt mondani, hogy nem kérni jöttem. A bíboros úr szokása szerint a királyné jóságáról, kegyeinek kimeríthetetlen forrásáról beszélt.

- És nem kérte, hogy pártfogoljam a pártfogoltjait?

- Legelőször is ezt kérte, felség.

- Megteszem, de nem az ő kedvéért, hanem azoknak a szerencsétleneknek a kedvéért, akikkel mindig jót teszek, bárhonnét jönnek is. Azt viszont mondja meg őeminenciájának, hogy most már nagyon pénzsűkében vagyok.

- Sajnos, asszonyom, ezt én is mondtam neki, és éppen innét ered a zavarom oka, amiről az előbb szoltam felségednek.

- Hogyhogy?

- Elmeséltem a bíboros úrnak, milyen buzgó könyörülettel telik meg felséged szíve minden alkalommal, ha bármi szerencsétlenség hírére veszi, milyen nagylelkű, s hogy ennek következtében a királyné amúgy is mindig sovány pénztárcája állandóan kiürül.

- Jól van, jól van.

- Nézze, nagyuram, mondtam neki, vegyünk egy példát. Őfelsége saját jóságának rabszolgája. Feláldozza magát a szegényeiért. Jótett helyébe rosszat kap, s ezen a ponton magamat vádoltam.

- Hogyhogy, grófné? - kérdezte a királyné, aki érdeklődve hallgatta Jeanne-t, akár mert sikerült rátapintania a gyengéjére, akár mert Mária Antónia kifinomult érzékekkel megsejtette a hosszú bevezető alatt az őt élénken foglalkoztató témát.

- A következőről van szó, asszonyom: felséged néhány napja nagy összeget adott nekem; két esztendő alatt legalább ezerszer előfordult ugyanaz, s ha a királyné nem olyan mélyen érző, nem olyan nagylelkű, most kétmillió frankja lenne a kasszájában, s ennek az összegnek a birtokában semmiféle meggondolás nem akadályozná meg, hogy megvegye azt a szép gyémánt nyakéket, melyet olyan nemesen, olyan bátran, de engedje meg, hogy kimondjam, asszonyom: olyan oktanul visszautasított.

A királyné elpirult, és tovább nézte Jeanne-t. Csapda, vagy csak talpnyalás? Ha így tesszük fel a kérdést, akkor bizony veszélyes lehet egy királynéra nézve. De Jeanne arca csak gyengédséget, ártatlan jóindulatot, őszinteséget tükrözött; Mária Antónia nem feltételezhette róla, hogy álnok, aljas hízogó.

És mivel a királyné szíve tele volt valódi nagylelkűséggel, s mivel a nagylelkűségben mindig erő van, az erőben mindig szilárd igazság, Mária Antónia sóhajtott egyet, és azt mondta:

- Igen, szép az a nyakék. Vagyis szép volt, s jólesik, hogy egy jó ízlésű asszony dicsér, amiért visszautasítottam...

- Ha tudná, asszonyom - kiáltotta Jeanne, a megfelelő pillanatban a királyné szavába vágva -, mennyire ki lehet ismerni az emberek érzelmeit, ha érdeklődünk azok iránt, akiket szeretnek!

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani, asszonyom, hogy amikor Rohan bíboros megtudta felséged hősiei áldozatát, mellyel visszautasította a nyakéket, láttam, hogy elsápad.

- Elsápad!

- Sőt a szeme megtelt könnyel. Nem tudom, asszonyom, igaz-e vagy sem, amit sokan állítanak, mármint hogy Rohan bíboros szép férfi és kifogástalan úr; de azt tudom, hogy soha nem fogom elfelejteni az arcát, ahogy megvilágította a lélek tüze, és a könnyek barázdát húztak rajta, a könnyek, melyeket felséged nagylelkű lemondása, de mit is beszélek? magasztos áldozata csalt elő.

A királyné egy pillanatra abbahagyta, amit addig csinált, nem csurgatta a márvány fürdőkád szélére állított aranyozott hattyú csőréből a vizet.

- Nos, grófné - mondta -, ha már Rohan bíborost oly igen szépnek és kiválónak találta, ahogy itt elmondja, nem ellenzem, hogy ezt ki is mutassa neki. Világi pap ő, olyan pástör, aki nemcsak az Úr kebelére, hanem a sajátjára is tereli a báránkákat.

- Ó, asszonyom!

- Mi az? Talán rágalmozom? Nem ilyen a híre? Ő maga nem tekinti ezt dicsőségnek? A szertartásnapokon talán nem lengeti a levegőben a szép kezét - mert ami igaz, az igaz, szép a keze -, hogy még fehérebb legyen; és a hívő némberek nem függesztik a bíboros gyémántjánál csillogóbb szemüket a pásztorgyűrűvel ékesített kezére?

Jeanne meghajolt.

- A bíborosnak rengeteg trófeája van - folytatta szenvedélyesen a királyné. - Némelyik botrányba is fulladt. Aki akarja, csak dicsőítse ezért, én ugyan nem teszem.

- Asszonyom - mondta Jeanne, akinek ez a közvetlen hangnem meg a királyné testi közelsége is a malmára hajtotta a vizet -, én nem tudom, hogy a bíboros úr, amikor felséged erényeiről olyan forró lelkesedéssel beszélt, vajon közben a hívő némberekre gondolt-e; azt viszont tudom, hogy a szép keze a szívéen volt, s nem a levegőben.

A királyné csak a fejét rázta, és erőltetetten nevetett.

„Csak nem? - gondolta Jeanne. - Csak nem állunk jobban, mint hittük volna? Csak nem szegődik szövetségesünk a sértődöttség? Ó, akkor igazán könnyű lesz a dolgunk!”

A királyné újra közönyt erőltetett magára.

- Folytassa! - mondta.

- Felséged megbénít; szerénysége, mellyel még a dicséretet is visszautasítja...

- A bíborosét? Azt igen!

- De miért, asszonyom?

- Mert gyanús nekem az ő dicsérete, grófné.

- Nem feladatom - válaszolta Jeanne mélységes tisztelettel -, hogy védjem azt, aki oly szerencsétlen, hogy felségednél kegyvesztett lett; egyetlen pillanatra sem szabad kételkednünk benne, hogy bűnös, hiszen a királyné eltaszítja őt.

- Én Rohan bíborost nem taszítottam el; ő sértett meg engem. De királyné és keresztény vagyok; kétszeresen is arra kényszerülök, hogy elfelejtssem a sérelmeket.

És a királyné ezeket a szavakat az egyedül rá jellemző, fenséges jóság hangján ejtette ki.

Jeanne hallgatott.

- Nos, vége?

- Felséged gyanúsna találja, kegyének elvesztését, rosszallását kockáztatnám, ha ellentmondanék felségednek.

- Maga az ellenkezőjét gondolja a bíborosról, mint én?

- Igen, asszonyom.

- Mindjárt nem így gondolkodna, ha megtudná, mit tett ellenem Louis herceg.

- Én csak azt tudom, amit a saját szememmel láttam, hogy mit tett felséged szolgálatára.

- Udvarolt?

Jeanne meghajolt.

- Udvariasságokat, jókívánságokat, bókákat mondott? - folytatta a királyné.

Jeanne hallgatott.

- Maga, grófné, őszinte barátja Rohan bíborosnak, többé nem bántom őt a maga jelenlétében. -
A királyné nagyot nevetett.

- Asszonyom! - válaszolt Jeanne. - A bíboros úr felséged iránt olyan mély tisztelettel teli érzelmekkel viseltetik, hogy ha látná, hogy a királyné kineveti őt, biztos vagyok benne, hogy belehalna.

- Ó, ó, akkor nagyon megváltozhatott.

- De felséged megtisztelt azzal, hogy a múltkor elmondta: Rohan bíboros már tíz évvel ezelőtt is szenvedélyesen...

- Tréfáltam, grófné - mondta szigorúan a királyné.

A királyné azt hitte, hogy Jeanne, akit így elhallgattatott, beletörődött a vereségbe, feladta a harcot, de Mária Antónia alaposan tévedett. Az ilyen tigris- és kígyótermészetű nők csak azért húzódnak vissza, hogy erőt gyűjtsenek a támadáshoz, hogy még nagyobb lendülettel vessék magukat áldozatukra.

- A gyémántokról beszélt - mondta óvatlanul a királyné. - Vallja be, hogy sokat gondolt rájuk!

- Éjjel-nappal, asszonyom - mondta Jeanne, s úgy örült, mint a tábornok, amikor észreveszi, hogy az ellenség végzetes ballépést követett el a csatatéren. - Olyan szépek, olyan jól fognak állni felségednek.

- Nekem?

- Igen, asszonyom, felségednek.

- De hiszen eladták a nyakéket!

- Igen, el.

- A portugál követnek?

Jeanne finoman megrázta a fejét.

- Nem? - kérdezte örömmel a királyné.

- Nem, asszonyom.

- Akkor hát kinek?

- Rohan bíboros úr vette meg őket.

A királyné összerezzent, de csak annyit mondott:

- Á!

- Nézze, asszonyom - mondta Jeanne, tele hévvel és lelkesedéssel -, Rohan bíboros úr csodálatos dolgot mivel; nagylelkű és jószívű a cselekedete; szép, amit tesz; egy olyan léleknek, mint felséged, feltétlenül rokonszenvvel kell viseltetnie minden iránt, ami jó és szívből jön. Mihelyt Rohan bíboros megtudta - bevallom, tőlem -, hogy felséged pillanatnyi pénzzavarban van, felkiáltott: „Hogyan? Franciaország királynéjának le kell mondania valamiről, amit egy főadóbérlő felesége is megkaphatna? Hogyan? A királyné kitegye magát annak, hogy egy szép napon Neckernét lássa ezekkel a gyémántokkal páváskodni?” Rohan bíboros akkor még nem tudta, hogy a portugál követ alkudott a nyakékre. Megmondtam neki. Erre még hevesebb lett a méltatlankodása: „Itt már nem arról van szó - mondta -, hogy kedveskedünk a királynénak, itt már a királyi méltóság forog kockán... Tudom, milyen szellem uralkodik a külföldi udvaroknál: hiúság, kérkedés; ki fogják kacagni a francia királynét, akinek arra sincs pénze,

hogy egy jogos vágyát kielégítse; és én szenvednék, ha a francia királynén gúnyolódna! Nem, soha!” És hirtelen elment. Egy óra múlva megtudtam, hogy megvette a gyémántokat.

- Másfél millió frankért?

- Egymillió-hatszáz ezer frankért.

- És mi a szándéka a nyakékkal?

- Hogy ha már a felségedé nem lehet, legalább ne legyen más nőé sem.

- És biztos benne, grófné, hogy nem azért vette meg Rohan úr a nyakéket, hogy valamelyik kedvesének ajándékozza?

- Biztos vagyok benne, hogy inkább megsemmisítené, semhogy a királyné nyakán kívül bármely más asszony nyakán lássa.

Mária Antónia elgondolkodott; nemes arcvonásain ott tükröződött, ami a lelkében lejátszódott.

- Rohan bíboros szép dolgot cselekedett - mondta. - Nemes vonás, a tisztelet tapintatos kifejezése.

Jeanne szomjasan itta a szavakat.

- Köszönje meg, kérem, Rohan úrnak - folytatta a királyné.

- Ó, hogyne, asszonyom.

- Tegye hozzá, hogy Rohan úr bebizonyította irántam való barátságát, és hogy én mint tisztességes ember - hogy Katalin cárnő szavaival éljek -, egy baráttól mindent elfogadok, de csak ha viszonzhatom. Így hát elfogadom, persze nem Rohan úr ajándékát...

- Hanem mit?

- Hát a kölcsönt... Rohan úr előlegezte a pénzét, vagy hitelt adott, hogy örömet szerezzen nekem. Vissza fogom fizetni neki. Gondolom, Boehmer készpénzt is kért?

- Igen, asszonyom.

- Mennyit, kétszáz ezer frankot?

- Kétszázötvenezeret.

- Ez egy negyedévi járandóságom a királytól. Ma reggel, még az esedékesség előtt, megkaptam.

A királyné gyorsan becsöngette a komornáit, azok előbb finom, előmelegített batiszt törölközőkbe csavarták, majd felöltöztették.

Amikor egyedül maradt Jeanne-nal, s letelepedett a szobájába, azt mondta a grófnénak:

- Kérem, nyissa ki azt a fiókot!

- Az elsőt?

- Nem, a másodikat. Talál ott egy erszényt.

- Itt van, asszonyom.

- Kétszázötvenezer frank van benne. Számolja meg!

Jeanne engedelmeskedett.

- Vigye el a bíborosnak, s köszönje meg. Mondja meg neki, hogy havonta igyekszem majd törleszteni. A kamatokat majd megbeszéljük. Így enyém lesz a nyakék, amely annyira tetszett nekem, s ha nekem gondot okoz is, hogy kifizessem, legalább a királynak nem okozok gondot vele. - Egy percre eltöprengett. - És tiszta nyereség - folytatta -, hogy megtudtam: van egy finom lelkű barátom, aki szívességet tett nekem... - Ismét elhallgatott. - És egy barátnőm, aki olvasott a gondolataimban. Odanyújtotta Jeanne-nak a kezét, aki gyorsan megcsókolta.

Aztán, mivel a grófné kifelé indult, a királyné még mindig habozva, egész halkán, mintha félne attól, amit mondani készül, megszólalt:

- Grófné, tájékoztassa Rohan urat, hogy szívesen látott vendég lesz Versailles-ban, és hogy személyesen akarok köszönetet mondani neki.

Jeanne az örömtől és a felfuvalkodott gögtől nem is részegen, hanem egyenest esztét veszítve rohant ki a lakosztályból.

Úgy szorította magához a pénzt, mint keselyű a prédát.

A királyné erszénye

Annak a vagyonnak a súlyát, amelyet Jeanne de Valois magával vitt Versailles-ból, a bérkocsi elébe fogott lovak a saját bőrükön érezhették: a két szegény párát ugyancsak meghajszolta a kocsis a száguldásért ígért két arany fejében.

A bíboros még otthon volt, amikor La Motte-né megérkezett a palotájába.

Jeanne szertartásosabban jelentette be magát itt, mint a királynénál.

- Versailles-ból jön? - kérdezte a férfi.

- Onnét, nagyuram - mondta rezzenetlen arccal a grófné.

Jeanne látta, hogy a bíboros elkomorodik, megborzong, gyötrődik, de semmi sem indította irgalomra.

- És? - kérdezte a férfi.

- És... Mit is válaszolhatnék erre a kérdésre?

- Ó, grófné, kétségbeesésbe kerget!

- Szerette volna, ha találkozom a királynéval?

- Igen.

- Találkoztam vele... Szerette volna, ha a királyné megengedi, hogy beszéljek magáról, ő, aki többször is bizonyította, hogy távol kívánja tartani magát méltóságodtól, és haragudott, ha csak a nevét is kiejtették előtte?

- Látom az arcán, hogy hiába vágytam erre.

- Téved, a királyné beszélt magáról.

- Talán inkább maga volt olyan jó, és beszélt rólam neki, igaz?

- Igaz.

- És őfelsége meghallgatta?

- Erre nem lehet csak úgy egyszerűen válaszolni.

- Egy szót se szóljon, grófné, látom, hogy őfelsége milyen ellenszenvvel hallgatta.

- Nem, nem annyira... Beszéltem a nyakékről is.

- Meg merte mondani neki, hogy azt gondoltam...

- Hogy megveszi neki, igen.

- Ó, grófné, ez csodálatos! És végighallgatta?

- Persze.

- Megmondta, hogy szeretném nekiadni a gyémántokat?

- Szigorúan visszautasította őket.

- Elvesztem.

- Mármint az ajándékot; de a kölcsönt...

- A kölcsönt?... Ilyen tapintatosan sikerült elfogadtatnia az ajánlatot?

- Olyan tapintatosan, hogy el is fogadta.

- Hogy én kölcsönadjak a királynénak, én!... Lehetséges ez? Grófné!

- Ez több, mintha adna, nemde?

- Ezerszer több.

- Én is így gondoltam. Az a lényeg, hogy őfelsége elfogadta.

A bíboros felállt, majd ismét leült. Aztán mégis odament Jeanne-hoz, megfogta a kezét.

- Ugye, nem csap be, semmit se titkol?

- A szenvedéllyel nem játszik az ember, nagyuram; legfeljebb ha nevetséges; de az olyan magas rangú és érdemdús férfiú, mint méltóságod, soha nem válhat nevetségessé.

- Akkor hát, amit mond...

- Maga a színtiszta igazság.

- Közös titkom van a királynéval?

- Az... Halálos titok.

A bíboros gyengéden megszorította Jeanne kezét.

- Egy boldog férfi fog kezét az őrangyalával - szólt.

- Ne túlozzon, nagyuram.

- Ó, dehogy túlozok, az örömöm, a hálám... soha...

- Mondom, hogy túloz. Méltóságod minden vágya az volt, hogy másfél milliót kölcsönözzön a királynénak? - A bíboros sóhajtott. - Buckinghamnek más volt a vágya, amikor Ausztriai Anna gyöngysora szétszóródott a királyi hálószoba padlóján.

- Arra, amit Buckingham megkapott, én még álmomban sem akarok vágyakozni, grófné.

- Ezt majd magyarázza el a királynénak, nagyuram, megparancsolta ugyanis, hogy átadjam az üzenetét: szívesen látná méltóságodat Versailles-ban.

Alig ejtette ki nagy óvatlanul ezeket a szavakat, a bíboros megtántorodott, elfehéredett, mint egy kamasz az első szerelmes csóktól.

Lerogyott egy karosszékbe.

„Nahát! - gondolta Jeanne. - Komolyabb a dolog, mint hittem volna; hercegi címről, pairségről, százezer frankos járadékról álmodoztam, de meg se állok a főhercegségig, a félmillió jövedelemig, mert Rohan úr nem nagyravágyásból, nem is pénzsóvárságból teszi, amit tesz, hanem szerelemből!”

A bíboros hamar összeszedte magát. Az öröm gyorsan gyógyuló betegség, s mivel józan gondolkodású volt, úgy ítélte, hasznosabb lesz Jeanne-nal üzletről beszélni, hogy elfeledtesse vele, hogy szerelemről beszéltek.

- Mondja, barátném - szólt, és a karjába szorította Jeanne-t -, mit szándékozik tenni a királyné a kölcsönrel, amelyet felajánlott neki?

- Ezt azért kérdezi, mert a királyné mindig az állítja, hogy nincs pénze?

- Pontosan.

- Nos, úgy akarja törleszteni az adósságát, mintha Boehmernek fizetne, azzal a különbséggel, hogy ha Boehmertől vette volna meg az ékszert, mindenki tudná Párizsban, ez pedig a hajóval kapcsolatos híres kijelentése után kínos helyzetet teremtené: a király csak duzzogna miatta, de az egész ország megharagudna rá. A királyné tehát részletekben akarja a gyémántokat, és részletekben fizet. Maga alkalmat ad neki erre; maga az ő szemében csupán titoktartó, megbízható hitelező, ha netalán pénzzavarba kerülne a királyné. Boldog és fizet, elégedjék meg ennyivel!

- Fizet. De hogyan?

- A királyné azt is tudja, hogy nagyuramnak adósságai vannak; meg aztán büszke asszony is, nem olyan barátnő, aki ajándékokat fogad el... Amikor megmondtam neki, hogy méltóságod első részleteként kétszázötvenezer frankot fizetett...

- Megmondta?

- Miért ne?

- Abban a pillanatban lehetetlenné tette a számára az ügyet.

- Hozzásegítettem, hogy megtalálja a módot, az okot, hogy elfogadhassa az ajánlatot.

- Istenem!

Jeanne nagy nyugalommal kotorászott a zsebében, majd előhúzza őfelsége erszényét.

- Mi ez? - kérdezte Rohan.

- Erszény, benne kétszázötvenezer frank bankjegyekben. A királyné küldi őket méltóságodnak, köszönetnyilvánítása kíséretében.

- Ó!

- Megvan, megszámláltam.

- Éppen erről van szó.

- Mit néz olyan merően?

- Ezt az erszényt. Nem tudtam, hogy magának ilyen erszénye van.

- Tetszik? Pedig nem is szép, nem is díszes.

- Nem tudom, miért, de tetszik.

- Jó ízlése van.

- Csúfolódik? Mire érti, hogy jó ízlésem van?

- Arra, hogy egyezik az ízlése a királyné ízlésével.

- Ez az erszény...

- A királynéé volt, nagyuram...

- Ragaszkodik hozzá?

- Ó, nagyon.

Rohan sóhajtott.

- Ez érthető - mondta.

- Ám ha örömet szerez magának... - mondta a grófné olyan mosollyal, amely egy szentet is bűnbe vinne.

- Hogy örömet-e? Mindegy, nem akarom megfosztani tőle, grófné.

- Tessék, a magáé.

- Grófné! - kiáltotta a bíboros örömmámorban. - Maga a legdrágább, a legokosabb barátnő, a leg...

- Persze, persze.

- És köztünk marad...

- Életre-halálra! Mindig ezt mondja az ember. Tudja, nagyuram, nekem egyetlen érdekem van.

- Mégpedig?

- Hogy elég szerencsésen és nagy odaadással intéztem az ügyeit.

- Ha csak ennyi szerencséje volna, barátném, azt mondanám, hogy majdnem felérek magával, ugyanis mialatt maga Versaillesban járt, drágám, én a maga érdekében dolgoztam.

Jeanne meglepve nézett a bíborosra.

- Ó, semmiség - mondta a férfi. - A bankárom volt itt, valami mocsárlecsapolási vagy kitermelési részvényeket ajánlott.

- Nocsak!

- Biztos haszon, elfogadtam az ajánlatát.

- Jól tette.

- Mint látni fogja, maga mindig az első helyet foglalja el a gondolataimban.

- A másodikat, és még azt sem érdemlem meg. És aztán mi volt?

- A bankárom átadott kétszáz részvényt; a negyedét magának vettem meg.

- Ó, nagyuram...

- Hadd mondjam tovább. Két óra múltán az emberem visszajött. A puszta tény, hogy aznap eladta ezeket a részvényeket, száz százalékkal emelte az árfolyamukat. Át is adott nekem százezer frankot.

- Szép kis üzlet.

- Amelyből tessék, itt a maga része, drága grófné, vagyis drága barátném.

És a királynétól kapott kétszázötvenezer frankos paksamétából huszonötezret Jeanne kezében csúsztatott.

- Rendben van, nagyuram, addsa-nesze. Számomra az egészben az a leghízelgőbb, hogy gondolt rám.

- Mindig így lesz - válaszolta a bíboros, és megcsókolta a kezét.

- Jótett helyébe jót várj... - mondta Jeanne. - Nagyuram! A mielőbbi viszontlátására Versailles-ban.

Átadta a bíborosnak a királyné által összeállított listát a fizetési határnapokról, melyek közül az első (ötszázezer frank) egy hónap múlva esedékes, aztán távozott.

10

Louis doktor

Olvasóink bizonyára emlékeznek még, milyen nehéz helyzetben hagytuk Charnyt, s így talán hálásak lesznek, ha most visszatérünk Versailles-ba, a királyné lakosztályának előszobájába, ahová ez a derék tengerész menekült - ő, akit sem az emberek, sem az elemek soha meg nem rettentettek - attól való féltében, hogy még rosszul talál lenni három nő: a királyné, Andrée és La Motte-né előtt.

Amikor Charny a királyné előszobájának a közepe felé járt, rádöbbsent, hogy innét aztán nem tud tovább menni. Támolygott, kapaszkodót keresett. A jelenlevők észrevették, hogy fogytán az ereje, és a segítségére siettek.

Ekkor elájult, de néhány pillanat múltán már vissza is nyerte az eszméletét, s nem is sejtette, hogy a királyné látta őt, sőt: aggodalmában talán ösztönösen oda is rohant volna hozzá, ha Andrée meg nem állítja, sokkal inkább égő féltékenységtől, mintsem az illendőség hideg megfontolásától indítva.

Egyébként a királyné jól tette, hogy hallgatott Andrée-ra, és visszatért a szobájába, mert alig csukódott be mögötte az ajtó, annak vastag lapján keresztül is meghallotta az ajtónálló kurjantását:

- A király!

A király a lakosztályából a park felé igyekezett, hogy még a tanácsülés előtt körülnézzen a vadászai és kutyafalkái között, mert az utóbbi időben úgy érezte, nem viselik eléggé gondját a kutyáinak.

A király (kíséretében néhány tisztjével) az előszobába érve megállt; egy férfit látott az egyik ablakkönyöklőre rogyva, olyan testhelyzetben, hogy a két testőr joggal sietett a segítségére, mert nem voltak hozzászokva, hogy a tisztek csak úgy elájulgassanak.

Charnyt a karjukban tartották, közben a fülébe harsogták:

- Uram, uram! Mi lelte?

A betegnek azonban nem jött ki hang a torkán, nem felelt.

A király látván, hogy súlyos az eset, maga is odasietett.

- Igen, igen, elvesztette az eszméletét - mondta.

A két testőr a király hangjára megfordult, s gépies mozdulattal haptákba vágta magukat, Charnyt elengedték, aki ereje utolsó maradékával még tartotta magát, de aztán elesett, vagy inkább nyögve leomlott a kőpadlóra.

- Jaj, uraim, mit csinálnak? - mondta a király.

Mindenki odarohant. Óvatosan felemelték Charnyt, aki közben teljesen eszméletét veszítette, és az egyik karosszékre fektették.

- De hiszen ez Charny! - kiáltotta hirtelen a király, ahogy megismerte a fiatal tisztet.

- Charny úr? - kérdezték a jelenlevők.

- Az, Suffren úr unokaöccse.

E szavaknak mágikus hatása volt. Charnyt egy szempillantás alatt annyi szagos vízzel árasztották el, mintha tíz nő csődült volna köréje. Orvost is szereztek, az buzgón vizsgálta a beteget.

A király, akit mindenféle tudomány érdekelt, és minden nyavalya megindított, nem akart eltávozni; végignézte a vizsgálatot.

Az orvos először is levette a fiatalember kabátját és ingét, hogy a mellkasa szabaddá váljon; ám e művelet végrehajtása közben olyan dolgot talált, amit egyáltalán nem keresett.

- Sebesülés! - mondta a király felcsigázott érdeklődéssel, s úgy helyezkedett, hogy mindent lásson.

Charny megpróbált felülni; fátyolos szemmel nézett körül.

- Régi sebesülés, csak kiújult... Igazán semmiség... semmiség - suttogta.

És alig észlelhetően megszorította az orvos ujjait.

Egy orvos mindent megért, mindent meg is kell értenie. A mi doktorunk nem udvari orvos volt, hanem a versailles-i köznép sebésze. Szerepelni akart hát.

- Á, régi... maga tréfál, uram; a sebajkak frissek, a vér élénkvörös: ez a sebesülés legfeljebb huszonnégy órá.

Charnynak a bosszúságtól visszatért az ereje, felállt, és azt mondta:

- Nem kértem, uram, hogy tudtomra adja, mikor kaptam a sebemet; azt mondtam, s elismétlem, hogy a sebesülésem régi.

Hirtelen észrevette a királyt. Begombolta a kabátját, mint aki szégyelli, hogy gyengeségének ilyen illusztris tanúja volt.

- A király! - mondta.

- Igen, Charny úr, igen, én vagyok, s áldom az eget, hogy éppen erre jártam, és egy kis segítséget hívhattam magának.

- Csak egy karcolás, felség... - hebegte Charny. - Régi sérülés, nem veszélyes.

- Régi vagy új - mondta XVI. Lajos -, a sebesülés miatt megláttam a vérét, egy derék nemesúr drága vérét.

- Két óra pihenés, és rendben leszek - mondta Charny, és ismét fel akart állni, de túlbecsülte az erejét. Zavaros volt a feje, reszketett a térde: alighogy felállt, már vissza is rogyott a karosszékre.

- Súlyos beteg - mondta a király.

- Bizony az - mondta az orvos ravasz, diplomatikus képpel, s már lelki szemeivel látta az előléptetési kérvényét. - De azért meg lehet menteni.

A király rájött, hogy Charny takargat valamit. A titok szent volt neki. Bárki más örömmel vette volna a titkot az orvos szájából, aki olyan udvariasan felkínálta, de XVI. Lajos szívesebben hagyta meg a titkot a titok birtokosának.

- Nem akarom, hogy Charny úr kockáztassa a hazautat - mondta. - Versailles-ban fogják ápolni. Hívják ide a nagybátyját, Suffren urat! Megköszönjük az úr szolgálatait (a szolgálatkész orvosra mutatott). Keressék meg az udvari sebészt, Louis doktort!

Egy tiszt már szaladt is, hogy teljesítse a király parancsait. Két másik felkarolta Charnyt, és átszállította a galéria másik végébe, a testőrtisztek szobájába.

Ez a jelenet gyorsabban lejátszódott, mint a másik, a királyné és Crosne között.

Küldték Suffren urat, hívták Louis doktort, hogy a feleslegessé vált másik helyébe lépjen.

Ismerjük ezt a becsületes, okos és szerény embertípust, akinek a gondolkodása inkább gyakorlati, semmint sziporkázó; a tudomány ez óriási területének bátor művelőjét, ahol nagyobb a jutalma annak, aki betakarítja a termést, de nem kisebb az érdeme annak sem, aki a barázdát szántja.

A betege fölé hajló sebész mögött ott topogott Suffren tengernagy, akinek futár vitte meg a hírt.

A derék tengerész nem értette, miért lett rosszul, miért ájult el az unokaöccse.

Amikor kezébe vette Charny kezét, belenézett tompa fényű szemébe, azt mondta:

- Különös! Tudja-e, doktor, hogy az unokaöcsém még soha nem volt beteg?

- Ez semmit se bizonyít, tengernagy úr - mondta a doktor.

- Akkor a versailles-i levegőben van valami ártalmas, mert ismétlem, Olivier tíz éven át szolgált mellettem a tengeren, mindig tele életerővel, szálfagyenesen.

- A sebesülés miatt van - szólalt meg az egyik jelenlévő tiszt.

- Miféle sebesülés miatt? - kiáltott fel a tengernagy. - Olivier soha nem sebesült meg.

- Ó, bocsánat... - felelte a tiszt, és rámutatott a vörös foltos patyolat ingre - de azt hittem...

Suffren megpillantotta a vért.

- Ejnye, ejnye - mondta barátságosan morgolódva a doktor, aki az imént tapintotta ki a beteg pulzusát -, csak nem állunk neki azon vitatkozni, hogy honnét támadt a betegség? Elégedjünk meg azzal, hogy a baj itt van, s ha lehet, gyógyítsuk meg.

A tengernagy szerette az ellentmondást nem tűrő kijelentéseket; a hajóorvosokat ahhoz szoktatta, hogy mondják meg nyíltan a véleményüket.

- Veszélyes, doktor? - kérdezte több aggodalommal a hangjában, mint amennyit mutatni akart.

- Körülbelül annyira, mint ha az állát vágta volna meg borotvával.

- Jól van. Köszönjék meg a királynak a jószágát, uraim, Olivier, majd meglátogatlak.

Olivier csak a szemét forgatta meg az ujjával intett, mintegy hogy megköszönje a nagybátyjának, hogy elmegy, és az orvosnak, hogy békén hagyja.

Aztán úgy tett, mintha elaludna: boldog volt, hogy ágyban fekszik, boldog volt, hogy egy okos, tapintatos emberre bízhatta magát.

A doktor mindenkit kiküldött.

Olivier pedig tényleg elaludt, ám előbb hálát adott az égnek mindazért, ami vele történt, illetve ami nem történt meg vele ilyen veszélyes helyzetben.

Elhatalmasodott rajta a sebláz, az emberi nem eme csodálatos, újjávarázsoló láza, az ember vérében virágzó örök életerő, amely Isten akaratának, azaz az emberiség javának szolgálatára a betegben az egészség csíráját kelti ki, vagy az egészségesben felhevíti az életerőt.

Amikor Olivier a lázas emberre jellemző felajzott képzelettel újra meg újra átélte a Philippe-pel, a királynéval, a királlyal lejátszódott jelenetet, mintha iszonyú hurokba gabalyodott volna, melyet a dühöngve áramló vér hajít az értelem nyakára... Félrebeszél.

Három óra múltán még a galérián is meghallották a hangját, ahol néhány testőr sétált; a doktor erre odahívta az inasát, és megparancsolta, hogy vegye Olivier-t a karjába. Olivier nyögdecselni kezdett.

- Tekerd a takaróját a fejére.

- És mit csináljak vele? - kérdezte az inas. - Túl nehéz, és nagyon kapálózik. Megkérem az egyik testőr urat, hogy segítsen.

- Maga anyámasszony katonája! Még egy betegről is fél? - mondta az idős orvos.

- Uram...

- És ha túl nehéznek találja, az csak azért van, mert maga korántsem olyan erős, mint hittem. Visszaküldöm magát Auvergne-be.

A fenyegetés megtette a magáét. Az auvergne-i úgy kapta fel a sikoltozó, üvöltöző, félrebeszélő, hadonászó Charnyt, mint a pelyhet, a testőrök csak bámultak.

Körülvették, és kérdezgetni kezdték Louis doktort.

- Uraim - kiabált az orvos, hogy túlharsogja Charny üvöltözését -, remélem, megértik, hogy nem fogok óránként egy mérföldet utazni, hogy meglátogassam ezt a beteget, akit a király a gondjaimra bízott. A maguk szállása a világ végén van.

- Hova viszi, doktor?

- Haza, hozzám, én már csak ilyen lusta vagyok. Amint tudják, két szobám van a palotában; lefektetem az egyikbe, és holnapután, ha senki sem üti bele az orrát, elszámolok maguknak vele.

- De doktor, biztosíthatom, hogy itt nagyon jó helye lenne; mi mindnyájan szeretjük Suffren urat, és...

- Persze, persze, ismerem én az ilyen bajtársi betegápolást! A beteg szomjas, jók vagyunk hozzá; adunk neki inni, és meghal. A pokolba a testőr urak betegápolásával! Tíz betegemet ölték meg így.

A doktor még javában beszélt, amikor Olivier hangja már nem is hallatszott.

- Úgy biza! - folytatta a derék orvos. - Nagyon jól van ez így, remekül kigondoltam. Csak az a baj, hogy a király látni akarja majd a beteget... S ha látja... hallja is... A kutya-fáját! Habozásnak nincs helye. Értesítem a királynét, majd ő tanácsol valami okosat.

A jó doktor olyan gyorsan döntött, ahogy általában azok döntenek, akiknek nincs vesztegetni való idejük. Hideg vizet öntött a sebesült képébe, s úgy helyezte el az ágyon, hogy meg ne ölje magát, ha forgolódik vagy leesik. Lakatra zárta az ablaktáblákat, kétszer ráfordította a kulcsot a szoba ajtajára, s a kulccsal a zsebében elment a királynéhez, de előtte még hallgatózott egy kicsit, hogy megbizonyosodjék, Olivier egyetlen kiáltását sem hallani vagy érteni odakintről.

Az óvintézkedéseket fokozandó, az auvergne-i inas is odabent maradt a beteggel.

Éppen az ajtó előtt találkozott az orvos Miserynével, akit a királyné küldött, hogy érdeklődjék a beteg felől.

Az asszony mindenáron be akart menni.

- Jöjjön csak, asszonyom, jöjjön velem! - mondta az orvos.

- De a királyné választ vár, doktor!

- Éppen a királynéhez megyek.

- A királyné azt kívánja...

- A királyné mindent tudni fog, amit csak kíván, én mondom. Na, gyerünk!

S olyan fürgén szedte a lábát, hogy Mária Antónia udvarhölgye kénytelen volt futni, hogy le ne maradjon.

11

Aegri Somnia

A királyné Miserynétől várt választ, nem személyesen a doktortól.

- Asszonyom - harsogta az orvos szokásos közvetlenségével belépve a lakosztályba -, a beteg, aki iránt a király és felséged is érdeklődik, olyan jól van, mint általában azok, akiken kitör a sebláz.

A királyné ismerte a doktort; tudta, mennyire iszonyodik azoktól, akik - az ő szavaival - torkuk szakadtából üvöltenek, ha valami fájdalomfélét éreznek.

Azt hitte, hogy Charny kissé eltúlozta a baját. Az erős nők hajlamosak rá, hogy gyengének higgyék az erős férfiakat.

- Ez a mi sebesültünk igazán komolytalan sebesült.

- Nono! - mondta a doktor.

- Csak egy karcolás...

- Dehogysis, asszonyom; vagyis hát akár karcolás, akár sebesülés, mindenesetre lázas.

- Szegény fiú! És magas a láza?

- Igen heves sebláz.

- Ó, jaj! - mondta rémülten a királyné. - Igazán nem gondoltam, hogy ilyen hamar... sebláz...

A doktor egy pillanatig elnézte a királynét.

- Láz és láz között különbség van - felelte.

- Jaj, drága Louis doktor, halálra rémit! Maga általában olyan megnyugtató, igazán nem tudom, mi van magával ma este.

- Semmi különös.

- Na, ne mondja! Forgolódik, jobbra-balra figyel, úgy viselkedik, mint aki nagy titkot akar bevallani.

- Nem mondom, hogy nem.

- Na látja! A lázzal kapcsolatos a titok?

- Persze.

- Charny úr lázával.

- Persze.

- És e miatt a titok miatt jött el hozzám?

- Persze.

- Akkor mondja el, de íziben! Tudja, milyen kíváncsi természetű vagyok. Kezdjük hát az elején.

- Nos, asszonyom...

- Rajta, kezdje el, doktor!

- Kezdje maga, felség!

- Én? Mit kezdjek én?

- Kérdezni, asszonyom. Rossz előadó vagyok, de ha kérdéseket tesznek fel, mindenre megfelelek.

- Na jó. Már kérdeztem, hogy magas-e Charny úr láza.

- Rosszul kezdi, asszonyom. Előbb azt kérdezze meg, miért van nálam Charny úr, az én egyik szobácskámban, ahelyett, hogy a testőrök galériájában lenne vagy a testőrparancsnok szobájában.

- Jól van, megkérdezem. Tényleg meglepő.

- Nos, asszonyom, nem akartam Charny urat otthagyni a galériában vagy őrszobájában, mert Charny úr nem közönséges seblázás.

A királyné felvonta a szemöldökét.

- Ezt hogy értsem?

- Charny úr félrebeszél.

- Ó! - mondta a királyné, és összekulcsolta a kezét.

- Félrebeszél az a szegény fiatalember - folytatta Louis, és közelebb ment a királynéhez -, és olyasmiket mond, hogy rendkívül kínos lenne, ha a király testőreinek vagy bárki másnak a fülébe jutnának a szavai.

- Doktor!

- A kutyafáját, nem kellett volna kérdeznie, asszonyom, ha nem akarta, hogy válaszoljak.

- Mondja csak, doktor! - A királyné megfogta a derék tudós kezét. - Talán istentagadó ez a fiatalember, és delíriumában összevissza átkozódik?

- Dehogy, dehogy. Ellenkezőleg, igen mélyen vallásos.

- Talán nagyon fel van ajzva, ez a helyes kifejezés.

A királyné uralkodott magán, s olyan felsőbbbséges hidegvérrel állt ott, ahogy csak a mások hódolatához és önmaguk becsüléséhez szokott főrangú emberek tudnak viselkedni; a föld nagyjainak feltétlenül szükségük van erre az önuralomra, ha uralkodni akarnak, s nem akarják magukat elárulni.

- Charny urat beajánlották nálam - mondta. - Suffren úrnak, a mi hősünknek az unokaöccse. Szívességeket tett nekem; úgy akarok viselkedni vele, mint a nővére, a barátnéja. Mondja meg hát az igazat; tudnom kell, és tudni is akarom.

- De hát én nem tudom megmondani - felelte Louis -, és ha felséged annyira ragaszkodik hozzá, én csak egy módját tudom, mégpedig azt, hogy felséged maga hallgassa meg. Így, ha a fiatalember valamit nem jól mondana, a királyné nem haragudhat sem arra a tapintatlan alakra, aki hagyta, hogy bepillantson a titokba, sem arra az ügyetlen alakra, aki esetleg nem hagyta bepillantani.

- Nagyra becsülöm a barátságát - kiáltotta a királyné -, s most már magam is meg vagyok győződve róla, hogy Charny úr furcsa dolgokat mesél lázalmában...

- Olyan dolgokat, melyeket felségednek sürgősen hallania kell, hogy felmérhesse a jelentőségüket - mondta a derék orvos, s melegen a kezébe fogta a királyné reszkető kezét.

- De vigyázzon - mondta a királyné -, én innét egyetlen lépést sem tehetek úgy, hogy egy jólelkű kém ne lenne a sarkamban.

- Ma este be kell érnie velem. Át kell mennünk a lakásomba vezető folyosón, melynek mindkét végén ajtó van. Bezárom azt, amelyen bemegyünk, és senki sem lesz velünk, asszonyom.

- Rábízom magam az én drága doktoromra - mondta a királyné.

Belekarolt Louis doktorba, s a kíváncsiságtól reszketve kiosont a lakosztályából.

A doktor megtartotta az ígéretét. Soha még csatába vagy ellenséges város felderítésére induló király előtt, sem szerelmi kalandra surranó királyné előtt ilyen gyéren nem világította meg az utat testőrkapitány vagy palotaőr.

A doktor bezárta a folyosó első ajtaját, odaért a másodikhoz, rátapasztotta a fülét.

- Itt a betege? - kérdezte a királyné.

- Nem, nem, asszonyom, a belső szobában van. Ó, ha ebben a szobában volna, már a folyosó végéről meghallottuk volna. Hallgassa csak...

S valóban jajongás, összefüggéstelen beszéd hallatszott.

- Nyög, szenved, doktor.

- Ugyan, dehogy nyög. Annak rendje és módja szerint beszél. Várjon csak, kinyitom az ajtót.

- De én nem akarok bemenni hozzá! - kiáltotta a királyné, és hátrahőkölt.

- Meg sem fordult a fejemben - mondta a doktor. - Csak az első szobába jöjjön be, onnét mindent hall, ami a sebesültnél történik, anélkül, hogy asszonyomat látnák vagy hallanák.

- Félek ezektől a titokzatos dolgoktól, ezektől az óvintézkedésektől - suttogta a királyné.

- Hát még ha meghallja, miket mond! - felelte a doktor, s bement Charnyhoz.

A fiatalemberen egyenruhanadrág volt; ideges, finom vonalú, izmos lábszárán tejfehér alapon gyöngyházszín spirálmintás selyemharisnya; gyűrött batiszting. Mereven szétvetett karja, mint a hulláé. Azon igyekezett, hogy ólomnehéz fejét felemelje a párnáról.

Homlokán forró verejték gyöngyözött, s zilált hajfürtjei a halántékára tapadtak.

Nyomorult, letépett, élettelen állapotában egyetlen gondolattá, egyetlen érzéssé, egyetlen dolog visszfényévé csökkent egész lénye; a teste csak ebből a tűzből táplálkozott, ezért élt; az agyában lobogott s magamagát is gerjesztette ez a láng, mint az alabástrom éjjelilámpában a gyertyabél. A láng, Charny egyetlen lételeme, csodával határos módon s a körvonalakat meglágyítva világított meg bizonyos részleteket, melyeket az emlékezet egyedül hosszú költeményben énekelhetett volna meg.

Most éppen azt mesélte magának, hogy találkozott a német hölgygel, hogy fiákerezett vele Párizstól Versailles-ig.

- Német, német! - ismételte egyre.

- Az, német, tudjuk - mondta a doktor. - A versailles-i úton.

- A francia királyné! - kiáltott fel hirtelen.

- Az hát - mondta Louis, és a királyné szobája felé pillantott. - Ki más lenne. Mit szól hozzá, asszonyom?

- Éppen ez az iszonyatos az egészben - suttogta Charny. - Hogy az ember egy angyalt, egy nőt szeret, örülten szereti, az életét adná érte, és amikor közel megy hozzá, csak egy bíborbársony királynét vagy arany- vagy vas- vagy szövetkirálynét talál, akinek nincs szíve!

- Ó! - mondta a doktor, és erőltetetten nevetett.

Charny tudomást sem vett a közbeszólásról.

- Mondjuk, hogy férjes asszonyt szeretek. Olyan vad szerelemmel szeretem, hogy semmi más nem számít. És ezt mondom annak az asszonynak: néhány szép nap vár ránk ezen a földön; azokat, akik a szerelmen kívül várnak ránk, feláldozzuk ezekért a napokért! Jöjj, én szerelmem! Amíg szeretsz, s amíg szeretlek, a paradicsomban élünk. Utána meg? Utána jöhet a halál, tehát ez az élet, amelyik most is az osztályrészünk. Csak nyerünk az egészen: a szerelem örömeit élvezzük.

- Nem is rossz gondolatmenet ahhoz képest, hogy félrebeszél - mormolta a doktor -, bár nem éppen szigorú erkölcsi nézetet képvisel.

- De a gyerekei! - kiáltott fel hirtelen dühösen Charny. - Nem fog lemondani a két gyerekéről!

- Ez itt a baj, *hic nodus* - mondta Louis, és csúfolódó-irgalmas mozdulattal letörölgette Charny homlokáról az izzadságot.

- Ó! - folytatta a minden iránt érzéketlen fiatalember - a gyerekek! Egy útiköpeny szárnyában a hónom alá csapom őket!... Nézd csak, Charny, ha már a pillekönnyű nőt, az anyjukat a karodba veszed, s elviszed, ha úgy kapod fel őt, hogy súly helyett csak a szerelem borzongását érzed, akkor Mária gyerekeit talán itthagynád?... Ó!...

Iszonyút kiáltott.

- A király gyerekei olyan nehezek, hogy a fél világ érezné utánuk az űrt!

Louis otthagyta a betegét, és a királynéhoz ment.

A királyné ott állt hidegen, reszkető tagokkal; a doktor megfogta a kezét; az asszonyt is rázta a hideg.

- Igaza volt - mondta. - Ez nem egyszerű delírium. Ha meghallanák, halálos veszélybe kerülne ez a fiatalember.

- Hallgassa csak, hallgassa! - mondta a doktor.

- Nem, egyetlen szót se!

- Lecsillapodott. Nézze, már imádkozik.

Charny felült, és összekulcsolta a kezét; csodálkozó, nagy szemeket meresztett a távoli, csalóka végtelenbe.

- Mária - mondta reszkető, selymes hangon -, Mária, én megéreztem, hogy szeret engem. Ó, nem szólok róla egy szót sem. A fiákerben a lába a lábamhoz ért, és én úgy éreztem, hogy meghalok. A keze a kezemre röpített... úgy... úgy... nem szólok róla, ez az én életem nagy titka. A sebemből ömölhet a vér, Mária, de a titok nem osonhat ki vele. Az ellenségem a vérembe mártotta a kardját, de ha az én titkomból el is csent valamit, a magáéból semmit. Ne féljen hát, Mária; ne is mondja, hogy szeret: felesleges; elpirult, mindent tudok.

- Nocsak, ez már nem is láz - mondta a doktor. - Látja, milyen nyugodt? Ez már...

- Ez már?... - kérdezte idegesen a királyné.

- Ez már eksztázis, asszonyom: az eksztázis hasonlít az emlékezésre. Az eksztázis lényegében a lélek emlékezete, amikor visszagondol a mennyországra.

- Eleget hallottam - suttogta a királyné, és annyira meg volt zavarodva, hogy el akart menekülni.

A doktor hirtelen elkapta a kezét.

- Asszonyom, asszonyom, mit akar tenni? - kérdezte.

- Semmit, semmit, doktor.

- És ha a király látni kívánja a pártfogoltját?

- Ó, igen. Jaj, az szörnyű lenne!

- Mit mondjak neki?

- Jaj, doktor, nekem nincs egyetlen épkézláb gondolatom sem, egyetlen szó sem jut eszembe; ez az iszonyú jelenet teljesen megbénított.

- Megkapta a lázat ettől a rajongótól - suttogta a doktor. - Legalább százaz az érverése.

A királyné nem válaszolt, kitépte a kezét, és elrohant.

A szív sebét nem gyógyíthatja orvos

A doktor töprengve nézett a királyné után.

- Ebben a kastélyban olyan titkok vannak - suttogta fejcsóválva -, amelyek nem tartoznak a tudomány hatáskörébe. Egyesek ellen oltótűvel fegyverkezem fel, és az erükbe döfök, hogy meggyógyítsam őket; mások ellen szemrehányással fegyverkezem fel, és átdöföm a szívüket: meggyógyítom-e őket?

Aztán, mivel a roham elmúlt, lecsukta Charny nyitott, zavaros tekintetű szemét, a halántékát vízzel és ecettel frissítette fel, és elvégezte körülötte mindazt az ápolói tevékenységet, ami a beteg körüli forró levegőt a gyönyörök kertjévé varázsolja.

És ekkor, mivel látta, hogy a sebesült arcvonásain ismét béke honol, hogy már nem sír, hanem szép lassan sóhajtozik, hogy az ajkáról tajtékzó szavak helyett elmosódó szótagok röppennek fel, így szólt:

- Bizony, bizony, nemcsak szimpatikus idegrendszeri működésről van itt szó, más hatóerő is fellépett; az önkívületi állapot úgy állt be, mintha elébe akart volna menni ennek az iménti látogatásnak; igen, az emberi atomok úgy változtatják a helyüket, mint a növényvilágban a virágpor; a gondolatnak láthatatlan közvetítő útjai, a szívnek titkos értesülései vannak.

Hirtelen összerezzen, megfordult, s mind a fülével, mind a szemével kutatta a zajok forrását.

- Nocsak, ez meg ki lehet? - morogta.

A folyosóról mintha ruhasuhogást hallott volna.

- A királyné nem lehet - suttogta -, nyilván nem másította meg az elhatározását.

Egy másik ajtóhoz osont, amely szintén a folyosóra nyílt, kinyitotta, s kidugta a fejét. Tízlépésnyire tőle egy nő állt, hosszú, mozdulatlan redőkbe omló ruhát viselt, olyan volt, mint a kétségbeesés hideg, élettelen szobra.

Sötét volt, a folyosót nem tudta bevilágítani a pislákoló mécses, de az egyik ablakon át egyenest a nőalakra tűzött egy holdsugár, s amíg a hold és a nő között el nem haladt egy felhő, ráhullt a fény.

A doktor csendben visszahúzódott, majd zajtalanul, de gyorsan kinyitotta azt az ajtót, amelyik mögött a nő megbújt.

Az felsikoltott, kinyújtotta a kezét, és Louis doktor kezéhez ért.

- Ki az? - kérdezte a doktor, s hangjában inkább sajnálat, mint fenyegetés bujkált, mert az árny mozdulatlan tartásából kitalálta, hogy nem annyira a fülével, mint inkább a szívével hallgatózott.

- Én vagyok, doktor, én vagyok - felelte lágy, szomorú hangon.

Bár a doktor ismerte ezt a hangot, csak bizonytalan, távoli emléket ébresztett benne.

- Én vagyok, Andrée de Taverney.

- Jaj, istenem, mi a baj? - kiáltotta a doktor. - Csak nem ő lett rosszul?

- Ő?! - kiáltotta Andrée. - Ő? Ki az az ő?

A doktor érezte, hogy óvatlan volt.

- Bocsánat, de az imént láttam, hogy egy nő távolodik innét. Talán maga volt?

- Ó, értem már - mondta Andrée. - Szóval járt itt egy nő, ugye?

Andrée olyan kétségbeesett kíváncsisággal ejtette ki ezeket a szavakat, hogy a doktornak semmi kétsége nem volt felőle, milyen érzelem diktálta őket.

- Doktor - folytatta Andrée szívbe markoló szomorúsággal -, drága jó doktor, ne is próbáljon meg becsapni, éppen maga, aki mindig megmondta nekem az igazat; vallja be, hogy az előbb egy nő járt itt, vallja be, úgyis láttam!

- Mondtam én, hogy senki sem járt itt?

- Jó, jó, de egy nő, doktor, egy nő.

- Persze hogy egy nő; hacsak nem vallja maga is azt az elvet, hogy egy nő csak negyvenéves koráig nő...

- Az, aki itt járt, negyvenéves volt? - kérdezte Andrée, s most először sóhajtott fel. - Ó!

- Ha azt mondom, hogy negyvenéves, még mindig jó öt-hat esztendő elengedek neki, de az embernek udvariasnak kell lennie a barátnőivel, és Miseryné a barátném, mégpedig nagyon jó barátném.

- Miseryné?

- Ő hát.

- Tényleg ő volt itt?

- És mi a csudáért ne mondanám meg, ha más volt?

- Ó, mert...

- Őszintén szólva a nők mind egyformák: érthetetlenek. Pedig azt hittem, ismerem magukat, magát különösképpen. Nos, nem így van, magát sem ismerem jobban, mint a többit.

- Drága jó doktor!

- Térjünk a tárgyra!

Andrée nyugtalan pillantást vetett rá.

- Rosszul van? - kérdezte a doktor.

- Kicsoda?

- Hát a királyné.

- A királyné?

- Ő hát, a királyné. Miseryné miatta volt itt az imént; szokás szerint fullad, és erős szívdobogása van. Szomorú betegség ez, kedves kisasszony, gyógyíthatatlan. Mondja meg végre, hogy van, ha ő küldte magát, és menjünk vissza hozzá.

És Louis doktor úgy csinált, mintha indulni akarna.

Andrée azonban szelíden útját állta.

- Nem, kedves doktor - mondta fellélegezve -, engem nem a királyné küldött. Nem is tudtam, hogy rosszul van. Szegény királyné! Ha tudtam volna... Bocsásson meg, doktor, már nem is tudom, mit beszélek...

- Azt látom.

- Nemcsak azt nem tudom, hogy mit beszélek, de azt sem, hogy mit csinállok.

- Ó, én tudom, mit csinál! Rosszul van, kedvesem.

Andrée csakugyan rosszul lett: elengedte a doktor karját; hideg keze lehullott; halottsápadtan a földre rogyott.

A doktor felemelte, életre keltette, bátorította.

Andrée ekkor minden erejét összeszedte. Ez az erős lélek, aki soha nem engedte, hogy bármi is legyőzze, akár fizikai fájdalom, akár lelki bánat, most ismét mozgósította acélos akaraterő-tartalékait.

- Doktor - mondta -, tudja, ugye, hogy ideges vagyok, és iszonyatosan félek a sötétben? Eltévedtem itt a sötétben, ezért vagyok ilyen különös állapotban.

- És mi az ördögnek mászkál a sötétben? Ki kényszeríti rá? Ha senki sem küldte ide, ha semmi sem indította, hogy erre járjon?

- Én nem azt mondtam, hogy *semmi*, doktor, azt mondtam, hogy *senki*.

- Ugyan már, árnyalatnyi különbség, kedves kis betegem. De ez nem is megfelelő hely a társalgásra. Menjünk máshová, főleg, ha hosszú a mesélnivalója.

- Csak tíz percet kérek, doktor.

- Jó, tíz percet, de nem állva; az én lábam visszautasítja a párbeszéd esetén lebonyolítását; üljünk le.

- Hol?

- A folyosón, a padra, ha megfelel.

- És gondolja, doktor, hogy ott senki sem hall minket? - kérdezte ijedten Andrée.

- Senki.

- A sebesült se? - folytatta a lány ugyanolyan hangon, s arra a szobára mutatott, melyet szelíd, kékes fény világított meg, s amelybe most belefúrta a tekintetét.

- Nem- - mondta a doktor -, még ez a szegény fiú se, sőt állíthatom, hogy ha valaki meghallja a beszélgetésünket, az biztos nem ő lesz.

Andrée összekulcsolta a kezét.

- Ó, Uramisten, annyira rosszul van? - kérdezte.

- Hát nincs valami jól. De beszéljünk arról, ami miatt idejött; szaporán, gyermekem, szaporán; tudja, hogy a királyné vár.

- Nos, doktor - mondta Andrée, és nagyot sóhajtott. - Éppen arról beszélünk.

- Szóval Charnyról, igaz?

- Róla van szó, doktor, azért jöttem, hogy megtudjam, mi van vele.

Louis doktor jeges csenddel válaszolt ezekre a szavakra, amelyeket pedig bizonyosan előre sejtett. Gondolatban összehasonlította Andrée viselkedését a királyné viselkedésével; látta, hogy ezt a két nőt ugyanaz az érzés mozgatja, és a tünetekből arra következtetett, hogy ez az érzés forró szerelem.

Andrée nem tudott a királyné látogatásáról, nem láthatta a doktor szívében a szomorú jóindulatot, az együttérző sajnálatot, így a doktor hallgatását talán rosszállásnak vette, s szokása szerint csak kihúzta magát a lelki nyomás alatt, bár ez a nyomás itt néma volt, mint a sír.

- Azt hiszem, megbocsátható az eljárásom, doktor - mondta -, mert Charny úr párbajban sebesült meg, és a testvérem volt, aki megsebezte.

- A testvére! - kiáltott fel Louis doktor. - Philippe de Taverney sebezte meg Charnyt?

- Ehhez nem fér kétség.

- Ó, én erről nem is tudtam.

- De most, hogy tud róla, ugye megérti, hogy érdeklődnöm kell az állapota felől?

- Ó, már hogyan érteném, gyermekem - mondta a jó doktor, s el volt ragadtatva, hogy alkalma nyílt, hogy elnéző legyen. - Én nem tudtam, igazán, el sem tudtam képzelni, mi az igazi ok.

Ezeket az utolsó szavakat úgy hangsúlyozta, hogy Andrée megértse: csak fenntartásokkal fogadja el a magyarázatát.

- Doktor úr - mondta Andrée; mindkét kezét a férfi karjára tette, s jól a szemébe nézett -, mondja ki, amit gondol!

- De hiszen már kimondtam. Miért is lennének fenntartásaim?

- Mindennapi dolog, hogy két nemesúr párbajozik, igazán nem rendkívüli eset.

- Ezt a párbajt egyedül az ruházhatja fel különleges fontossággal, ha a két fiatalember egy nőért verekedett.

- Egy nőért, doktor?

- Igen, például magáért.

- Értem! (Andrée nagyot sóhajtott.) Nem, doktor, Charny úr nem értem párbajozott.

A doktor úgy tett, mintha kielégítené a válasz, de így vagy úgy tudni akarta, mi a sóhaj magyarázata.

- Akkor hát értem - mondta -, a bátyja küldte, hogy pontosan beszámolhasson neki a sebesült egészségi állapotáról.

- Igen, a bátyám! Igen, doktor, ő! - kiáltotta Andrée.

Most a doktor nézett jól a lány szemébe.

- Ó, megtudom én, mi van a szívedben, te hajlíthatatlan, erős lélek - suttogta, majd hangosan így szólt: - Akkor hát megmondom az igazat, hiszen azt mindenkinek meg kell mondani, aki tudni akarja. Mondja el a bátyjának, ő pedig tegye meg a szükséges előkészületeket... Érti, ugye?

- Nem, doktor, nem tudom, mit akar ezekkel a szavakkal mondani, hogy „tegye meg a szükséges előkészületeket”.

- Nos... A párbajt még manapság se kedveli a király. Igaz, hogy már nem tartatja be a párbajra vonatkozó rendeleteket; ám ha egy párbaj botrányt kavár, öfelsége számúzi vagy bebörtönözteti a bűnöst.

- Ez igaz, doktor.

- S ha a balsors úgy hozza, hogy emberhalál is van, ó, akkor a király kérlelhetetlen. Nos, tanácsolja a bátyjának, hogy bizonyos időre vonuljon el a szeme elől.

- Doktor! - kiáltott fel Andrée. - Olyan rossz állapotban van Charny úr?

- Idefigyeljen, kedves kisasszony, megígértem, hogy megmondom az igazat. Tessék: látja ezt a szegény fiút, aki odabent a szobában alszik?

- Látom, doktor - nyögte Andrée. - És?...

- Nos, ha holnap ilyenkor nincs túl a veszélyen, ha a nemrég feltámadt sebláz nem múlik el, holnap ilyenkorra Charny úr meghal.

Andrée alig állta meg, hogy fel ne sikoltson, megszorította a torkát, a körmét a húsába mélyesztette, hogy a szívét tépő aggodalmat testi fájdalommal nyomja el.

Louis nem láthatta, milyen iszonyúan dúltak a lány vonásai.

Andrée úgy viselkedett, mint egy spártai nő.

- A bátyám nem fog elmenekülni - mondta. - A szíve diktálta, hogy megverekedjék Charny úrral; ha olyan balszerencsés volt, hogy megszúrta, önvédelemből tette; ha megölte, Isten majd ítél fölötte.

„Nem magától jött - gondolta a doktor. - Akkor hát a királyné küldte. Lássuk, vajon öfelsége idáig ment-e könnyelműségében.”

- A királyné hogyan fogadta a párbaj hírért? - kérdezte.

- A királyné? Nem tudom - felelte Andrée. - Miért érdekelné ez a királynét?

- Hát mert azt hiszem, Taverney úr kedves volt neki, nem?

- Ha így van, Taverney úr meg van mentve; bízzunk benne, hogy öfelsége személyesen kel majd a védelmére, ha megvádolnák.

Louis, miután mindkét feltételezése hibásnak bizonyult, feladta a küzdelmet.

„Nem vagyok fiziológus - gondolta -, csak egyszerű sebész. Mi az ördögnek avatkozzam bele a nők szeszélyeinek meg szenvedélyeinek a játékába, hiszen én az izmok és idegek játékában vagyok otthonos!”

- Kisasszony, most már tudja, amit kívánt. A maga dolga, hogy rábeszéli-e vagy sem Taverney urat a menekülésre. Nekem viszont az a dolgom, hogy igyekezzem megmenteni a sebesültet... még ma éjjel, különben a kérlelhetetlen halál huszonnégy órán belül kiragadja őt a kezemből. Isten vele!

Andrée görcsös kézzel végigsimított a homlokán, s rádöbbsent, hogy egyedül, teljesen egyedül áll szemben a félelmetes valósággal. Úgy érezte, hogy a halál, melyről olyan hidegvérrel beszélt a doktor, fehér lepelben átsuhan a sötét folyosón, és Charny szobája felé lopakodik.

A gyászos jelenség szele megdermesztette tagjait, rohant egyenest a saját lakosztályába, magára zárta az ajtót, s az ágya előtti szőnyegen térdre omlott:

- Istenem! - sikoltotta, s égő könnyei csak úgy patakzottak az arcán. - Istenem, te nem vagy igazságtalan, nem vagy örült, nem vagy kegyetlen, én Istenem! Te mindent megtehetsz, nem hagyhatod, hogy meghaljon ez a fiú, aki nem tett semmi rosszat, és akit szeretnek itt ebben a földi világban. Istenem, mi szegény halandók csak a te jóságod hatalmában hiszünk, akkor is, ha haragod hatalma előtt mindig reszket a szívünk. De én!... én... aki most hozzád könyörgök, én annyit szenvedtem ezen a világon, annyi megpróbáltatás ért, pedig nem követtem el semmi

bűnt. Soha nem panaszkodtam, Uram, még neked sem; soha nem kételkedtem benned. De ha ma, amikor kérem, amikor akarom, hogy egy fiatalember életben maradjon... ha ma elutasítanád a kérésemet, ó, én Istenem! Azt mondanám, hogy visszaéltél az erőddel, hogy a harag, az ismeretlen bosszúállás istene vagy; azt mondanám... ó, káromollak, Uram, bocsáss meg! Káromollak!... És te nem sújtasz le rám! Bocsáss meg, bocsáss meg! Irgalom istene, ne hagyd el!

Andrée érezte, hogy elhomályosul a látása, az izmai elernyednek; élettelenül, szétomló hajjal rogyott le a padlóra, s ott maradt, mint egy halott.

Amikor ebből a jeges álomból felébredt, s minden az eszébe jutott, a rémlátomások, a bánat, gyászos hangon sutogta:

- Istenem! Nem voltál hozzám irgalmas; megbüntettél, szeretem őt!... Ó, igen, szeretem! Ez elég neked, ugye?... És most megölnöd-e őt?

13 Delírium

Isten meghallgatta Andrée fohását: Charnyval nem bírt a lázroham.

Másnap Andrée sóváran leste a sebesültről érkező híreket; a sebesült pedig, hála a jóságos Louis doktor ápolásának, visszatért az életbe. A gyulladás nem bírt az életerővel és az ápolással. Kezdődött a gyógyulás.

Louis doktor, látva, hogy Charny megmenekült, feleannyit sem törődött vele: az orvos számára a halálból visszajött ember nem sokat jelent, ha már lábadozik.

Csakhoggy egy hét múltán (közben Andrée tökéletesen megnyugodott) Louis úgy ítélte helyesnek, ha Charnyt, akinek a krízis alatt elhangzott kijelentései nagyon nyomták a szívét, valami távoli helyre szállíttatja. Ki akarta tépni a delírium gyökereit.

Charny azonban fellázadt. Dühtől villámló szemmel nézett a doktorra, azt mondta, hogy a király vendége, és senkinek sincs joga kiüldözni valakit, akinek öfelsége menedéket adott.

A doktor nem volt valami türelmes a csökönyös lábadozók iránt, úgyhoggy egyszerűen beküldött négy lakájt, s megparancsolta nekik, hoggy vigyék el a beteget.

Charny azonban belekapaszkodott az ágy lábába, az egyik inast durván megütötte, a többieket pedig megfenyegette.

Louis doktor megpróbálta jobb belátásra bírni a beteget. Charny először elég világosan válaszgatott, ám mivel a lakájok mindegyre el akarták vinni, olyan erőfeszítéssel állt ellen, hoggy ismét kinyílt a sebe, s a vérével együtt az esze is elment. Az elsőnél is hevesebb önkívületi roham jött rá.

Kiabálni kezdett, hoggy azért akarják eltávolítani, hoggy megfosszák a látomásaitól, melyek álmában támadnak, de hiábavaló a fáradozásuk, mert a látomásait nem lehet elvenni tőle; valaki szereti őt, és akkor is meglátogatja, ha a doktor nem akarja, mert olyan magas rangú hölgy a szerelme, hoggy senki ellenkezésétől nem kell félnie.

E szavak hallatán a doktort elfogta a reszketés, tüstént kiküldte az inasokat, ismét gondozásba vette a sebet, s mivel elhatározta, hoggy a test után az elmét is meg fogja gyógyítani, magát a sebet kielégítő állapotba hozta, de a delíriumot nem tudta orvosolni; ettől aztán pánikba esett, mert tudta, hoggy a betege lelki zavarodottsága könnyen örületbe csaphat át.

Egyetlen nap alatt annyira rosszabbodott a helyzet, hoggy Louis doktor már valami radikális beavatkozáson törte a fejét. A beteg nemcsak saját magát, de a királynét is végveszélynek tette ki; beszéde üvöltözéssé, emlékezése képzelgéssé fajult; az volt a legrosszabb, hoggy világos pillanataiban - s épp elég világos pillanata volt - örültebb dolgokat mondott, mint örületében.

Louis már olyan irtózatosan kínos helyzetben volt, hoggy - mivel a király tekintélyére nem hivatkozhatott, mert a beteg is arra hivatkozott - elhatározta, hoggy mindent elmond a királynénak. Kihasznlta az alkalmat, hoggy Charny, belefáradva az álmaiba meg a látomásaiba, elaludt.

Mária Antónia töprengő s mégis ragyogó arccal fogadta, mert úgy gondolta, a doktor jó híreket hoz a betegéről.

De nagy volt a meglepetése; rögtön az első kérdésére Louis kertelés nélkül megmondta, hoggy a beteg nagyon beteg.

- Hogyhogy! - kiáltotta a királyné. - Hiszen tegnap egészen jól volt!
- Nem, asszonyom, egészen rosszul volt.
- De hát odaküldtem Miserynét, és maga jó hírekről számolt be neki.
- Hitegettem magamat, és felségedet is hitegetni akartam.
- Mit jelentsen ez? - kérdezte a királyné sápadtan. - Miért kellene eltitkolnia előttem, ha rosszul van? Mi félnivalóm van nekem, doktor, hacsak nem az, hogy utoléri a végzet?
- Asszonyom...
- Miért titkolnám aggodalmamat, mely igazán természetes érzés, lévén hogy a király hű alattvalójáról van szó?... Válaszoljon őszintén! Mi a helyzet?... Mi van a beteggel?... Veszélyben van?
- Ő nem is annyira, asszonyom, mint inkább mások.
- Már megint a talányok, doktor - mondta türelmét veszítve a királyné. - Magyarázza meg!
- Kínos lenne, asszonyom - felelte a doktor. - Elégedjék meg annyival, hogy Charny gróf betegsége lelki eredetű. A sebesülés csak ráadás a szenvedéseire, ürügy a delíriumra.
- Charny betegsége lelki eredetű?
- Az, asszonyom; én mindazt, amit nem lehet szikével felderíteni, lelki eredetű bajnak nevezem. Kíméljen meg, hogy többet is el kelljen mondanom, felség!
- Azt akarja mondani, hogy a gróf... - folytatta makacsul a királyné.
- Óhajtja, hogy megmondjam, asszonyom? - kérdezte a doktor.
- Persze hogy akarom.
- Nos, a gróf szerelmes... Ha felséged magyarázatot kér, én megmagyarázom... És ne higgye, asszonyom, hogy ilyen állapotban meggyógyul a seb - folytatta a doktor. - Nem, csak rosszabbodik az állapota, és Charny úr az átmeneti delírium után halálos kényszerképzet rabja lesz. Akkor viszont...
- Akkor, doktor?
- Elveszíti ezt a fiatalembert, asszonyom.
- Őszintén szólva kissé különösen fejezi ki magát, doktor. Elveszítem ezt a fiatalembert! Én tehetek róla, hogy megőrült?
- Nyilván.
- Ne bosszantson, doktor!
- Lehet, hogy most még nem tehet róla, asszonyom - folytatta rendíthetetlenül a doktor -, de később csak magát okolhatja majd.
- Akkor adjon tanácsot! - mondta a királyné kissé megenyhülten.
- Szóval írjam elő a gyógymódot?
- Így is mondhatjuk.
- Nos, a fiatalembert vagy gyógyírral, vagy vassal, de meg kell gyógyítani: ölje meg vagy gyógyítsa meg az a nő, akinek szüntelenül a nevét kiabálja.

- Már megint túloz - szólt újból türelmét veszve a királyné. - Megölni... meggyógyítani... nagy szavak! Keménységgel megöl az ember valakit? Mosollyal meggyógyít az ember egy szegény bolondot?

- Ha felséged is hitetlenkedik - mondta a doktor -, akkor nincs mást mit tennem, csak hogy legalázatosabb tiszteletemet fejezzem ki felségednek, s távozzam.

- Először is, rólam van-e szó egyáltalán?

- Nem tudom, nem is akarom tudni; csak azt ismételhetem el, hogy Charny úr okos bolond; az ész megbolondíthat és megölhet; az örület megvilágosíthat és meggyógyíthat. Így hát ha felséged meg akarja szabadítani ezt a kastélyt az üvöltözéstől, az álmodozástól és a botránytól, foglaljon állást így vagy úgy!

- Hogyan?

- Hogy hogyan? Én csak recepteket mondok, nem tanácsokat. Abban sem lehetek biztos, hogy hallottam, amit hallottam, láttam, amit láttam.

- Jól van, tegyük fel, hogy értem, amit mond. Mi következik ebből?

- Két jó dolog: az egyik, ami felségednek is meg nekünk mindnyájunknak is a jobbik, az, hogy a beteget szíven szúrja az a tévedhetetlen tör, amit józan észnek hívnak, s kezdődő haldoklása véget ér, a másik, nos!... a másik... jaj, asszonyom, bocsásson meg, ha két kiutat láttam ebből az útvesztőből, tévedtem. Mária Antónia, Franciaország királynéja számára csak egyetlen kiút lehet.

- Értem; őszintén beszélt, doktor. Annak a nőnek, aki miatt Charny úr az eszét veszítette, jószántából vagy erőszakkal, de vissza kell adnia ezt az elvesztett észet.

- Erről van szó.

- Annak a nőnek össze kell szednie a bátorságát, és meg kell fosztania a fiatalembert az álmaitól.

- Igen, felség.

- Szóljon valakinek; talán Taverney kisasszonynak.

- Taverney kisasszonynak? - kérdezte a doktor.

- Igen, és készítsen elő mindent, hogy a sebesült illendően fogadhasson bennünket.

- Már megtörtént, asszonyom.

- Kíméletlenül?

- Másképp nem lehet.

- Tudja - suttogta a királyné -, szomorúbb feladat, mint gondolná, odamenni, és egy embernek az életet vagy a halált vinni.

- Én is ezt teszem mindennap, ha ismeretlen betegséggel állok szemben. Vajon azt a gyógy-módot alkalmazom-e, amelyik a betegséget öli meg, vagy azt, amelyik a beteget?

- Maga most bizonyos benne, hogy a beteget öljük meg, igaz? - kérdezte összeborzadva a királyné.

- Ejnye - komorult el a doktor -, most csak az történne, hogy egy férfi meghal egy királyné jó híréért. Hányan halnak meg naponta egy király szeszélyéért? Sokan, asszonyom, nagyon sokan.

A királyné sóhajtott, és követte a doktort. Andrée-t sehol sem találták.

Délelőtt tizenegy óra volt; Charny felöltözve aludt egy karosszékben a szörnyű éjszaka izgalmai után. A szoba ablaktábláit gondosan bezárták, s csak sápadt fénycsíkok jutottak át a réseken. Minden a beteg szenvedéseinek alapvető okát, az ideges érzékenységet volt hivatva csillapítani.

Semmi zaj, semmi külső inger, semmi látnivaló. Louis doktor ügyes támadást intézett az esetleges visszaesést elősegítő körülmények ellen, noha egy újabb roham elől, amely meg is ölhetette a betegét, nem hátrált meg, mert úgy döntött, hogy gyökerestül irtja ki a bajt. Az is igaz, hogy a roham meg is menthette a betegét.

A királyné délelőtti ruhában, hanyag eleganciával fésült hajjal, nagy lendülettel toppant be a Charny szobájába vezető folyosóra. A doktor a lelkére kötötte, hogy ne habozzon, ne kísérletezgesen, hanem hirtelen, elszántan jelenjék meg, hogy a hatás viharos legyen.

Olyan erővel fordította hát el az előszoba első ajtajának cizellált kilincsét, hogy egy bő köpenybe burkolózó nőalaknak, aki Charny szobájának az ajtajához tapadt, csak arra maradt ideje, hogy kiegyenesedjék, és úgy tegyen, mintha mi sem történt volna, bár zaklatott arca, reszkető keze meghazudtolta ezt a nyugalmat.

- Andrée! - kiáltott fel a királyné. - Mit csinál itt?

- Én? - kérdezte zavartan Andrée, és elsápadt. - Hogy én? Felséged mit csinál itt?

- Ó, ó, egy kis bonyodalom - motyogta az orvos.

- Mindenütt kerestem magát - mondta rosszállóan a királyné. - Hol volt?

Andrée megijedt, főleg attól félt, hogy meggondolatlan lépésével elárulja valódi érzelmeit, melyek még neki magának is oly ijesztőek voltak. Így hát, bár igen büszke volt, úgy döntött, hogy másodszor is hazudik:

- Itt, hiszen látja felséged.

- Persze, de hogy került ide?

- Asszonyom - válaszolta a lány -, szóltak, hogy felséged keres, idejöttem hát.

A királynénak még nem oszlottak el a kétségei, folytatta a kérdezősködést:

- Hogyan találta ki, hogy hová készülök?

- Könnyű volt, asszonyom; Louis doktorral indult útnak, át a kis lakosztályokon; onnét máshová nem mehetett, mint ebbe a szárnyba.

- Jól kitalálta - mondta a királyné, aki még mindig habozott, de már megengyhült. - Jól kitalálta.

Andrée még egy erőfeszítést tett:

- Asszonyom - mondta mosolyogva -, ha felségednek az lett volna a szándéka, hogy titokban jöjjön ide, nem kellett volna mindenki szeme láttára végigmennie a galériákon. Amikor a királyné átvág a teraszon, Taverney kisasszony látja őt a lakosztályából, és igazán nem nehéz követni vagy megelőzni valakit, akit messziről láttunk.

- Igaza van, százszor is igaza van - mondta a királyné. - Szerencsétlen szokásom, hogy soha nem találok ki semmit; mivel keveset gondolkodom, másokról is ugyanezt feltételezem.

A királyné érezte, hogy nem árt elnézőnek lennie, mivel bizalmasra van szüksége.

Egyébként a lelke a mindennapi teremtések lelkétől eltérően nem tetszeni vágyásból és bizalmatlanságból épült fel, így hitt a barátságban, mert tudta, hogy képes szeretni. Azok a nők, akik magukban sem bíznak, még kevésbé bíznak másokban. A kacér nők nagy büntetése az, hogy sosem hiszik el, hogy a kedvesük szereti őket.

Mária Antónia hamar elfelejtette hát a kellemetlen érzést, amely elfogta, amikor Taverny kisasszonyt megpillantotta Charny ajtaja előtt. Megfogta Andrée kezét, elfordította vele az ajtó kulcsát, s egy szempillantás alatt, elsőként bent termett a beteg szobájában. A doktor kint maradt Andrée-val.

Amikor Andrée látta, hogy a királyné eltűnik odabent, harag és fájdalom lobbant a tekintetében.

A jó doktor karon fogta, és le s föl sétált vele a folyosón.

- Gondolja, hogy sikerül neki? - kérdezte.

- Mi, jóságos ég? - kérdezte Andrée.

- Rábeszélni ezt a szerencsétlen őrültet, hogy máshová vigyék, mert itt belehal a lázba.

- Máshol meggyógyulna? - kiáltott fel Andrée.

A doktor döbbenten, nyugtalanul nézett rá.

- Azt hiszem, meg - felelte.

- Ó, akkor bárcsak sikerülne neki! - mondta a boldogtalan teremtés.

14 Lábadozás

A királyné egyenest Charny karosszékéhez ment.

A parkettán megnyikorduló házicipellő zajára a fiatalember felkapta a fejét.

- A királyné! - suttogta, s megpróbált felemelkedni.

- Igen, uram, a királyné - sietett a válasszal Mária Antónia -, a királyné, aki tudja, hogy maga mindent megtesz azért, hogy elveszítse az eszét és az életét; a királyné, akit maga álmodozásaiban vérig sért; a királyné, aki felelősnek érzi magát önnön jó híréért és a maga biztonságáért! Ezért jött el ide, és nem így kellene őt fogadnia, uram.

Charny remegve, szinte eszét veszítve felállt, majd az utolsó szavak hallatán térdre rogyott, s a testi és lelki fájdalom annyira leteperte, hogy büntudatosan lehajtotta a fejét, és nem is akart, nem is tudott felállni.

- Lehetséges-e - folytatta a királyné, akit megindított a mély tisztelet, a némaság -, lehetséges-e, hogy egy úriember, akit egykor a leglojálisabb férfiak közé soroltak, ma ellenséggént támad egy nő jó hírére? Mert jegyezze meg, Charny úr, hogy találkozásunk első pillanatától kezdve maga nem a királynét látta bennem, és én nem a királynét mutattam magamból, hanem a nőt, és ezt soha nem lett volna szabad elfelejtenie.

Charnyt ezek a szívből jövő szavak lelke mélyéig felkavarták, s szeretett volna védekezni, de Mária Antónia nem hagyott rá időt.

- Mit tesznek majd az ellenségeim, ha a maga árulása a fülükbe jut? - kérdezte.

- Árulás... - dadogta Charny.

- Választhat, uram. Vagy örült, és akkor megvonom magától annak a lehetőségét, hogy ártson, vagy áruló, és akkor megbüntetem.

- Ne mondja, asszonyom, hogy áruló vagyok. Ha király mondja, a fejvesztést előzi meg ez a vád, ha nő, a becsületvesztést. Ha királyné, öljön meg, ha nő, kegyelmezzen.

- Tisztában van a tette súlyával, Charny úr? - kérdezte a királyné elváltozott hangon.

- Igen, asszonyom.

- Tisztában van vele, mit vétett ellenem, mi bűnt követett el... a király ellen?

- Istenem! - suttogta a boldogtalan.

- Mert igen könnyen megfeledkeznek róla, maguk nemes urak, hogy a király annak a nőnek hitvese, akinek maguk mindnyájan a becsületébe gázolnak, amikor ráemelik a szemüket; a király az apja a maguk eljövendő urának, az én méhemből fogant trónörökösnek. A király nagyobb és jobb ember maguknál mindnyájuknál, és én tisztelem és szeretem őt.

- Ó! - suttogta Charny, és tompán felnyögött; hogy el ne dőljön, egyik kezével kénytelen volt a padlóra támaszkodni.

Sóhaja a királyné szívéig hatolt. A fiatalember szemében kihunyott a fény, s a királyné kiolvasta belőle, hogy ha azonnal ki nem rántja a sebből a dárdát, melyet beledöfött, Charnyval végez a döfés.

Irgalmas lelkű és melegszívű asszony volt, megrémült a bűnös halásápadt arcától, gyengeségétől, s egy pillanatig majdnem segítségért kiáltott.

Aztán végiggondolta, hogy a doktor meg Andrée félremagyarázná a beteg alélt állapotát.

Kezét nyújtotta neki, és felemelte.

- Beszélgessünk, én mint királyné, maga mint férfi - mondta. - Louis doktor mindent megtett, hogy meggyógyítsa; a sebe eredetileg jelentéktelen volt, ám az agya rakoncátlanzkodása miatt egyre rosszabb állapotba kerül. Mikor gyógyul meg ez a seb? Mikor hagyja már abba, hogy ennek az áldott doktornak az örület botrányos jeleneteit játssza, melyek ugyancsak nyugtalanítják őt? Mikor megy el a kastélyból?

- Asszonyom... - hebegte Charny - ha felséged elküld... én máris megyek, máris megyek.

S olyan hirtelen lendülettel akart indulni, hogy elvesztette az egyensúlyát, és a királyné karjába szédült.

Amikor a férfi megérezte, hogy hozzáér ehhez a forró mellhez, amikor az őt tartó kar akaratlan szorításában odahajolt hozzá, a maradék józan esze is elszállt, szétnyílt az ajka, és perzselő sóhajítás röppent belőle a királyné felé, szónál több, csóknál kevesebb.

A királynét is megperzselte a férfi közelsége, megingatta gyengesége, s képtelen volt rá, hogy az élettelen testet a karosszékbe lökje. De menekülni akart, elengedte hát a férfit, és Charny feje hátracsuklott, nekikoccant a karosszék fájának. A fiatalember homlokáról langyos, rózsaszínű csepp hullott Mária Antónia kezére.

- Ó, így van ez jól - suttogta -, így van ez jól, a maga kezétől halok meg.

A királyné mindenről megfeledkezett. Felemelte Charnyt, fejét a keblére vonta, jéggé dermedt kezével a fiatalember szívét kereste.

A szerelem csodát tett, Charny feltámadt. Kinyitotta a szemét. Az asszony elszörnyedt, mert emléket hagyott ott, ahová csak utolsó istenhozzádot jött mondani. Az ajtó felé iramodott, de Charny megragadta a ruhája szegélyét.

- Asszonyom! - kiáltotta. - Az Isten iránt érzett tiszteletemre, amely korántsem olyan nagy, mint a maga iránt érzett tiszteletem...

- Isten vele, isten vele! - mondta a királyné.

- Asszonyom! Ó, bocsásson meg!

- Megbocsátok, Charny úr.

- Csak egy utolsó pillantást, asszonyom!

- Charny úr - mondta a királyné a megrendüléstől és haragtól reszketve -, ha maga nem utolsó gazember, ma este vagy holnap menjen el a kastélyból!

Charny tébolyultan, összekulcsolt kézzel, Mária Antónia lábához vonszolta magát.

A királyné már kinyitotta az ajtót, hogy minél gyorsabban menekülhessen a veszély elől.

Andrée szeme a találkozás első pillanatától mohón tapadt erre az ajtóra, s most megpillantotta a fiatalembert, amint megalázkodva térdepel, látta a királyné dült vonásait; látta, hogy a remény és a gög új fényt lop a férfi tekintetéből; az asszony tekintete csillogását veszítve mered a földre.

Andrée úgy érezte, megszakad a szíve; elszállt minden reménye; gyűlölet és megvetés töltötte el, de nem hajtotta meg a fejét. Amikor látta, hogy a királyné kijön, úgy érezte, hogy Isten túl sok mindennel elhalmozta ezt az asszonyt, amikor a Charnyval töltött fél órán kívül trónt és szépséget adott neki.

A doktor viszont túl sokat látott ahhoz, hogy bármit is külön megjegyezzen.

Egyedül és kizárólag a királyné által vezetett hadjárat sikere érdekelte.

- Nos, asszonyom? - csak ennyit kérdezett.

Egy perc is eltelt, mire a királyné összeszedte magát, és a szívverése annyira lecsöndesült, hogy meg tudott szólalni.

- Mi az eredmény? - kérdezte a doktor.

- Elutazik - suttogta a királyné.

És ügyet se vetve rá, hogy Andrée-nak ráncba szalad a homloka, hogy Louis doktor a kezét dörzsöli, gyors léptekkel végigsietett a galéria folyosóján, gépiesen összehúzta magán csipkefodros köntösét, és visszatért a lakosztályába.

Andrée megszorította a doktor kezét; a doktor visszament a betegéhez. A lány pedig lehorgasztott fejjel, merev tekintettel visszatért a szobájába.

Eszébe se jutott, hogy megkérdezze a királynétól, parancsol-e valamit. Az olyan jellemnek, mint Andrée, a királyné semmi, a vetélytárs minden.

Louis ismét kezelésbe vette Charnyt; mintha nem is ugyanaz az ember lett volna, aki előző nap volt.

Herkulesi erőt és hetvenkedést súroló vakmerőséget érzett magában, s olyan sürgető, olyan élettől duzzadó kérdéseket tett fel a derék doktornak közeli felgyógyulásáról, a követendő orvosi előírásokról meg arról, hogy hogyan fogják elszállítani, hogy Louis attól félt, még veszedelmesebb visszaesés van kilátásban, amelyet most egy másfajta rögeszme idéz elő.

Charny azonban hamarosan meghazudtolta ezeket az elképzeléseket. Olyan volt, mint a vörösre izzított vas, melynek színe szemmel láthatóan halványul, ahogy a hőfok csökken. A vas immár fekete, a szemnek mit sem mond, de még mindig elég forró, hogy megégesse, ami hozzáér.

Louis látta, hogy a fiatalember visszanyeri a nyugalmát meg a józan eszt. Charny tényleg annyira józanul gondolkodott, hogy úgy érezte, kötelessége megmagyarázni az orvosnak, miért változtatta meg egyik pillanatról a másikra az elhatározását.

- A királyné azzal, hogy megszégyenített, jobb gyógymódot talált, kedves doktor, mintha a legjobb gyógyszereket adta volna - mondta. - Az önbecsülés olyan, mint lónak a zabla, meg lehet vele szelídíteni.

- Remek, remek - mormolta a doktor.

- Igen, emlékszem, hogy egyszer egy spanyol (és ők meglehetősen dicsekvő fajta), akaraterejét bizonyítandó, azt mondta nekem, hogy egy párbaj során, amikor megsebesült, annyira akarta, hogy a vér ne buggyanjon ki a sebéből, és a látvány ne okozzon örömet az ellenfelének, hogy tényleg nem indult el a vére folyása. Kinevettem azt a spanyolt, pedig magam is olyan vagyok, mint ő; ha a láz, a delírium ismét vissza akarna térni, elűzném: „Delírium, láz, nem jöhetsz vissza!” - mondanám.

- Van példa erre a jelenségre - mondta komoran a doktor. - Mindenesetre engedje meg, hogy gratuláljak. Lelkileg gyógyultnak tekinthető, ugyebár?

- Ó, igen.

- Nos, nemsokára tapasztalni fogja, milyen szoros a kapcsolat az ember lelke és teste között. Szép elmélet ez, ha lenne időm, könyvet írnék róla. Egy hét múlva kutya baja lesz a testének, mivel a lelke már meggyógyult.

- Köszönöm, kedves doktor!

- Akkor hát elutazik?

- Akár most rögtön.

- Várjuk meg az estét! Nem kell túlzásba esni.

- Jó, várjunk estig, doktor.

- Messzire megy?

- Ha kell, a világ végére.

- Az messze van egy lábadozónak - mondta a doktor változatlan hidegvérrel. - Először elégedjünk meg Versailles-jal, jó?

- Jó, legyen Versailles!

- Az, hogy felgyógyult a sebesüléséből, nem indokolja a száműzetést - mondta a doktor.

A doktor nyugalma végképp meggyőzte Charnyt, hogy résen kell lennie.

- Igaz is, doktor, van egy házam Versailles-ban.

- Nahát, nyert ügyünk van: ma este odavitetem magát.

- De doktor, talán félreértett: én be akarom járni a birtokaimat!

- Na, még mit nem! A birtokait, mi az ördög! Persze a birtokai sincsenek a világ végén.

- Picardia határán vannak, úgy tizenöt-tizennyolc mérföldnyire innét.

- Na látja!

Charny megszorította a doktor kezét, mintegy köszönetképpen a sok tapintatért.

Este ugyanaz a négy lakáj, akivel az első kísérlet során olyan kegyetlenül elbánt, elvitte Charnyt a gazdasági épületek kapujánál várakozó hintájáig.

A király egész nap vadászott, aztán megvacsorált, és most aludt. Charnyt egy kissé aggasztotta, hogy úgy távozik, hogy el se köszön a királytól, de a doktor megnyugtatta: majd ő kiment: azzal fogja indokolni az elutazását, hogy sürgős környezetváltozásra volt szüksége.

Charny, mielőtt beszállt volna a hintóba, megadta magának azt a fájdalmas elégtételt, hogy az utolsó pillanatig a királyné ablakait nézze. Senki sem láthatta. Az egyik lakáj fáklyát vitt, de csak az utat világította meg, az arcokat nem.

A lépcsőn nem találkoztak mással, csak néhány tiszt barátjával, akiket még idejében értesítettek, hogy az elutazásnak ne legyen menekülés jellege.

Víg cimborái egészen a hintóig kísérték, s közben ő le nem vette a szemét a királyné fényárban úszó ablakairól. Őfelsége kissé rosszul érezte magát, így a hálósobájában fogadta a hölgyeket.

Andrée komor, sötét ablakai a damasztfüggönyök redői mögött egy szorongó, reszkető nőalakot rejtegettek, aki észrevétlen követte a beteg és kísérete legapróbb mozdulatát is.

Végre elindult a hintó, de olyan lassan, hogy a visszhangos kövezeten egyenként meg lehetett különböztetni a lovak patáinak csattogását.

- Ha már nem az enyém - suttogta Andrée -, most már legalább senkié.

- Ha ismét rájön a meghalhatnék - mondta a doktor, ahogy hazaért -, legalább nem nálam, nem a kezem között hal meg. Ördög vigye a lelki betegeket!

Charny épen és egészségesen érkezett haza. Este még meglátogatta a doktor, s olyan jó állapotban találta, hogy iparkodott kijelenteni: ez az utolsó látogatása.

A beteg egy csirkemellet és egy kanál lekvárt fogyasztott el vacsorára.

Másnap meglátogatta a nagybátyja, Suffren, aztán La Fayette, aztán a király egyik megbízottja. Hasonlóan telt a harmadik nap is, aztán nem foglalkoztak vele többé.

Felkelt, és sétálgatott a kertjében.

Egy hét múlva felülhetett egy jámbor természetű lóra; visszatért az ereje. Mivel a háza nem bizonyult elég nyugalmasnak, megkérte a nagybátyja orvosát meg Louis doktort, engedjék meg, hogy elutazzon a birtokaira.

Louis bizalmasan kijelentette, hogy a helyváltoztatás a gyógyulás utolsó állomása, hogy Charny úrnak jó úti hintója van, és a picardiai út olyan sima, mint a tükör, és hogyha az ember ilyen kényelmesen utazgathat, bolondság lenne Versailles-ban maradnia.

Charny telerakott a poggyászaival egy nagy málháskocsit; elköszönt a királytól, aki jóságának számtalan jelével halmozta el, megkérte Suffrent, hogy továbbítsa tiszteletét a királynénak, aki aznap este gyengélkedett, s nem fogadott. Aztán éppen a királyi palota kapujában ült be úti hintójába, s indult el Villers-Cotterets-be, ahonnét az egy mérföldnyire lévő Boursonnes-kastély felé veszi majd útját.

Annak a napnak a másnapján, amikor Andrée meglepte a királynét, amint a lába előtt térdeplő Charny elől menekül, Taverney kisasszony szokás szerint még a mise előtt megjelent királynéja szobájában, amikor az öltözködött.

A királyné aznap még senkit sem fogadott. La Motte-nétől érkezett egy levélke, azt olvasta éppen, s jókedvre derült tőle.

Andrée ma még sápadtabb volt, mint előző nap, s egész lényén mélységes komolyság, rideg tartózkodás ömlött el. Az ilyen viselkedésre fel kell figyelni, s még a legnagyobbak is úgy érzik ilyenkor, hogy számolniuk kell a kisebbekkel.

Andrée öltözéke egyszerű, szinte komor volt, megjelenése vészjósló.

A királyné szórakozott volt; nem is vette észre Andrée lassú, súlyos lépteit, kivörösödött szemét, arca és keze halványságát.

A királyné csak annyira fordította feléje a fejét, hogy hallani lehessen barátságos köszönését:

- Jó reggelt, kicsim.

Andrée várta, hogy a királyné alkalmat adjon rá, hogy beszéljen. Várt, és egészen bizonyos volt benne, hogy néma mozdulatlansága végül magára vonja Mária Antónia pillantását.

Így is történt. Mivel a királyné köszönésére válaszul csak mély meghajlást kapott, megfordult, és oldalról megpillantotta a fájdalomtól és merev feszültségtől meggyötört arcot.

- Andrée! Mi történt? - kérdezte, és egészen odafordult. - Valami baj van?

- Igen, asszonyom, nagy baj - felelte a fiatal nő.

- De micsoda?

- Elhagyom felségedet.

- Elhagysz? Elutazol?

- El, asszonyom.

- De hát hová mész? Mi az oka ennek a hirtelen távozásnak?

- Boldogtalan vagyok...

A királyné felkapta a fejét.

- A családi életemben - tette hozzá Andrée, és elpirult.

A királyné is elpirult, és tekintetük olyan szikrázva csapott össze, mint két kard.

- Nem egészen értem magát - mondta. - Tegnap még boldog volt, ha nem tévedek.

- Nem, asszonyom - felelte eltökélten Andrée. - A tegnapi nap életem egyik legszerencsétlenebb napja volt.

- Ó!... - mondta a királyné, és elábrándozott, aztán hozzátette: - Megmagyarázná?

- Nem bocsátanám meg magamnak, ha jelentéktelen részletekkel fárasztanám felségedet. A családom semmi örömet nem szerez; felesleges a földi boldogságra várnom, kérem hát felségedet, bocsásson el, hogy az üdvösségemmel törődhessem.

A királyné felállt, s bár ez a kérés göggyében sértette, odament, és megfogta Andrée kezét.

- Micsoda buta elhatározás ez? - kezdte. - Ma már talán nincs bátyja, apja, mint tegnap? Vagy tegnap talán még nem voltak olyan nyomasztóak, mint ma? Csak nem hiszi, hogy képes vagyok magára hagyni a bajban? Talán már nem vagyok alattvalóim anyja, aki családot ad azoknak, akiknek nincsen?

Andrée reszketni kezdett, mint valami bűnös, és meghajolt a királyné előtt.

- Asszonyom, meghat a jósága - mondta -, de nem ment fel a döntésem alól. Elhatároztam, hogy itt hagyom az udvart, szükségem van a magányra, ne kényszerítsen rá, hogy kötelességsegő legyek, mert úgy érzem, nem vagyok alkalmas ellátni az udvarhölgyi tisztet felséged mellett.

- Ezt is tegnap óta?

- Szíveskedjék felmenteni az alól, felség, hogy erről beszélnem kelljen.

- Felmentem - mondta keserűen a királyné -, bár én elég bizalmas voltam magával, hogy cserébe magától is elvárhassam a bizalmat. De bolond, aki csak egyetlen szót is ki akar csikarni attól, aki nem akar beszélni. Őrizze meg a titkait, kisasszony; legyen boldogabb ott a távolban, mint amilyen itt volt. Egyetlen dolgot ne feledjen: az én barátságom akkor is kíséri az embereket, ha a szeszélyük elszakítja őket tőlem, és maga nekem mindig a barátnőm lesz. Most pedig menjen, Andrée, szabad.

Andrée az udvari etikett szerint meghajolt, és kiment. A királyné visszahívta az ajtóból.

- Hová megy, Andrée?

- A saint-denis-i apátságba, asszonyom - válaszolta Andrée.

- Kolostorba vonul! Ó, remek, kisasszony! Nyilván úgy érzi, hogy tiszta a lelkiismerete, de vegye tudomásul, hogy igenis hálátlan irántam. Menjen, Taverney kisasszony, menjen csak!

Andrée szó szerint vette a királyné szavait, és már el is tűnt, anélkül, hogy bővebb magyarázatot adott volna, amire pedig úgy áhítozott a királyné meleg szíve.

Mária Antónia megtudta, hogy Taverney kisasszony azon nyomban távozott a kastélyból.

Apjához ment, s amint remélte, Philippe-et is ott találta a kertben. A fivér álmodozott, a hűg cselekedett.

Amikor Philippe meglátta Andrée-t, akinek ez idő szerint szolgálatban kellett volna lennie a kastélyban, elképedt, s szinte rémülten ment elébe.

Főleg a komor arc rémítette meg, hiszen a hűga őt mindig a gyengéd barátság mosolyával üdvözölte. Ő is úgy kezdte hát, ahogyan a királyné: kérdésekkel.

Andrée megmondta neki, hogy az imént kilépett a királyné szolgálatából, hogy a királyné elfogadta a felmondását, és hogy kolostorba vonul.

Philippe döbbsenten összezsapta a tenyerét.

- Micsoda?! Maga is, hűgom?

- Micsoda?! Hogy én is? Mit akar ezzel mondani?

- Átok ül hát a Bourbonokkal való kapcsolatunkon? - kiáltotta Philippe. - Úgy érzi, erőszakkal fogadalmat kell tennie? Magának? Aki természeténél, lelki alkatánál fogva vallásos? Magának, aki az összes nők között a legkevésbé világias, és a legkevésbé alkalmas rá, hogy

örök engedelmességet fogadjon az önmegtartóztatás törvényeinek? Lássuk csak, mivel vádolja a királynét?

- A királynét semmivel sem vádolhatjuk, Philippe - felelte hidegen a lány. - Maga annyira számított és méltán, az udvar kegyeire, vajon miért nem tudott ott maradni? Miért nem maradt legalább három napig? Én három évig maradtam!

- Néha szeszélyes a királyné, Andrée.

- Ha így van, maga, Philippe, férfi létére igazán elszenvedhette volna; nekem nő létemre nem kell elszenvednem, nem is akarom; ha szeszélyes, ott vannak a cselédei!

- Ebből még nem tudtam meg, húgom - mondta tartózkodóan a fiatalember -, hogyan zördült össze a királynéval.

- Sehogyan, esküszöm; maga talán összezördült vele? Mégis elhagyta, Philippe. Ó, hálátlan az a nő!

- Meg kell bocsátanunk neki, Andrée. A talpnyalók egy kicsit elrontották, de a szíve jó.

- Ezt bizonyítja az is, amit magával tett, Philippe.

- Mit tett?

- Ó, már elfelejtette? Nekem jobb az emlékezetem. Én most egyetlen napon, egyetlen döntéssel kifizetem a maga adósságát és az enyémet, Philippe.

- Az az érzésem, túl drágán fizet, Andrée. A maga korában, a maga szépségével nem mond le az ember a világi életről. Vigyázzon, kedves barátnőm, fiatalon hagyja el ezt a világot, de öregén banni fogja, s majd amikor nem lesz itt az ideje, visszatér; a barátai, akiktől ez az örült döntés elválasztja, nem veszik majd jó néven.

- Nem így okoskodott, bátyám, maga, a becsület és érzelem szobra, a katonatiszt, akit a hírnév vagy a vagyon annyira nem érdekelt, hogy ott, ahol mások címeket és aranyat harácsoltak, maga csak adósságot tudott gyűjteni; nem így okoskodott, amikor azt mondta: szeszélyes, Andrée, kacér, csalárd az az asszony; nem akarom szolgálni őt. Az elmélet gyakorlati bizonyításaképp otthagya az udvart, a világi életet, bár maga nem vallásos, és kettőnk közül maga áll közelebb a visszavonhatatlan fogadalomhoz; én nem biztos, hogy fogadalmat teszek; maga viszont már meg is tette!

- Igaza van, húgom, én, ha apánk nem volna...

- Apánk! Ó, Philippe, ne beszéljen így - folytatta keserűen Andrée -, egy apának talán nem kell a gyermekei támaszának lennie, vagy elfogadni a karjukat, s arra támaszkodnia? Csak ilyen feltételekkel apa egy apa. S mit tesz a mi apánk? Eszébe jutott valaha is, Philippe, hogy Taverney úrra bízza a titkát? És képesnek hiszi arra, hogy azért hívassa magát, hogy a titkát magára bízza? Nem - folytatta gondterhelt arccal Andrée -, nem, Taverney úr arra született, hogy egyedül éljen ezen a földön.

- Elismerem, Andrée, de nem arra született, hogy egyedül haljon meg.

Ezek a szelíd szigorral kiejtett szavak ráébresztették Andrée-t, hogy túl nagy teret hagyott a szívében a dühnek, a keserűségnek, a világra való neheztelésnek.

- Nem szeretném - válaszolta -, ha szívtelen lánynak tartana. Maga a megmondhatója, vajon gyengéd testvér vagyok-e, de itt a földön mindenki, aki iránt ösztönös rokonszenvet éreztem, ki akarta azt ölni belőlem. Amikor megszülettem, Isten nekem is, mint minden teremtményének, lelket és testet adott; a lelkével és a testével minden emberi teremtés szabadon

rendelkezhetsen, hogy boldog legyen ezen a világon és a másvilágon. Egy férfi, akit nem ismertem: Balsamo, elvette a lelkemet. Egy másik, akit alig ismertem, és aki nem a nekem teremtett férfi volt: Gilbert, elvette a testemet. Ismétlem, Philippe, ahhoz, hogy jó és jámbor leány legyek, csak apára volna szükségem. De most beszéljünk magáról, Philippe, vizsgáljuk meg, mit eredményezett magának a földi nagyságok szolgálata, magának, aki szerette őket.

Philippe lehajtotta a fejét.

- Ne kínozzon - mondta. - A földi nagyságokat magamhoz hasonló teremtetéseknek hittem, szerettem őket, Isten azt parancsolta, hogy szeressük egymást.

- Ó, Philippe - mondta a lány -, ezen a földön a szerető szív soha nem találkozik a szeretett szívvel? Azok, akiket mi választunk, másokat választanak helyettünk.

Philippe felemelte sápadt arcát, és hosszasan elnézte a húgát; arcán döbbenet ült.

- Miért mondja ezt nekem? - kérdezte.

- Eh, ne törődjön velem - mondta nagylelkűen Andrée, akit elriasztott a gondolat, hogy a testvéri bizalom bizalmaskodássá alacsonyodik. - Szomorú vagyok, bátyám. Azt hiszem, kimerültek az idegeim.

- Na de...

Andrée megfogta Philippe kezét:

- Hagyjuk ezt, szeretett bátyám. Azért jöttem, hogy megkérjem: vigyen el egy kolostorba. Saint-Denis-t választottam; legyen nyugodt, nem akarok fogadalmat tenni. Majd később, ha úgy alakul. Én az emlékezésért fogok ott imádkozni, nem úgy, mint a legtöbb nő, aki azért keres ilyen menedéket, hogy felejtést találjon. Úgy érzem, nagyon is elfelejtettem az Urat. Ő az egyetlen király, az egyetlen úr, az egyetlen vigasz, mint ahogy ő az egyetlen igazi szenvedő is. Ma, hogy már értem őt, tudom, hogy hozzá közeledve többet tettem volna a boldogságomért, mint ha minden, ami gazdag, erős, hatalmas és szeretetre méltó van ezen a világon, azon igyekezett volna, hogy boldoggá tegye az életemet. A magány kell nekünk, bátyám, a magány, ez az örök boldogság előszobája!... A magányban Isten beszél az emberi szívhez, a magányban az ember beszél az Isten szívéhez.

Philippe felemelte a kezét.

- Én ellenzem ezt a kétségbeesett lépést, s ne feledje, hogy nem árulta el nekem a kétségbeesése okát.

- Kétségbeesés! - mondta a lány fensőbbiséges megvetéssel -, azt mondja, kétségbeesés? Ó, hála Istennek, én nem kétségbeesve megyek el innét! Hogy én kétségbeessem, bánkódjam? Nem, nem, ezerszer nem!

És vad, büszke mozdulattal a vállára vetette a közeli karosszéken heverő selyemköpenyt.

- Ez az állapot nem tarthat soká, nem lehet ilyen szélsőséges megvetéssel viseltetni a világ iránt - vette át a szót Philippe. - Ha nem tetszik a kétségbeesés szó, Andrée, fogadja el a harag szót.

- Harag! - felelte a fiatal nő, és most már nem gunyorosan, hanem büszkén mosolygott. - Csak nem képzeled, bátyám, hogy Taverney kisasszony olyan gyenge nő, hogy egy dühroham miatt átadja a helyét? A harag a kacér vagy buta nők gyengéje. Ha a harag gyújt tüzet valaki szemében, azt a szemet hamarosan könnyek áztatják, a tüzet eloltja a víz. Nincs bennem harag, Philippe, higgyen nekem! Feleljen őszintén, Philippe: ha holnap belépne a trappista rendbe, ha szerzetes lenne, hogy hívná az okot, amely erre az elhatározásra juttatta?

- Gyógyíthatatlan bánatnak hívnám, húgom - mondta Philippe szomorú, édesbús méltósággal.
- Na végre, Philippe, ez a szó nekem is megfelel, el is fogadom. Gyógyíthatatlan bánat miatt vonulok magányba.
- Rendben van - válaszolta Philippe -, a báty és a húg élete egymás mellett fut ezután. Egyenlőképp lesznek boldogok, mint ahogy egyenlőképp voltak mindig boldogtalanok. Ilyen egy jó család, Andrée.

Andrée azt hitte, hogy Philippe-et annyira magával ragadja az érzelem, hogy újabb kérdést tesz fel neki, s félt, hogy hajlíthatatlan szíve összetörik a testvérbarátság szorításában.

Philippe azonban tapasztalatból tudta, hogy a nagy lelkek megelégszenek önmagukkal: nem akarta bolygatni Andrée lelkét, ha már önkéntesen sáncok mögé vonult.

- Mikor kíván elutazni? - kérdezte.
- Ha lenne idő, még ma elutaznék.
- Jöjjön, sétáljunk egyet még utolszor a parkban!
- Nem - mondta a lány.

Philippe a választ követő kézszorításból megértette, hogy a lány csak újabb elérékenyülési alkalmat utasít vissza.

- Készen állok, csak szólnia kell - mondta Philippe, és kezét csókolt Andrée-nak. Aztán nem szólt egyetlen szót sem, nehogy előtörjön szívük keserősége.

Andrée megtette a szükséges előkészületeket, aztán hazament. Levélke jött Philippe-től:

Ma délután ötkor találkozhat apánkkal. Feltétlenül el kell köszönnie, különben Taverney úr szétkürtöli, hogy elhagyta, és háládatlanul viselkedett.

Andrée ezt válaszolta:

Öt órakor Taverney úrnál leszek, útiruhában. Hét órakor már Saint-Denis-ben lehetünk. Nekem ajándékozza az estéjét?

Válaszul Philippe csak átkiabált az ablakon Andrée-hoz, akinek a lakosztálya elég közel volt, hogy a lány meghallja:

- Öt órakor befogatok!

A pénzügyminiszter

Láttuk, hogy a királyné, mielőtt Andrée-t fogadta volna, levelet kapott La Motte-nétől, és mosolygott rajta.

A levélkében - tiszteletteljes szóvirágok mellett - csupán ennyi volt.

...És felséged biztos lehet benne, hogy a hitel folyósítva lesz, és az árut bizalmasan kezelve juttatják rendeltetési helyére.

A királyné tehát mosolygott, és elégette Jeanne levélkéjét.

Amikor Taverney kisasszony társaságában kissé elkomorult, Miseryné jelentette, hogy Calonne úr kéri a kegyet, hogy beléphessen.

Calonne úr szellemdús férfiú, sőt dús szellemű férfiú volt, aki a század második felének nemzedékére jellemzően nemigen szokott hozzá a könnyekhez; s noha gondolkodó nemzedék volt ez: kivette részét a Franciaország fölé tornyosuló csapásokból, a saját érdekét összekeverte a közösség érdekével; mint XV. Lajosnak, ez volt a szavajárása: „Utánunk az özönvíz”, és mindenhonét virágokat szakajtott, hogy utolsó napjait felcicomázza velük.

Calonne értett az üzleti ügyekhez, s egyben udvaronc volt. Minden okos, gazdag és szép nőt tiszteletének megannyi jelével halmozott el: körülsongta őket, mint a méh az illatos virágokat.

Annak idején hét-nyolc férfi és tíz-tizenkét nő volt a társaságban, akikkel, ha elbeszélgetett az ember, az összes tudományokat áttekinthette. Calonne úr d'Alembert-rel számolhatott, Diderot-val okoskodhatott, Voltaire-rel gúnyolódhatott és Rousseau-val álmodozhatott. Végül pedig elég erős volt, hogy fittyet hányjon Necker népszerűségének.

A bölcs és elmélyült Necker népszerűségének, akinek pénzügyi beszámolója - úgy tetszett - egész Franciaország agyát megvilágosítja. Calonne minden oldalról olyan alaposan megvizsgálta a beszámolót, hogy a végén nevetségessé tette még azok szemében is, akik a legjobban félték Neckertől, a királyné és a király szemében, akiket e név hallatán elfogott a remegés, és most is csak reszketve tudtak hozzászokni, hogy egy elegáns, jó kedélyű államférfi - aki a sok szép számra válaszképpen mindössze ennyit mondott: „Mire való bebizonyítani, hogy semmit sem lehet bebizonyítani?” - gúnyt űz ebből az emberből.

Necker valóban csak egyetlen dolgot bizonyított be: hogy nem irányíthatja tovább a pénzügyeket. Calonne úgy vette át a tárcát, mint pihekönnyű terhet, ám nyugodtan kijelenthetjük, hogy rögtön az első pillanatban össze is roskadt alatta.

Mit akart Necker? Reformokat. Ezek a részleges reformok mindenkit halálra rémítettek. Kevesen nyertek rajtuk, s akik veszítettek, azok sokat veszítettek. Necker azzal, hogy igazságos adóterheket akart bevezetni, hogy le akart sújtani a nemesség földbirtokaira és a papság jövedelmeire, kíméletlenül egy képtelen forradalom felé mutatott. Megosztotta a nemzetet, és még jobban meggyengítette, éppen amikor minden erejét összpontosítani kellett volna, hogy átfogó gazdasági megújulás következzen be.

Necker kitűzte ezt a célt, és lehetetlenné tette a megvalósítását pusztán azzal, hogy kitűzte. Ha az ember a visszaélések megszüntetéséről beszél azoknak, akik egyáltalán nem akarják, hogy a visszaélések megszűnjenek, kiteszi magát annak, hogy az érdekeltek ellenszegüljenek. Hát

előre kell értesíteni az ellenséget, hogy hány órákor indítunk támadást egy bizonyos hely ellen?

Calonne ezt megértette, s ebben tényleg nagyobb jótévedője volt a nemzetnek, mint a genfi Necker; a kész tények tekintetében volt nagyobb jótévedője, mert ahelyett, hogy egy elkerülhetetlen csapásnak ellene szegült volna, Calonne meggyorsította a vész közeledtét.

A terve vakmerő, nagyszabású és biztos terv volt; a királyt és a nemességet két esztendő alatt a tönk szélére kell taszítani, ami Calonne nélkül csak tíz év alatt következett volna be; aztán amikor minden összeomlott, azt mondani: „Most pedig fizessetek a szegényeknek, ti gazdagok, mert éhesek, és felfalják azokat, akik nem táplálják őket.”

Hogy lehet, hogy a király nem értette meg az első pillanattól ennek a tervnek a következményeit vagy akár magát a tervet? Hogy lehet, hogy ő, aki a Necker-féle beszámoló olvastán reszketett a dühtől, még csak meg sem borzongott, amikor belelátott a minisztere kártyáiba? Hogy lehet, hogy nem választott a két módszer között, inkább kiszolgáltatta magát a véletlen kénye-kedvének? XVI. Lajosnak mint politikusnak ez az egyetlen igazi elszámolnivalója az utókorral. Ez volt az a híres elv, amellyel mindenki szembeszegül, akinek nincs elég hatalma hozzá, hogy az immár meggyökeresedett bajt kiirtsa.

Ám hogy a király hogyan lehetett ilyen elvakult; hogy a királyné, aki olyan világos fejű és éleslátó volt, miért bizonyult ugyanolyan vaknak a miniszter viselkedését illetően, mint a férje, arról a történelem, illetve a regény néhány fontos részlettel szolgál majd.

Calonne bement a királynéhez.

Szép, magas, nemes tartású férfi volt; meg tudta nevetetni a királynékat, és meg tudta ríkatni a szeretőit. Mivel bizonyos volt benne, hogy Mária Antóniának sürgősen pénzre van szüksége, s ezért hívatta, ajkán mosollyal lépett be. Mások morcos képpel érkeztek volna, hogy később kétszeres legyen az érdemük, amiért teljesítették a kérést.

A királyné is bájosan viselkedett, leültette a minisztert, és először mindenféle semmiségről csevegett vele.

- Van-e pénzünk, kedves Calonne uram? - kérdezte aztán.

- Pénzünk? - rikkantott Calonne. - Hát hogyan volna, asszonyom, persze hogy van, mindig van.

- Hát ez csodálatos - folytatta a királyné. - Magán kívül senkit sem ismertem, aki így felelt volna, ha pénzt kért az ember, mint bankár, maga egyenest pótolhatatlan.

- Milyen összegre van szüksége felségednek? - kérdezte Calonne.

- Előbb kérem, magyarázza meg, hogy csinálta, hogy ott is talált pénzt, ahol Necker szerint egyetlen frank se volt.

- Neckernek igaza volt, asszonyom, a kincstárban nem volt több pénz, s ez annyira igaz, hogy aznap, amikor miniszterré nevezték ki, tehát 1783. november 5-én (ezeket a dolgokat sosem felejtí el az ember), az államkincstár után kutatva mindössze két, egyenként ezerkétszáz frankot tartalmazó zacskót találtam. Nem mondom, az se kevés, de hát...

A királyné elnevette magát.

- Aztán? - kérdezte.

- Aztán? Nos, asszonyom, ha Necker úr, ahelyett, hogy azt szajkózta volna, hogy „nincs több pénz”, elkezdett volna, mint én, kölcsönöket felvenni, az első évben százmilliót, a másodikban százhuszonötmilliót; ha biztos lett volna benne, mint én, hogy a harmadik évben újabb nyolcvanmilliót kapunk, Necker úr igazi pénzügyi szakember lett volna; azt mindenki mondhatja, hogy „nincs pénz a kasszában”; azt viszont nem mindenki mondhatja, hogy „van”.

- Éppen ezt mondtam én is, ezért gratuláltam magának, uram. De hogyan fogunk fizetni? Ez itt a kérdés.

- Ó, asszonyom - felelte Calonne olyan mosollyal, melynek mély, hátborzongató jelentését emberi ész föl sem foghatta -, fejemet teszem rá, hogy fizetni fogunk.

- Ezt magára bízom - mondta a királyné. - De térjünk vissza a pénzügyekre; ha magával beszélget az ember, rendkívül érdekes tudománynak látszik; másoknál tüskebokor, magánál gyümölcsfa.

Calonne meghajolt.

- Van-e valami új ötlete? - kérdezte a királyné. - Először nekem mondja el, ha van, nagyon kérem.

- Van egy ötletem, asszonyom, ami húszmilliót hozna a franciáknak és hét-nyolcmilliót felségeiteknek, bocsánat, őfelsége kasszájába.

- No és honnét jönnek azok a milliók?

- Felséged biztosan tudja, hogy az aranypénznek nem minden európai államban egyenlő az értéke.

- Tudom. Spanyolországban drágább az arany, mint Franciaországban.

- Felségednek teljesen igaza van, felségeddel valódi élvezet pénzügyekről beszélgetni. Öt-hat év óta Spanyolországban márkánként⁵ tizenkilenc uncia ezüstséggel kerül többre az arany, mint Franciaországban. Ebből következik, hogy azok, akik Franciaországból Spanyolországba viszik az aranyat, körülbelül tizenkilenc uncia ezüstséget nyernek egy márkán.

- Nem csekélység! - mondta a királyné.

- Ha a tőketulajdonosok tudnák, amit én tudok - folytatta a miniszter -, egy év múlva egyetlen Lajos-arany sem lenne az országunkban.

- És maga megakadályozza ezt?

- Késedelem nélkül, asszonyom; felemelem az arany árát tizenöt márkára négy unciára, egytizenötöd haszonnal. Felséged megérti, ugye, hogy egyetlen Lajos-arany sem marad a pénzesládákban, ha megtudják, hogy a pénzverdében ilyen nyereséggel adhatják el az aranyat. Újraöntik tehát a pénzt, és egy márkára aranyban, amely ma harminc Lajos-aranyat tartalmaz, harminckettőt fogunk találni.

- Ki korán kel, aranyat lel! - kiáltott fel a királyné. - Kitűnő ötlet, eget verő sikere lesz.

- Én is azt hiszem, asszonyom, és boldoggá tesz, hogy felséged ennyire helyesli.

- Csak máskor is legyenek ilyen ötletei, és akkor meg vagyok győződve, hogy minden adósságunkat kifizeti.

- Engedje meg, asszonyom - mondta a miniszter -, hogy visszatérjünk arra, amit kíván.

---

⁵ Régi súlymérték: 8 uncia, (1 uncia kb. 30 gramm)

- Lehetséges-e most rögtön...

- Mennyiről lenne szó?

- Ó, azt hiszem, túl sokról.

Calonne bátorítóan mosolygott a királynéra.

- Ötszázezer frankról - mondta ő.

- Ó, asszonyom, hogy megijesztett! - kiáltotta Calonne. - Már azt hittem, nagy összegről van szó.

- Szóval tud adni?

- Hát hogyne.

- Anélkül, hogy a király...

- Ez bizony lehetetlen, asszonyom; a király minden hónapban megkapja az elszámolásaimat; de arra még nem volt példa, hogy el is olvasta volna őket, ami nagy megtiszteltetés számomra.

- Mikor kaphatnám meg ezt az összeget?

- Mikor van rá szüksége felségednek?

- Csak jövő hónap ötödikén.

- Másodikán utalják ki a számlákat; felséged harmadikán megkapja a pénzt.

- Köszönöm, Calonne úr.

- Számomra az a legnagyobb boldogság, ha felséged tetszését kivívhatom. Könyörgök felségednek, soha ne habozzon, ha pénzre van szüksége. A pénzügyek főellenőrének önző örömet okoz vele.

Felállt, kecsesen meghajolt; a királyné csókra nyújtotta a kezét.

- Még valamit - mondta.

- Parancsoljon, asszonyom.

- Ez a pénz lelkiismeret-furdalást okoz nekem.

- Lelkiismeret-furdalást... - ismételte a miniszter.

- Azt. Egy szeszélyemet akarom kielégíteni vele.

- Annál jobb, annál jobb... Akkor hát az összegnek legalább a fele valóságos nyereséget jelent az iparunk, a kereskedelmünk vagy a gyönyöreink számára.

- Tényleg így van - suttogta a királyné -, maga mindig megtalálja a módját, hogy kedvesen megvigasztaljon.

- Istennek hála! Bárcsak ne lenne soha nagyobb lelkiismeret-furdalásunk, mint felségednek, akkor egyenest a paradicsomba jutnánk!

- Tudja, Calonne úr, túlságosan kegyetlen lennék, ha a szegény néppel fizettetném meg a szeszélyeim árát.

- Akkor hát - mondta a miniszter baljós mosollyal -, félre a lelkiismerettel, asszonyom, mert esküszöm, hogy a végén nem a szegény nép fog fizetni.

- Miért? - kérdezte meghökkenve a királyné.

- Mert a szegény népnek már nincs semmije - felelte rendíthetetlen nyugalommal a miniszter -, s ott, ahol nincs semmi, a király hiába próbálja érvényesíteni jogait.

Meghajolt, és kiment.

Megtalált illúziók - elveszett titok

Alighogy Calonne távozott, türelmetlen kaparászás hallatszott a királyné kis szalonjának az ajtaján.

Jeanne lépett be.

- Asszonyom, itt van ő - mondta.

- A bíboros? - kérdezte a királyné, s kissé meglepődött az ő szótól, amely, ha egy nő ejti ki, annyi mindent jelenthet.

Jeanne bevezette Rohan bíborost, majd elköszönt, de futtában még megszorította pártfogolt pártfogója kezét.

A herceg ott állt egyedül, háromlépésnyire a királynétól, s mély tisztelettel hajlongott.

A királynét meghatotta ez a tiszteletteljes tartózkodás; kezét nyújtotta a bíborosnak, aki eddig rá sem emelte a tekintetét.

- Uram - mondta a királyné -, olyan jellemvonásának vettem hírét, amely nyomtalanul eltörli régi vétkeit.

- Engedje meg, asszonyom - mondta a herceg, és valódi érzelemtől remegett -, engedje meg, hogy azt mondjam: azok a vétkek, melyekről felséged beszél, sokkal kisebbnek látszanának, ha megmagyarázhatnám őket.

- Én egyáltalán nem tiltom meg, hogy igazolja a cselekedeteit - válaszolta méltósággal a királyné -, de az, amit mondana, árnyékot vetne a hazám és családom iránt érzett szeretetemre és tiszteletemre. Csak úgy tudja bebizonyítani az ártatlanságát, ha megbánt engem, bíboros úr. Azt javaslom, ne piszkáljuk fel ezt a félig kihunyt tüzet; lehet, hogy még megégetné a maga ujját vagy az enyémet; most más fényben látom magát, s ez a fény szolgálatkésznek, tisztelettudónak, hűnek mutatja...

- A síríg - szólt a bíboros.

- Éppen ideje. De egyelőre csak a tönkremenésig kell hűnek lennie - mondta mosolyogva Mária Antónia. - A csődig hű lesz hozzám, bíboros úr? Ez gyönyörű, igazán nagyon szép. Szerencsére azonban én is itt vagyok. Maga élni fog, és nem is jut csődbe, hacsak, amint beszélnek, saját maga nem teszi tönkre magát.

- Asszonyom...

- Ez a maga dolga. Azért mint jó barátnéja, ha már jó barátok vagyunk, hadd adjak egy tanácsot: legyen takarékos, ez papi erény; a király jobban fogja szeretni, ha takarékos, mint ha tékozló.

- Ha felséged óhajtja, fösvény leszek.

- A király - folytatta finom megkülönböztetéssel a királyné - a fösvényeket sem szereti.

- Olyan leszek, amilyennek felséged kíván - mondta alig palástolt szenvedéllyel a bíboros.

Arról beszéltem - intette le a királyné -, hogy miattam nem megy csődbe. Maga kezességet vállalt értem, köszönöm, de én eleget tudok tenni a kötelezettségeimnek; ne foglalkozzék hát ezzel az ügygel, amely az első részlet kifizetésétől kezdve csak rám tartozik.

- Az ügy akkor van lezárva, asszonyom - hajolt meg a bíboros -, ha átadhatom felségednek a nyakéket.

Elővette a zsebéből az ékszeres dobozt, és odaadta a királynénak.

A királyné meg sem nézte (vagyis igen-igen szeretne volna látni), örömtől reszketve letette egy kis fiókos szekrényre, hogy a keze ügyében legyen.

A bíboros ezután megpróbálkozott néhány udvarias szólammal, ezeket nagyon kegyesen fogadta a királyné; aztán visszatért arra, amit a királyné a kibékülésükről mondott.

Mivel azonban a királyné megfogadta magában, hogy nem nézi meg a bíboros jelenlétében a gyémántokat, s most már tükön ült, hogy végre megnézhesse őket, csak szórakozottan hallgatta a férfit.

Szórakozottságból adta oda a kezét is: a herceg átszellemült arccal csókolta meg. Ezután a bíboros elköszönt, mert úgy érezte, hogy feszélyezi a királynét. Pedig egy egyszerű barát sohasem feszélyez egy nőt, a közömbös személy még kevésbé!

Így zajlott hát le ez a találkozás, amely gyógyír volt a bíboros összes sebére. Lelkesen, reményektől megrészesülve távozott a királynétól, készen arra, hogy La Motte-nénak lerója határtalan háláját, amiért ilyen rendkívül szerencsésen lebonyolította az ügyet.

Jeanne a hintójában várta, a kastélyon kívül, a sorompótól százlépésnyire; most végighallgathatta barátságának forró bizonygatását.

- Nos? - kérdezte az első hálálkodásáradat után. - Richelieu vagy Mazarin lesz magából? Az osztrák ajkak az ambícióit vagy a gyengéd érzelmeit bátorították? Politikai vagy szerelmi pályafutását egyengetik?

- Ne nevéssen ki, drága grófné - mondta a herceg -, örültem boldog vagyok.

- Máris?

- Segítsen nekem, és három hét múlva miniszteri székben ülök.

- A mindenit! Három hét múlva! Milyen hosszú idő; az első kötelezvények két hét múlva járnak le.

- Ó, minden öröm egyszerre zúdul rám: a királynénak van pénze, fizetni fog; nekem csak a szándék érdeme marad. Ez túl kevés, grófné, becsületemre, túl kevés! Isten a tanúm, hogy szívesen fizettem volna ötszázezer frankot ezért a kibékülésért.

- Legyen nyugodt - szólt mosolyogva a grófné -, ez az érdem bőven kijuthat még magának. Nagyon szeretné?

- Bevallom, hogy igen: szívesebben venném, ha a királyné a lekötelezettem lehetne...

- Nagyuram, valami azt súgja, hogy még része lehet ebben az élvezetben. Felkészült-e rá?

- Pénzzé tettem minden vagyonomat, és a jövő évre lekötöttem a jövedelmeimet.

- Akkor hát megvan az ötszázezer frankja?

- Meg, csakhogy ha kifizetem, nem tudom, mi lesz velem.

- Ha kifizeti - kiáltotta Jeanne -, negyedévig nyugtunk lesz. S mi minden történhet három hónap alatt, szentséges Isten!

- Az igaz. Csakhogy a király azt üzeni, hogy ne csináljak több adósságot.

- Ha két hónapot a minisztérium élén tölt, minden számadását rendbe hozhatja.

- Ejnye, grófné...
  - Sose háborogjon. Ha maga nem teszi meg, majd megteszik az unokafivérei.
  - Mindig igaza van. Most hová megy?
  - A királynéhez, meg akarom tudni, milyen hatást tett rá méltóságod jelenléte.
  - Remek. Én visszamegyek Párizsba.
  - Miért? Ma este úgyis vissza kellene jönnie a játékhoz. A jó taktika azt kívánná, hogy ne hagyja el a terepet.
  - Sajnos, találkozóm van; ma reggel, indulás előtt értesítettek.
  - Találkozója?
  - Elég komoly, legalábbis a levél tartalmából ítélve. Olvassa csak...
  - Férfi írása! - mondta a grófné.
- Valaki beszélni kíván Nagyurammal egy nagy összeg behajtásáról. Az a személy ma este felkeresi Párizsban.*
- Névtelen... Koldus.
  - Nem, grófné, az ember nem teszi ki magát csak úgy, jókedvéből annak a veszélynek, hogy az embereim megbotozzák, amiért tréfálkozott velem.
  - Gondolja?
  - Nem tudom, miért, de mintha ismerném ezt az írást.
  - Akkor hát menjen, nagyuram; különben az ember sosem kockáztat túl sokat olyanokkal, akik pénzt ígérnek. A legrosszabb esetben nem fizetnek. Isten vele, nagyuram.
  - Remélem, mihamarabb találkozunk.
  - Erről jut eszembe két dolog.
  - Éspedig?
  - Ha véletlenül netalán nagyobb összeghez jutna...
  - Akkor, grófné?
  - Veszítünk valamit; találunk valamit! Kincset!
  - Értem, maga kis huncut, azt akarja mondani, hogy felezzünk?
  - Azt bizony, nagyuram...
  - Maga szerencsét hoz nekem, grófné; miért is ne tartanám ezt becsben? Vegye úgy, hogy megtörtént. És a másik?
  - Nehogy hozzányúljon az ötszázezer frankhoz!
  - Ó, sose féljen!

Elköszöntek egymástól. A bíboros boldogságban úszva hajtatott vissza Párizsba.

Két órája másnak látta a világot. Ha csak szerelmes lett volna, többet kapott a királynétól, mint amennyit legvérmesebb reményeiben álmodott; de mivel nagyra törő is volt, még több reményre jogosította.

A felesége által ügyesen irányított király fogja egyengetni az útját. Most már semmi és senki sem állíthatja meg. Louis herceg úgy érezte, buzognak benne az ötletek; egyetlen vetélytársa sem volt olyan politikai tehetség, mint ő, ismerte a gazdasági fellendülés kérdésének megoldását, szövetségre akarta léptetni a papságot a néppel, hogy olyan tartós többséget alkossanak, amely hosszú ideig képes uralkodni, az erő és a jog alapján.

Az volt az álma, hogy a királynét, akit imádott, ennek a reformmozgalomnak az élére állítja, s így az egyre nagyobb elhidegülést, mely a királyné iránt megnyilvánul, páratlan népszerűség váltaná fel; ezt az álmot Mária Antónia egyetlen gyengéd szava valóra válthatta volna.

Akkor a csapongó férfi lemondana könnyű győzelmeiről, a világi ember filozófussá válnék, a lusta fáradhatatlan munkássá. A nagy jellemek szívesen tűzik célul, hogy a dőzsölés okozta sápadtságot a tanulmányok okozta fáradtsággal váltsák fel. Rohan herceg fényes pályát futott volna be, ha sikerül a szerelmet és az ambíciót a szekere elé fognia.

Ahogy visszatért Párizsba, munkához is látott, egyszerre egész ládányi szerelmes levelet elégetett, hívatta a tisztartóját, hogy reformokat rendeljen el, az egyik titkárával tollakat hegyeztetett, hogy memoárokat írjon Anglia politikájáról, melyet csodálatosan értett, és miután egy órája buzgólkodott, kezdte visszanyerni önuralmát. Ám ekkor a dolgozószobájában meghallotta, hogy csengetnek: fontos látogatója megérkezett.

Belépett egy ajtónálló.

- Ki az? - kérdezte a főpap.

- Az a személy, aki ma reggel írt nagyuramnak.

- Névtelenül?

- Igen, nagyuram.

- De ennek a személynek is van neve. Kérdezze csak meg.

Az ajtónálló egykettőre visszatért.

- Cagliostro gróf - mondta.

A herceg összerándult.

- Jöjjön be!

A gróf belépett, az ajtók bezárultak mögötte.

- Magasságos Isten! - kiáltott fel a bíboros. - Kit látok?

- Ugye, nem változtam, nagyuram? - kérdezte mosolyogva Cagliostro.

- Lehetséges... - suttozta Rohan - hogy Joseph Balsamo él? Hiszen azt mondták, benn égett a tűzben. Joseph Balsamo...

- Főnix grófja él, nagyuram, előbb, mint valaha.

- De uram, micsoda név ez, amit most visel... és miért nem őrizte meg a régit?

- Éppen azért, nagyuram, mert régi, és mert elsősorban engem, de másokat is túl sok szomorú vagy kínos dologra emlékeztet. Kérdem, nagyuram, bebocsátást nyert volna itt Joseph Balsamo?

- Nálam? Hát persze!

De a még mindig döbbenten bámuló bíboros helyel sem kínálta Cagliostrot.

- Akkor viszont eminenciádnak kiváló az emlékezőtehetsége, és becsületesebb, mint az emberiség összes többi tagja együttvéve.
- Uram, maga nekem egykor olyan szolgálatot tett...
- Ugye, nagyuram - szakította félbe Balsamo -, nem öregedtem egy percet sem, és az általam gyártott életvíz pompás kísérleti alanya vagyok?
- Bevallom, így van, de maga az emberiség fölött áll, hiszen olyan bőkezűen osztogatja fűnek-fának az aranyat meg az egészséget.
- Az egészséget, azt nem tagadom, nagyuram; de az aranyat... nem, azt nem!
- Már nem csinál aranyat?
- Nem, nagyuram.
- Miért nem?
- Mert elvesztettem az egyik elengedhetetlen alkotóelem egy részecskéjét, melyet a bölcs Althotas, a mesterem adott, amikor eljött Egyiptomból. Ez volt az egyetlen recept, ami nem volt meg nekem.
- A mester megőrizte magának.
- Nem... illetve igen, megőrizte, vagy magával vitte a sírba, ahogy tetszik.
- Meghalt?
- Elvesztettem őt.
- Hogyhogy nem hosszabbította meg annak az embernek az életét, aki nélkülözhetetlen titoknok volt a nélkülözhetetlen titoknak, holott maga évszázadok óta él és fiatal, legalábbis maga szerint?
- Mert ki tudom védeni a betegséget és a sebesülést, de tehetetlen vagyok a balesettel szemben, amely váratlanul öl.
- És Althotas szemét egy baleset zárta le!
- Nyilván erről is hallott, ha az én halálhíremről tudott.
- Arról a Saint-Claude utcai tűzről, amelyben maga is eltűnt.
- És amely egyedül Althotast ölte meg, vagy inkább az életbe belefáradt bölcs maga akart meghalni.
- Különös.
- Nem, természetes. Az én fejemben is vagy százszor megfordult, hogy befejezem földi pályafutásomat.
- Mégis itt maradt.
- Mert olyan kort választottam életkoromul, amikor a jó egészség, a szenvedélyek, a test örömei még jelentenek némi szórakozást, Althotas viszont az öregkort választotta.
- Althotásnak is követnie kellett volna a maga példáját.
- Ó, dehogy. Ő mélyen gondolkodó, kiváló ember volt, e világ összes dolgai közül egyedül a tudomány érdekelte. És a forróvérű ifjúság, a szenvedélyek, a gyönyörök eltántorították volna az örök szemlélődéstől; fontos, nagyuram, hogy az ember mindig józan és hűvös legyen; ahhoz, hogy jól gondolkodjék az ember, zavartalan szendergésbe kell merülnie. Az aggastyán

jobban tud töprengeni, mint az ifjú; ugyanezért, ha az öreget meglepi a szomorúság, nincs rá gyógyír. Althotas a tudomány iránti hűségének lett az áldozata. Én a világi örömeknek élek, csak az időmet vesztegetem, és egyáltalán semmit se csinálok. Növény vagyok... nem merem azt mondani, hogy virág; nem élek, csak lélegzem.

- Ó! - suttogta a bíboros - minden régi csodálkozásom újjászületik a feltámadt ember láttára. A jelenlétében, uram, visszatérek abba az időbe, amikor a maga szavainak varázsa, a maga csodálatos cselekedetei megkészszerítették a képességeimet, és felnagyították a szememben az ember értékét. Ifjúságom két nagy álmát juttatja eszembe. Tudja-e, hogy immár tíz esztendeje, hogy felbukkant az életemben?

- Tudom, és bizony mindketten romlottunk azóta. Én már nem vagyok böles, csak tudós. Maga pedig már nem szép fiatalember, hanem szép herceg. Emlékszik-e arra a napra, amikor a dolgozószobámban, melynek falait ma új kárpitok teszik üdévé, megígértem magának egy asszony szerelmét, akinek szőke haját a jósnőm pillantotta meg?

A bíboros elsápadt, majd hirtelen elvörösödött. A szívverését hol az iszonyat, hol az öröm állította meg.

- Emlékszem - mondta -, de elég homályosan...

- Lássuk csak - szólt mosolyogva Cagliostro -, lássuk csak, vajon elmehetek-e még ma is varázslónak? Várjon, hadd mélyedjek el ebben a gondolatban.

Eltöprengett.

- Szerelmes álmainak szőke szépsége - mondta kis csönd után - hol van most? Mit csinál? Ejnye, már látom is; igen... hiszen ma találkozott vele. Sőt mi több, az imént jött el tőle.

A bíboros reszkető szívére nyomta dermedt kezét.

- Uram - mondta olyan halkan, hogy Cagliostro alig-alig hallotta -, könyörgök.

- Óhajtja, hogy másról beszéljünk? - kérdezte a gróf udvariasan. - Ó, parancsoljon velem, nagyuram. Kérem, rendelkezék velem.

És fesztelenül leheveredett egy szófára, habár a bíboros emez érdekes beszélgetés eleje óta elfelejtette helytel kinnltni.

18
Adós és hitelező

A bíboros ámulva nézte, mit csinál a vendége.

- Most, hogy felélesztettük az ismeretséget - mondta a vendég -, elcseveghetünk, ha óhajtja.

- Igen - felelte a főpap -, beszéljünk arról a behajtandó követelésről, amelyet... amelyet...

- Amelyet a levelemben említettem, ugyebár? Eminenciád szeretné minél előbb megtudni...

- Ó, csak ürügy volt, ugye, legalábbis én így okoskodom.

- Nem, nagyuram, egyáltalán nem, valóság volt, biztosíthatom, hogy véresen komoly valóság. Igazán megéri a fáradságot, hogy ezt a követelést behajtsuk, mivel ötszázezer frankról van szó, és ötszázezer frank már pénz.

- És olyan pénz, amit maga nagylelkűen kölcsönadott nekem! - kiáltotta a bíboros, és kissé elsápadt.

- Igen, nagyuram, kölcsönadtam - mondta Balsamo -, és örömmre szolgál, hogy egy ilyen nagy hercegnek, mint méltóságod, ilyen kiváló az emlékezőtehetsége.

A szúrás talált, a bíboros homlokáról hideg veríték szivárgott a halántékára.

- Mostanáig azt hittem - mondta, s mosolyogni próbált -, hogy a természetfölötti ember, Joseph Balsamo, magával vitte a sírba az adósságomat, ahogy az adóslevelemet is a tűzbe hajította.

- Nagyuram - felelte komoran a gróf -, Joseph Balsamo élete elpusztíthatatlan, mint ahogy elpusztíthatatlan ez a papírdarab is, amelyről azt hitte, elégett. A halál tehetetlen az életvízzel szemben, a tűz tehetetlen az azbesztpapírral szemben.

- Nem értem - mondta a bíboros, és a szeme előtt csillagok táncoltak.

- Bizonyosan meg fogja érteni, nagyuram - mondta Cagliostro.

- Hogyhogy?

- Úgy, hogy felismeri a saját aláírását.

És egy összehajtogatott papírlapot nyújtott át a hercegnek, aki felkiáltott, bár még ki sem nyitotta:

- Az elismervényem!

- Az, nagyuram - felelte félmosollyal Cagliostro, bár egyelőre a félmosolyt is hideg tisztelet kendőzte.

- Pedig elégette, uram, láttam a lángját!

- Valóban a tűzbe dobtam - mondta a gróf -, ám amint mondtam, úgy hozta a véletlen, hogy azbesztpapírra írjon, s nem közönséges papírra, így aztán az elégett szénrakás tetején ott találtam az elismervényt.

- Uram - mondta méltóságteljesen a bíboros, mert úgy érezte, hogy a gróf bizalmatlanságában mutatja neki az adóslevelet -, elhiheti, hogy akkor sem tagadtam volna le az adósságomat, ha nincs meg a papír, így hát nem jól tette, hogy megtevesztett vele.

- Esküszöm, nagyuram, egyetlen pillanatra sem fordult meg a fejemben, hogy megtévesszem eminenciádat.
- Elhitette velem, uram - mondta a bíboros -, hogy megsemmisítette a záloglevelet.
- Hogy nyugodtan, boldogan élvezhesse az ötszázezer frankját - vont vállat Balsamo.
- De hát végül is hogyan hagyhatott haszon nélkül heverni ötszázezer frankot tíz esztendeig? - folytatta a bíboros.
- Tudtam, hogy jó helyen van, nagyuram. Az események, a játék, a tolvajok lassan-lassan mindenemből kiforgattak. De tudtam, hogy ez a pénz biztonságban van, türelmesen vártam hát az utolsó pillanatig.
- És most van az utolsó pillanat?
- Sajnos, most, nagyuram.
- Így hát sem a türelme, sem a várakozási ideje nem hosszabbítható?
- Egyik sem - felelte Cagliostro.
- Visszakéri a pénzét?
- Vissza, nagyuram.
- Már ma?
- Igen.

A bíboros némaságában kétségbeesés lüktetett.

Aztán elváltozott hangon szólalt meg:

- Gróf úr, a föld nyomorult hercegei képtelenek egyik pillanatról a másikra vagytonokat elővarázsolni, mint maguk, mágusok, akik az éjszaka és a nappal szellemeinek parancsolnak.
- Ó, nagyuram, higgye el, nem kértem volna vissza ezt az összeget, ha nem tudnám, hogy van ennyi pénze méltóságodnak.
- Nekem? Ötszázezer frankom?! - kiáltotta a bíboros.
- Harmincezer aranyban, tízezer ezüstben, a többi értékpapírokban.
- Ó, hát ezt is tudja?
- Tudom, nagyuram, és azt is tudom, mi áldozatot kellett hoznia, hogy megszerezze ezt az összeget. Sőt olyasmit is hallottam, hogy egymilliós értéket adott a félmillióért.
- Ó, ez bizony igaz.
- De...
- De?... - kiáltott a boldogtalan herceg.
- De én, nagyuram - folytatta Cagliostro -, tíz év alatt hússzor is majdnem éhen haltam, vagy majdnem összezsuptak a fejem fölött a hullámok, pedig megvolt a papírom, amely félmilliót ért; de vártam, hogy ne okozzak kellemetlenséget. Így hát azt hiszem, körülbelül egyformán állunk.
- Egyformán, uram?! - kiáltotta a herceg. - Hogy mondhatja, hogy egyformán állunk, hiszen magának megvan az az előnye velem szemben, hogy nagylelkűen kölcsönadott nekem egy ekkora összeget? Ó, dehogyis állunk egyformán! Én a lekötözött vagyok, és örökre az is

maradok. Csak annyit kérdeznék, gróf úr, hogy miért nem jelentkezett tíz esztendeig, holott bármikor visszakérhetne volna tőlem ezt a pénzt? Tíz év alatt hússzor is lett volna alkalmam különösebb megrázkódtatás nélkül visszafizetni az adósságomat.

- És ma?... - kérdezte Cagliostro.

- Nem titkolom - mondta a herceg -, hogy a visszakövetelt pénz ma... mert ugye visszaköveteli?...

- Sajnos, vissza.

- Szóval, iszonyatos helyzetbe hoz!

Cagliostro leheletnyi fej- és vállmozdulata ezt jelentette: „Ez már csak így van, nagyuram, nem is lehet másképp.”

- De hiszen maga mindent kitalál - kiáltotta a herceg -, tud a szívekben és a szekrényekben olvasni, és ez utóbbi néha kínosabb, így nem nekem kell a tudomására hoznom, miért olyan fontos nekem az a pénz, s milyen titokzatos, szent célra szánom?

- Téved, nagyuram - mondta jeges hangon Cagliostro -, nem is sejtem, s az én titkaim épp elég bánatot, csalódást és nyomorúságot hoztak rám ahhoz, hogy eszem ágában se legyen a mások titkaival foglalkozni, hacsak nem érdekelnek különöbben. Az valóban érdekelt, hogy van-e pénze, vagy nincs, mivel pénzt kellett visszakérnem magától. De amikor megtudtam, hogy van ennyi pénze, az már nem érdekelt, mire szánta. Egyébként, nagyuram, ha megtudnám, miért hozom kínos helyzetbe, talán annyira komolynak és tiszteleltre méltónak találnám, hogy meghatódnék, és megint halasztást adnék, ami a jelenlegi körülmények között, ismétlem, engem hozna rendkívül kellemetlen helyzetbe. Így szívesebben veszem, ha nem ismerem ezt az okot.

- Ó, uram! - kiáltott fel a bíboros, akinek a büszkeségét és érzékenységét sértették a gróf utolsó szavai. - Legalább azt ne higgye, hogy személyes kellemetlenségeimmel akarom meg-
hatni; magának megvannak a maga érdekei, melyeket ez az elismervény képvisel és garantál; ezt a levelet saját kezűleg írtam alá, s ez elég is. Megkapja az ötszázezer frankját.

Cagliostro meghajolt.

- Jól tudom - folytatta a bíboros, akit marcangolt a bánat, hogy egyetlen pillanat alatt elveszíti a kinkeservesen összeszedett pénzt -, tudom, uram, hogy ez a papír csak az adósságot ismeri el, és nem írja elő a kölcsön visszatérítésének időpontját.

- Eminenciád talán megbocsát - válaszolt a gróf -, de a kötelezvény szó szerint így szól:

Elismerem, hogy Joseph Balsamo úrtól ötszázezer frankot kaptam, amelyet azonnal visszafizetek neki, amint kéri.

Aláírás: Louis de Rohan

A bíboros tagjain borzongás futott át; nemcsak az adósságáról feledkezett meg, hanem azokról a szavakról is, amelyekkel elismerte.

- Amint látja, uram - folytatta Balsamo -, én nem kérek lehetetlent. Nem tud fizetni, jó. Azt viszont sajnálom, hogy eminenciád mintha elfelejtette volna, hogy Joseph Balsamo döntő pillanatban, azonnal odaadta az összeget; mégpedig kinek? Rohan úrnak, akit nem is ismert. Egy ilyen nagyúri gesztust Rohan úr is utánozhatna a visszafizetéskor, ő, aki minden szempontból olyan nagy úr. Ám maga másképp döntött, ne is beszéljünk róla többet; visszaveszem az elismervényt. Isten vele, nagyuram.

Cagliostro higgadtan összehajtogatta a papirost, és zsebre akarta tenni.

A bíboros megállította.

- Gróf úr - mondta -, egy Rohant senki se oktasson ki nagylelkűségből. Egyébként az én esetemben az oktatás csak a becsületbeli kötelezettséget érintené. Kérem, uram, adja ide a cédulát, hogy kifizessem az adósságomat.

Most mintha Cagliostro habozott volna.

Lehetséges, hogy a bíboros arcának sápadtsága, mozdulatainak tétovasága együttérzést keltett benne.

A bíboros pedig bármily büszke volt is, észrevette, hogy Cagliostroban a nemeslelkűség kerekedett fölül. Egy pillanatig reménykedett is, hogy a jó érzést jó eredmény követi.

Ám a gróf tekintete hirtelen megkeményedett, két összevont szemöldöke között árnyék suhant át, s odanyújtotta a bíborosnak a kezét és a kezében a papírt.

Rohan vérző szívvel, de késedelem nélkül odament a szekrényhez, és elővett egy köteg bankjegyet, melyeket a víz- és erdőügyi hivatal pénztáránál lehet beváltani; aztán egy halom ezüsttel teli zacskóra mutatott, majd kihúzott egy arannyal teli fiókot.

- Itt az ötszázezer frankja, gróf úr - mondta. - Persze tartozom még kétszázötvenezer frankkal a kamatok fejében, a kamatos kamatról nem beszélve, amely még nagyobb összegre rúgna, de azt, gondolom, visszautasítja. Az intendánsom majd elvégzi a szükséges számításokat. Fizetési biztosítékokat is nyújtok majd a kamatra. Kérem viszont, hogy adjon időt, amíg a pénzt előteremtem.

- Nagyuram - felelte Cagliostro -, én ötszázezer frankot kölcsönöztem Rohan úrnak. Rohan úr ötszázezer frankkal tartozik nekem, egy fillérrel se többel. Ha kamatokat akartam volna, kikötöttem volna az elismervényben. Joseph Balsamo megbízottjaként vagy örököseként, ahogy parancsolja, mert Joseph Balsamo annak rendje és módja szerint meghalt, én csak azt az összeget fogadhatom el, amely a kötelezvényben szerepel; maga kifizeti nekem, én megkapom, és megköszönöm, s kérem, fogadja őszinte tiszteletemet. Átveszem a bankókat, nagyuram, és mivel még a mai napon szükségem van az egész összegre, elküldök valakit az ezüstért meg az aranyért.

Cagliostro e szavak után, melyekre a bíboros nem tudott mit válaszolni, zsebre vágta a bankjegyköteget, tisztelettel meghajolt a herceg előtt, otthagyta az elismervényt, és kiment.

- Egyedül engem sújt a csapás - sóhajtott Rohan Cagliostro távozása után -, mivel a királyné tud fizetni, és nála legalább nem jelennek meg váratlanul holmi Joseph Balsamók, hogy ötszázezer frank elmaradt adósságot követeljenek rajta.

Elszámolás házastársak között

A királynénak két nap múlva kell a következő részletet kifizetnie. Calonne még nem állta a szavát. A király eddig nem írta alá az elszámolásait.

A miniszternek rengeteg dolga volt, s kissé megfélemedezett a királynéről. A királyné viszont méltóságán alulinak tartotta volna, hogy a pénzügyek legfőbb intézőjének ő maga frissítse föl az emlékezetét. Mivel a miniszter ígéretet tett, ő várt.

Idő múltával azonban nyugtalankodni kezdett, és kereste a módját, hogy a királynéi méltósága csorbítása nélkül beszéljen Calonne-nal, de ekkor levelet kapott a minisztertől.

Ma este a tanácsban aláíratik a dolog, amellyel Felséged kegyeskedett megbízni; holnap reggel az összeg Felségednél lesz.

Mária Antónia ajkára visszatért a mosoly. Nem gondolt immár semmivel, még a következő nehéz nappal sem.

Sétái során a legrejtettebb fasorokat kereste, talán hogy elhatárolja a gondolatait minden anyagi, világias érintkezéstől.

Még akkor is Lamballe hercegnővel és Artois grófjával sétált, akik később csatlakoztak hozzá, amikor a király, vacsorája végeztével, a minisztertanácsba ment.

A király rosszkedvű volt. Oroszországból lehangoló hírek érkeztek. Az Oroszlán-öbölben odaveszett egy hadihajó. Néhány tartomány megtagadta az adófizetést. Egy szép földgömb, melyet maga a király lakkozott és suvickolt fényesre, megrepedt a melegben, és Európa két részre szakadt a harmincadik szélességi és az ötvenötödik hosszúsági fok találkozásánál. Őfelsége mindenkire neheztelt, még Calonne-ra is.

Calonne hiába ajánlotta fel nevető arccal a maga szép, illatos rajztömbjét. A király némán, mogorván egy fehér papírdarabra kezdett firkálni, méghozzá *satírozott*, ami nála azt jelentette: vihar, mint ahogy az *emberkék* és *lovak* azt jelentették: szép idő.

Mert a királynak megrögzött szokása volt, hogy rajzolt a tanácsulések alatt. XVI. Lajos nem szeretett az emberek szemébe nézni, félénk volt; ha tollat tartott a kezében, biztonságérzete és önbizalma támadt. Míg ő ily módon elfoglalta magát, a szónok nyugodtan kifejthette érveit; a király olykor-olykor lopva felemelte a tekintetét, s el-elkapta az előadó szemének ragyogását, éppen csak annyira, hogy a gondolatok megítélése mellett meg ne feledkezzék az emberről.

Ha ő maga beszélt - s ügyes szónok volt -, a rajzolgatás eltompította beszédében a követelőző élt, nem kellett mozdulatokkal kísérnie a szavakat; kedvére megszakíthatta a beszéd fonalát, vagy éppen belelovalhatta magát a szónoklásba, s a papírra húzott cirkalmak a szóvirágokat is helyettesítették.

Fogta tehát a király a tollat, ahogy szokta, a miniszterek pedig nekiláttak a tervek vagy a diplomáciai feljegyzések felolvasásának.

A király egy szót sem szólt, hagyta, hadd érjenek a külföldi levelezés végére, mintha fogalma se volna az effajta munkáról.

Ám ezután a havi elszámolásokra került sor; felkapta a fejét.

Calonne éppen a jövő évre tervezett kölcsönfelvételtől kezdett felolvasni egy jegyzéket.

A király dühödten satírozott.

- Csak azt nem tudjuk, hogyan fogjuk visszafizetni azt a sok kölcsönt - mondta. - Pedig nem ártana elgondolkodni ezen a kérdésen, Calonne úr.

- Felség, a kölcsön olyan, mint a forrás: itt eltűnik a víz, amott még bővebben buzog föl. Sőt, a talajban levő erek még meg is kettőzik a hozamát. Először is nem azt kell kérdeznünk: hogyan fizetünk, hanem azt, hogyan és mire vesszük fel a kölcsönt. Mert a kérdés nem az: miből fizetünk? Hanem ez: találunk-e hitelezőt?

A király már feketére satírozta a papírt, de nem szólt: az arckifejezése magáért beszélt.

Calonne tehát előadta a tervét, a kollégái jóváhagyták, a király fogta a papírt és aláírta, noha közben sóhajtozott.

- Most pedig, ha már van pénzünk, költsük is el! - mondta nevetve Calonne.

A király fintorogva nézte a miniszterét, s a satírozásból hatalmas tintapacát kent szét.

Calonne átadott neki egy járadékokból, pénzjutalmakból, támogatásokból, adományokból és követelésekből álló listát.

Rövid, jól megszerkesztett munka volt. A király lapozott, és a végösszegre siklott a tekintete.

- Egymillió-egyszázezer frank ilyen semmiségekre! Hogy lehet ez?

És nem vette kézbe a tollat.

- Olvassa felséged, olvassa csak, és szíveskedjék megfigyelni, hogy az egymillió-egyszázezerből csupán az egyik tétel ötszázezer frankot tesz ki.

- Melyik tétel, pénzügyminiszter úr?

- Az az előleg, amelyet őfelségének a királynénak folyósítunk, felség.

- A királynénak?... - kiáltotta XVI. Lajos. - Ötszázezer frankot a királynénak? Ugyan már, az lehetetlen.

- Bocsánat, felség, de pontosan ennyiről van szó.

- Ötszázezer frank a királynénak! - ismételte megint a király. - Biztosan valami tévedés van a dologban. A múlt héten... nem is, két hete, kifizettem őfelségének a negyedévi járandóságát.

- Felség, ha a királynénak pénzre volt szüksége, és tudjuk, hogy őfelsége könnyen bánik a pénzzel, egyáltalán nem olyan rendkívüli...

- Nem, nem - kiáltotta a király, aki úgy érezte, mindenkinek tudnia kell, milyen takarékos ő, és szeretne volna, ha tapssal fogadják a királynét, amikor esetleg elmegy az Operába -, a királyné nem kéri ezt az összeget, Calonne úr. A királyné nekem azt mondta, hogy egy hadihajó többet ér, mint egy nyakék. A királyné úgy gondolja, hogy ha Franciaország kölcsönkér, hogy táplálhassa a szegényeit, nekünk, gazdagoknak, kölcsön kell adnunk Franciaországnak. Ha tehát a királynénak szüksége van erre a pénzre, még nagyobb lesz az érdeme, ha vár rá, és én kezeskedem, hogy várni fog.

A miniszterek lelkesen megtapsolták a király hazafias hevületét. De Calonne nem hagyta annyiban a dolgot, mert tudta, milyen nagy szüksége van a pénzre a királynénak.

- Maga jobban aggódik miattunk, mint mi magunk - mondta a király. - Nyugodjék meg, Calonne úr!

- A királyné azzal fog vádolni, felség, hogy nem tettem meg minden tőlem telhetőt az érdekében.

- Majd én megvédem.

- A királyné kizárólag akkor kér, ha a szükség rákényszeríti, felség.

- Bármilyen szükség kényszeríti is, az nem lehet olyan parancsoló, mint a szegényeké, és ő lesz az első, aki ezzel egyetért.

- Felség...

- A kérdést lezártuk - mondta eltökélten a király.

És felkapta a satírozó tollát.

- Kihúzza az előleget, felség? - kérdezte döbbenten Calonne.

- Kihúszom - felelte fenségesen XVI. Lajos. - És mintha hallanám a királyné hálatelt hangját, amint megköszöni nekem, hogy olyan jól megértettem a szíve gondolatát.

Calonne összeharapta az ajkát, Lajos pedig vak jóhiszeműséggel írta alá az összes többi tételt, boldogan, hogy ilyen személyes, hősiek áldozatot hozott.

Aztán egy szép zebrát rajzolt, köréje sok kis nullát, s közben ezt ismételte:

- Ma este ötszázezer frankot kerestem: szép, királyi nap ez, Calonne; maga fogja megvinni a jó hírt a királynénak; majd meglátja, mennyire örülni fog.

- Ó, dehogy felség! - motyogta a miniszter - kétségbe lennék esve, ha eloroznám felséged elől a vallomás örömét. Ki-ki jutalmaztassék érdemei szerint.

- Rendben van - felelte a király. - Zárjuk be az ülést. Munka után édes a pihenés. Á, éppen hazafelé tart a királyné, menjünk elébe, Calonne!

- Bocsánatot kérek felségedtől, de nekem még dolgoznom kell.

És Calonne szélesebben eltűnt a folyosó végén.

A király sugárzó arccal sietett Mária Antónia elé, aki Artois gróf karjára támaszkodva dalolászott az előcsarnokban.

- Kellemes volt a séta, asszonyom? - kérdezte.

- Rendkívül kellemes, felség. És a király jól dolgozott?

- Ítélje meg maga, kedvesem, kerestem magának ötszázezer frankot.

„Calonne állta a szavát” - gondolta a királyné.

- Képzeld csak - tette hozzá XVI. Lajos -, Calonne egy félmillióval az adósok listájára írta magát.

- Ó! - mondta mosolyogva Mária Antónia.

- Én viszont... kihúztam. Íme, egyetlen tollvonással nyertünk ötszázezer frankot.

- Hogyan? Kihúzott? - kérdezte a királyné, és elsápadt.

- Egyetlen tollvonással. Szinte hihetetlen, hogy milyen jót tettem magával. Jó estét, asszonyom, jó estét.

- Felség!

- Borzasztóan éhes vagyok, visszamegyek a lakosztályomba. Ugye, megdolgoztam a vacsorámért?

- Hallgasson meg végre!

De XVI. Lajos csak szökdécselt, és már menekült is ragyogó ábrázattal, amiért ilyen jó tréfát csinált, s otthagya a megrökönyödött, kővé vált királynét.

- Kerestesse elő Calonne-t, kedves öcsém - nyögte végül Artois grófjának. - Valaki a bolondját járattja itt velem.

Ám épp ebben a pillanatban hoztak egy levélkét a minisztertől a királynénak:

Felséged bizonynyal tudja már, hogy a király megtagadta a hitelt. Érthetetlen a dolog, asszonyom; belebetegedtem, s mély bánatban hagytam el a tanácsülést.

- Olvassa - mondta a királyné, és odaadta a levelet Artois grófjának.

- S még vannak, akik azt mondják, hogy tékozzoljuk a pénzt, néném! - kiáltotta a herceg. - Ez az eljárás...

- Egy férjre vall - suttogta a királyné. - Isten vele, öcsém.

- Őszinte részvétem, kedves néném. De legalább tudom mihez tartani magam: épp holnap akartam pénzt kérni.

- Kerítsék elő La Motte-nét - mondta a királyné Miserynének hosszú töprengés után. - Bárhol legyen is, és most nyomban!

Mária Antónia, a királyné - Jeanne de La Motte, a nő

A La Motte-néhoz Párizsba szalajtott futár Rohan bíborosnál találta, illetve nem találta a grófnét.

Jeanne már előzőleg meglátogatta őeminenciáját; együtt fogyasztották el az estebédjüket, később együtt vacsoráztak, s éppen ezt a rosszkor jött kölcsönvisszaadást tárgyalták, amikor a futár a palotához érve megkérdezte, nincs-e véletlenül a grófné Rohan úrnál.

Az eszes svájci kapuőr azt felelte, hogy őeminenciája nincs otthon, és La Motte-né asszony sincs a palotában, de hogy mi sem könnyebb, mint átadni neki a királyné üzenetét, mivel valószínűleg még az este idejön.

- Jöjjön Versailles-ba, amilyen gyorsan csak tud - mondta a futár, s már indult is vissza, miután a kóbor hajlamú grófné összes feltételezett lakóhelyén elhintette ugyanezt a felhívást.

De alig ment el a küldönc, a svájci már teljesítette is a megbízatást, mégpedig a helyszínen: felküldte a feleségét, hogy értesítse La Motte-nét Rohan bíborosnál, ahol a két szövetséges éppen hosszasan taglalta a nagy pénzüsszegek állhatatlan természetét.

A grófné megértette az üzenetből, hogy azonnal indulnia kell. Két jó lovat kért a bíborostól, aki saját kezűleg segítette be a grófnét egy címertelen, zárt hintóba, s míg a bíboros majd megfeszült, hogy magyarázatot találjon az üzenetre, a grófné olyan sebesen száguldott, hogy egy óra alatt a kastélyhoz ért.

Valaki már várta, és késedelem nélkül Mária Antóniához vezette.

A királyné már visszavonult a hálószobájába. Az éjszakai előkészületek mind megtörténtek, a lakosztályban egyetlen asszony sem sürgölődött, csak Miseryné olvasott a kis társalgóban.

Mária Antónia a hímzésén dolgozott, legalábbis úgy tett, mintha hímezne, de közben nyugtalanul fülelt minden kinti zajra. Jeanne végre betoppant hozzá.

- Csakhogy itt van! - kiáltotta a királyné. - Újságom van... a maga számára.

- Jó?

- Ítélje meg maga. A király megtagadta az ötszázezer frank folyósítását.

- Calonne úrnak?

- Mindenkinek. A király nem akar több pénzt adni nekem. Ilyen is csak velem történhet meg.

- Uramisten! - suttogta a grófné.

- Ugye hihetetlen, grófné? Megtagadta, áthúzta a már előkészített fizetési meghagyást. Na mindegy, ezen már nem lehet változtatni. Most gyorsan menjen vissza Párizsba!

- Igen, asszonyom.

- És mondja meg a bíborosnak, hogy ha már olyan buzgón igyekezett a kedvemben járni, a következő negyedévig elfogadom tőle az ötszázezer frankot. Önző dolog tőlem, grófné, de kénytelen vagyok élni vele... Visszaélek a helyzetemmel.

- Hát, asszonyom - suttogta Jeanne -, nekünk végünk. A bíboros úrnak nincs több pénze.

A királyné felpattant, mintha megsebesítették vagy megsértették volna.

- Nincs több... pénze... - dadogta.

- Asszonyom, Rohan úrtól visszakértek egy adósságot, amire ő már nem számított. Becsületbeli adósság volt, fizetett.

- Ötszázezer frankot?

- Annyit, asszonyom.

- De hát...

- Az utolsó fillérét is... Kiapadtak a pénzforrásai!

A királynét szinte elkábította ez az újabb csapás.

- Velem történik ez a sorozatos balszerencse? Nem rossz álom ez?... Honnét tudja, grófné, hogy Rohan úrnak nincs több pénze?

- Másfél órája mesélte el a katasztrófát, asszonyom. És ez a katasztrófa teljesen helyrehozhatatlan, mivel az ötszázezer frank volt az ő úgynevezett végső aranytartaléka.

A királyné a tenyerébe szorította a homlokát.

- Döntennem kell - mondta.

„Vajon mit tesz most a királyné?” - gondolta Jeanne.

- Látja, grófné, borzalmas lecke ez nekem. Ez a büntetésem, amiért lényegtelen, kisszerű, kicsinyesen hiú indítékból a király háta mögött tettem valamit. Ugye, semmi szükségem nem volt arra a nyakékre?

- Igaz, asszonyom, de ha a királynék csak a szükségét és a hajlamaikat vennék figyelembe...

- Én mindenekelőtt a lelki nyugalمامat, a családom boldogságát akarom figyelembe venni. Kellett ez a csapás, hogy belássam, micsoda kellemetlenségeknek tettem volna ki magam, ha tovább megyek az úton, amelyet választottam. Intézzük el őszintén, szabadon, egyszerűen a dolgot.

- Asszonyom!

- Első lépésként áldozzuk fel a hiúságunkat a kötelesség oltárán.

Aztán sóhajtva, suttogva tette hozzá:

- Ó, pedig milyen gyönyörű volt az a nyakék!

- Most is az, asszonyom, és az a nyakék maga a pénz.

- Ettől a pillanattól kezdve csak egy halom kő a számomra. Amikor az ember eleget játszott a kövekkel, azt kell tenni velük, amit a gyerekek a malomjáték után: el kell dobni, el kell felejteni őket.

- Hogy érti ezt, felség?

- Úgy, drága grófné, hogy maga most fogja a... Rohan úr által idehozott dobozkát... és visszaviszi Boehmer és Bossange ékszerész uraknak.

- Visszaadjam?

- Pontosan.

- De felséged kétszázötvenezer frank foglalt adott nekik.

- Újabb kétszázötvenezer frank nyereség, grófné; végre semmi adósságom a királynak.

- Asszonyom, asszonyom! - kiáltotta a grófné. - Így elveszíteni negyedmillió frankot! Mert előfordulhat, hogy az ékszerészek nehézségeket támasztanak az összeg visszafizetésekor, ha már befektették a pénzt.

- Erre is számítok, és átengedem nekik a foglalót azzal a feltétellel, hogy felbontjuk az üzletet. Mióta elérhetőnek látom ezt a célt, grófné, könnyebbnek érzem magam. A nyakékkal beköltözött hozzánk a gond, a bánat, a félelem, a gyanakvás. Ezekben a gyémántokban soha nem lesz annyi tűz, amennyi felszáríthatná a fellegekben fölém gyülekező könnyeket. Azonnal vigye vissza az ékszerdobozt, grófné! Az ékszerészek jó üzletet csinálnak. Kétszázötvenezer frank igazán szép haszon; velem is ennyi haszonra tettek volna szert, de így még a nyakék is az övék. Gondolom, nem fognak panaszkodni, és senki semmit nem tud meg a dologról. A bíboros csak a kedvemben akart járni. Mondja meg neki, hogy most ez van a kedvemre, hogy ne legyen többé az enyém a nyakék, s hogyha van szíve, megért engem; ha jó pap, méltányolja az áldozatvállalásomat, és megerősít benne.

A királyné odanyújtotta Jeanne-nak a lezárt ékszerdobozt. Jeanne gyengéden eltolta.

- Miért ne kísérelnénk meg, hogy még egy halasztást kicsikarjunk?

- Hogy én kérjek... nem!

- Azt mondtam, asszonyom, hogy kicsikarjunk.

- Ha kér az ember, megalázkodik, grófné. Ha kierőszakol valamit, megalázzák. Azt el tudom képzelni, hogy valakiért, akit szeretünk, vagy azért, hogy megmentünk egy lelkes állatot, akár ha kutya is az, megalázkodjunk, de hogy jogunk legyen ezekhez a kövekhez, amelyek égnek, mint a lángoló szén, csak nem olyan fényesen és nem olyan sokáig, ó, grófné, ezt soha semmilyen tanácsadó nem tudná velem elhitetni. Soha! Vigye vissza, kedvesem, az ékszerdobozt, vigye vissza!

- De gondoljon arra, asszonyom, hogy az ékszerészek már csak udvariasságból is, meg hogy a felséged iránti sajnálatukat kifejezzék, világga kürtölik a dolgot. A visszautasítás csak bajt hozhat a fejünkre. Mindenki tudni fogja, hogy a gyémántok már a királyné tulajdonában voltak.

- Senki nem fog tudni semmit. Én ezeknek az ékszerészeknek nem tartozom semmivel; nem fogadom őket többé; a legkevesebb, amit megtehetnek a kétszázötvenezer frankomért, az, hogy hallgatnak; az ellenségeim pedig nem azt fogják rólam terjeszteni, hogy gyémántokat vásárolok másfél millióért, hanem azt, hogy a kereskedők híznak a pénzemen. Annyi baj legyen! Vigye, grófné, vigye, és köszönje meg szépen Rohan úrnak a kedvességét és jóindulatát!

Parancsoló mozdulattal visszaadta Jeanne-nak a dobozt, aki bizonyos megilletődéssel érezte a súlyát a tenyerén.

- Nincs veszteni való ideje - folytatta a királyné. - Minél kevesebbet nyugtalankodnak az ékszerészek, annál bizonyosabbak lehetünk a titoktartásukban; siessen vissza Párizsba, és senkinek se mutassa meg a dobozt. Előbb menjen szépen haza, félek ugyanis, hogy a rendőrség gyanút fog, ha látja, hogy ilyen késői időpontban tölem egyenest Boehmerhez vezet az útja, mert valószínűleg figyelik, hogy mi történik nálam; aztán majd ha a titkosrendőröket megtéveszti vele, hogy hazamegy, induljon az ékszerészekhez, és kérjen tőlük átvételi elismervényt.

- Igen, asszonyom, ha így kívánja, így lesz.

Köpenye alatt magához szorította a dobozt, gondosan ügyelve, hogy ne lehessen kitalálni, mit visz, s olyan ügybuzgalommal vetette magát a hintóba, amilyen cinkosa magas rangjának kijárt.

Engedelmeskedett a parancsnak, s előbb hazavitette magát, aztán visszaküldte Rohannak az útihintót, hogy a titokról fel ne lebbentse a fátylat a kocsis előtt, aki idáig fuvarozta. Ezután levetkőztette magát a szobalányával, és szerényebb ruhát öltött, amely jobban illett ehhez az éjszakai kiránduláshoz.

A szobalány gyorsan felöltöztette, de közben megfigyelte, hogy úrnője elmélázó és szórakozott, holott egy udvari dáma általában minden figyelmét az öltözködésnek szenteli.

Jeanne esze valóban nem a ruháján járt, hanem egy alkalom szülte furcsa ötletre összpontosította a gondolatait.

Azon töprengett, vajon a bíboros nem követ-e el nagy hibát, ha hagyja, hogy a királyné visszaadja az ékszert, s vajon ez a hiba nem jár-e azzal, hogy csökkennek a Rohan által megálmodott fényes pályafutás esélyei, míg ha a királyné apró titkainak részese marad, a fényes pályafutás karnyújtásnyira van csak tőle.

Vajon nem a szövetség legelemibb kötelezettségeit sérti-e meg, ha úgy hajtja végre Mária Antónia parancsát, hogy meg sem beszéli Rohannál a dolgot? A bíboros, még ha minden forrása kimerült is, inkább saját magát bocsátaná áruba, de nem hagyja, hogy a királyné megváljon egy olyan tárgytól, amely után sóvárogva vágyakozik.

„Feltétlenül beszélnem kell a bíborossal - gondolta Jeanne. - Egymillió-négyszázezer frank! A bíborosnak soha nem lesz ennyi pénze!”

Aztán hirtelen a szobalányához fordult:

- Menjen ki, Rose! - mondta.

A szobalány kiment, La Motte-né pedig folytatta belső monológját.

„Mennyi pénz! Micsoda vagyon! Micsoda ragyogó élet; és minden boldogságot, minden csillogást, amit egy ilyen összeg biztosít, itt hordoz ebben a dobozban egy kis lángoló kőkígyó!”

Kinyitotta az ékszerdobozt, és szinte kiégette a szemét a lángzuhatag. Kiemelte a nyakéket a szaténpárnácsról, végiggörgette az ujjai között a köveket, s aprócska kezébe szorította az ékszert.

„Egymillió-négyszázezer frank van itt, mert ez a nyaklánc egymillió-négyszázezer frank készpénzt ér, és az ékszerészek még a mai nap megfizetnék érte ezt az árat. Különös a sors, hogy megengedi a kis koldus, senkiházi Jeanne de Valois-nak, hogy kezével egy királyné kezét érintse, a világ legelső királynéjának a kezét, és ha csak egyetlen órára is, de ugyancsak a kezében tartson egymillió-négyszázezer frankot, olyan nagy összeget, amely pedig sosem jár egyedül, fegyveres őrség vagy olyan emberek kezessége kíséri, akik Franciaországban nem alábbvalók egy bíborosnál vagy egy királynénál. És mindez itt van a kezemben!... Milyen nehéz és milyen könnyű! Két lóra lenne szükségem, hogy ennek az ékszerdobozkának az ellenértékét aranyban elszállítsam; ahhoz meg, hogy bankjegyekben vigyem el... vajon a bankjegyeket mindig beváltják fémpénzre? Nem kell aláírni, ellenőrizni? Meg aztán a bankó csak papír: a tűz, a levegő, a víz is megsemmisítheti. A bankó nem érvényes az egész világra; elárulja az eredetét, felfedi mind a kibocsátójának, mind a bemutatójának a nevét. Az ilyen papírpénz bizonyos idő után veszít az értékéből, sőt, teljesen értéktelenedhet. A gyémánt viszont kemény anyag, mindennek ellenáll, mindenki ismeri, becsüli, csodálja és vásárolja,

Londonban, Berlinben, Madridban, sőt még Brazíliában is. Egy gyémántot, főleg ilyen méretű és tisztaságú gyémántot, mint ezek itt, mindenki elismer! Milyen gyönyörűek! Milyen csodálatosak! Milyen tökéletesek együtt és külön-külön! Talán egyenként minden egyes darabja többet ér, mint így együtt, persze arányítva. De miken jár az eszem! Szaporán, döntsük el, mit csináljunk: menjünk a bíborshoz, vagy vigyük vissza Boehmernek a nyakéket, ahogy a királyné meghagyta?”

Felállt, de még mindig a kezében tartotta az egyre melegebb, egyre fénylőbb gyémántokat.

„Visszakerülnek hát a köszívű ékszerészhez, aki méricskéli és kefével fényesítgeti majd őket, holott Mária Antónia keblén csilloghattak volna... Boehmer először tiltakozni fog, aztán megnyugszik, mert arra gondol, hogy a haszon is az övé, meg az áru is. Á, majdnem elfelejtettem! Milyen elismervényt írassak az ékszerésszel? Bizony, ez komoly dolog, nagyon diplomatikusan kell fogalmaznunk. Se Boehmerre, se a királynéra, se a bíborosra, se rám nézve nem lehet elkötelező az iromány. Én egyedül soha nem tudnék megfogalmazni egy ilyen iratot. Tanácsra van szükségem. A bíboros... Ő, nem. Ha a bíboros jobban szeretne, vagy gazdagabb lenne, és nekem adná a gyémántokat...”

Leült a szófára, a gyémántokat a kezére tekerte, a feje majd szétpattant, tele volt zavaros gondolatokkal, melyek néha megrémítették, s ilyenkor lázasan űzte el őket.

Lassan lehiggadt (észre sem vette a percek múlását), s vagy egy óra hosszat töprengésbe merült.

Azután lassan felállt, halványan, mint a transzból ébredő papnő, s becsöngette a szobalányát.

Hajnali két óra volt.

- Keressen fiákert - mondta -, vagy ha már nincs kocsi, gyaloghintót.

A cselédlány talált egy fiákerest, ott szunyókált a régi Temple utcában.

La Motte-né egyedül szállt be a kocsiba, a komornáját visszaküldte.

Tíz perc múlva a fiáker Reteau de Villette pamfletíró kapujánál állt meg.

Boehmer elismervénye és a királyné kötelezvénnyé

A Reteau de Villette pamfletírónál tett éjszakai látogatásnak az eredménye csak másnap derült ki, mégpedig a következőképpen: La Motte-né reggel hétkor levelet küldött a királynénak, benne az ékszerészek elismervényével. Ez a fontos irat így volt megfogalmazva:

Alulírottak elismerjük, hogy ismét tulajdonunkat képezi az a gyémánt nyakék, amelyet eredetileg a királynénak adtunk el egymillió-négyszázezer frankért. A gyémántok nem voltak Őfelsége kedvére valók. Őfelsége fáradozásunkért és előlegezett kiadásainkért úgy kártalanított bennünket, hogy nem kérte vissza a kétszázötvenezer frank előleget.

Boehmer és Bossange

A királyné erre megnyugodott az ügy felől, amely oly sokáig izgalomban tartotta; az elismervényt a szekrényébe zárta, és rá se gondolt többé.

Ám a levélkével különös ellentétben Boehmer és Bossange ékszerészeket két nap múlva meglátogatta Rohan bíboros, aki viszont nyugtalankodott, hogy letelt a kereskedők és a királyné között létrejött megállapodás szerinti első fizetési határnap.

Rohan az École rakparti házban kereste fel Boehmert. Aznap reggel járt le a határidő, így ha késedelem történt, vagy megtagadták a fizetést, az ékszerészek táborhelyén már szólnia kellett a riadónak.

Boehmer házában azonban minden békességet árasztott, és Rohan boldog volt, hogy a lakájok ábrázata szívélyes, s a kutya szaporán csóválja a farkát. Boehmer szinte túláradoan elégedett arccal fogadta magas rangú vendégét.

- Ugye, ma volt a fizetési határnap? - kérdezte a bíboros. - A királyné fizetett?
- Nem, nagyuram - válaszolta Boehmer. - Őfelsége nem tudott pénzt küldeni. Tudja, a király megtagadta Calonne úrnak az aláírást. Mindenki erről beszél.
- Igen, mindenki erről beszél, Boehmer, és éppen e miatt a visszautasítás miatt jöttem.
- Őfelsége a királyné csodálatos, jószívű teremts. Mivel nem tudott fizetni, kezességet vállalt az adósságért, és mi ezzel megelégszünk.
- Á, remek! - kiáltotta a bíboros. - Kezességet vállalt, azt mondja? Nagyon jó; de... hogyan?
- A lehető legegyszerűbb és legtapintatosabb módon - felelte az ékszerész. - Egészen királyi módon.
- Talán annak a szellemes grófnénak a közvetítésével?
- Nem, nagyuram, nem. La Motte-né asszony nem is volt itt, és ez nagyon hízelgő ránk nézve, mármint Bossange-ra meg rám.
- Nem volt itt? A grófné nem volt itt?... Pedig nem kis része volt a dologban, nekem elhiheti, Boehmer úr. A jó ötletek mind a grófnétól származnak. Persze nem akarom kisebbiteni őfelsége érdemeit.
- Nagyuram, ítélje meg maga, vajon tapintatos és jóságos volt-e velünk őfelsége. Az a hír kelt szárnyra, hogy a király nem egyezett bele az ötszázezer frank kiutalásába; mi erre írtunk La Motte-né asszonynak.
- Mikor?

- Tegnap, nagyuram.
- És ő mit válaszolt?
- Eminenciád nem tud róla? - csodálkozott Boehmer.
- Nem, már három napja nem volt szerencsém a grófnéhoz - felelte hercegien.
- Nos, nagyuram, La Motte-né asszony egyetlen szóval válaszolt: *Várjanak!*
- Ezt írta?
- Nem, nagyuram, ezt mondta. Mi a levelünkben arra kértük La Motte-né asszonyt, hogy kérje meg nagyuramat, hogy fogadjon bennünket, és hogy a királynét emlékeztesse a közelgő határidőre.
- A *várjanak* szó egészen természetes válasz volt - szólt ismét a bíboros.
- Mi tehát vártunk, és tegnap este egy nagyon titokzatos futár levelet hozott a királynétól.
- Levelet? Magának, Boehmer?
- Pontosabban egy szépen megfogalmazott kötelezvényt.
- Lássuk! - mondta a bíboros.
- Ó, szívesen megmutatnám, de a társam és én megesküdtünk, hogy senkinek sem mutatjuk meg.
- S miért?
- Mert maga a királyné parancsolta így, nagyuram; őfelsége a lelkünkre köti, hogy őrizzük a titkot.
- Á, így már más. Maguk, ékszerész uraim, igazán boldog emberek, hogy a királyné levelet ír maguknak.
- Egymillió-háromszázezer frankért már írhat... - mondta kuncogva az ékszerész.
- Bizonyos dolgokat nem lehet megfizetni, sem tíz-, sem százmillió frankkal - felelte szigorúan a bíboros. - Szóval minden biztosítékuk megvan?
- Amennyi csak lehetséges, nagyuram.
- A királyné elismeri az adósságot?
- Annak rendje és módja szerint.
- És mikorra ígéri, hogy fizet?
- Három hónapon belül ötszázezret, a többi a következő félév során.
- És... a kamatok?
- Ó, nagyuram, őfelsége egyetlen szóval kezességet vállalt a kamatokért is. *Intézzük el egymás között ezt az ügyet* - teszi hozzá jószágon őfelsége; „*egymás között*”, excellenciád nyilván érti, mire utal; - *nem fogják megbánni*. És aláírta! Amint látja, nagyuram, ettől a pillanattól kezdve becsületbeli ügyünk lett ez az üzlet, mármint a társamnak és nekem.
- Akkor hát én nem tartozom semmivel, Boehmer úr - mondta boldogan a bíboros. - Hamarosan újabb üzletről lehet szó közöttünk.
- Amint excellenciád megtisztel minket a bizalmával.
- Felhívom azonban a figyelmét, hogy ebben is annak a bűbájos grófnénak a keze van...

- Nagyon hálásak vagyunk La Motte-né asszonynak, és megállapodtunk, mármint Bossange és én, hogy mihelyt a nyakék ára készpénzben a kezünkben lesz, ki is fejezzük neki a hálánkat.

- Ejnye, ejnye - mondta a bíboros -, nem jól értette, amit mondtam.

És a ház tiszteletétől övezve beült a hintájába.

Most már világos, mit tett Jeanne de La Motte, jótevője, a királyné ellen, amikor igénybe vette a pamfletíró, Reteau de Villette tollát. Az ékszerészek megnyugodtak, a királynénak nincs lelkiismeret-furdalása, a bíboros nem izgatja magát. Három hónap áll La Motte-né rendelkezésére, hogy a büntettet elkövesse; e három hónap alatt eléggé megérnek az átkos gyümölcsök, hogy a gonosztevő keze leszakítsa őket.

Jeanne elment Rohan bíboroshoz, aki megkérdezte, hogyan sikerült a királynénak kielégíteni az ékszerészek követeléseit.

La Motte-né azt válaszolta, hogy a királyné titkot közölt az ékszerészekkel, melyet nem szabad elárulni, és hogy ha egy királyné fizet, azt is titokban kell tennie, hát még ha halasztást kér!

A bíboros elismerte, hogy igaza van, és megkérdezte, vajon emlékeznek-e még az ő jó szándékú kezdeményezésére.

Jeanne olyan csodálatos képet festett a királyné hálájáról, hogy a bíboros lelkesedése nem ismert határt, bár sokkal inkább mint széptevő s nem mint alattvaló lelkesedett; sokkal inkább a gögjenek, semmint az uralkodója iránti hűségének hízelgett ez a hála.

Jeanne a beszélgetés végeztével úgy döntött, hogy szép nyugodtan hazatér, érintkezésbe lép egy drágakő-kereskedővel, elad ötszázezer frank értékű gyémántot, és Angliába vagy Oroszországba szökik, ezek szabad országok, ahol öt-hat évig bőségben élhet ebből a pénzből, majd elkezd apránként, előnyös áron eladogatni a többi gyémántot, hiszen akkor már nem lesz félnivalója.

De nem úgy történtek a dolgok, ahogy szeretne volna. Két szakértőnek is megmutatott néhány gyémántot, de azok annyira megdöbbentek, és olyan fenntartásaik voltak, hogy az eladó megrémült. Az egyik jószerivel filléreket akart fizetni, a másik elragadtatva bámulta a köveket, s azt mondta, hogy ilyeneket csak a Boehmer nyakékében látott eddig.

Jeanne gondolkodóba esett. Még egy lépés, és lelepleződik. Megértette, hogy a vigyázatlanság maga lenne a vég, hogy a vég a pellengér és az életfogytiglani börtön. A gyémántokat a legtitkosabb rejtekhelyére dugta, s elhatározta, hogy olyan éles karddal övezi fel magát, hogy háború esetén rögtön az elején legyőzhesse azokat, akik netán harcba keverednének vele.

Iszonyatos veszélyt jelentettek a mindig kíváncsi bíboros vágyai meg a királyné fecsegése, aki örökké dicsekedni fog, hogy visszautasította a nyakéket. Csak egyetlen szót váltson a királyné meg a bíboros, és minden kiderül. Jeanne azzal nyugtatta magát, hogy a bíboros, mint minden szerelmes, se lát, se hall, s így minden csapdába beleesik, amit a szerelem örve alatt a ravasz-ság állít neki.

Ám a csapdát ügyes kézzel úgy kell felállítani, hogy abba mindkét érdekelt beleessék. El kellene érni, hogy ha a királyné felfedezné a lopást, ne merjen panaszt emelni, s ha a bíboros felfedezné a csalást, úgy érezze, ő is elveszett.

Mesteri fegyvertényt kell végrehajtania két ellenféllel szemben, s a tetejébe már előre nekik szurkol az egész nézőközönség.

Jeanne nem hátrált meg. Abból a megátalkodott fajtából való volt, aki a hősiességig viszi a gonosztettet. Ettől a pillanattól kezdve egyetlen gondolat foglalkoztatta, az, hogy megakadályozza a bíboros és a királyné találkozását.

Amíg ő, Jeanne, ott áll közöttük, semmi sincs veszve, ha viszont a háta mögött csak egy szót váltanak is, az a szó romba döntené Jeanne jövőjének épületét, melyet ártalmatlan múltjának kövein emelt.

- Nem találkozhatnak többé - mondta. - Soha!

„A bíboros viszont szeretné majd látni a királynét - gondolta. - Ne várjuk meg, hogy kísérletet tegyen, sugalmazzuk mi az ötletet. Akarja csak látni; kérje, hogy láthassa; kerüljön lehetetlen helyzetbe, azzal, hogy kéri. Igen, de ha egyedül ő kerül lehetetlen helyzetbe?”

Ez a gondolat fájdalmas tanácsstalanságra kárhoztatta.

Ha csak a bíboros járhatja le magát, a királyné még mindig cselekvőképes; és a királyné olyan nagy hangon beszél, olyan ügyesen lerántja az álarcot a csalókról!

Mit tegyen? Ahhoz, hogy a királyné ne vádolhasson, az kell, hogy ne nyithassa ki a száját; ahhoz, hogy ez a nemes és bátor száj csukva maradjon, őt magát kell vád alá helyezni, hogy ne legyen lehetősége beszélni.

Az nem meri lopással vádolni az inasát a bíróság előtt, akire rá vallhat az inasa, bebizonyíthatja, hogy a gazdája legalább olyan aljas bűnt követett el, mint a lopás. Ha Rohan bajba keveredik a királynéval kapcsolatban, majdnem biztos, hogy a királyné is bajba kerül a bíborossal kapcsolatban.

Csak a véletlen nehogy összehozza az érdekelt feleket, s nehogy kiderítsék a titkot!

Jeanne először visszahőkölt a feje fölött tornyosuló szikla óriási tömbjétől. Hogy így éljen, levegő után kapkodva, állandó rémületben, egy ilyen zuhanás veszélyének az árnyékában!

Igen, de hogyan menekülhet e szorongás elől? Úgy, hogy megszökik! Úgy, hogy a királyné nyakékének gyémántjaival külföldre megy.

Megszökni! Nem is lenne nehéz. Tíz óra alatt szerezhethet egy jó útihintót; annyi idő alatt, amennyit Mária Antónia vígan átalszik egyhuzamban; annyi idő alatt, amennyi a bíboros barátaival elköltött vacsorája és másnap reggeli ébredése között eltelik. Csak táruljon fel előtte az országút, verje a lovak tüzes patája a végtelen utakat! És tíz óra alatt megszabadul, megmenekül.

De micsoda botrány! Micsoda szégyen! Igaz, hogy szabad, de el kellett tűnnie, igaz, hogy biztonságban van, de a törvény üldözi; már nem nagyúri nő, hanem tolvaj, szökevény, akit az igazságszolgáltatás nem ér ugyan utol, de megbélyegez, akit a hóhér tüzes vasa nem éget meg ugyan, ahhoz messze van, de a közvélemény elevenen elemészt és porrá zúz.

Nem. Nem szökik meg. A vakmerőség és az ügyesség két olyan hegycsúcs, mint az Atlasz két csúcsa, melyek mintha a föld ikrei lennének. Az egyik a másikhoz vezet; az egyik felér a másikkal. Aki az egyiket látja, látja a másikat is.

Jeanne úgy döntött, hogy vakmerő lesz: marad.

Jeanne eltöprengett, vajon két esztendő alatt mennyit jövedelmez a királyné kegye és a bíboros szerelme; e két szerencseforrásból eredő jövedelmet öt-hatszáz ezer frankra becsülte. Azután persze a királyi kegy, a népszerűség, a közcsodálat vezekléseképpen jön a csömör, a kegyvesztés, az elhagyatottság.

„A tervem alapján hét-nyolcszázezer frankot zsebelek be” - gondolta a grófné.

Majd meglátjuk, mint taposta ki maga előtt ez a kútmély lélek a göröngyös utat, amely őt a gyalázatra, a többieket a kétségbeesésbe vitte.

„Párizsban kell maradnom - döntött a grófné -, szilárdan kitartanom, figyelemmel kísérem a két szereplő játékát; csak olyan játékot szabad engednem nekik, ami az én érdekeimet szolgálja; a megfelelő pillanatok közül ki kell választanom a legmegfelelőbbet, amikor megszökhetem; lehetőleg úgy kell távoznom, mintha a királyné parancsára tenném; valóságos kegyvesztés legyen, amit azonnal kihasználok. Meg kell akadályoznom, hogy a bíboros valaha is kapcsolatba kerüljön a királynéval. Ez a legnehezebb, mivel Rohan szerelmes, mivel herceg, mivel évente többször is joga van bemenni őfelségéhez, és mivel a kacér és bókra éhes királyné, aki különben hálás is a bíborosnak, nem fog elbújni, ha futnak utána.

A körülmények tálcán kínálják majd az eszközt, amellyel ezt a két előkelő embert el lehet választani egymástól. Mindenesetre megadjuk a kellő lökést a körülményeknek.

Mi lehetne jobb, ügyesebb fogás, mint hogy felhergeljük a királyné gögjét, mely szűzies tisztaságát koronázza? Semmi kétség: ha a bíboros kissé erőszakosabban közeledik, az sérteni fogja a finom lelkű, érzékeny asszonyt. Az olyan jellemek, mint a királyné, szeretik, ha tiszteletteljes hódolat övezi őket, de félnek a támadástól, és nyomban visszaverik.

Igen, ez biztos eszköz. Ha azt tanácsolom Rohannak, hogy tegyen nyíltan vallomást, az Mária Antóniában undort, ellenszenvet fog kelteni, és egyszer s mindenkorra eltávolítja, nem a herceget a hercegnőtől, hanem a férfit a nőtől, a hímet a nösténytől. Éppen ezért fegyvert fogunk a bíboros ellen, akinek a nagy csata napján minden hadmozdulatát megbénítjuk.

Ez rendben is van. De nézzük csak még egyszer: ha a királyné szemében ellenszenvessé tesszük a bíborost, csak a bíborosra mérünk csapást: a királyné erényei továbbra is messzire világítanak. Sem mozgásában, sem szólásszabadságában nem gátoljuk az uralkodó hitvesét, könnyen vádat emelhet hát, s változatlanul kezében a hatalom.

Bizonyítékot kell találni mind a bíboros, mind a királyné ellen; kétélű kard ez, amely jobbra-balra osztogatja a csapásokat, sebez, mihelyt kirántják a hüvelyéből, sebez, s közben magát a hüvelyt is széthasítja.

Olyan vádat kell találni, amelytől elsápad a királyné, és elpirul a bíboros; amely, ha hitelt adnak neki, Jeanne-ról, a két fővádolt bizalmas barátnéjáról lemos minden mocskos gyanút. Olyan matematikai képletet kell találni, amely mögül ő, Jeanne, a megfelelő pillanatban és a megfelelő helyen előugorhat, és ezt mondhatja: »- Ne vádoljatok, mert én is bevádoljak benneteket, ne tegyetek tönkre, mert én is tönkreteszlek benneteket! Hagyjátok meg nekem a gazdagságot, és én meghagyom nektek a becsületet!« Megéri a fáradtságot, hogy megkeressem a megfelelő vádat, és én meg is keresem.”

Így gondolkodott az álnok grófné.

Puha párnái közé süppedt, majd az ablakhoz ment, és a meleg napsugár tűzével az arcán, Isten jelenlétében, Isten fáklyájával keresni kezdett.

22 A fogoly

Míg a grófné izgatottan töprengett és álmódzott, egészen másféle jelenet játszódott le a Saint-Claude utcában, azzal a házzal szemben, ahol Jeanne lakott.

Tudjuk, hogy Cagliostro Balsamo egykori palotájában szállásolta el Olivát, a szökevényt, akit Crosne rendőrsége üldözött.

Oliva rendkívül nyugtalan volt, s most örömmel kapott az alkalmon, hogy egyszerre menekül meg a rendőrség és Beausire üldözésétől; ott éledgelt hát visszavonultan, bujkálva, reszketve a titokzatos házban.

Cagliostro elhalmozta gondoskodásával, leste a kívánságait: a fiatal nő boldogan élvezte e nagyúr védelmét, aki semmit sem kért, de mintha sokat remélt volna.

Csakhogya mit remélt? Ezen töprengett a fogoly, de hiába.

Oliva szemében Cagliostro, a férfi, aki ráncba szedte Beausire-t, és diadalmaskodott a rendőrök fölött, maga volt a szabadító isten. Arról is meg volt győződve, hogy szerelmes belé, mivel tiszteli őt.

A hiú Olivának meg se fordult a fejében, hogy Cagliostrónak más terve is lehet vele, mint hogy egy szép nap a szeretőjévé tegye.

Azokban a nőkben, akik már elvesztették az erényeiket, új erény születik, amikor el tudják hinni, hogy tisztelettel szeretheti őket valaki. Az a szív, amely már nem számít szerelemre és a szerelmet övező tiszteletre, bizony kiégett, sivár, halott szív.

Oliva légvárakat építgetett a Saint-Claude utcai palotában, csalóka ködvárakat, melyekben, valljuk be, az a szegény Beausire bizony ritkán fordult elő.

Amikor reggelente teleaggatta magát az összes cifrasággal, amit Cagliostro összehordott az öltözőszobáiba, nagyúri hölgyet alakított, s csak az a pillanat éltette, amikor hetente kétszer Cagliostro megjelent nála, és érdeklődött, vajon elviselhető-e számára az élet.

Ilyenkor ez a megrészegeedett kis teremtes magamagának is bevallotta szép fogadósobájában, ízléssel összeválogatott, fényűző bútorai között, hogy eddigi élete során minden csupa csalódás és tévedés volt, s hogy nem az erény a boldogság útja, hanem a boldogság vezet az erényhez.

Sajnos azonban ennek a boldogságnak hiányzott egy eleme, amely elengedhetetlenül szükséges, hogy a boldogság tartós legyen.

Oliva boldog volt, de unta magát.

Sem a könyvek, sem a képek, sem a zeneszerszámok nem kötötték le eléggé. A könyvek nem voltak elég szívderítőek, vagy ha azok voltak, akkor pillanatok alatt elolvasta őket. A képek mindig ugyanolyanok, a zeneszerszámokból pedig nem muzsika, hanem ricsaj tör elő, ha avatatlan próbálja megszólaltatni őket.

Oliva tehát igen hamar kegyetlenül unni kezdte a boldogságát, s gyakran visszasírta azokat a kellemes kis délelőttiakat, melyeket a Dauphine utcai ablakban töltött: milyen kellemes is volt, amikor hipnotizálta a járókelőket, és azok mind felnéztek rá.

És micsoda pompás sétákat tett a Saint-Germain negyedben kacéran billegetve magát két hüvelyk magas cipősarkain! Minden lépése felért egy győzelemmel: csodálói felhőrdültek ijedtükben, ha megbicsaklott a bokája, s vágyakozva csettintettek, ha kecses lábikrája elővillant.

Ilyesmik jártak a raboskodó Nicole fejében. Igaz, hogy a rendőrfőnök úr emberei félelmetes népség; az is igaz, hogy a börtönnél, ahol a nők rút rabságban hervadnak el, százszor többet ér a Saint-Claude utcai ideiglenes és pompázatos rabság. De hát attól nő a nő, hogy szeszélyes, ha időnként még a jó ellen is fellázad, legalábbis képzeletben.

Meg aztán az unalom feketére festi a világot. Nicole először a szabadságát sírta vissza, azután Beausire-t. Hiába: mióta Júdás lányai szerelmi házasságuk előestéjén kimentek a hegyre a szüzességüket siratni, mi sem változott a nők világában.

Gyászos, ideges napra virradt tehát Oliva, aki már két hete nem látott élő lelket, se semmi újat, s az unalomkór legszomorúbb szakaszába lépett.

Amikor már végképp semmi elfoglaltságot nem talált, az ablakon nem mert kinézni, a házból nem mert kimenni, kezdte étvágyát veszíteni, ám ahogy a gyomrának csökkent, a képzeletének egyre nőtt az étvágya.

Éppen ebben az erkölcsi feszültség dúlta pillanatban toppant be váratlanul Cagliostro.

Szokásához híven a palota kis kapuján jött be, átvágott az udvarban nemrégiben kialakított aprócska kerten, s bezörgetett annak a lakosztálynak a zsalugáterén, ahol Oliva lakott.

Jó előre megállapodtak, hogy Cagliostro négyet kopog: erre a jelre a fiatal nő elhúzza a reteszt, amelyet biztonsága végett felszereltetett, hogy kulccsal se lehessen bemenni hozzá.

Oliva fejében meg sem fordult, hogy az erény megőrzésére irányuló óvintézkedések feleslegesek, hiszen bizonyos esetekben éppen ő találta nyomasztónak ezt az erényes életet.

Cagliostro kopogott hát, s ő abban a pillanatban már húzta is el a reteszt. Egy könnyűvérű varrólányka szilajságával megragadta előkelő börtönőre kezét, és izgatott, rekedt hangon azt hadarta:

- Uram, tudja meg, hogy unatkozom!

Cagliostro bezárta az ajtót.

- Unatkozik? - szólt. - Sajnos, az unalom kutya egy betegség, kedves gyermekem.

- Nem szeretek itt lenni. Belehalok.

- Nohát!

- Igen, és mindenféle megfordul a fejemben.

- Jól van, jól van - mondta a gróf, s csitítgatta, mint egy spánielt -, ne rám haragudjon, ha nem érzi jól magát nálam. Minden haragját zúdítsa az ellenségére, a rendőrfőnökre.

- Kétségbe ejt a hidegvérével - mondta Oliva. - Jobb szeretem, ha az ember egészségesen kiadja a mérgét, mint ha ilyen csöndes; maga megtalálja a módját, hogy megnyugtasson, és emiatt a falnak tudnék menni a dühtől.

- Vallja be, kisasszony, hogy igazságtalan - mondta Cagliostro, és jó messzire leült, arcán a tisztelet vagy a közöny kifejezésével, ami Olivánál mindig nagy sikert aratott.

- Maga könnyen beszél - mondta a lány. - Szabadon jár-kel, lélegzik; az élete tele van élvezettel; én meg itt tengődök ezen a szűk helyen, amelyet kiszabott a számomra; én levegőt se veszek, csak reszketek. Figyelmeztetem, hogy fölösleges a segítsége, ha belehalok.

- Hogy maga belehal? - mondta mosolyogva a gróf. - Ugyan már!

- Ismétlem, nagyon rosszul viselkedik velem, elfelejti, hogy valakit mélységesen, szenvedélyesen szeretek.

- Beausire-t?

- Igen, őt. Szeretem, ha mondom. Különben ezt sosem titkoltam maga előtt. Csak nem képzelte, hogy elfelejtem az én drága Beausire-omat?

- Annyira nem, hogy kezem-lábam törtem, hogy megtudjam, mi van vele, s íme most elmondom.

- Ó! - mondta Oliva.

- Beausire aranyos fiú - folytatta Cagliostro.

- Meghiszem azt! - mondta Oliva, aki most már végképp nem tudta mire vélni a dolgot.

- Fiatal és szép.

- Ugye?

- Tele képzelőerővel.

- Hévvvel... Nekem kicsit túl vad. De... aki szeret, fájdalmat is okoz.

- Aranyigazság. Maga legalább olyan melegszívű, mint amilyen okos, legalább olyan okos, mint amilyen szép: én tudom ezt, és mivel a világ minden szerelme érdekel - ez a rögeszmém -, arra gondoltam, jó lenne, ha találkozna Beausire-ral.

- Egy hónapja még nem gondolt rá - mondta kényszeredett mosollyal Oliva.

- Figyeljen rám, kicsikém! Minden úriember, aki csinos nővel találkozik, igyekszik tetszeni neki, ha nincs elkötelezve, mint ahogy én sem vagyok. El kell ismernie, hogy épp csak egy picit udvaroltam magának, és az sem tartott sokáig.

- Ez igaz - mondta ismét kényszeredett hangon Oliva. - Legfeljebb negyedóráig.

- Amikor láttam, hogy mennyire szereti Beausire-t, természetesen visszavonultam.

- Ó, ne gúnyolódjon!

- Nem gúnyolódom én, mit tehettem, ha maga annyira ellenállt.

- Ugye? - kiáltotta Oliva, akit elbűvölt, hogy ellenálláson kapták. - Igen, ismerje el, hogy ellenálltam!

- A szerelme erre kényszerítette - mondta egykedvűen Cagliostro.

- A maga szerelme viszont nem volt valami állhatatos - felelt Oliva.

- Ahhoz, hogy a visszautasítást vagy a bukást elviseljem, kisasszony, nem vagyok sem elég öreg, sem elég csúnya, sem elég buta, sem elég szegény; maga mindig is Beausire-t részesítette volna előnyben, én ezt éreztem, és ennek alapján döntöttem.

- Ó, ez nem így van! - mondta a kacér teremtes. - Nem bizony! Az a híres szövetség, amelyet felajánlott nekem, tudja, az, hogy joga van a karját nyújtani, meglátogatni, tisztességesen udvarolni, az talán nem jelentette a remény árnyékát legalább?

És a galád kis nő hosszú ideig tétlenségre ítélt szemével lángot szórt a gyanútlanul csapdába került látogatóra.

- Bevallom - mondta Cagliostro -, hogy maga elől semmit sem lehet eltitkolni.

És lesütötte a szemét, nehogy eleméssze az Oliva tekintetéből feléje lövellő lángnyelv.

- Térjünk vissza Beausire-ra - mondta a lány, akit bosszantott a gróf mozdulatlansága -, mit csinál, hol van az én drága barátom?

Cagliostro még mindig kissé félénken pillantott fel.

- Mint mondtam, szerettem volna szerét ejteni, hogy találkozzanak - mondta.

- Nem, nem ezt mondta - mondta megvetően Oliva -, de ha most ez mondja, vegyük úgy, hogy mondta. Folytassa! Miért nem hozta rögtön ide? Látja, az kegyes cselekedet lett volna. Ő szabad...

- Azért - mondta Cagliostro, s még csak meg sem lepődött a gúnyos hangtól -, mert Beausire úr, aki olyan, mint maga, vagyis rengeteg sok esze van, szintén összezördült egy kissé a rendőrséggel.

- Szintén? - kiáltott fel Oliva, és elsápadt, mert most megérezte a szavak mögött a valóságot.

- Szintén - ismételte udvariasan Cagliostro.

- Mit csinált? - dadogta a lány.

- Bájos kis kópéságot, végtelenül szellemes csíny, én ezt egyenest jó mókának nevezném; de az olyan mogorva alakok, amilyen például Crosne, rablásnak nevezik a dolgot!

- Rablásnak! - kiáltott rémülten Oliva, - Jaj, Istenem!

- Gyönyörű kis rablás, amely éppen azt bizonyítja, hogy ez a szegény Beausire lelkesedik a szép dolgokért.

- Uram... uram... letartóztatták?

- Nem, de körözést adtak ki ellene.

- Esküszik, hogy nem tartóztatták le, nincs veszélyben?

- Arra esküszöm, hogy nem tartóztatták le; a második kérdésére nem adhatom a szavamat. Beláthatja, kedves gyermekem, hogy az ember bizony veszélyben van, ha körözik, követik, vagy legalábbis keresik. Ha Beausire, akinek igazán jellegzetes fizimiskája, fellépése és jól ismert kiváló tulajdonságai vannak, kidugná az orrát az utcára, a rendőrök abban a pillanatban a nyomába erednének. Képzelje csak el, milyen jó fogás lenne Crosne úrnak, ha magát elkapná Beausire révén, Beausire-t meg a maga révén.

- Jaj, igen, igen, el kell bújni! Szegény fiú! Én is elbújok. Szöktessen ki Franciaországból, uram! Próbálja meg, mert látja, itt bezárva nem kapok levegőt, és előbb-utóbb valami számárságot csinálok.

- Mit nevez számárságnak, kedves kisasszony?

- Hát... meglát valaki, kimegyek a levegőre.

- Vigyázzon, kedves barátnőm, máris sápadt, a végén még megbetegszik, és akkor Beausire nem fogja szeretni. Rajta, menjen levegőre, amennyit csak akar, menjen emberek közé.

- Na tessék! - kiáltott Oliva. - Most haragszik rám, és maga is elhagy. Talán a terhére vagyok?

- Ugyan, hova gondol? Miért volna a terhemre? - kérdezte jeges komolysággal a férfi.

- Mert... az a férfi, akinek kedvére van egy nő, egy olyan komoly férfi, mint maga, egy olyan szép uraság, mint maga, jogosan bosszankodna, jogosan utálná meg azt a bolond nőszemélyt, aki visszautasítja, mint én. Ó, ne hagyjon el, ne akarja a vesztemet, ne gyűlöljön meg, uram!

És a lány, aki az imént még kacérkodott, szemlátomást reszketett félelmében. Egyik karjával átkarolta Cagliostro nyakát.

- Szegény kicsikém! - mondta a gróf, és atyai csókot lehelt Oliva homlokára. - Mennyire fél! Ne legyen rólam ilyen rossz véleménynel, leányom! Maga veszélyben volt, én megsegítettem; voltak bizonyos elképzeléseim magával kapcsolatban, de lemondtam róluk, ennyi az egész. Nem gyűlölöm én magát, és a hálájára sem tartok igényt. Én is a magam érdekében cselekedtem, maga is a maga érdekében, nem tartozunk egymásnak semmivel.

- Ó, uram, hogy maga milyen jó, milyen nagylelkű!

És Oliva most már a másik karját is Cagliostro vállára fektette, ám a férfi - szokás szerint - szenvtelenül nézett rá.

- Látja, Oliva - mondta -, ha most felajánlaná a szerelmét, én...

- Maga?... - kérdezte a lány bíborpiros arccal.

- Ha felajánlaná egész imádni való lényét, én visszautasítanám, mert én csak igazi, tiszta, érdek nélküli érzelmeket szeretek ébreszteni. Azt képzelte, érdekből cselekszem; most tőlem függ a sorsa. Azt hiszi, az elkötelezettem; én azt hinném, a hála beszél magából, nem a szív, a félelem, nem a szerelem: maradjunk hát úgy, amint voltunk. Ebben a maga óhaját teljesítem. Tekintettel vagyok az érzékenységre.

A nő szép karja lehullt a férfi válláról; Oliva szégyenkezve, megalázva fordított hátat; kijátszotta, váratlanul érte Cagliostro nagylelkűsége.

- Akkor hát, kedves Oliva - mondta a gróf -, megegyeztünk? A barátja maradok, bennem lesz minden bizalma; használja a házamat, a pénztárcámat és a hiteletem, és...

- És azt mondogatom majd magamban - vágott a szavába Oliva -, hogy vannak ezen a világon egészen felsőbbrendű emberek.

Olyan bájosan, olyan méltósággal ejtette ki ezeket a szavakat, hogy belekarcolta őket abba a kőkemény lélekbe, melynek porhüvelyét valaha Balsamónak hívták.

„Minden nő megjavul - gondolta -, ha a szívéhez vezető húrt pendíti meg az ember.”

Aztán odament Nicole-hoz:

- Ma estétől a palota legfelső emeletén fog lakni. Három szobából álló lakosztály van ott, onnan belátni a nagykörutat meg a Saint-Claude utcát. Az ablakok Ménilmontant-ra meg Belleville-re néznek. Előfordulhat, hogy meglátják magát, de csak ártalmatlan szomszédok, ne féljen tőlük. Derék népség, magasabb ismeretségek nélkül, meg se fordul a fejükben, hogy kérdezősködjének maga után. Hagyja, hadd lássák, de soha ne mutatkozzék idegen járókelők előtt, mert a Saint-Claude utcában is járnak Crosne úr rendőrei. Ott fenn legalább éri majd a nap.

Oliva boldogan tapsolt.

- Felkísérjem? - kérdezte Cagliostro.

- Ma este?

- Persze, ma este. Vagy nincs kedve hozzá?

Oliva átható pillantást vetett Cagliostróra. Halvány kis reménysugár költözött vissza a szívébe, vagy inkább üres, romlott kis fejébe.

- Menjünk - mondta.

A gróf lámpást hozott az előszobából, maga nyitotta ki az ajtókat, majd Olivával a nyomában felment a harmadik emeletre.

A lakosztály be volt bútorozva, tele volt virággal.

- Mintha csak vártak volna! - kiáltotta Oliva.

- Nem magát, engem - mondta a gróf. - Szeretek innét nézelődni, és gyakran itt is alszom.

Oliva tekintetében vad színek villództak, mint a macskák szivárványos szembogarában.

Az ajkán majdnem kibuggyant egy szó, de Cagliostro belefojtotta:

- Itt mindene meglesz. A szobalány negyedóra múlva a rendelkezésére áll. Jó estét, kis-asszony!

És kedvesen mosolyogva meghajolt, majd távozott.

A szegény fogoly pedig döbbsen, megsemmisülten huppant a megvetett ágyra, amely egy finom ízléssel bútorozott hálófülkében várta.

- Végképp nem értem, mi történik velem - suttogta a titokzatos férfi után bámulva.

23 Magasles

Oliva elküldte a szobalányt, és lefeküdt.

Keveset aludt, a gróffal való beszélgetése nyomán zavaros gondolatok, éber álmok kínozták.

Oliva sajnálta Beausire-t, csodálta, de nem értette a grófot, már nem hitte róla, hogy félénk, nem gondolta róla, hogy érzéketlen. Félt a szellemektől; a parketta legkisebb recsenése is olyan nyugtalansággal töltötte el, mint a regénybeli hősnőket, akik kísértetkastélyokban térnek nyugovóra.

Napfelkelte után aztán elaludt, ízlelgetve a kéjes érzést, hogy a felkelő nap virággal felékesített szobájába árasztja bíbor sugarait, mosolygott arra gondolva, hogy az ablak előtti aprócska erkélyen madarak ugrálnak, s szárnyuk kedves suhogással érinti a rózsabokrok leveleit és a jázmin virágait.

És későn, nagyon későn kelt fel, két-háromórányi édes álom után, amikor az utcai zaj és a pihenés bársonyos zsibbadtsága már eleget ringatta, és elég erősnek érezte magát, hogy véget vessen a lustálkodásnak.

Bekukkantott az új lakás minden zugába, s nagy örömeire számtalan kincset fedezett föl benne. A női lakosztályt a közelmúltban férfihoz illő berendezési tárgyakkal is ellátták, de megvolt itt minden, ami csak kellemessé teheti az életet, legfőképpen a napfény és a levegő, amely a börtöncellát is kertté varázsolná, ha ugyan a levegő és a napfény valaha is bejutna a börtönökbe.

Oliva gyerekes örömmel szaladgált a teraszon, lefeküdt a kőre a virágok és a moha közé, mint a kuckójából előbúvó vízisikló: kilesett az erkélyről a nagykörút fainak csúcsára, a Popincourt negyed házaira meg a jobb felől egyenetlen hullámokban hömpölygő ködös óceánra: a kémények tengerére.

Igen-igen boldog volt itt vagy két óra hosszat, ahogy ráömlött a nap melege, ahogy hegyezte a fülét a körúton robogó hintók zajára. Még a kakaót is megitta, melyet a szobalány felszolgált neki, és elolvasott egy hírlapot, csak ezután jutott az eszébe, hogy kinézzen az utcára.

Veszedelmes élvezet volt ez. Megláthatták Crosne úr kopói, ezek az emberszabású kutyák, akik orrukát a levegőbe tartva szimatolnak. Micsoda félelmetes ébredés az édes álom után!

De nem hasalhatott ott a végtelenségig, bármily kellemes volt is. Feltámaszkodott az egyik könyökére.

És akkor megpillantotta a ménilmontant-i diófákat, a temető faóriásait, a tengernyi tarka házsort, melyek kisebb facsoportokkal tarkítva vagy a szirtfalak hangás-bogáncsos gipsz-rétegeibe kapaszkodva Charonne-tól egészen a Chaumont-dombokig kúsztak a lankán.

A gyalogutakon, e dombocskák nyakán hullámzó vékonyka szalagokon, a szőlők ösvényein, a fehér kocsiutakon apró élőlények nyüzsgöttek: parasztok számárháton, görbedten gyomláló gyerekek, a szőlejükben dolgozó szőlősgazdánék. Nicole-t elbűvölte a falusi táj, hiszen mindig visszavágyott Taverneybe, szép szülőföldjére, amióta csak elhagyta azt a vidéket a hön áhított Párizsért.

Aztán jóllakott a vidék látványával, s mivel kényelmesen és biztonságosan elhelyezkedett a virágok között, és mivel jól látott, de őt nem láthatták, a tekintete a hegyről a völgybe, a távoli látóhatárról a szemben lévő házakra siklott.

Oliva mindenütt csukott vagy legalábbis barátságtalan ablakokat látott. Emitt vagyunkájukból édeglő idős emberek laknak három emeleten, kiakasztják a kalitkáikat, odabent meg a macskákat etetik; amott négy emelet, melynek csak az utolsó emeleti, auvergne-i lakosát lehet látni, a többi bérlő valószínűleg nincs otthon, valahová vidékre utazhatott. Végül kissé balra, a harmadik házban sárga selyemfüggönyök, virágok, s kényelmes, puha karosszék, amely mintha ábrázolni hívatná a gazdáját az ablak mellé.

Oliva úgy látta, mintha a sötét szobában, melynek árnyait a kinti napfény még inkább elmélyítette, egy árnyalak imbolyogna szabályosan ismétlődő mozdulatokkal.

Türelmetlen kíváncsisággal tapadt a látványra, odahívta a szobalányát, s beszélgetésbe bocsátkozott vele, hogy a magány örömeit egy gondolkodó és főképp beszélő lény társaságára cserélje.

Ám a szobalány fittyet hányt a hagyományoknak, és tartózkodó természetűnek bizonyult. Szívesen beszélt úrnőjének Belleville-ről, Charonne-ról és a Père Lachaise temetről. Megmondta a Szent Ambrus- meg a Szent Lőránt-templom nevét; megmutatta a körút félkörívét meg ahogy a Szajna jobb partja felé kanyarodik, de amikor a szomszédokról került szó, a szobalány megnémult: ő sem ismerte jobban őket, mint az úrnője.

Oliva semmit sem tudott meg a sárga selyemfüggönyös lakásról, sem a bolygó árnyról, sem a karosszékről. Megfogadta hát magában, hogy ő maga köt ismeretséget szomszédasszonyával. Elküldte a titoktartó cselédet, hogy tanúk nélkül adhassa át magát a kutatómunkának.

Az alkalom nem is késett soká. A szomszédok kezdték kinyitni az ajtajaikat, ejtöztek ebéd után, átöltöztek, hogy sétára induljanak.

Oliva megszámolta őket. Hatan voltak, különbözőségükben is összeillettek, ahogy természetes is olyan emberek esetében, akik a Saint-Claude utcát választják lakóhelyül.

Oliva a nap egy részét azzal töltötte, hogy megfigyelje mozgásukat, szokásaikat. Mindegyiknek alaposan tanulmányozta az arcát, kivéve azét az árnyalakét, aki belesüppedt az ablak melletti karosszékbe, és mozdulatlan álmodozásba merült: öneki nem látta a vonásait.

Nő volt. Másfél óráig volt nála a fodrász, és olyan babiloni építményt emelt a fejére, melyben helyet kaptak mindenféle ásványok és növények, és ha Leonardo is beleavatkozott volna, még az állatok is befészkeltek volna magukat, főleg ha egy korabeli nő beleegyezett volna, hogy Noé-bárkát művészkedjenek a fejére a bárka összes lakóival egyetemben.

Aztán ez a kibodorított, bepúderozott, fehér ruhába, fehér csipkébe öltözött nő visszaült a karosszékbe, s nyakát kemény párnának támasztotta, hogy a hajtorony érintetlen maradjon.

Olyan volt ez a mozdulatlan nő, mint valami indián istenség, amely mereven ül a trónusán, a tekintete is kifejezéstelen.

Oliva megállapította, hogy a hölgy a csodálatos frizurájával nagyon szép. Megcsodálta kecses lábát, melyet az alacsony ablakpárkányon nyugtatott, elgyönyörködött a karja vonalában meg a fészülőköpenyét kidomborító keblében.

De leginkább az ragadta meg, hogy olyan mélységesen töprengett; a gondolatai valami láthatatlan, távoli cél felé feszültek, s egész testét mozdulatlanságra kárhoztatták: az akarata megsemmisítette a testét.

Mi tudjuk, ki az a nő, de Oliva nem tudhatta. Az a nő pedig nem gyanította, hogy látják. Az ablakaival szemben még soha nem nyílt ki ablak. Cagliostro palotája soha nem fedte fel a titkát senkinek, bár az erkélyen virágok nyíltak, madarak daloltak. Az épület felújítását végző festőkön kívül soha még élőlény nem jelent meg az ablakban.

A hajtornyos szép hölgy gondolataiba mélyedt tehát; Oliva úgy képzelte, hogy a gyönyörű hölgy elmúlt szerelmeiről ábrándozik olyan elmélyülten.

Rokon lelkek, mert szépek, rokon lelkek, mert magányosak, mert egykorúak, mert unatkoznak - mindmegannyi szál, hogy összekössön két lelket, melyek talán a sors titokzatos, ellenállhatatlan és kifürkészhetetlen akaratából keresték is egymást.

Amióta Oliva megpillantotta a magányos merengőt, nem tudta róla levenni a szemét. Úgy érezte, lelki nővérére talált benne. Elképzelt egy olyan regényt, mint a sajátja, s nagy ártatlanul azt gondolta, hogy ha az ember szép és elegáns, és itt él elhagyottan a Saint-Claude utcában, az csak azért lehet, mert valami nagy szívbeli bánata van.

Amikor ércből és gyémántból összeötvözte romantikus meséjét, hagyta, hadd ragadja magával a saját tündérmeséje; szárnyai nőttek, hogy társnője felé röpjön a légben, s türelmetlenségében szerette volna, ha a másíknak is szárnyai nőnek.

Ám a hölgy a toronnyal a fején mintha elszenderedett volna a székbén. Két óra hosszat ült moccanatlanul.

Oliva elcsüggedt. Adonis vagy Beausire kedvéért negyedannyi közeledési kísérletet sem tett volna, mint amennyit az ismeretlen nő kedvéért tett.

De a végén elunta a küzdelmet, gyengédsége gyűlöletre váltott, s tízszer is kinyitotta, becsukta az ablakát; tízszer is szétrebbentette a madarakat a lombok között, s olyan jelentőségteljes távirati jeleket küldött, hogy Crosne legbambább ügynöke is észrevette volna őket, és izgalomba jött volna tőlük.

Végül arra a meggyőződésre jutott, hogy a szép fürtű hölgy nagyon jól látta minden mozdulatát, értette összes jeladásait, de fűtyült rájuk; vagy felfuvalkodott, vagy éppen balga teremtés. Balga! Akinek ilyen éles, fűrkész tekintete, ilyen mozgékony lábfeje, keze van? Lehetetlen.

Nyilván felfuvalkodott főnemesi rangú hölgy, aki lenézi a polgárivadékokat.

Oliva az arisztokráciára jellemző összes tulajdonságot felismerni vélte a fiatal nő arcvonásain, s arra a következtetésre jutott, hogy gőgös, érzelmekre képtelen perszónával áll szemben.

Lemondott hát a további harcról.

Bájosan duzzogva hátat fordított, s ismét kiment a napra; most már a lenyugvó nap sugarainál élvezte virágait, ezeket a megértő társakat, amelyek bár nemesek, elegánsak, hímporosak, kacérok, csakúgy, mint a magas rangú hölgyek, de engedik, hogy megérintsük őket, belélegezzük az illatukat, és illatukkal, frissességükkel és bársonyos tapintásukkal viszonyozzák a barát vagy a szerelmes csókját.

Nicole meg sem álmodta, hogy az az állítólagos gőgös asszony Jeanne de Valois, La Motte grófné, aki már egy egész napja egyetlen dolgon rágódik: hogyan akadályozza meg, hogy Mária Antónia és Rohan bíboros találkozzon! Pontosabban: a bíboros ne találkozzon a királynéval, de szilárdan higgye, hogy találkozik vele, következésképpen elégedjék meg egy látomással, és ne követelje többé a valóságos találkozást.

Ezek a komoly gondolatok igazán érthetővé teszik, ha egy fiatal nő két halálos órán át meg se moccanja a fejét, annyira töprengésbe merül.

Ha Nicole mindezt tudta volna, nem menekült volna vissza dühében a virágai közé.

És amikor visszatelepedett, nem lökött volna le az erkélyről egy ezerjófűves virágcserepet, amely félelmetes csörömpöléssel zuhant le az utcára.

Rémülten dugta ki a fejét, hogy lássa, milyen kárt okozott.

A töprengő hölgy a zajra felocsúdott, meglátta a virágcserepet az utca kövén, az okozatról felemelte a szemét az okra, az utca kövéről a palota teraszára.

És megpillantotta Olivát.

Ahogy meglátta, vad sikoltás tört fel belőle, az iszonyat sikoltása, s merev, jéggé dermedt teste hevesen összerándult.

Oliva szeme és a hölgy szeme végre találkozott; a két tekintet kérdőn, kutatva mélyedt egymásba.

Jeanne először felsikoltott:

- A királyné!

Aztán hirtelen összekulcsolta a kezét, összevonta a szemöldökét, bár moccanni még most sem mert attól való félelmében, hogy eltűnik előle a különös jelenség.

- Ó - suttogetta -, itt van hát az eszköz, amit kerestem!

Oliva ebben a pillanatban zajt hallott a háta mögött; megpördült.

A gróf a szobában volt, látta Jeanne szemében a felismerés fényét.

„Látták egymást!” - gondolta.

Oliva hirtelen beszaladt az erkélyről.

A két szomszédnő

Oliva kiosont az erkélyre, és mosollyal felelt a feléje küldött mosolyra, pedig Cagliostro a lehető legnagyobb körültekintésre intette.

- Nehogy szomszédoljon! - mondta.

A „ne szomszédoljon” azt jelentette, hogy fordítson hátat ennek az elbűvölő asszonynak, akinek olyan csillogó és meleg a tekintete, akinek minden mozdulata maga a báj; azt jelentette, hogy abba kell hagynia a távirati beszélgetést a szép időről meg az esőről; azt jelentette, hogy szakítania kell a barátnőjével. Mert Oliva képzelete olyan sebesen száguldott, hogy Jeanne-t már izgalmas, kedves tulajdonának érezte.

Az alattomos kis Oliva azt válaszolta pártfogójának, hogy nem fogja megszegni a parancsát, és esze ágában sincs kapcsolatot teremteni a szomszédokkal. Ám alighogy a gróf távozott, a lány úgy helyezkedett el az erkélyen, hogy magára vonja a szomszédnője figyelmét.

Jeanne csak erre várt, s alighogy észrevette az első közeledési kísérleteket, visszaintegetett, és csókot dobált Olivának.

Oliva, amennyire tőle telt, válaszolt ezekre a szeretetre méltó jeladásokra, megfigyelte, hogy az ismeretlen nem is távolodik el többé az ablakból, és hogy mindig ügyel rá, hogy ha elmegy otthonról, búcsút intsen, ha meg hazajön, üdvözlje, mintha érzelmei kizárólag Oliva erkélyére összpontosulnának.

Cagliostro két nap múlva ismét meglátogatta Olivát, s panaszkodott, hogy a palotába állítólag ismeretlen személy jött látogatóba.

- Hogyhogy? - kérdezte Oliva, s kissé elpirult.

- Igen, igen - válaszolta a gróf -, idejött egy gyönyörű, elegáns, fiatal hölgy, s miután makacsul csöngetett, az egyik inas kiment; a hölgy megkérdezte, ki az a fiatal nő, aki a harmadik emeleti lakosztályban lakik. Az a nő nyilvánvalóan maga felől érdeklődött, drágám. Találkozni akart magával, tehát ismeri, tehát látta, tehát felfedezték a bűvőhelyét. Vigyázzon, a rendőrségnek női ügynökei is vannak, és figyelmeztetem, hogy ha Crosne úr a kiadatását kérné, nem utasíthatnám vissza a kívánságát!

Oliva azonban nem ijedt meg, rögtön rájött, hogy a szomszédnőjéről van szó; végtelenül hálás volt neki az előzékenységeért, s szentül eltökélte, hogy ha teheti, megköszöni neki a közeledését. A gróf előtt pedig adta az ártatlant.

- Nem fél? - kérdezte Cagliostro.

- Senki sem látott - felelte Nicole.

- Akkor hát nem magával akart találkozni az az illető?

- Nem hinném.

- Pedig nem valószínű, hogy csak úgy kitalálta, hogy az épületnek ebben a szárnyában egy nő lakik... Vigyázzon, vigyázzon!

- Ejnye, gróf úr! - mondta Oliva. - Miért félnék? Ha láttak, amit nem hiszek, ezentúl majd nem látnak, de ha láttak is, csak messziről láthattak. És ide senki nem törhet be, igaz?

- Hacsak meg nem másszák a kőfalat, ami nem lenne könnyű, vagy ki nem nyitják a bejárati kiskaput egy olyan kulccsal, mint az enyém, ami szintén nem könnyű, mivel soha meg nem válok tőle. - Felmutatta a kulcsot, amellyel a kiskaput nyitotta. - Nos - folytatta -, én a kulcsot senkinek oda nem adom, mivel nincs szándékomban magát elveszejteni; maga pedig nem engedi, hogy bemásszanak a kerítés kőfalán, mivel magának sem hozna semmi hasznót, ha egyenest Crosne úr karjaiba futna. Én mindenesetre figyelmeztettem magát, kedves gyermekem, most már úgy intézze a dolgait, ahogy a kedve tartja.

Oliva igyekezett minél előbb távozásra bírni a grófot, s Cagliostro nem is erőltette rá a társaságát.

Másnap Oliva már reggel hatkor ott örködött az erkélyen, beszippantotta a közeli lankák tiszta levegőjét, s kíváncsi szemét előzékeny barátnője zárt ablakaira függesztette.

Mihelyt Oliva felbukkant, a barátnő már meg is jelent, bár általában tizenegy óra tájban ébredt. Mintha ő is a függönyök mögül leste volna az alkalmat, hogy mutatkozassék.

A két nő üdvözölte egymást, majd Jeanne kihajolt az ablakon, és körülnézett, nincs-e valaki hallótávolságban.

Senki sem volt a közelben.

A szájához emelte hát a kezét, mint valami szócsövet, és olyan éles suttogással, ami nem kiáltás, mégis messzebbre visz, mint a jól kieresztett hang, azt mondta Olivának:

- Meg akartam látogatni, asszonyom.

- Csitt! - mondta Oliva; rémülten hátrahőkölt, s az ujját a szájára tette.

Jeanne a függönyök mögé osont, mert azt hitte, valaki kihallgatja őket; de majdnem mindjárt elő is bújt, Nicole mosolya megnyugtatta.

- Nem találkozhatunk? - folytatta.

- Sajnos, nem - intett Oliva.

- Akkor levelet írok, jó? - mondta Jeanne.

- Jaj, ne! - kiáltotta rémülten Oliva.

Jeanne néhány pillanatig gondolkozott.

Oliva bájosan csókot intett, úgy köszönte meg gyengéd érdeklődését, Jeanne kétszeresen viszonzta a csókot, aztán becsukta az ablakát, és elment otthonról.

Oliva úgy gondolta, hogy a barátnőjének valami új ötlete támadt, a képzelete ezt olvasta ki utolsó pillantásából.

S valóban, Jeanne két óra múltán hazaért; a nap teljes erejéből tűzött; az utca macskakövei úgy perzseltek, mint a tengerpart homokja.

Oliva látta, hogy a szomszédnője íjas puskával a kezében bukkan fel az ablakban. Jeanne kacagva mutogatott Olivának, hogy menjen arrébb.

Oliva is kacagott, és szófogadóan a zsalugáter mögé menekült.

Jeanne gondosan célzott, és átlőtt egy apró ólomgolyót, de az sajnos nekicsapódott az erkélyrácsnak, és az utcára pottyant.

Oliva csalódottan felsikoltott. Jeanne dühösen vállat vont, majd; tekintetével megkereste az utcán a lövedéket, és néhány percre eltűnt.

Oliva kihajolt, lenézett az erkélyről; valami rongyszedő ténfergett odalent, jobbra-balra nézelődött, keresgélt; vajon megpillantja-e a lefolyóban azt a golyót? Oliva nem tudhatta, mert elbújt, nehogy meglássa a rongyszedő.

Jeanne második kísérlete már jobban sikerült.

Számszeríja most átrepítette az erkélyen a második golyót, egyenest Nicole szobájába. A golyó köré a következő levélke volt göngyölve:

Szépnek és érdekesnek tartom magát. Bájosnak látom, és a pusztá látása is szeretettel tölt el maga iránt. Fogoly? Tudja meg, hiába próbálkoztam, nem látogathattam meg. Vajon az a varázsló, aki még a látásától is eltilt, megengedi-e valaha, hogy találkozzunk, s elmondhassam, milyen mély rokonszenvvel viseltetem a férfiúi zsarnokság szegény áldozata iránt?

Amint látja, a képzelőerőmet a barátság szolgálatába állítom. Akar a barátnőm lenni? Ha nem tévedek, maga nem mehet ki az utcára, de írnia nyilván lehet, s mivel én akkor és oda megyek, ahová akarok, várja meg, hogy az erkélye alá érjek, és dobja le a választát.

Ha a számszeríj-játék veszélyesre fordulna, s felfedezik, alkalmazzunk könnyebb levelezési módszert. Szürkületkor, ha senki se látja, engedjen le az erkélyről egy gombolyag fonalat, kösse a végére a levélkéjét, én szintén ezt teszem, és maga szépen felhúzza.

Tudja meg, hogy - ha ugyan a szeme nem hazudik - egy icipicit számítok a barátságára, s mi ketten legyőzzük a világot.

Barátnője

Utóirat: Nem látta, felszedte-e valaki az első leveletem?

Jeanne nem írta alá a levelet; sőt, az írását is elváltoztatta.

Oliva remegett az örömtől, amikor megkapta a levélkét. Rögtön válaszolt.

Én is szeretem magát, ahogy maga engem. Igaza van: a férfiak gonoszságának vagyok az áldozata. De az, aki itt tart, nem zsarnok, ő a pártfogóm. Naponta egyszer titokban meglátogat. Majd később mindent elmagyarázok. Szívesebben veszem, ha madzagon húzhatom fel a levélkét, mint ha számszeríjjal lövi át.

Sajnos, nem mehetek ki az utcára: lakat alatt tartanak, de az én érdekemben. Ó, mennyi mindent mesélek majd magának, ha ugyan valaha is részem lesz abban az örömben, hogy beszélgessünk! A részleteket nem lehet leírni.

Az első levelét nem szedte föl senki, hacsak az a ronda rongyszedő nem, aki épp erre járt, de az ilyenek nem tudnak olvasni, nekik az ólom csak ólom.

*Barátnője
Oliva Legay*

Oliva jól megnyomta a tollat, ahogy aláírta a nevét.

Mozdulatokkal mutatta a grófnénak, hogy fonalat gombolyít; majd megvárta, míg besötétedik, és lepörgette a gombolyagról a fonalat az utcára.

Jeanne az erkély alatt állt, elkapta a fonal végét, levette róla a levelet (miközben levelezőtársa minden mozdulatát észlelte a fonal rángásain), aztán hazament, hogy elolvassa az üzenetet.

Fél óra múlva a következő levelet kötözte a fonálra:

Mindent megtehetünk, amit csak akarunk. Nem tartják állandóan szemmel magát, mivel mindig egyedül látom. Ha akar, fogadhat látogatót, vagy el is mehet otthonról. Milyen a ház kapuján a zár? Kulccsal nyílik? Kinél van a kulcs? Ugye, annál a férfinál, aki mindig meglátogatja? Nem tudná tőle megszerezni azt a kulcsot? Próbáljon lenyomatot venni róla! Hiszen nem akarunk mi rosszat, arról van szó, hogy néhány órányi szabadságot szerezzünk magának, kellemes kis sétákat tegyen egy barátnője karján, aki minden bánatára vigaszt nyújt, s többet ad magának, mint amennyi veszteség érte. Ha nagyon akarja, a teljes szabadságról is szó lehet. A részleteket majd akkor beszéljük meg, ha találkozunk.

Oliva falta ezeket a sorokat. Érezte, amint a függetlenség láza az arcába tolul, s a szívét melegség öntötte el a tiltott gyümölcs ígéretére.

Megfigyelte, hogy valahányszor a gróf eljön hozzá, s könyvet vagy csecsebecsét hoz neki, eloltott lámpását egy fiókos szekrényre teszi, a kulcsot pedig a lámpásra.

Oliva előre összenyomkodott egy darab viaszt, s amikor Cagliostro legközelebb meglátogatta, lenyomatot vett a kulcsról.

A gróf egyszer sem nézett feléje; míg a lány végrehajtotta ezt a műveletet, ő az újonnan kinyílt virágokat csodálta az erkélyen. Oliva tehát szép nyugodtan megvalósíthatta a tervét.

Amikor a gróf elment, Oliva egy dobozban leeresztette Jeannenak a kulcs lenyomatát, egy kis levél kíséretében.

És másnap déltájban a számszeríj, ez a csodálatos, gyors szállítóeszköz, amely a madzaggal való levelezéshez képest olyan, mint a távjelző a lovas futárhoz képest, a következő levelet röpítette át:

Drágám! Ma este tizenegy órakor, amikor féltékeny öre elmegy, jöjjön le, húzza el a reteszt, és máris annak a karjában találja magát, aki gyengéd barátnője szeretne lenni.

Oliva jobban megborzongott az örömtől, mint valaha is Gilbert leggyöngédebb levele olvastán, az első szerelem, az első találkák tavaszán.

A grófon a gyanú árnyékát sem fedezte föl. Tizenegy órakor lement. Jeanne már várta, gyengéden megölelte, beültette egy hintóba, amely a körúton állt készenlétben. Oliva kábultan, reszketve, megrészesülve kocsizott vele két óra hosszat, ezalatt szünet nélkül titkok, csókok, jövődö tervek röpködtek a két barátnő között.

Aztán maga Jeanne javasolta Olivának, hogy menjenek haza, nehogy a távollét gyanút ébresszen pártfogójában. Most tudta meg, hogy a pártfogó Cagliostro. Félt a férfi lángeszétől, s terveit sikerét csak a legszigorúbb titoktartással tartotta elképzelhetőnek.

Oliva tartózkodás nélkül kiöntötte a szívét: mindent bevallott, Beausire-t és a rendőrséget is.

Jeanne előkelő leányként mutatkozott be, aki családja tudta nélkül a szerelmével él.

Az egyik mindent tudott hát, a másik semmit; ilyen volt a két nő között az esküvel megpecsételt barátság.

Ettől a naptól kezdve nem volt szükségük sem a számszeríjra, sem a madzagra, Jeanne-nak volt kulcsa. Akkor hívta ki Olivát, amikor akarta.

Egyszer finom vacsora, másszor titkos séta - Oliva mindig hagyta, hogy ilyen csalátkekkal elcsábítsák.

- Cagliostro semmit se fedezett föl? - kérdezte olykor-olykor nyugtalanul Jeanne.

- Ugyan! Még ha mondanám, se hinné el - felelte Oliva.

Egy hete szökdöstek már ki éjjelente; a kalandból szokás, szükséglet, sőt több: élvezet lett. Egy hét elteltével Jeanne neve sokkal gyakrabban ott izzott Oliva ajkán, mint valaha is Gilbert vagy Beausire neve.

25 A találka

Charny megérkezett a birtokára, és fogadott néhány látogatót, de aztán az orvos ráparancsolt, hogy senkit se fogadjon, és ne mozduljon ki otthonról. Ezt az előírást olyan szigorúan megtartotta, hogy a környék egyetlen lakója sem foglalkozott többé annak a tengeri ütközetnek a hőisével, amelynek a híre egykor egész Franciaországot bejárta. (A hősnek pedig minden fiatal lány igyekezett a közelébe kerülni, mert közismerten bátor férfi volt, és a tetejében szép is.)

Pedig Charny testi baja korántsem volt olyan súlyos, mint hírlett. Csak a szíve meg a feje volt beteg: könyörtelen fájdalom gyötörte, égető emlék, szívet tépő lelkipurdalás fájdalma.

A szerelem honvágy: a távollévő siratja az elképzelt mennyországot, ahelyett, hogy a földi haza után vágyakozna, s bár a költészet dolgaiban kényes az ízlésünk, megkockáztatjuk, hogy a szeretett nő valamivel kézzelfoghatóbb paradicsom, mint az angyaloké.

Charny három napig se bírta. Tajtékozva látta, mint hervasztják el minden álmát a legyőzhetetlennek tűnő akadályok, mint mossa szét őket a távolság; elhíresztelte hát az orvos imént említett rendeletét, aztán kapuinak őrizetét egy kipróbált cselédre bízta, ő meg az éj leple alatt egy kedves, gyors lábú lovon elhagyta a kúriát. Nyolc óra múltán már Versailles-ban volt, s a szobainasa segítségével kibérelt a kastély parkja mögött egy kis házat.

Charnynak kiválóan megfelelt ez a kis lak, amely üresen állt egy tragikus véget ért farkasvadász halála óta - szíven szúrta magát a szerencsétlen nemesúr; Olivier el akart itt bújni, észrevétlenebbül, mint a birtokain.

A ház rendesen be volt bútorozva, két kijárata volt, az egyik egy elhagyott kis utcára, a másik a park körivet leíró fasorára nyílt; a déli oldalon lévő ablakokból Charny egyenest a Gyertyánosba jutott, mert a vadszölővel és borostyánnal körülfutott zsalugáteres ablakok elég alacsonyan voltak, hogy könnyen át lehessen ugrani a királyi parkba.

Már akkoriban is ritkaságszámba ment, hogy a kastélyhoz ilyen közel álljon egy ház, s csak a vadőrnek engedélyezték ezt a kiváltságot, hogy kényelmesebben felügyelhesen őfelsége dámvadaira meg fácánjaira.

A haragoszöld, sűrű borostyánnal keretezett ablakok felidézik a mélabús farkasvadászt, ahogy egy őszi alkonyon kikönyököl a középső ablakon, míg az avar meg-megzörren az őzek vékony lába alatt, amint az etetők között játszadoznak a lenyugvó nap rőt sugarainál.

Charnynak mindenekelőtt a magány tetszett itt. Vajon csak azért, mert rajongott a szép tájakért?

Amikor Charny berendezkedett, bezárkózott a házba, az inasa pedig lecsillapította a szomszédok tiszteletteljes kíváncsiságát; eltemetkezett itt, mivel temetni jött: olyan életet kezdett, mely irtózáttal töltene el mindenkit, aki e földi élete során szeretett, vagy aki szerelemről beszélni hallott.

Nem egészen két hét alatt kiismerte a kastély szokásait, az örök mozgását, tudta, mikor jár inni a kismadár meg a riadozó dámvad. Ismerte a csend édes pillanatait, a királyné vagy udvarhölgyei sétájának idejét; tudta, mikor jön az őrjárat; egyszóval együtt élt azokkal, akik örült szerelme szentélyében, Trianonban éltek.

Szép idő volt, a lágy, illatos éjszakában tekintete szabadon száguldhathott, a lelkét elragadtatták az illékony álmok, így az éjszakák egy részét az ablakban töltötte, onnét fülelt a palotából ideszüremplő távoli zajokra, onnét követte pillantásával a lombok közötti réseken át a fények játékát.

De az ablak távol volt a zajoktól és a fényektől. Charny bizonyos volt benne, hogy ilyenkor se kutyával, se örrel nem találkozhat, kiugrott a házból a pázsitra, így ízlelgette az édes, veszedelmes kéjt, hogy elmegy egészen a sövényig, ahhoz a határhoz, amely a sűrű árnyékok elválasztja a fényes holdsugártól, s onnét faggatja a királyné fehér függönyei mögött elhaladó sötét, sápadt árnyalakokat.

Így mindennap látta Őt, s Ő nem is sejtette.

Negyedmérföldnyi távolságból is megismerte, ha az udvarhölgyeivel vagy valamelyik főúri barátjával sétált, s a széles karimájú virágdíszes kalapja fölé tartott kínai napernyőjét pörgette.

Ismerte a királyné járását, testtartását, minden ruháját, és a lombok között is észrevette a habos fekete selyemcsíkokkal díszített, bő zöld szoknyát, mely szüziesen hódító mozdulataira ütemesen himbálózott.

És amikor leszállt az est, Charny egészen az épület körüli oszlopsor szobraiig lopakodott, hogy lássa, ahogy a szeretett árnyalak eltűnik a kastélyban, aztán visszatért az ablakához, s bámulta a királyné ablakaiban csillogó fényt, később azt, hogy eltűnik a fény, és attól kezdve az emlékei és a remény éltették, mint ahogy addig az, hogy bámulta és csodálta őt.

Egyik este, amikor már hazament, s immár két óra is eltelt azóta, hogy a távoli árnyak istenhozádót mondott, és a csillagok felől alászálló harmat kezdte széthinteni fehér gyöngyszemeit a repkény leveleire, éppen el akart jönni az ablaktól s lefeküdni, amikor egy zár óvatos csikordulása ütötte meg a fülét; visszament hát a megfigyelőhelyére, és fülelt.

Késő volt, Versailles legtávolabbi templomai is elűtötték az éjfélt, így Charny meglepődött ezen a szokatlan zajon.

A zár a park egyik kiskapuját nyitotta, körülbelül huszonöt lépésnyire Olivier házatól. Ez a kiskapu sohasem nyílt ki, hacsaknem a nagy vadászatok idején, hogy átvigyük rajta a vadaskosarokat.

Charnynak feltűnt, hogy azok, akik most kinyitották a kaput, nem beszélnek; aztán bezárták maguk mögött a reteszeket, és elindultak az ő ablakai előtt elhaladó fason.

A sarjerdő meg a lelógó szőlőindák eléggé eltakarták a zsalugátereket meg a falakat, úgyhogy sötétben észre sem lehetett venni a házat.

Egyébként azok, akik most elmentek előtte, lehajtották a fejüket, és gyorsan lépkedtek. Charny csak homályosan tudta kivenni az alakjukat a sötétben. A libegő szoknyák suhogása alapján aztán rájött, hogy két nőről van szó, akiknek selyemköpenye végigzizeg a lombsátor alatt.

Miután a két nő bekanyarodott a Charny ablakával szemben lévő nagy fasorba, a holdfény akadálytalanul körülölelte alakjukat, és Olivier majdnem felkiáltott a boldog meglepetéstől, ahogy felismerte Mária Antónia alakját meg hajviseletét s a kalap arc fölé boruló peremének sötét árnyéka ellenére az arca alsó részét is, melyet megvilágított a hold. Szép rózsaszálát tartott a kezében.

Charny dobogó szívvel ugrott le az ablakból a parkba. A fűvön futott, hogy meg ne hallják lépteit zaját, el-elbújt a vastag fatörzsek mögé, s tekintetével a két nőt követte, akik egyre lassabban mentek.

Mit tegyen? A királyné egy nő társaságában van; semmi veszély nem fenyegeti. Ó, miért is nincs egyedül! A kínvallatást is vállalva odamenne, térdre hullana előtte, és azt mondaná: „Szeretem!” Ó, miért is nem leselkedik rá valami szörnyűséges veszedelem, az életét is odahajítaná, hogy megmentse ezt a drága életet!

A két nő hirtelen megállt; az egyik, az alacsonyabbik, odasúgott valamit a társnőjének, és magára hagyta.

A királyné egyedül maradt; a másik hölgy elsietett valahova; Charny el se tudta képzelni, hogy mi dolga lehet. A királyné köpenyébe burkolózva egy fának dőlt, apró lábával topogott a homokon; a köpenye csuklyáját, melynek fényes, bő redői az imént még a vállára omlottak, a fejére húzta.

Amikor Charny látta, hogy egyedül van, s így álmodozik, már lendült is, hogy a lába elé omoljon.

Ám ekkor arra gondolt, hogy legalább harminc lépésnyi távolság választja el tőle, hogy még mielőtt megtenné ezt a harminc lépést, a királyné meglátná, s mivel nem ismerné meg, megijedne, sikoltozni kezdene, vagy elmenekülne, a sikoltozása először is a társnőjét vonzaná ide, aztán az öröket, átkutatnák a parkot, fölfedeznék a betolakodót s talán még a búvóhelyét is, és ezzel egyszer s mindenkorra befellegzene a titoknak, a boldogságnak és a szerelemnek. Megtorpant hát, és jól tette, mert a királyné társnője már vissza is tért, s nem egyedül.

Kétlépésnyire a nő mögött egy jól megtermett férfi közelgett bő köpenyben, fején széles karimájú kalappal.

A férfi, akinek láttára Charny reszketni kezdett a gyűlölettől és a féltékenységtől, bizonytalan léptekkel jött, mintha lábujjhegyen járna, mintha nem is a királyné társnője vezetné a sötétben, mintha nem is maga a királyné várná a fa alatt.

Amikor az ismeretlen megpillantotta Mária Antóniát, csak fokozódott a remegése. Levette a kalapját, s szinte végigsöpörte vele a földet, ahogy egyre közeledett. Charny látta, amint beér a sűrű árnyékba; többször is mélyen meghajolt.

Ezalatt Charny meglepetése megdöbbenéssé erősödött. A megdöbbenést hamarosan egy másik, másképp fájdalmas érzés váltja majd fel. Mit keres a királyné éjnek idején a parkban? Mit keres itt ez a férfi? Miért bújt el? Miért küldte érte a királyné a társnőjét, miért nem maga ment elébe?

Charny majdnem esztét veszítette. Aztán felködlött benne, hogy a királynéval kapcsolatban titokzatos politikai cselszövésekről is hallani, hogy állítólag szívesen szövetkezik a német udvarokkal, a király viszont féltékeny ezekre a kapcsolataira, és szigorúan megtiltotta őket.

Talán Schönbrunnból vagy Berlinből érkezett ez a rejtélyes lovag, mint futár; talán titkos üzenetet hozott, s ő is csak olyan német nemesúr, akit XVI. Lajos nem tűr meg Versailles-ban, amióta II. József császár vette a bátorságot, és kioktatta sógorát, a legkeresztényibb királyt filozófiából és politikából.

Ez a gondolat, mint jeges borogatás a lázban égő homlokon, felfrissítette szegény Olivier-t, visszaadta a józan esztét, és lecsillapította első dührohamát. Egyébként a királyné mindvégig tartózkodó, sőt méltóságteljes testtartásban állt.

A másik nő azonban, aki nyugtalanul, figyelmesen, feszülten várakozott a királynétól háromlépésnyire, mint Watteau képeinek szerelmi négyszögeinél a barátnők vagy a dueñák, cinkostársi aggodalmával ugyancsak útjában állt Charny egészen ártalmatlan szándékainak.

Legalább olyan veszedelmes, ha politikai találkán kapják rajta az embert, mint amilyen szégyenteljes, ha szerelmi találkán. És mi sem hasonlít jobban egy szerelmes férfira, mint egy összeesküvő férfi. Mindkettő bő köpenybe burkolózik, mindkettőnek éles a füle és bizonytalan a lába.

Charnynak nem volt ideje rá, hogy tovább fűzze gondolatait; a kísérő nő megmozdult, s véget vetett a beszélgetésnek. A lovag olyan mozdulatot tett, mintha földre akarna borulni; a kihallgatás befejeztével nyilván elbocsátották.

Charny a vastag fatörzs mögé bújt. A csoport, miután tagjai különválnak, minden bizonnyal egyenként elhalad előtte. Egyetlen dolgot tehetett: visszafojthatta a lélegzetét, és imádkozhatott a törpékhez és tündérekhez, hogy a föld és az ég összes fényét oltsák ki.

Ebben a pillanatban úgy rémlett neki, hogy a királyi paláston valami világos tárgy siklik végig; az a férfi hirtelen lehajolt, aztán tiszteletteljes mozdulattal felemelkedett, és elviharzott, ez az egyetlen találó kifejezés arra a sebességre, ahogyan távozott.

De a királyné társnője utána kiáltott, majd amikor a férfi megállt, félhangosan odavetette neki ezt a szót:

- Várjon!

Igen szófogadó lovag volt ez, mert abban a pillanatban megállt és várt.

A két nő karon fogva elment Charny előtt, kétlépésnyire a bűvőhelyétől; a királyné ruhája felkavarta a levegőt, hullámozottak a fűszálak Charnytól majdnem kéznyújtásnyira.

Érezte az illatokat, amelyeket annyira imádott a királyné körül: a rezedával kevert verbéna illatát; érzékei is, emlékei is megrészegedek tőle.

A két nő elment előtte, majd eltűnt.

Néhány perc múlva megpillantotta az ismeretlen férfit, akivel azalatt, míg a királyné a kapuhoz ért, nem is foglalkozott; szenvedélyesen, örülten csókolgatott egy gyönyörű, illatos rózsát, biztosan azt, melynek szépségére Charny is felfigyelt, amikor a királyné a parkba lépett, s amelyet királynéja kezéből kihullani látott az imént.

Egy rózsa, csók a rózsán! Vajon követségről s államtitkokról van-e szó?

Charny majdnem esztét vesztette. Kis híján rávetette magát a férfira, legszívesebben kitépte volna a kezéből a virágot, de ismét felbukkant a királyné kísérőnője.

- Jöjjön, nagyuram! - kiáltotta.

Charny azt hitte, valamelyik királyi herceggel van dolga, s a fának támaszkodott, nehogy félholtan a pázsitra rogyjon.

Az ismeretlen arrafelé iramodon, ahonnan a hang jött, s a hölgyel együtt eltűnt.

Amikor Charny az iszonyú csapástól holtra válva hazament, úgy érezte, nincs ereje elviselni ezt az újabb szerencsétlenséget.

Kizárólag azért hozta vissza a gondviselés Versailles-ba, azért juttatta neki a remek búvóhelyet, hogy felébressze benne a féltékenységet, és hogy nyomára bukkanjon annak a bűnnek, amelyet a királyné a hitvesi feddhetetlenség, a királyi méltóság, a szerelmi hűség sárba tiprásával elkövet?

A parkban, a találkán megjelent férfi kétségkívül egy új szerető volt. Az éjszaka lázában, a kétségbeesés önkívületében Charny hiába próbálta meggyőzni magát, hogy a férfi, aki a rózsát kapta, csak egy követ, és hogy a rózsza csupán titkos megállapodás szerinti pecsét, amely a túl veszedelmes levél helyettesítésére szolgál.

A gyanút semmi sem tudja eloszlatni. A boldogtalan Olivier-nek nem maradt más hátra, mint hogy felülvizsgálja a saját viselkedését, s elgondolkodjék, miért maradt oly tökéletesen tétlen ilyen borzalom láttán.

Hamarosan rájött, hogy ösztöne parancsára maradt tétlen.

Az élet legviharosabb válságaiban az emberi természet mélyéről egy pillanat alatt felszínre tör a cselekvés, és a lökést adó ösztön az összehangolt cselekvésű emberek esetében a szokás és a legnagyobb sebességet elérő, a leginkább helyénvaló gondolkodás együttműködése. Charny az imént azért nem moccant, mert a királyné ügyei nem rá tartoznak, mert ha odatolakodott volna, kimutatta volna a szerelmét, mert ha rossz hírbe keverte volna a királynét, elárulta volna magát, és mert az árulókkal szemben, akiket az ember meg akar győzni, nem a viszont-árulás a megfelelő magatartás.

Pusztán azért nem moccant, mert ha rátámad a királyné bizalmát élvező férfira, azt kockáztatja, hogy gyűlöletes, ízléstelen civakodásba keveredik, olyan látszatba, mintha csapdát állított volna, s a királyné ezt soha meg nem bocsátaná.

Végül a „nagyuram” szó, amelyet a végén az előzékeny társnő odavetett, olyan volt, mint egy életmentő, bár kissé késői figyelmeztetés, amely megmentette Charnyt, s tajtékzó dühe ellenére felnyitotta a szemét. Mi lett volna vele, ha karddal a kezében a férfira támad, s akkor hallja meg, hogy nagyuramnak szólítják? Vétkének súlya megsokszorozódott volna, ha ilyen nagy magasságból hull reá.

Egész éjszaka és másnap délelőtt is ezek a gondolatok foglalkoztatták Charnyt. De mihelyt elharangozták a delet, az előző nap megszűnt a számára. Csak az éjszakát várta, lázasan, magaemésztőn, hátha új felfedezéseket tehet.

Szegény Charny! Micsoda szorongással állt oda az ablakhoz, amely immár élete egyetlen tartózkodási helye, áthághatatlan kerete lett! Ahogy ott állt a szőlőindák mögött, s a zsalugá-terbe fűrt lyukakon át leskelődött, mivel félt, hogy meglátják, hogy a házban lakik valaki; szóval ahogy ott állt a tölgyfa ablakkeret és a zöld indák alkotta négyszögben, olyan volt, mint a függönyök mögé rejtett régi arckép, amelyet az ősök iránti jámbor családi érzés a falra akaszt az öreg kúriákban.

Leszállt az éj, s lázasan égő leselkedőnk szívébe vad vágyakat, fejébe örült gondolatokat sodort.

Új jelentéssel teltek meg a szokásos zajok. A távolban észrevette a királynét, aki néhány fáklyavivő mögött átment a tornácon. Úgy érezte, a királyné merengő, tétova, az elmúlt éjszaka izgalmaitól még most is nyugtalan.

Lassan minden fény kialudt, a hűs szellő simogatta parkra csend telepedett. A fák és a virágok, melyek napközben belefáradnak az igyekezetbe, hogy tessenek az emberi szemnek és megsimogassák az arra járókat, éjszaka, amikor senki sem látja és érinti őket, mintha azon fáradoznának, hogy visszanyerjék frissességüket, illatukat és rugalmasságukat. Mert a fák és a növények alszanak, csakúgy, mint mi.

Charny jól megjegyezte a királyné találkájának időpontját. Éjfél után ötött az óra.

A szíve majdnem szétpattant. Odanyomta az ablak könyöklőjéhez a mellkasát, hogy elfojtsa hangosan döngő szívverését. „Hamarosan nyílik a kapu, megcsikordulnak a reteszek” - gondolta.

Az erdő csendjét semmi sem háborította.

Charnynak eszébe jutott, hogy ugyanazok az események nem szoktak két nap egymás után bekövetkezni. Hogy a szerelemben semmi sem kötelező, hacsak nem maga a szerelem, és hogy ezek a szerelmesek igencsak óvatlanok lennének, ha ilyen veszélyes szokást vennének föl, s ne bírnák ki két napig egymás látása nélkül.

„Veszélybe kerül a titok - gondolta Charny -, ha örület keveredik az érzelmekbe.”

Igen, ez vitathatatlan igazság, a királyné nem ismétli meg rögtön másnap az előző napi vakmerőséget.

Aztán hirtelen megcsikordult a zár, és kinyílt a kiskapu. Olivier arcán halálos sápadtság ömlött el, amikor megpillantotta a két nőt.

- Nagyon szerelmes lehet! - suttozta.

A két nő ugyanúgy volt öltözve, és ugyanúgy viselkedett, mint előző éjjel. Sietős léptekkel haladtak el Charny ablaka alatt.

Ő is, mint előző éjjel, kiugrott az ablakon, mihelyt elég távol voltak, hogy ne hallhassák meg a lépteit, és a vastag törzsű fák mögött bujkálva megfogadta magában, hogy óvatos, erős és higgadt lesz; hogy nem feledkezik meg róla, hogy ő alattvaló és férfi, tehát tisztelettel tartozik a királynénak és kímélettel az asszonynak.

És mivel nem bízott lobbanékony-robbanékony természetében, a kardját egy gesztenyefa tövében levő mályvabokorba hajította.

Ezalatt a két hölgy ugyanarra a helyre érkezett, ahová előző éjjel. Charny most is, mint előző éjjel, ráismert a királynéra, aki most is homlokába húzta a csuklyáját, míg szolgálatkész barát-nője elment, hogy megkeresse búvóhelyén az ismeretlent, akit nagyuramnak szólítanak.

Vajon hol van az a búvóhely? Ezen gondolkodott Charny. Abban az irányban, amerre a sürgölődő barátnő indult, az Apolló-fürdő van, melyet eltakar a magas gyertyánfák meg a márvány félpillérek sötét árnyéka; de hogy bújhat el ott az idegen? Hogyan jut be ide!

Charnynak eszébe jutott, hogy a parknak azon az oldalán hasonló kiskapu nyílik, mint ez itt, amelyen a hölgyek a találkára jönnek. Az ismeretlennek nyilván kulcsa van ahhoz a kapuhoz. Beoson az Apolló-fürdő fedett részéig, s ott várja, hogy érte jöjjenek.

Így volt hát megbeszélve; aztán a királynéval való beszélgetés után ugyanezen a kiskapun illan el az ismeretlen.

Néhány perc múlva Charny megpillantotta az előző éjszakai köpenyt és kalapot.

A férfi már nem olyan tiszteletteljes tartózkodással igyekezett a királyné felé: nagy léptekkel jött, mert futni nem mert; gyors járása azonban futással is felért.

A királyné a vastag fatörzsnek dőlt, aztán leült a bő köpenyre, melyet a férfi leterített neki, s míg a barátnő éberem örködött, csakúgy, mint az előző éjjel, a szerelmes főúr odatérdelt a mohára, és szenvedélyesen ömlött belőle a szó.

A királyné szerelmes mélabúval hajtotta le a fejét. Charny nem hallotta a lovag szavait, de a szavak dallama költészetről és szerelemről árulkodott.

A királyné nem válaszolt. Az ismeretlen egyre simogatóbb szavakat lehelt; Charnynak, a szegény nyomorult Charnynak néha úgy rémlett, hogy a dallamos remegésbe burkolt szó mindjárt hangos és érthető lesz, s akkor ő rögtön meghal haragjában és féltékenységében. De mihelyt egy kicsit kivehetőbb lett a hang, az örködő társnő jelentőségelteljes mozdulata arra kényszerítette a férfiút, hogy csökkentse szónoklata hangerejét.

A királyné konokul hallgatott.

A férfi pedig könyörgést könyörgésre halmozott (legalábbis Charny úgy érezte), de csak néma beleegyezést kapott, ez viszont kevés az égő ajaknak, amely már belekóstolt a szerelem italába.

A királyné mondott valamit. Fojtott, suttogó szavait csak az ismeretlen hallotta. A férfi elragadtatásában felkiáltott:

- Köszönöm, köszönöm, felséges úrnóm! Akkor hát holnap.

A királynénak nem kellett látni az arcát.

Charny úgy érezte, a halál jeges verejtéke gyöngyözik lassú, súlyos cseppekben a halántékán.

A férfi megfogta a királyné kezét, s olyan hosszú, olyan gyengéd csókot nyomott rá, hogy Charnynak pokolbéli kínokat kellett kiállnia.

A kézcsók után a királyné felpattant, és társnőjébe karolt.

Akárcsak előző éjjel, most is Charny előtt siettek el.

Az ismeretlen férfi is eltűnt. Charny hallotta, amint csukódik a két kapu, de nem tudott elmozdulni arról a helyről, ahová a kimondhatatlan fájdalom szinte odaszögezte.

Meg sem kíséreljük leírni azt az állapotot, amelybe Charny ez után az iszonyatos felfedezés után került.

Az éjszakát a parkban töltötte, tajtékozva rohangált, s kétségbeesésében még a fákat is bűnös cinkossággal vádolta.

Csak akkor tért észhez, amikor belebotlott a kardjába, melyet azért hajított el, nehogy kísértésbe essen.

A penge hirtelen feltámasztotta benne ereje és méltósága tudatát. Ha egy férfi kardot fog a kezébe, örületében csak magába szűrhatja, vagy abba, aki megsértette; nincs többé joga gyengének lenni vagy félni.

Charny ismét az lett, aki mindig is volt, világos fejű, erős férfi. Abbahagyta az esztelen futkosást, melynek során még a fáknak is nekiment, s egyenesen, némán rótt a két nő és az ismeretlen férfi lépteinek nyomát őrző fasort.

Odament arra a helyre, ahol a királyné ült. A letaposott moha felidézte Charnyban a saját boldogtalanságát és a másik boldogságát. De nem nyögött, nem hagyta, hogy ismét fejébe szálljanak a harag gőzei, gondolkodni kezdett ennek a titkos szerelemnek a természetén, s hogy vajon ki lehet a szerelmes férfi.

A nagyúr lépteinek nyomát olyan józan figyelemmel kutatta végig, mintha csak egy vadállat csapását vizsgálná. Meglátta az Apolló-fürdő mögött a kaput. Felmászott a kerítésfal sisakfedelére, s onnan lónyomokat látott, meg a fűben a legelés nyomait.

„Ebből az irányból jön! Nem Versailles-ból, hanem Párizsból - gondolta Olivier. - Egyedül jön, és holnap is itt lesz, hiszen azt mondta: Akkor hát holnap. Holnap lesz életem utolsó napja, vagy ha nem, gyáva vagyok, és sosem szerettem őt. Jól van, jól - megütögette a mellét, ahogy a lovas paskolja a rakoncátlankodó versenyló nyakát -, jól van, csak nyugalom, szedd össze az erőd, még szükséged lesz rá.”

Körbehordozta a pillantását, de nem nézett a kastélyra, mert félt, hogy fényt lát az álnok királyné ablakában.

De hát a világos ablak nem azt jelenti-e, hogy abban a szobában van valaki? És mire lenne jó így hazudni, ha az embernek joga van a szemérmertlenségre és a becstelenségre, ha olyan kis távolságot kell csak megtenni a titkolt szégyentől a nyílt botrányig?

A királyné ablaka világos volt.

„Azt a látszatot akarja kelteni, hogy otthon van, holott a szeretőjével bolyong a parkban!... Micsoda álszent! - gondolta keserű gúnnyal Charny. - Lám, hogy titkolózik a jóságos királyné. Lehet, hogy attól fél, a férje nem venné jó néven, amit csinál.”

Charny ökölbe szorította a kezét; és kimért léptekkel hazaindult.

- Azt mondták: „Akkor hát holnap” - szólt fennhangon. - Igen, holnap!... de négyen leszünk ott, asszonyom!

27
Nő és királyné

A következő nap újabb viszontagságokat hozott. A kapu kinyílt, amikor az óra éjfél ütött. Felbukkant a két nő.

Charny eltökélte: ezen az estén megtudja, ki az a boldog ember, akinek a királyné a kegyeit osztogatja.

Szokásához híven a fatörzsek mögött bujkálva követte őket, ám amikor odaért arra a helyre, ahol a szerelmesek már két éjszaka találkoztak, nem volt ott senki.

A királyné társnője az Apolló-fürdő felé vonszolta őfelségét.

Vérfagyasztó szorongás, egészen újfajta fájdalom terítette le Charnyt. Ártatlanságában el sem tudta képzelni, hogy a bűnt idáig vihetik.

A mosolygó, suttogó királyné egyenest a sötét menedékhely felé igyekezett, ahol kitárt karral várta őt az ismeretlen nemesúr.

A királyné belépett, s kitárta a karját. A vaskapu becsukódott mögötte.

A cinkostárs kint maradt, egy lombokkal borított, romos féloszlopra támaszkodott.

Charny túlbecsülte az erejét. Ilyen megrázkódtatást nem bírt ki. Abban a pillanatban, amikor dührohamában rá akart rontani a királyné bizalmasára, hogy leleplezze, felismerje, szidalmakkal támadjon rá, sőt talán meg is fojtsa, a vér, mint valami mindent elsőprő zuhatag, a halántékába, a torkába tolult, és fojtogatni kezdte.

Gyenge sóhajtással, hörögve omlott a mohára, sóhaja egy másodpercre megzavarta az Apolló-fürdő kapujában őrt álló asszony nyugalmát.

Charny sebe kinyílt, ez okozta a belső vérzést, amitől fuldokolni kezdett.

A hajnal hidege, a föld nyirkossága, saját éles fájdalma élesztette föl.

Tántorogva felállt, ráismert a helyre, a helyzetre, emlékezni és keresni kezdett.

Az őrt álló nő eltűnt, semmi nesz nem hallatszott. Versailles-ban kettőt ütött valamelyik óra, így tudta meg, milyen hosszú ideig feküdt ájultan.

Az iszonyatos látomás eltűnt: a királyné, a szerető, a kísérő megszökött, Charny kinézett a falon, s friss patkónyomokat látott.

Ez a nyom meg az Apolló-fürdő kerítése körül néhány letört ág volt szegény Charny szemében a bizonyíték.

Az egész éjszakát révületben töltötte. Reggelre sem tudott megnyugodni.

Halásápadtan, tíz évet öregedve hívta a szobainasát, fekete bársonyruhát adatott magára, mint egy harmadik rendbeli gazdag polgár.

Sötéten, némán, bánatát magába fojtva indult a trianoni kastély felé pontosan őrsváltáskor, tehát tíz óra körül.

A királyné éppen kifelé jött a kápolnából a miséről.

Fejek és kardok tisztelettel a föld felé hajoltak, ahol elment.

Charny észrevette, hogy néhány nő elvörösödik dühében a királyné szépségének láttára.

Finom vonású az arca, mosolygó a szája; a szeme fáradt, de meleg fény csillog benne.

Hirtelen észrevette Charnyt a sor végén. Elpirult, és meglepetésében felkiáltott.

Charny nem hajtott fejet. Tovább nézte a királynét, aki újabb szerencsétlenséget olvasott ki a férfi tekintetéből. Odament hozzá.

- Azt hittem, visszavonult a birtokára, Charny úr - mondta szigorúan.

- Visszajöttem, asszonyom - felelte kurtán-furcsán Charny.

A királyné, aki mindig minden árnyalatra felfigyelt, döbbsen kapta fel a fejét.

A csaknem ellenséges tekintet- és szóváltás után a hölgyekhez fordult.

- Jó napot, grófné - mondta barátságosan La Motte-nénak, és bizalmasan ráhunyorított.

Charny összerezzen. Figyelmesebben megnézte a grófnét.

Jeanne-t nyugtalanította, hogy figyelik, elfordította a fejét.

Charny követte, mint valami örült, míg csak megint feléje nem fordította az arcát.

Aztán körbejárta, s a mozgását tanulmányozta.

A királyné jobbra-balra köszöngött, közben azonban nem tévesztette szem elől az egymást fürkésző két ember mesterkedéseit.

„Úgy látszik, elborult az elméje - gondolta a királyné. - Szegény fiú!”

Visszament hozzá.

- Hogy van, Charny úr? - kérdezte gyengéden.

- Remekül, asszonyom. De hála Istennek nem olyan jól, mint felséged.

És úgy bókolt a királyné előtt, hogy az ijedtében hátrahőkölt.

Jeanne, jó megfigyelő lévén, látta, hogy a férfinak nyomja valami a szívét.

- Hol lakik? - kérdezte a királyné.

- Versailles-ban, asszonyom - mondta Olivier.

- Mióta?

- Három éjszaka óta - felelte a fiatalember sokat mondó tekintettel és kézmozdulattal.

Jeanne megremegett.

- Talán valami mondanivalója van a számomra? - kérdezte a királyné angyali kedvességgel.

- Ó, asszonyom, nagyon is sok mondanivalóm lenne felségednek - felelte a férfi.

- Jöjjön! - mondta hirtelen a királyné.

„Jó lesz vigyázni” - gondolta Jeanne.

A királyné nagy léptekkel elindult a lakosztálya felé. Akik követték, ugyanolyan izgatottak voltak, mint ő. La Motte-né nagyon örült, hogy Mária Antónia intett néhányuknak, hogy kövessék, nehogy azt a látszatot keltse, mintha négy szemközt akarna maradni a fiatalemberrel.

A királyné, a lakosztályaiba érve, elküldte Miserynét és a személyzetet.

Langyos, fátyolos idő volt, a nap nem tudott előbújni a felhők mögül, csak a melegét és a fényét eresztette át a vastag fehér meg kék felhőbundán.

A királyné kinyitotta azt az ablakot, amely egy kis teraszra nyílt, leült a levelekkel telerakott fiókos asztala elé. Várt.

A kíséretében lévők megértették, hogy egyedül szeretne lenni, s hátrább húzódtak.

Charny türelmetlenül, dühösen gyűrögette a kalapját.

- Rajta! Beszéljen! - szólt a királyné. - Nagyon izgatottnak látszik, uram.

- Hogy kezdjem? - mondta ki hangosan a gondolatát Charny. - Hogy merjem vádolni a becsületet, a hitet, felségedet.

- Miről beszél? - kiáltott fel Mária Antónia, és villámlott a szeme.

- Nem, nem mondom el, mit láttam.

A királyné felállt.

- Uram - mondta hidegen -, nem hinném, hogy ilyen korai órán részeg volna, mégis úgy viselkedik, hogy az nehezen egyeztethető össze egy nemesember magatartásával, akinek tiszta fejjel kell előttem megjelennie.

Azt hitte, Charny összeroppan e megvető megjegyzés hallatán, de a férfinak a szeme se rebbent:

- Végül is mi egy királyné? Nő. És mi vagyok én? Férfi és alattvaló.

- Uram!

- Asszonyom, az örületbe torkolló harag csak összezavarná a mondanivalómat. Azt hiszem, már bebizonyítottam, hogy tisztelen a királyi felséget; félek, azt is bebizonyítottam, hogy a királyné személye iránt esztelen szerelmet érzek. Így hát válasszon: a kettő közül melyik szemébe, a királyné vagy a nő szemébe vágja ez az imádó a gyalázat és a hűtlenség vádját?

- Charny úr! - kiáltotta sápadtan a királyné, és közelebb ment a fiatalemberhez. - Ha nem takarodik ki innét, a testőreimmel dobatom ki.

- Akkor hát mielőtt kidobát, megmondom, miért méltatlan királyné és becstelen asszony! - üvöltötte Charny dühtől részegülve. - Három éjszakán át követtem magát a parkban!

De ahelyett, hogy a királyné e szörnyű csapás alatt összeroskadt volna, felemelte a fejét, és odament a férfihoz.

- Charny úr - mondta, és megfogta a kezét -, az állapota szánalmat ébreszt a szívemben. Vigyázzon, a szeme nagyon csillog, a keze reszket, az arca sápadt, a vére a szívére tolult. Rosszul van. Hívjak segítséget?

- Láttam magát! Láttam! - ismételte higgadtan a férfi. - Láttam magát azzal a férfival, amikor a rózsát adta neki; láttam, amikor a kezét csókolgatta, amikor bement vele az Apolló-fürdőbe.

A királyné végigsimított a homlokán, talán hogy megbizonyosodjék: nem álmodik.

- Üljön le szépen - mondta -, mert még elesik, ha nem tartom, üljön le, ha mondom.

Charny belezuhant az egyik karosszékekbe; a királyné leült mellé egy zsámolyra, aztán megfogta a kezét, és olyan pillantással nézett rá, mintha a szívébe akarna látni. - Nyugodjék meg - mondta -, békítse meg a szívét és a fejét, és ismétlje el, amit az imént mondott.

- Ó, meg akar ölni! - suttogta a szerencsétlen.

- Hadd kérdezzek én! Mikor jött vissza a birtokáról?

- Két hete.
- Hol lakik?
- A farkasvadász házát béreltem ki.
- Ahol az öngyilkosság történt, ott a park szélén?

Charny bólintott.

- Azt mondta, látott velem valakit?
- Először is azt mondtam, hogy magát láttam.
- Hol?
- A parkban.
- Hány órákor? És melyik napon?
- Először kedd éjfélkor.
- Látott engem?
- Mint ahogy most látom, és azt a nőt is láttam, aki elkísérte.
- Valaki odakísért? Felismerné azt a személyt?
- Az imént mintha őt láttam volna itt, de nem merném biztosan állítani. A mozgása hasonlít; az arcát pedig eltakarja az ember, ha bűnt követ el.
- Jól van - mondta nyugodtan a királyné. - A társnőmet nem ismerte meg; engem viszont...
- Ó, asszonyom! Magát láttam... Láttam, igen... mint ahogy most látom.

A királyné idegesen toppantott.

- És... az a lovag, akinek rózsát adtam... mert ugye látta, hogy rózsát adok neki...
- Láttam. De nem tudtam utolérni.
- Ismeri?
- Nagyuramnak szólítják; csak ennyit tudok.
- Folytassa! - mondta a királyné. - Kedden rózsát adtam neki... és szerdán?...
- Szerdán odaadta mindkét kezét, és ő csókolgatta.
- Ó! - suttogta az asszony, és a kezébe harapott. - S végül csütörtökön, tegnap?...
- Tegnap másfél órát töltött azzal a férfival az Apolló-fürdőben, ahol a társnője egyedül hagyta magukat.

A királyné felugrott.

- És... maga... látott engem? - kérdezte minden szót megnyomva.

Charny esküre emelte a kezét.

- Ó!... - sziszegte vad dühvel a királyné. - Meg is esküszik!

Charny ünnepélyesen megismételte a vádló kézmozdulatot.

- Engem? Engem? - ütött a mellére a királyné. - Engem látott?

- Igen, asszonyom, kedden az arany selyemcsíkos zöld ruhájában volt; szerdán a kék- és rozsdaszín nagy ágmintás ruhájában. Tegnap pedig, tegnap abban a rozsdabarna selyemruhájában, amelyet akkor viselt, mikor először csókoltam meg a kezét! Maga volt az, maga! Megöl a bánat és a szégyen, de az életemre, a becsületemre, az Isten szent nevére esküszöm! Maga volt az, asszonyom!

A királyné nagy léptekkel járkált föl s alá a teraszon, nem érdekelte, hogy odalentről mohó tekintetek kísérik különös, izgatott viselkedését.

- Ha megesküdnék... - mondta - ha én is megesküdnék... A fiamra, az Istenemre!... Nekem is van Istenem, nemcsak magának!... Nem, nem hisz nekem!... Akkor sem hinne, ha megesküdnék!

Charny lehajtotta a fejét.

- Maga örült! - mondta a királyné, hevesen megrázta a férfi kezét, és bevonszolta a teraszról a szobájába. - Ritka élvezet lehet egy ártatlan, feddhetetlen asszonyt vádolni; ragyogó érdem lehet egy királyné becsületébe gázolni... Hiszel-e nekem, ha azt mondom, hogy nem engem láttál? Hiszel-e nekem, ha a Krisztusra esküszöm, hogy három napja ki sem tettem a lábam a kastélyból sötétedés után? Akarod talán, hogy a cselédeim bizonyítsák, a király bizonyítsa, aki idebent látott, hogy ugyanakkor nem lehettem másutt? Nem... nem... ez nem hisz nekem! Nem hisz nekem!

- Láttam! - ismételte Charny.

- Ó! - kiáltott fel hirtelen a királyné. - Tudom már, tudom már! Talán nem szórták már rám ugyanezt a kegyetlen rágalmat? Nem láttak-e az Opera-bálon, hogy az egész udvar megbotránkozott rajtam? Nem láttak-e Mesmernél, hogy a kíváncsiskodók meg az örömlányok mind megbotránkoztak rajtam?... Hiszen tudja, hiszen megverekeedett értem!

- Asszonyom, akkor azért verekedtem, mert mindezt nem hittem. Ma azért verekednék, mert hiszem.

A királyné az égre emelte a kétségbeeséstől merev karját, szeméből két könnycsepp hullott a keblére.

- Istenem, adj sugallatot! - fohászkodott. - Nem akarom, hogy ő megvessen engem, ó, én édes Istenem!

Charny a szíve mélyéig megrázta ez az egyszerű, heves imádság. Eltakarta a szemét.

- Uram - mondta a királyné -, maga elégtétellel tartozik nekem. A kívánságom a következő. Egymás után három éjszaka látott engem a parkban egy férfi társaságában. Maga tudta, hogy már eddig is visszaéltek a hasonlósággal; hogy egy nőnek az arcában és járásában van valami közös velem, szerencsétlen királynéval, bár nem tudom, ki az a nő; de mivel maga inkább azt hiszi, hogy én rohangászok odakint éjszakánként, mivel azt állítja, hogy én vagyok az, menjen ki ismét a parkba ugyanabban az időben; de most velem. Ha tegnap engem látott, ma nyilván nem láthat, mert ott leszek magával. Ha mást látott, ma együtt nézzük meg őt. És ha őt látjuk... Ó, uram, bocsánatot kér-e majd azért a szenvedésért, amelyet okozott?

Charny a szívére szorította a kezét.

- Túl jó hozzám, asszonyom - suttogta. - Megérdemlem a halált: összeroskadok a jósága alatt.

- Ó, a bizonyítékaim alatt fog összeroskadni - mondta a királyné. - Egyetlen szót se senkinek! Ma este tízkor várja a farkasvadász házában, hogy mit határozok annak érdekében, hogy meggyőzzem. Menjen, uram, és ügyeljen, hogy semmit se vegyenek észre.

Charny némán térdet hajtott, majd kiment.

A második fogadóterem végén Jeanne szeme előtt kellett elmennie, aki majd felfalta a pillantásával, s aki a királyné hívó szavára várt, hogy a többiekkel együtt bejusson őfelségéhez.

28
Nő és démon

Jeanne-nak feltűnt Charny zavara, a királyné izgatottsága, mindkettejük igyekezete, hogy szót válthassanak.

Egy olyan éles eszű nőnek, mint Jeanne, ez elég volt, hogy sok mindent kitaláljon.

Cagliostro, tudjuk, úgy intézte, hogy La Motte-né találkozzék Olivával; a három utolsó éjszaka lejátszódó komédiát nem kell bővebben kifejtenünk.

Amikor Jeanne bement a királynéhez, nyitva tartotta a szemét, mindent megfigyelt, Mária Antónia arcáról akarta leolvasni, joggal gyanakszik-e.

A királyné azonban egy idő óta hozzászokott, hogy senkiben se bízhat. Semmi sem látszott rajta, így Jeanne kénytelen volt feltételezésekre hagyatkozni.

Előzőleg megparancsolta egyik lakájának, hogy kövesse Charnyt. Az inas vissza is jött, s jelentette, hogy a gróf a park szélén, a gyertyánosnál levő házba ment be.

„Semmi kétség - gondolta Jeanne -, ez a férfi szerelmes a királynéba, és mindent látott.”

Hallotta, amint a királyné azt mondja Miserynének:

- Nagyon gyengének érzem magam, kedves Miseryné, ma este nyolckor lefekszem.

S az udvarhölgy kérdésére azt válaszolta:

- Senkit sem fogadok.

„Világos - gondolta Jeanne. - Csak a bolond nem érti.”

A királyné még nem heverte ki a Charnyval való jelenet megrázkódtatását, így hamarosan egész kíséretét elbocsátotta. Jeanne, amióta betette a lábát az udvarba, most először tapsolt emiatt örömeiben.

„A kártya meg van keverve - gondolta. - S most gyorsan Párizsba! Ideje, hogy leromboljam, amit felépítettem.”

És már úton is volt Párizs felé.

Hazament a Saint-Claude utcába, ahol csodálatos ezüstneműkből álló ajándécsomagot talált, melyet aznap reggel küldött neki a bíboros.

Közünyös pillantással megnézte, bár értékes ajándék volt, aztán a függöny mögül átlesett Olivához, akinek az ablakai még zárva voltak. Oliva aludt, nyilván elfáradt, aznap nagyon meleg volt.

Jeanne a bíboroshoz vitette magát. A férfi örömtől és gögtől ragyogó ábrázattal fogadta. Pompás íróasztalánál ült - Boulle egyik remekműve volt -, levelet írt, eltépte, újra írta, de csak nem boldogult vele: újra összetépte.

Amikor az inas bejelentette Jeanne-t, a bíboros őeminenciája felkiáltott:

- Drága grófné! - és elébe szaladt.

A főpap csókokkal borította Jeanne karját és kezét. A grófné aztán befészkelte magát egy karosszék párnái közé, hogy a lehető legkényelmesebb testhelyzetben folytathassa a beszélgetést.

Rohan hálás bókokkal halmozta el, de ömlengése nem volt őszinteség híján.

Jeanne félbeszakította:

- Nagyuram, maga igazán figyelmes szerető, s köszönetet is mondok érte.

- Köszönetet? Miért?

- Nem azért a kedves ajándékért, melyet ma reggel küldött, hanem amiért olyan óvatos volt, hogy nem a kis házba küldte. Igazán figyelmes.

A bíboros meghajolt.

- Versailles-ból jön? - kérdezte aztán.

- Onnét.

- Láttá... őt?

- Tőle jövök.

- És... nem mondott valamit?

- Ugyan már! Mit mondott volna?

- Bocsásson meg, már nem is a kíváncsiság, a megszállottság beszél belőlem.

- Ne kérdezzen semmit tőlem!

- Ó, grófné!

- Mondom, hogy ne faggasson.

A bíboros elsápadt.

- Grófné! Grófné!... A túl nagy boldogság olyan, mint Fortuna kerekének legmagasabb pontja - mondta -, a tetőpont után kezdődik a hanyatlás. Ám ha baj van, sose kíméljen; de ugye... nincs baj?

- Ellenkezőleg, nagyuram - mondta Jeanne -, én ezt óriási szerencsének nevezném.

- Ezt?... Mi az az ez?... Mi az a szerencse?

- Hogy nem derült ki minden - mondta szárazon Jeanne. - Azt hiszem, kilesték, amint...

- Kilestek! Akkor biztosan fel is ismertek!

- Ó, ettől sose féljen, nagyuram, ha felismerték volna, ha valaki a titok birtokában volna, Jeanne de Valois már a világ végén járna, maga meg nyilván halott volna.

- Igaz. De ez a titokzatoskodás halálra kínoz. Láttak, rendben van. De csak valakiket láttak a parkban sétálni. Talán tilos?

- Kérdezze meg a királyt.

- A király tudja?

- Megint nem áll a helyzet magaslatán: ha a király tudná, maga már a Bastille-ban volna, én a női börtönben. De mivel jobb félni, mint megijedni, azért jöttem, hogy figyelmeztessen: ne kísértse megint az Istent.

- Hogyan? - kiáltott fel a bíboros. - Mit jelentsenek ezek a szavak, kedves grófné? Félek, hogy...

- Én csak akkor félnék, ha maga nem nyugtatna meg.

- Mit kell tennem?
  - Nem szabad többé Versailles-ba mennie.
- A bíboros felpattant.
- Nappal? - kérdezte mosolyogva.
  - Először nappal, aztán éjjel!
- Rohan megremegett, és elengedte a grófné kezét.
- Lehetetlen - mondta.
  - Miért lehetetlen?
  - Mert a szívemben a szerelem csak az életemmel együtt ér véget.
  - Nyilván azért akar csökönyösen visszatérni a parkba - szólt gúnyosan Jeanne -, hogy siettesse ezt a véget. Igen, ha megint odamegy, a szerelme az életével együtt ér majd véget, mindkettőt egyetlen vágással elintézik.
  - Rémképek, grófné! Tegnap még milyen bátor volt!
  - Úgy vagyok bátor, mint az állat: amíg nincs veszély, semmitől se félek.
  - Bennem pedig a fajtam bátorsága van meg. Én csak akkor vagyok boldog, ha sarkamban a veszély.
  - Remek, akkor viszont hadd mondjam meg magának...
  - Semmit, semmit ne mondjon, grófné! - kiáltotta a szerelmes főpap. - Meghoztuk az áldozatot, a kocka el van vetve; jöjjön a halál, ha kell, de a szerelem is! Megint elmegyek Versailles-ba.
  - Egyedül? - kérdezte a grófné.
  - Magamra hagyna? - kérdezte szemrehányó hangon a bíboros.
  - Először én hagyom el...
  - De ő eljön.
  - Téved - mondta Jeanne. - Ő sem megy el.
  - Ő üzeni? - kérdezte remegve a bíboros.
  - Fél órája igyekszem finoman közölni ezt a csapást.
  - Nem akar többé látni?
  - Soha többé. Én tanácsoltam neki.
  - Asszonyom - mondta Rohan szenvedélyesen -, rosszul teszi, ha megforgatja a kést egy olyan szívben, amelyről jól tudja, milyen mélyen érző.
  - Még inkább rosszul tenném, nagyuram, ha hagynám, hogy jó tanács híján két örült a vesztébe rohanjon. Én megadom ezt a jó tanácsot, aki akar, okuljon belőle.
  - Inkább meghalok, grófné.
  - A maga dolga. És az a legkönnyebb.
  - Nem! Inkább elkárhozom - mondta komoran a bíboros. - Áldott legyen a pokol, ahol találkozom azzal, akit szeretek!

- Ez istenkáromlás - mondta a grófné. - És felségsértés, sőt lázadás, mert letaszítja trónjáról a királynét! De legfőképp oktalanság: elveszíti a nőt!

A bíboros megragadta a grófné kezét:

- Vallja be, hogy ő nem mondott ilyet! Ő nem tagad meg engem!

- Az ő nevében beszéltem.

- Csak későbbre halasztja a találkozást.

- Tekintse, aminek akarja, de tartsa meg a parancsát.

- Nemcsak a parkban lehet találkozoznunk... ezer más biztosabb hely van... Végül is magánál is járt a királyné!

- Nagyuram, egy szót se többet! Halálos terhet hordozok magamban, a maga titkának a terhét. Úgy érzem, nem lesz erőm, hogy sokáig hordozzam. Amit nem végez el a maga fegyelmezetlensége, a véletlen vagy egy gonosz ellenség, majd elvégzi a lelkiismeret-furdalás. Tudja, én képesnek hiszem őt arra, hogy egy kétségbeesett pillanatában mindent bevalljon a királynak.

- Úristen! Az nem lehet! - kiáltotta Rohan.

- Ha most látná őt, megszakadna a szíve.

A bíboros felpattant.

- Mit tegyek? - kérdezte.

- Adja meg neki a csend vigaszát.

- Azt fogja hinni, hogy elfelejtettem.

Jeanne vállat vont.

- Gyávának hisz majd.

- Gyávának, amiért megmenti? Ugyan!

- Megbocsátja-e egy nő, ha az ember távol tartja magát tőle?

- Őt ne úgy ítélje meg, mint engem.

- Bátornak és erősnek tartom őt. Nagy lelkiereje és nemes szíve miatt szeretem. Számíthat tehát rám, mint ahogy én is számítok őrá. Még egyszer utoljára beszélek vele, mindent elmondok neki, és aztán teljesítem a döntését.

Jeanne fölállt.

- Ahogy akarja - mondta. - Menjen csak! De egyedül. Ma hazafelé jövet beledobtam a Szajnába a park kulcsát. Menjen Versailles-ba, ha kedve tartja, én azalatt útnak indulok Svájc vagy Hollandia felé. Minél messzebb leszek a bombától, annál kevésbé félek a robbanásától.

- Grófné! Elhagyna, magamra hagyna? Ó, Uramisten! De hát kivel beszélgetek majd őrá?

- Ott lesz magának a park meg a visszhang - mondta Jeanne. - Majd elzengi nekik a szerelme nevét.

- Könyörüljön rajtam, grófné! Kétségbe vagyok esve.

- Nahát akkor - mondta Jeanne az olyan sebész kegyetlen nyersségével, aki elhatározza valamely végtag amputálását -, ha kétségbe van esve, Rohan úr, ne csináljon veszedelmes

gyerekségeket! Ha annyira ragaszkodik ahhoz az asszonyhoz, őrizze meg őt ahelyett, hogy elveszítené, és ha él még a szívében szeretet és hála, ne kockáztassa, hogy azokat is magával rántsa a szakadékba, akik barátságból segítettek magának. Én nem játszom a tűzzel. Esküszik, hogy egyetlen lépést sem tesz annak érdekében, hogy lássa a királynét? Arról, hogy beszéljen vele, szó sem lehet; két hétig még csak nem is láthatja. Esküszik? Akkor maradok, és még hasznára lehetek. Vagy úgy dönt, hogy mindennel dacol, és veszélybe sodor engem is, őt is? Meg fogom tudni, és tíz perc múlva már úton leszek. Maga meg úgy mászik ki a bajból, ahogy tud.

- Iszonyatos... - suttogta a bíboros. - Megsemmisítő zuhanás a mélybe. Ilyen boldogság csúcsairól lezuhanni! Ó, belehalok.

- Ugyan - súgta a fülébe Jeanne. - Hiszen csak hiúságból szereti.

- Ma már szerelemből - felelte a bíboros.

- Akkor ma szenvedjen - mondta Jeanne. - Ezzel jár. Nos, nagyuram, határozzon: maradjak? Vagy induljak Lausanne felé?

- Maradjon, grófné, de találjon nekem valami fájdalomcsillapítót. Túlságosan sajog a seb.

- Esküszik, hogy engedelmeskedik nekem?

- Becsületszavamat adom.

- Jól van! Íme a fájdalomcsillapító. A találkozást megtiltom, de nem tiltom meg a levelezést...

- Írhatok neki?

- Írjon.

- És... ő válaszolni fog?

- Ami rajtam múlik, megteszem.

A bíboros csókokkal borította Jeanne kezét, és őrangyalának nevezte.

A grófné szívében fészkelő démon némán kacagott.

29

Az éjszaka

Aznap délután négykor egy lovas állt meg az Apolló-fürdő mögött.

A délceg lovas lépésben körülsétált; gondolataiba mélyedt, hagyta, hogy a ló nyakán lazán lógjon a gyeplő.

Ott állt meg, ahol Rohan három este egymás után kikötötte a lovát. A tölgyfa körül, melynek törzséhez a hátsólovas kikötötték, le volt taposva a fű.

A lovas leszállt a lováról.

- Alaposan összetipták ezt a helyet - mondta.

Odament a kerítés falához.

- Itt másztak be; itt meg nemrég kinyitották ezt a kaput. Éppen így gondoltam. Eleget harcoltam prérük indiánjaival, hogy ismerjem a ló- és embernyomokat. Nos, Charny két hete visszajött; Charny két hete nem mutatkozik. Charny tehát ezen a kapun jött be Versailles-ba.

A lovas akkorát sóhajtott, hogy majd a szíve szakadt ki.

- Ne irigyeld felebarátod boldogságát! - suttogta, s egyenként megnézte a sokatmondó nyomokat a pázsiton és a falon. - Isten egyeseket boldognak, másokat boldogtalannak teremt. Legyen meg az ő akarata!... Persze bizonyíték kellene. Milyen áron, milyen eszközzel szerezzem meg? Ó, mi sem egyszerűbb! Éjnek évadján senki sem látja meg a bozótban rejtőzködő embert. A búvóhelyről viszont mindent lehet látni. Ma este tehát elrejtőzöm a bozótba.

A férfi nyeregbe ült, és elléptetett.

Charny pedig engedelmeskedett a királyné parancsának, bezárkózott a kis házba, és várta, hogy üzenjen.

Leszállt az éj, de semmi sem történt. Charny a házikónak nem annál az ablakánál várakozott, amely a parkra nézett, hanem az utcára nyíló ablaknál. A királyné azt mondta: „A farkas-vadász házának ajtajánál”; ám ennek a kis villának a földszinten az ablak egyszersmind ajtó is volt.

A sötét éjszakát kémlelte, remélte, hogy végre felhangzik egy ló patkódobogása vagy egy futár sietős lépte.

Fél tizenegy volt. Semmi. A királyné becsapta Charnyt: szégyenében olyat ígért, amit nem tud megtartani; vagy - még elgondolni is szörnyű! - olyat ígért, amiről tudta, hogy nem fogja megtartani.

Charny már szemrehányást tett magának, amiért olyan hiszékeny volt, de hát a szenvedélyes szerelmesre jellemző, hogy gyorsan és könnyen feltámad benne a gyanú.

- Hogy is hihettem a hazugságainak - kiáltott fel -, hiszen a saját szememmel láttam a parkban. Balga remény!

Dühödten rágódott ezen a gyászos gondolaton, amikor a másik ablakon meghallotta egy marék homok csapódásának puha zaját, s már rohant is a park felőli oldalra.

Odalent fekete palástba burkolózva egy nő állt a gyertyánfák alatt, sápadt, nyugtalan arccal nézett fel rá.

Öröm és megbánás csengett a férfi kiáltásában, amely most akarata ellenére felszakadt belőle. Maga a királyné várta, hívta őt odakint!

Egyetlen lendülettel kiugrott az ablakon, és ott termett Mária Antónia mellett.

- Á, végre, uram! Igazán kellemes meglepetés! - mondta halkán, izgatottan a királyné. - Mégis, mit csinált idáig?

- Maga az, asszonyom? Maga van itt! Lehetséges ez?

- Hát így várt?

- Az utca felőli oldalon vártam, asszonyom.

- Miért jöttem volna az utca felől, mikor a park felől sokkal egyszerűbb?

- Nem is reméltem, hogy láthatom, asszonyom - mondta Charny a szenvedélyes hála hangján.

- Ne maradjunk itt - mondta a királyné -, még meglátnak bennünket. Magánál van a kardja?

- Igen.

- Jól van!... Mit is mondott, hol jöttek be azok, akiket látott?

- Ezen a kapun.

- Hány órákor?

- Minden alkalommal éjfélkor.

- Valószínűleg ma is eljönnek. Senkinek sem szólt?

- Senkinek.

- Menjünk be a fák közé és várjunk!

- Ó, felség..

A királyné gyors léptekkel elindult.

- Gondolom, tisztában van vele - mondta hirtelen -, hogy eszem ágában sem volt elmesélni ezt az ügyet a rendőrfőnöknek. Egyszer már panaszt tettem Crosne úrnál, s azóta igazságot kellett volna szolgáltatnia nekem. Ha azt a némbert, aki az első alkalommal is visszaélt a velem való hasonlatosságával, utána a nevemmel, még mindig nem tartóztatták le, ezt az egész titokzatos ügyet nem derítették ki, annak két oka lehet, vagy az, hogy Crosne úr tehetetlen, vagy, hogy összejátszik az ellenségeimmel. Nos, elképzelhetetlen, hogy itthon, az én parkomban valaki vegye a bátorságot, és eljátssza azt az aljas komédiát, amelyről maga beszélt, anélkül, hogy biztos volna valaki nyílt támogatásában vagy hallgatólagos cinkosságában. Ezért találom a bűnösöket olyan veszélyeseknek, hogy csakis magamra hagyatkozzam a leleplezésükben. Maga mit gondol?

- Engedje meg felséged, hogy én többé ki se nyissam a számat. Kétségbe vagyok esve; félni még most is félek, de már nem gyanakszom.

- Maga legalább becsületes ember - mondta lelkesen a királyné. - Nyíltan megmondja a dolgokat; ez olyan erény, amely, ha tévedünk, megsebezheti az ártatlan embert: de a sebesülés előbb-utóbb begyógyul.

- Jaj, asszonyom, tizenegy óra. Minden ízemben reszketek.

- Bizonyosodjék meg róla, hogy senki sincs a közelben! - mondta a királyné, hogy eltávolítsa a férfit.

Charny engedelmeskedett. Egészen a kerítésfalig átkutatta a terepet.

- Senki - mondta, ahogy visszatért.

- Hol játszódtott az a jelenet, amelyről beszélt?

- Asszonyom, az imént, ahogy visszafelé jöttem a felderítő utamról, iszonyút nyilallott a szívembe. Ugyanazon a helyen pillantottam meg felségedet, ahol az előző éjszakákon... az ál francia királynét láttam.

- Itt? - kiáltott fel a királyné, és undorodva eltávolodott arról a helyről, ahol állt.

- Igen, asszonyom, ez alatt a gesztenyefa alatt.

- Akkor viszont ne maradjunk itt, uram - mondta Mária Antónia -, mert alkalmasint most is idejönnek.

Charny követte a királynét egy másik fasorba. Olyan hangosan vert a szíve, hogy attól félt: nem hallja meg a kapu nyílásának zaját.

A királyné csendben, büszkén várta, hogy feltűnjék ártatlanságának, bizonyítéka.

Éjfél ütött az óra. A kapu nem nyílt ki.

Eltelt egy fél óra, ezalatt Mária Antónia tízszer is megkérdezte Charnytól, vajon a csalók minden találkájukra pontosan érkeztek-e.

A Szent Lajos-templom órája háromnegyed egyet ütött.

A királyné türelmetlenül toppantott.

- Meglátja, hogy ma nem jönnek el - mondta -, ilyen balszerencse is csak engem érhet.

Charnyra nézett. Ha a férfi tekintetében diadalmas vagy gunyoros fény villant volna, biztosan rátámadt volna.

Charny azonban csak egyre sápadtabb lett, ahogy az idő múlásával visszatért belé a gyanakvás, és olyan komor mélabú ömlött el rajta, hogy az arca leginkább a vértanúkra és az angyalokra jellemző üdvözült fájdalomat tükrözte.

A királyné karon fogta, és visszasétált vele a gesztenyefához, amely alatt először megálltak.

- Azt mondja, itt látta? - kérdezte suttogva.

- Ezen a szent helyen, asszonyom.

- Itt adta oda a nő a férfinak a rózsát?

- Itt, felség.

A királyné olyan gyenge, olyan fáradt volt a nyirkos levegőn való hosszú várakozástól, hogy a fatörzshöz dőlt.

A lába megroggyant, s mivel Charny nem nyújtotta a karját, lehanyatlott a földre, a mohára.

A férfi mozdulatlanul, komoran állt fölötte.

A királyné a kezébe temette az arcát, és Charny nem láthatta, hogy hosszú, fehér ujjai közt egy könnycsepp gördül le.

Aztán hirtelen felkapta a fejét.

- Igaza van, uram - mondta -, kimondták fölöttem az ítéletet. Megígértem, hogy ma bebizonyítom, hogy megrágalmazott: Isten nem akarta, hogy bebizonyítsam. Meghajolok az akarata előtt.

- Asszonyom... - suttogta Charny.

- Megtettem, amit egyetlen nő sem tett volna meg a helyemben - folytatta. - Ó, uram, királyné az, aki egyetlen szíven sem tud uralkodni? Királyné az, aki még egy nemes lelkű férfi becsülését sem tudja kivívni? Legalább segítsen, hogy felálljak, uram, hadd menjek el; ne vessen meg annyira, hogy a kezét is mehtagadja tőlem!

Charny a lába elé vetette magát.

- Asszonyom - mondta, és eszelősen a földhöz verte a homlokát -, ugye, megbocsátana, ha én, boldogtalan, nem volnék szerelmes magába?

- Még hogy maga szerelmes belém! - kiáltotta a királyné keserű nevetéssel. - Maga, aki azt hiszi, becsstelen vagyok...

- Ó, asszonyom...

- Maga!... Akinek emlékeznie kellene, éppen maga vádol azzal, hogy itt egy virágot, ott egy csókot, amott a szerelmemet adtam egy másik férfinak... Ne hazudjon tovább, uram, maga nem szeret engem!

- Az a kísértet itt volt, asszonyom, itt volt a szerelmes királyné szelleme. És itt, ahol én térdepelek, itt volt a szerető szelleme. Tépje ki a szívemet, mert ez a két pokoli szellemkép ott él a szívemben és elemésztí.

A királyné megragadta a férfi kezét.

- Láttá... Hallotta... Én voltam, ugye?... - kérdezte elfúló hangon. - Ó, én voltam, ne keressen más magyarázatot! Nos, ezen a szent helyen, ez alatt a gesztenyefa alatt, ahol most maga térdel a lábam előtt, és ahol az a másik férfi is térdelt, megfogom a kezét, a keblemre vonom, és azt mondom magának: igen, mindezt a másikkal is megtettem, mindezt a másiknak is elmondtam, ugye elhiszi, Charny úr? Igen... miért is hinné, hogy ez az igazság: egyetlen férfit szerettem, szeretek és fogok szeretni a világon... és az maga! Istenem, Istenem, elég-e ez, hogy meggyőzzem, hogy nem lehet gyalázatos az, akinek császári vér folyik az ereiben, és a szívében ilyen szerelem isteni lángja lobog?

Charny olyat nyögött, mint aki a lelkét leheli ki. A királyné lehelete megrészegette, a keze a vállát égette, a keble a szívét perzselte, a lélegzete az ajkát emésztette.

- Hadd köszönjem meg az Istennek - suttogta. - Ó, ha nem gondolnék Istenre, túl sokat gondolnék magára.

A királyné lassan felállt; szemének lángját könnyek oltották ki, ahogy a férfira pillantott.

- Az életemet adnám magáért - mondta Charny.

A királyné csak nézte őt, és hallgatott.

- Adja a karját - szólalt meg végre -, és vigyen el mindenhová, ahová az a másik kettő ment. Előbb ide... ide, ahol a rózsát adta...

Elővett a ruhája kivágásából egy rózsát, mely még meleg volt a mellét perzselő tüztől.

- Tessék! - mondta.

A férfi belélegezte a virág hódító illatát, majd a keblébe rejtette a rózsaszálat.

- Itt pedig - folytatta a királyné -, az a *másik* csókra nyújtotta a kezét, igaz?

- Mind a két kezét! - mondta Charny megtántorodva és megrészegült, amikor a királyné forró tenyerébe fogta az arcát.

- Ezt a helyet is megtisztítottuk - mondta imádni való mosollyal a királyné. - Aztán az Apolló-fürdőbe mentek, ugye?

Charny döbbenten, félholtan állt meg, mint a rászakadt volna a mennybolt.

- Arra a helyre én soha máskor, mint nappal, be nem léptem eddig - mondta vidáman a királyné. - Gyerünk, nézzük meg együtt azt a kiskaput, amelyen át a királyné szeretője elszelelt.

Majdnem futva, vígan, könnyedén, a legboldogabb férfi karján, akit Isten valaha is megáldott, átlebbent a kerítésfalat a bozótostól elválasztó gypeszőnyegen. Így értek oda ahhoz a kapuhoz, amely mögött a patkónyomok látszottak.

- Itt, odakint - mondta Charny.

- Mindenhez van kulcsom - felelte a királyné. - Nyissa ki, Charny, menjünk ki!

Kimentek, áthajoltak a kerítésfalon; a hold éppen előbukkant egy felhő mögül, talán hogy segítségükre legyen a nyomozásban.

A fehér fénysugár gyengéden rátelepedett a királyné szép arcára, aki Charny karjára támaszkodva hallgatta és kutatta a környező bozótot.

Amikor teljesen megnyugodott, maga után vonta a férfit, vissza, a parkba.

A kapu bezárult mögöttük.

Kettőt ütött az óra.

- Isten vele! - mondta a királyné. - Menjen haza! Holnap megint találkozunk.

Megszorította a kezét, s most már szó nélkül, gyorsan távolodott a gyertyánok alatt, a kastély felé.

A kapun túl, amelyet az imént zártak be, egy férfi állt föl a bozótban, s tűnt el az út menti erdőben.

Ez a férfi magával vitte a királyné titkát.

30

Az elbocsátás

Másnap a királyné mosolygósan, viruló szépen ment a misére.

A testőrei azt a parancsot kapták, hogy mindenkit engedjenek be hozzá. Vasárnap volt, és őfelsége, ahogy felébredt, azt mondta:

- Milyen gyönyörű nap! Ma jó élni!

Mintha most még nagyobb élvezettel szippantotta volna be kedves virágai illatát, ma még nagylelkűbben osztogatott adományokat.

A misét éber figyelemmel hallgatta. Soha még ilyen mélyre nem hajtotta felséges fejét.

Míg forró imáit mondta, a tömeg, mint más vasárnapokon is, összegyűlt a lakosztályától a kápolnáig vezető út mentén, még a lépcsőfokok is megteltek hölgyekkel és urakkal.

A hölgyek között szerényen, de elegánsan ott állt La Motte-né is.

És a nemesurak alkotta kettős sorfalban, jobbra, ott állt Charny, akinek számos barátja gratulált a gyógyulásához, a visszatéréséhez és főleg a ragyogó arcához.

A kegy finom illatszer, olyan könnyen szétszóródik a levegőben, hogy a szakértők jóval a szelence felnyitása előtt meghatározzák, megismerik és értékelik az aromáját. Olivier csak hat órája volt a királyné barátja, de már mindenki Olivier barátjává léptette elő magát.

Míg az igazán boldog emberek békés ábrázatával fogadta a jókívánságokat, s míg megbecsülését és barátságát hangsúlyozandó az egész bal oldali sorfal átvonult a jobb oldalra, Olivier kénytelen volt a körülötte nyüzsgő csoporton jártatni a pillantását, s most észrevette, hogy szemben, immár egyedül, egy komor, sápadt, egyenruhás férfi áll mozdulatlanul, feszesen.

Philippe de Taverney a kardja markolatán tartotta a kezét.

A két vetélytárs között semmi közeledés nem történt azóta, hogy a párbaj után, amikor Louis doktor Charnyt áristomra ítélte, Philippe udvariassági látogatásokat tett ellenfele előszobájában.

Charny megpillantotta Philippe-et, amint az nyugodtan, látszólag közönyösen nézi őt, üdvözölte, és Philippe viszonzta az üdvözlését.

Aztán Olivier utat vágott az őt körülvevő tömegben.

- Bocsánat, uraim, engedjék meg, hogy eleget tegyek egy udvariassági kötelezettségemnek.

És átment a jobb oldali sort a bal oldalitól elválasztó térségen, egyenest a még mindig mozdulatlan Philippe-hez.

- Taverney úr - mondta udvariasan -, már meg kellett volna köszönnöm, hogy olyan kedvesen érdeklődött az egészségem iránt, de csak tegnap érkeztem vissza.

Philippe elpirult, ránézett, aztán lesütötte a szemét.

- Holnap szívesen meglátogatnám, uram - folytatta Charny -, és remélem, nem őriz haragot a szívemben irántam.

- Egyáltalán nem, uram - felelte Philippe.

Charny éppen a kezét akarta nyújtani Philippe-nek, amikor a dobos jelezte a királyné közeledtét.

- Itt a királyné - mondta vontatottan Philippe, s viszonzatlanul hagyta Charny barátságos kézmozdulatát, meghajolt, nem is annyira ridegen, mint inkább bánatosan.

Charny kissé meglepődött, de máris sietett vissza a jobb oldali sorfalat alkotó barátaihoz.

Philippe ott maradt a baloldalon; mint egy magányos lázadó.

Közeledett a királyné, többekre rámosolygott, folyamodványokat vett vagy vetetett át. Messziről észrevette Charnyt, és le sem vette róla a tekintetét. Közben vakmerően (ellenségei ezt szemérmertlenségnek nevezték) fennhangon így szólt:

- Csak kérjenek, uraim, nyugodtan kérjenek, ma semmit sem tudnék elutasítani.

Charnynak a szívébe markolt ezeknek a varázslatos szavaknak a hangsúlya és értelme. Megremegett a gyönyörűségtől, így köszönt meg mindent a királynénak.

A királynét édes-veszélyes merengéséből hirtelen léptek koppanása, szívéből idegen hang rázta föl.

A léptek bal felől, a kőlapokon csikordultak, az izgatott, de komoran kongó hang csak ennyit szólt:

- Asszonyom!...

A királyné megpillantotta Philippe-et; nem tudta eltitkolni első megrökönyödését, ahogy észrevette, hogy e két férfi között áll, akik közül az egyiket túlságosan szereti, a másikat nem eléggé, s talán bánkodik is emiatt.

- Maga az, Taverney úr! - kiáltotta aztán, amikor úrrá lett a meglepetésén. - Maga az? Talán kérni akar valamit? Ó, mondja csak!

- Audienciát kérek felségedtől... csak tíz percet, bármikor - mondta sápadtan, kimérten Philippe, és meghajolt.

- Most rögtön, uram - felelte a királyné, és lopva Charnyra pillantott, aki miatt ösztönösen aggódni kezdett, hogy ilyen közel áll egykori ellenfeléhez. - Jöjjön velem!

Sietve befejezte a levelek, folyamodványok és kérvények begyűjtését, néhány utasítást adott, majd bement a lakosztályába.

Negyedóra múlva Philippe-et bevezették abba a könyvtárszobába, ahol őfelsége vasárnaponként az alattvalóit fogadta.

- Ó, jöjjön csak, jöjjön, Taverney úr - mondta derűsen -, és legyen kedves hozzám! Bevallom, valahányszor egy Taverney beszélni kíván velem, meglep a nyugtalanság. A maga családja nem hoz szerencsét az emberre. Nyugtasson meg gyorsan, Taverney úr, mondja, hogy most nem hoz rossz hírt!

Philippe ez alatt a bevezetés alatt még inkább elsápadt, mint a Charnyval való találkozása során, s amikor hallotta, milyen kevés szeretet csendül ki a királyné szavaiból, csak ennyit felelt:

- Asszonyom, van szerencsém bejelenteni felségednek, hogy ezúttal jó újságról hozok hírt.

- Á, ez valóban újság! - mondta a királyné.

- Sajnos, az, felség.

- Jaj, Istenem! - csattant fel a királyné, s megint harsogóan vidám lett, amitől Philippe-nek elfacsarodott a szíve. - Ugye, azt mondta, sajnos! Ó, én boldogtalan! Taverney úr azt mondta, sajnos!

- Asszonyom - vette át a szót komolyan Philippe -, biztosíthatom felségedet, hogy nemcsak ma nem felhősödik el nemes homloka, ha egy Taverney közeledik feléje, de soha többé nem borul el egy Taverney-Maison-Rouge hibájából. A mai napon, asszonyom, e család utolsó sarja, akivel felséged valaha is méltóztatott kegyet gyakorolni, eltűnik, és soha többé nem jön vissza a francia udvarba.

A királyné arcáról lehervadt a derű, amelyet e beszélgetés előre látható megrázkódtatásai elleni védőpajzsul magára öltött.

- Elmegy? - kiáltott.

- El, felség.

- Maga is!

Philippe meghajolt.

- Fájdalom, a húgomnak is el kellett hagynia felségedet, most én is feleslegessé váltam a királyné számára, elutazom hát.

A királyné leült, s eszébe jutott, hogy Andrée a Louis doktornál való találkozás másnapján kért örök elbocsátást, akkor, amikor Charny először tapasztalhatta az iránta érzett rokonszenve jeleit.

- Különös! - suttogta.

De mást nem mondott.

Philippe csak állt, mint egy márványszobor, várta az elbocsátó kézmozdulatot.

A királyné hirtelen felocsúdott álmodozásából.

- Hová megy? - kérdezte.

- Szeretnék Lapeyrouse úrhoz csatlakozni - válaszolta Philippe.

- Lapeyrouse most Új-Fundlandban van.

- Már mindent előkészítettem, hogy csatlakozhassam hozzá.

- Tudja, hogy borzalmas halált jósoltak neki?

- Nem tudom, borzalmasat-e - mondta Philippe -, de azt tudom, hogy gyorsat.

- És maga mégis elmegy?

A férfi nemes, kedves szépsége felragyogott a mosolyával.

- Éppen ezért akarok Lapeyrouse-hoz csatlakozni - mondta.

A királyné ismét hallgatásba burkolózott.

Philippe továbbra is tiszteletteljesen állt és várt.

Mária Antónia bátorsága most vakmerőbben tört a felszínre, mint valaha.

Felállt, odament a fiatalemberhez, és fehér karját a mellén összefonva ezt mondta:

- Miért megy el?

- Mert nagyon szeretek utazni - felelte ő lágyan.

- De már beutazta a világot - folytatta a királyné, akit egy pillanatra megtévesztett ez a hősie nyugalom.

- Az újvilágot igen, asszonyom - mondta Philippe -, de a régit és az újat együtt még nem.

A királyné haragos mozdulatot tett, és elismételte azt, amit Andrée-nak mondott.

- A Taverneyk vasból vannak, a szívük acél. A húga és maga iszonyú ember, olyan barát, akit a végén meg kell gyűlölni. Maga nem azért megy el, hogy utazzék, hanem hogy engem elhagyjon. A húga azt mondta, a hit szavára megy el, de én tudom, hogy a szíve parancsára hallgatott. El akart menni, és el is ment. Kívánom, hogy boldog legyen... És most maga is elmegy, maga, aki boldogságra született. Igen, a Taverneyk szerencsétlenséget hoznak rám!

- Ne bántson bennünket, asszonyom. Ha felséged méltóztatna mélyebbre nézni a szívünkbe, határtalan odaadást látna benne.

- Eh! - kiáltott fel haragosan a királyné. - Maga kvéker, a húga filozófus... lehetetlen népség! A húga azt képzei, hogy ez a világ paradicsom, ahová csak a szentek léphetnek be, maga pokolnak hiszi a világot, ahová csak ördögök teszik be a lábukat, és mindketten elmenekülnek ebből a világból: egyikük azért, mert azt találta benne, amit nem keresett, a másikuk azért, mert nem találta meg benne, amit keresett. Igazam van? Ejnye, kedves Taverney uram, hagyja, hadd legyenek az emberi lények tökéletlenek, és ne kívánjon többet egy királyi családtól, csak hogy a gyarlók között a legkevésbé gyarló legyen. Maga pedig legyen elnéző, vagy inkább ne legyen önző.

Heves szenvedély izzott a szavaiban.

- Asszonyom - mondta Philippe erkölcsi fölénye tudatában -, az önzés erény, ha az ember az odaadását táplálja belőle.

A királyné elpirult.

- Én csak azt tudom - mondta -, hogy én szerettem Andrée-t, és ő elhagyott. És hogy ragaszkodtam magához, és maga is elhagy. Megalázó látnom, hogy két ilyen tökéletes ember... igen, tökéletes... elhagyja a házamat.

- Ilyen felséges személyt, mint felséged, semmi sem alázhat meg - mondta hidegen Taverney.

- A szégyen nem ér fel az ilyen magasra emelt föig.

- El nem tudom képzelni, mivel bánthattam meg - folytatta a királyné.

- Semmivel, asszonyom - mondta hevesen Philippe.

- Előléptették, a vagyona szépen gyarapodik, én is kitüntettem a figyelmemmel...

- Ismétlem, felség, az udvar nem nekem való.

- És ha azt mondanám, hogy maradjon... ha megparancsolnám?...

- Legnagyobb bánatomra meg kellene tagadnom az engedelmességet.

- Talán valakit nem szeret itt nálam? Borús a hangulata - mondta hosszú hallgatás után a királyné, és világos tekintetét Philippe-re függesztette.

- Senki sincs, akit ne szeretnék.

- Azt hittem... rossz viszonyban van... egy nemesúrral, Charny úrral... akit párbajban meg is sebesített... - élénkül fel a királyné. - És mivel természetes, hogy az ember menekül azok elől, akiket nem szeret, mihelyt meglátta, hogy Charny visszajött, úgy döntött, hogy elmegy az udvartól.

Philippe nem válaszolt.

A királyné rosszul ítélte meg ezt a hű és bátor férfit: azt hitte, közönséges féltékenységgel van dolga. Kíméletlenül folytatta hát:

- Ma tudta meg, hogy Charny visszajött. Mondom: ma tudta meg! És ma kéri, hogy engedjem el!

Philippe arca halálsápadt lett. Kínkeservesen uralkodott magán.

- Asszonyom - mondta -, valóban ma tudtam meg, hogy Charny úr visszajött, csak hogy felséged nem is sejti, milyen korán, mert én Charny úrral ma hajnalban két órakor találkoztam az Apolló-fürdőhöz vezető kerti kapunál.

Most a királyné sápadt el, s miután iszonyattal vegyes csodálattal adózott a férfi tökéletes viselkedésének, melyet haragjában is megőrzött, színtelen hangon suttogta:

- Rendben van, menjen csak, uram, nem tartóztatom tovább.

Philippe meghajolt, és lassú léptekkel távozott.

A királyné úgy hanyatlott a karosszékbe, mint akit villám sújtott.

- Ó, Franciahon, nemes szívek hazája!

A féltékeny bíboros

A bíboros három utolsó éjszakája ugyancsak különbözött azoktól a gyönyörű éjszakáktól, amelyeket szíve hölgyével töltött.

Se hír, se látogató. A szenvedély zaklatott időszaka után halálos csend: a ragyogó napsugár után pincebeli sötétség.

A bíboros eleinte abban a reményben ringatta magát, hogy kedvese - aki királyné ugyan, de mindenekelőtt nő - tudni akarja, milyen a férfi szerelme iránta, vajon a próbatétel után is úgy tetszik-e még neki, mint előtte. Ez a férfias gondolatmenet olyan volt, mint egy kétélű kard, a bíboros ellen fordult, s fájdalmasan megsebezte.

A szerencsétlen ember látva, hogy semmi sem történik, és csak a csend zúg a fülében, már attól félt, hogy ő nem felelt meg a próbatételen. Ettől aztán olyan szorongás, olyan iszonyat, olyan nyugtalanság kerítette hatalmába, amit csak az tud elképzelni, aki már átélt ilyen idegösszeomlást, amely az agyba érkező minden egyes tekergő idegszálat ágaskodó tűzkígyóvá változtat.

A bíboros elviselhetetlenül rosszul érezte magát, fél nap alatt tízszer küldött valakit La Motte-né lakására, tízszer meg Versailles-ba.

Végre a tizedik futárral megérkezett Jeanne is, aki Versailles-ban Charnyra meg a királynéra leselkedett, és magában megtapsolta a bíboros türelmetlenségét, hiszen nemsokára ennek köszönheti majd vállalkozása sikerét.

A bíboros csak megpillantotta Jeanne-t, és máris keserű szemrehányásokkal illette:

- Hogyan? Maga ilyen nyugodtan jár-kel!... Tudja, hogy a kínok kínját állom ki, és hagyja, hogy belepusztuljak a szenvedésbe?

- Ejnye, nagyuram, legyen türelemmel! - torkolta le Jeanne. - Sokkal hasznosabb dolgot csináltam én magától távol, Versailles-ban, mint maga itt azzal, hogy üzengetett utánam.

- Nem lehet ennyire kegyetlen - mondta őeminenciája kissé megenyhülten, mert remélte, hogy hall valami újságot. - Akkor hát lássuk, mit mondanak, mit csinálnak Versailles-ban!

- A távollét fájdalmas betegség, akár Párizsban, akár Versailles-ban szenved tőle az ember.

- Boldog vagyok, hogy ezt hallom... Köszönöm... De..

- De?

- Bizonyítékot kérek!

- Úristen! - kiáltotta Jeanne. - Miket beszél, nagyuram! Bizonyítékot! Mit jelent ez a szó? Bizonyítékot!... Talán elment az esze, nagyuram, hogy egy nőtől a vétke bizonyítékait követeli?

- Nem bírósági perhez kérek bizonyítékot, grófné, szerelmi zálogot kérek.

- Ej, de követelőző - mondta Jeanne, és különös pillantással nézett őexcellenciájára -, ha ugyan nem feledékeny.

- Ó, tudom, mit fog most mondani... tudom, hogy igen elégedettnek kellene lennem... igen kitüntettetnek, de képzelje egy pillanatra a szívét az én szívem helyébe, grófné! Belenyugodna-e, hogy miután elhalmozták a kegy jeleivel, így félredobják?

- Ha nem tévedek, azt mondta: a kegy *jeleivel*? - kérdezte vissza Jeanne ugyanolyan gunyorosan, mint az imént.

- Ó, tudom, hogy büntetlenül csépelhet, grófné, azt is tudom, hogy nincs jogom a panaszra, de panaszkodom...

- Én nem tehetek róla, nagyuram, hogy elégedetlenségének komolytalanok az okai, vagy hogy egyáltalán nincsenek is okai.

- Ne bántson, grófné!

- Csak a maga szavait ismétlem, nagyuram. Maga vitatkozik, én meg követem a példáját.

- Ne szemrehányásokkal, hanem jó hírekkel halmozzon el, ne kínozzon, hanem segítsen!

- Ahol nincs mit tenni, ott nem segíthetek.

- Maga szerint nincs mit tenni? - kérdezte a bíboros, és minden szót külön megnyomott.

- Nincs.

- Nos, asszonyom - mondta hévvel Rohan -, talán nem mindenki van ezen a véleményen.

- Nagyuram, hát ide jutottunk? Dühöngünk, és nem értjük meg egymást? Bocsásson meg excellenciád, hogy ezt mondom.

- Dühöngünk? Igen... A maga rosszindulata taszít idáig, grófné.

- Az fel sem merül magában, hogy igazságtalan?

- De igen... Tudom, hogy azért nem segít, mert nem teheti.

- Úgy van. Akkor miért vádol?

- Mert meg kellene mondania a teljes igazságot, asszonyom.

- Az igazságot! Én elmondtam, amit tudok.

- De azt nem, hogy a királyné hűtlen, kacér teremtés, hogy ráveszi az embereket, hogy imádják, és azután a kétségbeesésbe kergeti őket.

Jeanne meglepődve nézett rá.

- Magyarázza meg bővebben - mondta, s megremegett, de nem a félelemtől, hanem az örömtől.

A bíboros féltékenységeben olyan kivezető utat tárt fel előtte, amelyet a körülmények talán nem hoztak volna elébe, hogy kimásszon ebből a rendkívül nehéz helyzetből.

- Vallja be - mondta a bíboros, aki immár nem is fékezte a szenvedélyét -, vallja be, könyörgök, hogy a királyné nem hajlandó találkozni velem!

- Én ezt nem mondtam, nagyuram.

- Vallja be, hogy ha nem is utasít egészen vissza, amiben még mindig reménykedem, azért tart távol magától, nehogy valamelyik másik szeretője felfigyeljen rá, hogy a királyné körül sürgölődöm.

- Ó, nagyuram! - kiáltott Jeanne olyan káprázatosan megtévesztő hangon, hogy sokkal tágabb teret hagyott a gyanúnak, mint amennyit el akart titkolni.

- Figyeljen rám - folytatta Rohan -, utoljára, amikor őfelségével találkoztam, úgy rémlik, lépteket hallottam a fák közt.

- Örültség.

- És most mindent elmondok, amit gyanítok.

- Egyetlen szót se többet, nagyuram, a királynét sérti vele! Különben pedig ha szerencsétlenségére félnie kellett volna, hogy egyik szeretője kilesi, amit én nem hiszek, hogyan lehet olyan igazságtalan, hogy bűnt kovácsol a múltjából, melyet feláldozott magáért?

- A múlt! A múlt! Nagy szó, az biztos, de összeomlik, ha a múlt még jelen, és ha jövővé is kell válnia, grófné.

- Ejnye, nagyuram, úgy beszél velem, mint valami ügynökkel, akit azzal vádol, hogy rossz üzletet hajtott fel. A gyanúsítgatása annyira sértő a királynéra, hogy a végén rám nézve is az lesz.

- Akkor hát bizonyítsa be, grófné...

- Jaj, ha még egyszer kiejti ezt a szót, sértésnek veszem.

- Akkor hát... szeret-e még egy picit?

- Igazán egyszerű a dolog, nagyuram - felelte Jeanne, s az asztalra meg az írószerszámokra mutatott. - Üljön le, és kérdezze meg tőle magától.

A bíboros lelkesen ragadta meg Jeanne kezét.

- Átadja neki a levelet? - kérdezte.

- Persze, hogy átadom.

- És... megígéri, hogy választ is hoz?

- Ha nem kap választ, honnét fogja tudni, hogy mihez tartsa magát?

- Ó, végre-valahára! Ilyennek szeretem, grófné.

- Na ugye - mondta Jeanne ravasz mosollyal.

A bíboros leült, fogta a tollat, és írni kezdte a levelet. Rohan ékesszólóan írt, könnyedén levelezett, mégis eltépett vagy tíz lapot, mire jónak találta, amit írt.

- Ha mindig ilyen sebességgel száguld, sosem ér oda - mondta Jeanne.

- Tudja, grófné, félek a saját gyengéd érzelmeimtől, akaratom ellenére is túlradnak, s talán fárasztanak a királynét.

- Na persze - mondta csúfolódva Jeanne -, ha mint politikus ír neki, ő mint diplomata fog válaszolni. De hát a maga dolga.

- Igaza van; maga igazi nő... Miért is titkolóznék maga előtt, aki ismeri a titkunkat?

Jeanne elmosolyodott.

- Igaz, ami igaz - mondta -, nemigen van titkuk előttem.

- Olvassa a vállam fölött, olvassa olyan gyorsan, ahogy én írok, ha ugyan ez lehetséges, mert a szívem lángol, a tollam elemészti a papírt.

Írt; olyan izzó, olyan örült, olyan szerelmes szemrehányásokkal és kompromittáló bizonygatásokkal teli levelet írt, hogy amikor befejezte, Jeanne azt mondta magában, mivel egészen az aláírásig követte a bíboros gondolatait a papíron:

„Én nem mertem volna ezt diktálni neki...”

A bíboros átolvasta a levelet.

- Így jó lesz? - kérdezte Jeanne-tól.

- Majd holnap kiderül, hogy szereti-e magát - válaszolta az álnok grófné -, most pedig pihenjen.

- Igen, holnapig.

- Nem kívánok többet, nagyuram.

Fogta a pecséttel lezárt levelet, s hagyta, hogy a bíboros megcsókolja a szemét.

Otthon levetkőzött, felfrissült, és gondolkodni kezdett.

A helyzet éppen olyan volt, amilyennek kívánta.

Még két lépés, és célhoz ér.

Melyikőjüket válassza pajzsul: a királynét vagy a bíborost?

Ez a levél örökre lehetetlenné teszi, hogy a bíboros vádat emeljen ellene, ha majd ő, Jeanne, kényszeríteni fogja, hogy kifizesse a nyaklánc árát.

Tételezzük fel, hogy a bíboros és a királyné találkozik, s tisztázza a helyzetet. Őt azonban, egy ilyen botrányos titok letéteményesét semmiképpen sem mernék perbe fogni...

A királyné nem verné nagydobra a dolgot, azt gondolná, hogy a bíboros gyűlöli őt, a bíboros a királynét csélcsep teremtésnek tartaná, de a tárgyalás, ha ugyan lenne, szigorú titoktartással folyna, és La Motte-né, aki mint gyanúsított szerepelne, megsértődne, s a másfél millió birtokában elhagyná az országot.

A bíboros nagyon jól tudná, hogy Jeanne lopta el a gyémántokat, a királyné meg kitalálná, de mi hasznuk lenne belőle, ha riadót fűjnának, hiszen akkor fény derülne a parkbeli és az Apolló-fürdőbeli jelenetekre is.

Csakhogya ennek a védelmi rendszernek a kiépítéséhez nem elég egy levél. A bíboros nagy levélíró, még legalább hét-nyolc levelet fog írni.

Ami pedig a királynét illeti, ki tudja, hogy vajon e pillanatban nem Jeanne de La Motte-nak kovácsol-e fegyvert Charnyval?

Mindeme kacskaringó és kerülő út a legrosszabb esetben a szökéshez vezet, és annak Jeanne jó előre megácsolta a lépcsőfokait.

Először is a fizetési határidő lejár, az ékszerészek jelentik. A királyné a bíboroshoz fordul.

Hogyan?

Jeanne közvetítésével természetesen. Jeanne figyelmezteti a bíborost, felszólítja, hogy fizessen. Ha nem hajlandó, megfenyegeti, hogy közkinccsé teszi a leveleit, a bíboros fizet.

Ha fizet, nincs veszély. Egy királyné és egy bíboros becsületéért igazán nem nagy ár másfél millió; Jeanne biztos volt benne, akár hárommilliót is megkapna.

Ami pedig a közvéleményt illeti, csak a cselszövés vádját kell kivédenie, s ezen a téren minden a legnagyobb rendben: a bíboros meg van győződve róla, hogy három éjjel egymás után a királynéval volt a versailles-i parkban, s nincs a világon olyan hatalom, amely be tudná neki bizonyítani, hogy tévedett. Mert a csalásnak csupán egyetlen bizonyítéka létezik, egy élő, kétségtelenül hiteles bizonyíték, és ezt a bizonyítékot Jeanne el fogja tüntetni.

Amikor töprengéseiben idáig ért, az ablakhoz ment, és megpillantotta Olivát, amint nyugtalanul, kíváncsian tekinget ki az erkélyről.

„Most rajtunk a sor” - gondolta Jeanne, s gyengéden üdvözölte cinkostársát.

A grófné a megállapodás szerinti jellel tudatta Olivával, hogy este várja őt odalent.

Oliva szemlátomást repesett az örömtől. Bement a szobájába, Jeanne pedig tovább töprengett.

A cselszövők szokása, hogy ha már nincs szükségük az eszközre, megsemmisítik; csak hogy ebbe a legtöbben belebuknak, akár mert megsemmisítés közben az eszköz nyög egyet, s elárulja a titkot, akár mert nem teljesen semmisítik meg, s még mások is felhasználhatják.

Jeanne úgy gondolta, hogy a kis Oliva, aki annyira élvezte az életet, nem fogja nyögés nélkül tűrni, hogy megsemmisítsék.

Ki kell találni valami mesét, amely arra kényszeríti, hogy tűnjön el innét, meg egy másikat, amelynek hallatára boldognak érzi magát, hogy eltűnhet.

Minden lépésnél újabb nehézségek merültek fel, de némelyek olyan élvezetet találnak a nehézségek legyőzésében, mint mások abban, ha rózsát tapodnak.

Oliva, bár el volt ragadtatva új barátnője társaságától, csak viszonylag volt elragadtatva, más szóval: ha a börtöne ablakain át nézte ezt a kapcsolatot, csodálatosnak találta. De Nicole őszinte ember volt, s nem titkolta barátnője előtt, hogy jobb szeretne volna nyíltan csinálni a dolgot, fényes nappal sétálni odakint, tehát az élet valóságát átélni, s nem éjszakai sétákat tenni és álkirálynénak lenni.

Jeanne az élet utánczata volt, Beausire és a pénz pedig az élet valósága.

Jeanne alaposan tanulmányozta ezt az elméletet, és megfogadta, hogy az első adandó alkalommal átviszi a gyakorlatba.

A Nicole-lal való esti beszélgetés tárgyául a versailles-i parkban elkövetett bűnös csalások bizonyítékának mindenáron való eltüntetését jelölte meg.

Besötétedett, Oliva lement, Jeanne a kapunál várta.

Gyalog mentek a Saint-Claude utcán a kihalt körútig, ott kocsiba szálltak. A kocsis lépésben hajtott a Vincennes-be vezető úton, hogy utasai nyugodtabban cseveghessenek.

Nicole egyszerű ruhában, bő csuklyás köpenyben volt, Jeanne varrólánykának álcázta magát, így senki sem ismerhetett rájuk. Különb is be kellett volna dugnia a fejét a kocsiba az illetőnek, és ehhez egyedül a rendőrségnek volt joga. A rendőrségnek pedig még semmi oka nem volt a gyanakvásra.

Egyébként a hintó oldalán a Valois-címer ékeskedett, s tartotta távol a legvakmerőbb rendőrt is.

Oliva csókokkal halmozta el Jeanne-t, aki kamatostul viszonzta őket.

- Jaj, hogy unatkoztam! - kiáltotta Oliva. - Kerestem, szólígtattam magát.

- Nem találkozhattunk, barátnőm, rettentő nagy veszedelmet hoztam volna magamra is, magára is.

- Hogyhogy? - kérdezte megütközve Nicole.

- Iszonyatos veszélyt, drága kicsikém, még most is beleborzongok.

- Ó, mesélje el, most rögtön!

- Nagyon unatkozott, ugye?
  - Nagyon!
  - Szórakozásképpen úgy döntött, hogy kijárogat.
  - Ehhez maga is kedvesen hozzásegített.
  - Beszéltem már magának arról a kicsit bolond, de nagyon aranyos katonatisztról, aki szerelmes a királynéba, akihez viszont maga hasonlít egy kicsit, ugye?
  - Igen.
  - Elkövettem azt a csacsiságot, hogy azt javasoltam magának, pusztán ártatlan szórakozásképpen, hogy tréfáljuk meg azt a szegény fiút, szedjük rá, hitessük el vele, hogy a királyné szeszélye kiválasztotta őt.
  - Sajnos! - sóhajtott Oliva.
  - Nem beszélek most az első két éjszakai sétáról a versailles-i kertben annak a szegény fiúnak a társaságában.
- Oliva ismét sóhajtott.
- Arról a két éjszakáról, melynek során maga olyan remekül játszotta a szerepét, hogy a mi szerelmes fiúnk komolyan vette a dolgot.
  - Talán rosszul tettük - mondta egész halkan Oliva. - Mert végül is becsaptuk, és ő nem érdemelte ezt, igazán elragadó fiatalember.
  - És ez még nem is volna baj. Az, hogy rózsát adott neki, hagyta, hogy felségnek szólítsa, odaadta a kezét, hogy csókolgassa, mindez csak pajkosság... De... kicsi Olivám, azt hiszem, más is volt.
- Oliva annyira elvörösödött, hogy ha nem lett volna olyan sötét, Jeanne nyilván észrevette volna a pirulását. Az is igaz, hogy okos nő lévén az utat nézte, nem a társnőjét.
- Hogyhogy... - dadogta Nicole. - Hogyhogy... más is volt!
  - Hát a harmadik találkozás - mondta Jeanne.
  - Igen - mondta habozva Oliva -, maga tudja, hiszen ott volt.
  - Bocsánat, kedves barátnóm, én bizonyos távolságra voltam, örködtem, vagy úgy tettem, mintha örködnék, hogy a maga szerepe hitelesebb legyen. Nem láttam és nem hallottam tehát, hogy mi történik a fürdőben. Csak annyit tudok, amennyit maga elmesélt. Nos, amikor kijött, maga azt mesélte, hogy sétáltak és beszélgettek, meg hogy folytatódott a játék a rózsákkal és kézcsókokkal. Én, drága kicsikém, mindent elhiszek.
  - Na igen... de... - mondta remegve Oliva.
  - Na igen, kicsi csillagom, de mintha a mi bolondos lovagunk többet mesélne, mint amennyit az állítólagos királyné engedett.
  - Micsoda?
  - Állítólag a boldogságtól részegen, kábultan és fülig szerelmesen azzal dicsekedett, hogy a viszonzott szerelem kétségbevonhatatlan bizonyítékát kapta a királynétól. Úgyhogy tényleg bolond az a szegény ördög.
  - Istenem! Istenem! - suttogetta Oliva.

- Bolond, először is mert hazudik, ugye? - kérdezte Jeanne.

- Persze... - hebegte Oliva.

- Nyilván nem tette volna ki magát ilyen szörnyű veszedelemnek, drága kicsikém, anélkül, hogy velem megbeszélte volna.

Oliva tetőtől talpig megborzongott.

- Elképzelni se tudom - folytatta a könyörtelen barátnő -, hogy maga, aki szereti Beausire-t, akinek én vagyok a barátnéja, maga, akit Cagliostro gróf hasztalan ostromol, maga pusztaszeszélyből feljogosította volna ezt a hóbortos alakot arra, hogy... hogy azt mondja... Nem, elment annak a fiúnak az esze, a fejemet teszem rá.

- Végül is micsoda veszélyről beszél? - kiáltotta Nicole. - Mondja hát!

- Nos... Örültem, hogy van dolgunk, tehát olyan férfival, aki nem fél semmitől, és akinek semmi se szent. Míg csak arról volt szó, hogy adunk egy szál rózsát, hagytuk, hogy megcsókolják a kezünket, semmi vész; egy királynénak tele van a kertje rózsával, a keze minden alattvalójának rendelkezésére áll; ám ha igaz volna, hogy a harmadik találkozáskor... Ó, drága gyermekem, mióta ez a gondolat befészkelte magát az agyamba... Lehervadt az arcomról a mosoly.

Oliva érezte, hogy a félelemtől összekoccannak a fogai.

- Akkor mi volna, édes barátnőm? - kérdezte.

- Először is az, hogy ha jól tudom, maga nem a királyné.

- Nem.

- És hogy azért, hogy egy ilyen... könnyelműséget elkövessen, visszaélt a „felség” címmel...

- És?

- És ezt felségsértésnek hívják. Ezzel a szóval alaposan meg lehet hurcolni az embert.

Oliva a kezébe rejtette az arcát.

- De hát maga nem követte el azt, amivel ő dicsekszik - folytatta Jeanne -, és ezt be is bizonyítja majd. A két előző könnyelműségért legfeljebb négy év börtönnel és száműzetéssel bünhődik majd.

- Börtön! Száműzetés! - sikoltotta rémülten Oliva.

- Persze ez nem olyan biztos, én azonban megteszem a szükséges intézkedéseket, és védelmi állásba vonulok.

- Magát is zaklatnák?

- Hát persze! Talán engem nem jelent föl azon nyomban az az eszeveszett? Jaj, szegény kis Olivám! Drágán fizetünk mi ezért a szélhámoságért!

Oliva zokogni kezdett.

- Ó, én nyomorult! - hajtogatta. - Miért nem tudok egyetlen percre nyugton maradni? Ó, micsoda félnótás, micsoda megszállott vagyok én! Mindig csak a bajt keresem magamnak!

- Ne essen kétségbe, próbáljon kiutat találni!

- Ó, megyek is, bezárkózom a pártfogóm házába. És ha mindent bevallanék neki?

- Remek ötlet, mondhatom! Kényezteti magát, s közben titkolja a szerelmét, egyetlen szót vár csak magától, hogy imádhassa, maga meg szépen elmondja neki, hogy milyen oktalanságot követett el. Oktalanságot mondtam; arról nem beszélek, hogy ő mit fog hinni.

- Istenem, milyen igaza van!

- Sőt mi több: a dolog kiszivárogtat, a rendőri nyomozás kételyeket ébreszt a pártfogójában. Ki tudja, nem adja-e ki magát, hogy érdekeket szerezzen a hatalmasoknál?

- Ó!

- Tétélezzük fel, hogy csak kiteszi a szűrét. Mi lesz akkor magával?

- Tudom, hogy elvesztem.

- És Beausire, ha majd megtudja... - mondta vontatottan Jeanne, s tanulmányozni kezdte e végső döfés hatását.

Oliva felpattant. Egyetlen vad mozdulattal szétsöpörte a hajtornyot a fején.

- Megöl! Ó, nem - suttogta -, inkább én ölöm meg magam. - Aztán Jeanne-hoz fordult: - Maga nem menthet meg engem - mondta kétségbeesve -, mivel maga is elveszett.

- Van egy kis tanyám Picardiában - mondta Jeanne. - Ha észrevétlenül eljuthatnánk oda, még mielőtt kipattanna a dolog, talán lenne esélyünk...

- De magát ismeri az az örült, bármikor megtalálhatja!

- Ó, ha maga elmegy, elbújik, s nem találhatják meg, én ugyan nem félek attól a kelekótyától. Mindenki előtt ezt mondom a szemébe: „Elment az esze, hogy ilyet állít, bizonyítsa be”, ez viszont lehetetlen; négy szemközt pedig a képébe vágom: „Hitvány gazember!”

- Elmegyek innét, amikor csak akarja, ahogyan csak akarja - mondta Oliva.

- Azt hiszem, ez okos döntés - mondta Jeanne.

- Most rögtön el kell utaznom?

- Nem, várja meg, hogy én a siker érdekében mindent előkészítsek. Bújjon el, ne mutakozzon még előttem sem. Még akkor is változtassa el az arcát, ha a tükörbe néz.

- Igen, igen, számíthat rám, kedves barátnőm.

- Most pedig menjünk haza, mindent megbeszéltünk.

- Menjünk! Mennyi időre van szüksége az előkészületekhez?

- Nem tudom. Figyeljen rám: a mai naptól kezdve az elutazásáig nem mutakozom többé az ablakban. Ha meglát odaát, az azt jelenti, hogy aznap indulnia kell, készüljön.

- Igen, köszönöm, édes barátnőm.

Lassan visszakanyarodtak a Saint-Claude utca felé; Oliva nem mert többé Jeanne-hoz szólni, Jeanne pedig gondolataiba merült, azért nem szólt Olivához.

Amikor hazaértek, megcsókolták egymást; Oliva alázatosan bocsánatot kért barátnőjétől mindazért a kellemetlenségért, amit a meggondolatlanságával okozott.

- Nő vagyok - válaszolta La Motte-né Terentiust parodizálva -, és semmi sem idegen tőlem, ami női gyengeség.

32
A szökés

Oliva megtartotta, amit ígért.

Jeanne megtette, amit ígért.

A következő naptól Nicole teljesen megszűnt a külvilág számára, senki sem tudhatta, hogy a Saint-Claude utcai házban lakik. Mindig csak függöny vagy spanyolfal mögül leskelődött, az ablakot gondosan elsötétítette.

Jeanne minden előkészületet és óvintézkedést megtett, amit csak tudott, mivel tudta, hogy két nap múlva robban a bomba: lejár az első ötszázezer frank fizetési határideje.

Okosan kiszámította, hogy a szökés, bár könnyű lenne, felérne egy vádemeléssel önmaga ellen.

Úgy döntött hát, hogy marad, mozdulatlanul megáll a lábán, mint a párbajozó az ellenfél döfésére várva; marad, bár megvan rá az esély, hogy a földre rogy, de arra is, hogy ő öli meg az ellenfelét.

Az Olivával való találkozás másnapján két óra felé kiállt az ablakába, hogy jelezze az álkirálynőnek: itt az idő, estére legyen kész, és tűnjön el.

Oliva boldog volt és rettegett. Rettegett, hogy szöknie kell, boldog volt, hogy szökhet.

Először sokatmondó csókot küldött Jeanne-nak, aztán készülődni kezdett, mégpedig úgy, hogy kis útításkájába összegyűjtötte pártfogója néhány értékes holmiját.

A jeladás után Jeanne eltűnt otthonról, hogy kocsit találjon, amelyre rábízhatja Nicole kisasszony értékes életét.

Ennél többet a legkíváncsibb megfigyelő sem hámozhatott ki a két barátnő rendes körülmények között nagyon is világos jelvételeiből.

Összehúzott függönyök, zárt ablakok, késő éjszaka bolyongó fény. Aztán ki tudja, milyen suhogások, titokzatos zajok, mozgás és utána sötét és csend.

A Szent Pál-templomban esti tizenegyet harangoztak, s a folyó felől egészen a Saint-Claude utcáig hordta a szél a gyászos lassúságú kongást, amikor Jeanne a Saint-Louis utcába ért a három szilaj paripa húzta postakocsival.

A kocsi első ülésén egy malaclopóba burkolózó férfi képviselte a postakocsisi szakmát.

Jeanne megrántotta a férfi köpenyének a szegélyét, úgy állította meg a Roi-Doré utca sarkán.

A férfi odament az úrnőhöz.

- Maradjon itt egy fél óráig, kedves Reteau uram - mondta Jeanne. - Idehozok valakit, aki majd beszáll, maga meg elviszi őt az én kis amiens-i házamba, persze dupla viteldíjért.

- Igenis, grófné.

- Ott átadja az illetőt a bérlőmnek, Fontaine-nek, aki már tudja, mit kell tennie.

- Igenis, asszonyom.

- Ejnye, majd elfelejtettem... van fegyver magánál, kedves Reteau?

- Van, asszonyom.

- Az illető hölgyet valami őrült fenyegeti... Nincs kizárva, hogy az úton fel akarja majd tartóztatni...

- Akkor én mit tegyek?

- Tüzet nyit mindenkire, aki az útjába áll.

- Igenis, asszonyom.

- Maga húsz arany jutalmat kért, tudja, miért, százat kap tőlem, és kifizetem a londoni útját is, ott várjon rám, három hónapon belül ott leszek.

- Igenis, asszonyom.

- Itt a száz arany. Mi már nem találkozunk, okosabb ugyanis, ha egyenest Saint-Valerybe megy, és ott rögtön hajóra száll Anglia felé.

- Számíthat rám.

- A maga érdeke.

- A mi érdekünk - mondta Reteau, és megcsókolta a grófné kezét. - Akkor hát várok.

- És én küldöm a hölgyet.

Reteau beült a kocsiba Jeanne helyére, Jeanne pedig könnyű léptekkel hazalibeggett a Saint-Claude utcába.

Minden aludt ebben a mit sem sejtő negyedben. Jeanne meggyújtott egy gyertyát, s az erkély fölé tartotta; ez volt a jel, hogy Oliva jöjjön le.

„Óvatos kislány” - gondolta a grófné, amikor látta, hogy Oliva ablaka sötét.

Jeanne háromszor emelte a magasba a gyertyát.

Semmi. De mintha alig észlelhetően, az ablak alatti lombok felől egy sóhaj vagy egy *igen* szállt volna felé.

„Nem is gyújt világot, úgy jön le - gondolta Jeanne. - Remek.”

Ő is lement az utcára, de a kiskapu csak nem nyílt ki. Oliva nyilván valami nehéz vagy nagy terjedelmű csomaggal bajlódik.

„A bolond - szitkozódott magában a grófné -, mennyi időt elveszteget valami ruha miatt!”

Semmi. Jeanne átment a kiskapuhoz.

Fél tizenkettőt ütött az óra.

Jeanne kiment egészen a körútra, hogy lássa, vajon nem gyújtanak-e világosságot az ablakokban.

Úgy rémlett neki a lombok résein át, hogy valami puha körvonalú, világos folt sétál a sűrű függönyök mögött.

„Mit csinál? Uramisten, mit csinál ez a kis szerencsétlen? Talán nem látta a jelt. Rajta, menjünk ismét fel a lakásba.”

És hazament, hogy megint gyertya-távíró jeleket adjon le.

Semmi válasz.

„Nyilván beteg - gondolta Jeanne a ruhaujját gyürkődve dühében -, és nem tud lejönni. Nem számít, élve vagy halva, de ma este el kell utaznia!”

Az üldözött oroszlán sebességével rohant le újból a lépcsőn. Kezében ott volt a kulcs, amely Olivának annyiszor lehetővé tette az éjszakai szabad kijárást.

Már éppen bele akarta csúsztatni a kulcsot a zárba, de hirtelen megmerevedett.

„És ha valaki odafent van vele? Lehetetlen! Különben is meghallom a hangokat, és még lesz időm lejönni. Ha találkozna valakivel a lépcsőn... Ó!”

Majdnem meghátrált e veszély lehetőségét latolgatva.

Aztán meghallotta a lovak dobkolását a visszhangos kövezeten, és döntött.

- Aki mer, az nyer!

Elfordította a kulcsot a zárban, s a kapu kinyílt.

Jeanne ismerte a helyiségeket, esténként, amikor Olivát várta, éles eszével kikövetkeztette, mi hol van. A lépcső balra volt, Jeanne a lépcsőhöz szaladt.

Semmi zaj, semmi fény, sehol senki.

Így jutott fel a Nicole lakása előtti lépcsőpihenőre.

Ott az ajtó rése alatt fénycsíkot látott; ott, az ajtó mögött, izgatott léptekeket hallott.

Jeanne elfojtotta a zihálását, hallgatózott. Odabent nem beszéltek. Oliva tehát egyedül van, ő járkal. Szóval nem beteg, csak elszöszmötölte az időt.

Jeanne halkán kaparászott az ajtón.

- Oliva! Oliva! - mondta. - Barátnőm, kis barátnőm!...

A léptek közeledtek a szőnyegen.

- Nyissa ki! Nyissa ki! - sürgette Jeanne.

Az ajtó kinyílt, Jeanne-t fényár öntötte el, s ott állt szemtől szembe egy háromágú kandelábert tartó férfival. Jeanne iszonyút sikoltott, és eltakarta az arcát.

- Oliva! - mondta a férfi. - Vagy nem maga az?

És finoman elhúzta a grófné arcáról a köpenyét.

- La Motte grófné! - kiáltott a férfi, s a hangjában megtévesztően őszinte meglepődés csengett.

- Cagliostro úr... - suttogta Jeanne meginogva, az ájulás szélén.

Ez a veszély meg sem fordult Jeanne fejében, amikor számba vette a lehetséges buktatókat. Első pillantásra nem is volt olyan rémisztő, ám ha az ember egy kicsit elgondolkodott, egy kicsit elnézte ennek a különös embernek sötét ábrázatát, mélységes tettetését, félelmetes színezetet öltött a veszedelem.

Jeanne majdnem eszméletét veszítette, hátrált, és egyetlen vágya volt csak: lerohanni a lépcsőn.

Cagliostro udvariasan felé nyújtotta a kezét, és beljebb tessékelte.

- Minek köszönhetem a látogatását, asszonyom? - kérdezte magabiztos hangon.

- Uram... - hebegte a cselszövő grófné, aki képtelen volt elszakadni a gróf tekintetétől - azért jöttem... én csak...

- Engedje meg, asszonyom, hogy becsöngessem a cselédeimet, és megbüntessem őket, amiért olyan ügyetlenek, olyan neveletlenek voltak, hogy egy ilyen magas rangú hölgyet nem kísértek be illendően.

Jeanne megremegett. Megállította a gróf kezét.

- Nyilván az a gazfickó német a ludas - folytatta rendíthetetlenül a gróf -, a kapusom, az a részeges. Valószínűleg nem ismeri magát. Valószínűleg szó nélkül ajtót nyitott, s rögtön utána el is aludt a lustája.

- Ne szidja meg, uram - mondta most már felszabadultan Jeanne, és sejtelve sem volt a csapdáról -, nagyon kérem!

- Ugye, ő nyitott ajtót, asszonyom?

- Azt hiszem, ő... De ugye megígéri, hogy nem szidja meg?

- Tartom a szavam - mondta mosolyogva a gróf. - És most kérem, adja okát jövetelének, asszonyom.

Most, hogy nem gyanúsították azzal, hogy ő maga nyitott ajtót, Jeanne nyugodt lélekkel hazudhatott a látogatása céljával kapcsolatban. Meg is tette.

- Azért jöttem - mondta szaporán -, hogy tanácskozzam magával, gróf úr, bizonyos mendemondákról.

- Miféle mendemondákról?

- Ne siettesen, nagyon kérem - nyafogta Jeanne -, kényes helyzetben vagyok...

„Gondolkozz csak, gondolkozz - mondta magában Cagliostro. - Én már kigondoltam, hogy mit akarok.”

- Maga barátja őexcellenciájának, Rohan bíboros úrnak - mondta Jeanne.

„Nocsak, nem is rossz! - gondolta Cagliostro. - Menj csak végig a fonalon, amelyet én tartok a kezemben, de azt megtiltom, hogy messzebb menj.”

- Úgy van, asszonyom, elég jó viszonyban vagyok őeminenciájával - mondta fennhangon.

- Azért jöttem - folytatta Jeanne -, hogy bizonyos felvilágosításokat kérjek... arról, hogy...

- Miről? - kérdezte Cagliostro enyhe gúnnyal.

- Már mondtam, hogy kényes helyzetben vagyok, uram, ne éljen vissza vele! Nyilván tudja, hogy Rohan úr bizonyos rokonszenvvel viseltetik irántam, és én szeretném tudni, meddig számíthatok... Az a hír járja, uram, hogy maga az agy és a szív legsötétebb zugaiban is olvas.

- Egy kicsit azért világosabban kell kifejeznie magát ahhoz, hogy a szíve és az agya sötét zugaiban olvassak - mondta a gróf.

- Azt mondják, uram, hogy őeminenciája mást szeret; sőt, hogy nagyon magas rangú személyt szeret... Azt is mondják...

Cagliostro villámló tekintettel meredt Jeanne-ra, aki majd hanyatt esett ijedtében.

- Asszonyom - mondta a gróf -, én tényleg olvasok a sötét zugokban; de hogy jól olvassak, ahhoz segítségre van szükségem. Szíveskedjék a következő kérdésekre válaszolni: hogy jött be ide? Én nem itt lakom, miért itt keresett?

Jeanne megborzongott.

- Hogy jött be ide? Mert a palotának ebben a szárnyában nincs sem részeges kapus, sem inas. És ha nem engem keresett, akkor kit? Nem felel? - kérdezte a reszkető grófnétól. - Majd én felfrissítem az emlékezetét. Azzal a kulccsal jött be, amelyik ott lapul a zsebében... ott ni! Egy fiatal nőért jött, akit én pusztán könyörületből bújtattam a házamban.

Jeanne, mint a gyökeret vesztett fa, megingott.

- És... ha így van? - kérdezte egészen halkan. - Mi bünt követtem el vele? Egy nőnek talán tilos meglátogatni egy másik nőt? Hívja csak ide, majd megmondja ő maga, vajon titkolnunk kell-e a barátságunkat...

- Asszonyom - vágott a szavába Cagliostro -, azért mondja ezt, mert nagyon jól tudja, hogy ő már nincs itt.

- Nincs itt?!... - sikoltotta rémülten Jeanne. - Oliva már nincs itt?

- Ó, talán nem tudja, hogy elutazott? - kérdezte Cagliostro. - Hiszen maga segített az elrablásában!

- Az elrablásában? Én? Én? - kiáltozott Jeanne, ahogy ismét reménykedni kezdett. - Elrabolták? És maga engem vádol?

- Többet is teszek. Meggyőzőm magát - mondta Cagliostro.

- Rajta! - mondta szemtelenül a grófné.

Cagliostro egy papírlapot vett fel az egyik asztalról, és megmutatta:

„Uram, nagylelkű pártfogóm! - kezdte a Cagliostrónak címzett levélke. - Bocsássa meg, hogy elhagyom, de én mindenekelőtt Beausire-t szeretem; értem jön, magával visz, követem őt. Isten vele. Őszinte hálával...”

- Beausire!... - mondta Jeanne kővé válva. - Beausire... Hiszen nem is tudta Oliva címét!

- Ó, dehogynem - szólt Cagliostro, s a zsebéből elővett egy másik papírdarabot. - Nézze csak, ezt a papírdarabkát találtam a lépcsőn. Nyilván Beausire zsebéből esett ki.

A grófné borzongva olvasta:

„Beausire úr a Saint-Claude utcában találja Oliva kisasszonyt, a körút sarkán; ahogy megtalálja, rögtön vigye is magával. Egy őszinte barátnő tanácsolja ezt. Nincs vesztegetni való idő.”

- Ó! - mondta a grófné, és összegyűrte a papírt.

- És el is vitte - mondta hidegen Cagliostro.

- De ki írta ezt a cédulát? - kérdezte Jeanne.

- Nyilván maga, Oliva őszinte barátnője.

- De hogy jött be ide? - kiáltotta Jeanne, s dühösen bámulta a másik rendíthetetlen nyugalmát.

- A maga kulcsával nem lehet bejönni? - kérdezte Cagliostro.

- De ha itt van nálam a kulcs, nem lehetett Beausire-nál.

- Ha az embernek van egy kulcsa, lehet kettő is - mondta Cagliostro, és Jeanne szemébe nézett.

- Magának meggyőző bizonyítékai vannak - felelte lassan a grófné -, nekem meg csak gyanúim.

- Ó, gyanúm nekem is van - mondta Cagliostro -, s bizony felér a magáéval, asszonyom.

E szavak után intett a grófnénak, hogy távozzon.

Jeanne lefelé indult a lépcsőn. Ugyanazon a lépcsőn, amely felfelé jövet kihalt és sötét volt, most egymástól egyenlő távolságra húsz gyertya égett, húsz lakáj állt, és Cagliostro tízszer kiáltotta nagy hangon előttük:

- La Motte grófné!

Jeanne kilépett a kapun; veszett dühöt érzett s bosszút lihegett, mint egy tüzet s mérget okádó baziliskusz.

A levél és a nyugta

A királyné másnapra ígérte, hogy kifizeti Boehmer és Bossange ékszerészeknek az esedékes részletet.

Mivel őfelsége levele a lelükre kötötte, hogy nagy körültekintéssel járjanak el, az ékszerészek türelmesen várták, hogy megérkezzék hozzájuk az ötszázezer frank.

És mivel bármily gazdag is egy kereskedő, ötszázezer frank inkasszálása komoly dolog, a két társ gyöngybetűkkel jó előre megírta a nyugtát.

A nyugta azonban feleslegesnek bizonyult; senki sem jött, hogy ötszázezer frank ellenében átvegye.

Az ékszerészek keserves éjszakát töltöttek, várva, hogy beállítson valami küldönc. Ez vajmi kevésbé volt valószínű, de hát a királynénak néha rendhagyó ötletei támadnak; bujkálnia kell; a futára talán csak éjfél után érkezik.

Másnap hajnalra szétfoszlott minden hiú reményük. Bossange úgy döntött, hogy Versailles-ba megy, a társa csatlakozott hozzá, s ízibe hintóba szálltak.

Versailles-ba érve Bossange kérte, hogy vezessék be a királynéhoz. Azt felelték neki, hogy ha nincs kihallgatási engedélye, nem mehet be.

Ő azonban ragaszkodott a kéréséhez, és mivel jó érzékkel tudott odacsúsztatni az előszobákban egy-egy értéktelen kövecskét, s mivel itt is tudta, kivel áll szemben, elérte, hogy felkarolják az ügyét, s lehetővé tegyék számára, hogy találkozzon a sétából visszatérő királynéval.

Mária Antónia még mindig minden ízében reszketett a Charnyval való találkozás óta: szerelmese lett a férfinak, ha nem is lett a szeretője. Örömtől repesve, derűs gondolatokkal eltelve jött visszafelé, s rögtön észrevette Boehmer szomorkás, de tiszteletteljes ábrázatát.

Rámosolygott, az ékszerész ezt biztatásnak vette, s megkockáztatta a kérést: kihallgatást kér. A királyné meg is ígérte, hogy két órákor, azaz ebéd után fogadja. Boehmer megvitte a hírt Bossangenak, akinek tályogja volt, s nem akart a királyné előtt fekélyes képpel megjelenni.

- Semmi kétség - mondták egymásnak, miközben Mária Antónia legjelentéktelenebb mozdulatára is igyekeztek magyarázatot találni -, semmi kétség, ma ott van őfelsége fiókjában az az összeg, ami tegnap még nem volt ott, azért mondta, hogy két órákor menjünk, mert kettőkor egyedül lesz.

És azon kezdtek töprengeni, vajon papírpénzben, aranyban vagy ezüstben kapják-e majd a pénzt.

Kettőt ütött az óra, az ékszerész készenlétben állt, bevezették őfelsége kis társalgójába.

- Mi van már megint, Boehmer - kérdezte a királyné, ahogy az ékszerész belépett -, csak nem ékszerről akar tárgyalni velem? Nincs szerencséje.

Boehmer azt hitte, hogy valaki elbújt, s a királyné fél, hogy meghallják. Úgy tett hát, mint aki érti, miről van szó. Körülnézett:

- Igen, asszonyom.

- Mit keres? - kérdezte meglepődve a királyné. - Ne is tagadja: magának valami titka van!

Boehmer úgy elámult a tökéletes tettetés láttára, hogy egy szót se tudott kinyögni.

- Már megint valami eladó ékszerről van szó? - folytatta a királyné. - Valami páratlan darabról? Ó, miért van így halálra rémülve? Senki sem hallgatózik.

- Akkor hát... - suttogta Boehmer.

- Halljuk!...

- Akkor hát megmondhatom felségednek...

- Mondja csak, kedves Boehmer!

- Akkor hát megmondhatom felségednek, hogy tegnap megfélekezett rólunk - mondta az ékszerész, s nagy nehezen mosolyra húzta a száját, kimutatva kissé sárga fogait.

- Megfélekeztem magukról? Hogyhogy? - kérdezte a királyné meglepődve.

- Úgy, hogy tegnap... volt a határidő...

- A határidő? Miféle határidő?

- Ó, bocsássa meg felséged, ha veszem a bátorságot... Tudom, hogy tapintatlanság. Talán nem készült fel felséged. Nagy csapás lenne, de hát végül is...

- Ejnye, Boehmer! Egyetlen szót sem értek abból, amit mond. Magyarázza meg világosan, kedves uram!

- Felségednek talán kihullott az emlékezetéből... Nem is csoda ennyi gond közepette.

- Mi hullott ki az emlékezetemből? Megint valami baj?

- Tegnap járt le az első fizetési határnap a nyakékre - mondta félénken Boehmer.

- Nahát! Eladták a nyakéket? - kérdezte a királyné.

- Hát... - mondta Boehmer, és döbbenten nézett a királynéra - hát ha nem tévedek, el.

- És akinek eladta, nem fizetett... Szegény Boehmer! Annyi baj legyen! Azoknak is azt kell tenniük, amit én tettem: ha nem tudják megvenni a nyakéket, vissza kell adniok, és a maguké marad az előleg.

- Hogyan?... - dadogta az ékszerész, s megingott, mint az óvatlan utazó, aki órákat tölt tűző napon Spanyolországban. - Mit méltóztatik mondani?

- Csak azt mondom, szegény Boehmer uram, hogy ha tíz vevője ugyanúgy visszaadja magának a nyakéket, ahogy én tettem, magának hagyva a kétszázezer frank foglalót, a végén bejön vagy kétfélmillió.

- Felséged... - kiáltotta Boehmer, és csurgott róla a verejték - felséged azt mondja, hogy visszaadta nekem a nyakéket?

- Hát persze, hogy azt mondom - felelte nyugodtan a királyné. - Mi lelte magát?

- Hogyan? - folytatta az ékszerész. - Felséged tagadja, hogy megvette tőlem a nyakéket?

- Ejnye! Micsoda komédia ez? - kérdezte szigorúan a királyné. - Az az átkozott nyakék arra született, hogy valaki mindig elveszítse miatta a fejét?

Boehmer minden tagjában reszketett.

- Felséged azt mondta... hogy visszaadta, felséged azt mondta, VISSZAADTA a gyémánt nyakéket.

A királyné összefonta a karját.

- Szerencsére van itt valami - mondta -, ami majd felfrissíti az emlékezetét, mert maga, Boehmer úr, igen feledékeny ember.

A fiókos szekrényhez ment, elővett egy papírt, szétnyitotta, átfutotta, és lassan odanyújtotta a boldogtalan Boehmernek.

- A stílusa elég világos, gondolom - mondta a királyné, s leült, hogy jobban láthassa az ékszerészt, amíg elolvassa a papírt.

Az ékszerész arca először mélységes hitetlenségről, majd egyre iszonyatosabb rémületről árulkodott.

- Nos? - kérdezte a királyné. - Felismeri az elismervényt, amely annak rendje és módja szerint tanúskodik róla, hogy visszavette a nyakéket? Hacsak nem felejtette el azt is, hogy Boehmernek hívják...

- De asszonyom! - kiáltotta a dühtől és az ijedtségtől fuldokolva Boehmer. - Ezt az elismervényt nem én írtam alá!

A királyné hátrahőkölt, s villámló tekintetével porrá zúzta a szerencsétlent.

- Tagadja? - kérdezte.

- Tagadom... Ha a szabadságomba, ha az életembe kerül is, én a nyakéket nem kaptam vissza! Én ezt az elismervényt soha nem írtam alá. Akkor is csak ezt ismételném, ha a vérpadon állnék, mögöttem a bakóval: nem, felség, ezt az elismervényt nem én írtam.

- Akkor hát, uram - kérdezte a királyné, s enyhe sápadtság ömlött el az arcán -, én elloptam magától az ékszeret? Nálam van az ékszer?

Boehmer belekotort a levéltárcájába, elővett egy levelet, s odanyújtotta a királynénak...

- Nem hiszem, asszonyom - mondta tiszteletteljesen, de a megrendüléstől elcsukló hangon -, nem hiszem, hogy ha felséged vissza akarta volna adni a nyakéket, ezt a kötelezvényt írta volna.

- Mi ez az íromány? - kiáltotta a királyné. - Én ilyet soha nem írtam! Maga szerint ez az én írásom?

- Alá van írva - mondta Boehmer halálra váltan.

- *Franciaországi Mária Antónia...* Maga megőrült! Én *Franciaországi*? Nem tudja, hogy osztrák főhercegnő vagyok? Ausztriai Mária Antónia! Micsoda képtelenség, hogy ezt én írtam! Ugyan, Boehmer úr! Mondja meg a hamisítóinak, hogy ostobaságot csináltak.

- A hamisítóimnak... - hebegte az ékszerész. - Felséged hamisítással gyanúsít engem, engem, Boehmert?

- Maga pedig engem gyanúsít, engem, Mária Antóniát! - mondta fensőbbiségesen a királyné.

- De hiszen ez a kötelezvény - mutatott a királyné kezében levő papírra.

- És ez az elismervény... - felelte a királyné, s az ékszerész kezében levő papírra mutatott.

Boehmer kénytelen volt egy karosszékre támaszkodni, mert a lába alatt megindult a parkett. Kapkodta a levegőt, s az ájulásos hamuszürke színt most gutaütéses bíborvörös váltotta fel az arcán.

- Adja vissza az elismervényt - mondta a királyné -, biztos, ami biztos, magamnál tartom, s vegye vissza a *Franciaországi Antónia* aláírással ellátott levelét; az ügyész majd megmondja, mennyit ér.

Kitépte a kezéből az elismervényt, s odahajította neki a kötelezvényt. Hátat fordított, és bement az egyik szomszédos helyiségbe, magára hagyva a szerencsétlen embert, akinek immár egyetlen épkézláb gondolata sem volt, és az etikett legelemibb szabályait megsértve, az egyik karosszékbe rogyott.

Néhány perc elteltével azonban összeszedte magát, és szédülten kirohant a lakosztályból, egyenest Bossange-hoz. Elmesélte neki a történeteket, de úgy, hogy a társa erősen gyanakodni kezdett rá.

Aztán olyan érzékletesen és annyiszor elmesélte ugyanazt, hogy Bossange a parókáját kezdte tépni, Boehmer a haját: a járókelők fürkész pillantása előtt szomorú, egyszersmind igen-igen nevetséges jelenet játszódott le a hintóban.

Ám mivel nem lehet az egész napot hintóban tölteni; s mivel a haj- és parókatépést csak addig lehet folytatni, amíg van mit tépni, a két ékszerész inkább törni kezdte a fejét, s arra az elhatározásra jutott, hogy akárhogy is, bejutnak a királynéhez, és magyarázatot követelnek tőle.

Szánalmas állapotban tartottak a kastély felé, amikor összefutottak a királyné egyik testőrtisztjével, aki őket kereste: hívatja őket a királyné. Leírhatatlan örömmel loholtak, hogy engedelmeskedjenek.

Azon nyomban be is vezették őket a királynéhez.

34
„Én Rohan herceg vagyok!”

A királyné már türelmetlenül várta az ékszerészeket.

- Á, itt van Bossange úr is! - csattant a hangja, ahogy megpillantotta őket. - Erősítést hozott, Boehmer, nagyon helyes!

Boehmer nem tudott mit válaszolni, de annál többet gondolt. Ilyen esetekben a legjobb mozdulatokkal kifejezni a gondolatainkat; Boehmer Mária Antónia lábához vetette hát magát.

A mozdulat kifejező volt.

Bossange követte üzlettársa példáját.

- Uraim - mondta a királyné -, már megnyugodtam, és a továbbiakban meg is őrzöm a hidegvéremet. Különben is, támadt egy ötletem, ami módosítja az érzelmeimet maguk iránt. Semmi kétség: ebben az ügyben mind maguk, mind én valami rejtély áldozatai vagyunk... ami már nem is rejtély a számomra.

- Ó, asszonyom! - kiáltott fel Boehmer, aki el volt bűvölve a királyné szavaitól. - Akkor hát nem gyanúsít többé... hogy én... ó, micsoda szörnyűség kiejteni is a hamisító szót!

- Kérem, higgye el, hogy nekem legalább olyan kínos hallani, mint magának kiejteni - mondta a királyné. - Nem, nem gyanúsítom már.

- Akkor hát felséged valaki mást gyanúsít?

- Feleljenek a kérdéseimre! Azt mondják, hogy nincsenek maguknál a gyémántok?

- Nincsenek nálunk - felelte együtt a két ékszerész.

- Az most lényegtelen, kinek adtam oda az ékszert, hogy juttassa vissza maguknak, ez az én dolgom. Nem találkoztak... La Motte grófnéval?

- De igen, asszonyom...

- És nem adott át semmit... amit én küldtem?

- Semmit, asszonyom. A grófné csak ennyit mondott: „Várjanak!”

- Az én kötelezvényemet ki adta át?

- A kötelezvényt? Amely a felséged kezében is volt? - kérdezte Boehmer. - Azt egy ismeretlen küldönc hozta, még hozzá éjszaka.

És felmutatta a hamisított levelet.

- Á, á! - mondta a királyné. - Jól van. Láthatják, hogy nem én küldtem.

Csengetett, bejött egy kísérő inas.

- Hívatom La Motte grófnét - mondta nyugodtan a királyné. - És mondják csak - folytatta ugyanolyan nyugodtan -, mást nem láttak? Rohan úr nem kereste föl magukat?

- De bizony, asszonyom, Rohan úr meglátogatott minket, és érdeklődött...

- Remek! - felelte a királyné. - Ha Rohan bíboros úr még benne van ebben az ügyben, maguknak semmi okuk rá, hogy elkeseredjenek. La Motte grófné, amikor azt mondta: *Várjanak*, azt akarta... Nem, nem akarok találgatni... Menjenek, meséljék el a bíboros úrnak, amit nekem elmondtak; nincs vesztegetni való idejük. Tegyük még hozzá, hogy mindent tudok.

Az aprócska reménysugár visszaadta a két ékszerész életkedvét, a tekintetükbe már nem sűrűsödött annyi rémület.

Bossange halkán megjegyezte:

- Felséged látta, kezében tartotta a hamis elismervényt. A hamisító bűnt követett el.

Mária Antónia összevonta a szemöldökét.

- Igen. Ha a nyakéket nem kapták meg, akkor ez az írás hamisítvány. Ám ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy hamisítvány, elengedhetetlen, hogy szembesítsem magukat azzal a személlyel, akit megbíztam, hogy adja át maguknak a gyémántokat.

- Állunk felséged rendelkezésére! - kiáltotta Bossange. - Mi becsületes kereskedők vagyunk, tiszta szívből kívánjuk, hogy kiderüljön az igazság!

- Akkor menjenek, és keressék a bíboros úrnál az igazságot! Az ő kezében van a rejtély kulcsa.

- És felséged megengedi, hogy visszatérjünk a válással? - kérdezte Boehmer.

- Én már előbb megtudok mindent, előbb fogom megtudni az igazságot, mint maguk - felelte a királyné. - És most induljanak.

Elbocsátotta őket, s átadta magát kínzó nyugtalanságának: egyik futárt a másik után küldte La Motte-néhoz.

A bíboros otthon volt, éppen leírhatatlan haraggal olvasta azt a levélkét, amelyet az imént adott át neki La Motte-né; a levél állítólag Versailles-ból érkezett. A levél kegyetlen volt, szétrombolta a bíboros minden reményét; megtiltotta neki, hogy bizalmas találkozás céljából Versailles-ba menjen; a lojalítására hivatkozva felszólította, hogy ne próbálja folytatni az *immár lehetetlenné vált* kapcsolatot.

A herceg felugrott; újraolvasta a szavakat; mintha a papírt vádolta volna a kegyetlenségért, mely szertefoszlatta álmait.

- Kacér, szeszélyes, hűtlen asszony! - kiáltott fel kétségbeesve. - Ó, ez bosszúért kiált!

Ekkor összehordott gondolatban mindenféle silány vigaszt, ami enyhét ad a szerelmi bánattól gyötrődő gyenge szíveknek, de a szerelemből ki nem gyógyítja őket.

- Tessék - mondogatta -, négy levelet írt nekem, egyik igazságtalanabb és zsarnokabb, mint a másik. Szeszélyből kellettem csak neki, én! Ezt a megaláztatást is alig-alig bocsátanám meg neki, ha fel nem áldozna egy új szeszélyéért.

És a boldogtalan, kijátszott ember a remény lázával olvasott újra minden levelet: mindegyik könnyörtelen arányérzékkel, fokozatosan adagolta a visszautasítást.

Az utolsó a kínpadra feszítés remekműve volt. S mégis: a boldogtalan, szerelmes bíboros fájdalmas örömet lelte benne, hogy elolvassa s újraolvassa a La Motte-né szerint Versailles-ból érkezett hideg, kegyetlen szavakat.

Ekkor érkeztek a palotájába az ékszerészek.

Nagyon meglepődött, hogy a két ékszerész szinte erőszakkal akar bejutni hozzá. Háromszor is elzavarta a belső inasát, aki negyedszer is visszajött, s azt mondta, hogy Boehmer és Bossange kijelentette: csak akkor mennek el, ha erőszakkal dobják ki őket.

- Eh, bocsássa be őket! - mondta végül a bíboros.

Bejöttek. Feldúlt arcuk híven tanúskodott róla, milyen nehéz erkölcsi és szellemi küzdelmet kell folytatniuk. Az erkölcsi küzdelemben diadalmaskodtak, de a szellemi tusához gyengék voltak: soha még háborodottabb elméknek nem kellett egyházfejedelem előtt helytállniuk.

- Először is, mi ez a közönséges viselkedés, ékszerész uraim? - kiáltotta a bíboros, ahogy meglátta őket. - Talán tartozunk valamivel maguknak?

„Jaj, előről kezdődik az egész!” - riadt meg Boehmer, és tanácstalanul a társára sandított.

„Azt szeretném én látni! - vágott feléje a szemével Bossange, s harcias mozdulattal megigazította a parókáját. - Mindenre el vagyok szánva!”

És szinte fenyegetően lépett előre; az óvatosabb Boehmer a háttérben maradt.

A bíboros azt hitte, megörültek, és véleményét nem is rejtette véka alá.

- Nagyuram - mondta a kétségbeesett Boehmer minden szavát sóhajjal kísérve -, igazságot, könyörületet kérünk! Nyugtasson meg, és ne kényszerítsen arra bennünket, hogy tiszteletlenségre vetemedjünk a legnagyobb, a legkiválóbb herceggel szemben!

- Maguk vagy megörültek, uraim, s akkor egyszerűen kidobatom magukat az ajtón, vagy nem örültek meg, s akkor kidobatom magukat az ablakon - mondta a bíboros. - Választhatnak.

- Mi nem vagyunk örültek, nagyuram, minket kiraboltak!

- Mi közöm hozzá? - mondta Rohan. - Nem vagyok rendőrfőnök.

- De nagyuramnak is köze volt a nyakékhez - mondta zokogva Boehmer -, tanúskodni fog, nagyuram, tanúskodni...

- Á, szóval erről van szó! - kiáltott a herceg. - Ellopták a nyakéket?

- Igen, nagyuram.

- És mit mond a királyné?

- A királyné méltóságodhoz küldött minket.

- Ez igazán kedves öfelségétől. De mit tehetek én ebben az ügyben, jóemberek?

- Mindent, nagyuram; méltóságod meg tudja mondani, mi történt a nyakékkal.

- Én?

- Minden bizonnyal.

- Kedves Boehmer uram, ezt akkor mondhatná, ha tagja volnék annak a rablóbandának, amely ellopta a királynétól a nyakéket.

- Nem a királynétől lopták el a nyakéket.

- Jóságos ég, akkor kitől?

- A királyné tagadja, hogy nála lett volna az ékszer.

- Hogyan? Tagadja? - kérdezte habozva a bíboros. - Hiszen maguknál van a kötelezvénye.

- A királyné azt mondja, hogy a kötelezvény hamis.

- Ugyan! - kiáltott fel a bíboros. - Maguknak elment az eszük, uraim.

- Ezt mondta vagy nem ezt mondta? - fordult Boehmer a társához.

- Ezt mondta, ezt! - bólogatott Bossange.

- Azért tagadta a királyné, mert volt nála valaki, amikor maguk beszéltek vele - mondta a bíboros.

- Egy lélek sem volt, nagyuram. De ez még nem minden.

- Más is van?

- Nemcsak hogy tagadta a királyné, nemcsak azt állította, hogy a kötelezvény hamis, hanem mutatott egy elismervényt, amelyet állítólag mi írtunk, és amely azt bizonyítja, hogy visszavettük a nyakéket.

- Elismervényt? - kérdezte a bíboros. - És mi van azzal az álelismervénnyel?

- Hamis, mint a másik... tudja azt jól méltóságod.

- Hamisítvány... Két hamisítvány... És azt mondják, hogy tudom én azt jól?

- Nyilván, hiszen nagyuram megerősítette annak idején, amit La Motte-né asszony mondott nekünk; nagyuram nagyon jól tudja, hogy eladtuk a nyakéket, és a királynénál hagytuk.

- Lássuk csak - mondta a bíboros, és végigsimított a homlokán -, gondoljuk végig a dolgot! Értsük meg egymást. Én magukkal a következőképpen jártam el: Először is megvásároltam egy nyakéket öfelsége számlájára, s előlegként kifizettem kétszázötvenezer frankot.

- Úgy van, nagyuram.

- Azután maguk azt mondták, hogy az adásvételt egyenest a királyné írja alá, ő állapítja meg a fizetési határnapokat, és az aláírásával felel értük.

- Az aláírásával... Ugye, nagyuram, azt mondja, hogy a királyné aláírásával?

- Mutassák!

- Tessék!

Az ékszerészek elővették a levéltárcájukból a levelet. A bíboros rápillantott.

- Hogy maguk milyen gyerekek! - kiáltotta. - *Franciaországi Mária Antónia...* A királyné talán nem az ausztriai házból való? Magukat meglopták; hamis az írás, hamis az aláírás!

- Akkor viszont La Motte-né asszonynak ismernie kell mind a hamisítót, mind a tolvajt! - kiáltott a kétségbeesés végső határán a két ékszerész.

Ennek az állításnak az igazsága megdöbbenetette a bíborost.

- Hívjuk ide La Motte-nét! - mondta mélységes zavarban.

És csöngetett, ahogy a királyné is csöngetett.

Az emberei Jeanne üldözésére indultak; a hintaja még nem járhatott messze.

Ezalatt Boehmer és Bossange egyre csak azt ismételgette:

- Hol a nyakék? Hol a nyakék?

- Ne szajkózzák már folyton ugyanazt! - mondta rosszkedvűen a bíboros. - Honnét tudjam, hogy hol a maguk nyakéke? Én csak azt tudom, hogy személyesen adtam át a királynénak.

- A nyakék! Ha már nincs pénz, legalább a nyakék legyen meg! - siránkozott a két kereskedő.

- Uraim, ehhez nekem semmi közöm - ismételte magánkívvül a bíboros, s legszívesebben kihajította volna a két hitelezőt.

- La Motte-né asszony! A grófné! - sápítózott Boehmer és Bossange. - Ő tett tönkre bennünket.

- Megtiltom, hogy gyanúsítani merészeljék La Motte-né asszonyt, ezt a közismerten feddhetetlen hölgyet, különben kénytelen leszek megveretni magukat az embereimmal.

- De hát valaki csak bűnös - mondta Boehmer -, valaki csak hamisította ezt a két levelet!

- Talán én? - kérdezte Rohan fensőbbbségesen.

- Ezt mi nem mondtuk, nagyuram.

- Akkor hát?

- Csak van valami magyarázat, nagyuram... adja meg, az égre kérem!

- Várjanak, hogy előbb magam tudjam meg.

- De mit válaszoljunk a királynénak? Hiszen őfelsége is haragszik ránk.

- Mit mond őfelsége?

- Azt mondja, hogy méltóságod vagy La Motte-né asszony birtokában van a nyakék, nála nincs.

- Akkor hát mondják meg a királynénak, hogy... - kezdte a szégyentől és a haragtól sápadtan a bíboros. - Nem, ne mondjanak semmit! Már így is elég nagy a botrány. De holnap... holnap én celebrálok a misét a versailles-i kápolnában, hallják-e! Jöjjenek el, látni fogják, hogy odamegyek a királynéhoz, beszélek vele, és megkérdem tőle, vajon tényleg nincs-e nála a nyakék, és azt is hallják majd, amit válaszol. Ha a szemembe mondja, hogy nincs... akkor, uraim... én Rohan herceg vagyok, fizetni fogok!

És e méltósággal kiejtett szavak után a herceg elbocsátotta a két üzlettársat, akik egymás könyökét böködve hátráltak ki a szobából.

- Akkor hát holnap, ugyebár, nagyuram? - dadogta Boehmer.

- Holnap délelőtt tizenegykor, a versailles-i kápolnában - felelte a bíboros.

Másnap tíz óra tájban Breteuil-címerrel ékesített hintó gördült be Versailles-ba.

Breteuil, Rohan vetélytársa és személyes ellensége már régóta leste az alkalmat, hogy halálos csapást mérjen ellenfelére.

E téren a diplomácia annyival áll a vívás fölött, hogy a vívásban egyetlen másodperc alatt kell jól vagy rosszul visszavágni, a diplomatáknak viszont tizenöt esztendő, sőt ha szükséges, még több is a rendelkezésükre áll, hogy a visszavágást eltervezzék és a lehető leghalálosabb módon véghezvigyék.

Breteuil úr egy órája kihallgatást kért a királytól, s most éppen öltözködés közben találta öfelségét: a misére készülődött.

- Csodálatos idő van - mondta XVI. Lajos nagy vígan, amikor a diplomata belépett a szobájába -, igazi Nagyboldogasszony-napi idő. Nézze csak, egyetlen felhő sincs az égen.

- Végtelenül sajnálom, felség, hogy felhőt hozok felséged nyugodt egére - felelte a miniszter.

- Nocsak! - kiáltotta a király, s derűs képe egyszeriben morcos lett. - Rosszul kezdődik a nap. Nos, mi az?

- Igazán zavarban vagyok, felség, hogy el kell mesélnem a dolgot, annál is inkább, mert első pillantásra az ügy nem is tartozik a minisztériumom hatáskörébe. Lopásról van szó, amelynek feltárása a rendőrfőnök dolga lenne, nem az enyém.

- Lopás! - mondta a király. - Maga igazságügy-miniszter, és a tolvajok előbb-utóbb össze-
ütközésbe kerülnek a törvénnyel. A dolog tehát az igazságügy-miniszterre is tartozik. Beszéljen!

- Nos, felség, a következőkről van szó. Felséged nyilván hallott már egy bizonyos gyémánt nyakékről?

- A Boehmeréről?

- Arról, felség.

- Amelyet a királyné visszautasított?

- Igen.

- Ez a visszautasítás egy szép csatahajót eredményezett nekem: a *Suffren*-t - mondta a király a kezét dörzsölve.

- Nos, felség, a nyakéket ellopták - mondta Breteuil báró.

- Annyi baj legyen! - mondta a király. - A gyémántok mind híresek. Ha feldarabolnák őket, a kövek értéküket vesztenék, következésképpen nem fogják tönkretenni a nyakéket, és a rendőrség meg fogja találni.

- Nem közönséges lopásról van szó - mondta Breteuil báró. - Különös hírek szállingóznak róla.

- Hírek? Miről beszél?

- Az a hír járja, hogy a királyné megtartotta a nyakéket.

- Hogyhogy megtartotta? Ott voltam, amikor visszautasította, még csak meg sem akarta nézni. Bolondság, képtelenség, a királyné nem tartotta meg a nyakéket.

- Talán nem a megfelelő szót használtam, felség; a rágalmozók elvakultak az uralkodókkal szemben, így az általuk használt kifejezés túlságosan sértő a királyi fül számára. A „megtartotta” szó...

- Azt a nemjóját, Breteuil úr - mondta mosolyogva a király -, remélem, nem azt állítják, hogy a királyné ellopta a gyémánt nyakéket?

- Felség - mondta izgatottan Breteuil -, az a hír járja, hogy a királyné, miután felséged jelenlétében visszautasította az ékszer, ismét alkudni kezdett rá; az a hír járja, és azt hiszem, felesleges elismételnem, hogy alattvalói hódolatomban milyen mélységesen megvetem ezeket az aljas feltételezéseket, szóval az a hír járja, hogy az ékszerészek birtokában van öfelsége a királyné nyilatkozata arról, hogy megtartja a nyakéket.

A király elsápadt.

- Ez a hír járja? - ismételte. - Hogy micsoda hírek járnak! De hiszen ez hihetetlen! - kiáltott fel. - Ha a királynénak kedve támadt volna megvenni a nyakéket, nem tennék neki szemrehányást. A királyné nő, a nyakék pedig ritka, csodaszép darab. Hála Istennek, ha akarta volna, a királyné megengedhette volna magának, hogy egy ékszerért másfél milliót fizessen. Hozzájárultam volna; csupán azt rónám fel neki, hogy elhallgatta előlem a kívánságát. De a királynak igazán nem kell beleártania magát az ügybe; itt a férjé a szó. A férj, ha akarja vagy ha tudja, ám pirongassa meg a feleségét, de tagadom, hogy bárkinek is joga lenne beleszólni.

A báró meghajolt a király nemes, szenvedélyes szavai előtt. Csakhogy XVI. Lajos nem volt kemény jellem. Alig hangzott el a magabiztos kijelentése, máris nyugtalanság kerítette hatalmába.

- Mi is van azzal a lopással? - kérdezte bizonytalanul. - Ha lopás történt, a nyakék nyilván nincs a királyné kezében...

- Felséged haragja megfagyasztotta bennem a vért - mondta a báró -, azért nem tudtam befejezni.

- Ó, az én haragom!... Még hogy én haragudjam!... Ahhoz, báró... báró... - És a jó király hahotázni kezdett. - Jól van, folytassa, és mondjon el mindent! Akár azt is mondhatja, hogy a királyné eladta a zsidóknak a nyakéket. Szegény asszony, gyakran van szüksége pénzre, és én bizony nem mindig adok neki.

- Éppen ezt bátorkodtam volna mondani felségednek. Calonne úr két hónapja kért a királyné részére ötszázezer frankot, de felséged nem volt hajlandó aláírni.

- Ez így van.

- Nos, felség, *az a hír járja*, hogy ez a pénz arra kellett volna, hogy a nyakék megvételekor aláírt szerződés első negyedévi fizetési kötelezettségét teljesítsék. Mivel a királynénak nem volt pénze, nem fizetett.

- És aztán? - kérdezte a király rosszat sejtve.

- Aztán, felség... itt kezdődik maga a történet, melyet kötelességemnek érzek elmesélni felségednek.

- Hogyan? Azt mondja, hogy itt kezdődik a történet? Mi történt hát, egek? - kiáltott fel a király, elárulva tanácstalanságát.

A báró fölénybe került.

- Az a hír járja, hogy a királyné pénzt kért valakitől.

- Kitől? Egy zsidótól, igaz?

- Nem, felség, nem zsidótól.

- Ejnye, Breteuil, de furcsa képpel mondja! Na jó, kitalálom: külföldi kapcsolat, a királyné a fivérétől, a családjától kért pénzt. Ausztria is benne van a dologban.

A királynak érzékeny pontja volt a bécsi udvar.

- Bárcsak úgy volna! - felelte Breteuil.

- Bárcsak úgy volna? De hát kitől kért pénzt a királyné?

- Én nem is merem...

- Meglep, uram - mondta a király, s a fejét felszegve újból királyi méltósággal beszélt. - Beszéljen, kérem, de azonnal, és nevezze meg azt, aki a pénzt kölcsönözte.

- Rohan úr kölcsönözte a pénzt, felség.

- Nahát! Hogy tudja pirulás nélkül kiejteni Rohan nevét? Tudhatja, hogy a tönk szélén áll.

- Felség... - Breteuil lesütötte a szemét.

- Utálom az ilyen arckifejezést, igazságügy-miniszter úr. Magyarázatot követelek!

- Nem, felség, a világ minden kincséért sem mondok olyat, ami rossz fényt vet királyom és uralkodónóm becsületére.

A király összevonta szemöldökét.

- Nagyon mélyre csúszunk, Breteuil uram - mondta. - Ebből a rendőrségi feljelentésből a rágalom büze árad.

- Minden rágalom gyilkos párakat lehel, felség, s a királyoknak alapos tisztogatást kell végezniük, ha nem akarják, hogy becsületüket még a trónon is kikezdzék ezek a mérgek.

- Rohan úr! - morogta a király. - Nem nagyon valószínű... Vagy a bíboros röpítette föl ezt a hírt?...

- Felséged meggyőződhet majd róla, hogy Rohan úr tárgyalt Boehmerrel és Bossange-zsal, s hogy az adásvételt is ő maga bonyolította le, ő kötött szerződést és kötötte ki a fizetési feltételeket.

- Valóban? - kiáltott fel a király, akit egészen megzavart a féltékenység és a harag.

- Ezek olyan tények, amelyeket a legegyszerűbb kihallgatással be lehet bizonyítani. Felséged érdekében elvállalom az ügyet.

- Elvállalja, azt mondja?

- A saját felelősségemre, felség.

A király izgatottan le és föl járkált a szobában.

- Szörnyű, szörnyű! - ismételte. - De még mindig nem értem, hol itt a lopás.

- Az ékszerészek azt mondják, felség, hogy a királyné aláírt nekik egy kötelezvényt, és hogy a nyakék a királynénál van.

- Na, látja! - kiáltott fel a király, és szinte kirobbant belőle a remény. - Tagadja, ugye, Breteuil, a királyné tagadja...

- De felség, mondtam én egy szóval is, hogy nem hiszek a királyné ártatlanságában? Igazán szájalomra méltó lennék, ha felséged nem olvasná ki a szívemből a mélységes tiszteletet és szeretetet a legtisztább asszony iránt, aki csak él a földön!

- Eszerint maga csak Rohant vádolja...

- Felség, a látszat legalábbis azt sugallja...

- Súlyos vád, báró.

- Amely talán megsemmisül a nyomozás során, de a nyomozás elengedhetetlenül szükséges. Képzelve csak el, felség: a királyné azt állítja, hogy nincs nála a nyakék, az ékszerészek azt állítják, hogy eladták a királynénak; a nyakék nincs sehol; a *lopás* szót maga a nép ejtette ki, mégpedig Rohan úr neve és a királyné szent neve között.

- Igaz, igaz - mormolta megrendülten a király -, igaza van, Breteuil, ki kell deríteni az ügyet.

- Okvetlenül, felség.

- Istenem! Mi történik ott a galérián? Csak nem Rohan úr megy a kápolnába?

- Még nem, felség. Rohan úr még nem mehet a kápolnába, nincs még tizenegy óra, meg aztán Rohan úrnak bíborosi ornátusban kellene mennie, hiszen ma ő celebrálja a misét. Nem ő az, felségednek még van egy fél órája.

- Mit tegyünk hát? Beszéljek vele? Hívassam?

- Ha adhatok egy tanácsot felségednek: ne engedje kiszivárogni a dolgot, mielőtt őfelségével, a királynéval beszélne.

- Igen - mondta a király -, ő majd megmondja nekem az igazat.

- Ehhez a kétség árnyéka sem férhet, felség.

- Akkor hát, báró, üljön le, és kímélet nélkül mondjon el minden tényt, minden lehetséges magyarázatot!

- Ebben az irattartóban minden részletesen le van írva, felség, a bizonyítékokkal együtt.

- Akkor munkára fel! Várjon, bezáratom a szobám ajtaját; ma reggelre két audienciát ígértem, de elhalasztom.

A király kiadta a parancsot, s egy utolsó pillantást vetett az ablakra, mielőtt ismét leült.

- Most már tényleg a bíboros megy ott, nézze csak.

Breteuil felállt, az ablakhoz ment, és a függöny mögül megpillantotta Rohant, aki bíboros-érseki ornátusban vonult a felé a lakosztály felé, amelyet olyankor foglalt el, amikor ünnepi misét celebrált Versailles-ban.

- Végre megérkezett! - mondta a király, s ő is felállt.

- Annál jobb - mondta Breteuil -, legalább nem késik majd a magyarázat.

És olyan odaadással kezdte tájékoztatóját, ahogy az beszél, aki el akarja veszejteni a másikat.

Ördögi művészettel gyűjtött össze minden adatot, ami a bíboros ellen szólt. A király látta, mint gyűlnek halomba Rohan bíboros bűnösségének bizonyítékai, az azonban elkeserítette, hogy a királyné ártatlanságának bizonyítékai nem gyülekeztek elég szaporán.

Már vagy negyedórája tűrte nagy izgalomban ezt a kínzást, amikor hirtelen sikoltozás verte föl a szomszédos galéria csendjét.

A király fülelt, Breteuil félbeszakította a felolvasást.

Egy testőrtiszt halkán bekopogott a dolgozószoba ajtaján.

- Mi az? - kérdezte a király, akinek Breteuil leleplező szavai óta hűrként feszültek az idegei.

A testőr tisztelgett.

- Őfelsége a királyné kéri felségedet, hogy menjen be hozzá.

- Valami új fejlemény - mondta a király, és elsápadt.

- Lehetséges - mondta Breteuil.

- Megyek a királynéhez! - kiáltotta a király. - Várjon meg itt bennünket, Breteuil!

- Remek! Közeledik a végkifejlet - suttogta az igazságügy miniszter.

Mialatt Breteuil a királynál volt, Charny sápadtan, izgatottan audienciát kért a királynétól.

A királyné öltözködött; öltözőszobájából, melynek ablaka a teraszra nézett, megpillantotta a bebocsátását követelő Charnyt. A szívére hallgatva nyomban parancsot adott, hogy engedjék be, nemes göggel úgy gondolta, hogy az olyan tiszta, éteri szerelmet, mint a Charnyé, még a királynék palotájából se kell kirekeszteni.

Charny bejött, remegve megérintette a királyné feléje nyújtott kezét, s elfúló hangon így szólt:

- Ó, asszonyom, micsoda szörnyűség!

- Mi baj? - kiáltott fel a királyné, ahogy megpillantotta barátja sápadt arcát, maga is elsápadt.

- Tudja, mit hallottam, asszonyom? Tudja, mit beszélnek? Tudja, mit tud talán a király vagy mit fog holnap megtudni?

A királyné összeborzadt, amint arra a Charnyval töltött, ártatlan gyönyörökkel teli versailles-i éjszakára gondolt, melyet egy féltékeny, ellenséges szem kilesett.

- Mondjon el mindent, erős leszek - mondta, s a szívére szorította a kezét.

- Azt beszélik, asszonyom, hogy felséged megvásárolt egy nyakéket Boehmer és Bossange-tól.

- De visszaadtam - vágta rá a királyné.

- Azt mondják, hogy csak színleg adta vissza; hogy arra számított, ki tudja fizetni, de a király nem volt hajlandó aláírni az utalványt, melyet Calonne benyújtott hozzá: erre felséged pénzt kért valakitől, aki... a kedvese.

- Maga az! - kiáltott fel a királyné csodálatos bizalommal. - Maga az uram! Ugyan már, hadd mondjon mindenki, amit akar. A királyné kedvese cím nem lehet olyan édes sértés az ő szájukból, mint amilyen édes valóság a barátság szó, amely immár szent és sérthetetlen közöttünk.

Charnyt meghatotta ez az erélyes, szenvedélyes ékesszólás, amely csakis igazi szerelemből áradhatott.

De mivel nem válaszolt, a királyné nyugtalanul felkiáltott:

- Beszéljen világosan, Charny! Én a rágalmazás nyelvét sosem értettem. Maga talán érti?

- Asszonyom! Kérem, figyeljen rám, nagyon súlyos a helyzet. Tegnap a nagybátyámmal, Suffren úrral elmentem az udvari ékszerészekhez, Boehmerhez és Bossange-hoz. A nagybátyám hozott néhány gyémántot Indiából, s fel akarta becsülnetni őket. Mindenről és mindenkiről szó esett. Az ékszerészek förtelmes történetet meséltek el a tengernagynak, amelyet felséged ellenségei alaposan kicifráztak. Kétségbe vagyok esve, asszonyom. Mondja meg, ha megvette azt a nyakéket! Mondja meg, ha nem fizette ki! De ne hagyja, hogy azt higgyem: Rohan úr fizette ki maga helyett.

- Rohan? - kiáltott fel a királyné.

- Igen, ő az, akit a királyné kedvesének tartanak, akitől a királyné pénzt kap kölcsön; ő az, akit egy Charny nevezetű boldogtalan ember látott a versailles-i parkban, amint a királynéra mosolygott, a királyné előtt térdelt, a királyné kezét csókolgatta, aki...

- Uram! - sikoltotta Mária Antónia. - Amikor nem vagyok magával, ismét elhiszi az egészet? Ez azt jelenti, hogy nem szeret, amikor magával vagyok.

- Ó, most közvetlen veszély fenyeget - mondta a fiatalember -, és én nem azért jöttem, hogy őszinteséget vagy bátorságot követeljek magától, hanem hogy könyörögjek: tegyen meg nekem egy szívességet!

- Először is miféle veszélyről beszél? - kérdezte a királyné.

- Csak a bolond nem látja a veszélyt, asszonyom. Ha a bíboros vállal kezességet a királynéért, ha ő fizet a királyné helyett, elveszejt a királynét. Arról a halálos bánatról nem is beszélek, melyet a Rohan úrral való bizalmas kapcsolata okozhat nekem. Nem. Az ilyen bánatba az ember belehal, de nem panaszkodik miatta.

- Maga megörült! - csattant fel Mária Antónia.

- Nem, nem örültem meg, asszonyom. Én láttam magát a parkban... Nem tévedtem, megint csak azt mondom. Ma kiderült az iszonyatos, halálos igazság... Rohan úr talán dicsekszik is...

A királyné megragadta Charny karját.

- Megörült! Megörült! - ismételte leírhatatlan szorongással. - A gyűlöletben hisz, árnyakat lát, a lehetetlenben hisz; de az égre kérem, azok után, amiket mondtam, ne higgye, hogy bűnös vagyok!... Bűnös! Ezzel a szóval ki lehetne üldözni a világból... Bűnbe estem volna... vele... Én, aki még magára is mindig úgy gondoltam, hogy kértem Istent, bocsássa meg a pusztá gondolatot, melyet bűnnek neveztem magamban! Ó, Charny, ha nem akarja, hogy ma elveszem és holnap meghaljak, soha ne mondja nekem, hogy gyanúsít, vagy fusson innét, de olyan messzire, hogy a zuhanásom zaját se hallja meg, amikor holtan esem össze.

Olivier gyötrődve tördelte a kezét.

- Hallgasson rám, ha azt akarja, hogy igazán segítsék!

- Hogy maga segítsen! - kiáltotta a királyné. - Maga, aki kegyetlenebb az ellenségeimnél... Mert az ellenségeim csak vádolnak, de maga gyanúsít! Hogy az a férfi segítsen rajtam, aki megvet? Azt már nem, soha!

Olivier megfogta a királyné kezét.

- Majd meglátja, hogy nem vagyok anyámasszony katonája - mondta -, sürget az idő, ma este talán már késő lenne megtennünk azt, amit tennünk kell. Meg akar-e menteni bennünket?... Engem a kétségbeeséstől, magát a gyaláztatótól...

- Uram!...

- Ó, szemtől szembe a halállal az ember nem válogatja meg a szavait. Ha nem hallgat rám, higgye el, hogy ma estére mindketten halottak vagyunk, maga a szégyentől, én attól, hogy meghalni látom. Nézzünk szembe az ellenséggel, asszonyom! Mint a csatában! Nézzünk szembe a veszéllyel! A halállal! Induljunk együtt a harcba, én rangom szerint mint egyszerű katona, de majd meglátja, hogy egyben bátor katona is; maga a felség, az erő képében, egyenest a csata sűrűjébe! Ha elesik a küzdelemben, nos, nem lesz egyedül. Tudja mit? Tekintsen fivérének... Pénzre... van szüksége... hogy kifizesse a nyakéket?...

- Nekem?

- Ne is tagadja!

- De mondom...

- Ne mondja, hogy nincs magánál a nyakék!
  - Esküszöm...
  - Ne esküdjön, ha azt akarja, hogy szeressem!
  - Olivier!
  - Egyetlen lehetősége van, hogy megmentse a becsületét és a szerelmemet. A nyakék egy-millió-hatszázezer frankba kerül, ebből kétszázötvenezer már kifizetett. Tessék, itt van másfél millió, vegye el!
  - Mi ez?
  - Ne nézegesse, vegye el, és fizessen.
  - Eladta a birtokait! Miattam eladta, elkótyavetyélte a földjeit! Micsoda nemes szív! Az ilyen szerelem méltó rá, hogy ne hallgassam el: szeretem magát, Olivier!
  - Fogadja el!
  - Nem fogadom el, de szeretem magát.
  - Akkor hát Rohan fizet? Ez már nem nagylelkűség, hanem kegyetlenség magától, és én ezt nem bírom elviselni... A bíborostól elfogadja?...
  - Hogy én? Ugyan már, Charny! Én vagyok a királyné, szeretetet vagy vagyont osztogatok az alattvalóimnak, de tőlük soha semmit nem fogadok el.
  - Akkor hát mit tesz?
  - Majd maga irányítja a tetteimet. Maga szerint mit gondol Rohan bíboros?
  - Azt, hogy maga a szeretője.
  - Milyen kegyetlen, Olivier...
  - Úgy beszélek, ahogy a halállal szembenézve beszél az ember.
  - Maga szerint mit gondolnak az ékszerészek?
  - Azt, hogy mivel a királyné nem tud fizetni, majd Rohan fizet.
  - Maga szerint az emberek mit gondolnak a nyakékról?
  - Hogy magánál van, csak eldugta, és akkor vallja majd be, ha ki lesz fizetve, akár mert a bíboros fizet szerelemből, akár mert a király fizet, mert fél a botránytól.
  - Rendben van. És maga, Charny, nézzen a szemembe, és mondja meg: mit gondol azokról a jelenetekről, amelyeket a versailles-i parkban látott?
  - Azt gondolom, asszonyom, hogy még be kell bizonyítania az ártatlanságát - felelte szenvedélyesen, őszintén a férfi.
- A királyné letörölte a homlokán gyöngyöző verejtéket.
- Louis herceg, Rohan bíboros, királyi főalamizsnás! - zengett egy ajtónálló hangja a folyosón.
  - Ő! - suttogta Charny.
  - A legjobbkor - mondta a királyné.
  - Fogadja?
  - Hívatni akartam.

- De én...

- Menjen be az öltözőszobámba, és hagyja kissé nyitva az ajtót, hogy jól halljon mindent.

- Asszonyom!

- Igyekezzen, itt a bíboros!

Betuszkolta Charnyt a szomszéd szobába, résnyire nyitva hagyta az ajtót, és szólt, hogy jöhet a bíboros.

Rohan a küszöbön állt. Káprázatos miseruha volt rajta; mögötte, kissé hátrébb, népes kíséretén ugyanúgy csillogtak-villogtak a ruhák, mint urukon.

A sok lehajtott fő között ott volt Boehmer és Bossange feje is, az ékszerészek kissé feszingtek ünneplő ruhájukban.

A királyné a bíboros elé ment. Az erőltetett mosoly egykettőre lehervadt az ajkáról.

Louis de Rohan komoly volt, sőt szomorú. Nyugalom érződött rajta; a harcba induló férfié, meg alig észlelhető fenyegetés: a papé, akinek esetleg bűnbocsánatot kell gyakorolnia.

A királyné egy támlátlan székre mutatott, a bíboros állva maradt.

- Asszonyom - mondta, miután láthatóan minden ízében remegve meghajolt -, több fontos dologról kellene beszélnem felségeddel, de felséged mindent megtesz, hogy kerülje a társaságomat.

- Én? - kérdezte a királyné. - Ellenkezőleg, bíboros úr, éppen hívatni akartam.

A bíboros az öltözőszoba felé pillantott.

- Egyedül vagyunk, felség? - kérdezte halkan. - Jogom van-e nyíltan beszélni?

- Nyíltan beszélhet, bíboros úr; ne hallgasson el semmit, egyedül vagyunk.

És mintha erős hangja a szomszéd szobában megbúvó nemesúrnak küldte volna szavait. Büszke öröm töltötte el, ha a bátorságára gondolt, meg arra, hogy Charny, aki nyilván feszülten figyel, az első szavak után bizonyosságot kap az ő ártatlanságáról.

A bíboros is elszánta magát. A támlátlan széket a királyné karosszéke mellé tolta, hogy a kétszárnyú ajtótól a lehető legtávolabb kerüljön.

- Ez aztán a bevezetés! - mondta a királyné, és úgy csinált, mintha jót derülne a dolgon.

- Nos... - mondta a bíboros.

- Nos? - ismételte a királyné.

- A király nem jön ide? - kérdezte Rohan.

- Ne féljen se a királytól, se mástól! - felelte élesen Mária Antónia.

- Ó, én egyedül magától félek - mondta megrendülten a bíboros.

- Pedig én igazán nem vagyok félelmetes. Mondja el röviden, hangosan és érthetően, amit akar, szeretem az őszinteséget, és ha kerülgeti a forró kását, azt fogom mondani, hogy nem becsületes férfi. Ó, ne is szabadkozzon, úgy hallottam, panasza van ellenem. Beszéljen, én szeretem a harcot, olyan vér folyik az ereimben, amely nem dermed meg egykönnyen a félelemtől! A magám sem, tudom én azt jól. Mit akar hát a szememre vetni?

A bíboros mélyet sóhajtott, és felállt, talán hogy több levegő jusson a tüdejébe. Megszólalt.

37
Magyarázkodás

Szemtől szemben állt tehát a királyné és a bíboros. (Charny minden szavukat hallotta a szomszéd szobából.) Végre megkezdődhetett az oly türelmetlenül várt magyarázkodás a két fél között.

- Asszonyom - kezdte meghajolva a bíboros -, tudja-e, mi folyik a nyakékünk körül?
- Nem, uram, nem tudom, és örülök, hogy magától megtudhatom.
- Felsőged miért kényszerít rá, hogy időtlen idők óta csak közvetítő révén tarthassak kapcsolatot felsőgeddel? Ha felsőgednek valami oka van rá, hogy gyűlöljön engem, miért nem ad rá magyarázatot?
- Nem tudom, miről beszél, bíboros úr, mindenesetre semmi okom rá, hogy gyűlöljem. De azt hiszem, nem is ez a beszélgetésünk tárgya. Legyen szíves, adjon egyértelmű felvilágosítást arról a nyomorult nyakékról, és először is hol van La Motte-né asszony.
- Felsőgedtől akartam éppen megkérdezni.
- Bocsánat, de ha valaki tudhatja, hogy hol van La Motte-né, az maga, ha nem tévedek.
- Én, asszonyom? De miért?
- Nem azért vagyok itt, hogy gyóntassam, bíboros úr. Beszélnem kellett volna La Motte-néval, hívtam, tízszer is keresték otthon, de nem is válaszolt a hívásomra. Bevallom, ez a viselkedés kissé különös.
- Engem is megdöbbsent, hogy a grófné eltűnt, asszonyom, én is kérttem őt, hogy beszéljek vele; nekem sem válaszolt, ahogy felsőgednek sem.
- Akkor hagyjuk a grófnét, uram, beszéljünk a magunk dolgáról.
- Ó, nem, először is felsőgedről beszéljünk, mert felsőged néhány szava azt a fájdalmas gyanút keltette bennem, hogy szememre veti a grófné körüli sürgölődésemet.
- Mindeddig semmit sem vettem a szemére, de ami késik, nem múlik.
- Mert ha ez a gyanúm igaz, akkor magyarázatot kapnék arra, miért olyan sértett felsőged szíve, s megérteném, bár a kétségbeesés szélén, miért olyan elutasító velem.
- Itt már nem ugyanazon a nyelven beszélünk - mondta a királyné. - Szavai áthatolhatatlan sötétségbe burkolóznak, és nem azért kértem magyarázatot magától, hogy most még nagyobb legyen köztünk a zavar és félreértés. A tényeket, a tényeket!
- Asszonyom! - kiáltotta a bíboros. Összekulcsolta a kezét, és odament a királynéhoz. - Könyörüljön rajtam, és ne kényszerítsen, hogy másról beszéljek! Ha még két szót szólhatunk az előbbi tárgyról, megértenénk egymást.
- Maga olyan nyelven beszél, uram, amelyet én nem értek. Beszéljünk megint franciául, ha lehet. Hol az a nyakék, amelyet visszaküldtem az ékszerészeknek?
- Amelyet maga visszaküldött! - kiáltott fel Rohan.
- Mit csinált vele?
- Én? Én semmit, asszonyom.

- Nézzük csak, mi történt! La Motte-né átvette tőlem a nyakéket és visszaadta a nevemben az ékszerészeknek, az ékszerészek viszont azt állítják, hogy ők nem kapták vissza. A kezemben van egy elismervény, amely az ellenkezőjét bizonyítja, az ékszerészek azt állítják, hogy az elismervény hamisítvány. La Motte-né egyetlen szóval mindent megmagyarázhatna... La Motte-né viszont nincs sehol, úgyhogy feltételezésekre hagyatkozom, lássuk hát ezeket a titokzatos dolgok helyett. La Motte-né vissza akarta adni a nyakéket. Maga viszont, akinek mindig is az volt a rögeszméje, bár nyilván jó szándékú rögeszméje, hogy én vegyem meg a nyakéket, hiszen úgy hozta el nekem, hogy felajánlotta, ki is fizeti helyettem, de ezt az ajánlatot...

- Felsőged nagyon is keményen visszautasította - mondta sóhajtva a bíboros.

- Szóval maga makacsul kitartott e mellett a rögeszméje mellett, márminthogy a nyakék az enyém legyen, és nem engedte, hogy visszaadják az ékszerészeknek, hogy alkalomadtán visszajuttassa nekem. La Motte-né, aki tudott a viszolygásomról, tudta, hogy képtelen vagyok fizetni, ismerte szilárd elhatározásomat, hogy ha nincs pénzem, nem kell a nyakék sem, szóval La Motte-né megingott: irántam való odaadásból összeesküdött magával, most pedig fél a haragomtól, és nem akar idejönni. Erről van-e szó? Ismerje el, hogy helyesen rekonstruáltam a tényeket, bár csak sötétben tapogatózom. Hadd feddjem meg a könnyelműsége miatt, amiatt, hogy határozott parancsom ellenére cselekedett; szidásnál nem kap nagyobb büntetést, és minden rendben lesz. Sőt, megígérem, hogy La Motte-nének is megbocsátok, előjöhét önkéntes száműzetéséből. Csak egyet kérek, világos beszédet, világos beszédet, uram, nem akarom, hogy éppen most árnyék boruljon az életemre, nem akarom, érti?

A királyné olyan hévvel, olyan erélyesen ejtette ki ezeket a szavakat, hogy a bíboros nem mert, nem is tudott közbeszólni. Ám amint Mária Antónia elhallgatott, Rohan - elnyomva a szívéből feltörő sóhajt - így szólt:

- Minden feltételezésére válaszolok, asszonyom. Nem, nem tartottam ki makacsul a mellett a rögeszme mellett, hogy a nyakék felségedé legyen, azon egyszerű oknál fogva, hogy azt hittem, itt van a nyakék. Nem, nem szőttem összeesküvést La Motte-nével az ékszer ügyében. Nem, nincs nálam a nyakék, mint ahogy nincs az ékszerészeknél sem, mint ahogy nincs magánál sem, amint mondja.

- Lehetetlen! - kiáltott fel döbbsen a királyné. - Nincs magánál a nyakék?

- Nincs, asszonyom.

- Nem maga tanácsolta La Motte-nének, hogy maradjon ki a bonyodalmakból?

- Nem, asszonyom.

- Nem maga bújtatta el La Motte-nét?

- Nem, asszonyom.

- Nem is tudja, mi van vele?

- Mint ahogy felséged sem tudja.

- De hát akkor hogyan magyarázza ezt az egészet?

- Kénytelen vagyok bevallani, hogy sehogy. Mindennek a tetejében ez nem is az első eset, hogy panaszt emelek felségednél, amiért nem ért meg engem.

- Máskor is előfordult? Mikor? Nem emlékszem.

- Könyörüljön rajtam, asszonyom - mondta a bíboros -, és olvassa el ismét képzeletben a leveleimet.

- A leveleit? - kérdezte elképedve a királyné. - Maga levelet írt nekem? Maga?

- Igen. Bár ritkán írtam ahhoz képest, mennyi minden nyomta a szívemet.

A királyné felállt.

- Azt hiszem - mondta -, hogy mindketten félreértés áldozatai vagyunk, hagyjuk hát abba a tréfálgozást. Micsoda levélről beszél? Vagy micsoda levelekről? És mi van a szívében, vagy mi nyomja a szívét, vagy nem is tudom, hogy fejezte ki magát?

- Úristen! Talán nem lett volna szabad hangosan kimondanom a szívem titkát, asszonyom.

- Micsoda titkot? Maga félrebeszél, bíboros úr.

- Asszonyom!

- Ó, ne köntörfalazzon! Úgy beszél, mintha csapdát akarna állítani nekem, vagy mintha kínos helyzetbe akarna hozni tanúk előtt.

- Esküszöm, asszonyom, hogy semmit sem mondtam... Van itt valaki? Hallgatózik valaki?

- Nem, uram, nincs itt senki, ha mondom! De most már magyarázatot követelek, teljes és világos magyarázatot, és ha szellemi erejének teljes birtokában van, bizonyítékokat.

- Jaj, miért nincs itt La Motte-né? Ő a barátnénk, ő segítene felfrissíteni felséged emlékezetét, ha már az érzelmeit nem lehet.

- A barátnénk? Az érzelmeimet? Az emlékezetemet? Semmit se értek az egészből.

- Ejnye, asszonyom - mondta a bíboros felháborodva a királyné gúnyos hangján -, kérem, ne gyötörjön. Joga van hozzá, hogy többé ne szeressen, de nincs joga sértegetni.

- Uramisten! - kiáltotta sápadtan a királyné. - Uramisten, de hát miről beszél ez az ember?...

- Jól van! - folytatta Rohan, akinek az agya egyre inkább elsötétült a dühtől. - Jól van! Azt hiszem, asszonyom, eléggé titoktartó és tartózkodó voltam hozzá, hogy ne érdemljem meg a rossz bánásmódot; egyébként csak azokat a sérelmeket vetem a szemére, amelyeket léhaságból szórt rám. Sajnálom, hogy ismétlésekbe kell bocsátkoznom. Tudnom kellett volna, hogy ha a királyné azt mondja: „Nem akarom többé”, az ugyanolyan parancsoló törvény, mint amikor az asszony azt mondta: „Akarom.”

A királyné vadul felsikoltott, és elkapta a bíboros csipke ruhaujját.

- Mondja meg gyorsan, uram - kérte remegő hangon -, ha azt mondtam: *Nem akarom többé*, és előbb azt: *Akarom!* - kinek mondtam az egyiket, és kinek a másikat?

- Hát nekem, mind a kettőt.

- Magának?

- Felejtse el, hogy mondta az egyiket, én nem felejttem el, hogy mondta a másikat.

- Maga nyomorult, Rohan! Hazudik!

- Én?

- Gyáva! Rágalmazó!

- Én?

- Áruló, felségsértő!
  - Maga pedig szívtelen asszony és hitehagyott királyné.
  - Boldogtalan!
  - Fokról fokra őrült szerelemre gerjesztett maga iránt. Hagyta, hogy reményeket tápláljak.
  - Reményeket! Én vagyok bolond, vagy ő gonosztevő?
  - Vajon magamtól merészelttem volna valaha is éjszakai találkozókat kérni magától? És maga beleegyezett!
- A királyné felhördült haragiában; az öltözőszobából hosszú sóhaj válaszolt.
- Vajon magamtól merészelttem volna valaha is - folytatta Rohan - egyedül a versailles-i parkba menni, ha maga nem küldi értem La Motte-nét?
  - Istenem!
  - Vajon magamtól merészelttem volna valaha is ellopni a farkasvadász háza mögötti kiskapu kulcsát?
  - Istenem!
  - Vajon magamtól merészelttem volna valaha is rózsát kérni magától? Itt van ez az imádott rózsaszál! Itt ez az átkozott! A csókjaim szárították, égették!...
  - Istenem!
  - Vajon én kényszerítettem, hogy másnap is jöjjön el, s adja a kezembe a kezét, melynek illata állandóan az agyvelőmet perzseli és megőrjít? Igaza van, ha a szememre veti.
  - Jaj, elég! Elég!
  - S végül magamtól merészelttem volna valaha is, legelvetemültebb gőgömben is, megálmodni azt a harmadik, fehér egű, édes csendű, csalárd szerelmű éjszakát?
  - Uram! Uram! - sikoltott a királyné hátrahőkölve. - Ez felségsértés!
  - Istenem! - mondta a bíboros, és az égre emelte a szemét - te tudod, hogy minden javaimat, szabadságomat, életemet odaadtam volna, hogy ez a hűtlen asszony tovább szeressen!
  - Rohan úr, ha azt akarja, hogy a felsoroltak megmaradjanak, most rögtön kijelenti, hogy a vesztémeire tör, hogy csak kitalálta mindezt a szörnyűséget, hogy nem ment ki éjjel a versailles-i parkba...
  - De kimentem - felelte nemes gőggel a bíboros.
  - Ha továbbra is ezt állítja, halott.
  - Egy Rohan nem hazudik. Ott voltam.
  - Rohan úr, Rohan úr! Az égre kérem, mondja, hogy nem látott engem a parkban...
  - Ha kell, meghalok, ahogy az imént megfenyegetett, de én magával találkoztam a versailles-i parkban, La Motte-né vezetett oda magához.
  - Már megint! - kiáltotta hamuszürkén, reszketve a királyné. - Vonja vissza!
  - Nem!
  - Másodszor is kérem, ismerje el, hogy csak kiagyalta ellenem ezt a gyalázatos történetet!
  - Nem!

- Utoljára kérem, Rohan úr, vallja be, hogy megtéveszthették magát is, hogy ez az egész csak rágalom, álom, képtelenség, nem is tudom, mi, de vallja be, hogy ártatlan vagyok, ártatlan lehetek!

- Nem!

A királyné iszonyú arccal, ünnepélyesen kihúzta magát.

- Akkor hát a király ítélőszéke elé áll - mondta -, mivel nem hajlandó az Isten ítélőszéke elé állni.

A bíboros némán meghajolt.

A királyné olyan hevesen csöngetett, hogy egyszerre több szolgálattévő asszony is berohant.

- Kérem őfelségét - mondta, s megtörölte az ajkát -, hogy tiszteljen meg a látogatásával.

Egy testőrtiszt már szaladt is, hogy végrehajtsa a parancsot. A mindenre elszánt bíboros rettenthetetlenül állt a szoba egyik sarkában.

Mária Antónia tízszer is közeledett az öltözőszoba ajtajához, de nem ment be, mintha az ajtóval szembenézve tért volna vissza a józan ítélőképessége.

Tíz perce se tartott ez az iszonyatos némajáték, amikor a kezét a csipkefodrai közé rejtve, megjelent a király.

Az ajtó előtt csoportosulók között látni lehetett Boehmer és Bossange rémült képét: vihart szimatoltak.

38
A letartóztatás

Ahogy a király alakja feltűnt az ajtóban, a királyné odafordult hozzá:

- Rohan bíboros úr hihetetlen dolgokat mesél - mondta szaporán -, kérje meg őt, felség, hogy ismételje el, amit mondott.

A bíboros elsápadt ezekre a váratlan szavakra. A helyzet valóban olyan különös volt, hogy a főpap nem is értette. Ő, az állítólagos szerető, elismételhetette-e királyának, ő, a hű alattvaló, kijelenthette-e a férjnek mindazt, ami miatt úgy hitte, jogot formálhat a királynéra és az asszonyra?

Ám a király most a bíboroshoz fordult, s elgondolkozva megkérdezte:

- Ugye, arról a nyakékről van szó, uram? Hihetetlen dolgokat kell elmondania nekem? És nekem hihetetlen dolgokat kell meghallgatnom? Beszéljen hát, hallgatom.

Rohan azon nyomban döntött: két baj közül a kisebbet választja, a két támadás közül inkább azt szenvedni el, amely kevésbé megalázó a királyra és a királynéra nézve, s ha nagy óvatlanul mégis a második szakadék felé löknék, nos, bátor férfiként, lovagias emberként fog kievickélni belőle.

- Igen, felség, a nyakékről van szó - mormolta.

- Megvásárolta végül azt az ékszeret, uram? - kérdezte a király.

- Felség...

- Igen vagy nem?

A bíboros a királynéra nézett, és nem válaszolt.

- Igen vagy nem? - ismételte meg a királyné is. - Az igazat mondja, uram, az igazat, nem kívánunk mást.

Rohan elfordította a fejét, és nem felelt.

- Mivel Rohan úr nem óhajt válaszolni, válaszoljon maga, asszonyom - mondta a király. - Nyilván tud valamit a dologról. Maga vette meg azt a nyakéket? Igen vagy nem?

- Nem! - mondta keményen a királyné.

Rohan összerezte.

- Ez királynéi szó volt! - kiáltotta ünnepélyesen a király. - Vigyázzon, bíboros úr!

A bíboros ajkán megvető mosoly suhant át.

- Nem válaszol? - kérdezte tőle a király.

- Mivel vádolnak, felség?

- Az ékszerészek azt állítják, hogy a nyakéket magának vagy a királynénak adták el. Mutattak egy elismervényt is, amelyet a királynénak adtak.

- Az elismervény hamis! - mondta a királyné.

- Az ékszerészek azt mondják - folytatta a király -, hogy maga kezességet vállalt, bíboros úr.

- Hajlandó vagyok fizetni - mondta Rohan. - Nyilván ez az igazság, ha a királyné nem szól ellene.

És a korábbinál is megvetőbb pillantást lövellt Mária Antónia felé.

A királyné megborzongott. A bíboros megvetése nem sértette, mivel nem érdemelte ki, de megérezte benne a feddhetetlen ember bosszúját, s ettől megrémült.

- Bíboros úr - folytatta a király -, szerepel itt egy másik hamisítvány is, amelyen ott van Franciaország királynéjának az aláírása.

- Az is hamis! - kiáltott fel a királyné. - Nyilván annak a nemesúrnak a keze van benne, aki azt állítja, hogy az ékszerészek visszavették a nyakéket.

- Nyugodtan tulajdonítsa nekem a királyné mindkét hamisítást - mondta megvetően a bíboros - ; ha már egyet hamisítottam, hamisíthattam kettőt is, elenyésző a különbség.

A királynéből majdnem kirobbant a méltatlankodás, de a király csitítóan felemelte a kezét.

- Vigyázzon, uram - mondta a bíborosnak -, így csak súlyosbítja a helyzetét. Azt mondtam: bizonyítsa be az ártatlanságát! Maga pedig vádaskodik.

A bíboros egy pillanatig gondolkodott, aztán mintha összeroskadt volna a rejtélyes rágalom súlya alatt, felkiáltott:

- Nem tudom bebizonyítani az ártatlanságomat!

- Van itt két ember, aki azt állítja, hogy ellopták tőlük a nyakéket; ha hajlandó fizetni, bevallja, hogy bűnös.

- Ki hinné ezt rólam? - kérdezte fensőbbes megvetéssel a bíboros.

- Ha azt gondolja, uram, hogy nem fogják elhinni, téved...

És a király általában olyan békés arcvonásait a harag fintora rántotta össze.

- Én már nem is tudom, ki mit mond - szólalt meg a bíboros -, nem tudom, ki mit tesz: csak azt tudom, hogy nincs nálam a nyakék; csak azt tudom, hogy a nyakék valaki olyannál van, akinek meg kellene neveznie magát, de nem akarja, így arra kényszerít, hogy az írás szavait idézzem: „A bűnös fejére visszahull az átok.”

E szavakra a királyné meg akarta fogni a király karját, de az megszólalt:

- Asszonyom, a harc most kettejük között folyik. Utoljára kérdem: magánál van az a nyakék?

- Nincs! Az anyám becsületére, a fiam életére esküszöm! - felelte a királyné.

A király szívébe öröm költözött e szavakra; most a bíboroshoz fordult.

- Akkor a harc az igazságszolgáltatás és maga között fog folyni, uram - mondta. - Feltéve, ha nem akar inkább az én kegyelmemért folyamodni.

- Királyi kegyelméért a bűnösök folyamodnak, felség - válaszolta a bíboros. - Akkor már inkább az emberi igazságszolgáltatás!

- Semmit se vall be?

- Nincs mit, felség.

- De uram! - kiáltott a királyné. - Ha maga hallgat, a becsületem forog kockán!

A bíboros hallgatott.

- Akkor hát majd én beszélek! - folytatta a királyné. - Éget ez a hallgatás, olyan nagylelkűségről tanúskodik, amiből nem kérek. Tudja meg, felség, hogy a bíboros úr nemcsak a nyakék vételében vagy eltulajdonításában bűnös.

Rohan sápadtan kapta föl a fejét.

- Miről van szó? - kérdezte nyugtalanul a király.

- Asszonyom!... - suttogta rémülten a bíboros.

- Ó, se félelem, se gyengeség nem tesz lakatot a számra. A szívem tudja az okát, miért lennék hajlandó az utcán is szertekiabálni az ártatlanságomat.

- Az ártatlanságát! - mondta a király. - Ejnye, asszonyom, ki lenne az a vakmerő vagy gyáva, aki arra kényszerítené felségedet, hogy kiejtse ezt a szót?

- Könyörgök, asszonyom... - mondta a bíboros.

- Á, látom, hogy reszket. Szóval kitaláltam: a maga összeesküvései jobb szeretik az éjszaka sötétjét! Én meg Isten napvilágát!... Szólítsa föl a bíboros urat, felség, hogy mondja el, mit mondott nekem az imént, ezen a szent helyen.

- Asszonyom! Vigyázzon, túlmegy minden határon! - mondta Rohan.

- Hogyan? - kérdezte méltósággal a király. - Ki beszél így a királynéval? Feltételezem, hogy nem én.

- Éppen erről van szó! - mondta Mária Antónia. - A bíboros beszél így a királynéval, mégpedig azért, mert azt állítja, joga van hozzá.

- Magának, uram? - suttogta a király, és halottsápadt lett.

- Neki! - kiáltotta megvetően a királyné. - Neki!

- A bíboros úrnak vannak bizonyítékai? - kérdezte most a király, és lépett egyet a herceg felé.

- A bíboros úr azt állítja, hogy levelek vannak a birtokában - mondta a királyné.

- Lássuk őket, uram - követelte a király.

- A leveleket! - kiáltott haraggal a királyné. - A leveleket!

A bíboros végigsimított jeges verejtéktől csillogó homlokán, mintha azt kérdezte volna Istentől, hogyan sűrítetett ennyi vakmerőséget és aljasságot az emberi teremtménybe. De hallgatott.

- És ez még nem minden - folytatta a királyné, aki nemes indulatában egyre inkább felhevült -, a bíboros úr találkákat kért és kapott.

- Az Isten nevére, asszonyom! - mondta a király.

- A jó ízlés nevében! - mondta a bíboros.

- Egyszerűen, uram - folytatta a királyné -, ha becsüli magát valamire, ha van valami ezen a világon, ami szent maga előtt, kérem, adja elő a bizonyítékait, ha ugyan van bizonyítéka.

Rohan lassan felemelte a fejét, és így válaszolt:

- Nem, asszonyom, nincs.

- Még ezt a bűnt is a többihez akarja csapni? - vette át ismét a szót a királyné. - Még ezt a gyalázatot is rám akarja szórni? De van magának egy segítőtársa, egy cinkosa, egy tanúja: nevezze meg!

- Ki az? - kiáltott fel a király.

- La Motte-né - mondta a királyné.

- Á! - mondta diadalmasan a király, hogy végre bebizonyosodtak a Jeanne-nal kapcsolatos jóslatai. - Szóval ő! Akkor hát kérdezzük ki azt a nőt!

- Eltűnt! - kiáltott a királyné. - Kérdezze meg a bíboros urat, mit csinált vele! Az ő érdeke volt, hogy az a nő ne tanúskodhasson.

- Mások tüntették el - szolt közbe a bíboros -, akiknek még inkább érdekükben állt. Így hát sosem találjuk meg.

- Ha csakugyan ártatlan, uram - mondta haragosan a királyné -, segítsen megkeresni a bűnösöket!

De Rohan bíboros még egy utolsó pillantást vetett rá, aztán hátat fordított, és összefonta a mellén a karját.

- Uram! - kiáltotta vérig sértve a király. - A Bastille-ban fogja végezni!

A bíboros meghajolt, majd magabiztos hangon ezt kérdezte:

- Ebben az öltözékben? Főpapi ornátusban? Az egész udvar szeme láttára? Iszonyú botrány lenne, felség. S csak még súlyosabban hullana vissza a bűnös fejére.

- Így akarom - mondta rendkívül izgatottan a király.

- Igazságtalanul és elhamarkodottan börtönbe vettet egy főpapot, ez fölér egy kínvallatással, és a vádemelés előtti kínvallatás jogellenes.

- Így kell lennie - felelte a király, kinyitotta az ajtót, hogy a tekintetével találjon valakit, akinek továbbíthatja a parancsát.

Breteuil éppen ott volt; a királyné izgatottságából, a király idegességéből, a bíboros testtartásából arra következtetett, hogy közeleg az ellenség megsemmisítésének pillanata.

A király még el sem suttogta a parancsot az igazságügy-miniszternek, mikor az a testőr-parancsnok tisztjét elbitorolva a folyosók végéig visszhangzó szóval elkiáltotta magát:

- Tartóztassák le a bíboros urat!

Rohan összerezzen. A jelenetnek baljós színezetet adott a boltívek alatt felzúgó sustorgás, az udvaroncok izgatott nyüzsgése meg az, hogy a testőrök azonnal ott termettek.

A bíboros úgy ment el a királyné előtt, hogy nem is köszönt el tőle, ettől aztán végképp felforrt a büszke asszony vére. A herceg nagyon alázatosan meghajolt a király előtt, s amikor Breteuil-höz ért, olyan ravaszul árnyalt szánalom kifejezése jelent meg az arcán, hogy a báró kételkedni kezdett, vajon eléggé megbosszulta-e magát.

Egy testőr hadnagy közeledett félénken a bíboroshoz, s mintha tőle magától várta volna az elhangzott parancs megerősítését.

- Igen, uram - mondta neki Rohan -, valóban engem kell letartóztatni.

- Vezesse az urat a lakosztályába, majd a mise alatt döntök a sorsáról - mondta a király a halálos csendben.

A király nyitott ajtókkal ott maradt a királynénál, a bíboros pedig ünnepélyesen követte a folyosókon végig a kalapját a kezében tartó testőr hadnagyot.

- Asszonyom - mondta lihegve a király, mert csak nagy keservesen tudta visszatartani a dühét -, tudja-e, hogy ennek per lesz a vége? Tehát botrány, amely a bűnösök becsületébe fog kerülni?

- Köszönöm! - kiáltott fel a királyné, és túlradó szeretettel szorította meg a király kezét. - Az egyetlen lehetőség, hogy bebizonyítsam az ártatlanságomat!

- Megköszöni?

- Tiszta szívemből. Úgy cselekedett, ahogy egy királynak cselekednie kellett! Én pedig úgy, ahogy egy királynénak! Higgyc el!

- Akkor jó - mondta a király szívből örvendezve -, végre kiemelkedünk ezek közül az alacsonyrendű dolgok közül. Ha egyszer s mindenkorra eltapossuk a kígyót, maga és én, remélem, nyugodtan élhetünk.

Megcsókolta a királyné homlokát, és visszament a lakosztályába.

Ezalatt Rohan a folyosó végén ott találta félig egymás karjába ájultan Boehmert és Bossangeot.

Tőlük néhány lépésnyire meg észrevette a fullajtárát, aki a szerencsétlenségtől holtra rémülve leste-várta, hogy a gazdája rátekintsen.

- Uram - mondta a bíboros az őt kísérő tisztnek -, ha az egész napot itt töltöm, sokan fognak nyugtalankodni miattam. Hazaüzenhetek, hogy letartóztattak?

- Ó, nagyuram, csak meg ne lássák! - mondta a fiatal tiszt.

A bíboros megköszönte, majd németül szólt a fullajtárához, a misekönyve egyik lapjára néhány szót írt, majd kitepte a lapot.

A tiszt közben hátat fordított, úgy figyelte, nehogy valaki észrevegye őket. A bíboros összegöngyölte a papírlapot, és a tiszt háta mögött leejtette.

- Követem, uram - mondta aztán a tisztnek.

És mindketten elmentek.

A fullajtár úgy vetette magát a papírdarabkára, mint a keselyű a zsákmányára, kiiramodott a kastélyból, lóra kapott, s Párizs felé vágatott.

A bíboros, ahogy kipillantott egy lépcsőházi ablakon, ahol a kísérőjével elhaladt, látta is, amint átvág a mezőkön.

- Ő elveszejt engem - suttogta -, én pedig megmentem! Érted teszem, királyom; érted teszem, Istenem, akinél van a bűnbocsánat; érted bocsátok meg a többieknek... Bocsáss meg te is nekem!

A tanúvallomások

A király elégedetten tért vissza a lakosztályába; aláírta a parancsot, hogy Rohant vigyék a Bastille-ba; ám szinte rögtön megjelent Provence grófja, s a király dolgozószobájába menet olyan jeleket adott Breteuil-nek, melyeket az képtelen volt megérteni, bármilyen tisztelettel és jó szándékkal viseltetett is a gróf iránt.

Csak hogy a jelek nem is az igazságügy-miniszternek szóltak; a herceg azzal a céllal hadonászott, hogy felhívja magára a király figyelmét, aki a parancs diktálása közben a tükörbe nézett.

A király végre észrevette az integetést, s elbocsátotta Breteuil-t.

- Miért integetett Breteuil-nek? - kérdezte a fivérét.

- Ó, felség...

- Ez az élénk hadonászás meg az aggodalmaskodó képe jelent valamit.

- Természetesen, de...

- Nem kötelező beszélni róla, öcsém - mondta a király sértődött arccal.

- Most tudtam meg Rohan bíboros letartóztatásának hírét.

- És ez az újság miért hozza ilyen izgalomba, öcsém? Talán rosszul teszem, ha a hatalmasokra is lesújtok?

- Hogy rosszul-e? Nem, bátyám. Nem teszi rosszul. Nem ezt akartam mondani.

- Igen meglepett volna, herceg, ha annak a férfinak adott volna igazat a királyné ellenében, aki a királyné becsületébe tapos. Most beszéltem a királynéval, és az ő egyetlen szava elég volt...

- Ó, felség, Isten őrizzen, hogy vádoljam a királynét! Hiszen tudja, őfelségének... a sógornőmnak nincs nálam hűségesebb barátja. Sőt, hányszor kellett megvédenem, és ezt nem szemrehányásképpen mondom, még felséged ellenében is...

- Meglehetősen sokszor vádolják őt, igaz?

- Elkésérít, felség, hogy minden szavamban kivetnivalót talál... Csak azt akarom mondani, hogy maga a királyné sem hinné, ha kételkedni látszanék ártatlanságában.

- Így hát velem együtt örül annak a megaláztatásnak, amit a bíborosnak kell elszenvednie, a pernek, amely majd utána jön, a botránynak, amely majd egyszer s mindenkorra véget vet a rágalmazásoknak, melyeket még egy egyszerű udvari dámával szemben sem mernének megengedni maguknak a rágalmazók, de amelyeket mindenki nagy merészen továbbad, mondván, hogy a királyné fölötte áll az ilyen kicsinyes dolgoknak?

- Igen, én teljes mértékben egyetértek felséged intézkedéseivel, és kijelentem, hogy így minden a legnagyobb rendben van a nyakék ügyében.

- Hát persze, öcsém, ez világos, mint a nap - mondta a király. - Messziről lerí Rohanról a büszkeség, hogy ő milyen közeli barátságban van a királynéval, mivel megkötötte a nevében a szerződést a gyémántokról, amelyeket pedig a királyné előzőleg visszautasított, és egyszerűen hajmeresztő, hogy hagyja, hadd beszéljék, hogy a királyné vette meg a gyémántokat, vagy hogy legalábbis önála vannak. A királyné azt mondta: „Mit gondolnának az emberek, ha én Rohannál szövetkeztem volna ebben a gyanús ügyletben?”

- Felség...
- Meg aztán, öcsém, maga nem is tudja, hogy a rágalom sosem áll meg félúton. Rohan úr könnyelműsége csak rossz hírbe keveri a királynét, de ha ezek a könnyelműségek közszájon forognak, az már a királyné becsületét sérti.
- Ó, igen, bátyám, igen, ismétlem, helyesen cselekedett a nyakék ügyében.
- Miért? - kérdezte meglepődve a király. - Van más ügy is?
- De hát felség... a királyné biztosan elmondta...
- Elmondta... mi a csudát?
- Zavarba akar hozni, bátyám. Elképzelhetetlen, hogy a királyné ne mondta volna el...
- Micsodát, uram? Micsodát?
- Felség...
- Á, Rohan hencegéseiről beszél? A titkolózásáról meg az állítólagos levelezéséről?
- Nem, felség, nem.
- Én csak azt tudom - folytatta a király -, hogy én tökéletesen megbízom a királynében, s ezt a bizalmat ő nemes jellemével érdemelte ki. Könnyű lett volna őfelségének elhallgatni ezt az egészet. Könnyű lett volna fizetni, vagy hagyni, hogy más fizessen helyette. A királyné azonban azzal, hogy rövid úton véget vetett ezeknek a sötét dolgoknak, melyek botrányba fulladtak volna, bebizonyította, hogy mielőtt a közvéleményhez folyamodna, hozzám akart folyamodni. Engem hívatott a királyné, engem akart megbízni azzal, hogy megbosszuljam a becsületén esett sérelmet. Gyóntatóul, bírót hívtat oda, tehát a királyné mindent elmondott.
- Íme, ismét kétségbe vonja a királyné, az én szeretett húgom iránt érzett barátságomat és tiszteletemet - mondta Provence grófja, s nem is volt olyan zavarban, mint lehetett volna, mivel úgy érezte, hogy a király meggyőződése korántsem olyan szilárd, mint amilyennek fel akarja tüntetni előtte. - Ha felséged ilyen elutasító, inkább semmit se mondok, mert attól félek, ellenségnek vagy vádlónak tekint, holott csak védem a királynét. Igazán beláthatná felséged, mennyire híján van a logikának ebben a dologban. A királyné vallomása alapján felséged feltárta az igazságot, s ez az igazság húgom ártatlanságát bizonyítja. Azt miért nem hagyja, hogy más igazságokat is felcsillantson az ember, amelyek még inkább bizonyítják a mi királynénk ártatlanságát?
- Mert... - mondta zavartan a király - mert maga, öcsém, mindig olyan köntörfalazva kezdi, hogy elveszítem a fonalat.
- Szónoki fogások szónoki hév híján. Bocsánatot kell kérnem felségedtől, ez nálam nevelési hiba. Cicero elkényeztetett.
- Öcsém, Cicero csak akkor alamuszi, ha nem igaz ügyet véd, maga igaz ügyben jár, beszéljen hát világosan, az isten szerelmére!
- Ha a beszédstílusomat bírálja felséged, csak azt éri el, hogy ki sem nyitom a szám.
- Na tessék, már fel is húzza az orrát az *irritabile genus rhetorum*!⁶ - kiáltott fel a király, akit megtévesztett Provence grófjának ravaszkodása. - Térjen a tárgyra, ügyvéd úr! Mit tud még azon kívül, amit a királyné nekem elmondott?

---

⁶ Sértődékeny szónok.

- Semmit és mindent, felség. Először is lássuk, mit mondott a királyné.
- A királyné azt mondta, hogy nincs nála a nyakék.
- Jól van.
- Azt is mondta, hogy nem ő írta alá az ékszerészeknél lévő kötelezvényt.
- Jól van!
- Azt is mondta, hogy az ellenségei koholmánya minden olyan dolog, ami a Rohannál való egyezsége utalhat.
- Remek!
- S végül azt is mondta, hogy soha nem adott okot Rohannak, hogy azt higgye: több mint egyszerű alattvaló, több mint közömbös ismerős vagy idegen.
- Á... ezt mondta...
- Még hozzá olyan hangon, hogy az nem tűrt ellentmondást, így a bíboros nem is mondott ellent.
- Ha viszont a bíboros nem mondott ellent, az azt jelenti, hogy bevallja: hazudott; ám ha elismeri, hogy hazudott, azzal igazat ad azoknak a szóbeszédnek, amelyek szerint a királyné egyeseket megkülönböztetett kegyben részesít.
- Jaj, Istenem, mi ez már megint? - kérdezte lehangoltan a király.
- Teljes képtelenség ez is, majd meglátja felséged. Mert mihelyt kétségtelenné vált, hogy Rohan nem sétált a királynéval...
- Hogyhogy? - kiáltott fel a király. - Azt beszélték, hogy Rohan a királynéval sétált?
- Ezt maga a királyné cáfolta meg, felség, mert Rohan is tagadta; nos, amikor ezt a vádat el kellett ejteni, megértheti felséged, hogy a rosszindulatú pletyka nem hagyhatta ennyiben a dolgot, ki kellett deríteni, hogyan lehetséges, hogy a királyné éjnek évadján a versailles-i parkban sétál.
- Éjnek évadján a versailles-i parkban! A királyné!...
- Mégpedig kivel sétált? - folytatta higgadtan Provence grófja.
- Kivel?... - suttogta a király.
- Ezt kellett kideríteni! Hiszen minden tekintet a királynén függ, azon, hogy mit csinál. Vajon ezek a tekintetek, melyeket nem kápráztat el sem a nap fénye, sem a királyi felség csillogása, nem látnak-e még élesebben, ha arról van szó, hogy éjszaka kell valamit kilesni?
- Vigyázzon, öcsém, ezek gonosz dolgok!
- Én csak elismétlem, amit beszélnek, felség, mégpedig olyan őszinte méltatlankodással, hogy biztos vagyok benne, ráveszem felségedet, hogy kiderítse az igazságot.
- Tényleg azt beszélik, hogy a királyné éjszaka a versailles-i parkban sétált, még hozzá nem is egyedül?
- Nem hogy nem egyedül: kettesben... Ó, ha csak azt beszélnék, hogy *nem egyedül*, nem is volna érdemes odafigyelni.

A király hirtelen felcsattant:

- Bizonyítsa be, hogy csak azt adja tovább, amit beszélnek. Bizonyítsa be, hogy nem maga találta ki!

- Ó, ez igazán könnyű - felelte Provence grófja. - Négy tanúvallomásunk van: az első a vadászati főfelügyelőmé, aki két nap, jobban mondva két éjszaka egymás után látta a királynét, amint a farkasvadász háza mögötti kapun kiment a versailles-i parkból. Tessék, itt az aláírt vallomása. Olvassa, felség.

A király remegve vette át a papírt, elolvasta, és visszaadta a fivérének.

- Van itt egy másik, ez még érdekesebb. Az az éjjeliőr írta alá, aki a Trianonban őrködik. Azt mondja, csendes volt az éjszaka, a királyi parkokban teljes nyugalom honolt, kivéve azt az éjszakát, amikor a királyné egy úriemberrel sétált kart karba öltve. Amint látja felséged, a vallomás világos.

A király ezt is elolvasta, s a karja lehullott.

- A harmadik vallomást - folytatta rendíthetetlenül Provence grófja - a keleti kapu svájci gárdistája tette. Ez az ember látta és megismerte a királynét, amikor kiment a farkasvadász háza mögötti kapun. Elmondta, milyen ruhát viselt a királyné; nézze csak, felség; azt is elmondta, hogy távolról nem ismerte fel azt a férfit, akitől ott elvált *őfelsége*; ez le van írva; de hogy a mozgásáról tisztnek gondolja. Alá van írva az a vallomás is. Hozzátesz még egy furcsa dolgot, mégpedig azt, hogy a királyné jelenléte megcáfolhatatlan, mivel *őfelsége* kíséretében volt La Motte-né, a királyné barátnője.

- A királyné barátnője! - robbant ki dühösen a király. - Még hogy a királyné barátnője!

- Ne haragudjon erre a becsületes alattvalóra, felség; neki csak a túlbuzgósága róható fel. Azzal bízták meg, hogy őrködjék, s ő őrködik; hogy vigyázzon, s ő vigyáz. Szerintem az utolsó vallomás a legvilágosabb - folytatta Provence grófja. - A záruk főfelügyelőjének a vallomásáról van szó, akinek az a feladata, hogy kapuzárás után végignézzze, vajon minden kapu zárva van-e. Felséged ismeri ezt az embert; ő állítja, hogy látta a királynét, amint egy férfival bement az Apolló-fürdőbe.

A király sápadtan tépte ki a gróf kezéből a papírt, pedig úgy kellett legyűrnie az undorát. Elolvasta.

Provence grófja azalatt is folytatta, míg a király olvasott.

- Igaz az is, hogy La Motte-né vagy húszlépcsnyire állt odakint, s a királyné csak körülbelül egy óra hosszat maradt bent a fürdőben.

- De ki az a férfi? - kiáltotta a király.

- A jelentésben nem nevezik meg, felség. Méltóztassék elolvasni ezt az utolsó bizonyítékot, íme. Az egyik erdőkerülő vallomása ez, aki az Apolló-fürdő mellett, a kerítésfal mögött állt lesben.

- A dátum a következő nap - mondta a király.

- Az, felség. Az erdőkerülő látta, hogy a királyné a kiskapun át elhagyja a parkot, odakint körülnéz, mégpedig Charny úr karján!

- Charny! - kiáltott fel a király, s a haragtól és a szégyentől majdnem esztét vesztette. - Jól van, jól... Várjon meg itt, gróf, most megtudjuk az igazat!

És kirohant a dolgozószobából.

40
Az utolsó vád

Mihelyt a király távozott a királyné szobájából, Mária Antónia az öltözőszobába sietett, ahol Charny mindennek fültanúja lehetett.

Kinyitotta az ajtót, aztán bezárta a lakosztálya ajtaját, majd egy karosszékbe rogyva csendben várta, mit dönt majd felőle Charny, legfélelmetesebb bírása.

Nem kellett sokáig várnia, a gróf szomorúbban és sápadtabban jött elő az öltözőszobából, mint valaha.

- Nos? - kérdezte a királyné.

- Asszonyom - felelte a férfi -, láthatja, hogy minden a barátságunk ellen esküszik. Ezentúl már nem az én meggyőződésem fogja megsebezni, hanem az emberek szája. A ma kipattant botrány engem örökre megfoszt a nyugalomtól, magát a békességtől. Az ellenség most, hogy sikerült sebet ejtenie magán, úgy fogja gyötörni, mint légy a sebzett gazellát...

- Mondja ki nyíltan, amit gondol! - nézett Charnyra mélabúsan a királyné.

- Azt hiszem, sosem adtam okot felségednek, hogy kételkedjék az őszinteségemben - felelte a férfi. - Sőt, néha túl keményen robbant ki belőlem az őszinteség, bocsánatot kérek érte.

- Mindaz, amit tettem, nem elég bizonyíték magának - mondta megrendülten a királyné. - Nem elég, hogy nyíltan hadat üzentem a királyság egyik legnagyobb urának, hogy ujjat húztam az egyházzal, hogy a jó híremet kiszolgáltattam az emberek kényének-kedvének, hogy eljátszottam a király bizalmát... Eh, de hiszen mi dolga magának a királlyal! Ugyan! A király... az csak egy férj!

És olyan fájdalmas keserőséggel mosolygott, hogy kicsordult a könnye.

- Ó, maga a legnemesebb, a legbátrabb asszony a világon! - kiáltott fel Charny. - Azért nem válaszolok tüstént, amint a szívem diktálná, mert úgy érzem, nem érek föl ilyen magasságokig, s nem merem megszegetteleníteni ezt a magasztos szívet, hogy ott helyet kérjek magamnak.

- Charny úr, maga bűnösnek hisz engem.

- Asszonyom!...

- Charny úr, maga elhitte azt, amit a bíboros mondott.

- Asszonyom!...

- Charny úr, felszólítom, mondja meg, hogy vélekedik Rohan úr viselkedéséről.

- Meg kell mondanom, asszonyom, hogy Rohan úr nem úgy viselkedett, mint egy eszelős, amiként maga a szemére vetette, és gyengének se bizonyult, úgy viselkedett, mint szilárd meggyőződésű férfi, aki szerette és szereti magát, s aki olyan tévedés áldozata, amely őt romlásba dönti, magát pedig...

- Engem?

- Magát pedig elkerülhetetlenül a gyalázatba.

- Uramisten!

- Fenygető rém jelenik meg előttem, annak a gyűlöletes asszonynak, La Motte-nénak a képe, aki eltűnt, holott a tanúskodása, mindent visszaadhatna nekünk, nyugalmat, becsületet, biztonságot. Az az asszony a maga rossz szelleme, az az asszony, akit maga felelőtlenül a titkai közelébe engedett, s talán még annál is közelebb...

- A titkaim közelébe vagy még közelebb! Ó, nagyon kérem kiáltotta a királyné.

- Asszonyom, a bíboros elég világosan megmondta, és elég világosan bebizonyította, hogy megegyezett vele a nyakék vételéről.

- Ó, már megint erről beszél, Charny - mondta a királyné, s elpirult.

- Bocsánat, bocsánat, látja, én nem vagyok olyan nemes lelkű, mint maga, nem vagyok méltó rá, hogy megossza velem a gondolatait.

- Mondok valamit magának, uram - mondta a királyné haraggal vegyes büszkeséggel. - Amit a király hisz, más is hiheti. Nyilván nem vagyok könnyebb eset a barátaim, mint a férjem számára. Azt hiszem, egy férfi nem szívesen van olyan nő társaságában, akit nem becsül. Nem magáról beszélek, uram - tette hozzá szenvedéllyel -, én magának nem vagyok nő! Én királyné vagyok, maga pedig nem férfi, hanem bíró a szememben.

Charny olyan mélyen meghajolt, hogy a királyné nyilván meg volt elégedve e hű *alattvaló* megbánásával és alázatával.

- Azt tanácsoltam magának - mondta hirtelen a királyné -, hogy maradjon a birtokain; bölcs dolog lett volna. Távolság az udvartól, ahol visszatetszést keltenek a szokásai, az egyenes jelleme, a tapasztalatlansága, ne haragudjon, ha megmondom; szóval az udvartól távol jobban értékelte volna azokat a szereplőket, akik ezen a színpadon játszanak. Ügyesen kell adagolni a látszat illúzióját, Charny úr, kifestve, magas sarkon kell tipegni a tömegek előtt. Olyan királyné vagyok, aki túl könnyen leereszkedtem másokhoz, s így engedtem, hogy megfakuljon a királyság kápráztató bűvereje azoknak a szemében, akik szerettek engem. Ó, Charny, a királynék homlokára glóriát rajzol a korona, s ez felmenti őket a tisztaság, a melegség, a szellem és főleg a szeretet béklyója alól. Királyné vagyok, uram, uralkodom; mire lenne jó, ha szeretne valaki?

- El sem tudom mondani, milyen fájdalmat okoz felséged szigora - felelte Charny. - El tudtam felejteni, hogy felséged a királyném, de ismerje el, hogy az én szememben maga mindig a legtisztéletreméltóbb, a leg...

- Ne fejezze be, nem azért mondtam, hogy szép szavakat csikarjak ki. Igen, megmondtam: el kell mennie egy időre. Valami azt súgja, hogy a maga nevét is belekeverik ebbe az egészbe.

- Lehetetlen, asszonyom!

- Azt mondja, lehetetlen? Ugyan, gondolkozzon el egy kicsit azoknak a hatalmán, akik immár fél éve játszadoznak a jó híremmel, az életemmel! Éppen maga mondta, hogy a bíboros *meg van győződve* róla, hogy olyan *tévedés* áldozata, amelybe mások sodorták bele! Azok, akik ilyen *tévedéseket* idéznek elő, nyilván elég ügyesek ahhoz is, hogy bebizonyítsák: maga hűtlen alattvalója a királynak, szégyenletes barátja a királynénak. Azok, akik ilyen ügyesek a hamisításban, könnyen leplezik az igazságot! Ne vesztegesse az időt, nagy veszedelem fenyeget; vonuljon vissza a birtokaira, meneküljön a botrány elől, amely az ellenem indított pert követi majd: nem akarom, hogy osztoznia kelljen a végzetemben, nem akarom, hogy derékba törjön a pályája. Én kitartok magam is, hiszen Istennek hála, ártatlan és erős vagyok; nincs egyetlen folt sem az életemen; eltökéltem, hogy ha kell, feltárom a szívemet az ellenségeim előtt, hogy belepillanthassanak, hiszen csak tisztaságot láthatnak benne. De maga tönkremenne, magát

megrágalmazná, talán börtönbe is vetnék; vigye magával ezt a nemes lelkűen felajánlott pénzt s a bizonyosságot, hogy lelkének egyetlen nagylelkű indulata sem kerülte el a figyelmemet; hogy kétségei nem bántottak meg; hogy szenvedése nem hagyott hidegen; utazzon el, ha mondom, s keresse másutt azt, amit Franciaország királynéja már nem tud megadni magának: a hitet, a reményt, a boldogságot. Úgy számítom, két hét kell hozzá, hogy Párizs megtudja a bíboros letartóztatását, hogy összehívják a bíróságot, és összegyűjtsék a tanúvallomásokat. Utazzon el! A nagybátyjának két hajója áll indulásra készen Cherbourg-ban és Nantes-ban, válasszon; de menjen minél messzebbre tőlem! Egyetlen dologhoz ragaszkodtam ebben az életben, de mivel elvesztettem, én is elvesztem.

A királyné felugrott, s úgy tett, mint amikor befejezi az audienciát.

Charny tisztelettel, de hevesen odalépett hozzá.

- Felség - mondta elfúló hangon -, most elmondtam, mi a kötelességem, a veszély nem a birtokaimon, nem Franciaország határain kívül, hanem Versailles-ban leselkedik felségedre, itt, ahol gyanúsítják, és Párizsban, ahol majd ítélkeznek felséged fölött. Csak az a fontos, hogy minden gyanú elnémuljon, hogy minden végzés ártatlanságának bizonyítéka legyen, s mivel felségednek nincs hívebb tanúja, eltökéltebb támasza nálam, maradok. Azok, akik annyi mindent tudnak, el is fogják mondani, asszonyom. De legalább részünk lesz abban a mélyen érző emberek számára felbecsülhetetlen boldogságban, hogy szemtől szemben láthatjuk majd ellenségeinket. Ők reszkessenek egy ártatlan királyné felséges tisztasága előtt s egy náluknál jobb férfi bátorsága előtt. Igen, asszonyom, maradok, és higgye el, felségednek nem kell tovább titkolnia előttem a gondolatait; a többiek tudják, hogy nem szököm meg; felséged tudja, hogy semmitől sem félek, s azt is tudja, hogy ahhoz, hogy soha többé ne lásson, nem kell száműzetésbe küldenie. Ó, asszonyom, a szívek messziről is értik egymás szavát, s a távolság csak felcsigázza a vágyódást. A maga érdekében kéri, hogy utazzam el, nem miattam; ne féljen, csak akkor leszek közel, hogyha segítenem kell, ha meg kell védenem magát. A közelében leszek, de nem azért, hogy fájdalmat okozzak vagy ártsak magának. Ugye, egyszer sem látott, míg egy héten át ott laktam százlépésnyire magától, s minden mozdulatát kilestem, a maga életéből éltem?... Nos, most is ugyanígy lesz, mert nem tudom végrehajtani az akaratát, nem tudok elutazni! De hát érdekli ez magát?... Gondol-e majd rám?

- Ahogy akarja - mondta a királyné. - De soha többé ne értse félre a szavaimat; nem vagyok kacér teremtés, Charny úr; egy igazi királyné kiváltsága, hogy azt mondja, amit gondol, és azt gondolja, amit mond: én ilyen királyné vagyok. Magát választottam ki, uram, az összes férfi közül. Nem tudom, mi vonzotta a szívemet magához. Talán az, hogy tiszta barátságra áhítoztam; ezt nem is titkoltam maga előtt. Ma már nem így van, ma már nem gondolom azt, amit akkor. A maga szíve immár nem testvére az enyémnek. Őszintén kívánom: váljunk el örökre!

- Jól van, asszonyom - szólt bele Charny -, soha nem hittem volna, hogy maga választott ki engem, soha nem hittem... Ó, asszonyom, nem bírom elviselni a gondolatot, hogy elveszítsem. Asszonyom, engem megőrjít a féltékenység és a félelem. Asszonyom, én nem tudom elviselni, hogy megvonja tőlem a szívét; az enyém, nekem adta, és csak az életem árán vehetik el tőlem. Legyen nő, legyen jó, ne éljen vissza a gyengeségemmel, hiszen az imént még nekem tett szemrehányást a kétségeim miatt, most pedig maga zúzza össze a szívemet önnön kétségeivel.

- Gyerekszív, asszonyszív... - mondta a királyné. - Azt akarja, hogy rátámaszkodjam!... Szép kis védőügyvédjei vagyunk egymásnak! Bizony, maga gyenge, de sajnos, én sem vagyok erősebb!

- Ha másmilyen lenne, nem is szeretném - suttogta a férfi.

- Hogyan! - kiáltott fel szenvedélyesen Mária Antónia. - Van még szív, amely szereti ezt az elátkozott királynét, ezt az elveszett királynét, ezt a nőt, aki fölött nemsokára bíróság ítélkezik, akit a közvélemény elítél, akit talán elűz magától a férje, a királya?

- Van, asszonyom, egy olyan alattvaló szíve, aki szentként tiszteli magát, s aki egy könny-cseppért, melyet az imént hullatott, a szíve vérét ajánlja fel cserébe.

- Áldott ez a nő - mondta a királyné -, büszkeség tölti el a szívét, ő az első az asszonyok között, a legboldogabb a földön... Boldog ez a nő, Charny; nem is tudom, hogyan panaszkodhatott. Bocsásson meg neki!

Charny Mária Antónia elé rogyott, és rajongva megcsókolta a lábát.

Ebben a pillanatban kinyílt a titkos folyosó ajtaja, s ott állt reszketve, villámsújtottan a király.

Ott találta Mária Antónia lábánál azt a férfit, akit Provence grófja bevádolt előtte.

41 Leánykérés

A királyné és Charny egymásra vetett pillantásában olyan halálos rémület bujkált, hogy legelvetemültebb ellenségük is megszánta volna őket.

Charny lassan felállt, és mélységes tisztelettel meghajolt a király előtt.

XVI. Lajos csipke mellfodrán látni lehetett, milyen vadul dobog a király szíve.

- Ó!... - mondta tompán. - Charny úr!

A gróf újabb meghajlással válaszolt.

A királyné érezte, hogy nem jön ki hang a torkán, érezte, hogy elveszett.

A király folytatta:

- Charny úr - mondta hihetetlen önmegtartóztatással -, sértő egy nemesúr becsületére, ha lopáson kapják.

- Lopáson! - suttogta Charny.

- Lopáson! - ismételte a királyné, akinek még most is ott zúgtak a fülében a nyakékkal kapcsolatos iszonyú vádak, s most azt hitte, a grófra is ráfröccsen a szennyük.

- Igen - folytatta a király -, ha a más felesége előtt térdel, meglopja a férjet, és ha az a feleség királyné is, uram, akkor ezt a bűnt felségsértésnek hívják. Majd az igazságügy-miniszteremmel elmondatom magának ezeket a dolgokat, Charny úr.

A gróf szólni akart, ártatlanságát akarta bizonygatni, de a királyné nagylelkűségében nem tudta elviselni, hogy aljassággal vádolják azt a férfit, akit szeret, s a segítségére sietett.

- Felség - tört ki belőle a keserűség -, azt hiszem, figyelmeztetnem kell, hogy gyanúja alap-talan, feltételezései tévesek. Látom azt is, hogy a tisztelet megbénítja a gróf nyelvét; de én nem hagyom szó nélkül, hogy vádolják őt, akinek olyan jól ismerem a szívét.

Elhallgatott, az izgalom kimerítette, a hazugság, amit majd kénytelen lesz kitalálni, megrémítette, s mivel nem tudott kitalálni semmit, majdnem elvesztette a fejét.

Ám ez a kis tévovázás, amely gyűlöletes volt a büszke királynői szívnek, a nőnek a menekvést jelentette. Az ilyen iszonyú összecsapásoknál, amikor gyakran a becsülete, az élete forog kockán annak, akit megleptek, egyetlen percnyi haladék elég a menekvéshez, mint ahogy egyetlen másodpercnyi veszteség elég a vereséghez.

A királynét kizárólag az ösztöne vezette, amikor megragadta ennek a pillanatnyi haladéknak a lehetőségét; a királyba belefojtotta a szót, elterelte a gyanúról a figyelmét, és lehetőséget adott a grófnak, hogy összeszedje a gondolatait.

- Talán azt akarja mondani - szólt XVI. Lajos, de nem a király, hanem a féltékeny férj hangján -, hogy nem láttam itt maga előtt térdepelni Charny urat? Nos, ahhoz, hogy valaki letérdepeljen, és a másik ne emelje föl...

- Az kell, uram - mondta szigorúan a királyné -, hogy Franciaország királynéjának egyik alattvalója valami kegyet kérjen tőle... Azt hiszem, ez elég gyakori eset az udvarban.

- Kegyet? Magától? - kiáltotta a király.

- Mégpedig olyan kegyet, amit nem tudtam teljesíteni - folytatta a királyné. - Különbösen esküszöm, Charny úr sem ismételte volna el makacsul a kérését, s iparkodtam volna felemelni őt, boldogan, hogy teljesíthetem egy olyan nemesúr kérését, akit különös becsben tartok.

Charny fellelegzett. A király pillantása elbizonytalanodott, a homlokáról eltűnt a fenyegető ránc.

Mária Antónia hazugság után kutatott az agyában, dühödten, hogy hazudnia kell, kétségbeesve, hogy semmi valószerűt nem tud kitalálni.

Amikor bevallotta, hogy a gróf kérését nem tudta teljesíteni, azt hitte, ezzel lehűti a király kíváncsiságát. Remélte, hogy a vallatás abba is marad ezen a ponton. Tévedett: a világ összes asszonya ügyesebb, rugalmasabb lett volna, de neki hallatlan kínszenvedést okozott, hogy a szeretett férfi előtt kell hazudnia.

A kényszer, hogy a komédiák szédelgéseinek alantas és hamis színeiben kell szerepelnie, azt jelentette számára, hogy a parkbeli szélhámosság-sorozat összes csalárd ravaszkodását, ügyeskedését az aljasságukhoz méltó befejezéssel koronázza meg, majdnem azt jelentette, hogy bűnös: s ez rosszabb volt, mint a halál.

Még most is habozott. Az életét adta volna, ha Charny kitalál valami hazugságot, de ennek a talpig becsületes nemesúrnak még csak eszébe sem jutott, hogy hazugságon törje a fejét. Amilyen finom lelke volt, még attól is félt, nehogy félreértést szüljön, ha a királyné tisztességének a védelmére kel.

Mária Antónia a férje ajkán csüggött, úgy várta a kérdést, amely végül ki is robbant a királyból.

- Mi az a kegy, asszonyom, amit Charny úr térdén állva s eredménytelenül kért magától? - S hogy tompítsa e gyanakvó kérdés életét, még hozzátette: - Nekem talán több szerencsém lesz, mint magának, és Charny úrnak nem kell előttem is térdepelnie.

- Mondtam már, felség, hogy Charny úr lehetetlent kért.

- De mit?

„Mit lehet térdén állva kérni? - gondolta a királyné. - Mit lehet tőlem könyörögve kérni, amit nem tudok teljesíteni?... Jaj, mit? Mit?”

- Várom a választ - mondta a király.

- Felség... Charny úr kérése... családi titok.

- A király előtt nincs titok, ő a királyság ura, olyan családapa, akinek tudnia kell minden alattvalója becsületbeli ügyéről, akinek gondoskodnia kell alattvalói biztonságáról, hiszen a gyermekei, még akkor is - tette hozzá XVI. Lajos félelmetes méltósággal -, még akkor is, ha ezek az elfajzott gyermekek apjuk becsületére és biztonságára törnek.

Ez utóbbi fenyegetés hallatán a királyné felpattant.

- Charny úr... - kiáltotta zaklatottan, s a keze remegett - Charny úr azt kérte tőlem...

- Mit, asszonyom?

- Hogy engedélyezzem, hogy megházasodjon.

- Igazán? - kiáltott fel a király, s az első pillanatban meg is nyugtatta a válasz, de aztán visszatért féltékeny gyanakvása. - Na és - folytatta, s észre sem vette, milyen kínokat szenved a boldogtalan asszony, hogy ki kellett ejtenie ezeket a szavakat, sem azt, hogy Charny milyen

sápadt a királyné szenvedése láttán -, na és miért nem lehet megházasítani Charny urat? Talán nem elég előkelő? Nem elég gazdag? Nem elég bátor és szép? Őszintén szólva, ahhoz, hogy ne fogadják be egy családba, vagy hogy egy nő visszautasítsa, vérbeli hercegnőnek vagy férjes asszonynak kell lenni; én nem látok más okot, mely megakadályozná a házasodását. Mondja hát meg annak a leánynak a nevét, asszonyom, akit Charny úr feleségül kíván venni, s ha nincs kizáró ok, megígérem, hogy elsőprök az útjából minden akadályt... csak hogy a maga kedvére tegyek.

A királynét az egyre növekvő veszély s az első hazugság kényszerítő ereje is magával ragadta, erélyes hangon szólalt hát meg:

- Nem, uram, nem, vannak olyan akadályok, melyeket felséged sem győzhet le. A mi esetünk éppen ilyen.

- Eggyel több ok, hogy megtudjam, mi lehetetlen a királynak - mondta dühösen a király.

Charny a királynéra nézett, aki már alig állt a lábán. Szeretett volna a segítségére sietni, de mivel a király nem mozdult, ő se mozdulhatott. Milyen joggal ajánlhatta volna fel a karját vagy a segítségét ennek az asszonynak, akinek ő senkije, semmije, s akit királya és hitvese magára hagy?

„Milyen hatalommal szemben tehetetlen a király? - kérdezte magában a királyné. - Csak ezt az egy ötletet, csak ezt az egy segítséget add meg még, Istenem!”

Hirtelen fénysugár világította meg a gondolatait.

- Ó, maga Isten küld segítséget - suttogta. - Azokat, akik Isten jegyesei, még a király sem szakíthatja el Istentől.

- Uram - mondta végül emelt fővel a királynak -, Charny úr választottja zárdában van.

- Á, ez valóban elfogadható ok - kiáltott fel a király -, nehéz Istentől elvenni azt, ami az övé, hogy az embereknek adjuk. De különös, hogy Charny úr ilyen hirtelen lobbant szerelemre, soha senki nem említette nekem, még a nagybátyja sem, aki előtt pedig mindig nyitva az ajtóm. Ki az a leány, Charny úr, akibe beleszeretett? Kérem, mondja meg.

A királynénak, mintha tör járná át a szívét. Most majd Olivier kimond egy nevet, most majd el kell szenvednie e hazugság okozta kint. És ki tudja, Charny nem egy valaha szeretett lényt, a múlt még ma is vérző emlékét vagy egy bimbózó szerelemnek, a jövő bizonytalan reményének hordozóját nevezi-e meg? Ki akarta kerülni e szörnyű csapást, inkább átvette a kezdeményezést, és így kiáltott:

- De hiszen ismeri azt a leányt, felség, akit Charny úr feleségül akar venni... Andrée de Taverney kisasszony az!

Charny felkiáltott, s a kezébe rejtette az arcát.

A királyné a szívére szorította a kezét, s majdnem ájultan hullott egy karosszékbe.

- Taverney kisasszony? - ismételte a király. - A saint-denis-i kolostorba vonult vissza, ugye?

- Oda, felség - lehelte a királyné.

- De nem tett fogadalmat, ha jól tudom?

- Majd tennie kell.

- Miért kellene fogadalmat tennie? - kérdezte a király feltámadó bizalmatlansággal.

- Mert szegény - mondta Mária Antónia -, felséged csak az apját tette gazdaggá - fűzte hozzá keményen.

- Ezt a hibát orvosolni fogom, asszonyom, ha Charny úr szereti...

A királyné összerezzent, s könyörgő pillantást vetett Charnyra, talán, hogy tagadja.

Charny le nem vette Mária Antóniáról a szemét, de hallgatott.

- Rendben van! - mondta a király, aki ezt a csendet tiszteletteljes igenlésnek vette. - És nyilván Taverney kisasszony is szereti Charny urat... Nos, azt az ötszázezer frankot adom Taverney kisasszonynak hozományul, amit a múltkor megtagadtam Calonnenak, amikor a királyné számára kérte. Köszönje meg a királynénak, Charny úr, hogy hajlandó volt elmesélni nekem ezt az ügyet, és boldoggá tette mindkettőjüket!

Charny előrelépett, s meghajolt, mint valami sápadt szobor, melybe Isten csodálatosképpen életet lehelt egy pillanatra.

- Ó, ez megéri, hogy még egy sort térdeljen - mondta a király azzal a közönséges-gúnyos árnyalattal a hangjában, ami oly gyakran árnyékot vetett atyáitól örökölt nemes előkelőségére.

A királyné összerezzent, s ösztönös mozdulattal mindkét kezét a fiatalember felé nyújtotta. Az letérdelt előtte, és csókot lehelt jéggé dermedt, szép kezére, közben könyörögve kérte az Istent, hogy a lelkét is hadd lehelje ki a csókkal.

- Jöjjön, uram, jöjjön - mondta a király -, hagyjuk a királynét, hadd foglalkozzék az üggyel!

Előresietett. Charny megfordult a küszöbön, s kiolvasta a királyné szeméből az örökre szóló búcsú leírhatatlan fájdalmát.

Bezárult kettejük között az ajtó; az ártatlan szerelmesek soha többé nem léphetik át ezt a sorompót.

42
Saint-Denis

A királyné ott maradt egyedül, kétségbeesve. Annyi csapás érte egyszerre, hogy nem is tudta, melyik a legfájdalmasabb.

Egy óra hosszat hánykolódott kétségek közepette, mígnem rádöbbsent, hogy ideje valami kiutat keresni. A veszély nőttön-nő. A király nyilván hírét viszi a látszatgyőzelemnek, melyre oly igen büszke. Előfordulhat, hogy nem hasznuk, hanem kárunk lesz a kimondott hazugságból.

Jaj, hogy megbánta a királyné ezt a hazugságot, mennyire szeretne volna visszaszívni azt az ajkáról elröppent szót, mennyire szeretne volna elvenni Andrée-től azt a csalóka boldogságot, melyet talán vissza is utasít a lány!

Igen: Andrée neve megmentette őket a király előtt. De ki láthatja előre, mit tesz majd Taverney kisasszony, ez a szeszélyes, független, akaratos jellem? Számíthatnak-e rá, hogy ez a büszke teremtés odaveti a szabadságát, a jövőjét egy királyné kedvéért, akit néhány napja ellenségként hagyott el?

Ha Andrée nem hajlandó segíteni (ami nagyon is valószínű), akkor az egész hazugságra épült tákolmány összeomlik. A királyné butácska cselszövőnek bizonyul, Charny közönséges széptevőnek, hazudozónak; a rágalom váddá változik át: mindenki bizonyítottan tekintheti a házasságtörést.

Mária Antónia kezébe temette a fejét, lázasan töprengett.

Kiben bízhat? Ki barátnője a királynénak? Lamballe hercegnő?

Ő, ő maga a tiszta ész, a hideg, hajlíthatatlan értelem! Miért is kísértse ezt a szűzies képzeletet? Az udvarhölgyek pedig, ezek a felemelkedést leső szolgálattelkü talpnyalók, akik a kegyvesztés árnyékától is reszketnek, úgyse értenék meg a királynéjukat, és segítség helyett alkalmasint megleckéztetnék.

Nem marad más hátra, mint maga Taverney kisasszony. Gyémántszíve van, melynek élei elvághatják az üveget, de egyedül ez a rendíthetetlenül kemény, tiszta lelkű lány lehet a királyné társa nagy bánatában.

Elmegy hát, s megkeresi Andrée-t. Elmeséli neki a szerencsétlenséget, amely vele történt, és könyörög neki, hogy áldozza fel magát érte. Andrée nyilván visszautasítja, mert ő nem olyan, akinek parancsolhatnak, ám lassan-lassan meghatja a könyörgése, és beleegyeznek. Akkor meg ki tudja, hátha haladékat kapnak; túl az első megrázkódtatáson s a jegyesek látszólagos beleegyezése nyomán lecsillapodva a király még meg is feledkezhet az egésztől... Ha így lenne, az utazás mindent megoldana. Egy időre Andrée is, Charny is elutazna, csak amíg a rágalom hidrája nem követel több eleséget, s akkor elhíresztelnék, hogy visszaadták jegyesük szabadságát. Így senki sem jönne rá, hogy a házassági terv pusztán játék volt.

Taverney kisasszony is megőrizné a szabadságát, Charny sem kötné le magát. Megszűnne a királyné szörnyű lelkiismeret-furdalása is, amiért két ember jövőjét odadobta a jó híréért, s a jó híre sem szenvedne csorbát, hiszen az nemcsak az övé, hanem a férjéé, a gyermekeié is. Makulátlanul hagyná a következő francia királynéra.

Így gondolkodott.

Remélte, hogy mindent összebékíthet: az illemszabályokat és az egyéni érdekeket. Ilyen vaslogikával kellett az iszonyatos veszély árnyékában okoskodnia. Taverney kisasszony nehéz ellenfél, ha a büszkeségére és nem a szívére hallgat.

Mária Antónia lelkiileg felkészülve elhatározta, hogy útnak indul. Szerette volna figyelmeztetni Charnyt, nehogy valami elhibázott lépést tegyen, de elállt a szándékától, mert arra gondolt, hogy nyilván kémek leselkednek rá, s hogy bármit tesz, félremagyarázzák. Különben is elég tapasztalatot szerzett Olivier egyenes jelleméről, hűségéről és határozottságáról, hogy tudja: a férfi csakis az ő szándékainak megfelelően fog cselekedni.

Közben három óra lett; nagy ebéd, látogatók, bemutatások. A királyné derűs arccal, nyájasan fogadott mindenkit, de azok iránt, akiket ellenségeinek ítélt, büszke és határozott volt, s ez általában nemigen van a bűnösök ínyére.

Soha még ilyen tömeg nem nyüzsgött az udvarban; soha még ilyen kegyetlenül nem kutatta a kíváncsiság egy bajba jutott királyné arcvonásait. Mária Antónia állta a támadást, ellenségeit leteperzte, barátait megrészegette, a közömbösöket lelkesé varázsolt, a lelkeseket elragadtatóvá; olyan szép és olyan királyi volt, hogy a király nyilvánosan bókolt neki.

A fogadás végeztével levetette parancsra felöltött mosolyát, s visszatért emlékeihez, a bánatához; egyedül, egészen egyedül maradt ezen a világon. Átöltözött, kék szalagos, kék virágos szürke kalapot vett fel, szürke selyemruhát, aztán a hintóba szállt, és testőr nélkül, egyetlen udvarhölgy kíséretében Saint-Denis-be hajtatott.

Akkor ért oda, amikor az apácák celláikba térnek, s a refektórium halk zsidongását az elmélkedés csendjével váltják fel az esti imáig.

A királyné a fogadószobába kérte Andrée Taverney kisasszonyt.

Andrée fehér gyapjú fésülködőköpenyébe burkolózva térdelt az ablaka előtt, s nézte a hatalmas hársfák mögül előbukkanó holdat. A leszálló éj szívszorító csendjében ismét rátalált izzó, szenvedélyes imáinak egyetlen tárgyára; ő csak azért imádkozott Istenhez, hogy könnyítsen a lelkén.

Nagy kortyokban itta a maga akarta elválás gyógyíthatatlan fájdalmát. Ezt a kínszenvedést csak az erős lelkek ismerik; egyszerre kín és gyönyör. A szorongás olyan benne, mint minden közönséges bánatban, de olyan kéjbe torkollik, amit csak azok érezhetnek, akik fel tudják áldozni a boldogságukat a büszkeségükért.

Andrée maga döntött úgy, hogy elhagyja az udvart, maga szakított el minden szálát, amely a szerelméhez köthette. Gögös volt, mint Kleopátra, s még azt sem tudta elviselni, hogy Charny más nőre gondoljon, legyen az akár a királyné.

A másik asszony iránti égő szerelemről semmi bizonyítéka nem volt. A féltékeny Andrée-nak ilyen bizonyíték birtokában a szíve szakadt volna meg. De nem látta-e Charnyt, amint közönyösen elmegy mellette? Nem feltételezte-e a királynéről, hogy bár ártatlan, de magának őrzi Charny bókjait és érzelmeit?

Akkor mire lett volna jó Versailles-ban maradnia? Hogy udvarlást kolduljon? Hogy a mosolyáért esdekелjen? Hogy azt remélje: a férfi olykor-olykor, jobb híján, neki ajánlja a karját, hozzáér a kezéhez? Hogy séta közben a királyné átengedje neki Charny bókjait, mivel ő éppen mással van elfoglalva?

Nem, ez a sztoikus lélek nem alkuszik, nem fogad el gyáva engedményeket.

- Soha! Soha! - ismételte magában a büszke Andrée. - Akit titokban szeretek, aki csak árnykép, emlék, az soha meg nem bánt, mindig mosolyog rám, s csak rám mosolyog!

Ezért töltött hát annyi szomorú, de szabad éjszakát, ezért választotta inkább az önkéntes száműzetést, s volt boldog, hogy sírhat, ha elgyengül, és átkozódhat, ha lázba jön, hiszen a száműzetésben sértetlenül megőrizte a szerelmét és a méltóságát; ezért választott úgy, hogy soha ne lássa viszont azt a férfit, akit gyűlölt. Gyűlölte Charnyt, mert szerette.

Egyébként a tiszta szerelemről való néma elmélkedések, a magányos álmodozás isteni elragadtatása sokkal inkább az életet jelentette a vadóc Andrée szemében, mint a versailles-i fényes ünnepek, a kényszer, hogy meg kell hajolnia a vetélytársai előtt, a félelem, hogy egyszer csak napvilágra kerül a szívébe rejtett titok.

Szent Lajos napjának estéjén tehát a királyné meglátogatta Andrée-t Saint-Denis-ben, Andrée éppen a cellájában álmodozott.

Szóltak neki, hogy megérkezett a királyné; a káptalan fogadta a nagy fogadóteremben, és őfelsége rögtön az első udvarias szavak után azt kérdezte, hogy beszélhet-e Taverney kisasszonnyal.

Különös! Andrée-nak, a szerelemtől megpuhult szívének csak ennyi kellett, hogy rohanvást fusson az illat elébe, amely Versailles-ból árad most felé - tegnap még elátkozta ezt az illatot, amely az idő múlásával egyre értékesebb lett a számára; értékes, mint minden, ami elillan, ami múlandó, értékes, mint maga a szerelem.

- A királyné! - suttogta Andrée. - A királyné itt, Saint-Denishen! A királyné engem hív!

- Gyorsan, igyekezzen! - szóltak rá.

Igyekezett is: vállára vette a hosszú apacaköpenyt, bő ráncokban leomló ruhájára gyapjúövet kötött, s anélkül, hogy csak bele is pillantott volna aprócska tükrébe, követte az érte küldött kapus nővért.

Ám alig tett meg száz lépést, szégyenkezni kezdett, hogy annyira megörült.

„Miért remeg a szívem? - gondolta. - Mit számít Andrée de Taverneynek, hogy Franciaország királynéja meglátogatja a saint-denis-i kolostort? Vajon büszkeséget érzek? A királyné nem értem jött ide. Boldogság? Már nem szeretem a királynét... Na, nyugalom, te rossz apáca, aki nem vagy sem az Istené, sem az embereké. Legalább próbálj meg a saját magadé lenni!”

Így pirongatta magát, míg a fölépcsőn lefelé ment, s már ura is volt akaratának, lehervasztotta arcáról a sietség keltette pírt, lefékezte mozdulatainak sebességét. De hogy ezt elérje, az utolsó hat lépcsőfokot lassabban kellett megtennie, mint az első harmincat.

Amikor az ünnepi fogadóterembe érkezett, a kórus mögé, s meglátta a szolgálónővérek szorgos keze alatt egymás után kigyúló csillárok és viaszgyertyák egyre gazdagabb fényáradatát, már hideg volt és sápadt.

Amikor meghallotta, hogy a kapus nővér kiejti a nevét, amikor megpillantotta az apátsági karosszékben ülő Mária Antóniát, s hogy mellette a káptalan legnemesebb fői hajlonganak és buzgólkodnak, Andrée-t olyan erős szívdobogás lepte meg, hogy jó pár másodpercig nem tudta folytatni az útját.

- Á, jöjjön hát, kisasszony, hadd beszéljek magával! - mondta félmosollyal a királyné.

Andrée odament, és fejet hajtott.

- Ha megengedi, anyám - mondta a királyné a főnöknő felé fordulva.

A főnöknő mély meghajlással válaszolt, és kiment a fogadóteremből, mögötte az apácák.

A királyné egyedül maradt Andrée-val, akinek olyan erősen dobogott a szíve, hogy ha a régi falióra ingája nem olyan függén lódul ide-oda, hallani lehetett volna.

A királyné kezdte a beszélgetést, így illet.

- Hát itt van, kisasszony - mondta finom mosollyal -, tudja-e, hogy furcsa ebben az apáca-ruhában?

Andrée nem válaszolt.

- Amikor mi, akik még kint élünk a világban, meglátogatjuk egy volt társnőnket, aki már elveszett a világ számára - folytatta a királyné -, az az érzésünk, mintha a sír adna szigorú tanácsot nekünk. Magának, kisasszony, talán más a véleménye?

- Ki venné a bátorságot, asszonyom - felelte Andrée -, hogy felségednek tanácsokat osztogasson? Maga a halál sem figyelmezteti előre a királynét, csak azon a napon, amikor magával viszi. Hogy is tehetné másképp?

- Miért?

- Mert egy királyné olyan magasan áll, hogy csak a legelkerülhetetlenebb szükséglet szabad elszenvednie. Mindene megvan, ami szebbé teheti az életét; a királyné elveszi másoktól mindazt, ami a mások életét megszépítheti.

A királyné meghökkent.

- És joga van hozzá - folytatta Andrée. - A királyné számára a „mások” csak alattvalók, akiknek a javai, a becsülete és az élete az uralkodóké. A királyné tulajdona tehát az élet, a becsület és az erkölcsi vagy anyagi javak...

- Megdöbbsent ez a vélemény - mondta vontatottan Mária Antónia. - Úgy festi le ennek az országnak az uralkodónőjét, mint valami mesebeli sárkányt, aki felfalja az egyszerű állampolgárok javait és boldogságát. Én ilyen nő vagyok, Andrée? Volt oka panaszra, amíg az udvarnál volt?

- Amikor elhagytam felségedet, volt olyan jó, és ugyanezt a kérdést tette föl - felelte Andrée -, és én azt válaszoltam, amit ma is válaszolok: nem, asszonyom.

- Gyakran sebez meg bennünket olyan szúrás, amit pedig nem is nekünk szántak - folytatta a királyné. - Ártottam talán valakinek a családtagjai közül, következésképpen megérdemlem az iménti kemény szavakat? Andrée, ez a maga választotta életforma menedék minden világi gonosz szenvedély ellen. Isten itt szelídségre, mértékletességre, a sérelmek felejtésére tanít, s ezeknek az erényeknek ő maga a legtisztább példája. Barátnőként jöttem ide, miért hát, hogy engesztelhetetlen ellenség leplezett haragja vagy nyílt szemrehányásai fogadnak?

Andrée feltekintett a királynéra: elcsodálkozott a higgadt hangon, amelyhez Mária Antónia nem szoktatta hozzá a szolgálatában állókat. Ha ellenállással találkozott, fensőbbes és könyörtelen volt.

A magányos, emberkerülő leányt érzékenyen érintette, hogy szavaira nem futotta el a harag a királynét, holott próbára tehetné a türelmét és baráti érzelmeit.

- Öfelsége nagyon jól tudja - mondta halkabban -, hogy a Taverneyk nem lehetnek az ellenségei.

- Értem - mondta erre a királyné. - Nem bocsátja meg, hogy elutasító voltam a bátyjával, s talán ő maga is könnyelműséggel, sőt szeszélyességgel vádol.

- A bátyám túlságosan is tisztelettudó alattvaló, semhogy a királynét vádolná - mondta Andrée, s igyekezett továbbra is merev maradni.

A királyné látta, hogy gyanút ébreszt Andrée-ban, ha tovább nyájaskodik.

- Találkozni akartam magával, ha már eljöttem ide Saint-Denisbe, hogy a főnöknővel beszéljek - mondta. - Szerettem volna biztosítani arról is, hogy akár közel, akár távol van tőlem, a barátnője vagyok.

Andrée megérezte, hogy hűvösebb lett a hang. Félt, hogy a királyné azt hiszi: el akarta lökni simogató kezét, s attól még inkább félt, hogy Mária Antónia éles szeme előtt felfedte fájdalmas sebeit.

- Felsőged végtelenül megtisztel, és szavai örömmel töltenek el - mondta szomorúan.

- Ne beszéljen így, Andrée - mondta a királyné és megszorította a kezét -, megszakad a szívem. Hát elképzelhetetlen, hogy egy nyomorult királynénak legyen egy barátnője, hogy bizalommal nézzen olyan szép szemekbe, mint a magáé, s ne kelljen azokban a szemekben érdeket vagy neheztelést gyanítani? Igen, igen, Andrée, irigyelje csak a királynékat, a javak, a becsület és az élet úrnőit! Ó, igen, királynék ők valóban, népeik aranya és vére az övék; de a szíve soha! Soha! Azt nem vehetik el, azt csak megkaphatják.

- Én felségedet nagyon szerettem, annyira, amennyire csak képes vagyok szeretni - mondta Andrée, akit megindított a királyné meleg hangja; elpirult, és lehajtotta a fejét.

- Szeretett engem!... - kiáltott fel a királyné. - Akkor hát már nem szeret?

- Ó, asszonyom!

- Nem kérdezek semmit, Andrée... Átkozott legyen ez a zárda, ahol olyan hamar kipusztulnak egyesek szívéből az emlékek.

- Ne vádolja a szívemet - mondta hevesen Andrée. - Az én szívem halott.

- Halott! Maga mondja ezt, Andrée? Hiszen fiatal és szép! Ó, ne játsszon ezekkel a gyászos szavakkal. Aki így mosolyog, aki ilyen szép, annak a szíve nem halt meg; ne beszéljen így, Andrée!

- Ismétlem, asszonyom, az udvar, a világ már semmit sem ad nekem. Itt úgy élek, mint a fű, mint a növények; olyan örömeim vannak, melyeket egyedül én értek, ezért nem fogtam fel azonnal, én, a félénk, senki kis apáca, amikor az előbb itt találtam felségedet teljes pompájában, uralkodói mivoltában; a szemem káprázott a tündökléstől, be kellett hát hunynom; könyörgök, bocsásson meg nekem: talán nem olyan nagy bűn, ha az ember elfelejti a világi hívságokat; a gyóntatóm mindennap megdicsér érte, asszonyom; könyörgök, felséged se legyen szigorúbb önála.

- Hogyan? Maga szeret itt lenni, a zárdában? - kérdezte a királyné.

- Nagy örömöm telik a magányos életben.

- Semmi sincs, ami a világ örömeihez vonzaná?

- Semmi.

„Uramisten! - gondolta nyugtalanul a királyné. - Csak nem dől dugába a tervem?”

És halálos borzongás futott végig rajta.

„Próbáljuk megkísérteni - gondolta aztán. - Ha ez a módszer nem válik be, könyörögni fogok. Ó, hogy azért könyörögjek neki, hogy elfogadja Charnyt! Jóságos ég, milyen szerencsétlen vagyok!”

- Andrée - szólt, s igyekezett uralkodni az érzelmein -, olyan szavakkal ecseteli a boldogságát, hogy elvesztem a reményt, melyet magával kapcsolatban tápláltam.

- Micsoda reményt, asszonyom?

- Ne is beszéljünk róla, ha ilyen szilárd az elhatározása, amilyennek látszik... Sajnos, szertefoszlott az örömmel ez a légvára! Minden légvár az életemben! Ne is gondoljunk rá többé!

- De asszonyom, ha már örömet szerzett volna a dolog felségednek, magyarázza meg...

- Minek? Zárdába vonult, nem?

- De igen, asszonyom.

- És szívesen van itt?

- Ó, boldogan!

- És helyesnek találja, amit tett?

- Mint még soha semmit.

- Látja, hogy felesleges kiszednie belőlem a dolgot. Pedig Isten a tanúm: egy pillanatra azt hittem, boldoggá teszem magát.

- Engem?

- Igen, magát, hálátlan teremtet, aki engem vádolt. Ám mostanra más örömökbe kóstolt bele, jobban tudja, mit szeret, mire hivatott. Feladom hát a tervem...

- Tisztelettel kérem, asszonyom, hogy legalább egy-két szóval mondja el, miről van szó.

- Ó, igazán egyszerű, vissza akartam csábítani az udvarba.

- Hogy én visszamenjek az udvarba? - kiáltotta Andrée keserű mosollyal. - Istenem!... Nem, nem, asszonyom, soha!... Bár nehezemre esik megtagadni az engedelmisséget...

A királyné megborzongott. Kifejezhetetlen bánat lepte meg a szívét. Egy gránitkövecskén kap léket a hatalmas hajó.

- Visszautasítja? - suttogta.

És hogy a lány ne lássa a zavarát, kezébe rejtette az arcát.

Andrée azt hitte, a királyné összeroskadott a visszautasítástól, odament hát, és a lába elé térdelt, hogy tiszteletadásával enyhítse a sebet, melyet a barátságukon vagy a királyné büszkeségén ejtett.

- Mit is kezdene velem az udvarban, asszonyom - kérdezte -, hiszen szomorú, szegény kis senki vagyok, átkozott, aki elől mindenki menekül, boldogtalan, aki a nőkben még a közönséges vetélytársi nyugtalanságot sem volt képes felébreszteni, a férfiakban pedig a közönséges nembeli különbség okozta rokonszenvet... Ó, asszonyom, drága úrnőm, hagyja békén ezt az apácát, akit még Isten sem fogadott el, mert egyelőre túlságosan bűnösnek találja, ő, aki pedig a test és a szív nyomorékjait hívogatja magához. Engedjen át engem a nyomorúságomnak, a magányomnak!

- Pedig ha elfogadná, amit ajánlok - mondta a királyné, s Andrée-ra emelte a szemét -, nyomtalanul eltűnne minden megaláztatása, amiről panaszkodott. A házasság révén, amelyről szó van, Franciaország egyik legelőkelőbb úrnője lenne.

- Házasság!... - hebegte döbbsen Andrée.
- Visszautasítja? - kérdezte egyre inkább bátorságát veszítve a királyné.
- Ó, igen, igen, visszautasítom!
- Andrée...
- Visszautasítom, asszonyom, visszautasítom.

Mária Antónia iszonyatos szívszorongással felkészült arra, hogy könyörögni fog. Amikor elbizonytalanodva, remegve, kétségbeesve felállt, mert nem tudta rászánni magát az első szóra, Andrée elébe vetette magát.

- Asszonyom - mondta a lány, s megfogta a ruhája szegélyét, mert azt hitte, a királyné indulni akar -, legalább azt a nagy kegyet tegye meg velem, hogy nevezze meg azt a férfit, aki társául fogadna; annyit szenvedtem már az életben a megaláztatásoktól, hogy ennek a nemes lelkű férfinak a neve... lesz az a gyógyír, melyet ezentúl a büszkeségemen esett sebeimre kenek - szívszorító gúnyal elmosolyodott.

A királyné habozott, de fenéig kellett ürítenie a keserű poharát.

- Charny úr az - mondta szomorú, közömbös hangon.
- Charny úr? - robbant ki Andrée-ból a kiáltás. - Olivier de Charny?
- Igen, Olivier - mondta a királyné, s elképedve nézte a lányt.
- Suffren úr unokaöccse? - folytatta Andrée, s az arca bíborpiros lett, a szeme szikrázott, mint két csillag.
- Suffren úr unokaöccse - felelte Mária Antónia, aki egyre inkább elámult az Andrée arcán bekövetkezett változáson.
- Olivier-hez akar engem férjhez adni, asszonyom?
- Hozzá magához.
- És ő... el akar venni?
- Megkérte a kezét.
- Ó, hozzámegegyek, hozzámegegyek! - mondta bolond elragadtatással Andrée. - Hát engem szeret!... Engem szeret úgy, ahogy én szerettem őt!

A királyné hamuszürkén, remegve hátrált, elfojtott nyöszörgés tört fel a torkából; félholtan rogyott egy karosszékre, míg Andrée eszeveszetten csókolgatta a térdét, a ruháját, könnyeivel öntözte, és forró csókjaival borította a kezét.

- Mikor indulunk? - kérdezte végre, mikor a fojtott sikolyok, a sóhajok után beszélni tudott.
- Jöjjön - suttogta a királyné, aki úgy érezte, kiszáll belőle az élet, halála előtt legalább a becsületét meg akarta menteni.

Felállt, Andrée-ra támaszkodott, akinek forró ajka most az ő jéggé dermedt arcára tapadt; s míg a lány indulásra készülődött, a boldogtalan királyné, akinek harmincmillió alattvaló élete és becsülete volt a kezében, ezt gondolta:

„El tud-e viselni ennyi szenvedést egyetlen szív, Uram?... S még hálaimát is kell mondanom, hiszen megmented a gyermekeimet a gyaláztatól, nekem pedig megengeded, hogy királyi méltóságban haljak meg.”

Amelyben kiderül, miért hízik a báró

Míg a királyné Saint-Denis-ben Taverney kisasszony sorsa felől döntött, Philippe lázas gyorsasággal készült az utazásra, hiszen a szíve vérzett mindattól, amit megtudott, amit felfedezett.

A katona, aki hozzászokott, hogy a világot járja, nem pepecsel sokat a csomagjaival, s egykettőre felölti az útiköpenyét. És Philippe-nek mindenkinél nyomósabb oka volt rá, hogy gyorsan minél tovább kerüljön Versailles-tól: nem akar tanúja lenni imárottja, a Királyné bukásának.

Így hát soha ilyen hévvel nem nyergelte a lovát, nem töltötte fegyvereit, s nem hányta a bőrdíjébe a mindennapi élethez legszükségesebb holmijait. Mikor végzett, értesítette az öreg Taverneyt, hogy beszélni kíván vele.

Az apró termetű öregúr éppen nemrég tért vissza a versailles-i kastélyból, amennyire tőle telt, szaporán szedte vékony lábát, melyre domborodó pocak súlya nehezedett. Három-négy hónapja hízásnak indult a báró, s ez érthető büszkeséggel töltötte el: a hízás a tökéletes elégedettség jele volt.

Nos, Taverney úr tökéletes elégedettségének jó néhány oka volt.

Mint mondtuk, a báró nagy vígan tért haza a kastélybeli sétájáról; kaján örömmel töltötte el a napközben kitört botrány. Breteuil-re mosolygott Rohan háta mögött, Soubise-re és Guémenéere Breteuil háta mögött, Provence grófjára a királyné háta mögött, Artois grófjára Provence háta mögött; mindig valaki ellen foglalt állást, és egyetlenegyszer sem foglalt állást valaki mellett. Hiába, ő akkor volt boldog, ha gonoszkodott.

Amikor az inasától megtudta, hogy Philippe beszélni szeretne vele, átsietett a kastély másik szárnyába, és minden teketória nélkül berontott a fia szobájába, ahol nagy rendetlenség uralkodott az úti előkészületek miatt.

Philippe nem várta, hogy az apja érzelmi kitörésekkel kíséri majd döntésének bejelentését, de arra sem számított, hogy teljes közöny fogadja a szavait, hiszen Andrée már elhagyta az apai házat, így eggyel kevesebb lényt lehetett gyötörni. Philippe úgy gondolta, hogy az öreg báró nyilván úrt érez a helyén, s ha ez az úr teljes lesz az utolsó mártír távozásával, a báró, ha másért nem, önzésből még sírva is fakadhat, mint a gyerek, akitől elveszik a kutyáját vagy a madarát.

Philippe igen meglepődött, amikor meghallotta, hogy a báró örömujjongásban tör ki:

- O, Istenem, elutazik, elutazik... Philippe elhűlve nézett az apjára.

- Biztos voltam benne - folytatta a báró -, fogadni mertem volna. Ezt jól kigondoltad, Philippe, remekül kigondoltad!

- Ezt hogy érti, apám? - kérdezte a fiatalember. - Mit gondoltam ki remekül?

Az öregúr fél lábon ugrándozva dudorászott, és domborodó pocakját simogatta.

Aztán Philippe-re kacsintott, értésére adva, hogy szeretne, ha kiküldené az inasát.

Philippe megértette a kívánságát, és engedelmeskedett. A báró Champagne sarkára csapta az ajtót, majd visszajött a fiához.

- Csodálatos - mondta halkán -, csodálatos!

- Fogalmam sincs róla, minek köszönhetem a dicséretét, uram - válaszolt hidegen Philippe.
- Ugyan, ugyan! - mondta az öregúr vígan hadonászva.
- Hacsak nem annak örül, hogy elutazom, s megszabadul tőlem.
- Lárifári - mondta kacarászva az öreg báró. - Kár a fáradságért; tudod, hogy engem nem tudsz becsapni... Hahaha!
- Philippe összefonta a karját, s azon töprengett, hogy nem hibbant-e meg az öregúr.
- Mivel akarnám én becsapni? - kérdezte.
- Azzal, hogy elutazol, teringettét! Csak nem képzeled, hogy elhiszem?
- Nem hiszi?
- Nem hát! Ne színészkedj; Champagne nem hallja a beszélgetésünket. Különben igazad van, nincs más lehetőség, nagyon okosan döntöttél.
- Uram, annyira megdöbbennek a szavai...
- Igen, elég megdöbbentő, hogy kitaláltam, de tudod, hogy van, Philippe, én vagyok a világon a legkíváncsibb ember, s ha hatalmába kerít a kíváncsiság, nem lehet megakadályozni, hogy ki ne elégítsem. Egy szó mint száz, rájöttem, hogy úgy csinálsz, mintha elutaznál, és gratulálok az ötlethez.
- Úgy csinálok, mintha elutaznék? - kiáltotta Philippe haraggal.
- Az öregúr odament hozzá, csontvázujjaival megböködte a fiatalember mellét, s egyre bizalmasabb hangon folytatta:
- Becsületszavamra, ha nem találod ki ezt a kibúvót, mindent lelepleznének. A legjobbkor teszed, amit teszel. Lehet, hogy holnap már késő lenne. Menj el hamar, fiam, menj hamar!
- Uram - mondta jeges hangon Philippe -, állítom, hogy egyetlen, de egyetlen szót sem értek mindabból, amit mondani méltóztatik.
- De hová rejted majd a lovaiddat? - folytatta az öregember, s nem is válaszolt. - A kancádat nagyon könnyű felismerni; vigyázz, meg ne lássák itt, mikor azt hiszik, hogy... Igaz is, mit mondsz az embereknek, hova mész?
- Taverney-Maison-Rouge-ba, uram.
- Jól van... nagyon helyes... úgy csinálsz, mintha Maison-Rouge-ba mennél... Senki sem jön rá a dologra... Ó, remek... Persze azért légy óvatos; árgus szemek lesnek mindkettőtökre.
- Mindkettőtökre!... Kire?
- Az illető hölgy féktelen természet, hiszen tudod - folytatta az öregúr -, képes mindent tönkretenni, ha elragadják az érzelmei. Vigyázz, légy okosabb nála...
- Ez aztán mindennek a teteje! - kiáltotta fojtott dühvel Philippe. - Gondolom, szórakozni akar a rovásomra, uram, s esküszöm, ez nem valami irgalmas cselekedet; nem is okos cselekedet, mert amilyen gondterhelt és dühös vagyok, még tiszteletlenségre vetemedem.
- Á, remek! Felmentelek a kötelező tisztelet alól. Elég nagy fiú vagy már, hogy az ügyeinket intézd, s olyan ügyesen intézed őket, hogy minden tiszteletem a tiéd. Te vagy kettőnk közül a bölcsőbb... Na, add meg a címedet, ahol értesíthetlek, ha valami fontos történne.
- Taverneybe írjon, uram - felelte Philippe abban a hitben, hogy az öregúr végre észre tér.

- Nahát, bolondnak nézel?... Taverneybe, huszonnégy mérföldre innét? Csak nem képzeled, hogy ha valami fontos és sürgős tanácsot kell küldennem neked, majd azzal szórakozom, hogy pusztán a látszat kedvéért Taverneyig hajszolom a futárait? Ugyan már, nem kértem, hogy a parkbeli házad címét add meg, mert oda könnyű lenne követni a küldönceimet, meg felismernék az embereimet a libériájukról, de válassz egy címet a két hely között, úgy negyedórai távolságra; van neked képzelőerőd, a pokolba is! Ha valaki képes olyat tenni a szerelméért, amit te tettél érte, az nem közönséges eszű ember, teringettét!

- Parkbeli ház, szerelem, képzelőerő... Úgy látszik, találós kérdéseket tesztel nekem, uram...

- Nincs nálad tisztességesebb és diszkrétebb lény a teremtésben! - kiáltott az apa. - És a te titkolózásod a legsértőbb a világon. Mintha attól félnél, hogy elárullak. Nem is értem!

- Uram... - mondta Philippe csüggedten.

- Jól van, jól van! Tartsd meg magadnak a titkaikat; tartsd meg magadnak a farkasvadászház titkát.

- A farkasvadászház titkát?

- Tartsd meg magadnak az éjszakai sétatid titkát! Ugyan, dehogyis sétáltál te azzal a két imádandó hölgyel...

- Hogy én... én sétáltam... - suttogta Philippe, s elsápadt.

- Tartsd meg magadnak a mézédcsók titkát...

- Hallgasson, uram! - kiáltott Philippe féltékenységtől részegen.

- Jól van, jól van, mindent tudok. Igazán fölösleges titkolóznod. Tudok a királynéval való kapcsolatodról, tudom, hogy vele voltál az Apolló-fürdőben... Istenem, de hiszen ez mindnyájunk életét, mindnyájunk szerencsáját jelenti! Ne félj hát tőlem, Philippe... Bízhatok bennem.

- Szörnyűségeket beszél, uram! - kiáltotta Philippe, és kezébe rejtette az arcát.

Iszonyodott az apjától, aki nemcsak hogy feltépte a sebeit, de kéjesen, kíméletlenül, dühödten vájkált is bennük. Iszonyodott attól az embertől, aki egy másik férfi boldogságával ruházta fel őt.

Mindazt, amit az apa megtudott, vagy kitalált, mindazt, amit a rossz nyelvek Rohannak, a jól értesültek meg Charnynak tulajdonítottak, a báró a fia érdemének vélte. Neki világos volt az ügy: a királyné Philippe-et szereti, s a háttérben lassan-lassan a kegyencség legmagasabb csúcsára emeli. Ezért volt az öreg Taverney olyan nagyon elégedett, s ettől növekedett néhány hete a pocakja.

Philippe előtt feltárult ez az újabb erkölcsi fertő, s összeborzadt, hogy éppen az apja tuszkolja bele a mocsárba, az apja, akinek vele együtt kellene küzdenie a becsületéért. Olyan súlyos volt a csapás, hogy kábultan hallgatott, a báró meg buzgón locsogott tovább.

- Látod-e - mondta -, remekművet alkottál, mindenkit félrevezettél; ma este ötven szempárból olvastam ki: „Rohanról van szó”, százból: „Charnyról”, kétszázból: „Rohanról és Charnyról”. De egyetlenegyből sem olvastam ki ezt: „Taverneyről van szó.” Ismétlem, remekmű, gratulálok... Különben mind neked, mind neki becsületére válik a dolog, kedvesem. Neki, mert megszerzett téged; neked, mert megtartottad őt.

A most már végképp felbőszült Philippe villámló tekintettel meredt a könyörtelen öregemberre, de ekkor egy hintó robogott be az udvarra, különös lárma, szokatlan járás-kelés hallatszott, s Philippe figyelme elterelődött az apjáról.

Champagne hangja hallatszott:

- A kisasszony! Itt a kisasszony!

Több hang ismételte:

- A kisasszony!...

- Hogyhogy a kisasszony? - kérdezte Taverney. - Micsoda kisasszony?

- A húgom! - suttogta Philippe megrökönyödve, amikor megismerte a hintóból kiszálló Andrée-t, akit megvilágított a svájci őr fáklyája.

- A húga?... - ismételte az öregúr. - Andrée?... Lehetséges ez?

És már jött is Champagne, hogy Philippe állítását megerősítse:

- Uram - mondta Philippe-nek -, nagyságod húga a nagy szalon melletti kis társalgóban várja nagyságodat.

- Menjünk! - kiáltotta a báró.

- Velem van dolga - mondta Philippe, s meghajolt az öregúr előtt -, én megyek hozzá elsőként, ha nem haragszik.

Ekkor egy második hintó robogott be az udvarra.

- Ki az ördög jön még!... - morogta a báró. - Micsoda mozgalmas este!

- Olivier de Charny gróf úr! - rikkantotta a svájci őr.

- Vezesse a gróf urat a szalonba - mondta Philippe Champagne-nak. - A báró úr fogadja őt... Én a kis társalgóba megyek a húgomhoz.

A két férfi lassan ment le a lépcsőn.

„Mit keres itt a gróf?” - töprengett Philippe.

„Mit keres itt Andrée?” - töprengett a báró.

Az apa és a menyasszony

A palota szalonja a földszinten volt, balra nyílt a kis társalgó, innét ki lehetett menni a lépcsőházba, amely Andrée lakosztályába vezetett.

Jobbra egy kis fogadószoba volt, ezen keresztül lehetett a nagyba jutni.

Philippe az előszobából majdnem szaladt, hogy minél hamarabb karjába ölelhesse szeretett testvérét.

Alig nyitotta ki a kis társalgó kétszárnyú ajtaját, Andrée a nyakába borult, és olyan sugárzó arccal csókolta meg, amitől ez a szomorú szerelmes, ez a boldogtalan testvér bizony már régen elszokott.

- Jóságos ég! Mi történt veled? - kérdezte a fiatalember Andrée-tól.

- Valami jó, valami nagyon jó, bátyám!

- És azért jöttél haza, hogy ezt bejelentsd nekem?

- Örökre hazajöttem! - kiáltotta Andrée elragadtatott boldogsággal.

- Halkabban, kishúgom, halkabban - mondta Philippe. - E ház falai már elszoktak az örömtől, s a tetejébe itt a szomszédos fogadószobában van vagy lesz nemsokára valaki, aki meghallhatja, amit mondsz.

- Valaki? - kérdezte Andrée. - Kicsoda?

- Hallgasd csak - felelte Philippe.

- Charny gróf! - jelentette az inas, s Olivier-t a kis fogadón át a nagyba vezette.

- Ő az, ő az! - kiáltotta Andrée, s boldogan simogatta a bátyját. - Ó, én tudom, miért jött!

- Tudod?

- Olyan jól tudom, hogy most látom csak, milyen rendetlen az öltözékem, és mivel nemsokára nekem is be kell mennem a fogadószobába, hogy a saját fülemmel halljam, mit mond Charny úr...

- Komolyan beszélsz, kedves Andrée?

- Várj, Philippe, föl kell mennem a lakosztályomba. Kicsit sietősen hozott vissza a királyné, a zárdai háziruhám helyett... menyasszonyi ruhát kell vennem.

E halkan kiejtett szavakat boldog csók követte, s Andrée könnyedén, boldogságban úszva tűnt el a lépcsőn, szaladt a lakosztályába.

Philippe egyedül maradt, a fülét a kis társalgóból a nagy fogadószobába vezető ajtóra tapasztotta. Hallgatózott.

Charny gróf már ott volt. Lassan, tűnődve járkált föl s alá a tágas szobában.

Taverney, az apa is belépett, s választékos, bár kényszeredett udvariassággal köszöntötte a gróft.

- Minek köszönhetem ezt a váratlan látogatást, gróf úr? - kérdezte aztán. - Mindenesetre biztos lehet benne, hogy nagy örömömre szolgál.

- Amint látja, uram, ünnepi alkalomhoz öltözve jöttem ide, s kérem, bocsássa meg, hogy nem hívtam el a nagybátyámat, Suffren tengernagyot, amint tennem kellett volna.

- Hogyan... - hebegte a báró. - Persze hogy megbocsátom, Charny úr.

- Úgy illett volna, tudom én azt jól, a kérésem miatt, melyet szeretnék előadni nagyságodnak.

- Kérést? - kérdezte a báró.

- Van szerencsém - folytatta Charny megrendült hangon - megkérni leánya, Andrée de Taverney kisasszony kezét.

A báró nagyot ugrott a karosszékeiben. Csillogó szeme arról tanúskodott, hogy csak úgy falja Charny gróf minden szavát.

- A lányomat!... - motyogta. - Feleségül kéri Andrée-t?

- Igen, báró úr, hacsak Taverney kisasszonyban nem él valamilyen viszolygás e násszal kapcsolatban.

„A nemjóját! - gondolta az öregúr. - Philippe csillaga annyira fent járna, hogy egyik vetélytársa ki akarja használni, s feleségül kéri a hűgát? Hitemre, Charny, ezt jól kimódoltad!”

Majd hangosan, mosolyogva ezt mondta:

- Ez a kérés annyira megtiszteli házunkat, gróf úr, hogy én nagy örömmel beleegyezem, s mivel szeretném, ha teljes lenne a beleegyezés, hívatom a lányomat.

- Uram - szólt hidegen a gróf -, azt hiszem, felesleges. A királyné már beszélt Taverney kisasszonnyal, és a leánya válasza kedvező volt.

- Ah! - mondta egyre nagyobb elragadtatással a báró - maga a királyné...

- Vette a fáradságot és Saint-Denis-be látogatott, igen, uram.

A báró felállt.

- Akkor már csak meg kell ismertetnem magát, gróf úr, Taverney kisasszony anyagi helyzetével. Odafönt vannak az édesanya értékpapírai. Gróf úr, nem gazdag leánnyal köt házasságot, így hát mielőtt bármit is döntünk...

- Felesleges, báró úr - mondta ridegen Charny. - Én kettőnk helyett is gazdag vagyok, és Taverney kisasszony nem olyan leány, akire alkuszik az ember. De ezt a kérdést, amelyet nagyságod a leányával kapcsolatban tárgyalni akart, feltétlenül szeretném, ha az én oldalamról megtárgyalnánk.

Alig ejtette ki ezeket a szavakat, kivágódott a kis társalgó ajtaja, és ott állt sápadtan, ziláltan Philippe, egyik keze a kabátja zsebében, a másik görcsösen ökölbe szorítva.

- Uram - mondta Philippe -, apámnak igaza volt, amikor a család pénzügyeiről akart beszélni; mindketten felvilágosítással kell hogy szolgáljunk magának. Míg a báró úr felmegy a lakosztályába, hogy előkeresse a papírokat, melyeket említett, nekem lesz szerencsém részletesebben megbeszélni magával a kérdést.

És Philippe megfellebbezhetetlen parancssal a tekintetében kiküldte a bárót, aki nagyon kelleetlenül távozott, mert valami bajt sejtett.

Philippe egészen a kis fogadószoba kijáratí ajtajáig kísérte, hogy megbizonyosodjék: nincs senki abban a szobában. A kis társalgóba is bepillantott, s amikor biztos volt benne, hogy Charnyn kívül nem hallja senki, megszólalt.

- Charny úr - kezdte, s összefont karral megállt a gróffal szemben -, hogyhogy ide merészelt jönni a húgomat feleségül kérni?

Olivier hátralépett, és elpirult.

- Talán hogy jobban elrejthesse az érzelmeit az iránt az asszony iránt, akit szerelmesen körüludvarol, és aki szereti magát? - folytatta Philippe. - Talán, hogy ha látják, hogy meg-nősül, ne mondhassák, hogy szeretője van?

- Őszintén szólva, uram... - mondta Charny, s holtra válva megingott.

- Talán azért, mert azt reméli, hogy ha az a nő lesz a hitvese, aki élete minden pillanatát a maga kedvese közelében tölti, könnyebben láthatja az imádott kedvest? - tette hozzá Philippe.

- Uram, túlmegy minden határon!

- Talán azért, mert ha a sógorom lesz - folytatta Philippe, s egészen közel ment Charnyhoz -, s azt hiszem, leginkább erről van szó, hallgatni fogok arról, amit a szerelméről tudok?

- Amit tud? - kiáltott fel rémulten Charny. - Vigyázzon, vigyázzon!

- Igen - mondta egyre hevesebben Philippe -, a farkasvadász házát, melyet maga bérelt; a versailles-i parkban tett titokzatos sétáikat... éjszaka... kéz a kézben, a sóhajait, és főleg a park kiskapujánál azt a gyengéd tekintetet, melyet egymásra vetettek...

- Uram, az égre kérem, uram! Maga nem tud semmit! Mondja, hogy nem tud semmit!

- Hogy én nem tudok semmit? - kiáltott fájdalmas gúnnyal Philippe. - Hogyne tudnék, mikor ott rejtőzködtem az Apolló-fürdő melletti kapu mögött, a bozótban, amikor a karját nyújtotta a királynénak, hogy kimenjenek a parkból.

Charny két lépést tett előre, mintha halálra sebeztek volna, s valami támaszt keresne.

Philippe komor csendben figyelte. Hagyta, hadd szenvedjen, hagyta, hogy a leírhatatlan örömök óráiért e múltó szenvedéssel bűnhődjön.

Charny most legyűrte gyengeségét.

- Nos, uram - mondta Philippe-nek -, az után is, amit az imént elmondott, megkérem, de most magától, Taverney kisasszony kezét. Ha csak gyáva számító volnék, ahogy egy perccel ezelőtt feltételezte rólam, ha a magam kedvéért nősülnék meg, akkor én olyan nyomorult volnék, hogy félnék attól az embertől, aki ismeri a titkomat és a királyné titkát. De a királynét meg kell menteni, uram, meg kell menteni.

- Attól a királyné még nincs veszélyben, ha Taverney látta, hogy Charny karját szorongatja, és boldogságtól párás szemmel néz az égre - mondta Philippe. - Attól a királyné még nincs elveszve, hogy én tudom, hogy szereti magát. Ó, uram, ez nem ok arra, hogy feláldozzam a húgomat, és nem is fogom hagyni, hogy feláldozzák.

- Tudja, miért van elveszve a királyné, ha ez a házasság nem jön létre? - kérdezte Olivier. - Mert ma reggel, mialatt Rohan urat letartóztatták, a király a királyné lába előtt talált engem.

- Istenem!

- És mert a királyné, akit a féltékeny király vallatóra fogott, azt mondta, azért térdeltem előtte, hogy feleségül kérjem a maga húgát. Ezért van elveszve a királyné, ha nem veszem el a húgát, uram. Most már érti?

Olivier szavát két hang vágta el: egy ordítás és egy sóhaj. Az egyik a kis társalgóból, a másik a kis fogadószobából jött.

Olivier odafutott, ahonnét a sóhajt hallotta, s Andrée de Taverneyt pillantotta meg fehér menyasszonyi ruhában. A lány mindent hallott, és elájult.

Philippe a kis fogadószobába rohant, ahonnét az ordítást hallotta, s megpillantotta Taverney báró testét, akit villámcsapásként ért, hogy megtudta: a királyné Charnyt szereti, s minden reménye romba dőlt.

A bárót szélhűdés érte, s kilehelte a lelkét.

Cagliostro jóslata valóra vált.

Philippe mindent megértett, még e halál szégyenletes voltát is. Csendben otthagyta a holttestet, és odament Charnyhoz, aki reszketve, mozdulatlanul nézte a szép, hideg, élettelen lányt.

A két nyitott ajtón át látni lehetett a szinte egymás tükörképeként elomlott két testet azon a helyen, ahol a felfedezés villáma sújtotta őket.

Philippe, bár könnyes szemmel, forrongó szívvel, de összeszedve minden erejét, megszólalt.

- Taverney báró meghalt. Én lettem a családfő. Ha Taverney kisasszony életben marad, nőül adom magához.

Charny iszonyodva nézte a báró holttestét, kétségbeesve Andrée ájult alakját. Philippe a haját tépte, és zokogása bizonyosan meghatotta az örökkévalóság trónján ülő Isten szívét.

- Charny gróf - mondta, miután lecsillapította lelke viharát -, a húgom nevében vállalom kötelezettséget, ő most nem hall engem: ő feláldozza a boldogságát, én pedig talán az életemet adom egy királyné kedvéért. Isten vele, Charny, Isten vele, sógorom!

Meghajolt Olivier előtt, aki nem tudott úgy távozni, hogy el ne haladjon valamelyik áldozat mellett. Philippe felemelte Andrée-t, a karjába szorította, s így szabaddá tette az utat a grófnak; Charny a kis társalgón keresztül kisietett.

Ideje visszatérnünk azokhoz a szereplőinkhez, akiket a cselekmények sodrása, valamint a történelmi igazság háttérbe szorított.

Oliva javában készülődött, hogy Jeanne segítségével megszökjön, amikor egy névtelen levélnek köszönhetően Beausire, aki már igen-igen áhítozott Nicole után, egyenest a karjaiba szaladt, és megszöktette őt Cagliostrótól, mialatt Reteau de Villette úr hiába várta a lányt a Roi Doré utca sarkán.

La Motte-né úgy érezte, becsapták, s összes hűséges emberét a két szerelmes után uszította, akiket különben Crosne is buzgón igyekezett megtalálni.

Jeanne szívesebben vette, ha ő maga őrzi a titkát (s ebben igaza is volt), mint hogy mások kényére-kedvére hagyja, és az ügy szerencsés kimeneteléhez Nicole-nak el kellett tűnnie.

Leírhatatlan volt az aggodalma, amikor egyik küldönc a másik után jelentette, hogy kutatása eredménytelen maradt.

E hadműveletek alatt otthon bujkált, de mivel egyik parancs a másik után érkezett hozzá, hogy menjen a királynéhez, és tisztázza a nyakékkal kapcsolatos viselkedését, éjnek éjadján, lefátyolozva útnak indult Bar-sur-Aube felé, ahol volt egy kis háza, s amikor mindenféle kerülő utakon sikerült észrevétlenül célba érkeznie, nekilátott, hogy teljes valóságában felmérje a helyzetét.

Két-három napot teljes magányban töltött, s minden idejét, teljes erejét arra szánta, hogy aládúcolja rágalmából rakott építményét.

Két nap magány ennek a mélységesen romlott léleknek azt jelentette, hogy a belső küzdelem végre megzabolázta testét és gondolkodását; az engedelmes lelkiismeretet, ezt a bűnösre nézve oly veszélyes fegyvert örökre elnémította, a vérét hozzászoktatta, hogy úgy keringjen a szíve körül, hogy ne szökjék fel az arcába, nehogy elárulja szégyenét vagy meglepetését.

A királyné meg a király csak akkor tudta meg, hogy Bar-sur-Aube-ban van, amikor ő már felkészült a háborúra. Futárt küldtek érte; Jeanne ekkor tudta meg, hogy a bíborost letartóztatták.

Bárki mást leterített volna ez a váratlan csapás, de Jeanne-nak nem volt vesztenivalója. Mit számított a mérleg serpenyőjén a szabadság kérdése, mikor a másik oldalon minden nappal újabb élethalál kérdések halmozódtak.

Amikor megtudta, hogy a bíborost börtönbe vetették, és hogy Mária Antónia mennyire kirohant ellene, hideg fővel számíttatni kezdett:

„A királyné felégette maga mögött a hidakat, többé nincs számára visszaút. Azzal, hogy visszautasította a bíborossal való egyezkedést, meg hogy nem fizette ki az ékszerészeket, dupla vagy semmit játszik. Ez viszont azt bizonyítja, hogy engem kihagy a számításaiból, és fel sem tételezi, milyen erők állnak rendelkezésemre.”

Ilyen alkotóelemekből rakosgatta össze Jeanne a fegyverzetét, amikor egy félig rendőrtiszt, félig futár hirtelen előtte termett, és közölte, hogy az a megbízatása, hogy *visszavigye őt az udvarba*.

A futár, aki azzal volt megbízva, hogy visszavigye őt az udvarba, egyenest a királyhoz akarta vezetni; de Jeanne jól ismert ravaszságával megszólalt:

- Uram! Ugye, szereti a királynét?

- Kétkedik benne, grófné? - felelte a futár.

- Akkor hát erre az alattvalói szeretetre és tiszteletre kérem, vigyen engem előbb a királynéhez. - A tiszt ellenvetést akart tenni, de a grófné nem hagyta szóhoz jutni. - Maga nyilván nálam is jobban tudja, miről van szó. Így hát megértheti, hogy feltétlenül szólnom kell titokban a királynéval.

A futárt a versailles-i levegőt hónapok óta mérgező rágalmak már alaposan megdolgozták, s így tényleg azt hitte, hogy a királynénak tesz szolgálatot, ha La Motte-nét nem a királyhoz, hanem őhöz viszi előbb.

Képzeljük el a királyné felsőbbrendű büszke lényét, aggályos lelkiismeretét ennek az ördögi néembernek a jelenlétében, akit igazából még nem is ismert, de akinek rossz hatását gyanította dolgai alakulásában.

Idézzük magunk elé Mária Antóniát, botrányba fulladt szerelme vigasztalhatatlan özvegyét, Mária Antóniát, akit olyan vád átka sújtott, melyet nem tud megcáfolni; képzeljük el, amint a tenger szenvedés után arra készül, hogy széttiporja a kígyó fejét, amely megmarta.

Fegyverei pedig a következők: fensőbbrendűség megvetés, rosszul leplezett harag, sőt gyűlölet, rangjából fakadó felsőbbrendűségi érzés. A királyné azzal kezdte, hogy tanúnak behívta két szolgálattévő asszonyát, akik lesütött szemmel, összeszorított ajakkal, lassú, ünnepélyes meghajlással somfordáltak be. És melyek voltak az ellenfél fegyverei? Titkokkal teli szív, ötletekkel teli agy, a kétségbeesés mint végső hajtóerő. Amikor La Motte-né megpillantotta a két asszonyt, ezt gondolta:

„Ám legyen, nemsokára úgyis kiküldik ezt a két tanút.”

- Á, végre itt van, asszonyom! - kiáltotta a királyné. - Csakhogy megtalálták!

Jeanne meghajolt.

- Miért bujkál? - kérdezte türelmetlenül a királyné.

- Még hogy én, asszonyom? Nem - felelte Jeanne lágyan, épp csak egy kissé elváltozott hangon, mintha a királyi felség okozta megatartottság fátyolozná el szokásos csengését. - Nem bujkáltam; ha bujkáltam volna, nem találtak volna meg.

- Mégiscsak megszökött! Nevezze, ahogy akarja!

- Azaz elutaztam Párizsból, igen, asszonyom.

- Az én engedélyem nélkül...

- Félttem, hogy felséged nem engedélyezi ezt a kis kiruccanást, amire pedig szükségem volt, hogy Bar-sur-Aube-ban rendezhessem az ügyeimet. Hat napja voltam ott, amikor felséged parancsa utolért. Különbözik pedig megvallhatom, hogy nem hittem magamat olyan nélkülözhetetlennek felséged szemében, hogy kötelességemnek éreztem volna bejelenteni, hogy egy hétre elutazom.

- Ej, igaza van, asszonyom. De miért félt, hogy nem egyezem bele a távozásába? És egyáltalán: miért kellett volna engedélyt kérnie tőlem? Talán valami hivatala van itt?

Ez utolsó szavakból csak úgy süttött a megvetés. Jeanne-t mélyen sértette a lekezelő hang, de mint a nyíl sebezte tigris, fékezte magát.

- Asszonyom - mondta alázatosan -, igaz, hogy nincs semmi hivatalom az udvarnál, de felséged olyan kitüntető bizalommal tisztelt meg, hogy én sokkal inkább elkötelezettnék éreztem magam felséged mellett, mint mások, pedig engem a hála, őket a kötelesség köti felségedhez.

Jeanne sokáig kereste, míg megtalálta a bizalom szót, s jó erősen megnyomta.

- Majd még beszélünk a bizalom dolgáról - mondta az előbbinél is megsemmisítőbb hangsúllyal a királyné. - Volt már a királynál?

- Nem, asszonyom.

- Majd lesz.

Jeanne meghajolt.

- Nagy megtiszteltetés lesz számomra - mondta.

A királyné igyekezett megnyugodni, hogy előnyös helyzetből tehessen fel kérdéseket.

Jeanne kihasználta az alkalmat, s megszólalt:

- Istenem, milyen szigorú most velem felséged! Minden ízemben remegek.

- És még fog is - mondta nyersen a királyné. - Tudja, hogy Rohan úr a Bastille-ban van?

- Mondták, asszonyom.

- Kitalálja-e, miért?

Jeanne mereven nézte a királynét, majd a két asszony felé fordult, akiknek a jelenléte mintha zavarta volna, s így felelt:

- Nem tudom, asszonyom.

- Azt azért tudja, ugye, hogy beszélt nekem valami nyakékről?

- Egy gyémánt nyakékről, igen, asszonyom.

- És hogy a bíboros ajánlatát is továbbította nekem a nyakék kifizetésével kapcsolatban?

- Így van, asszonyom.

- Elfogadtam vagy visszautasítottam az ajánlatot?

- Visszautasította felséged.

- Á! - mondta meglepetéssel vegyes elégedettséggel a királyné.

- Felséged még kétszázezer frankos előleget is adott - tette hozzá Jeanne.

- Igen... és aztán?

- Aztán amikor felséged nem tudott fizetni, mivel Calonne úr nem adott pénzt, visszaküldte a nyakéket Boehmer és Bossange ékszerészeknek.

- Kivel küldtem vissza?

- Velem.

- És maga mit csinált vele?

- Én - mondta lassan Jeanne, átérezve a szavak mérhetetlen súlyát, melyeket most majd kiejt -, én odaadtam a bíboros úrnak.
- A bíboros úrnak! - kiáltott fel a királyné. - És miért neki adta, miért nem az ékszerészeknek?
- Azért, asszonyom, mert a bíboros úr érdekelve volt ebben az ügyben, ami felségednek is örömeire szolgált, s megsértettem volna, ha nem adok neki alkalmat rá, hogy ő zárja le.
- És az ékszerészekről hogy tudott mégis elismervényt kicsikarni?
- Rohan úr adta nekem azt az elismervényt.
- És az a levél, amelyet állítólag én írtam, s amelyet maga juttatott el az ékszerészeknek, legalábbis szerintük?
- Rohan úr kért meg rá, hogy adjam át.
- Szóval mindenben és mindenkor Rohan úr keze van a dologban! - kiáltotta a királyné.
- Nem tudom, mit akar ezzel mondani felséged - mondta Jeanne ártatlan képpel -, és azt se tudom, hogy miben van benne Rohan úr keze.
- Azt mondom, hogy az ékszerészek elismervénye, amelyet állítólag ők küldtek nekem a nyakék ellenében, hamis!
- Hamis! - ismételte álmélkodva Jeanne. - Ó, asszonyom!
- Azt mondom, hogy az állítólag általam aláírt kötelezvény, melyben elfogadom a nyakéket, hamis!
- Ó! - kiáltott Jeanne még nagyobb döbbenetet színlelve, mint az imént.
- Végül pedig azt mondom - folytatta a királyné -, hogy magát szembesítenünk kell Rohan úrral, hogy kiderítsük az igazságot.
- Szembesíteni! - mondta Jeanne. - De, asszonyom, mi szükség rá, hogy szembesítsenek a bíboros úrral?
- Ő maga kérte.
- Ő?
- Mindenütt kereste magát.
- Lehetetlen, asszonyom.
- Be akarta bizonyítani, hogy maga becsapta őt. Legalábbis ő ezt állítja.
- Ó, akkor én kérem a szembesítést!
- Nyugodt lehet, asszonyom, meglesz a szembesítés. Így hát tagadja, hogy tudná, hol van a nyakék?
- Honnét tudnám, hogy hol van?
- Tagadja, hogy segített a bíborosnak bizonyos cselszövésekben?...
- Felségednek joga van tőlem megvonni a kegyét, de nincs joga sértegetni. Én Valois vagyok, asszonyom.
- A bíboros úr a király előtt olyan rágalomokkal állt elő, melyeket szerinte bizonyítani tud.
- Nem értem.
- A bíboros kijelentette, hogy írt nekem.

Jeanne a királynéra nézett, és nem válaszolt.

- Hallja, hogy mit mondok? - kérdezte a királyné.

- Igen, hallom, felség.

- És mit felel?

- Majd akkor felelek, ha szembesítenek a bíboros úrral.

- Addig is, ha tudja, mi az igazság, segít nekünk?

- Az az igazság, hogy felséged alaptalanul vádol, és ok nélkül bánik rosszul velem.

- Ez nem válasz.

- Más választ pedig itt nem adok, asszonyom.

És Jeanne megint a két asszonyra nézett.

A királyné megértette, de nem adta be a derekát. A kíváncsiság nem győzhette le benne a tisztességet. Jeanne elhallgatásaiban, egyszerre alázatos és pimasz viselkedésében ott bujkált az a magabiztosság, amely a titkok tudójára jellemző. Talán ha kedveskedik, megvásárolhatja a titkot? A királyné magához méltatlannak találta, s elvetette ezt a módszert.

- Rohan urat azért vitték a Bastille-ba, mert túl sokat akart mondani - szólalt meg Mária Antónia. - Vigyázzon, asszonyom, nehogy ugyanoda kerüljön, amiért sok mindenről hallgatni akar.

Jeanne a tenyerébe mélyesztette a körmét, de mosolygott.

- A tiszta lelkiismeret nem fél az üldöztetéstől - mondta. - A Bastille se fog meggyőzni róla, hogy bűnös vagyok, ha egyszer nem vagyok az.

A királyné haragos pillantást lövellt Jeanne-ra.

- Beszél végre? - kérdezte.

- Nincs mit mondanom, asszonyom, hacsak nem egyedül felségednek.

- Nekem? Nos, talán most nem velem beszél?

- De nem egyedül felségeddel.

- Á, hát erről van szó! - kiáltotta a királyné. - Négyszemközt akar beszélni. Fél a nyílt vallomás okozta botránytól, miután rám zúdította a nyílt gyanú okozta botrányt!

Jeanne kihúzta magát.

- Erről ne beszéljünk többé! - mondta. - Amit tettem, felségedért tettem.

- Micsoda arcátlanság!

- Tisztelettel elviselem királyném szidalmait - mondta rendíthetetlenül Jeanne.

- Ma este a Bastille-ban fog nyugovóra térni, La Motte-né.

- Ám legyen, asszonyom. De mielőtt nyugovóra térnék, szokás szerint kérni fogom Istent, hogy óvja felséged jó hírét és boldogságát - felelte a vádlott.

A királyné dühösen felpattant, átment a szomszéd szobába, s bevágta maga mögött az ajtót.

„Legyőztem a sárkányt, eltaposom a viperát is” - gondolta.

„Belelátok a kártyáiba - gondolta Jeanne. - Azt hiszem, győztem.”

**Hogyan esett, hogy Beausire, abban a hitben, hogy nyúl vadászaton van,
maga lett a nyúl, akire Crosne úr rendőrei vadásznak**

La Motte-nét a királyné parancsára börtönbe zárták.

A király el se tudott képzelni ennél kellemesebb megoldást, hiszen ösztönösen gyűlölte az asszonyt. A nyakékügy peranyaga híven tükrözte a tönkrement kereskedők dühét, a vádlottak elszántságát és a bírák hiúságát és pártosságát, a bírákét, akik egy királyné becsületét és életét tartják a kezükben.

Egyetlen kiáltásként járta be a hír egész Franciaországot. Fogadtatásából a királyné felismerhette és megszámlálhatta híveit és ellenségeit.

Rohan, amióta bebörtönözték, esdekelve kérte, hogy szembesítsék La Motte-nével. Kérését most teljesítették. A herceg nagyúri módon élt a Bastille-ban, a szabadságot kivéve mindent megkapott, amit csak kért.

Az ügyben szereplő személyek rangjára való tekintettel az első pillanattól igyekeztek csökkenteni a per jelentőségét. Már az is megdöbbenést keltett, hogy egy Rohant lopásért perbe foghatnak. A Bastille tisztjei és igazgatója éppen ezért a szerencsétlenül járt embernek kijáró tisztelettel és együttérzéssel viseltettek a bíboros iránt. A szemükben a bíboros nem vádlott volt, hanem kegyvesztett.

Véleményükben csak megerősítette őket a hír, amely szerint Rohan udvari intrikák áldozata. Már nemcsak a rokonszenv, hanem a lelkesedés jeleivel árasztották el.

Rohan, a királyság egyik legelső ura, nem értette meg, hogy a nép szeretete kizárólag annak köszönhető, hogy egy nálánál is nagyobb úr vette üldözőbe. Rohan a zsarnokság utolsó áldozata, egyben Franciaország egyik első forradalmára volt.

A Rohannál való találkozása során La Motte-nének megengedték, hogy valahányszor a királynéről beszél, suttogjon, lehalkítsa a hangját, szerét ejtette hát, hogy odasúgja a bíborosnak:

- Küldjön el mindenkit, és én megadom azokat a felvilágosításokat, amelyeket kér.

Rohan kijelentette, hogy egyedül kíván maradni a grófnéval.

Nem egyeztek bele, megengedték viszont, hogy az ügyvédje kérdezze ki a grófnét.

A nyakékkal kapcsolatban a grófné azt felelte, hogy nem tudja, hová lett, de végtére is igazán neki adhatták volna.

Az ügyvéd döbbenet felkiáltott az asszony vakmerő szavai hallatán, a grófné pedig megkérdezte tőle, hogy vajon azok a szolgálatok, amelyeket a királynénak és a bíborosnak tett, nem érnek-e meg egymilliót?

Az ügyvéd elismételte ezeket a szavakat a bíborosnak, a bíboros elsápadt, lehajtotta a fejét, és végre rájött, hogy lépre ment La Motte-nének, ennek az ördögi madarásznak.

S bár ő már azon töprengett, hogyan lehetne ennek az ügynek a visszhangját elfojtani, hiszen az a királyné vesztét okozza, az ellenségei és a barátai arra ösztökélték, hogy folytassa a harcot.

Felhívták a figyelmét, hogy a becsülete forog kockán, hogy lopásról van szó, hogy csak felmentő ítélet bizonyíthatja az ártatlanságát.

Nos, ahhoz, hogy az ártatlanságát bizonyítsa, bizonyítania kellett a királynéval való kapcsolatát, következésképpen a királyné bűnösségét.

Jeanne kijelentette, hogy ő soha nem vádolná sem a királynét, sem a bíborost, de ha továbbra is őt kiáltják ki bűnösnek a nyakék ügyében, igenis megteszi azt, amit nem akart megtenni, azaz bebizonyítja, hogy a királynénak és a bíborosnak érdeke őt hazugsággal vádolni.

A bíboros hallván, mit mond La Motte-né, mélységes megvetését fejezte ki az iránt, aki így fel akarja őt áldozni. Hozzátette: bizonyos fokig érti Jeanne viselkedését, de egyáltalán nem érti a királyné viselkedését.

Ezeket a szavakat, megfelelő tálalásban, visszamondták Mária Antóniának, mire ő ismét haragra gerjedt. Azt akarta, hogy a pernek e titokzatos vonatkozásairól külön kihallgatást folytassanak. Erre a rágalmazók és a pletykagyártók teljes pompájában kitergették az éjszakai séták nagy szenzációját.

A szerencsétlen királyné igen nagy veszélybe került. Jeanne a királyné embereinek jelenlétében kijelentette, hogy nem tudja, miről beszélnek, a bíboros embereinek jelenlétében viszont nem volt ilyen tapintatos, egyre csak azt hajtogatta:

- Hagyanak békén, különben mindent elmondok!

Titkolózása és szerénysége hősnek tüntette föl, és olyan kiválóan megkeverte a pert, hogy a legderekből aktakukacokat is a hideg rázta, amikor belenéztek a periratokba, s egyetlen vizsgálóbíró sem mert a grófné kihallgatására vállalkozni.

Vajon a bíboros bevallotta-e valamelyik barátjának azt, amit szerelmi titkának tartott? Nem tudjuk; nem hisszük, mert nemes és hűséges szíve volt. Ő ugyan tisztességesen hallgatott, a királynéval való beszélgetésének híre mégis kiszivárgott. Mindaz, amit Provence grófja mondott, mindaz, amit Charny és Philippe megtudott vagy meglátott, mindaz a többiek számára érthetetlen titok volt, amit egyedül a trónra áhítozó királyi öcs vagy az olyan vetélytárs, mint Philippe vagy Charny érthetett, vagyis a megrágalmazott tiszta szerelem titka szétszóródott a levegőben, mint valami illatszer, s a közönséges emberek légtérben elvesztette eredeti fenséges aromáját.

Vajon akadtak-e hű védelmezői a királynénak, lelkes bajnokai Rohannak?

A kérdés immár nem ez volt: „Ellopott-e vagy sem a királyné egy gyémánt nyakéket?”

Ez így magában is elég megalázó kérdés, de most már ez se volt elég. Így hangzott a kérdés:

„Vajon a királyné hagyta-e, hogy valaki, aki házasságtörő szerelmének titkát kileste, ellopja a nyakéket?”

Így sikerült La Motte-nénak megkerülnie a bajt. A királyné tudta, hogy Rohan lovagias férfi, aki képtelen egy nő vesztét kívánni. Felidézte magában, milyen mély bizonyossággal esküdött meg a bíboros, hogy igenis övele, Mária Antóniával találkozott a versailles-i parkban.

Arra a következtetésre jutott, hogy a bíboros nem ellensége, neki is a becsülete forog kockán.

Ettől kezdve a per a grófnéra összpontosult, és nagy erővel keresték az eltűnt nyakéket.

Azzal, hogy a királyné beleegyezett, hogy a per a házasságtörés vádjával is foglalkozzék, a lopás vádja teljes súlyával Jeanne-ra nehezedett.

Minden a grófné ellen szólt: az előélete, nyomorúsága, majd különös felemelkedése. A nemesség nem fogadta be ezt a véletlen szülte hercegnőt, a nép sem mondhatta, hogy a soraiból való; a nép ösztönösen gyűlöli a kalandorokat, még a sikert sem bocsátja meg nekik.

Jeanne rájött, hogy kátyúba jutott; hogy a királyné azzal, hogy elviselte a vád terhét, hogy nem félt a szóbeszédtől, a bíborost is hasonló magatartásra készítette; hogy ez a két nyíltszívű ember a végén megérti egymást, és fényt derít a dolgokra, s ha elbuknak is, az olyan iszonyatos, erejű bukás lesz, hogy maguk alá temetik a szegény kis Valois-t. És ha legalább a pénz, a lopott millió a kezében volna, hogy megvesztegesse a bírót!

Ez volt a helyzet, amikor egy újabb esemény más mederbe terelte a dolgokat.

Beausire és Oliva boldogan, gazdagon élt egy vidéki házban. Egy szép napon az úr kiment vadászni, az úrnő pedig otthon maradt. Csakhogy a vadászból semmi se lett. Beausire két rendőr karjaiba szaladt, akik Crosne úr Franciaország-szerte szétküldött számos rendőrei közül valók voltak; megbízatásuk a szóban forgó cselszövés kiderítésére szólt.

A két szerelmesnek fogalma sem volt mindarról, ami Párizsban történt: kizárólag saját magukra gondoltak. Oliva kisasszony hízott, mint egy tömésre fogott liba, Beausire pedig a boldogság révén levetkőzte nyughatatlan kíváncsiságát, e megkülönböztető jegyet, amellyel a természet felruhazza mind a ragadozó madarakat, mind a ragadozó embereket.

Beausire tehát nyúl vadászatra indult. Egy csapat foglyot pillantott meg, átment hát az úton. Így történt, hogy mivel mást keresett, mint amit keresnie kellett volna, olyat talált, amit nem keresett.

A rendőrök is Olivát keresték, és Beausire-t találták. Hiába: a vadászat eredménye mindig kiszámíthatatlan.

Az egyik rendőrkopó furfangos ember volt. Amikor felismerte Beausire-t, ahelyett, hogy egyszerűen letartóztatta volna, aminek nem lett volna nagy haszna, a következő tervet tárta a társa elé:

- Beausire vadászik, így hát szabad és gazdag: lehet, hogy van a zsebében öt-hat Lajos-arany, de az is lehet, hogy otthon két-háromszáz aranya van. Hagyjuk, hadd menjen haza, hatoljunk be mi is, és sarcoljuk meg. Ha Beausire-t Párizsba visszük, csak száz frankot kapunk a fogásért, sőt tán legorombítanak bennünket, amiért ilyen jelentéktelen alakkal tesszük még zsúfoltabbá az amúgy is zsúfolt börtönt. Húzzunk személyes hasznot belőle, hogy megtaláltuk Beausire-t.

Nekiláttak hát vadászni, mint Beausire, uszították a kutyákat, amikor nyúlra mentek, visszafogták, amikor fogolyra, s jótányit sem távolodtak el az emberüktől.

Beausire észrevette a két idegent, aki beleütötte az orrát a vadászatba, s először roppantul meglepődött, aztán igen megharagudott. Féltékeny lett a vadjára, mint általában a derék kurtanemesek, de gyanakodva fogadta az új ismeretségeket is. Ahelyett azonban, hogy kikérdezte volna e véletlen hozta vadászcimborákat, egy erdőőrre ruházta ezt a jogot, akit megpillantott odalent a síkságon; megbízta hát, kérdezze meg az urakat, miért vadásznak errefelé.

Az őt felelte, hogy nem ismeri az urakat, tehát nem környékeliek, s hozzátette, hogy hó óhaja abbahagyni velük a vadászatot. Ezt szépen meg is tette. De a két idegen azt mondta, hogy a barátjukkal vadásznak, azzal az úrral ott ni.

És Beausire-ra mutattak. Az őt odavezette őket Beausire-hoz, bár a vadászó úriembernek ez a szembesítés egyáltalán nem volt ínyére.

- Linville úr - mondta az őt -, ezek az urak azt állítják, hogy magával vadásznak.

- Velem-e? - kiáltott fel bosszankodva Beausire -, még hogy velem!

- Nicsak - mondta neki egészen halkan az egyik rendőr -, a Linville névre is hallgat, kedves Beausire?

Beausire összerándult, hiszen igen-igen gondosan titkolta a nevét a környéken.

Riadtan nézett először az egyikre, aztán a másikra, s mintha halványan rémlett volna neki, hogy ismeri ezt a két embert. Hogy ne mérgesítse el a helyzetet, elküldte az őrt, mondván, hogy majd ő beszél az urakkal.

- Akkor hát ismeri őket? - kérdezte az őr.

- Igen, most ismertünk egymásra - felelte az egyik rendőr.

Beausire egyedül maradt a két vadásszal, s igencsak zavarban volt.

- Hívjon meg bennünket ebédre, Beausire - mondta a talpraesettebb rendőr. - Hívjon meg bennünket a házába!

- A házamba! De hát... - kiáltott fel Beausire.

- Csak nem lesz velünk udvariatlan, Beausire?

Beausire elvesztette a fejét; a két férfi kíséretében elindult hazafelé.

A két rendőr megpillantva a kis házat, dicsérni kezdte a szépségét, fekvését, a fákat és a kilátást, ahogy az jó ízlésű emberek között szokás. Beausire csakugyan bájos szerelmi fészket talált.

Erdős domboldalon állt a házikó, lent a völgyben patak csordogált. Egy őrbódé, afféle harang nélküli kis harangtorony szolgált leshelyül Beausire-nak: innét fürkészte a vidéket azokon a rossz napokon, amikor rózsaszínű álmait hervadni látta, és az eke fölé hajló földmívesekben is rendőrt sejtett.

A barátságos ház csak egy oldalról volt látható, a többi oldal felől eltakarták a fák.

- Milyen jól el lehet itt bújni! - mondta csodálattal az egyik rendőr.

Beausire összerezzen az éle hallatán, s elsőként lépett be a házba az udvaron ugrándozó kutyák ugatásától kísérve.

A két rendőr igen szertartásosan követte.

Kalitkában a gerlepár

Beausire nem véletlenül lépett az udvar felől a házba: nagy zajt akart csapni, hogy figyelmeztesse Olivát. Beausire mit sem tudott a nyakékügyről, de annál többet tudott az Operabál meg a Mesmerdézsza dolgáról, így joggal félt Olivát megmutatni az idegeneknek.

Okosan cselekedett. A fiatalasszony ugyanis, aki aprócska nappalijának szófáján léha regényeket olvasgatott, meghallotta, hogy ugatnak a kutyák, kinézett az udvarra, és megpillantotta Beausire-t, de nem egyedül; így nem szaladt ki elébe, mint máskor.

Sajnos azonban a gerlepár nem kerülhette el a keselyűkarmokat. Meg kellett rendelni az ebédet, és egy ügyetlen inas - a falusi emberek nem valami éles eszűek - kétszer-háromszor is megkérdezte, ne kérje-e ki az úrnő parancsát.

Erre a szóra a kopók a fülüket hegyezték. Ugratni kezdték Beausire-t, hogy a bujkáló hölgy társasága nyilván betetőzi a nyugalom és a pénz nyújtotta boldogságot.

Beausire hagyta, hadd ugrassák, de nem hívta elő Olivát.

Laktató ebédet szolgáltak föl, a két rendőrön azonban nem fogott ki. Sokat ittak, és gyakran emelték poharukat a távol lévő hölgyre.

Mikor az édességhez érkeztek, s a bor már jócskán a fejükbe szállt, a rendőrségi urak úgy vélték, hogy embertelenség volna tovább kínozni házigazdájukat. A beszélgetést ügyesen arra terelték, hogy milyen öröme szolgálni a jó embereknek, ha régi ismeretséget újítanak föl.

Erre Beausire, aki éppen egy különleges likőrrel teli üveget bontott fel, megkérdezte a két ismeretlentől, milyen körülmények között is találkozott velük.

- Az egyik társának voltunk a barátai, ő is részt vett abban a bizonyos ügyben a portugál követségen - mondta az egyik.

Beausire elsápadt, s hirtelen szorosnak érezte a nyakravalóját.

- Nahát! - mondta, s reszketett félelmében. - És most érdeklődnek a barátjuk felől...

- Nem is rossz ötlet - mondta a rendőr a bajtársának -, így becsületesebb a bevezetés. Ha egy távol levő barát részét kérjük, erkölcsösen járunk el.

- És a tetejébe jogaink csorbíthatatlanok a többi kérelmünkkel kapcsolatban - tette hozzá az erkölcsösöz barátja olyan édesbús mosollyal, hogy Beausire hátán a hideg futkosott.

- Nos?... - kérdezte Beausire.

- Nos, kedves Beausire barátom, szívesen vennénk, ha egyikünknek kifizetné a barátunk részét. Azt hiszem, úgy tízezer frank körül lehet.

- Ha nem több, mert a kamatokat nem is számítottuk - tette hozzá a nagy gyakorlati érzékkel megáldott cimbora.

- Uraim - felelte a kérés szigorától fuldokló Beausire -, itt vidéken nem tart az ember tízezer frankot a házában.

- Ez érthető, kedves uram, és mi nem kérünk lehetetlent. Mennyit tud most rögtön adni?

- Ötven-hatvan aranyam van.

- Akkor egyelőre azt adja ide, s meg is köszönjük a kedvességét.

„Hohó! - gondolta Beausire, aki el volt ragadtatva a könnyű győzelemtől. - Szép kis társaság! Nincs kizárva, hogy legalább annyira félnek tőlem, mint én tőlük. Próbáljuk csak ki!”

Ha ezek az urak nagyon kinyitják a szájukat, csak azt érik el vele, hogy az ő cinkosainak nézik őket, és a megyei hatóságok szemében ez nem lenne jó ajánlólevél. Beausire arra az eredményre jutott, hogy ezek itt megelégszenek a pénzzel, és aztán hallgatni fognak, mint a sír.

Felelőtlen bizakodásában odáig ment, hogy már sajnálta, miért nem harminc Lajos-aranyat ígért hatvan helyett, de megfogadta, hogy mihelyt odaadja a pénzt, rögtön megszabadul a fickóktól.

Csak azt hagyta ki a számításból, hogy vendégei remekül érzik magukat, élvezték az ejtőzés békés derűjét, s egyelőre nem akarták fárasztani magukat a gonoszkodással.

- Beausire igazán tüneményes barát - mondta a Realista a barátjának. - Kellemes dolog hatvan aranyat zsebre tenni.

- Rögtön adom is! - kiáltotta a házigazda, aki holtra rémült, látván, hogy jóllakott vendégei egyre közvetlenebb hangot ütnek meg.

- Nem olyan sürgős - mondta a két barát.

- Dehogynem, dehogynem, csak akkor lesz nyugodt a lelkiismeretem, ha fizetek. A becsület az becsület.

És ott akarta hagyni őket, hogy hozza a pénzt.

Ám ezeknek az uraknak megrögzött szokásuk volt, hogy nem eresztik a zsákmányukat, ha már egyszer a markukban tartják. A jó vadászkutya is csak akkor engedi ki a szájából a megsebzett fogolymadarat, ha a gazdájához ért vele.

A törvény jó szolgálja, ha egyszer elkapta az emberét, többé nem ereszti ki a markából. Nagyon jól tudja, milyen szeszélyes a vadászszerencse, és milyen távolra kerül hirtelen az, amit az ember egyszer elereszt.

Úgyhogy most szépen zengő kórus gyanánt egyszerre bődültek fel, pedig igen elpilledtek az ebéd után:

- Beausire uram! Drága Beausire uram!

És elkapták zöld posztózekéje szárnyát.

- Mi van? - kérdezte Beausire.

- Ne hagyjon itt bennünket, könyörgünk - mondták, és igen udvariasan visszatessékelték az asztalhoz.

- De hogy adjam oda a pénzüket, ha nem engedik, hogy felmenjek érte?

- Elkísérjük - mondta a Realista hátborzongató gyengédséggel.

- De a... feleségem szobájában van a pénz - felelte Beausire.

Ez a szó, melyet ő mint büntethetőséget kizáró okot tartalékol, a két fogdmeg szemében az a szikra volt, amely felrobbantja a puskaport.

Szunnyadó elégedetlenségük - egy törvényszolga mindig elégedetlen valami miatt - most alakot, testet öltött, igazolást nyert.

- Az ám! - kiáltott föl az első rendőr. - Miért rejtegeti előlünk a feleségét?

- Így van! Talán nem vagyunk elég finom urak? - kérdezte a második.
- Ha tudná, mit meg nem teszünk magáért... - vette át a szót ismét az első.
- ...akkor minden kívánságunkat teljesítené - fejezte be a mondatot merészen a második.
- Ejnye!... Nagyon magas lóról beszélnek, uraim! - mondta Beausire.
- Látni akarjuk a feleségedet - válaszolta a Realista.
- Én pedig kijelentem, hogy kidobom magukat! - kiabálta Beausire a másik kettő részegségére alapozva a fenyegetését.

Olyan hahotával feleltek, ami óvatosságra kellett volna hogy intse. De füttyült rá, és tovább makacskodott.

- Azt a pézt sem kapják meg, amit ígértem. Kifelé!

Most még falrengetőbben hahotáztak, mint először, Beausire pedig reszketett a dühtől.

- Értem már - mondta fojtott dühvel -, lármát csapnak, beárulnak... Csakhogy, ha beárulnak, maguk is lebuknak ám!

Azok csak tovább nevettek, szemlátomást remekül szórakoztak.

Beausire úgy gondolta, hogy rájuk ijeszthet, a lépcső felé rohant hát, de most már nem úgy, mint aki Lajos-aranyakat megy keresgélni, hanem mint aki dührohamában fegyvert akar ragadni. A fogdmegek felpattantak az asztaltól, elveikhez hűen Beausire után futottak, s rátették lapátkezüket.

Beausire kiáltozni kezdett, s egy zilált, riadt nő jelent meg az egyik első emeleti szoba ajtajában.

A két rendőr meglátta a nőt, s menten elengedte Beausire-t. Nagyot rikkantottak örömben:

Felismerték azt a nőt, aki olyan nagyon hasonlított Franciaország királynéjához.

Beausire az első pillanatban azt hitte, azért engedték el, mert felbukkant egy nő, de hamarosan kegyetlenül ki kellett ábrándulnia.

A Realista odament Oliva kisasszonyhoz, és a hasonlatosság miatt némi tisztelettel így kiáltott:

- Hóha! Letartóztatom.
- Letartóztatja? - kiáltott fel Beausire. - De miért?...
- Mert Crosne úr parancsot adott rá - vette át a szót a másik rendőr -, és mi Crosne úr szolgálatában állunk.

A két szerelmes jobban megrémült, mintha villám csapott volna közéjük.

- Látja, látja - mondta Beausire-nak a Realista -, ez az eredménye, hogy nem volt kedves velünk.

Ez a rendőr nem állt a logika magaslatán, a társa fel is hívta rá a figyelmét:

- Tévedsz, Legrigneux, mert ha Beausire kedves lett volna, megmutatta volna nekünk a feleségét, és mi mindenképpen elfogtuk volna.

Beausire a kezébe temette forró fejét. Eszébe se jutott, hogy két cselédjük, egy férfi és egy nő, odalent, a lépcső alján hallgatja ezt a különös jelenetet, amely a lépcső közepe táján játszódot le.

Támadt egy ötlete; az ötlet rámosolygott; íziben fel is frissült tőle.

- Azért jöttek, hogy engem letartóztassanak? - kérdezte a rendőröktől.

- Nem, a véletlen sodort ide - mondták mit sem sejtve.

- Mindegy, letartóztathattak volna, és hatvan aranyért szabadlábon hagytak volna.

- Ó, nem, őszintén szólva még hatvanat akartunk kérni.

- És amit megmondtunk, azt megmondtuk - szólt a másik -, így százhusz aranyért szabadlábon hagyjuk.

- És... a hölgyet? - kérdezte reszketve Beausire.

- Ó, a hölgy, az más - felelte a Realista.

- A hölgy kétszáz aranyat ér, ugyebár? - iparkodott Beausire az ajánlattal.

A rendőrök újra zengő hahotára fakadtak, s Beausire végre rájött, mit jelent ez a hahota.

- Háromszáz... - mondta - négyszáz... ezer arany! Csak hagyják szabadon! - Csillogó szemmel tette hozzá: - Nem felelnek; tudják, hogy van pénzem, és azt akarják, hogy sokat fizessek, s ez teljesen érthető. Kétezer aranyat adok maguknak, negyvennyolcezer frankot, egy egész vagyont, csak hagyják szabadon.

- Nagyon szereted ezt az asszonyt? - kérdezte a Realista.

Most Beausire fakadt nevetésre, s kétségbeesett hahotája annyira ijesztő volt, oly jól közvetítette e szomorú, szívet marcangoló végzetes szerelmet, hogy a két fogdmeg megrémült, s úgy döntött, elővigyázatossági rendszabályokat léptet életbe az esetre, ha a Beausire zavaros tekintetéből kiolvasható kétségbeesés valahogy kiobbanna belőle.

Mindketten előkaptak a zsebükből két-két pisztolyt, és Beausire mellének szegezték.

- Százezerért se adnánk vissza neked a nőt - mondta egyikük. - Rohan úr ötszázezer frankot adna érte, a királyné egymilliót.

Beausire olyan kifejezéssel emelte égre a szemét, hogy egy kopón kívül minden más vadállat szívét meglágyította volna.

- Indulás! - mondta a Realista. - Csak van itt valami szekér vagy más guruló alkalmatosság? Fogassa be a hölgynek, ennyivel igazán tartozik neki.

- És mivel mi jószívű ördögök vagyunk - vette át a szót a másik -, nem élünk vissza a helyzetünkkel. Magát is magunkkal visszük, pusztán formalitásból, az úton elfordítjuk a fejünket, maga kiugrik a szekérből, mi meg majd csak akkor vesszük észre, ha már ezer lépés előnye van. Ezt jól kitaláltuk, igaz?

Beausire csak ennyit válaszolt:

- Ahová ő megy, oda megyek én is. Én őt soha el nem hagyom.

- Annál jobb - szólt a Realista. - Minél több foglyot viszünk Crosne úrnak, annál jobban örül neki.

Negyedóra múlva kigördült a ház udvaráról Beausire kocsija, rajta a két fogoly szerelmessel és őreikkel.

A királyné könyvtárszobája

Képzeltetni, micsoda örömmel töltötte el Crosne rendőrfőnök urat a nagy fogás.

A két rendőr alkalmasint nem kapta meg a remélt milliót, de bizonyosan nem volt okuk panaszkodni a jutalmat illetően.

A rendőrfőnök pedig összedörzsölte a kezét meglelégedése jeléül, majd Versailles-ba hajtatott egy gondosan lelakatolt másik hintóval a nyomában.

Crosne úr hintaja meg a másik begördült a Trianon udvarára; ő kiszállt, a másik hintót pedig egy tisztviselője őrizetére bízta.

Már előző nap audienciát kért a királynétól.

Mária Antónia kerek egy hónapja feszült figyelemmel kísérte a rendőrség tevékenységét, így hát azonnal teljesítette a miniszter kérését: jókor reggel átment kedvenc palotájába, mégpedig kis kísérettel, ha szükségessé válnék a titoktartás.

Crosne-t bevezették hozzá, s látva a férfi ragyogó ábrázatát, a királyné rögtön tudta, hogy jó hírt kap.

Szegény asszony! Jó ideje csak komor, tartózkodó arcokat látott maga körül.

Harminc kegyetlen nap után most először rázta meg öröm a szívét, melyet annyi halálos bánat szorongatott.

A rendőrfőnök kezét csókolt.

- Van-e felségednek a Trianonban olyan terme, ahol láthatja, hogy mi történik, de felségedet nem látják? - kérdezte.

- A könyvtárszobám - felelte a királyné. - A könyvespolcok mögé betettem néhány kémlelőablakot a kis ebédlőm felől, s néha evés közben azzal szórakoztam Lamballe hercegnő vagy Taverney kisasszony társaságában, *amikor még itt volt velem*, hogy Vermond abbé nevetséges fintorait nézegettem, ha olyan gúnyirat került a kezébe, amelyben róla volt szó.

- Remek - mondta Crosne. - Most pedig szeretném, ha az a hintó, amely lent vár, bejöhetne a kastélyba, de úgy, hogy felségeden kívül senki se lássa, ki van benne.

- Mi sem egyszerűbb - felelte a királyné. - Hol az a hintó?

- A külső udvarban, asszonyom.

A királyné csöngetett.

- Engedjék be Crosne úr hintáját a nagy előcsarnokba - mondta -, aztán zárják be a szárnyas kaput, hogy az előcsarnokban sötét legyen. Senki sem láthatja azt, amit Crosne úr hozott.

Rendelkezését végrehajtották. Sokkal inkább tiszteletben tartották a szeszélyeit, mint parancsait. A hintó az őrszoba mellett behajtott a boltívek alá s a besötétített folyosóra.

- Most pedig, asszonyom - mondta Crosne -, jöjjön velem a kis ebédlőbe, de előbb méltóztassék parancsot adni, hogy az emberem bevihesse a könyvtárszobába, amit hoztunk.

Tíz perc múlva a királyné reszkető szívvel leselkedett a rekeszes könyvvállványok mögött.

Fátyolos alak lépett be a könyvtárba, ott a rendőrfőnök embere felemelte arcáról a fátylat. A királynéból, ahogy megpillantotta, az iszonyat sikoltása tört fel. Oliva volt az, Mária Antónia egyik kedvenc ruhájába öltözve.

Széles fekete csíkokkal díszített zöld ruha volt rajta, feltűzve viselte a haját, ahogy a királyné szerette hordani, a gyűrűi mint az övéi, magas sarkú, zöld szatécipellő a lábán: pont olyan volt, mint Mária Antónia, csak épp nem császári vér folyt az ereiben.

A királynénak az volt az érzése, hogy saját tükörképét látja, s ámulva nézte a látomást.

- Mit szól felséged a hasonlatossághoz? - kérdezte Crosne diadalmasan.

- Azt... azt, uram... - dadogta a királyné kétségbeesve. „Ó, Olivier! - gondolta. - Miért nem vagy itt?”

- Mit kíván felséged?

- Semmit, uram, semmit, hacsak azt nem, hogy a király tudomást szerezzen róla...

- És hogy Provence úr lássa, ugye, asszonyom?

- Ó, köszönöm, Crosne, köszönöm. De mit tesznek ezzel a nővel?

- Nemde, ő volt minden baj forrása? - kérdezte Crosne.

- A kezében tartja az összeesküvés minden szálát, uram?

- Még nem egészen.

- Rohan úr?

- Rohan úr még semmit se tud.

- Ó! - mondta a királyné, s a kezébe temette a fejét - most már tudom, hogy ebben a nőben rejlik a bíboros tévedése!

- Lehet, asszonyom, hogy ő a bíboros úr tévedése, de másvalakinek meg nyilván a bűne.

- Nyomozza ki, uram! A maga kezébe van letéve a francia királyi ház becsülete.

- Higgyc el, asszonyom, hogy jó kezekben van.

- A per? - kérdezte a királyné.

- Halad. Mindenki tagad, most már csak a megfelelő pillanatot várom, hogy felmutassam a könyvtárszobában levő perdöntő bizonyítékot.

- És La Motte-né?

- Nem tudja, hogy megtaláltam a lányt, egyre csak Cagliostro urat vádolja, hogy megbolondította a bíboros urat.

- Cagliostro urat?

- Cagliostro urat már kihallgatták.

- Veszedelmes ember.

- Hasznos ember lesz. Ha olyan vipera marja meg, mint La Motte-né, feldolgozza a mérget, és kiköpi nekünk az ellenmérget.

- Reméli, hogy újabb leleplezéseket tehet?

- Bizonyos vagyok benne.

- Hogyan, uram? Ó, mondjon el mindent, ami megnyugtathat!
- Így okoskodom, asszonyom: La Motte-né a Saint-Claude utcában lakott...
- Tudom, tudom - mondta a királyné, és elpirult.
- Igen, felséged könyörületeséget gyakorolt ezzel a nővel.
- Meg is fizetett érte, kamatostul... Nos, a Saint-Claude utcában lakott.
- Cagliostro úr pedig éppen szemben.
- És maga azt gyanítja...
- Hogy ha egyiknek vagy másiknak valami titka volt, arról tud mind az egyik, mind a másik... De elnézést kérek, asszonyom, hamarosan találkoznom kell Cagliostro úrral Párizsban, és igazán nem szeretném elszalasztani a magyarázkodását...
- Menjen csak, uram, menjen, és fogadja hálámat!
- Ó, végre kiderül az ártatlanságom! - kiáltotta zokogva, amikor Crosne elment. - Minden arcon ott olvashatom majd a győzelmemet. Csak az egyetlen barát arcát nem láthatom, az egyetlenét, akinek be akarom bizonyítani az ártatlanságomat!

Ez idő alatt Crosne Párizs felé vágatott, Cagliostro már várta.

A gróf mindent tudott. Előző nap fel akarta keresni Beausire-t (ismerte a rejtékhelyét), hogy rávegye: szökjön ki Franciaországból. Az úton aztán megpillantotta két rendőr között; Oliva szégyenkezve, könnyek között kuporgott a kocsi legsötétebb zugában.

Beausire is észrevette a grófot, aki utazóhintájában keresztezte az útjukat. Rögtön arra gondolt, hogy a titokzatos, hatalmas úr a segítségére lehet, s máris megbánta, hogy megfogadta: soha többé el nem hagyja Olivát.

Most ő vetette fel a rendőrök iménti ajánlatát a szökésével kapcsolatban. Azok elfogadták a száz aranyat, ami nála volt, Nicole pedig nagyon nekikeseredett.

Beausire azonban, miközben megcsókolta a kedvesét, ezt súgta a fülébe:

- Tarts ki, mindent megteszek, hogy kiszabadítsalak.

És sebesen eliramodott abba az irányba, amerre Cagliostro is tartott.

Cagliostro közben megállt; már nem kellett Beausire-hoz mennie, mivel Beausire eljött otthonról. Célszerűnek találta, hogy várjon rá, hátha utána szalad.

Egy fél órája várt már az útkanyar mögött, amikor megpillantotta Oliva boldogtalan szerelmesét, amint sápadtan, lihegve, félholtan lohol feléje.

Beausire, amikor meglátta a várakozó hintót, úgy ujjongott, mint a hajótörött, ha deszkát ér a keze.

- Mi van, fiam? - kérdezte a gróf, ahogy besegítette maga mellé.

Beausire elmesélte a szomorú történetet; Cagliostro némán hallgatta.

- Oliva elveszett - mondta aztán a gróf.

- Hogyhogy? - kiáltott fel Beausire.

Cagliostro beszámolt neki a Saint-Claude utcai meg a versailles-i cselszövésről.

Beausire majdnem elájult.

- Mentse meg, mentse meg - mondta térdre hullva -, és magának adom, ha még mindig szereti.
- Barátom - felelte Cagliostro -, maga téved, én soha nem szerettem Oliva kisasszonyt. Nekem egyetlen célom volt, mégpedig az, hogy kiemeljem abból a züllött életmódból, amelyben magával élt.
- De hát... - mondta meghökkenve Beausire.
- Meglepi? Tudja meg hát, hogy egy erkölcsi reform megvalósítására alapított társaság egyik elnöke vagyok. A társaság célja, hogy kimentsük a bűnből mindazokat, akiknél a javulás még elképzelhető. Én megjavítottam volna Olivát, ha kivonhatom a maga hatása alól, s ezt meg is tettem. Kérdezze meg tőle, hallott-e tőlem valaha is egyetlen udvarló szót, kérdezze meg tőle, rejtett-e bármi önös érdek a szolgálataimban!
- Egy okkal több, uram, hogy megmentse. Mentse meg!
- Megkísérlem, de a siker magától függ, Beausire.
- Az életemet is odaadom.
- Az sok. Jöjjön vissza velem Párizsba, és ha az utasításaimat pontról pontra végrehajtja, talán megmentjük a kedvesét. Egyetlen feltételem van csupán.
- Mi, uram?
- Majd akkor mondom meg, ha Párizsba érünk.
- Elfogadom... Csak láthassam őt!
- Éppen erre gondoltam; két óra sem telik belé, máris viszontláthatja.
- És megcsókolhatom?
- Számítok is rá; sőt mi több, elmondja neki azt, amit én elmondok magának.

Visszafordultak.

Két óra múlva (már besötétedett) utolérték a kocsit.

És egy óra múltán Beausire ötven aranyért megvásárolta a rendőröktől a jogot, hogy megcsókolhassa Olivát, és fülébe súgja a gróf utasításait.

A rendőrök csodálattal adóztak e szenvedélyes szerelemnek, s újabb ötven aranyáról álmodoztak.

Beausire azonban nem jelentkezett többé. Cagliostro útihintója sebesen röpítette Párizs felé, ahol fontos események voltak készülóban.

A rendőrfőnök dolgozószobája

Crosne mindazt tudta Cagliostróról, amit egy ügyes rendőrfőnök tudhat valakiről, aki Franciaországban lakik, és ez nem kevés. Ismerte összes előző nevét, összes alkimista titkát, tudott a delejességgel és jóslással kapcsolatos tevékenységéről. Tudott a mindenütt-jelenvalóságról és a folyamatos megújulásról alkotott elképzeléseiről: nagyúri szemfényvesztőnek tekintette.

Crosne igen okos ember volt, ismerte hivatása minden csínját-bínját. Szívesen látták az udvarnál, de őt a kegyek hidegen hagyták, nem alkudozott a büszkeségével; olyan férfi volt, akit senki sem tudott hatalmába keríteni, bárhogya akarta is.

Cagliostro-nak elszámolnivalója volt ezzel az emberrel, ezért gondolta, hogy kihallgatást kér tőle, s nem várja be az eseményeket.

Crosne átérezte helyzeti előnyét, s iparkodott kihasználni. Cagliostro átérezte helyzeti hátrányát, s iparkodott ellensúlyozni.

Crosne a nyakékkal és La Motte-né üzelmeivel kapcsolatos felvilágosításokat várt Cagliostro-tól. Joga volt kérdéseket feltenni, sőt akár börtönbe vethette Cagliostrot.

Úgy fogadta a grófot, mint aki átérzi saját fontosságát, de senki iránt sem akar udvariatlan lenni, még egy különc iránt sem.

Cagliostro is óvatosan viselkedett. Egyet akart csak: nagyúr maradni, úgy hitte, ezt az egy gyengeségét még Crosne is gyaníthatja.

- Uram - szólalt meg a rendőrfőnök -, kihallgatást kért tőlem. Kizárólag azért jöttem vissza Versailles-ból, hogy fogadjam.

- Azt gondoltam, szívesen feltesz nekem néhány kérdést arról, ami történik, s mivel ismerem érdemeit és hivatalának rendkívüli fontosságát, magam siettem ide. Parancsoljon velem!

- Hogy néhány kérdést tegyek föl? - kérdezte a rendőrfőnök, s úgy csinált, mint aki meglepődik. - De hát miről, uram, és milyen minőségben?

- Érdeklődésének középpontjában La Motte-né asszony és a nyakék eltűnése áll, uram - tért egyenest a tárgyra Cagliostro.

- Talán megtalálta az ékszer? - kérdezte majdnem csúfolódva Crosne.

- Nem - felelte komolyan a gróf. - De jöllehet nem találtam meg a nyakéket, tudom, hogy La Motte-né a Saint-Claude utcában lakott.

- A maga palotájával szemben, ezt én is tudom - mondta a rendőrfőnök.

- Akkor azt is tudja, mit csinált La Motte-né. Ne is beszéljünk róla!

- Ellenkezőleg - mondta közömbös arccal Crosne. - Beszéljünk róla!

- Ó, ez csak a kis Olivával kapcsolatban volt érdekes, de mivel mindent tud La Motte-néről, én már semmi újat nem mondhatok - mondta Cagliostro.

Crosne az Oliva név hallatán összerezzent.

- Oliva? Ki az az Oliva? - kérdezte.

- Nem tudja? Ó, igazán meglepne, ha tőlem tudná meg ezt a különös dolgot. Képzelsen el egy nagyon szép lányt! Kék a szeme, ovális az arca, arányos a termete... egy kicsit őfelségére, a királynéra emlékeztet.

- Aha! - mondta Crosne. - Na és?

- Na és, ez a lány züllött életet élt, megsajnáltam; egykor régi barátomnál, Taverneynél szolgált...

- Annál a bárónál, aki a napokban halt meg?

- Igen. Egyébként egy tudós emberhez tartozott, akit maga, rendőrfőnök úr, nem ismer, és aki... Na, de eltérek a tárgytól, és látom, untatom...

- Folytassa csak, uram!

- Nos, Oliva rosszul élt, amint már volt szerencsém említeni. Majdnem nyomorgott, együtt élt egy jöttmenttel, a szeretőjével, aki kifosztotta és verte; a maguk állandó ügyfele ez az alak, uram, egy szélhámos, akit nyilván nem is ismer...

- Csak nem egy bizonyos Beausire? - kérdezte a rendőrfőnök, s boldog volt, hogy fitogtathatja tájékozottságát.

- Á, szóval ismeri? Fantasztikus! - mondta csodálattal Cagliostro. - Uram, maga még nálam is ügyesebb gondolatolvasó... Nos, egy szép nap, amikor ez a Beausire a szokásosnál is jobban meglopta és megverte a lányt, az hozzám menekült és a pártfogásomat kérte. Jószívű vagyok, átengedtem neki a palotám egyik zugát...

- Magánál lakott? - kiáltott fel elképedve a rendőrfőnök.

- Persze - felelte Cagliostro, s most ő tett úgy, mint aki elképed. - Miért ne adtam volna szállást neki, hisz agglegény vagyok?

És olyan tökéletesen megjátszott jókedvvel kacagott, hogy Crosne gyanútlanul besétált a kelepcébe.

- Magánál! - ismételte. - Azért kellett annyit keresniük az ügynökeimnek, hogy megtalálják!

- Hogyan? Keresték? - kérdezte Cagliostro. - Keresték a kicsikét? Tett talán valamit, amiről én nem tudok?

- Nem, uram, dehogy! Folytassa csak a történetet.

- Ó, már nem is igen van mit mondanom. Nálam lakott, ez minden.

- Dehogyan, gróf úr, ez nem minden, mivel az imént mintha összekapcsolta volna az Oliva nevet La Motte-né nevével.

- Á, csak a szomszédság miatt - mondta Cagliostro.

- Van itt más is, gróf úr... Nem ok nélkül mondta, hogy La Motte-né és Oliva kisasszony szomszédok voltak.

- Ó, ez olyan körülménnyel függ össze, amit felesleges volna elmesélnem. A királyság legelső bírójának nem kell mindenféle semmittevő magánzók üres locsogását végighallgatnia.

- Érdekel, amit mond, uram, jobban, mint hinné; mert ezt az Olivát, akiről azt mondja, hogy magánál lakott, én megtaláltam.

- Megtalálta!...

- Beausire-val együtt...

- Ó, sejtettem! - kiáltotta Cagliostro. - Beausire-ral volt? Á, remek, remek! Igazságot kell szolgáltatnom La Motte-nénak.

- Hogyhogya? Mit akar ezzel mondani? - kérdezte Crosne.

- Azt, hogy egy ideig La Motte-nét gyanúsítottam, de most kiderült, hogy jogtalanul.

- Gyanúsította? De mivel?

- Jóságos ég! Türelmesen végighallgatja az összes pletykát? Nos, akkor elmondom... Már-már reméltem, hogy sikerül megjavítanom ezt az Olivát, sikerül visszavezetnem őt a munkás, becsületes élethez, de akkor valaki megszőktette.

- Megszőktették? Magától?

- Tőlem.

- Különös!

- Ugye? És a fejemet tettem volna rá, hogy La Motte-né volt. Milyen könnyen ítélkezik hamisan az ember!

Crosne odament Cagliostrohoz.

- Fejtse ki bővebben, uram!

- Ó, most, hogy Olivát Beausire-ral együtt találta meg, eszembe se jut többé La Motte-né, sem a sürgölődése, sem a jelzései, sem a levelezése.

- Olivával?

- Persze hogy vele.

- La Motte-né és Oliva kapcsolatban álltak?

- Szoros kapcsolatban.

- Találkoztak is?

- La Motte-né megtalálta a módját, hogy minden éjjel kiszöktesse a házból Olivát.

- Minden éjjel! Bizonyos ebben?

- Amennyire csak az ember biztos lehet abban, amit lát és hall.

- Ó, uram, maga olyan dolgokat mond nekem, hogy minden egyes szaváért ezer frankot fizetnék! Micsoda szerencse, hogy maga aranycsináló!

- Már nem csinállok többé, uram, túl drága volt.

- De barátja Rohan úrnak?

- Azt hiszem.

- Nyilván tudja, mi része van botrányos ügyében ennek a La Motte-né nevű intrikus nőszemélynek?

- Nem, de nem is akarom tudni.

- De azt talán tudja, mi folytatása lett Oliva meg La Motte-né sétáinak?

- Vannak dolgok, amelyeket az óvatos embernek lehetőleg nem kell tudnia - jelentette ki bölcsen Cagliostro.

- Most már csak egy dolgot lesz szerencsém megkérdezni, uram - mondta izgatottan Crosne. - Van-e bizonyítéka rá, hogy La Motte-né levelezett Olivával?

- Hogyne volna!

- Például?

- Levélkék, melyeket La Motte-né egy kis nyílpuskával lőtt át Olivának. A fegyvert nyilván megtalálják a lakásán. Több levél célt tévesztett, s az utcára esett; az embereim vagy én fölszedtük őket.

- Hajlandó lenne átadni az igazságszolgáltatásnak azokat a leveleket?

- Ó, uram, olyan ártatlan levélkék, hogy nem lennének aggályaim miattuk, s nem hiszem, hogy kiérdemelném La Motte-né úrasszony szemrehányásait.

- És... a cinkosság, a találkák bizonyítékai?

- Ezer is.

- Csak egyet, legyen szíves!

- Kérem. La Motte-né könnyűszerrel ki-bejárt a házamba, hogy Olivával találkozzék, mivel a magam szemével láttam őt aznap, amikor a lány eltűnt.

- Aznap?

- Az összes cselédem látta, nem csak én.

- Aha... És minek ment oda, ha Oliva eltűnt?...

- Először én sem értettem, s nem találtam rá magyarázatot. Láttam, hogy La Motte-né kiszáll egy kocsiból, amely tovább várakozik. Az embereim látták, hogy a kocsí még hosszú ideig ott ácsorgott. Bevallom, azt hittem, hogy La Motte-né magával akarta vinni Olivát.

- Hagyta volna?

- Miért ne? Ez a La Motte-né irgalmas lélek, akinek kedvez a szerencse. Az udvarban fogadják. Miért akadályoztam volna meg, hogy megszabadítson Olivától? Rosszul tettem volna, látja, mert egy másik vitte el, s a végén elkapták.

Aha! - mondta Crosne, s igen erősen törte a fejét. - Szóval Oliva kisasszony magánál lakott?

- Nálam, uram.

- Szóval Oliva kisasszony és La Motte-né ismerték egymást, találkoztak, együtt jártak el?

- Igen, uram.

- Szóval La Motte-né magánál járt aznap, amikor Olivát megszöktették?

- Igen, uram.

- Szóval maga azt gondolta, hogy a grófné magával akarta vinni a lányt?

- Mi másra gondolhattam volna?

- És La Motte-né mit szólt, amikor nem találta ott Olivát?

- Az az érzésem, hogy izgatott lett.

- Maga szerint Beausire szöktette meg a lányt?

- Kizárólag azért gondolom, mert méltóságod mondta, hogy valójában ez történt. Különben egyáltalán semmit sem gondolnék. Az az ember sokáig nem tudta, hol lakik Oliva. Kitől tudhatta meg?

- Magától Olivától.

- Nem hiszem, mert ahelyett, hogy elraboltatta volna magát tőlem, megszökött volna vele, és kérem, higgye el, Beausire nem jöhetett volna be, ha La Motte-né nem ad neki kulcsot.

- Kulcsa volt?

- Kétségtelenül.

- Mikor rabolták el a lányt? - kérdezte Crosne, akinek az agyában hirtelen világosságot gyújtott a Cagliostro által oly ügyesen odatartott fáklya.

- Ó, uram, ezt egészen pontosan tudom, éppen Szent Lajos-nap előtt.

- Ez az! - kiáltott fel a rendőrfőnök. - Ez az! Uram, maga olyan szolgálatot tett, amelyről az államnak is tudnia kell.

- Boldoggá tesz, uram.

- És az állam illendőképpen köszönetet fog mondani.

- A lelkiismeretem parancsára jöttem ide - mondta a gróf.

Crosne meghajolt.

- Számíthatok rá, hogy átadja a bizonyítékokat, amelyekről beszéltünk? - kérdezte.

- Mindenben az igazságszolgáltatás rendelkezésére állok, uram.

- Nos, akkor szavát vettem. A viszontlátásra.

Elbocsátotta Cagliostrót, aki kifelé menet ezt mondta magában:

„Na, grófné, te vipera! Engem akartál vádolni, de azt hiszem, ráspolyra haraptál, vigyázz a fogaidra!”

51 Kihallgatás

Míg Cagliostro imigyen társalgott Crosne-nal, Breteuil a király megbízásából a Bastille-ba ment, hogy kihallgassa Rohant.

A két ellenség között viharos jelenet játszódhatott volna le. Breteuil ismerte Rohan büszkeségét: eléggé iszonyatos volt a bosszúja ahhoz, hogy most már megmaradjon vele az udvariaskodás szintjén. Borzalmasan kedves volt tehát. Rohan nem volt hajlandó válaszolni.

Az igazságügy-miniszter mindenképpen szóra akarta bírni, de Rohan kijelentette, hogy ügyét a parlament és a bírái ítéletére bízza.

Breteuil kénytelen volt visszakozni a vádlott hajlíthatatlan makacssága előtt.

Magához hívatta La Motte-nét, aki éppen feljegyzéseket készített, a grófné készségesen engedelmeskedett.

Breteuil őszintén elmagyarázta neki, milyen helyzetben van. A grófné egyébként mindenki másnál jobban tisztában volt a helyzetével. Azt felelte, hogy ártatlansága bizonyítékait akkor fogja előtárni, ha a szükség úgy kívánja. Breteuil megjegyezte, hogy a szükség igencsak sürgető.

Jeanne most is felmondta az egész kitalált mesét, szokása szerint mindent és mindenkit gyanúba kevert, most is azt állította, hogy nem tudja, kitől erednek az ellene irányuló hamis vádak.

Kijelentette, hogy mivel ezzel az üggyel a parlamenti bíróság foglalkozik, ő csakis a bíboros jelenlétében hajlandó a tökéletes igazat megmondani, attól függően, hogy a bíboros mit ken rá, s mit nem.

Breteuil ekkor azt mondta, hogy a bíboros mindent rákent.

- Mindent? - kérdezte Jeanne. - Még a lopást is?

- Azt is.

- Szíveskedjék tudatni a bíboros úrral - mondta hidegen Jeanne -, hogy azt tanácsolom, hagyjon fel ezzel a hitvány védekezési módszerrel.

És ez volt minden. Breteuil elégedetlen volt. Szüksége lett volna néhány bizalmas részletre. Szerette volna, ha felsorolhatja azokat az okokat, amelyek a bíborost felhatalmazták, hogy olyan vakmerően viselkedjék a királynéval, és amelyek a királynét olyan nagy haragra lobbantották a bíboros iránt.

Szüksége lett volna a Provence grófja által összegyűjtött (és terjesztett) tanúvallomások magyarázatára.

Az igazságügy-miniszter okos ember volt, tudta, hogyan kell befolyásolni egy nő gondolkodását, mindent megígért La Motte-nénak, ha egyértelműen vádol valakit.

- Vigyázzon - mondta neki -, ha megmakacsolja magát, és nem beszél, a királynét vádolja! Vigyázzon, mert felségsértésért fogják elítélni, az pedig a szégyenek szégyene, az akasztófa!

- Én nem vádolom a királynét - mondta Jeanne. - Engem miért vádolnak?

- Vádoljon maga is valakit - hajtogatta Breteuil -, ez az egyetlen lehetősége, hogy megússza.

Jeanne óvatosan hallgatott, így a közte és az igazságügy-miniszter között lezajlott első beszélgetés nem hozott eredményt.

Közben az a hír terjedt el, hogy bizonyítékok kerültek elő: a gyémántokat eladták Angliában, letartóztatták Reteau de Villette-et.

Jeanne-nak iszonyú rohamot kellett kiállnia. Szembesítették Reteau-val, akit életre-halálra szövetségesének hitt, s most elborzadva hallotta, amint alázatosan bevallja, hogy hamisító, hogy elismervényt írt a gyémántokról, kötelezvényt a királyné helyett, s aláhamisította mind az ékszerészek, mind őfelsége nevét.

Amikor megkérdezték, miért követte el ezeket a bűntetteket, azt válaszolta, hogy La Motte-né kérésére.

Jeanne eszeveszetten, dühödten tagadott, úgy védte magát, mint egy nőtény oroszlán, azt állította, hogy soha nem is látta, nem is ismerte ezt a Reteau de Villette-et.

Ám itt ismét két kemény csapás várt rá: két tanúvallomás, melyek porba sújtották.

Az első tanú egy fiákeres volt, akit Crosne kajtatott fel, s aki kijelentette, hogy a Reteau által megjelölt napon és órában egy ilyen és ilyen öltözékű hölgyet vitt a Montmartre utcába.

Ki lehetett más ez a titokzatos hölgy, akit a kocsis a Marais negyedben vett föl, mint La Motte-né, aki a Saint-Claude utcában lakott?

Ami pedig a két cinkos közötti bizalmas kapcsolatot illeti, le sem lehet tagadni, hiszen egy tanú kijelentette, hogy Szent Lajos-nap előtt látta Reteau de Villette-et annak a postakocsinak az ülésén, amelyből La Motte-né kiszállt, Reteau-t könnyű felismerni sápadt, riadt képéről.

A tanú Cagliostro egyik első cselédje volt.

Amikor Jeanne meghallotta a Cagliostro nevet, felugrott, és dührohamot kapott. Vádak özönét zúdította Cagliostróra: kijelentette, hogy boszorkánysággal és bűbájossággal megbabonázta Rohan agyát, akit ily módon *a felség elleni bűnös gondolatokra* sarkallt.

Ez volt a házasságtörés vádjának első láncszeme.

Rohan Cagliostrót védve védte magát. Olyan megátalkodottan tagadott, hogy Jeanne végső kétségbeesésében most először fogalmazta meg a bíborosnak a királyné iránti esztelen szerelmét.

Cagliostro azon nyomban követelte - és kérését teljesítették is -, hogy börtönbe vonulhasson, s mindenki előtt megvédhesse ártatlanságát. Vádlók és bírák lázba jöttek, amint ez az igazság első leheletére be szokott következni, a közvélemény pedig rögtön a bíboros és Cagliostro mellett tört lándzsát, a királyné ellen.

Erre a szerencsétlen királyné - hogy megértesse, miért tart ki makacsul a per folytatása mellett - megengedte, hogy nyilvánosságra hozzák a királynak írt jelentéseket az éjszakai sétákról, hívatta Crosne-t, s felszólította, hogy mondja el, amit tud.

Az ügyesen kiszámított csapás Jeanne fejére hullott, s majdnem örökre elnémította.

A vallató felszólította Rohant a vádtanács előtt, hogy mondja el, mit tud azokról az éjszakai sétákról a versailles-i parkban.

A bíboros azt válaszolta, hogy nem tud hazudni, így La Motte-né tanúvallomását hívja segítségül.

A grófné tagadta, hogy ő valaha is vallott volna vagy tudott volna ilyen sétákról.

Kijelentette, hogy a tanúk hazudnak a jegyzőkönyvekbe felvett vallomásaikban, melyek szerint őt látták a parkban akár a királyné, akár a bíboros társaságában.

Ez a vallomás Mária Antónia ártatlanságát bizonyította volna, ha lehetett volna hinni egy hamisítással és lopással vádolt asszony szavainak. Ám mivel az ártatlanság bizonygatása éppen tőle származott, inkább cinkosság bizonyítékának tetszett; a királyné egyébként sem tudta elviselni, hogy ez a nő bizonyítsa az ő ártatlanságát.

Így amikor Jeanne éppen a legharsányabban üvöltözte, hogy éjszaka még sosem járt a versailles-i parkban, és hogy soha semmit sem látott vagy tudott a királyné és a bíboros közötti magánügyekről, megjelent Oliva, az élő bizonyíték, s egy csapásra megváltoztatta a kialakult véleményeket, porba döntötte a grófné hazugságaiból emelt állványzatot.

Micsoda borzalmas csapás volt a bíborosnak, amikor szembesítették Olivával! Amikor végre rádőbrent, hogy aljas módon kijátszották! Ez a finom lelkű, nemes szenvedélyekkel teli férfi most rájött, hogy egy kalandornő egy kis csalóval szövetkezve odajuttatta őt, hogy rossz híret költse annak a feddhetetlen asszonynak, akit szeret: Franciaország királynéjának.

Amikor Rohan meglátta Olivát, ezt az utcasarki királynét, s eszébe jutott a rózsa, a kézszorítás és az Apolló-fürdő, elsápadt, s ha ebben a pillanatban ott látta volna Mária Antóniát a másik mellett, az életét adta volna érte.

Lelkéből bocsánatkérés és megbánás szállt a könnyeivel együtt a felé a trón felé, amelyre egykor egy lenézett szerelem fájdalmával együtt a megvetését is ráfröcskölte.

Most még a gög vigasza sem jutott ki neki; amikor belátta, hogy Oliva Oliva, kénytelen volt bevallani magában, hogy ugyanúgy szereti az igazi királynét; tévedésének beismerése maga volt a vád, a szeretett lényre szórt mocsok. Hagyta Jeanne-t, hadd tagadjon. Hallgatott.

És amikor Breteuil és Crosne azt akarta, hogy Jeanne részletesebben magyarázza meg a dolgot, a grófné ezt mondta:

- Hogy bebizonyítsák, hogy a királyné nem sétált éjszaka a parkban, a legegyszerűbb, ha idehoznak egy nőt, aki hasonlít a királynéra, és az állítja, hogy a parkban járt. Láttuk; rendben van.

Ennek az aljas gyanúsításnak sikere volt. Ismét beárnyékolta az igazságot.

Ám mivel ártatlan izgalmban Oliva minden részletet és minden bizonyítékot kitálalt, mivel semmit sem hallgatott el, s neki inkább hittek, mint a grófnénak, Jeanne kétségbeesett lépésre szánta el magát: vallott.

Bevallotta, hogy a bíboros Versailles-ba vitte; hogy őexcellenciája mindenáron látni akarta a királynét, s biztosítani akarta tiszteletteljes vonzódásáról; vallott, mert háta mögött érzett egy egész pártot, amely nem lenne az ő oldalán, ha továbbra is tagadna; vallott, mert azzal, hogy a királynét vádolta, segítőtársul megkapta a királyné összes ellenségét, s ezek tengernyi voltak.

Ekkor e pokoli perben immár tizedszer változtak a szerepek: a bíboros az ostoba férfi szerepét játszotta, Oliva a prózai, érzéketlen örömlányét, Jeanne a cselszövőét; ő jobbat nem is választhatott volna.

De mivel ahhoz, hogy ez ocsmány tervet siker koronázza, az kellett, hogy a királyné is játsszon valamilyen szerepet, a leggyűlöletesebb, a legundorítóbb, a királyi méltóságra nézve leglealacsonyítóbb szerepet osztották ki neki: a telhetetlen, kacér némbér, a könnyűvérű nőcske szerepét, aki fűt-fát elbolondít.

Mária Antónia Dorimène lett, aki Frosine-nal szövetkezik Jourdain bíboros⁷ ellen.

Jeanne kijelentette, hogy a séták Mária Antónia kívánságára történtek, aki egy gyertyánfa mögött megbújva halálra nevette magát a szerelmes Rohan szenvedélyes kirohanásain.

A királyné összeomlott ettől a vádtól, mert nem tudta bebizonyítani, hogy hamis. Nem tudta, mert Jeanne a kétségbeesés végső határán kijelentette, hogy nyilvánosságra hozza Rohan bíboros összes szerelmes levelét, melyeket a királynénak írt; ezek az őrjöngő szenvedélytől fűtött levelek mind a birtokában vannak.

Nem tudta bizonyítani, mert Olivának, aki kijelentette, hogy Jeanne kényszerítette a versailles-i parkba, nem volt bizonyítéka rá, hogy valaki hallgatózott-e vagy sem a gyertyánok mögött.

Végül azért sem tudta bizonyítani az ártatlanságát, mert sokan voltak, akiknek érdekében állt, hogy elhiggyék az aljas hazugságokat.

---

⁷ Molière *Úrhatnám polgár* című komédiájának szereplői.

Jeanne úgy összekuszálta a szálakat, hogy lehetetlen volt kideríteni az igazságot.

Húsz szavahihető tanú bizonyította rá, hogy elsikkasztotta a gyémántokat, de még most se törődött bele, hogy közönséges tolvajnak higgyék. Osztozni akart valakivel a szégyenben. Meggyőzte magát, hogy a versailles-i botrány okozta lárma olyan jól elfödi majd az ő bűnét, hogy még ha elítélik is, az ítélet mindenekelőtt a királynét fogja sújtani.

De a terve dugába dőlt. A királyné nyíltan elfogadta a kettős pert, a bíboros alávetette magát a kihallgatásoknak, s így megfosztották ellenségüket, a grófnét, az ártatlanság nimbuszától, bármily álszent tartózkodással viselkedett is La Motte-né.

Különös! A közönség olyan pernek lehetett tanúja, amelyben senki sem ártatlan, még azok sem, akiket az igazságszolgáltatás felment a végén.

A szembesítések után, melyek során a bíboros nyugodt és udvarias volt, még Jeanne-nal is, aki viszont vad volt és mindenkinek ártott, visszavonhatatlanul kialakult az emberek s főképpen a bírák véleménye: lelepleztek minden leleplezhetőt. Jeanne rádöbbsent, hogy semmi hatást nem tesz a bíraira.

A cella csendjében összegyűjtötte hát minden erejét, minden reménységét.

A Breteuil-t körülvevő vagy öt szolgáló emberektől azt a tanácsot kapta, hogy kímélje a királynét, és kenjen mindent a bíborosra.

A bíboros néppárti híveitől és nagy hatalmú családjától, valamint a klérustól azt a tanácsot kapta, hogy mondja el a teljes igazságot, leplezze le az udvari intrikákat, s csapjon olyan fülsiketítő zajt, hogy a királyi főket halálos szédülés fogja el tőle.

Ez a párt igyekezett megfélemlíteni Jeanne-t, azt igyekezett tudatosítani benne, amit maga is jól tudott, tehát hogy a bírák többsége a bíboros felé hajlik, hogy feleslegesen őrlődik fel a harcban; azt is hozzátették, hogy ha már úgyis félig elveszett az ügye, talán jobban jár, ha a gyémántok miatt ítélik el, mint ha felségsértés miatt, hisz ez utóbbi olyan, mint a vérengző oroszlán: aki előcsalogatja a barlangjából, a halált kísérti.

Ez a párt szemlátomást biztos volt a győzelmében. A nép a bíborosért lelkesedett. A férfiak csodálták a türelmét, csodálták tapintatos hallgatását. A férfiak fel voltak háborodva, hogy ilyen aljasul becsapták; a nők el se hitték a vádakát. Sokan meg voltak győződve róla, hogy Oliva nem létező személy, akik pedig látták a királynéval való hasonlatosságát, hallották a vallomását, úgy vélték, hogy a lány egyszerűen Mária Antónia eszköze.

Jeanne mindent végiggondolt. A védőügyvédjei elhagyták, bírái nem is titkolták utálatukat; a Rohan-pártiak ellene vallottak; a közvélemény megvetette. Úgy döntött, hogy minden erejét összeszedve még egyszer megpróbál nyugtalanságot kelteni a bírái és a bíboros közt, újra megpróbál tápot adni a nép Mária Antónia iránti gyűlöletének.

A következőképpen képzelte el a dolgot:

Elhiteti, hogy végig fedezte a királynét, de ha rákényszerítik, mindent leleplez. Eddig csak lelki finomságból nem beszélt, s mert követte a bíboros példáját, de ha Rohan feladja a hallgatást, ő bizony szintén kinyitja a száját, mindketten előadják az igazságot, és bizonyítják ártatlanságukat.

Igazából ugyanezt a védekezési módszert követte végig a vizsgálati fogsága alatt. De minden ismert ételt újdonságként lehet találni, ha új fűszereket teszünk bele. A grófné, hogy hadicselét felújítsa, a következőt sütötte ki: levelet írt a királynénak, melynek csupán a kifejezései árulták el valódi jellegét és fontosságát.

Asszonyom!

Eddig nem panaszkodtam, pedig a helyzetem rendkívül fájdalmas, nehezen elviselhető. Az összes fortély, amelyet azért alkalmaztak, hogy vallomást csikarjanak ki belőlem, csak arra volt jó, hogy megerősítsen abban az elhatározásomban, hogy uralkodónőmet soha ne hozzam rossz hírbe.

Mégis, bármennyire meg vagyok győződve róla, hogy állhatatosságom és titoktartásom végül is bizonyára megkönnyíti a kínos helyzetből való szabadulásomat, félek, hogy a rabszolga (a királyné hívta így a bíborost kibékülésük napjaiban) családjának erőfeszítései oda hatnak, hogy én leszek az áldozat.

A börtön, a sok szembesítés, valamint a szégyen és a kétségbeesés, hogy olyan bűnnel vádolnak, melyet nem követtem el, egyre fogyasztyják a lelkiemet, s reszketek, nehogy a rám zúduló csapások alatt megtörjön állhatatosságom.

Asszonyom egyetlen szóval véget vethetne ennek a szerencsétlen ügynek Breteuil úr segítségével, ha ő a miniszternek (a királynak) a legmegfelelőbb formában táalná úgy, ahogy kiváló szelleme sugallja, anélkül, hogy asszonyomat bármilyen módon is kompromittálná. Ezt a mai lépésemet attól való féltében teszem, nehogy arra kényszerüljek, hogy mindent elmondjak. Meggyőződésem, hogy asszonyom tekintetbe veszi az indítékokat, melyek ehhez az eszközhöz nyúlni kényszerítenek, s parancsot fog adni, hogy a mostani borzalmas helyzetemből kimentsenek.

Mélységes tisztelettel maradok asszonyom legalázatosabb, legengedelmesebb szolgálója.

VALOIS DE LA MOTTE grófné

Mint látjuk, Jeanne mindent számításba vett.

Vagy megkapja a királyné a levelet, és megrémül, hogy Jeanne annyi csapás után is ilyen makacsul kitart az elképzelése mellett, és akkor a harcba nyilván belefáradt királyné úgy dönt, hogy Jeanne szabadlábra helyezésével véget vet az ügynek, mivel sem a bebörtönzése, sem a per nem hozott eredményt.

Vagy - és ez sokkal valószínűbb, a levél befejezése is ezt bizonyítja - Jeanne egyáltalán nem számított rá, hogy a levél a legcsekélyebb hatással is lesz, hiszen a királyné, ha már egyszer elindította a pert, nem állíthatja meg, mert akkor önmagát ítéli el. Valójában Jeanne biztosra vette, hogy a levele el se jut a királynéhoz.

Tudta, hogy az őrei a Bastille igazgatójának, Breteuil úrnak a hívei. Tudta, hogy a nyakék-ügyből egész Franciaország politikai ügyet kovácsolt. Tudta, hogy a küldönc átadja a rábízott levelet a börtön igazgatójának vagy valamelyik bírónak. Végül pedig úgy írta meg a levelet, hogy (bárkinek a kezébe kerülve) a királyné elleni gyűlölet, gyanakvás és tiszteletlenség csíráját hintse el.

A Mária Antóniának írt levél után a bíborosnak írt.

Nem értem, Nagyuram, miért nem hajlandó világosan beszélni. Úgy vélem, az lenne a legokosabb, ha határtalan bizalommal lenne bíróinkhoz; a sorsunk csak jobbra fordulhatna. Ami engem illet, szilárd elhatározásom, hogy ha méltóságod nem támogat, én is hallgatok. De miért nem beszél? Magyarázza meg ennek a titokzatos ügynek minden

oldalát, körülményeit, és esküszöm, hogy mindazt megerősítem, amit méltóságod mondani fog. Gondolja meg jól, bíboros úr, ha én beszélek elsőnek, és méltóságod esetleg megcáfolja, amit mondok, végem van: nem menekülhetek annak a bosszúja elől, aki mindkettőnket fel akar áldozni.

De részemről semmi hasonlótól nem kell tartania Nagyuramnak, hiszen ismeri odaadásomat. Ha ő mégis engesztelhetetlen lenne, méltóságod ügyét a magaménak tekintem; mindent feláldoznék azért, hogy méltóságodat kivonjam az ő gyűlöletének befolyása alól, vagy együtt veszünk el.

Utóirat. Írtam neki egy levelet, amely remélem, rábírja, hogy ha az igazságot nem mondja is el, legalább ne tegyen tönkre bennünket, hiszen nincs más bűnünk, mint az, hogy tévedtünk, vagy hallgattunk.

Ezt a fortélyos levelet ő maga adta át a bíborosnak a Bastille nagy fogadótermében, az utolsó szembesítésük alkalmával. A bíboros elvörösödött, elsápadt, és összeborzadt ilyen mérhetetlen vakmerőség láttán.

A királynénak írt levelet Jeanne Lekel abbénak, a Bastille lelkészének adta át, aki a bíborost a fogadóterembe kísérte, és a Rohan család érdekeit képviselte.

- Uram - mondta neki a grófné -, ha elvállalja ezt a küldetést, jóra fordíthatja Rohan úr sorsát és az enyémet. Olvassa el, mi van benne. Magát a hivatása titoktartásra kötelezi. Látni fogja, hogy az egyetlen ajtón kopogtatok, ahol a bíboros úr és én segítséget remélhetünk.

A börtönpap visszautasította a kérést.

- Itt én vagyok az egyetlen egyházi személy - felelte. - Öfelsége azt fogja hinni, hogy az én tanácsomra írt neki, és hogy mindent bevallott nekem; nem vállalom ekkora kockázatot.

- Nos - mondta Jeanne, aki lemondott ravaszkodása sikeréről, de legalább a bíborost meg akarta félemlíteni -, mondja meg Rohan úrnak, hogy már csak egyetlen mód van rá, hogy bebizonyítsam az ártatlanságomat, mégpedig az, hogy közreadom a királynénak írt leveleit. Eddig még a gondolatától is undorodtam, hogy ezt a módszert alkalmazzam, de közös érdekünk, hogy rászánjam magam.

Amikor látta, hogy a börtönpap holtra válik a fenyegetéstől, még egyszer megkísérelte a kezébe nyomni a királynénak írt iszonyatos levelét.

„Ha átveszi a levelet - gondolta -, meg vagyok mentve, mert akkor a tárgyalás kellős közepén meg fogom tőle kérdezni, mit csinált vele, átadta-e a királynénak, és felszólította-e őt a válaszra; ha nem adta át, a királynénak vége; a Rohanok tétovázása bizonyítja majd az ő bűnösségét és az én ártatlanságomat.”

Csakhogy Lekel abbénak alig ért a kezéhez a levél, már vissza is adta, mintha megégette volna.

- Idehallgasson! - mondta Jeanne dühtől sápadtan. - Semmit sem kockáztat, hiszen a királyné levelét beletettem egy másik borítékba, melyet Miserynének címeztem.

- Egy okkal több! - kiáltott fel a pap - így már ketten tudnának a titokról. A királyné csak annál inkább ellenszenvvel fogja fogadni. Nem, nem és nem!

És ellökte magától a grófné ujjait.

- Felhívom a figyelmét - mondta Jeanne -, hogy ezzel arra kényszerít, hogy felhasználjam Rohan úr leveleit.

- Ám legyen - mondta a pap -, használja fel őket, asszonyom!

- Hát nem érti - makacskodott Jeanne dühtől reszketve -, hogy az öfelségével folytatott titkos levelezés azt jelenti, hogy a bíboros feje lehull a vérpadon? Én figyelmeztettem magát!

Ebben a pillanatban kinyílt az ajtó, és a bíboros nemes haraggal toppant a küszöbre:

- Csak fejeztessen le egy Rohant, asszonyom - mondta -, a Bastille-ban nem először játszódik majd le ilyen jelenet. De ha már itt tartunk, én kijelentem, hogy semmit sem vetek senki szemére a vérpadon, ahová a fejem gurul, ha láthatom azt a vérpadot, amelyen tüzes vassal bélyegzik meg magát mint tolvajt és hamisítót!... Jöjjön, atyám, jöjjön!

E dörgedelmes szavak után háttal fordított Jeanne-nak, és kiment a börtönpappal, magára hagyva a nyomorult teremtet. La Motte-né kétségbeesve érezte: egyetlen mozdulatot sem tehet, hogy egyre mélyebben ne süllyedne a halálos mocsárba, s hamarosan teljesen elmerül.

A kis Beausire keresztelője

La Motte-né minden számítása tévesnek bizonyult. Cagliostro minden számítása helytállóan.

Alig került be a Bastille-ba, rájött, hogy végre itt a lehetőség, hogy nyíltan harcoljon az ellen a királyság ellen, amelynek a lejáratásán oly sok esztendő óta dolgozik titokban az okkult tudományok segítségével.

Biztos volt benne, hogy semmit sem tudnak rábizonyítani, hanem áldozatnak tekintik, és minden ígétét aggályosan beváltotta.

Előkészítette annak a híres londoni levélnek az anyagát, amely az általunk elbeszélte események után egy hónappal jelent meg, s az első nagy roham volt a Bastille ősi falai ellen az 1789. július 14-i események előtt.

Ebben a levélben Cagliostro elveri a port a királyon, a királynén, a bíboroson, a közügyek nyereszkesítőin, Breteuil-ön, mint a miniszteri zsarnokság megtestesítőjén, aztán így folytatja:

Igen, most szabadlábbon is elismétlem azt, amit rabként már elmondtam, hogy nincs olyan bűn, amit félévi bastille-beli tartózkodással le ne vezekelve az ember. Valaki azt kérdezte tőlem, visszatérek-e valaha Franciaországba? Minden bizonnyal - feleltem -, de csak akkor, ha a Bastille-t sétatérre alakítják. Bárcsak Isten is úgy akarná! Maguknak, franciáknak, megvan mindenük, ami a boldogsághoz kell: termékeny föld, kellemes éghajlat, jó szív, jó kedély, tehetség és kellem mindenben; nincs párjuk a tetszeni tudás művészetében, nincs szakavatottabb nép a többi művészetben, csak egyetlen apróság hiányzik maguknak, kedves barátaim: hogy bizonyosak lehessenek felőle, hogy aki ártatlan, azt nem zárják börtönbe.

Cagliostro az Olivának adott szavát is megtartotta. Oliva ugyancsak hűséges volt: egyetlen szó sem hagyta el ajkát, amely bajba keverhette volna a pártfogóját. Egyedül La Motte-néra tett terhelő vallomást, és világosan, megdönthetetlenül vallott ártatlan részvételéről egy olyan csalásban, amelyet szerinte egy Louis nevű ismeretlen úriember ellen követtek el.

Míg a rabok lakat mögött meg a kihallgatótermekben voltak, Oliva nem látta viszont az ő drága kedvesét, Beausire-t, aki azonban nem hagyta őt el. A lány egyébként, mint majd látni fogjuk, olyan emléket őrzött a szerelmesétől, amelyet Dido szeretett volna, amikor álmodozva ezt mondta: „Ó, ha megadná az ég, hogy egy kis Ascanius játszadozzék a térdemen!”

1786 májusában a Saint-Antoine utcában egy férfi ácsorgott a kéregetők között a Szent Pál-templom bejáratí lépcsőjén. Nyugtalan volt, zihált s nem tudta levenni a szemét a Bastille-ról.

Megállt mellette egy hosszú szakállú férfi, Cagliostro egyik német szolgája.

Ez az ember le akarta hűteni Beausire türelmetlen izalmát, mert halkán odasúgta neki:

- Várjon csak, várjon, mindjárt jönnek!

- Jaj, maga az! - kiáltott fel az ideges ember.

S mivel a *mindjárt jönnek* egyáltalán nem elégítette ki az ideges embert, mert az továbbra is ész nélkül hadonászott, a német a fülébe súgta:

- Beausire úr, olyan patáliát csap itt, hogy még a végén felfigyel ránk a rendőrség... A gazdám híreket ígért, hát hoztam.

- Hozott? Mondja, mondja már, barátom!

- Halkabban! Anya és gyermeke jól van.

- Ó, ó! - rikoltotta Beausire leírhatatlan elragadtatással. - Megszülte a gyermeket! Megmenekült!

- Igen, uram, de jöjjön csak hátrébb!

- Lány?

- Nem, fiú.

- Annál jobb! Ó, barátom, hogy én milyen boldog vagyok, milyen boldog! Köszönje meg a gazdájának, mondja meg neki, hogy mindenem az övé, az életem...

- Igen, Beausire úr, igen, mindezt elmondom neki, ha látom.

- De barátom, miért mondta az imént... Tessék, tegye el ezt a két aranyat.

- Uram, én csak a gazdámtól fogadok el pénzt.

- Ó, bocsánat, nem akartam megbántani.

- Nem is úgy értettem. De mit is mondott?

- Azt kérdeztem, az előbb miért kiáltott fel, hogy „mindjárt jönnek”? Ki jön?

- A Bastille kirurgusáról meg a bábáról, Chopin asszonyságról beszéltem, akik Oliva kisasszony szülésénél segédkeztek.

- És idejönnek? De miért?

- Hogy megkereszteljék a gyermeket.

- Látni fogom a gyerekeket! - kiáltott fel Beausire nagyot ugorva örömeiben. - Azt mondja, hogy látni fogom Oliva fiát? Itt, mindjárt?...

- Itt, mindjárt; de könyörgök, fékezze magát, különben Crosne úr két-három ügynöke, akiket ezeknek a koldusoknak a condrai alatt sejtek, felfedezik a maga kilétét, és kitalálják azt is, hogy kapcsolatban áll a Bastille egyik foglyával. Magának is vége, a gazdám is bajba keveredik.

- Ó! - kiáltotta Beausire tisztelettel és háládatosan. - Inkább meghalok, semmint egyetlen szót is kiejtssek, amivel árthatok a jótevőmnek. Ha kell, megfulladok, de ezentúl egy szót sem szólok. Nem jönnek!...

- Türelem!

Beausire közelebb lépett a némethez.

- És ő, Oliva, nem boldogtalan odabent? - kérdezte összekulcsolt kézzel.

- Dehogy! Nagyon is boldog... Ó, nézze, egy fiáker!

- Igen, igen.

- Megáll...

- Ó, Istenem!

És Beausire egy oszlophoz támaszkodott, hogy el ne vágódjon, látva, hogy a fiákerből kiszáll a baba, a seborvos és a Bastille egyik porkolábja. (A szertartás során ők lesznek a tanúk.)

Ahogy elmentek a koldussereg mellett, azok elérzékenyülve kántálni kezdték a sirámaikat.

Ekkor különös dolog történt: a keresztapa és a keresztanya a könyökével hessegette el a nyomorultakat, de egy ismeretlen férfi örömkönnyeket hullajtott, s krajcárokat és tallérokat osztogatott közöttük.

Aztán amikor a kis díszmenet bevonult a templomba, Beausire is bement mögöttük, s a papokkal meg a kíváncsi hívekkel együtt a legjobb helyet igyekezett elfoglalni a sekrestyében, ahol majd a keresztelői szertartás lezajlik.

A pap megismerte a bábát meg a seborvost, hiszen már többször is fordultak hozzá hasonló esetben, barátságosan odaintett nekik, és rájuk mosolygott.

Beausire a pappal együtt intett és mosolygott.

Ekkor bezárult a sekrestye ajtaja, a pap fogta a tollat, és róni kezdte az anyakönyvbe az ünnepélyes szavakat.

Amikor odaért, hogy a gyermek vezeték- és keresztnéve, a seborvos azt mondta:

- Fiú, én csak ennyit tudok.

E szóra négy szájból tört ki a nevetés, amit Beausire nem talált valami illendőnek, s kezdte türelmét veszteni, de a német csitította, uralkodott hát magán.

- A hölgyike azt kívánta, hogy Toussaint legyen a keresztnéve - jutott az orvos eszébe.

- Nos, akkor eltekinthetünk az apától - mondta a pap. - Írjuk így: „A mai napon bemutatnak nekünk egy fiúgyermeket, aki tegnap született a Bastille-ban, anyja neve Nicole-Oliva Legay, apja neve... ismeretlen.”

Beausire tájékozva rontott a papra, s erősen megszorította a csuklóját.

- Toussaint-nak van apja! - kiáltotta. - Mint ahogy van anyja is! Szerető édesapja van, aki nem fogja letagadni a saját vérért, írja, kérem, hogy Toussaint-nak, aki tegnap született a Bastille-ban Nicole-Oliva Legay kisasszonytól, Jean-Baptiste Toussaint Beausire az apja, aki itt áll maguk előtt!

Képzeltetjük, hogy megdöbben a pap, a keresztapa meg a keresztanya! A pap kezéből kihullott a toll, a bába majdnem elejtette a gyereket.

Beausire elkapta a kisdedit, s mohón csókolgatni kezdte; a szegény kicsike homlokára ő ejtette az első csöpp keresztvizet: a legszentebbet; az apai könnyet.

A jelenlévők elérzékenyültek, pedig hozzá voltak szokva a drámai jelenetekhez.

Egyedül a pap őrizte meg a hidegvérét, s kétségbe vonta az apaságot; talán nem volt ínyére, hogy újra kezdje az írogatást.

Beausire azonban kitalálta, mi a baj; a keresztelőmedencére helyezett három Lajos-aranyat, melyek a könnyeinél sokkal hathatósabban állították helyre apai jogait, és csillogtatták meg jóhiszeműségét.

A pap meghajolt, besöpörte a pénzt, és kihúzta az anyakönyvbe írt két utolsó mondatot.

- Mivel a Bastille seborvosának és Chopin asszonyságnak a nyilatkozata jogerős - mondta -, kérem, uram, a hitelesség kedvéért, saját kezűleg írja ide, hogy kijelenti, hogy maga a gyermek apja.

- Én hát! - kiáltott Beausire boldogságban úszva. - Hát hiszen a véremmel is odaírnám!

És lelkesen megmarkolta a tollat.

- Vigyázzon! - súgta neki Guyon porkoláb, aki nem feledkezett meg hivatalos szerepéről. - Azt hiszem, kedves uram, hogy a neve elég rosszul hangzik bizonyos helyeken, veszélyes tehát nyilvános anyakönyvekbe beírni olyan dátummal, amely bizonyítja, hogy a mai napon itt járt, és hogy kapcsolatban volt egy vádlottal.

- Köszönöm a jó tanácsot, derék barátom - felelte büszkén Beausire -, fogadjon el érte két Lajos-aranyat! De hogy megtagadjam a feleségem fiát...

- A felesége? - kiáltott a seborvos.

- Törvényes hitvese? - kiáltott a pap.

- Ha Isten visszaadja a szabadságát - mondta Beausire az örömtől reszketve -, a szabadulása másnapján Nicole Legayt Beausire-né asszonynak fogják hívni.

- De egyelőre nagy kockázatot vállal - ismételte Guyon. - Azt hiszem, körözik magát.

- Én ugyan el nem árulom - mondta a seborvos.

- Én sem - mondta a bába.

- Én sem - mondta a pap.

- És ha mégis elárul valaki - folytatta Beausire vértanúi lelkesültséggel -, a kerékbetörést is elviselem azért a vigaszért, hogy elismerhettem a fiamat.

- Ha kerékbe törik - súgta Guyon a bábának -, biztos nem azért teszik, mert vállalta az apaságot.

És ez után az éle után, amely megmosolyogtatta Chopin asszonyságot, a szabályoknak megfelelően anyakönyvezték az ifjú Beausire-t.

Beausire csodálatos kifejezéseket használt a nyilatkozatában, bár az kissé bőbeszédűre sikeredett, mint minden olyan iromány, amely a szerzőt göggel eltöltő hőstetről ad számot.

Átolvasta, aláírta, és a négy jelenlévővel is aláíratta.

Majd miután ismét elolvasta az egészet, s helyénvalónak találta, megcsókolta az immár jogerősen megkeresztelt fiát, vagy tíz Lajosaranyat csúsztatott a keresztelői csipkekendő alá, a nyakába akasztott egy gyűrűt, melyet a szülőanyának szánt ajándéknak, s büszkén, mint Xenophón a híres visszavonuláskor, kivágta a sekrestye ajtaját, mégpedig azzal az eltökélt szándékkal, hogy nem próbál megszökni, ha netán akadna olyan istentől elrugaszkodott fogdmeg, aki éppen ebben a pillanatban akarná elkapni.

A koldusok tömege ugyanúgy tolongott a templom előtt. Ha kicsit tisztább a szeme, talán észreveszi közöttük a híres Realistát, balsorsának okozóját; de semmi sem történt. Beausire bőkezűen osztotta az alamizsnát, s kegyes cselekedetét „Isten fizesse meg!” felkiáltásokkal fogadták. A boldog apa úgy hagyta maga mögött a Szent Pál-templomot, mint egy köztisztelennek örvendő úriember, akit az egyházközség szegényei dédelgetnek és áldanak.

A keresztelői tanúk is kimentek a templomból, beültek a fiákerbe, s csak ámultak-bámultak e fejleményeken.

Beausire néhány csókot küldött a fia után, majd amikor a fiáker eltűnt a szeme elől, úgy döntött, hogy sem Istent, sem a rendőrséget nem ajánlatos kísértetni, útnak indult hát egy rejtkehely felé, melyet csak ő és Cagliostro ismert. No meg Crosne. Vagyis a rendőrfőnök megtartotta a Cagliostrónak adott szavát, és nem háborgatta Beausire-t.

A gyermeket visszavitték a Bastille-ba, és Chopin asszonyosság elmesélte Olivának a sok csodálatos kalandot. Oliva az ujjára húzta Beausire gyűrűjét, és sírva fakadt. Aztán megcsókolta a fiát, akihez már szoptatós dajkát kerestek, s így szólt:

- Minden jó anyának kötelessége szoptatni a gyermekét, szoptatni fogom hát a fiamat; jó anya akarok lenni... igen, jó anya leszek.

A szégyenpad

Végre elérkezett a nap, amikor a parlamenti bíróság a hosszadalmas tárgyalások után ítéletet mond a főügyész indítványa alapján.

A vádlottakat Rohan kivételével áttelepítették a bíróság épületébe, hogy közelebb legyenek a tárgyalóteremhez, amely reggelente hét órakor nyitotta meg kapuit.

A tanács elnöke, d'Aligre, s a többi bírák előtt a vádlottak ugyanúgy viselkedtek, ahogy a vizsgálat ideje alatt.

Oliva őszinte volt és félénk; Cagliostro nyugodt, fensőbbes, és olykor misztikus fény áradt belőle.

Reteau de Villette alázatosan és jellemtelenül viselkedett.

Jeanne arcátlan volt, fenyegetően villogott a szeme, és áradt belőle a gonoszság.

A bíboros révedező volt.

Jeanne igen hamar alkalmazkodott a Conciergerie szokásaihoz, a negédességével meg titkolózásával a kapuőr s a felesége meg a fia bizalmába férközt.

Így kellemesebbé tette az életét és szabadabbá a külvilággal való kapcsolatát. A majomnak mindig több hely kell, mint a kutyának, a cselszövőnek, mint a békés jellemnek.

A tárgyalás semmi újat nem hozott a franciáknak. Ugyanarról a nyakékről volt szó, amelyet a két vádlott közül vagy az egyik, vagy a másik vakmerően ellopott.

Csak azt kellett eldönteni, hogy a két egymást vádló személy közül melyik a tettes.

A franciák mindig is hajlamosak lévén a szélsőségekre, a valódi perre rátornyoztak egy másik pert.

Azt kellett eldönteni, hogy vajon a királynénak igaza volt-e, hogy letartóztatta a bíborost, és vakmerő, bárdolatlan viselkedéssel vádolta.

Minden politizáló elme számára a pernek ez a függeléke volt az igazi ügy. Joggal hihette-e Rohan, hogy mindazt megmondhatja a királynénak, amit megmondott neki, és hogy úgy cselekedhet a nevében, ahogy cselekedett; Mária Antónia titkos ügynöke volt-e, akit nyomban megtagadtak, mihelyt kipattant az ügy?

Egyszóval: a bíboros, a vádlott, úgy viselkedett-e a királynéval, mint annak jóhiszemű bizalmasa?

Ha jóhiszeműen cselekedett, a királyné bűnös abban a bizalmas (bár meglehet: ártatlan) kapcsolatban, amelyet tagad, s amely La Motte-né szerint igenis fennáll.

A főügyész az udvar szócsöve volt, a félreismert, a vérig sértett királyi méltóság nevében beszélt, a királyi sérthetetlenség mérhetetlenül fontos elvét védte. Általában a szűken vett tárgyra szorítkozott, de a bíborost illetően részletesen kitért a másodlagos peranyagra. Megengedhetetlennek tartotta, hogy a nyakék ügyében a királyné egyetlen vétket is magára vegyen. Ha viszont ő semmiben sem vétkes, az összes bűn a bíborosra hull.

A következő ítéleteket kérte:

Reteau de Villette: kényszermunka;

Jeanne de La Motte: megbélyegzés, megostorozás, életfogytig tartó börtön;

Cagliostro: felmentés;

Oliva: vádelejtés;

Rohan: arra kell kényszeríteni, hogy bevallja: vakmerően megsértette a királyi felséget, majd a vallomás után egyszer s mindenkorra elűzetik a király és a királyné közeléből, s megfosztatik összes tisztségétől és méltóságától.

A parlamenti bíróságot bizonytalansággal, a vádlottakat iszonyattal töltötte el a vádindítvány, olyan erővel nyilvánult meg benne a királyi akarat. Negyedszázaddal korábban a királyi főügyésznek ezeket a vádindítványait még felül is múlta volna a bírák hűsége és odaadása, mellyel a trón csalhatatlanságának akkor még vakon tisztelt elve iránt viseltettek.

Most viszont ugyancsak megoszlott a bíróság véleménye, csupán tizennégy tanácsos fogadta el a főügyész indítványát.

Megkezdődtek az utolsó kihallgatások, de ez pusztán formalitás volt, mivel az volt a céljuk, hogy az ítélet kimondása előtt vallomásokat csikarjanak ki, holott ezektől a megátalkodott ellenségektől, akik már olyan régen harcban álltak, nem lehetett sem békét, sem fegyverszünetet remélni. Nem annyira saját felmentésüket, mint inkább ellenfelük elítélését követelték.

Az volt a szokás, hogy a vádlott egy kis faülőkén foglaljon helyet a bírái előtt, ezen a megáldozó, nyomorúságos, szégyenletes padon, amelyet az olyan vádlottakkal való érintkezés alacsonyított le, akik a kis padról a vérpadra jutottak.

Ide ült a hamisító, Villette, s könnyek között könyörgött kegyelemért.

Mindent bevallott, amit már úgymond tudunk, tehát hogy bűnös hamisítás vétkében, bűnös a Jeanne de La Motte-tal való cinkosság vétkében. Előadta, hogy a megbánása, a lelkiismeretfurdalása önmagában is elég kínszenvedés számára, s remélte, hogy siránkozása meghatja a bírakat.

Ez az ember senkit sem érdekelt; hitvány kis gazember volt, annak látszott, és az is volt.

Utána La Motte-né jelent meg a terem bejáratánál, egy Frémyn nevezetű törvényszéki írnok kísérte.

Rövid köpeny, patyolat ing volt rajta, a fején szalag nélküli fátolszövet főkötő (a fehér fátolszövet az arcát is eltakarta). Megjelenése nagy hatással volt a sokadalomra.

Mielőtt a vádlottak padjára ültették volna, nagy sértést kellett elszenvednie: a melléklépcsőn vezették be, mint a közönséges bűnözőket.

Megzavarta a terem melege, a tömeg moraja és hullámozása; káprázó szeme nehezen szokott hozzá a csillogó, színes látványhoz.

A törvényszéki írnok a félkör alakú terem közepén álló szégyenpadhoz vezette; ez a kis pad hasonlít ahhoz a gyászos kis fatönkhöz, amelyet tőkének hívnak, ha éppen a vérpadon áll, s nem a tárgyalóteremben.

Amikor meglátta ezt a lealacsonyító ülőhelyet, melyet neki szántak, neki, a büszke Valois sarjnak, aki kezében tartja egy francia királyné sorsát, Jeanne de La Motte elsápadt, vad haraggal nézett körül, talán hogy megfélemlítse a bírát, akik ilyen sértésre vetemedtek; ám mivel mindenütt eltökéltséget látott s együttérzés helyett kíváncsiságot, visszafojtotta dühödt méltatlankodását, és leült, nehogy azt higgyék, hogy úgy rogyott le a vádlottak padjára.

A kihallgatás során olyan ködös válaszokat adott, amelyeket a királyné ellenfelei alaposan kihasználhattak. Semmi kézzelfoghatót nem mondott, csak az ártatlanságát bizonygatta nagy odaadással, az elnököt pedig arra kényszerítette, hogy megkérdezze; léteznek-e azok a levelek, amelyeket a grófné szerint a bíboros írt a királynénak, valamint azok, amelyeket állítólag a királyné írt a bíborosnak.

Jeanne álnokul azzal kezdte, hogy hangoztatta: nem kíván rossz fényt vetni a királynéra; hozzátette, hogy erre a kérdésre a legilletékesebb válaszadó maga a bíboros.

- Szólítsák fel - mondta -, hogy mutassa be a leveleit vagy azok másolatát! Én nem tudom, hogy azok a levelek a bíborostól valók-e, s a királynénak szólnak, vagy a királynétól valók-e, s a bíborosnak szólnak. Egy királyné nem ír ilyen szabados és bizalmas leveleket az alattvalójának, egy alattvaló pedig nem vetemedhet ilyen közvetlenségre a királynéja iránt.

A mélységes csend, amely ezt a támadást fogadta, tudtára adta Jeanne-nak, hogy csak iszonyodást keltett ellenségeiben, rémületet híveiben, és gyanakvást pártatlan bíráiban. Amikor elhagyta a szégyenpadot, csak az édes remény éltette, hogy a bíboros is ott fog ülni, ahol ő. Talán meg is elégedett volna ezzel a bosszúval. Mit érezhetett, amikor megfordult, hogy még egyszer utoljára megnézzze magának a szégyenpadot, ahová maga mellé kényszerített egy Rohant is, de a padot nem látta ott, mert a bíróság parancsára a teremőrök eltüntették, s egy karosszéket állítottak a helyére.

Dühödt ordítás szakadt fel a melléből, kirohant, és őrvongva harapdálta a kezét.

A bíboros most lassan bement a terembe. Az imént szállt ki a hintóból: kinyitották neki a nagykaput.

Két teremőr, két törvényszéki írnok kísérte; mellette a Bastille igazgatója ment.

A bíróság padsoraiból a rokonszenv és a tisztelet moraja szállt föl, amikor belépett. Kintről hatalmas zúgás felelt rá. A nép üdvözölte a vádlottat és a bírák jóindulatába ajánlotta.

Louis herceg sápadt volt. Hosszú díszruhát viselt, s lerítt róla, hogy magas rangú férfiú létere tisztelettel viseltetik bírái iránt, igazságos ítéletet vár tőlük.

Az elnök üdvözölte, és szólt hozzá néhány biztató szót, majd a bíróság olyan nyilvánvaló jóindulattal kérte, hogy üljön le, hogy a vádlott még jobban elsápadt, és alig tudta leplezni elfogódottságát.

Beszélni kezdett, és remegő hangja, zavaros tekintete, sóhajtozása, alázatos tartása mélységesen megrendítette a hallgatóságot. Vontatottan mentegetőzött, s nem bizonyítékokat tárt a bíróság elé, könyörgött, s nem érvelt, majd elakadt - ő, a szónok, az ékesszólás mestere! -, s szellemének és lelkierejének e hirtelen megbénulása nagyobb hatást keltett, mint minden védőbeszéd.

Utána Oliva következett; szegény lány, ő is ott találta a szégyenpadot. Sokan összeborzadtak, amikor a királyné élő képmását meglátták azon a szégyenletes padon, amelyen nemrég Jeanne de La Motte is ült; attól, hogy Mária Antóniának, a francia királynénak ezt a tükörképét a tolvajok és hamisítók padján látták, még a monarchia legmegátalkodottabb üldözői is elborzadtak.

Mindenki azt mondogatta, hogy szegény Oliva otthagyta a kisfiát a törvényszéki irodában, pedig ő szoptatja, és valahányszor kinyílt az ajtó, Beausire fiának nyivákolása bánatos védőbeszéd volt az anya mellett.

Oliva után Cagliostro következett; őneki volt a legkevesebb vétke. Nem szólították fel, hogy üljön a karosszékre, pedig az ott állt a szégyenpad mellett. A bíróság félt Cagliostro védőbeszédétől. Épp csak megkezdődött a kihallgatás, amikor d'Aligre máris berekesztette.

A bíróság bejelentette, hogy a kihallgatások véget értek, és a bíróság határozathozatalra visszavonul. A tömeg lassan szétoszlott, de mindenki megfogadta, hogy éjszaka visszajön, hogy meghallgassa az ítéletet, amelyet állítólag azon melegében kihirdetnek.

Egy vasrács és egy pap

A foglyokat a bíróság épületében szállásolták el éjszakára. A tömeg késő este csendes, bár izgatott csoportokban viaskodott a palota előtti térre, hogy hallja az ítéletet. Az emberek várakozás közben ánszós édesgyökeret rágsáltak, amit a mozgóárusok buzgón kínáltak a Pénzváltók hídjánál.

Meleg június volt. A fellegek súlyosan hömpölyögtek, mint megannyi sűrű füstpamacs. A sápadt tűző látóhatár szélén előcsillant az ég.

A bíboros, fent, a tornyokat összekötő folyosón sétált Cagliostroval, s védelmük sikerének esélyeiről beszélgetett vele; Oliva a kicsinyét becézgette és ringatta a cellájában; Reteau immár száraz szemmel, a körmét rágva számlálta a remélt tallérokat, melyeket Crosne ígért neki, s az összeget összevetette azoknak a hónapoknak a számával, melyeket majd a bíróság ítélete szerint rabságban kell töltenie; Jeanne a kapusné, Hubert asszonya szobájában ült, s égő agyát egy kis lármával, nyüzsgéssel igyekezett lehűteni.

Ezt a szobát, amely magas volt s tágas, mint egy terem, kőlapok fedték. Nagy, csúcsíves ablaka volt a rakpart felé, melynek ólomkeretes kazettái csak kevés fényt engedtek beszűrődni, s mintha ebből a szobából is, ahol pedig szabad emberek laktak, ki kellett volna rekeszteni a szabadságot. Kívülről hatalmas vasrács volt az ablakon, s a vasrudak és az ólomkeretek egymást keresztezve megkettőzték a benti homályt.

Egyébként e kettős rostán megszárt fény mintha éppen a rabok szeme világa kedvéért lett volna ilyen tompa: nem sérthette azokat, akik nem mehettek ki innét. Minden ember alkotta dologban, még a rosszakban is, van valami harmónia: - az idő, ez az ember és Isten közötti közvetítő, letompítja az éleket, és lehetővé teszi az átmenetet a fájdalom és a mosoly közt.

Ebben a teremben élt La Motte-né, mióta bezárták a Conciergerie-be, itt töltötte a napjait a kapusné, a fia és a férje társaságában. Jeanne éles eszű, hódító jelenség volt. Megszerettette magát ezekkel az emberekkel, sikerült bebizonyítania nekik, hogy a királyné bűnös asszony. Eljön majd a nap, amikor ugyanebben a teremben egy másik kapusné, akit szintén meghat egy fogoly nő szerencsétlen sorsa, ártatlannak fogja hinni a rabot, mert türelmesnek és jónak látja, és az a fogoly a királyné lesz!

La Motte-né tehát ennek a kapusnénak és ismerőseinek a társaságában feledni akarta - ő maga mondta így - mélabús gondolatait, így fizetett kellemes, kedélyes társalgással az együttérzésért, mellyel iránta viseltettek. Aznap azonban, amikor a tárgyalást lezárták, és Jeanne visszatért ezekhez az egyszerű népekhez, gondterheltnak és zavartnak találta őket.

Ennek az agyafűrt nőnek egyetlen árnyalat sem került el a figyelmét: a semmiből is reményt merített; de minden rémületbe ejtette. Hiába próbálta meg kipréselni belőlük az igazat, Hubert-né meg az övéi semmitmondó általánosságok mögé bújtak.

Ezen a napon Jeanne a kandalló mellett meglátott egy papot, a ház vissza-visszatérő vendégét. Provence grófja egykori nevelőjének a titkára volt, egyszerű, de meglehetősen csípős nyelvű ember, aki tudott az udvarnál is mozogni, és bár már jó ideje eltávolodott Hubert-né házatól, mióta La Motte-nét a Conciergerie-be zárták, ismét kitaró vendégük lett.

A palota két-három magasabb beosztású alkalmazottja is itt volt, bámulták La Motte-nét, keveset beszéltek.

Jeanne nagy vígan beszélgetést kezdeményezett.

- Bizonyos vagyok benne - mondta -, hogy odafönt tüzesebb a társalgás, mint itt.

Egyedül a kapuőr meg a felesége morgott valami beleegyezésfélét.

- Odafönt? - kérdezte a pap, s úgy tett, mintha nem tudná, miről van szó. - Hol, grófné?

- Abban a teremben, ahol a bírám döntenek - válaszolta Jeanne.

- Á, persze, persze - mondta a pap.

És ismét rájuk telepedett a csend.

- Azt hiszem - mondta Jeanne -, a mai viselkedésem jó benyomást keltett. Hallottak róla, ugye?

- Hát hogyne, asszonyom! - mondta félénken a kapuőr, és felállt, hogy véget vessen a beszélgetésnek.

- Mi a véleménye, atyám? - kérdezte Jeanne. - Nem gondolja, hogy van okom a reményre? Hiszen egyetlen bizonyítékot sem tudtak felmutatni.

- Igen, asszonyom - mondta a pap. - Nyilván minden oka megvan, hogy reménykedjen.

- Ugye? - kiáltott fel Jeanne.

- Persze, ha a király... - A pap elhallgatott.

- Folytassa! Mit csinál a király? - kérdezte hevesen Jeanne.

- Nos, asszonyom, előfordulhat, hogy a király nem akarja, meghazudtolják.

- Akkor Rohant kellene elítélni, az pedig lehetetlen.

- Mindenesetre nehéz - felelték a többiek.

- Nos - sietett hozzáfűzni Jeanne -, ha Rohant ártatlannak ítélik, engem is ártatlannak ítélnék.

- Dehogyan, dehogyan! - mondta a pap. - Ne kergessen hiú ábrándokat, asszonyom. Egy vádlottat felmentenek... Én úgy gondolom, maga lesz az, sőt remélem is. De csak egy felmentés lesz. A királynak pedig kell egy bűnös, különben mi lenne a királynéval?

- Ez igaz - mondta komoran Jeanne. - A királynak bűnös kell. Nos, erre a szerepre Rohan ugyanúgy megfelel, mint én.

E szavak után olyan csend támadt, hogy a grófné holtra rémült tőle.

A pap törte meg a csendet.

- Asszonyom - mondta -, a király nem haragtartó, és ha az első dühe elszáll, többé eszébe sem jut a múlt.

- De mitől száll el a dühe? - kérdezte gúnyosan Jeanne.

- Valamilyen ítélettől - vágta rá a pap.

- Valamilyen ítélettől!... Uram! - kiáltotta Jeanne. - Micsoda szörnyű szó... Milyen bizonytalan...

- Ó, olyasmire gondolok, hogy például felszólítják, hogy vonuljon zárdába - felelte hidegen a pap. - A szóbeszéd szerint a király ezt az ötletet találta a legelfogadhatóbbnak magával kapcsolatban.

Jeanne előbb iszonyattal nézett a papra, majd dühösen felcsattant.

- Zárdába vonuljak! - mondta. - Megalázó, lassú halálra ítélnék, kegyetlen halálra, amely kegyelemnek fog látszani!... Nyugodjék békében, csak épp nem a sírban, hanem kolostorban! Éhezés, hideg, mindenféle fenyítés! Nem, elég volt az ártatlan kínzásából, a szégyenből, a nyomorúságból, miközben a bűnös asszony hatalmas, szabad, hódolat veszi körül! Jöjjön a gyors halál, amelyet én választok, szabad akarattal, hogy megbüntessem magam azért, mert erre az aljas világra születtem!

És nem volt hajlandó meghallgatni az ellenvetéseket, a könyörgést, ellökte a kapuőrt, felöklelte a papot, odébb taszította Hubert asszonyt, s egyenest a tálalóasztalhoz futott késért.

Azok hárman azonban útját állták, erre szaladt, mint a párduc, melyet a vadászok csak felbőszítettek, de nem félemlítettek meg, s harsogó haraggal üvöltözve berontott a terem melletti kis szobába, ott felkapott egy óriási fajanszvázát, melyben valami kókadt rózsátő sápadozott, s többször is fejbe csapta magát vele.

A váza eltörtött, egyik darabja ott maradt az őrző nőszemély kezében. Jeanne homlokán felrepedt a bőr, csurgott belőle a vér. A kapusné zokogva vetette magát a karjába. Leültették egy karosszékre, szagos vízzel és ecettel élesztgették, ő azonban szörnyű, görcsös rángatózás után elájult.

Hamarosan magához tért.

- Nézzék, nem kap levegőt! - mondta a pap. - Ez a rács elfogja a napot és a levegőt. Nem lehetne egy kis levegőhöz juttatni ezt a szegény asszonyt?

Erre Hubert asszony mindenről megfeledkezve rohant a kandalló melletti fiókos szekrényhez, elővett egy kulcsot, amely az ablakrácsot nyitotta, s a levegő, az élet már áramlott is be a szobába.

- Nem is tudtam, hogy ez a rács kulcsra nyílik - mondta a pap. - Minek ez a nagy elővigyázatosság?

- Ez a parancs - felelte a kapusné.

- Persze, értem - mondta a pap -: ez az ablak mindössze hétlábnyira lehet az utca szintjétől, s a rakpartra néz. Ha valamelyik rab a maguk lakásán keresztül szökne meg, nyilván egyetlen örrel sem találkozna.

- Így van - mondta a kapusné.

A pap a szeme sarkából figyelte, hogy La Motte-né hallotta-e, megértette-e, mit mondott. Jeanne összereszt, s mihelyt a pap szavai a tudatáig hatoltak, tekintetével a fiókos szekrényt kereste, ahol a kapusné a rács kulcsát tartotta.

A pap ennyivel meg is elégedett. Elbúcsúzott, aztán az ajtóból mégis visszajött, mint a színdarabban, amikor a szereplő meggondolja magát.

- Mennyi nép tolong a téren! - mondta. - Az egész tömeg errefelé nyomakszik, a palotának erre az oldalára, a rakparton egy árva lélek sincs.

A kapuőr kihajolt.

- Csakugyan - mondta.

- Csak nem azért vannak itt, mert azt gondolják, hogy még az éjjel ítéletet hirdetnek? - folytatta a pap, továbbra is úgy, mintha La Motte-né nem hallhatná, mit mond.

- Nem hiszem, hogy holnap reggel előtt ítéletet hirdetnének - mondta a kapuőr.

- Akkor hát gondoskodjanak róla, hogy egy kicsit kipihenhesse magát ez a szegény asszony! - kötötte a lelkére a pap. - Ennyi megrázkódtatás után szüksége van egy kis nyugalomra.

- Bemegyünk a hálósobánkba - szólt a derék kapuőr a feleségéhez -, a hölgyet meg itt hagyjuk a karosszékben, ha ugyan nem akar lefeküdni.

Jeanne pillantása találkozott a papéval, aki leste a válaszát. Úgy tett, mintha újra elaludna.

Erre a pap eltűnt, a kapus a feleségével szintén kiment a szobából, de előbb halkan visszazárták az ablakra a rácsot, és a kulcsot a helyére tették.

Jeanne, alighogy egyedül maradt, kinyitotta a szemét.

„A pap azt tanácsolja, hogy szökjem meg - gondolta. - Ennél világosabban nem is adhatta volna tudtomra, hogy szöknöm kell, és hogy hogyan szökjem meg. Még mielőtt a bírák ítéletet hoznának, ő ítélettel fenyegetett, mert barátian arra akart ösztönözni, hogy visszanyerjem a szabadságomat. Az ötlet nem származhat gonosz indítékból. Csak egyetlen lépést kell tennem, hogy megszökhessem; kinyitom a fiókos szekrényt, aztán az ablakon a rácsot, s már kint is vagyok a kihalt rakparton. Kihalt! Igen, nincs egy lélek sem; még a hold is elbújt az égen. Megszökni! Ó, szabadság! Micsoda boldogság lenne újra gazdagnak lenni... micsoda boldogság lenne az ellenségeimnek visszafizetni az összes rosszat, amit velem tettek!”

A fiókos szekrényhez ugrott, és kivette belőle a kulcsot. Már is ott állt a rácsnál.

Hirtelen észrevette, hogy a híd korlátjának szabályos fekete vonalából kiemelkedik egy elmosódó körvonalú férfialak.

„Valaki ott áll a sötétben - gondolta. - Talán a pap; figyeli a szökésemet; vár rám, hogy segítségemre legyen. És ha csapda? Elkapnak, alighogy a lábam a rakpartra teszem, s a szökés a bűn, de legalábbis a félelem bevallása! Aki szökök, annak nem tiszta a lelkiismerete... Honnét jön ez az ember?... Azt hiszem, Provence úr ügynöke... Honnét tudjam, hogy nem a királyné vagy a Rohan család ügynöke?... Hogy ujjonganának, ha valami ballépést követnék el... Igen, valaki les rám!... Néhány órával az ítélet kimondása előtt szöktetnének meg... Ha igazán segíteni akartak volna, nem tudták volna előbb megszervezni? Istenem, ki tudja, az ellenségeim talán már értesültek róla, hogy a bíróság felmentő ítéletet hozott az ügyemben? Ki tudja, talán ezt a királyné számára oly szörnyű csapást a bűnösségem bizonyításával vagy bevallásával akarják kivédeni? Mi más lenne a bizonyíték, a vallomás, mint a szökés? Maradok!”

Jeanne meg volt győződve róla, hogy elkerülte a csapdát. Ravaszul és elszántan mosolygott, majd határozott léptekkel visszament a kis fiókos szekrényhez, a kandalló mellé, és visszatette a rács kulcsát.

Aztán a lámpa és az ablak között lévő karosszékbe ült, és szemét behunyva, alvást színlelve figyelte annak a férfinak az árnyékát, aki órá várt. Aztán a férfi nyilván belefáradt a várakozásba, és pirkadatkor eltűnt.

56
Az ítélet

Új nap virradt Párizsra. A grófné reménykedett, hogy a barátai ujjongva rontanak be a börtönbe, és gratulálnak neki: felmentették!

De hiszen nem is voltak barátai! Bár a gazdagság, a vagyon mindig toboroz híveket, Jeanne-nak még olyan barátot se sikerült szereznie, aki hízelegve dörgölőzik, amíg tart a szerencse, de menten acsarkodva elfordul, ha bajba kerül az ember.

Úgy gondolta, hogy majd a várva várt győzelem után lesznek hívei, csodálói és irigyei. De hiába leste-várta, hogy Hubert kapuőr termébe örömtől ragyogó arcú, egymás sarkára taposó emberek özönöljenek.

Jeanne egy ideig nyugalmat erőltetett magára, de aztán nem bírta tovább, és nem titkolta vad érzelmeit az őrei előtt.

Nem mehetett ki, hogy híreket szerezzen, így hát kidugta a fejét az egyik ablakon, és szívszorongva fülelt a szomszédos térről odaszüremelő zajokra, melyek Szent Lajos ősrégi palotájának vastag falain áthatolva elmosódó morajjá olvadtak össze.

Egyszerre Jeanne nem is lármát, hanem valóságos robbanást hallott, éljenzést, kiáltozást, lábdobogást, fergeteges ujjongást, s meghűlt ereiben a vér, mert tudta: őerte nem csinálnának ilyen rokonszenvtüntetést.

Kétszer is megismétlődött a viharos tetszésnyilvánítás, majd másfajta láрма keletkezett.

Úgy hallotta, hogy ez is helyeslést fejez ki, de nyugodt, kevésbé indulatos helyeslést.

Hamarosan egyre többen szívárogtak ki a rakpartra, mintha a téren összegyűlt tömeg szétoszlott volna.

- Nagy nap ez a bíborosnak! - mondta egy ügyvédbojtár küllemű suhanc, s a híd korlátja mellől az úttestre ugrott. Aztán olyan ügyesen dobott egy követ a víz felszínére, mint általában azok a párizsi ifjoncok, akik tömérdek időt áldoznak a kacsázás ősi művészetének tökéletesítésére.

- A bíborosnak! - ismételte Jeanne. - Tehát felmentették a bíborost.

Egy csepp verejték, keserű, mint az epe, hullott le Jeanne homlokáról.

Gyorsan beszaladt a terembe.

- Asszonyom, asszonyom - kérdezte Hubert-nétől -, mit hallok: *örömhír a bíborosnak*? Mi hát az örömhír?

- Nem tudom - felelte az asszonyság.

Jeanne a szemébe nézett.

- Kérdezze meg a férjétől - kérte.

A kapusné megtette a kért szívességet; Hubert kintről válaszolt:

- Nem tudom.

Jeanne türelmetlenül toppantott:

- Mit jelenthet, amit a járókelők mondtak? Nem kétséges, hogy a perről beszélnek.

- Talán azt jelenti - szólt a könyörületes szívű Hubert -, hogy Rohan urat felmentették, hiszen az igazán örömműnne a számára.

- Gondolja, hogy felmentik? - kiáltotta Jeanne, s ökölbe szorult a keze.

- Meglehet.

- És engem?...

- Magát, asszonyom... Mért ne lehetne, hogy magát is felmentik?

- Nehezen elképzelhető! - suttogta Jeanne.

És visszament az ablakhoz.

- Rosszul teszi, asszonyom - mondta a kapuőr -, hogy egyre csak rágódik meg izgatja magát... Nem biztos, hogy jól érti, amit a népek beszélnek. Fogadja meg a tanácsomat: várja meg türelemmel, amíg a jogtanácsosa vagy Frémyn úr fel nem olvassa magának az...

- Az ítéletet... Nem, nem!

És Jeanne elfordult, kifelé fülelt.

Egy asszony ment arra a barátnőivel. Ünnepi főköttő a fejükön, nagy virágcsokrok a kezükben. A rózsa illata, mint csodálatos balzsam szállt Jeanne felé, aki szomjasan hörpintett fel mindent, ami kintől jött.

- Annak a drága embernek adom a virágcsokromat - rikkantotta az asszony odalént -, én is, meg a többiek is! Ó, ha lehet, még meg is csókolom.

- Én is - mondta az egyik társnője.

- Én meg azt akarom, hogy ő csókoljon meg engem - mondta egy harmadik.

„Vajon kiről beszélnek?” - tűnődött Jeanne.

- Nem mondom, szép férfi, nincs is rossz ízlésed! - évődött az egyik nő.

És elhaladtak az ablak alatt.

- A bíboros! Mindig csak ő! - suttogta Jeanne. - Felmentették! Felmentették!

Olyan elkeseredetten, egyszersmind olyan bizonyossággal ejtette ki ezeket a szavakat, hogy Hubert-ék - bár megfogadták, hogy igyekeznek elkerülni az olyan viharokat, mint az előző esti volt - egyszerre kérdezték:

- Ejnye, asszonyom, miért bántja magát, ha azt a szegény foglyot felmentik és kiengedik?

Jeanne megérezte a neheztelést a vendéglátói hangjában, s mivel nem akarta, hogy elforduljanak tőle, így szólt:

- Ó! félreértenek. Csak nem képzelik, hogy olyan irigy és gonosz vagyok, hogy rosszat akarok annak, aki társam volt a bajban? Mentsék csak föl a bíboros urat; ó, igen, mentsék csak föl! De én, én, én is szeretném végre tudni... Higgyék el, barátaim, nagyon nehéz a várakozás.

Hubert és a felesége egymásra nézett, már-már szóra nyitották szájukat, de a Jeanne szeméből feléjük lövellő vad villanás láttára megváltoztatták a szándékukat.

- Hát semmit se mondanak? - kiáltott csalódottan Jeanne.

- Semmit se tudunk - felelték halkán.

Ekkor Hubert-t kiszólitották; a felesége egyedül maradt Jeanne-nal. Igyekezett elszórakoztatni, de hiába, a fogoly minden idegszálával a külső zajokra figyelt; lázas izgatottsága megsokszorozta érzékszervei érzékenységét.

A kapusné belátta, hogy úgysem tudja megakadályozni, hogy Jeanne kinézzen, vagy hallgatózzon.

A téren hirtelen nagy lármá, mozgolódás támadt. A tömeg visszafelé özönlött a hídon, egészen a rakpartig, s egyöntetű, ütemes kurjongatás töltötte meg a levegőt. Jeanne megremegett.

Egy lépésben haladó nyitott kocsinak szólt a diadalüvöltés; a lovakat sokkal inkább a tömeg, semmint a kocsis tartotta féken.

A tömeg lassan olyan szoros gyűrűt alkotott, hogy a lovakat, a hintót meg a hintóban lévő két személyt is valósággal a vállára vette; s úgy vitte tovább.

A grófné felismerte a két férfit, akiket a ragyogó napsütésben, virágosóban, ezer kéz emelte lombsátor alatt megrészegített a lelkes tömeg.

Az egyik komoran, kábultan, remegve állt, diadala elsápasztotta, népszerűsége megrémítette. A kerékagyakra nők kapaszkodtak fel, elkapták a kezét, majd felfalták a csókjaikkal, nagyokat csaptak egymásra, hogy megszerezzék a kezelője csipkáját, melyért a legfrissebb, a legritkább virágokkal fizettek.

Voltak még szerencsésebbek, akik a hintó hátuljára kapaszkodtak fel a lakájok mellé, aztán észrevétlenül felszámolták az akadályokat maguk előtt, két kezük közé fogták a bálványozott férfi arcát, hódolatteljes és érzéki csókot nyomtak rá, aztán átadták a helyüket az utánuk jövő szerencséseeknek. Az imádott férfi Rohan bíboros volt.

A társa üdén, vidáman fogadta a mérsékeltebb, de még mindig hízelgő hódolatokat. Egyébként neki is jutott a kurjongatásból, az éljenzésből; a nők a bíboroson osztozkodtak, a férfiak ezt kiabálták: „Éljen Cagliostro!”

Jó félórába telt, amíg a mámoros tömeg átkelt a Pénzváltók hídján, és Jeanne egészen a híd közepéig követhette szemével a diadalmenetet. Egyetlen részlet sem került el a figyelmét.

A királyné „áldozatai” iránt megnyilvánuló lelkesedés egy pillanatra felvidította Jeanne-t.

Ám hirtelen ezt gondolta:

„Hogyan, ők már szabadok? Ők már túlestek a formaságokon, én meg még semmit se tudok. Nekem miért nem szólnak végre?”

Kirázta a hideg.

Érezte, hogy ott van mellette Hubert-né, s némán figyeli, mi történik. Az asszony nyilván tudta, mi játszódik le Jeanne fejében, de nem szólt.

Jeanne éppen követelni akarta, hogy álljon végre elé a magyarázattal, amikor újabb lármá vonta a figyelmét a Pénzváltók hídjá felé.

Most egy fiáker kaptatott föl a hídra, körülötte is rengetegen tolongtak.

Jeanne felismerte Olivát, aki mosolyogva mutogatta a gyermekét a népnek, a férfiak pedig csókot küldtek neki. Ez a kissé közönséges hódolat, melyet a tömeg a bíboros tiszteletére adott ragyogó ünneplés utolsó morzsájaként Olivának juttatott, több is volt, mint amennyire az ifjú anya számított.

A híd közepe táján egy postakocsi várakozott. Beausire rejtőzködött benne egyik barátja háta mögé bújva; csak a barát merte kitenni magát a tömeg csodálatának. Odaintett Olivának, aki a kis híján hurrogásba fulladt ordibálás közepette kiszállt a fiákerből. De vannak szereplők, akik fűtyülnek rá, ha lehurrogják őket, mert tudják, hogy puskacsó elé is állíthatták s kiüldözhatték volna őket a színházból.

Oliva beszállt a postakocsiba, egyenest Beausire karjaiba, aki úgy magához ölelte, hogy majd megfojtotta, egy hajszálnyira sem volt hajlandó eltávolodni tőle többé, s könnyeivel és csókjaival árasztotta el. A rendőrség nem zaklatta őket, s zavartalanul eljutottak Saint-Denis-be, ahol aztán lovakat váltottak.

Jeanne, látva, hogy társai szabadok, boldogok, hogy ünneplik őket, egyre azon töprengett, hogy ő miért nem kap semmi hírt.

- És én?! Én? - kiáltott. - Micsoda agyafűrt kegyetlenség ez, hogy nem mondják meg az ítéletet?

- Nyugodjék meg, asszonyom - mondta Hubert, ahogy visszajött -, nyugodjék meg!

- Az nem lehet, hogy maguk semmit sem tudnak! - válaszolta Jeanne. - Maga tudja! Maga tudja! Mondja meg!

- Asszonyom...

- Ha van magában szív, mondja meg! Hát nem látja, mennyire szenvedek?

- Asszonyom! Nekünk, a börtön alacsony rangú tisztjeinek tilos közölnünk az ítéletet; mindig a törvényszéki írnokok tisztje az ítélet felolvasása.

- Akkor hát olyan borzalmas az ítélet, hogy nem meri megmondani! - sikoltotta Jeanne, s olyan dührohamot kapott, hogy a kapuőr megijedt, mert lelki szemei előtt felrémllett az előző napi jelenet.

- Nem - mondta -, nyugodjék meg, nyugodjék meg!

- Akkor beszéljen!

- Türelmes lesz és nem hoz bajt a fejemre?

- Megígérem, esküszöm, csak beszéljen!

- Nos, a bíboros urat felmentették.

- Tudom.

- Cagliostro urat ártatlannak nyilvánították.

- Tudom! Tudom!

- Oliva kisasszony ellen visszavonták a vádat.

- Aztán? Aztán?...

- Reteau de Villette urat...

Jeanne összerándult. - Kényszermunkára ítélték!...

- És engem? És engem? - visította toporzékolva.

- Türelmem, asszonyom, türelmem. Hát ezt ígérte?

- Türelmes vagyok, hisz látja... Engem?

- Száműzetésre ítélték - mondta halkán a házmester, és elfordította a tekintetét.

A grófné szemében öröm villant, de gyorsan ki is aludt.

Éleset sikoltott, majd ájulást színelve vendéglátója karjába omlott.

- Mi lett volna, ha megmondom neki az igazat?... - kérdezte suttogva Hubert a feleségétől.

„A száműzetés - gondolta Jeanne idegrohamot színelve -, a száműzetés maga a szabadság, a gazdagság, a bosszú... Erről álmodoztam... Nyertem!”

Jeanne egyre várta, hogy jöjjön végre a törvényszéki írnok, és felolvassa neki az ítéletet.

Most, hogy már nem kínoztta a bizonytalanság, csak a büszkeségén esett sérelem bántotta, az, hogy Rohannál másként bántak, mint vele. De azt mondogatta magában:

„Mit érdekel engem, hogy Rohant nem találták olyan bűnösnek, mint engem? Hiszen ha nem tévedek, józan ésszel áldott meg az ég. Talán énrám szabják ki egy ballépésért a büntetést? Nem. Ha annak rendje és módja szerint elismerték volna, hogy Valois vagyok, ha az én esetemben is, mint Rohanéban, vérbeli hercegek egész sorfala állt volna a bírák bevonulásának útján, könyörgő testtartásban, kardjukon gyászszalaggal, gyászruhában, nem hiszem, hogy bármit is megtagadtak volna a szegény La Motte grófnétól, sőt, biztos, hogy megkímélték volna a Valois-k leszármazottját a szégyenpadtól. De minek a múlttal foglalkozni? Véget ért a nagy per. Bizonytalan volt a helyem a világban, az udvarban, az első felülről érkező fuvallat leverhetett volna a lábamról, sőt akár visszadönthetett volna a régi nyomorba, amelyben életem fájdalmas tanoncéveit töltöttem. Most egész más a helyzet. Száműztek! Száműztek, tehát jogom van magammal vinni a milliómat a ládácskámban. Telente Sevilla vagy Agrigento narancsligeteiben, nyaranta meg német földön vagy Angliában fogok élni fiatalon, szépen, híresen - és persze a magam szája íze szerint adva elő a per történetét. Úgy fogok élni, ahogy akarok, talán a férjemmel, ha őt is száműzik velem együtt, talán a barátaimmal, akiket a boldogságom és a fiatalságom körém vont. Aztán még mondja valaki... nekem, az elítéltnek, nekem, a száműzöttnek, nekem, a szegény megalázottnak, hogy nem vagyok gazdagabb a királynénál, hogy nem vesz körül nagyobb hódolat, mint őt, hogy nem mostam magam tisztábbra a bűntől, mint ő; mert az ő szemében nem az én elítéltetésem volt a cél. Az oroszlán ügyet se vet a földigilisztára. A királyné azt akarta, hogy Rohant ítéljék el, de a Rohan elleni vádat semmisnek tekintették! Kíváncsi vagyok, hogyan fogják közölni velem az ítéletet, és hogyan visznek ki a királyságból? Vajon bosszúszomjukban egy nőt is képesek lesznek alávetni a legszigorúbb büntetőeljárásnak? Poroszlóknak adnak át, hogy a határra hurcoljanak? Ott meg ünnepélyesen kijelentik: »Méltatlan nőszemély! A király kiűz téged országából!« Nem, ennél jóságosabbak az én gazdáim - gondolta mosolyogva -, rám már nem haragszanak. Csak erre a jámbor párizsi népre haragszanak, amely az erkélyeik alatt üvöltözi, hogy »Éljen a bíboros! Éljen Cagliostro! Éljen az országgyűlés!« Az ő igazi ellenségük a nép. Ó, igen, ez az ő valódi ellenségük, hiszen magam is élveztem a közvélemény erkölcsi támogatását.”

Jeanne itt tartott, és az útra készülődve éppen elszámolásait végezte magában. A gyémántjai elhelyezésével foglalkozott, meg hogy hol lakjon Londonban, amikor Reteau de Villette alakja bukkant fel - no nem a szívében - az agyában. Kajánul elmosolyodott.

„Szegény fiú! Ő fizet mindenki helyett. De hát hiába: mindig kell lenni bűnbaknak. Szegény Reteau! Nyápic, nyomorúságos alak, s most megfizet a királyné ellen írt gúnyirataiért, a tollal szőtt összeesküvéseiért, és Isten, aki mindenkinek kiosztja a maga sorsát ezen a földön, neki botütésekből, meg nem kapott Lajos-aranyakból, kelepcekből, bujkálásokból állította össze az életét, és a végén gályára juttatta. Ezt eredményezi a ravaszság ész helyett, a rosszindulat gonoszság helyett, az erőszakos jellem kitartás és erő nélkül. Mennyi kártékony lény van a világon, a mérges atkától a skorpióig; hogy fél az ember ettől az apró lénytől! Ezek a piciny állatok ártani akarnak, de nem adatik meg nekik a harc kiváltsága: eltapossuk őket.”

És Jeanne eme kényelmes temetési szertartással elföldelte cinkostársát, Reteau-t; szentül elhatározta, hogy érdeklődni fog, melyik büntetőtelepre viszik a nyomorultat, nehogy véletlenül arra vetődjék utazásai során, s kitegye a boldogtalant annak a megaláztatásnak, hogy egy régi ismerős boldogságát kelljen látnia. Jeannenak jó szíve volt.

Vidáman evett a kapusékkal, akikből viszont minden vidámság kiveszett; már nem is vették a fáradságot, hogy zavarukat leplezzék. Jeanne úgy gondolta, azért hidegültek el tőle, mert száműzték. Meg is jegyezte a dolgot. Azt felelték, hogy nekik igen keserves olyan személyt látni, akire már kimondták az ítéletet.

Jeanne a szíve mélyén olyan boldog volt, olyan neheze esett az örömét titkolni, hogy szívesen maradt volna egyedül, hogy szabadjára engedhesse a gondolatait. Megfogadta, hogy vacsora után megkéri őket, hadd menjen vissza a szobájába.

Nagyon meglepődött, amikor az édességhez érve Hubert kapus kényszeredett ünnepélyességgel beszélni kezdett, holott általában nem szokott ilyen hangot megütni:

- Asszonyom - mondta -, az a parancs, hogy a börtönőri lakásban nem tartózkodhat olyan személy, akinek a sorsáról már döntött a bíróság.

„Remek - gondolta Jeanne -, a számból veszi ki a szót.”

Felállt.

- Nem szeretném, ha miattam megtorlás érné magukat, igazán rosszal fizetnék a sok jóért, amit kaptam maguktól. Visszamegyek a cellámba.

Körülnézett, hogy lássa, milyen hatást tettek a szavai. Hubert egy kulcsot pörgetett az ujján. A kapusné elfordította a fejét, hogy elrejtse a megindultságát.

- De hol és mikor olvassák már fel az ítéletemet? - kérdezte a grófné.

- Talán arra várnak, hogy asszonyom visszatérjen a zárkájába iparkodott a válasszal Hubert.

„Meg akar szabadulni tőlem” - gondolta Jeanne, s bizonytalan aggodalom kerítette hatalmába. De a szorongás hamarosan elszállt a szívéből.

Jeanne felment a kapus lakásából a börtöniroda folyosójához vezető három lépcsőfokon.

Amikor Hubert asszony látta, hogy Jeanne elindult, utánaszaladt, és megfogta a kezét, de nem tisztelettel, nem őszinte barátsággal, nem olyan bensőséges közeledéssel, amely javára válik annak is, aki érzi, annak is, akihez intézik, hanem mélységes együttérzéssel, olyan odaadó sajnálattal, amely nem kerülte el az éles eszű grófné figyelmét.

Olyan hevesen nyilallt belé az iszonyodás, hogy Jeanne magának sem tagadhatta le, de aztán ugyanúgy elhessegette az iszonyt, mint az imént az aggodalmat; örömtől és reménytől túlszorduló lelke egyszerűen kivetette magából.

Biztos, ami biztos, meg akarta kérdezni Hubert-nétől, miért sajnálja, már nyitotta is a száját (közben két lépcsőfokot visszalépett), hogy megfogalmazzon egy pontos és erőteljes kérdést, de nem volt rá ideje. Hubert erősen és vajmi kevésbé udvariasan megfogta a kezét, és kinyitotta előtte az ajtót.

A grófné ott találta magát a folyosón, ott ácsorgott az ítélőszék nyolc poroszlója. Vajon mire várnak? Jeanne ezen töprengett, ahogy megpillantotta őket. De a kapus ajtaja már be is csapódott mögötte. A poroszlók előtt ott állt a börtön egyik porkolábja, az, aki esténként vissza szokta kísérni a grófnét a cellájába.

Ez az ember Jeanne elé lépett, talán hogy mutassa neki az utat.

- Visszamegyek a cellámba? - kérdezte a grófné magabiztos hangon, holott közben mardosta a kétely.

- Igen, asszonyom - felelte a börtönőr.

Jeanne megfogta a vaskorlátot, és felment a férfi után. Hallotta, hogy néhány lépésnyire tőle valamit súgnak egymásnak a poroszlók, de nem mozdulnak a helyükről.

Megnyugodott hát, s hagyta, hogy bezárják mögötte a zárkája ajtaját, még hálás köszönetet is mondott a börtönőrnek. A börtönőr elment.

Alighogy Jeanne egyedül maradt, gátlástalanul kitört rajta az örömmámor, mert túl sokáig leplezte örömét a kapuséknál, arcát álszent módon álarc mögé rejtve. A Conciergerie-nek ez a cellája volt az ő ketrece, a vadállaté, melyet egy időre láncra fűztek ugyan az emberek, de Isten szeszélye folytán ismét szabad, s beveheti magát az őserdőbe.

És éjszaka, amikor semmi nesz nem jelzi az örök éberségét, ez a vad természetű asszony örvöngeni kezd. Izmait újra és újra megfeszíti, hogy ruganyosak legyenek, ha jó a várva várt szabadság; kiáltozik, ugrál, és elragadtatásba esik.

Hirtelen azonban lépteket hallott a folyosóról, aztán hallotta, hogy a börtönőr kulcscsomóján csörög a kulcs; aztán hallotta, hogy a súlyos zár megcsikordul.

„Mit akarnak?” - gondolta, s feszült figyelemmel, némán felült.

A börtönőr belépett.

- Mi az, Jean? - kérdezte Jeanne kedves, közömbös hangon.

- Szíveskedjék velem jönni, asszonyom - mondta a férfi.

- Hová?

- Le, asszonyom.

- Hogyhogya le?

- A börtönirodába.

- És minek, kérem?

- Asszonyom...

Jeanne odament a habozó börtönőrhöz, s a folyosó végén megpillantotta az ítélőszék poroszlóit, akikkel az imént odalent találkozott.

- De hát mondja meg, mit akarnak tőlem a börtönirodán! - kiáltotta.

- Doillot úr, a védőügyvédje szeretne beszélni asszonyommal.

- A börtönirodán? Miért nem itt, hiszen többször is megengedték neki, hogy ide jöjjön?

- Mert Doillot úr leveleket kapott Versailles-ból, s szeretné megismertetni a tartalmukat asszonyommal.

Jeanne-nak egyáltalán nem tűnt föl, mennyire logikátlan ez a válasz. Egyetlen szó ütötte meg a fülét: levelek Versailles-ból, levelek az udvartól... S maga az ügyvédje hozza ide őket.

„Talán a királyné közbenjárt a királynál az ítélet felolvasása után? Talán... Eh, ráér találgatni; se idő, se szükség nincs rá, hiszen két perc múlva megkapom a választ.”

Egyébként is sürgette a börtönőr; ingerülten rázta a kulcsait.

- Várjon egy kicsit! - mondta Jeanne. - Látja, hogy már levetkőztem, pihenni akartam, nagyon elfáradtam ezekben a napokban.

- Várok, asszonyom, de kérem, igyekezzék, mert Doillot úr nem ér rá.

Jeanne bezárta az ajtaját, felvett egy kevésbé gyűrött ruhát, rá egy rövid köpenyt, és gyorsan rendbe szedte a haját. Alig telt bele öt perc, már készen is volt. A szíve azt súgta, hogy Doillot azt a parancsot hozza, hogy azonnal útra kell kelnie (ez egyúttal lehetőséget is ad rá, hogy feltűnés nélkül s mégis kényelmesen utazhasson át Franciaországon). Igen, a királyné nyilván azt akarja, hogy az ellensége a lehető leghamarabb eltűnjön a közeléből. A királyné most nyilván nagyon uralkodik magán - most, hogy kimondták az ítéletet -, hogy a lehető legkevesbé hergelje az ellenfelét, mert ha a párdúc veszedelmes, ha meg van láncolva, milyen félelmetes lehet, ha szabad? Jeanne ilyen boldog illúziókba ringatta magát, s valósággal futott a börtönőr után, aki most ismét azon a melléklépcsőn vezette le, ahol egyszer már a tárgyalóterembe vitték. Ám most nem a terembe mentek, nem is balra, a börtöniroda felé, hanem jobbra fordultak, egy kis ajtó irányába.

- Hová megy? - kérdezte Jeanne a börtönőrtől. - Hiszen itt van a börtöniroda.

- Jöjjön, jöjjön, asszonyom - mondta mézesmázosan a börtönőr -, itt várja magát Doillot úr.

La Motte-né engedelmeskedett. A nehéz ajtó nagy robajjal becsukódott mögötte.

Jeanne meghökkent, de mivel senkit sem látott a sötétben, nem mert többet kérdezősködni az őrtől.

A szoba, ahol állt, olyan volt, mint egy kriptá. Fönről, egy ősrégi rács mögül szűrődött csak be némi kékes fény; a pókháló meg az évszázados, vastag porréteg csak néhány sápadt fénycsíkot eresztett át, ezek kúsztak le a falakra.

Jeanne megborzongott; minden porcikáját átjárta a cella nyirkos hidege; valami iszonyatosat sejtett meg a börtönőr lángoló szeméből.

Kettesben voltak. A falak zöldék voltak az ablakkeretről lecsurgó víztől, penészesek a nyirkos levegőtől, melyet soha nem melegített föl a nap.

- Uram - szólalt meg végre Jeanne, s igyekezett legyőzni borzadályát -, mit csinálunk mi itt ketten? Hol van Doillot úr, hiszen azt ígérte, hozzá visz?

A börtönőr nem válaszolt, megfordult, mintha ellenőrizni akarná, hogy jól be van-e zárva az ajtó, amelyen bejöttek.

Jeanne rémülten követte tekintetével ezt a mozdulatot. Felötlött benne, hogy a börtönőr afféle rémregénybe illő szörny, aki vadul beleszeret a fogolynőkbe, s amikor már-már kinyílik zsákmányuk előtt a kalitka ajtaja, a *szép rabnőre* veti magát, és a szabadságért cserébe szerelmet követel.

Jeanne erős volt, nem félt a meglepetésektől, nem volt szemérmes lélek. Egyenest odament a börtönőrhöz.

- Mit kíván, barátom? - kérdezte huncut mosollyal. - Van valami mondanivalója a számomra? Drága kezd lenni a fogoly ideje, ha közeledik a szabadulás órája. Mintha kissé baljós helyet választott volna találkahelyül, hogy beszéljen velem...

A kulcsos ember nem válaszolt, mert nem értette az egészet. Leült a kályha mellé, és várt.

- Mit keresünk itt? Kérem, mondja meg! - kérlelte Jeanne, és attól félt, örültséggel van dolga.

- Doillot urat várjuk - felelte a börtönőr.

Jeanne csak a fejét rázta.

- Remélem, elismeri - mondta -, hogy ha Doillot úr versailles-i leveleket akar nekem felolvasni, rosszul választja ki a helyet és az időt... Lehetetlen, hogy Doillot úr itt várakoztasson engem. Valami másról van szó.

Alig fejezte be a szavait, amikor kinyílt egy ajtó vele szemben, eddig észre sem vette.

Kerek csapóajtó volt, valóságos fa- és vastömb, amely ha megnyílik, a háttérből, melyet eddig eltakart, kabalisztikus körfélét vág ki, s e körben mintha mágia révén kelnének életre az emberek.

Az ajtó mögött lépcsőfokokat lehetett látni, melyek egy rosszul megvilágított folyosóra vezettek, a folyosó huzatos és hideg volt, és Jeanne a folyosón túl egy pillanatra, de csak egyetlen villanásnyira lábujjhegyre állva meglátott egy térfélét, és ezen a téren villogó szemű férfiak és nők gomolyogtak.

De mint már mondtuk, inkább látomás, semmint valóságos látvány volt ez Jeanne szemében, arra sem volt ideje, hogy felfogja. A térnél jóval közelebb, rögtön előtte, három személy bukkant fel, éppen az utolsó lépcsőfokokat tették meg.

A három személy mögött, nyilván az alsóbb lépcsőfokokon négy villogó acélszurony közeledett, mint négy baljós fáklya.

Aztán a kerek ajtó ismét bezárult. Csak a három férfi lépett a zárkába.

Jeanne egyik meglepetésből a másikba esett, pontosabban nyugtalanságból iszonyatba.

Most úgy kereste a börtönőr közelségét, mintha védelmet keresne nála a három ismeretlennel szemben.

A börtönőr szinte rátapadt a zárka falára, s ezzel a mozdulattal azt akarta kimutatni, hogy tétlen nézője annak, ami itt történni fog.

A három férfi közül a legfiatalabb kezdte. Fekete ruha volt rajta. Kalapja a fején, kezében spártai írástekerésre emlékeztető papírt sodorgatott.

A két másik férfi a börtönőr viselkedését utánozta, és igyekezett a terem legsötétebb zugába bújni Jeanne tekintete elől.

- Maga, asszonyom - kezdte az ismeretlen -, Jeanne de Saint-Rémy de Valois, Marie-Antoine Nicolas de La Motte gróf felesége?

- Az vagyok, uram - felelte Jeanne.

- Fontette-ben született 1756. július 22-én?

- Igen, uram.

- Lakóhelye Párizs, Neuve-Saint-Gilles utca?

- Igen, uram... De miért kérdezi?

- Asszonyom, sajnálatomra nem ismert meg; én vagyok a törvényszéki írnok.

- Megismerem.

- Akkor hát eleget tehetek a feladatomnak, asszonyom?

- Egy pillanat, uram! Mire kötelezi a feladata?

- Arra, hogy felolvassam az ítéletet, melyet 1786. május 31-én hoztak maga ellen, asszonyom.

Jeanne megborzongott. Körbehordozta szorongással és gyanakvással teli lázas tekintetét.

- Maga Breton törvényszéki írnok - mondta -, de ki ez a két úr?

A törvényszéki írnok már felelni akart, amikor a börtönőr elvágta a szavát, mert mellé ugrott, és félelemtől vagy ékesszóló szájalomtól remegő hangon a fülébe súgta:

- Ne mondja meg neki!

Jeanne meghallotta; most figyelmesebben megnézte a másik két férfit. Elámult, hogy az egyikén vasgombos, vasszürke ruhát lát, a másikon bolyhos szövetű ruhát és sapkát; megakadt a szeme a különös kötényen, melyet ez utóbbi viselt; a kötény mintha egyes helyeken kiégett volna, másutt meg vér- és olajfoltos.

Jeanne hátralépett, mintha erőt akarna gyűjteni, hogy aztán hatalmas lendülettel előreugorjon.

A törvényszéki írnok odament hozzá.

- Térdeljen le, asszonyom! - mondta.

- Térdeljek le? - sikoltotta Jeanne. - Térdeljek le! Én? Én? Egy Valois? Térdeljek le?...

- Ez a parancs, asszonyom - mondta az írnok, és meghajolt.

- De uram! - kényszerített mosolyt az ajkára Jeanne. - Ugye, nem gondolja komolyan? Nekem kell megtanítanom magát a törvényre? Csak akkor kell letérdelni, ha nyilvános megkövetésre készülnek megszégyenítő formák között.

- Úgy van, asszonyom.

- Nyilvános megkövetés pedig csak olyan ítélet után következhet, amely megszégyenítő büntetést mond ki. Ha jól tudom, a francia törvények szerint a számkivetés nem megszégyenítő büntetés.

- Egy szóval se mondtam, asszonyom, hogy számkivetésre ítélték - mondta súlyosan, szomorúan az írnok.

- Akkor hát mire ítélték? - robbant ki Jeanne-ból a sikoltás.

- Ha meghallgatja az ítéletet, asszonyom, megtudja. De először is le kell térdelnie.

- Soha! Soha!

- Parancs van rá, asszonyom.

- Soha, soha, ha mondom!

- Az van ideírva, asszonyom, hogy ha az elítélt nem hajlandó letérdelni...

- Akkor?

- Akkor erőszakot kell alkalmazni.

- Erőszakot? Egy nővel szemben?

- Egy nőnek ugyanúgy tiszteletben kell tartania a királyt és a törvényt, mint egy férfinak.

- És a királynét, ugyebár! - kiáltotta dühöngve Jeanne. - Ez az ő műve!

- Téved, ha a királynét vádolja, asszonyom; neki nincs beleszólása a bíróság által hozott ítéletekbe. Nagyon szépen kérem, tegye, amit mondok, kíméljen meg bennünket attól, hogy erőszakot kelljen alkalmaznunk. Térdre, asszonyom!

- Soha! Soha! Soha!

Az írnok összegöngyölte a papírjait, és előhúzott a zsebéből egy másik, jóval vastagabb paksamétát, melyet előrelátásból készenlétben tartogatott.

Felolvasta a főügyész határozott parancsát: ha a vádlott ellenszegül, kényszeríteni kell, hogy letérdeljen, *eleget téve az ítéletben foglaltaknak*.

Jeanne behúzódott a zárka egyik sarkába, és a falnak vetette hátát.

Az írnok jelt adott a két férfinak, akik közömbösen és rendíthetetlenül közeledtek Jeanne felé, mint a várostromnál a faltörő kos.

Két oldalról megmarkolták a sikítózó Jeanne-t a hónaljánál fogva, és a helyiség közepére vonszolták.

- Feleslegesen kiabál - mondta az írnok -, mert odakint úgysem hallják, és a végén még nem hallja az ítéletet.

- Engedje meg, hogy állva hallgassam - mondta lihegve Jeanne -, és csendben maradok.

- Ha egy bűnöst megostorozásra ítélnék - mondta az írnok -, a büntetés megszégyenítő, és térden állva kell meghallgatni.

- Ostorozásra! - üvöltötte Jeanne. - Ostorozásra! Ó, maga nyomorult! Azt mondja, ostorozásra?...

És úgy ordított, hogy a börtönőr, az írnok és a két segéd teljesen elkábult, s fejüket vesztve, mint a részek, erőszakkal akarták megzabolázni az erőszakot.

Jeanne-ra vetették magukat, és a földre akarták teperni, de ő szilajul ellenállt: rúgkapált, csépett, karmok. Akkor az egyik férfi leszorította Jeanne lábát, a másik kettő a csuklójánál fogva felemelte, s odakiáltottak az írnoknak:

- Olvassa gyorsan az ítéletet, írnok úr, különben sosem végzünk ezzel az eszelőssel!

- Nem, nem tűröm, nem engedem! - visította Jeanne, és emberfeletti erővel tovább hadakozott.

Úgy ordított, hogy egyetlen szót sem hallott abból, amit az felolvasott.

Az írnok befejezte a felolvasást, összehajtogatta és zsebre vágta a papírjait.

Jeanne elhallgatott, s igyekezett összeszedni az erejét, hogy ismét szembeszálljon ellenfeleivel.

- És - folytatta rendületlenül az írnok - az ítéletet a palota udvarán fogják végrehajtani, a kivégzőtéren.

- Nyilvánosan!... - üvöltötte a szerencsétlen asszony. - Ó!...

- Paris úr - fordult a bőrkötényes férfihoz a törvényszéki írnok -, átadom magának ezt az asszonyt.

- Ki ez az ember? - kérdezte Jeanne a rémület és a harag végső fellobbanásával.

- A hóhér - felelte az írnok, meghajolt, és megigazította a kezelőjét.

A két ítélet-végrehajtó újra megragadta Jeanne-t és a folyosó felé indult vele. Hiábavaló volna megpróbálni leírni, mit művelt a fogoly. Ez a nő, aki máskor egy karcolástól elájult, most majdnem egy órán keresztül elviselte a két hóhér durvaságát és ütéseit; amíg a külső ajtóig vonszolták, egyetlen pillanatra sem hagyta abba a borzalmas sikoltozást.

A börtönkapun túl, ahol katonák tartották kordában a tömeget, ott volt az udvar, az úgynevezett kivégzőtér. Két-hármezer ember gyűlt össze, odavonzotta őket a kíváncsiság, amikor észrevették a verpadot meg az előkészületeket.

Egy mintegy nyolc láb magas emelvényen fekete cölöp állt, rajta vaskarikák meg egy felirat, melyet a törvényszéki írnok, nyilván valakinek a parancsára, igyekezett olvashatatlaná tenni.

Az emelvényt nem fogta körül korlát; az oldalához támasztott létra mellett sem volt karfa. Kétfelől a poroszlók szuronyai zárták el az odavezető utat.

A tömeg felmorajlott, látva, hogy nyílnak a palota kapui, közelednek a rendbiztosok meg a törvényszéki írnok.

Kiáltások harsantak itt is, ott is: „Jön már! Jön!”, s utána meglehetősen tiszteletlen megjegyzések röpködtek az elítéltről és - ritkábban - becsmérlő megjegyzések a bírákról.

Mert Jeanne-nak igaza volt: mióta elítélték, már hívei is voltak. Voltak, akik két hónappal ezelőtt még megvetették, de mióta a királyné ellenségének pózában tetszelgett, ártatlannak kiáltották ki.

Crosne úr azonban mindent előre látott. Ennek a cirkusznak az első sorait olyan csöcselék foglalta el, amely a cirkusz költségeit fizető réteg híve volt. A széles vállú rendőrségi emberek mellett ácsorgó nők Rohan bíboros legbőszebb hódolói közül kerültek ki. Crosne úr módját ejtette, hogy a királyné mellé sorakoztassa fel a királyné ellen feltámadt haragot. Ugyanazok, akik Mária Antónia iránti ellenszenvből véresre tapsolták a tenyerüket, amikor meglátták Rohant, most idejöttek, hogy kifütyüljék, lehurrogják La Motte-nét, aki nagy óvatlanul külön választotta a saját ügyét a bíboros ügyétől.

Amikor tehát felbukkant a téren, minden más hangot elnyomott a „*Le vele! Fúj, hamisító!*” kiáltozás.

Azok, akik megpróbálták kifejezni szánalmukat Jeanne iránt, vagy méltatlankodásukat az ítélet iránt, a nagycsarnoki némberek szemében a bíboros ellenségei lettek, a rendőrök szemében a királyné ellenségei, s e kettős minőségükben kellett elszenvedniük az elítélt megszégyenítésében érdekelt mindkét nembeliek rossz bánásmódját. Jeanne ereje fogytán volt, haragja azonban nem, már nem sikoltozott, mert a hangja beleveszett a ricsajba. De tiszta, remegő, érces hangján mégis mondott néhány szót, melyek mintegy varázsütésre, egyszeriben elnémították a zsidvajt.

- Tudjátok, ki vagyok én? - kérdezte. - Tudjátok, hogy a királyaitok vére folyik az ereimben? Tudjátok, hogy nem a bűnöst, hanem a vetélytársat, nem is csak a vetélytársat, hanem a cinkost sújtja a büntetés?

Ekkor Crosne értelmesebb emberei nagy lármát csaptak, s elnyomták a hangját.

Mindenesetre sikerült felkeltenie a tömeg kíváncsiságát, s a nép kíváncsisága olyan szomjúság, amelyet csillapítani kell. Jeanne érezte, hogy a tömeg azért hallgatott el, mert hallani akarta, mit mond.

- Igen - ismételte -, egy cinkost! Bennem egy olyan személy titkainak tudóját büntetik, aki...

- Vigyázzon! - súgta a fülébe az írnok.

Jeanne megfordult. A hóhér ott állt ostorral a kezében.

Erre a látványra Jeanne elfelejtette a beszédét, a gyűlöletét, a vágyát, hogy maga mellé állítsa a sokaságot, csak a megszégyenítést látta, csak a fájdalomtól félt.

- Kegyelem! Kegyelem! - sikoltott.

Könyörgését gúnykacaj fogadta. Jeanne-nal megfordult a világ, belekapaszkodott a hóhér térdébe, és sikerült elkapnia a kezét.

Ám ekkor a hóhér felemelte a másik karját, és az ostor puhán a grófné vállára hullott.

Jeanne látva, hogy kímélettel bánnak vele - fizikai fájdalom leteperte, megpuhította, talán megsemmisítette volna -, rávetette magát a hóhérsegedre, megpróbálta fellökni és letaszítani az emelvényről.

De hirtelen hátrahőkölt.

A hóhérseged vöröslő vasrudat tartott a kezében, melyet az imént vett ki egy izzó parázssal teli serpenyőből. Felemelte a vasat, és Jeanne vad üvöltéssel hátraugrott.

- Megbélyegeznek! - sikoltotta. - Megbélyegeznek!

A sokaság iszonyatos ordítással felelt:

- Úgy ám! Megbélyegeznek!

- Segítség! Segítség! - nyögte végső kétségbeesésében, s megpróbálta széttépni a kötelet, mellyel összekötözték a kezét.

Ekkor a hóhér letépte a grófné válláról a ruhát; megpróbálta átvenni a segédjétől az izzó vasat.

Jeanne azonban rávetette magát a segédre, s az csak hátrált, mert nem merte Jeanne-t megérinteni, a hóhér pedig sehogy sem tudta átvenni a gyászos szerszámot, és fél füllel azt hallgatta, hogy a tömeg nem szór-e átkot a fejére.

A tömeg lihegve figyelt, s kezdte csodálni ennek a nőnek emberfeletti védekezését; most azonban tompa türelmetlenség zúgott át rajta; a törvényszéki írnok már lement a létrán, a katonák feszülten figyeltek: rendtelenség, zűrzavar volt az emelvényen, s már kezdett fenyegető jelleget ölteni.

- Fejezzék már be! - kiáltotta egy hang a tömeg első sorából.

A hóhér nyilván megismerte a parancsoló hangot, mert egyetlen heves mozdulattal ledöntötte Jeanne-t, derékban meghajlította, és a bal kezével lefeszítette a fejét.

Jeanne a fenyegető vasnál is izzóbban kiegyenesedett, és olyan hangon, amely a tér zsivaját, az ügyetlen hóhérok szitkozódását messze túlharsogta, ezt kiabálta:

- Gyáva franciák! Nem védtek meg engem! Hagyjátok, hogy megkínozzanak!

- Hallgasson! - kiáltotta az írnok.

- Hallgasson! - kiáltotta a rendbiztos.

- Hallgassak?... Ó, persze!... Miért? Mit csinálnak velem?... Ó, az én hibám, hogy el kell viselnem ezt a megszégyenítést.

- Fúj, fúj! - ordított a tömeg, mert félreértette a vallomás jelentését.

- Hallgasson! - ismételte az írnok.

- Igen, az én hibám - folytatta Jeanne -, mert ha beszéltem volna...

- Hallgasson! - ordított az írnok, a rendbiztos, a hóhér.

- Ha elmondtam volna mindent, amit a királynéről tudok, akkor!... Felakasztottak volna, de nem szégyenítettek volna meg!

Nem mondhatott többet, mert a rendbiztos felrohant az emelvényre a poroszlókkal a nyomában, felpeckelték a reszkető, vérző arcú nyomorult nő száját. A hóhér megint előrenyomta az elítélt fejét, és végre átvette a vasat a segédjétől.

De Jeanne kihasználta, hogy a tarkóját szorító kéz nem elég határozott, s még egyszer, utoljára kisiklott a kezéből, majd őrjöngő vigyorral megfordult, kihívó pillantást meresztve a bakóra odatárta neki a mellét; a végzetes hóhérszerszám lecsúszott a nő válláról a jobb mellére, s füstölgő, emésztő barázdát vágott az élő húsba. Az áldozat, a szájában lévő pecék ellenére, olyat üvöltött, amit emberi hang nem is tudna utánozni.

Jeanne összerogyott a fájdalomtól, megaláztatástól. Legyőzték. Ajkát többé egyetlen hang sem hagyta el, teste rezzenéstelen maradt; most valóban elájult.

A hóhér a vállára hajította, s bizonytalan léptekkel lebotorkált a gyalázat grádicsain.

A nép is elnémult, akár mert helyeselte a történeteket, akár mert megdöbben, s csak akkor kezdett kifelé özönlenni a tér négy kijáratán, amikor látta, hogy Jeanne mögött bezárul a Conciergerie kapuja, amikor látta, hogy lassan lebontják az emelvényt, amikor bizonyos volt benne, hogy az iszonyatos drámához, melynek előadásában, a parlamentnek hála, elgyönyörködhetett, nem játszanak utójátékot.

A rendőrök a jelenlévők legapróbb megnyilvánulására is ügyeltek; parancsaikat rögtön az elején olyan világosan megfogalmazták, hogy örülség lett volna a furkósbotjaikkal és bilincseikkel alátámasztott érvelésük ellen egy szót is szólani.

Ha mégis szólt valaki, azt csendben és csak magában tette. A tér lassan visszanyerte szokásos nyugalomát; amikor véget ért a felfordulás, két meggondolatlan fiatalember hazafelé menet a következő párbeszédet folytatta a hídfőnél:

- Tényleg La Motte-nét bélyegezte meg a hóhér? Mit gondol, Maximilien?

- Azt mondják, de én nem hiszem... - felelte a magasabbik.

- Ugye, maga is úgy gondolja, hogy nem ő volt? - toldotta meg a másik, egy apró termetű, lapos képű férfi; a szeme kerek és fényes, mint az éjszakai madaraké, a haja rövid és zsíros. - Nem, ugye, nem La Motte-nét bélyegezték meg? A zsarnokok cinkosai kíméletesen bántak a bűntársukkal. Találtak egy bizonyos Oliva kisasszonyt, aki kijelentette, hogy örömlány, ő mosta le Mária Antóniáról a vád szennyét; találhattak egy ál-La Motte-nét is, aki kijelenti, hogy hamisító. Hogy valóban megbélyegezték?... Ugyan már, a hóhért is, meg az áldozatot is megfizették, hogy eljátsszak a komédiát! Így valamivel drágább, ennyi az egész.

A társa fejcsóválva hallgatta. Csak mosolygott, de nem válaszolt.

- Mi a válasza? - kérdezte a csúf kis ember. - Nem ért egyet velem?

- Nemigen van olyan nő a világon, aki hagyná, hogy megbélyegezzék a mellén - felelte. - Szerintem nincs rá bizonyíték, hogy csak komédia volt az egész. Maga orvos, éreznie kellett az égett hús szagát. Kellemetlen emlék, bevallom.

- Pénz kérdése, ha mondom: lefizetnek egy elítéltet, akit valami másért bélyegeztek volna meg, fizetnek neki, hogy elmondjon három-négy hangzatos mondatot, aztán amikor már kezd feladni a szerepét, betömik a száját...

- Ugyan, ugyan - mondta hűvösen az, akit Maximiliennek szólítottak -, én nem merészkednék ilyen ingoványos talajra.

- Hm! - mondta a másik. - Akkor maga is úgy tesz, mint a többi mafla; a végén még azt meséli, hogy látta, hogy megbélyegezték La Motte-nét. Micsoda szeszélyes alak maga! Az imént még nem így fejezte ki magát, mert pontosan emlékszem, hogy ezt mondta: „Nem hiszem, hogy La Motte-nét bélyegezték meg.”

- Igen, most sem hiszem - mondta mosolyogva a fiatalember -, de azt sem hiszem, hogy egy másik elítéltet bélyegeztek meg, ahogy maga mondja.

- Akkor hát ki volt az, akit ott, azon a téren La Motte-né helyett megbélyegeztek?

- A királyné! - mondta éles hangon, rejtélyes mosollyal a fiatalember kellemetlen társának.

A másik hahotázva hátrált, tapsolt a tréfának, aztán körülnézett.

- Isten vele, Robespierre - mondta.

- Isten vele, Marat.

És elváltak útjaik.

58
A házasság

Az ítéletvégrehajtás napján, délben a király kilépett versailles-i dolgozószobája ajtaján, s a következő szavakkal bocsátotta el Provence urat:

- Ma esküvői misén veszek részt. Nagyon kérem, ne beszéljen nekem se jó, se rossz házasságról; rossz előjel lenne az újdonsült házasoknak, akiket szeretek és támogatok.

Provence grófja mosolyogva összehúzta a szemöldökét, mély meghajlással elköszönt a bátyjától, és visszatért a lakosztályába.

A király folytatta útját a folyosókon ácsorgó udvaroncok közt, s aszerint, hogy a perben, melyet a parlamenti bíróság most zár le, hízelgő vagy ellenséges viselkedést tanúsítottak, rájuk mosolygott vagy büszkén elnézett a fejük fölé.

Így jutott el a négyzet alakú fogadóterembe, ahol a királyné, udvarhölgyei és udvaroncai körében, teljes díszben várta őt.

Mária Antónia a pirosító alatt is sápadtan, tettetett figyelemmel hallgatta Lamballe hercegnő és Calonne szívélyes kérdezősködését az egészsége felől; gyakran az ajtó felé lesett.

- A király! - kiáltotta az egyik teremőr.

És teljes pompában belépett XVI. Lajos. Már a küszöbről a királynét kereste a tekintetével.

Mária Antónia felállt, és három lépést tett a király felé, aki kedvesen megcsókolta a kezét.

- Milyen szép ma, asszonyom, csodálatosan szép! - mondta a király.

A királyné szomorúan mosolygott, s lopva ismét az ajtó felé pillantott.

- Még nincs itt az ifjú pár? - kérdezte a király. - Azt hiszem, mindjárt dél van.

- Felség - felelte a királyné olyan kínos erőfeszítéssel, hogy a pirosítója megrepedezett, és itt-ott lepergett az arcáról -, csak Charny úr érkezett meg; a folyosón várja, hogy felséged parancsára beléphessen.

- Charny!... - mondta a király, s nem vette észre a királyné szavai után beállt jelentőségteljes csendet. - Charny már itt van? Jöjjön be, jöjjön!

Néhány nemesúr kivált a tömegből, hogy behívja Charnyt.

A királyné idegesen a szívére szorította az ujjait, s úgy ült le, hogy háttal legyen az ajtónak.

- A menyasszonynak is itt kellene már lennie, hiszen dél van - ismételte a király.

Alighogy kiejtette ezeket a szavakat, Charny jelent meg a terem ajtajában, s rögtön válaszolt is:

- Bocsássa meg felséged Taverney kisasszony késését, de nem tehet róla, az apja halála óta ma kelt föl először, s már a király parancsait lesné, ha nem ájult volna el.

- Annyira szerette az apját az a drága gyermek! - mondta hangosan a király. - De mivel jó férjet talált, reméljük, megvigasztalódik.

A királyné mozdulatlanul hallgatta, mit mondanak. Míg Charny beszélt, a fejéből a szívébe tódult a vér.

A király, ahogy körbepillantott a díszes sokaságon, hirtelen fölkapta a fejét.

- Breteuil úr - szólt -, elküldte Cagliostrónak a száműzetési parancsot?

- Igen, felség - felelte alázatosan a miniszter.

Az összegyűltek olyan csendben álltak, hogy a légyzűmmögést is meg lehetett volna hallani.

- És azt a La Motte-nét, aki azt állítja magáról, hogy Valois, nem ma bélyegzik meg? - folytatta a király jó hangosan.

- Már megtörtént, felség - felelte az igazságügy-miniszter.

A királyné szeme felcsillant. A teremben támadt morgást egy kis jóindulattal helyeslőnek lehetett hallani.

- A bíboros úr nem fog örülni, ha megtudja, hogy megbélyegezték a cinkosát - folytatta XVI. Lajos, olyan makacs szigorral, ami nála ez előtt az ügy előtt ismeretlen volt.

És a *cinkosa* szó után, melyet a parlamenti bíróság által felmentett vádlottnak címzett, e szó után, mely meggyalázta a párizsiak bálványát, e szó után, mely tolvajnak és hamisítónak kiáltotta ki a bíborost, a herceget, a király, mintha csak ünnepélyes kihívást intézne a papsághoz, a nemességhez, a parlamenthez, a néphez, hogy a felesége becsületét megvédje, haragtól és méltóságtól izzó tekintettel nézett körül. Ilyen tekintettel azóta nem találkoztak a franciák, hogy XIV. Lajos örök álmra hunyta a szemét.

Egyetlen suttogás, egyetlen helyeslő szó sem hangzott el, mikor a király így kitöltötte haragját a királyság meggyalázására szőtt összeesküvés résztvevőin. Odament a királynéhez, aki mélységes hálával nyújtotta neki a kezét.

A folyosó túlsó végén ebben a pillanatban tűnt fel Taverney kisasszony, fehér menyasszonyi ruhában, halottsápadt arccal. Philippe de Taverney, a bátyja kézen fogva vezette.

Andrée gyors léptekkel, zavaros tekintettel, lihegő kebellet igyekezett a terem felé; se látott, se hallott; csak a bátyja keze adott neki erőt.

Az udvaronctömeg mosolygott, amerre a menyasszony elment. A nők a királyné mögé, a férfiak a király mögé tömörültek.

Suffren tengernagy kézen fogta Olivier de Charnyt, odavezette Andrée-hoz meg a bátyjához, aztán beleolvadt a közeli barátok és rokonok csoportjába.

Philippe folytatta az útját, de a tekintete elkerülte Olivier tekintetét, s a keze szorítása nem adta Andrée tudtára, hogy fel kell emelnie a fejét.

Ahogy a király elé értek, Philippe megszorította a húga kezét, s ő mint valami életre kelt halott, nagy szemeket meresztett XVI. Lajosra, aki jóságosan mosolygott rá.

- Kisasszony - mondta a király, s megfogta a kezét -, meg kellett várnia, hogy leteljen a gyászidő, mielőtt férjhez megy Charny úrhoz; jövődöbeli férje talán türelmetlensége ellenére is beleegyezett volna még egy hónapi haladékba, ha én nem sürgetem a házasságkötésüket. Úgy hallom, hogy nincs jól, kisasszony, és ez nagyon bánt, de nekem kötelességem, hogy biztosítsam az olyan kiváló nemesurak, hű alattvalóim boldogságát, mint Charny úr; ha nem ma volna az esküvő, nem lehettem volna jelen a házasságkötéskor, mert a királynéval holnap elindulunk, hogy bejárjuk Franciaországot. Így még ma aláírhatom a házassági szerződésüket, és láthatom az esküvőjüket a kápolnában. Köszöntse a királynét, kisasszony, és köszönje meg őfelsége jóságát.

Ő maga vezette Andrée-t Mária Antóniához.

A királyné remegő térddel felállt, a keze, mint a jég. Nem mert felpillantani, s csak valami fehér foltot látott, amely közeledett, és meghajolt előtte.

Andrée esküvői ruhája volt a fehérség.

A király rögtön vissza is adta a menyasszony kezét Philippe-nek, maga Mária Antóniának nyújtotta a kezét, és hangosan így szólt:

- A kápolnába, uraim!

A tömeg némán követte a királyi párt.

A mise azonnal elkezdődött. A királyné a fejét a kezébe rejtve meggörnyedve térdepelt az imázsámpolyon. Tiszta szívéből, minden erejéből imádkozott; olyan forró fohászokat küldött az ég felé, hogy a lehelete felszárította a könnyei nyomát.

Charny sápadt volt, szép volt. Magán érezte az emberek tekintetét, de nyugodtan és bátran viselkedett, mint a hajóján, az angol ágyúk tűzviharában, csak most sokkal jobban szenvedett.

Philippe le sem vette a szemét a húgáról, látta, hogy remeg, és meginog; látszott rajta, hogy kész vigasztaló, baráti szóval vagy mozdulattal a segítségére sietni.

De Andrée nem hazudtolta meg önmagát: bár imbolygón, mint a gyertya lángja, állva maradt, és akaraterejének hála, emelt fővel átvészelte az esküvőt.

Ő nem imádkozott, nem fohászzkodott, nem volt mit remélnie, nem volt mitől félnie sem az emberektől, sem Istentől.

„Keresztény vagyok-e egyáltalán? - tűnődött. - Olyan vagyok-e, mint a többi istenteremténye? Jámbor életre teremtettél-e engem, te, akit mindenható Istennek neveznek? Te, aki maga vagy az igazság, és aki engem mindig büntettél, holott én soha nem vétkeztem! Te, akit a béke és a szeretet Istenének hívnak, úgy rendelted, hogy harag és bosszú zátonyai közt hanyódjon kicsiny hajóm az élet viharos tengerén. Te akartad, hogy ellenségem legyen az a férfi, akit szerettem! Nem, rám nem vonatkoznak e világ dolgai és Isten törvényei. Átkozott voltam, még mielőtt megszülettem, s amikor megszülettem, az emberiség törvényein kívül helyeztettem.”

Aztán fájdalmas múltját idézte fel:

„Milyen különös! Itt áll mellettem az a férfi, akinek ha kiejtették a nevét, majdnem meghaltam a boldogságtól. Ha ez a férfi magamért kért volna hitvestársául, a lába elé kellett volna borulnom, s úgy kérnem bocsánatot *egykori bűnömért*, a te bűnödért, Istenem! És ez a férfi, akit imádtam, talán ellökött volna magától. Ma ez a férfi feleségül vesz engem, és ő fog térden állva bocsánatot kérni tőlem! Különös! Ó, igen, igen, nagyon különös.”

Révedezéséből a pap hangja riasztotta fel:

- Jacques-Olivier de Charny, akarod-e hitvestársadul Marie-Andrée de Taverneyt?

- Akarom - mondta Olivier szilárd hangon.

- Marie-Andrée de Taverney, akarod-e hitvestársadul Jacques-Olivier de Charnyt?

- Akarom!... - felelte Andrée olyan vadul, hogy a királyné megborzongott, és némely hölgyek összerendeztek.

Ekkor Charny a felesége ujjára húzta az aranygyűrűt, de Andrée nem is érezte, hogy hozzáér a férfi keze.

A király felállt, a mise véget ért. Az udvaroncok kiözönlöttek a folyosóra, hogy üdvözljék az ifjú házасokat.

Kifelé menet Suffren megfogta unokaöccse feleségének a kezét, és Olivier nevében boldogságot ígért neki, hiszen megérdemli.

Andrée megköszönte a tengernagy kedvességét, de egyetlen pillanatra sem vidult fel, csak arra kérte a nagybácsit, hogy most rögtön vezesse őt a királyhoz, hogy köszönetet mond hasson neki. Azt mondta, gyengének érzi magát, s az arcán iszonyatos sápadtság ömlött el.

Charny távolról látta ezt, de nem mert közeledni hozzá.

A tengernagy átment a nagy fogadótermen, a királyhoz vezette Andrée-t. XVI. Lajos homlokon csókolta az ifjú arát, és azt mondta neki:

- Grófné, menjen oda a királynéhez, őfelsége szeretné átadni a nászajándékát.

E kegyes szavak után a király és kísérete eltávozott. Andrée Philippe karjába kapaszkodott.

- Ó - suttogta a kétségbeesés végső határán -, ez már sok! Ez már sok, Philippe! Pedig azt hittem, már eleget szenvedtem...

- Már csak ez a megpróbáltatás van hátra, húgocskám, tartson ki! - mondta halkan Philippe.

- Nem, nem - felelte Andrée -, nem bírom elviselni. Egy nő ereje véges; talán megteszem, amit kérnek tőlem; de higgye el, Philippe, ha ő hozzám szól, ha ő gratulál, belehalok!

- Ha kell, meghal, kishúgom - mondta a fiatalember -, s boldogabb lesz nálam, mert én csak szeretnék meghalni!

Olyan komor, fájdalmas hangsúllyal ejtette ki ezeket a szavakat, hogy Andrée, mintha meg-lökték volna, berohant a királynéhez.

Olivier látta, hogy feléje fut, s szinte rátapadt a falkárpitra, nehogy útközben hozzáérjen a ruhájához.

Egyedül maradt a fogadóteremben Philippe-pel, ő is lehajtotta a fejét, mint a sógora, ő is várta a királyné és Andrée közötti találkozás eredményét.

Andrée a nagy szalonban találta Mária Antóniát.

Bár június volt, a királyné begyújtatott, a karosszékeben ült, fejét hátravetette, szemét lehunyta, kezét összekulcsolta, mint egy halott.

Vacogott.

Miseryné bevezette Andrée-t, aztán összehúzta az ajtókárpitokat, becsukta az ajtókat, és kiment a lakosztályból.

Andrée ott állt, a megrendüléstől, a haragtól, a gyengeségtől remegve, és lesütött szemmel várakozott. Úgy várta a királyné hangját, mint ahogy az elítélt várja a bárdot, amely elvágja élete fonálát.

Ha Mária Antónia ebben a pillanatban megszólal, Andrée meg se értette volna, mit mond: elájult volna.

Egy perc telt el így, némán, mozdulatlanul, egy évszázad-hosszú, szörnyű perc.

Akkor a királyné két kezével a szék karfájára támaszkodva felállt, felvett az asztalról egy papírt, de remegő ujjai közül többször is kiejtette.

Aztán mint egy árnyék (csak a ruhája suhogása hallatszott a szőnyegen), kinyújtott kézzel odament Andrée-hoz, és egyetlen szó nélkül odaadta neki a papírt.

Felesleges volt a beszéd e két szív között; a királynénak nem volt szüksége rá, hogy megbizonyosodjék Andrée érzékeny okosságáról; Andrée egyetlen pillanatig sem kételkedhetett a királyné lelki nagyságában.

Bárki más azt hitte volna, hogy Mária Antónia gazdag tartásdíjat vagy adományozólevelet, vagy valami udvari tisztségről szóló királyi okiratot ad át.

André kitalálta, hogy a papíron más van. Elvette, és anélkül, hogy elmozdult volna a helyéről, olvasni kezdte.

Mária Antónia karja lehullott. A szemét lassan Andrée-ra emelte.

Andrée - írta a királyné -, megmentett engem. Magának köszönhetem a becsületemet, az életemet. Esküszöm a becsületemre, amely oly sokba kerül magának, hogy mostantól fogva nővérének nevezhet. Próbálja meg, nem fogok elpirulni.

A kezébe adom ezt az írást; ez a hálám záloga. Ezt a nászajándékot adom magának.

A maga szíve a világon a legnemesebb szív; hálás lesz ezért az ajándékért.

*Lotaringiai Ausztriai
Mária Antónia*

Most Andrée is felnézett a királynéra. Láta, hogy a szeme könnyes, a feje előrebukik, választ vár.

Lassan átment a szobán, a majdnem kihunyó tűzben elégette a királyné levelét, majd mélyen meghajolt, és egyetlen szó nélkül kifelé indult.

Mária Antónia egy lépést tett feléje, de a hajlíthatatlan grófné az ajtót nyitva hagyva maga mögött kisietett a szomszédos szalonba.

Philippe odahívta Charnyt, megfogta a kezét, és Andrée kezébe tette. A királyné a félrehúzott ajtófüggöny mögül nézte ezt a fájdalmas jelenetet.

Charny úgy ment el, mint a halál vőlegénye, mint akit a menyasszonya elragad, úgy ment el, hogy egyre Mária Antónia halovány alakját nézte, Mária Antóniáét, aki azt hitte, soha többé nem láthatja őt.

A kastély kapujánál két utazóhintó várakozott. Andrée beszállt az elsőbe, s mivel Charny már követni akarta, az új grófné így szólt hozzá:

- Uram, ha nem tévedek, maga Picardiába indul.

- Oda, asszonyom - felelte Charny.

- Én pedig oda megyek, ahol meghalt az anyám. Isten vele, gróf úr.

Charny szó nélkül meghajolt. A hintó gyorsan távolodott.

- Azért marad velem, hogy bejelentse, hogy az ellenségem? - kérdezte ekkor Olivier Philippe-től.

- Nem, gróf úr, maga nem lehet az ellenségem, mert a sógorom.

Olivier kezét nyújtott, beült a másik kocsiba, és elhajtattott.

Philippe egyedül maradva, elfúló hangon, gyötrődve így szólt:

- Azoknak, akik idelent a földön teljesítik a kötelességüket, tartogatsz-e egy kis örömet a mennyben, Uram? Örömet - ismételte borongósan, s még egyszer utoljára a kastélyra függesztette tekintetét. - Eh, minek is beszélek róla! Csak azok boldogok a túlvilágon, akik odafönt ismét találkoznak azokkal, akik itt szerették őket. Idelent senki sem szeretett engem, még a boldogító halált sem várhatom úgy, mint a többiek.

Szelíd szemrehányással nézett föl az égre, és mint Andrée, mint Charny, ő is eltűnt ennek a viharnek az utolsó forgószelében, mely gyökerestül tépett ki egy trónt, s pozdorjává zúzott annyi becsületet, szerelmet.

-&-